

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

COMMENTARIORUM IN ECCLESIASTICUM

LIBRI DECEM (ANNO 840.)

PRÆFATIO

AD OTGARIUM ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM.

Domino in Domino dominorum dilectissimo, OTGARIO archiepiscopo, RABANUS peccator, in Christo salutem.

Sciens benevolam intentionem tuam et studium in Christi servitio nobilissimum, qui fide et cultu Ecclesiam Dei non ignobiliter ornas, apposui quidem ego vilissimus servorum Christi servus aliquod solatium tuæ, sancte Pater, impendere solertix, in explanatione vilelicet divinarum Scripturarum, ut voto tuo satisfacerem, et Ecclesix Christi debitum servitium exhiberem. Unde etiam explanatiunculam quam tribus libellis in Sapientix librum, qui vulgo appellatur Salomonis, edidi, tuæ venerationi pridem direxi. Et nunc opusculum quod in expositione libri Jesu filii Sirach, qui Ecclesiasticus nuncupatur, decem libris nuper confeci, simili devotione offero. Ut summus sacerdos Christi et architectus divini ædificii, domum sapientix, quam ipsa sibi fundavit, atque in septem columnis erexit, scriptis ecclesiasticis pro modo tibi a Deo concesso adornares, et lucrum gregis Dei amplificares. Nec aliud instrumentum ad hoc aptius esse putavi, quam quod ipsa Sapientia suo nomine et arte dicavit: quod in superficie quoque et in medulla virtutem tenet scientix et pietatis, sicut in proœmio præcedentis libri, et in capite præsentis declaratur. Dicit enim beatus Hieronymus in prologo, quem interpretatione voluminum Salomonis ad Chromatium et Eliódorum episcopos conscripsit, hunc librum Jesu filii Sirach se apud Hebræos reperisse non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum. Cui juncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis non solum librorum numero, sed et materiarum genere coæquaret. Alterum vero, hoc est Sapientix librum, nusquam apud ipsos Hebræos reperisse. Sed magis illum Græcam redolere eloquentiam, quam et nonnulli Philonis esse affirmant. Præterea notandum quod ille liber Salomonis, qui dicitur Ecclesiastes et iste Jesu filii Sirach, qui

Ecclesiasticus nuncupatur, ad instructionem Ecclesix Dei, hoc est populi Christiani, sunt utilissimi: quorum priorem concionatorem possumus dicere, alterum vero congregatorem seu collectorem. Sed inter Ecclesiastem et inter Ecclesiasticum istam Patres posuere distantiam, quod Ecclesiastes ad Christum Dominum maxime debet referri, Ecclesiasticus vero cuicumque justo prædicatori potest absolute congruere, qui Ecclesiam Domini sanctissimis solet monitis congregare: quod utique præsentem librum fecisse manifestum est. Qui propter excellentiam virtutum suarum *panaretos*, id est virtutum omnium capax, appellatur. Cujus tanta claritas, tantaque latinitas est, ut sibi textus ipse commentarius sit; atque utinam quam cito mente capitur, tam facili actuam qualitate redderetur. Hujus ergo libri lectio frequens apud te sit, sancte Pater, et testimoniorum ejus assidua meditatio, quatenus cogitatio, quæ tecum pro honore gradus et virtutum merito incessabiliter conversatur, assidue verbum Dei audiat, et disciplinarum utilitatem intelligat, atque servare discat. Ut homo Dei semper sit paratus ad omne opus bonum, et religio Christiana, et vita fidelium plena clarescat, glorificeturque Deus per omnia in omnibus. De cætero quoque moneo lectorem, si ejus prudentix alicubi in hoc opere nostro sensus displiceat, vel oratio sordescat, non nos temerario judicio cito reprehendat, sed magis infirmitati et ignorantix veniam tribuat; sciatque loca ibi esse difficilia, et diversis ænigmatibus valde obscura: unde debet ignoscere labori nostro; aut si quid melius potuerit invenire, nos in ejus sententiam paratos sciat transire. Dummodo noverit veniam, quam nobis illum optamus tribuere, se ab aliis, ubi indiget, aliquando accepturum. Scriptum est enim: « In quo judicio judicaveritis, judicabitur de vobis. » Sancta Deus Trinitas beatitudinem vestram ubique et in omnibus conservare dignetur, sancte Pater, memorem nostri.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De aeterna Dei Sapientia, quod semper cum Patre sit ante saecula.

(CAP. I.) « Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper, et est ante ævum. » Principium ergo istius libri de aeterna Dei sapientia (quæ est Christus) narrat, quod semper cum Patre sit ante saecula; et concordat Evangelio Joannis, quod ita inchoat: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. » Omnis ergo sapientia a Domino Deo est, quia Christus, qui est fons vitæ et lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, a Deo Patre natus est, et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. » Quisquis autem hujus sapientiæ lumine caret, in tenebris ambulat, et nescit quo vadat, quoniam tenebræ excæcaverunt oculos ejus. Et quidquid huic sapientiæ adversatur, stultitia magis dicenda est quam prudentia. Unde Paulus ait: « Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum (I Cor. III). » Et item: « Prudentia enim carnis mors est. Prudentia autem spiritus, vita et pax (Rom. VIII). » Quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest.

« Arenam maris, et pluviae guttas, et dies sæculi, quis dinumeravit? Altitudinem cœli, et latitudinem terræ, et profundum abyssi, quis dimensus est? Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit? » Comparationem facit corporalium rerum ad spiritualia, ut ex difficillimis pensetur, quod omnino impossibile est. Si enim arenam maris et pluviae guttas et dies sæculi nemo dinumerare potest, neque altitudinem cœli et latitudinem terræ atque profundum abyssi metiri: quæ tamen omnia certo numero, mensura et pondere a creatore suo condita sunt: quomodo sapientiam Dei, quæ sine fine et initio constat, et inenarrabilis atque inestimabilis semper manet, ullus investigare potest? Virtus enim Dei et sapientia (quæ est Christus) semper cum Patre erat, et sicut Pater sine initio, sic et Filius sine initio est.

CAPUT II.

De sapientia Dei, id est Filio Patris, quod ante omnem sit creaturam, et omnia per ipsam facta sint. Quod et Verbum Dei Deus sit in excelsis.

« Prior omnium creata est sapientia et intellectus prudentiæ ab ævo. » Hanc sententiam sicut et illam in Proverbiis ubi scriptum est: « Dominus creavit me principium viarum suarum (Prov. VIII); de incarnatione Domini dictam Patres intelligunt. Quia sicut secundum divinitatem Filius a Patre ante omnia saecula natus est, ita ante omnia tempora in consilio Dei Patris prædestinatus est pro humani

A generis salute temporaliter incarnari. Verbum enim creationis ad humanam non ad divinam pertinet naturam. Sed propter unitatem personæ aliquando dicitur filius genitus, aliquando vero creatus: principium ergo viarum Dei est, ut ipse ait: « Ego sum via (Joan. XIV); » qui surgens a mortuis iter fecit Ecclesiæ ad regnum Dei ad vitam æternam. « In opera, inquit, sua: » qui ad redimenda opera Patris ex virgine creatus est. Suscipiens carnem, ut opera Patris a corruptelæ servitio liberaret. Caro enim Christi propter opera, divinitas ante opera. Unde sequitur:

CAPUT III.

Sequitur ut supra.

« Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, et ingressus illius mandata æterna. » Origo omnis sapientiæ a verbo Dei primum processit: quod Deus ex Deo semper cum Patre permanet in cœlis; sed per dispensationem susceptæ humanitatis ingressus est mundum, et dedit mandata salutis æternæ. Quod intelligens Petrus apostolus ad ipsum Dominum ait: « Tu verba vitæ æternæ habes, et nos credimus quia tu es Christus, Filius Dei vivi (Joan. VI). » De cujus origine atque nativitate adhuc subjungitur.

CAPUT IV.

De sapientia Dei prophetatum quia de Virgine ex Spiritu sancto Filius nasceretur.

« Radix sapientiæ cui revelata est, et astutias illius quis agnovit? Disciplina sapientiæ cui revelata est, et manifestata? Et multiplicationem ingressus illius quis intellexit? Unus est Altissimus creator omnipotens, et rex potens et metuendus nimis, sedens super thronum illius, et dominans Deus. Ipse creavit illam in Spiritu sancto, et vidit, et dinumeravit, et mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem secundum datum suum, et præbuit illam diligentibus se. » Cum interrogat cui sapientiæ radix revelata sit ac manifestata, et multiplicationem ingressus illius quis intellexerit, ostendit neminem posse profunditatem consilii Dei penetrare, aut magnitudinem bonitatis et misericordiæ ejus, (unde ad liberationem et illuminationem humani generis ipse homo fieri dignatus est) comprehendere. Sicut et Isaias propheta stupens mysterium nativitatis ejus ait: « Generationem autem ejus quis enarrabit? (Psal. LIII.) » Solus enim Deus Pater omnipotens unigeniti Filii sui adventum, per ipsum Verbum sibi coæternum simul cum Spiritu sancto ordinavit atque disposuit, quomodo per virginis partum ad salutem mundi processerit, ut repararet creaturam, quam fecit ab initio, ac hominem (quem ipse creavit rectum, sed ille se per inobedientiam fecit perversum) iterum ad agnitionem et dilectionem sui revo-

caret, dans illi donum Spiritus sancti, ut ipsius munere salvaretur et servaretur in æternum.

« Timor Domini gloria et lætitia, et corona exultationis. » Denique timor Domini certissima est salus hominis, qui coercescet illum a peccatis, et dirigit in opere pietatis. De quo et per Psalmistam dicitur : « Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. » Et paulo post : « Gloria et divitiæ in domo ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi (Psal. cxl). » Quoniam gloria virtutum et gloriatio rectæ confessionis in præsentis vita illam comitantur : in futuro autem sequitur lætitia perpetuæ vitæ, et corona beatitudinis æternæ. Unde de eodem timore adhuc sequitur.

CAPUT V.

De timore Dei, quod ipse sit initium sapientiæ et electorum probatio.

« Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiæ et gaudium in longitudinem dierum. » Duæ species timoris in divinis libris leguntur. Una enim est de qua Joannes ait : « Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet (I Joan. iv). » Hunc enim timorem illi habent qui propter metum gehennæ peccare desinentes, vitam suam meliorare contendunt. Alia autem species timoris est, de qua in psalmo scriptum est : « Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi (Psal. xviii). » Duo namque sunt, ut diximus, timores. Unus quo timent homines Deum, ne mittantur in gehennam. Ipse est timor ille qui introducit charitatem; sed sic venit, ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times : non bona desideras, sed mala caves. Sed ex eo quod mala caves corrigis te, et incipis bona desiderare. Cum bona desiderare cœperis, erit in te timor sanctus. Ille scilicet ne ipsa bona amittas, non ille quo times ne mittaris in gehennam, sed ne te deserat præsentia Domini quem amplecteris, quo in æternum frui desideras. De hoc scilicet timore dictum est : « Timor Domini delectabit cor (Eccl. i), » quia amore inenarrabili afficit mentem possessam. Et hic suavitatem tribuit internam, in futuro autem vitam æternam. Quod ostendit sequens sententia, dicens :

« Dilectio Dei, honorabilis sapientia. Quibus autem apparuerit in visu diligunt eam in visione : et in agnitione magnalium suorum. Initium sapientiæ timor Domini. » Omnino igitur charitas Dei vera est sapientia : hæc per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, diffunditur in cordibus nostris; et replet nos dulcedine dilectionis Dei et agnitione magnalium suorum. De quo Joannes in Epistola sua scribens, ait : « Vos unctionem habetis a sancto, qui nostis omnia, et non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed unctio ejus docet vos de omnibus (I Joan. ii). » Unctio enim spiritalis ipse est Spiritus sanctus, cujus sacramentum est in unctione visibili, cujus gratia participem sui instruit de omnibus, quia nisi idem Spiritus cordi adsit audientis, otiosus est ser-

mo doctoris. Charitas vero Dei, quæ certissimum donum est Spiritus sancti, citissime ad intelligenda atque observanda Dei mandata cor quod implet, inflammat. Ipsa facit bonum incipere, ipsa et perficere, ipsa et remuneratio nostra erit in futura vita. De quo Propheta ad Dominum dicit : « Adimplebis nos lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. xv). »

« Timenti Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis suæ benedicetur, et cum fidelibus in vulva creatus est, et cum electis feminis graditur, et cum justis et fidelibus agnoscitur. » Quicumque enim propter timorem Dei in credulitate et doctrina atque operatione servat regulam justitiæ, in extremis, hoc est, post obitum præsentis vitæ, benedictionem æternæ beatitudinis percipiet. Hic cum fidelibus in vulva matris Ecclesiæ renatus atque nutritus est : et cum electis feminis graditur, quia sanctis animabus sociabitur; et cum justis fidelibus agnoscetur, quando in die novissima cum cæteris sanctis a dextris judicis collocatus ab ipso Domino audiet : « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv). »

« Timor Domini scientiæ religiositas. Religiositas custodiet et justificabit eum, jucunditatem atque gaudium dabit. » Qui sine timore Dei observationem mandatorum illius, religiositatem scientiæ sibi pollicetur, fallit semetipsum. Unde dicit Jacobus apostolus : « Si quis putat se religiosum esse, non refrenans (Jac. i) linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio. Qui statim ostendit subjungens, qualis esse debet vera religio : « Religio, inquit, munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est : Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo (Ibid.). » Namque in eo quod pupillos et viduas in tribulatione eorum visitare jussit, cuncta quæ erga proximum misericorditer agere debemus insinuat, quod quantum valeat, ipso judicii tempore pandetur, ubi dicturus est iudex : « Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis, mihi fecistis (Matth. xxv). » Porro in eo quod immaculatos nos ab hoc sæculo custodire præcepit, universa in quibus nos ipsos castos servare decet, ostendit.

« Plenitudo sapientiæ est timere Deum, et plenitudo a fructibus illius. » Quanto quis Deum magis timet, tanto sapientior apparet; et quanto sapientior, tanto plenior fructibus honorum operum. Non enim timor Dei timor est otiosus, sed donis virtutum replet vitam hominis, et thesauris scientiæ spiritalis cor ejus illustrat.

« Corona sapientiæ, timor Domini, replens pacem, et salutis fructum; et vidit, et dinumeravit eam. » Quod timor Dei illi qui sapienter graditur coronam conferat vitæ æternæ certissimum est, quia ipse in cujus conspectu omnia sunt opera nostra numero, unicuique servat condignam retributionem. Nec in oblivione unquam bona merita coram eo

erunt, sed pacem et salutis fructum pro eis recom-
pensat. Unde ipsa Veritas discipulis suis ait : « Vestri
capilli capitis omnes numerati sunt : gaudete et
exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis
(*Math. x.*) »

« Utraque autem sunt dona Dei. » Sapientia videlicet et timor Dei : « Quia omne datum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre I. minum (*Jac. i.*) »

« Sciantiam et intellectum prudentiæ sapientia
« compartitur, et gloriam tenentium se exultat. » Ostendit quod per sapientiam divinam habet homo scientiam devitandi malum et intellectum faciendi bonum. Utrumque enim ipsa in auditore suo operatur, et ad æternam gloriam se rite tenentem in fine exultat : quæ alibi ita loquitur dicens : « Qui audit B
me, non confundetur; et qui operantur in me, non peccabunt; qui elucidant me, vitam æternam habebunt (*Eccle. xxiv.*) »

« Radix sapientiæ est timere Dominum : rami
« enim illius longævi. » Quia nimirum : « Initium sapientiæ timor Domini, intellectus bonus omnibus facientibus eum. » Rami ergo sapientiæ sententiæ sunt Scripturarum sacrarum, quas per totum orbem terrarum ad utilitatem hominum evangelica expandit doctrina. Unde in Evangelio Dominus de grana sinapis parabolam præferens, volucres colli dixit habitasse in ramis ejus. Quomodo autem sunt longævi rami sapientiæ, Dominus in Evangelio demonstrat, dicens : « Iota unum aut unius apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Cœlum et terra transibunt, C
verba autem mea non transibunt (*Math. v.*) »

« In thesauris sapientiæ intellectus et scientiæ
« religiositas. » Quando in legis Domini meditatione utrumque declaratur, et quomodo devitanda sunt peccata et errores; et quomodo discenda est spiritalis sapientia, et exercenda operatio bona, in quibus duobus religiositas vera consistit.

« Execratio autem peccatoribus sapientia. » Quia abominabilis est illa doctrina apud perversos, quæ prohibet peccata, et carnalia sequi desideria, sicut et in Proverbiis scriptum est : « Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Doctrina mala deserentium viam vitæ : qui increpationes odit, morietur (*Prov. xv.*) »

« Timor Domini expellit peccatum; nam qui sine
« timore est, non potest justificari. » Superius scriptum est quod initium sapientiæ sit timor Domini : quia initium conversionis ad Deum et iter est ad justitiam. Nunc autem dicit timorem Dei expellere peccatum, quia qui per poenitentiam mundat hominem a peccatis perpetratis, aut coercet illum sive prohibet a nondum commissis. Qui autem spernit Deum, nullo modo ad justitiæ palmam pervenire poterit.

« Iracundia enim animositatis illius subversio illius est. » Profecto quia is qui per timorem Dei se a vitis cohibere non vult, in peccati voraginem cadit et præcipitatur in mortem.

« Usque in tempus sustinebit patiens; et postea
« redditiu jucunditatis. » Ille vere patiens est, qui sustinet æquanimitè adversa; et non mala pro malis, sed bona pro malis lædenti se tribuit. Sicut de capite nostro Petrus apostolus testatur, dicens : « Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum ut sequamini vestigia ejus : qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus; qui cum malediceretur, non remaledicebat; cum patere-
tur, non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste, etc. (*I Petr. ii.*) »

« Bonus sensus usque in tempus abscondet verba
« illius, et labia multorum enarrabunt sensum illius. » Hinc in Proverbiis scriptum est : « Labia sapientium custodiunt eos (*Prov. xiv.*) » Et item : « Astutus (inquit) omnia agit cum consilio. Qui autem fatuus est, aperit stultitiam (*Prov. xiii.*) » Igitur sapientis hominis est verba tentare, et omnia moleste agere. Cujus tamen temperantia plurimorum voces et actus laudantis prædicant. Nec potest abscondi, quod justitia dicit manifestari.

CAPUT VI.

Hortatur Sapientia concupiscentes se servare mandata : sic in Evangelio Dominus docet.

« Fili, concupiscens sapientiam conserva justitiam, et Deus præbebit illam tibi. » Qualiter ad sapientiæ perceptionem pervenire possimus, ipsa sapientia tramitem nobis demonstrat : quia sine conservatione justitiæ nemo perveniet ad culmen sapientiæ. Unde et Jacobus apostolus docet, dicens : « Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat; et dabitur ei (*Jac. i.*) » Item : « Quis sapiens, inquit, et disciplinatus inter vos? ostendat bonam conversationem in mansuetudine sapientiæ (*Ibid. iii.*) » De quo consequenter subditur :

« Sapientia enim et disciplina, timor Domini; et
« quod beneplacitum est illi, fides et mansuetudo; et adimplebit thesauros illius. » Jam sæpe dictum est, quod timor Domini sapientiæ et disciplinæ est custodia : cui bene conveniunt fides recta, et morum temperantia; « quia impossibile est sine fide placere Deo (*Heb. xi.*) » et omnis bonorum vita tranquilla est. Unde virtus et sapientia Dei Christus, in Evangelio discipulos suos docuit, dicens : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris (*Math. xi.*) » Et apte dicitur, quod impleat thesauros illius, quia qui vere timet Deum, non potest esse sine fide et bonis operibus : quæ timentem Deum sacris virtutibus implent, et faciunt eum esse acceptabilem Deo. Unde in Ecclesiaste scriptum est : « Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam et scientiam et lætiti-
am. Peccatori autem dedit afflictionem et curam superfluum (*Eccle. ii.*) »

« Non sis incredibilis timori Domini, et ne accesseris ad illum duplici corde. » Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Paulus testatur « quia est; et inquirentibus se remunerator fit : » et qui

« simplici corde quærit Deum, inveniet illum (Heb. A XI). » Unde scriptum est : « Simplicitas justorum dirigit eos, et supplantatio perversorum vastabit illos (Prov. XI). » Omnis quippe qui duplici animo et non sincera fide ac bona intentione se Deum arbitratur invenire posse, semetipsum fallit. Unde Jacobus ait : « Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui a vento movetur et circumfertur. Vix duplex animo inconstans est in omnibus viis suis (Jac. I). » Vir duplex est animo, qui et hic vult gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Christo. Item vir duplex est animo, qui in bonis quæ facit non retributionem interior, sed exterius favorem quærit.

« Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et « non scandalizeris in labiis tuis. » Pessimus genus est hypocritarum, qui omnia fecte agunt; et aliud gestant corde, aliud quoque ostendunt operatione. Horumque omnium nequissimi sunt hæretici, de quibus in Evangelio Dominus ait : « Attendite autem vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. VII) : » hi pravo corde machinantur malum, et omni tempore jurgia seminant, ut incedentes viam veritatis subvertant : quos maxime cavere necessarium est. Unde per Salomonem dicitur : « Consilium custodiet te, et prudentia servabit te, ut eruaris de via mala et ab homine qui perversa loquitur. Qui relinquit iter rectum, et ambulat per vias tenebrosas, ut eruaris a muliere aliena et ab extranea quæ mollit sermones suos, et relinquit ducem pubertatis suæ, et pacti Dei sui oblita est. Inclinata est enim ad mortem domus ejus, et ad inferos semitæ ipsius : omnes qui ingrediuntur ad eam non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ (Prov. II).

« Attendite in illis ne forte cadas, et adducas animæ tuæ inhonorationem, et revelet Deus absconsa tua, in medio synagogæ elidat te : quoniam accessisti maligne ad Deum, et cor tuum plenum est dolo et fallaciæ. » Manifestum est quod qui sequitur hæreticos animæ suæ acquirit damnationem, quando in iudicio divino revelabuntur occulta cordium, et justus iudex reddet unicuique secundum opera sua ; et disperdet omnes qui loquuntur mendacium, quia virum sanguinum et delosum abominabitur Dominus. Unde ipsa Veritas in Evangelio discipulos suos admonet, dicens : « Attendite a fermento Phariseorum quod est hypocrisis (Luc. XII). » Et mali servi ruinam, qui conservos suos percutit, manducat, et bibit cum ebriis alibi testatus est, dicens : « Veniet Dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat ; et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. Illic erit fletus et stridor dentium (Matth. XXIV).

Sapientia monet accedentes ad servitum Dei stare in justitia et timore, et animam præparare ad tentationem, quoniam, secundum Apostolum dicentem : Omnes qui volunt pie vivere in Christo persecutionem patiuntur

(CAP. II.) « Fili, accedens ad servitum Dei, sta « in justitia et timore : et prepara animam tuam ad « tentationem. » Cum prius doceret quid vitandum sit, nunc demonstrat quid agendum est : hoc est, ut qui divino servitio se rite mancipare vult, maneat in justitia, et timorem Dei servet ; sicque animam suam præparet ad tentationem, quia impossibile est ut is qui se tentat ab illecebris mundi abstinere et Dei mandata custodire, adversa mundi non patiatur. « Omnes enim, juxta Pauli sententiam, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur (II Tim. III). » Quanto enim quis se a mundi amore avertere certat, et ad servitium Dei coadunare festinat, tanto graviora bella ac tentamenta ab hostibus tolerat. Quisquis enim accingi in divino servitio properat, quid aliud quam se contra antiqui adversarii certamen parat? ut liber in certamine ictus suscipiat, qui quietus sub tyrannide in captivitate serviebat. Sed in eo ipso quod mens contra hostem accingitur, quo alia vitia subit, aliis reductatur. Aliquando tamen de culpa aliquid quod non valde nocet remanere permittitur. Et sæpe mens, quæ adversa multa et fortia superat, unum in se et fortasse minimum et quamvis magna intentione invigilet, non expugnat : quod divina nimirum dispensatione agitur, ne ex omni parte virtutibus splendens in elatione sublevetur. Ut dum parvum quid reprehensibile videt, sed tamen hoc subigere non valet, nequaquam sibi, sed auctori victoriam tribuat, in his quæ subigere fortiter valet. Sed quia humilitas et patientia illi necessaria est, et ut se documentis divinæ legis coaptet, ut sciat qualiter usque ad finem vitæ in servitio Dei perseverare debeat, hinc subditur.

« Deprimo cor tuum, et sustine. Inclina aurem « tuam et suscipe verba intellectus, et ne festimes in « tempore obductionis. Sustine sustentationes Dei. « Coniungere Deo et sustine, ut crescat in novissimo « vita tua. » Deprimere cor jubet, ut in elatione non intumescat ; sustinere mandat, ut in tribulationibus non deficiat, imo longanimis fiat. Sed quia hæc nemo perfecte agere novit, nisi ille qui ex divinis præceptis hæc didicit, ideo ad meditationem legis Dei eum mittit. Et quia non sufficit bene incipere, nisi studuerit usque in finem in eo perseverare, ideo jubet ut non pusillanimitate fractus, celerem finem laborum exoptet ; sed secundum voluntatem creatoris sui æquanimiter sustinendo ipsius iudicium magis exspectet. Unde adhuc sequitur.

« Omne quod tibi applicitum fuerit accipe, et in « dolore sustine, et in humilitate tua patientiam « habe. Quoniam in igne probatur aurum et argentum : homines vero receptibiles in camino humi.

« hationis. » Ut autem in tempore castigationis atque examinationis nostræ longanimes ac fortes simus Psalmista hortatur nos, dicens : « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino (*Psal.* xxvi). » De quo et in Evangelio scriptum est : « Qui verbum Dei retinet corde perfecto et optimo, fructum afferet in patientia (*Luc.* viii). » Sic et ipsa Veritas apostolis ait : « In patientia vestra possidebitis animas vestras (*Ibid.* xxi). » Idcirco possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium custosque virtutum patientia est. Sciendumque quod tribus modis patientia exerceri solet. Alia namque sunt quæ a Deo, alia quæ ab antiquo adversario, alia quæ a proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna et contumelias; ab antiquo adversario tentamenta; a Deo autem flagella toleramus. Sed in omnibus tribus his modis vigilantia oculo semetipsam debet mens circumspicere, ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali; ne contra tentamenta adversarii seducatur ad delectationem vel consensum delicti; ne contra flagella opificis ad excessum proruat murmurationis. Perfecte enim adversarius vincitur, quando mens nostra et inter tentamenta ejus a delectatione atque consensu, et inter contumelias proximi custoditur ab odio, et inter flagella Dei compescitur a murmuratione : nec hæc agentes, retribui nobis præsentia bona requiramus. Nam pro labore patientiæ bona speranda sunt sequentis vitæ, ut tunc præmium nostri laboris incipiat, quando omnis labor jam funditus cessat.

« Crede Deo, et recuperabit te, et dirige viam tuam et spera in illum. » Fidem in omnibus hunc servare oportet, quem dolor et afflictio tentat, et dirigere gressus operum suorum ante conspectum Domini, et spem suam in Deo ponere, quia qui confidit in illum, non confundetur. De quo Propheta ait : « Revela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, et ipse faciet (*Psal.* xxxvi). » Hinc et Jeremias : « Benedictus, inquit, vir qui confidit in Domino et erit Dominus fiducia ejus, et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas; quod ad humorem mittit radices suas, et non timebit cum venerit æstus; et erit folium ejus viride : et in tempore siccitatis non erit sollicitum; nec aliquando desinet facere fructum (*Jer.* xvii). »

« Serva timorem illius, et in illo veterasce. » Hoc est, permansere, quia timentis Dominum bene erit in novissimo. Exspectatio Israel, Salvator ejus in tempore tribulationis. Unde adhuc subditur.

CAPUT VIII.

Sapientia hortatur timentes Dominum sperare in illum, id est, ut spe certi sint, ne fiat timor inanis.

« Metuentes Deum sustinete misericordiam ejus : et non deflectatis ab illo, ne cadatis. » Beneplacitum est enim Domino super timentes eum, et in eos qui sperant in misericordia ejus. Qui enim veraciter metuit Dominum, patienter sustinet, et exspectat

A largitionem miserationis ejus; qui autem per pusillanimitatem et impatientiam ab illo declinaverit, ruinæ proximus erit. Unde per Jeremiam dicitur : « Omnes qui te derelinquunt, confundentur; recedentes a te, in terra scribentur. Quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum. (*Jer.* xvii). »

« Qui timetis Dominum, credite illi, et non evacua- bitur merces vestra. Qui timetis Dominum, sperate in illum; et in oblectatione veniet vobis misericordia. Qui timetis Dominum diligite illum, et illuminabuntur corda vestra. » Bene quippe hortatur illum qui timet Dominum ut credat illi, quatenus ad certam proveniat mercedem, quia juxta prophetæ sententiam : « Justus ex fide vivit (*Habac.* ii). » Et in Evangelio Dominus : « Confide, inquit, fili, remittuntur tibi peccata tua (*Matth.* ix). Et alibi : « Fides tua te salvum fecit (*Luc.* vii). » Sic et illi qui sperat in Domino, desiderata proveniet misericordia; et qui diligit illum, per Spiritus sancti gratiam lumen sapientiæ capacius percipiet. Nota, lector, quod timentibus Dominum trinam facit discretionem : nam primum illos jubet credere Deo; secundo sperare in illum; tertio diligere illum : quia fide, spe et charitate omnis anima fidelis colit Deum. Et per has species perveniet ad contemplationem sanctæ Trinitatis, quæ est illi merces vera in beatitudine sempiterna.

« Respiciite, filii, nationes hominum, et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est; permansit in mandatis ejus, et derelictus est. Et quis invocavit illum, et despexit eum : quoniam pius est et misericors est Deus, et remittet in tempore tribulationis peccata omnibus exquirentibus se in veritate. » Ergo et hic sicut in superiore commate triplicem facit distinctionem, dicens : Nullum sperare in Domino, et confusum esse; permanere in mandatis ejus, et derelictum esse; invocasse illum, et despectum fuisse. « Quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem; et omnis qui facit voluntatem Patris cælestis, ipse intrabit in regnum cælorum (*Rom.* x). » Et bene dicit remitti a Domino in tempore tribulationis peccata omnibus exquirentibus se in veritate, quia « sacrificium Deo est spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum non spernit (*Psal.* l); » et « Prope est Dominus omnibus invocantibus se in veritate, voluntatem timentium se faciet, et orationes eorum exaudiet. et salvos faciet eos. »

« Væ duplici corde, et labiis sceleratis, et manibus malefacientibus, et peccatori terram ingredienti duabus viis. » Superius admonnit ne quis duplici corde accederet ad Dominum. Nunc autem dicit væ esse duplici corde, et labiis sceleratis, et manibus malefacientibus : quia qui prava cogitat, et perversa loquitur, atque iniquis insistit operibus, nisi poenitentia intervenerit, væ illi perpetuum remanebit. Quod autem subditur :

« Væ peccatori terram ingredienti duabus viis. » Duabus ergo viis peccator terram ingreditur, quando

male facit et sperat sibi bona provenire posse, juxta illud quod scriptum est : « Faciamus mala, ut veniant bona (Rom. III). » Quorum damnatio justa est, vel quando carnis sectatur opera in concupiscentiis ejus, et spiritus sanctificatione se arbitratur perfici posse in timore Dei; vel quando et Dei est quod opere exhibet, et mundi quod per cogitationem quaerit. Omnes autem isti juxta Jacobi sententiam inconstantes sunt in omnibus viis suis : quia facillime in adversis saeculi deterrontur et prosperis irretiuntur.

« Vae dissolutis corde, qui non credunt Deo : ideo non protegentur ab eo. » Adhuc perseverat in ratione pristina, ut doceat nos errores cavere et veritatem amare. Oportet quippe ut sinceritatem fidei servet, et constantiam mentis habeat, quicumque a Deo protegi desiderat, quia ille qui fide dubitat ac spe vacillat, consequens est ut ad coronam non perveniat, quae solis fidelibus ac Dominum veraciter timentibus, hoc est, qui fructum bonorum operum in patientia proferunt, repromittitur. Illis autem, qui per apostasiam sive haeresim a fide discedentes, pravisque operibus insistentes, derelicto veritatis tramite, in vitiorum voraginem incidunt, ira et tribulatio atque angustia perpetualiter remanebunt. Sicut Paulus testatur, dicens : « His quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt vitam aeternam. His autem, qui ex contentione et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum (Rom. II). Unde adhuc sequitur :

CAPUT IX.

Sapientia comminatur his qui post sustinentiam derelinquunt vias rectas et vadunt per vias pravas.

« Vae his qui perdidit sustinentiam, et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas; et quid facietis, cum inspicere coeperit Deus? Licet omni tempore inspicere Deus credatur bonos ac malos, et nihil eum possit latere, tamen usu Scripturarum frequentissimo tunc dicitur inspicere, quando vel probare vel improbare aliquid dignoscitur. Quid ergo facturi erunt qui vias deseruerunt rectas, et se implicaverunt iniquis operibus, quando jam judicii aderit tempus, et nullus datur locus poenitentiae? quando, juxta Sophoniam, « Dies Domini magnus veniet, dies irae, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriae, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbis, dies tubae et clangoris. Super civitates munitas et super angulos excelsos, et tribulabuntur homines, et ambulabunt caeci : quia Domino peccaverunt, et effundetur sanguis eorum sicut humus, et corpus eorum sicut stercora. Sed et argentum eorum et aurum non poterit liberare eos in die irae Domini. In igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram (Soph. I). » In hac autem vita Deus expectat et accipit con-

versionem nostram; in illa autem reddet unicuique secundum opera sua.

« Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius; et qui diligunt illum, conservabunt viam illius. Qui timent Dominum, inquirunt quae beneplacita sunt illi; et qui diligunt eum replebuntur lege ipsius. » Alternando loquitur de timore et dilectione Dei, quoniam « timor Domini sanctus permanet in saeculum saeculi; » et « omnis qui diligit ex Deo natus est, et cognoscit Deum. » Ille ergo qui timet Dominum, et qui diligit illum, credit Scripturis sacris, et servat operando praecepta Domini, et semper meditando quaerit quae beneplacita sunt illi, sicque replebitur sapientia et charitate Dei. « Finis enim praecepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (I Tim I). » et qui diligit proximum, legem implevit.

« Qui timent Dominum praeparabunt corda sua, et in conspectu illius sanctificabunt animas suas. » O quam felix anima quae quotidie mundat cor suum et cogitationes suas, quatenus suscipiat in se habitantem Deum, cujus quiesque possessor est, nullo bono eget, quia omnium honorum auctorem in se habet, et quia necesse est in mundatione cordis custodia mandatorum Dei cum patientia boni operis, quo pervenitur ad perfectam agnitionem divinitatis, sequitur :

« Qui timent Dominum custodiunt mandata illius : et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius, dicentes : Si poenitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei et non in manus hominum : secundum enim magnitudinem illius, sic et misericordia ipsius cum ipso est. » Mos quidem est sanctorum semetipsos peccatores accusare, quatenus condignam humilitatis suae accipiant mercedem, quia sicut humilitati praemium, sic et superbiae poena deputatur. Dicit enim manifeste Joannes apostolus : « Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate (I Joan. I). » Unde subjungit : « Secundum enim magnitudinem illius, sic et misericordia ipsius cum ipso. » Quia, ut propheta testatur, « secundum altitudinem caeli a terra confirmavit Dominus misericordiam suam super timentes eum (Psal. CII). » Et item : « Misericordia, inquit, Domini a saeculo et usque in saeculum saeculi super timentes eum, et justitia ejus super filios filiorum custodientibus testamentum ejus, et memoria retinentibus mandata ejus ut faciant ea (Ibid.). »

(CAP. III.) « Filii sapientiae, Ecclesia justorum : et natio illorum obedientia et dilectio. » Filios sapientiae merito dicit esse Ecclesiam justorum, quia qui vere sapiens est, verus est justitiae cultor, quoniam vera sapientia veraciter justitiae dictat normam. Natio, inquit, illorum obedientia et dilectio. Quomodo autem nationem vocat justorum obedientiam et dilectionem? Cum obedientia et dilectio virtutes

sint, quæ habentur a justis. Nisi quia tropica locutione per ipsas virtutes exprimit virtutum possessores.

« Judicium patris audite, filii, et sic facite ut salvi sitis. » Pater universorum naturaliter Deus est, ex quo omnis paternitas in coelis et in terris nominatur; quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: qui diligit ea quæ fecit, ut in hoc permaneant quod facta sunt. Qui enim hujus Patris audierit judicium et fecerit ejus præcepta, procul dubio salvus erit. Cujus mandatum est, ut etiam patri temporali et matri honoris reverentia exhibeatur. Ut est illud: « Honora patrem tuum et matrem, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi (Exod. xx). » Unde sequitur.

« Deus enim honoravit patrem in filiis; et judicium matris exquiret in filiis. » Cui ergo Deus honorem in progenie sua constituit, non est fas, ut a filiis suis inhonoretur, quia Dominus suo judicio exquiret, qualiter ejus præceptum servetur: cujus secutores coronantur, et contemptores puniuntur.

« Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, et continebit se ab illis, in oratione dierum exaudietur. » Ille quippe « qui diligit Deum, » ut ipse in Evangelio testatur, « mandata ejus servat (Joan. xrv), et continet se a peccatis, quantum humanæ fragilitatis possibilitas sinit, et tamen pro excessibus suis non desinat quotidie orare, quia scit misericordem judicem ejus preces sic omni tempore exaudire, et quia Scriptura testante, honor parentum, primum mandatum est in repromissione (Exod. xx): inde adhuc subditur.

« Et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam. » Bene thesaurizat qui honorificat matrem suam, quia pro custodia mandatorum Dei, qui jussit honorare parentes, præmia æternæ vite percipiet.

CAPUT X.

Honorandos parentes a filiis, ut benedictio parentum filiis prosit.

« Qui honorat patrem jucundabitur in filiis, et in die orationis suæ exaudietur. » Filios hic vel sobolem discipulos appellat, in quorum nutrimento sæpe gaudebit, qui suis magistris vel parentibus, antea aurem obedientiæ inclinavit. Sed quia secundum historiam ubique hoc non evenit, ut honoratores parentum suorum vel magistrorum, filios sive discipulos habeant sibi devotos. Cum sæpe legitimus sanctorum virorum degenerasse sobolem, et a semita deviasse majorum. Juxta tropologiam magis mihi videtur convenire quod dicitur, ut filios accipiamus fructum bonorum operum. Qui ergo obediens præceptis Dei honorat parentes vel præceptores suos, in multiplicatione bonorum actuura lætabitur in fine dierum, et sicut illius qui avertit aures, ne audiat legem, oratio erit execrabilis, ita hujus qui obedit præceptis Dei, dirigetur oratio sicut incensum in conspectu Altissimi.

PATROL. CIX.

A « Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore, et qui obedit patri, refrigerabit matrem. » Vita vivet feliciter longiore, qui remuneratus a Domino æterna fruatur requie. Ille refrigerabit matrem, qui obedit patri: quia matrem Ecclesiam lætificat, qui obediens est præceptis æterni Patris.

« Qui timet Deum honorat parentes, et quasi dominis serviet his qui se genuerunt in opere et sermone, et omni patientia. » Nota quod dicit his debere famulatum instantem exhiberi, qui se genuerunt non ex vulva ventris, sed in opere et sermone et patientia, ut ostendatur spiritalis pater maxime dignus honore esse: cujus rei memorem Apostolus, scripsit ad discipulos, quos ipse per Evangelium genuit, dicens: « Rogamus vos, fratres, ut reverentis eos qui laborant inter vos, et præsent vobis in Domino, et moneant vos: ut habeatis illos abundantius in charitate; propter opus illorum pacem habete cum eis (I The. v). » Et ad Timotheum: « Qui bene præsent, inquit, presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo et doctrina: quia dignus est operarius mercede sua (I Tim. v). »

« Honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo, et benedictio illius in novissimo maneat. » Honor patris sive spiritalis, sive carnalis benedictionem a Domino promeretur; et apte dicitur, quod « in novissimo benedictio illius maneat, » quia æterna mercede recompensatur.

« Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta. » Inveniuntur patriarchæ quibusdam filiis suis benedixisse, ut Noe. Sem et Japhet (Gen. ix); posteritatem autem Cham maledixisse (Ibid.). Benedixit autem Abraham Isaac filio suo, et Isaac Jacob (Ibid. xv, xxvii), et Jacob duodecim patriarchis singulas benedictiones dedit (Ibid., xlii). In quibus omnibus benedictionibus ille præfigurabatur, qui de patriarcharum stirpe secundum carnem descendit, Christus utique Salvator noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Quomodo autem maledictio parentum noceat soboli, ostenditur in semine Cham. Cujus progenies a filiis Sem, hoc est filiis Israel, a terra repromissionis extirpata atque deleta est.

D « Ne glorieris in contumelia patris tui, non enim est tibi gloria ejus confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, et dedecus filii pater sine honore. » Quod autem contumelia patris vel magistri Deo displiceat, multis probatur exemplis. Nam nudatum patrem suum Cham irrisit, et servitatem perpetuam semen ejus inde sustinuit. Absalon David de sede regni sui expulit, concubinasque ejus stupravit; sed morte condignas poenas luit. Sic et Eliæsi prophete calvitium pueri Bethel irriserunt, et egredientes duo ursi de saltu quadragiata duos pueros ex eis laceraverunt: cujus mysterii ratio in Christi passione completa est, quem puerilis stultitia Judæorum in Calvarie loco crucifixum irrisit. Sed quadragesimo secundo anno post ascensionem

ejus ad cœlos, duo ursi, hoc est Vespasianus et Titus, de saltu gentium egressi, illusores sœvisime laniaverunt.

CAPUT XI.

Senecta patris gubernanda a filiis suis.

« Fili, suscipe senectam patris tui, et ne contristes eum in vita illius; et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua. » Bene convenit, ut filii atque discipuli honoribus atque solatiis foveant parentes et nutritores suos, quia charitatis affectus magis in hoc augetur. Unde Paulus præcepit viduis mutua invicem reddere parentibus, quia hoc acceptum est coram Domino. Hinc et ipse Dominus in Evangelio reprehendit Scribas et Phariseos, quod traditionibus suis legis Dei sinceritatem corrumperent, dicens ad eos: « Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem et matrem, et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit; et non honorificabit patrem suum aut matrem, et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram (Matth. xv). » Honor quippe in Scripturis non tantum in salutationibus et officii deferendis, quantum in elemosyna ac munerum collatione sentitur. « Honora, » inquit Apostolus, « viduas, quæ vere viduæ sunt (1 Tim. v). » Illic etiam honor donum intelligitur. Sic et subsequenter de munificentia quæ exhibetur parentibus, hic subiungitur.

« Elemosyna enim patris non erit in oblivione; « nam pro peccato matris restituetur tibi bonum; et in justitia ædificabitur tibi. » Misericordiæ ergo affectus cum pietatis operibus, nunquam oblivioni tradetur. Unde Dominus ait: « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v). » Et in Proverbiis: « Fœneratur, inquit, Domino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei (Prov. xix). » Quod autem dicit: « Pro peccato matris restituetur tibi bonum. » Peccatum hic tropica locutione ipsam elemosynam nuncupat, quæ delet peccata. Sicut et alibi hostiam, quæ pro peccato offertur, peccatum vocat. Ut est illud: « Ponat manum suam super caput peccati sui, et sic eam Domino offerat. » Qui ergo in parentibus et cæteris indigentibus misericordiæ exercet opera, sine dubio justitiæ suæ recipiet præmium, et a peccatis absolutus mercedem vitæ possidebit æternæ. Unde et sequitur.

« In die tribulationis commemorabitur tui, et sicut in sereno glacies solventur peccata tua. » Hinc et Daniel propheta Nabuchodonosor regi hujusmodi consilium dedit, dicens: « Consilium meum, o rex, placeat tibi, et peccata elemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet Deus delictis tuis (Dan. iv). » De quo et ipsa Veritas in Evangelio ait: « Date elemosynam,

et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi). » Unde et in futuro iudicio dicturus est eis, qui ad dexteram ejus consistunt: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere, etc. (Matth. xxv). » Sicut et in Proverbiis scriptum est: « Qui pronus est ad misericordiam benedicetur. »

« Quam malæ famæ est, qui relinquit patrem; et est maledictus a Deo, qui exasperat matrem. » Impietatis crimine reus tenetur, qui irreligiosus est in parentes; et maxime ille, qui spiritalem patrem vel matrem pravis sermonibus atque iniquis operibus exacerbabat. Ideo necesse est ut sequentis sententiæ doctrina servetur, ita dicens.

CAPUT XII.

Docet Sapientia in mansuetudine opera quæ ad cultum Dei pertinent præcipienda.

« Fili, in mansuetudine opera tua perface, et super omnium gloriam diligeris. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam, quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur. » Mansuetudo enim et humilitas maximam gratiam et gloriam pariunt habentibus eas. Sicut e contrario superbia et furor eos, quos possident, ad maximam ruinam impellunt. Quia initium omnis peccati superbia est: quæ ex angelo fecit diabolus, et furor sibi obsequentes præcipitat in mortem, quia charitatis dissipat tramine. Idcirco Dominus contra hujusmodi pestes consilium dans, semetipsum ad imitandum proposuit, dicens: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Matth. xi). » Et item: « Qui se, inquit, exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, xviii). »

CAPUT XIII.

Sapientia docet alta non esse quærenda. id est profunda.

« Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper, et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. » Ordinem servat doctrinæ præceptor, humilitatis scilicet, ut sicut prius docuit in moribus tenere mansuetudinem atque operibus humilitatem; sic et nunc doceat servare cordis puritatem, ne forte ea quæ humana ratio comprehendere non valet, incauta disputatione rimari præsumat. Unde dicit Ecclesiastes: « Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cælo, et tu super terram. Idcirco sint pauci sermones tui, et tu super cælos sequantur somnia, et in multis sermonibus invenitur stultitia (Ecccl. v). » In quibus verbis videtur præcipere, ne aut loquentes aut cogitantes plus de Deo quam possumus opinemur.

Sed sciamus imbecillitatem nostram, quod, quantum cælum distat a terra, tantum nostra opinatio a natura illius separetur, et idcirco debere verba nostra esse moderata. Sicut enim, qui in multis cogitationibus est, ea somniat frequenter de quibus cogitat, ita qui plura voluerit de divinitate disse-
rere, incidit in stultitiam. Hinc et Paulus docet : « Non plus sapere quam oportet sapere : sed sapere ad sobrietatem, et juxta mensuram fidei (*Rom. xii*). » Et alibi : « Noli, inquit, altum sapere, sed time (*Rom. xi*). » Sufficit enim homini, ut ea pia cogitatione tractet, et opere impleat, quæ a conditore suo sibi constituta, atque præcepta sunt servanda ; quæ autem occulta et quæ incomprehensibilia sunt judicio Dei, scrutari non attentet ; dicatque cum Propheta : « Judicia Dei abyssus multa (*Psal. xxxv*) ; » et cum Apostolo mirando taliter sentiat, dicens : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus : quis enim cognovit sensum Domini ? aut quis consiliarius ejus fuit ? » Et retribuetur ei, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia : Ipsi honor et gloria in sæcula sæculorum (*Rom. xi*).

« In supervacuis verbis uoli scrutari multipliciter ; et in pluribus operibus ejus non eris curiosus. Plurima enim super sensus hominum ostensa sunt tibi. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, et in vanitate detinuit sensus illorum. » Supervacuas res scrutari, est eas res rationabiliter agnosci velle, quos ratio docet investigari non debere. Unde Ecclesiastes dicit : « Quid necesse est homini majora se querere, cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra præterit ? aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit ? (*Eccle. vii*). » Et item : « Ne dicas, quid putas causæ est, cum priora tempora meliora facere quam nunc sunt ? Stulta est enim hujuscemodi interrogatio (*Ibid.*). » Sobrius enim intellectus in omnibus est optimus, qui reficit animam, et non gravat mentem. Unde in Proverbiis sapientia docet, dicens : « Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud, et perjures nomen Dei tui (*Prov. xxv*). Quod autem dicitur : Multos supplantasse suspicionem illorum, et in vanitate detinuisse sensus illorum. Ostendit omnes hæreticos duobus modis existere : hoc est, cum vel de creatore vel de creatura ultra modum scrutari volentes, perverse sentiendo erroneas conductu doctrinas, et quia dogmatibus veritatis cedere nolunt, quid eos insequatur ostenditur, cum sub-
jungitur.

« Cor durum male habebit in novissimo : et qui amat periculum, in illo peribit. » — « Secundum duritiam autem suam et impenitens cor, thesaurizat sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. His quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam

et honorem, et incorruptionem querunt vitam æternam. Illis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, iram et indignationem, tribulationem et angustiam (*Rom. ii*). » « Qui amat, inquit, periculum, in illo peribit. » Ille dicitur amare periculum, qui non curat nec studet vitare periculum. Alioquin quis est, qui velit incidere in periculum, cum omnes velint evadere interitum ? Sed ille quodammodo amat periculum, qui diligit eas res quæ tendunt ad interitum, ut est libido, avaritia, luxuria, et cæteræ perniciosæ cupiditates : nec non et hæreses atque novitatum præsumptiones, quæ certissimæ sunt animarum perditiones. Unde subjungitur :

« Cor ingrediens duas vias non habebit successus : et pravum cor in illis scandalizabitur. Cor nequam gravabitur in doloribus, et peccator adjiciet ad peccandum. » Cor hæreticorum ingreditur duas vias, quando vera permiscet falsis, et falsa inserit veris. Aliquas enim sententias sacrarum Scripturarum rite intelligunt ac proferunt, et aliquas secundum suam vecordiam in sensum perversum trahunt, suisque auditoribus eas commendare satagunt. Qui (juxta Pauli sententiam) sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus ; et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur (*II Tim. iv*). » Et ideo scandalizabuntur ; nec hujusmodi successus habebunt, quia eorum labores in vacuum ibunt. Gravantur eorum præcordia doli versutiis, et idcirco onerantur multiplicibus peccatorum sarcinis.

« Synagogæ superbiorum non erit sanitas ; frutex enim peccati eradicabitur in illis, et non intelligetur. » Synagogæ superbiorum sunt conventicula hæreticorum : quorum germen eradicabitur, et non intelligetur cum doctrina eorum inutilis damnabitur ; nec fictio eorum apud Deum probatur. Quid autem catholicos manifestet, subjungendo ostendit :

« Cor sapientis intelligitur in sapientia, et auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. » In prudentia enim doctrinæ cor sapiens secundum veritatem intelligitur, et inhianter boni auditores hanc doctrinam discunt, quæ commendat virtutes, et persequitur vitia : quod subsequenter ostenditur, cum dicitur.

« Sapiens cor et intelligibile abstinebit se a peccatis ; et in operibus justitiæ successus habebit. » Qui ergo rite intelligit legis Dei traditionem, coercet se a peccatis, et in operibus exercet justitiæ, quorum nobilis portio est eleemosynarum largitio, propterea subjungit.

« Ignem ardentem exstinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis ; et Deus prospector est ejus, qui reddit gratiam ; meminit ejus in posterum, et in tempore casus sui inveniet firmamentum. » Sicut enim aquæ elementum effusum, ignis exstinguit ardorem, sic et eleemosyna, quæ per charitatis affectum expenditur, peccatorum obruet flammam. Idco

quomodo eleemosyna danda sit, in Evangelio docet Dominus, dicens : « Cum facis eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua : ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus, qui est in abscondito, reddet tibi (*Matth. vi*). » Non enim propter favorem humanæ laudis ac cupiditatem presentium rerum facienda est eleemosyna ; sed propter dilectionem Dei, et amorem æternæ beatitudinis. Tunc enim, si ita fuerit expensa, habebit remuneratorem Deum, qui in tempore casus, hoc est, in fine presentis vitæ reddet præmium æternæ vitæ.

CAPUT XIV.

De eleemosynis et pauperibus.

CAP. IV.) « Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere ; animam esurientem ne despexeris, et non exsperes pauperem in inopia sua. » Quantum eleemosyna, pia mente data, apud Dominum valeat, ostendit ipse in Evangelio, dicens : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (*Luc. xi*). » Quibus alio loco tantum tribuit Scriptura divina, ut earum tantummodo fructum se imputaturum pronuntiet Dominus dextris, et earum tantummodo sterilitatem sinistris. Quando his dicturus est : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum. » Illis autem, « Ite in ignem æternum (*Matth. xxv*). » Sane cavendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, et eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, et per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impune committere. Nemi enim dedit laxamentum peccandi, quamvis miserando delectat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Sed multæ sunt species eleemosynarum, non solum ergo qui dat esurienti cibum, sitiienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captivo redemptionem, debili subvectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medelam, erranti viam, deliranti consilium, et quod cuique necessarium est indigenti ; verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat ; et « qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, » et tamen peccatum ejus, quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, et aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat.

« Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abjicias, et non avertas faciem tuam ab egeno. » Quod autem donum eleemosynæ non sit protrahendum ac differendum in aliud tempus, cum facultas adsit tribuendi, ostendit Scriptura, dicens : « Ne dicas

amico tuo : vade et revertere, cum cito possis dare (*Prov. iii*). » Et alibi : « Qui despicit, inquit, proximum suum, peccat : qui autem miseretur pauperis, beatus erit (*Prov. xiv*). » Et quomodo sit eleemosyna danda Apostolus docet, dicens : « Non ex tristitia, aut ex necessitate : hilarem enim datorem diligit Deus (*II Cor. ix*). » Magis ergo præstat Deo, qui modicum devota mente pauperi porrigit, quam ille qui tristi corde multam pecuniam expensam facit. Unde Dominus oblationem viduæ paupercule, quæ duo area minata in gazophylacium misit, in Evangelio laudavit, dicens : « Hæc plus omnibus misit (*Marc. xii*); » quia non quantitatem muneris supernus iudex, sed devotionem pensat cordis.

CAPUT XV.

Ab inope non avertendos oculos.

« Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram, et non relinquo querentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius : exaudiet autem eum qui fecit illum. » Nullo modo propter iram exasperandus est pauper, sed blanda locutione placandus, quia ira viri justitiam Dei non operatur, et qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit et non exaudietur ; cui enim est in substantia unde dare possit, tribuat necessitatem patienti, quia munus absconditum extinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam. Cui autem non est substantia, tantum sermo responsionis porrigatur bonus ; quia sermo bonus super datum optimum. Aliter quomodo charitatis habet affectam, qui despicit proximum egenum ? Dicit enim manifeste Joannes apostolus : « Qui habuerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, quomodo charitas Dei manet in eo ? (*I Joan. iii*). » Sic et Jacobus mortuam esse fidem sine operibus misericordiæ ostendit, dicens : « Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat ? Nunquid poterit fides salvare eum ? Si autem frater aut soror nudi sunt et indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis de vobis illis : Ite in pace, calefacimini et saturamini, non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit ? Sic et fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa (*Jac. ii*). » Quapropter necesse est ut non tantum credamus atque diligamus verbo nec lingua, sed opere et veritate.

« Congregationi pauperum affabilem te facito, et presbytero humilia animam tuam ; et magnati humilia caput tuum. » His sententis commendatur nobis mansuetudo et humilitas cordis, quia mansuetudo neminem spernit, humilitas nemini se præfert, sed omnibus se subjicit. Decet enim Christianum, ut æqualibus seu inferioribus sit affabilis et mitis, senioribus autem sit subditus atque humilis, quia omnis exaltatio genus est superbiæ. Quod mirifice distinguit Psalmista, dicens : « Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei,

neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me, etc. (*Psal. cxxx.*)

« Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et redde debitum tuum, et responde illi pacifice in mansuetudine. » Debitum esse pauperis cum mansuetudine consolatio temporalis, qui autem hanc ei dare negligit, congruum debitum illi non impendit.

« Libera eum qui injuriam patitur de manu superbi; et non acide feras in anima tua. » Igitur sicut prius expansionem opis in pauperes eleemosynam esse ostendit, sic et nunc liberationem ejus, qui inique opprimitur a superbo, misericordiae operari declarat. Unde in Proverbiis scriptum est: « Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad perditionem ne cesses liberare. Si dixeris: Vires non suppetunt; qui inspector est cordis, ipse intelligit; et servatorem animæ tuæ nihîl fallit (*Prov. xxiv.*) » Iste et hic dicitur, « Non acide feras in anima tua; » hoc est tædiöse vel indigne: quia charitatis fervorem erga proximum se non habere ostendit, qui eum ab hoste eripere non contendit.

CAPUT XVI.

De pupillis et viduis in judicio defendendis in misericordia pro patre.

« In judicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro-matri illorum, et eris velut filius Attilæ simi obediens; et miserebitur tui magis quam mater. » Ne aliquam speciem omitteret eleemosynarum, parentibus atque pauperibus jungit pupillos et viduas, ut etiam eorum curam habere non despiciamus, sed opem condignam illis feramus. Sicut enim pupillo paternus impendendus est affectus, ita et viduæ viri sui in solatio collatione imitandum est exemplum; atque hæc facientes filii Altissimi in obediendo mandatis illius esse probabimur. Quia magis nobis miserebitur in remuneratione præmii, quam materna affectio unquam fecerit in studio nutrimenti.

CAPUT XVII.

De studio sapientiæ: quod diligentes eam cunctis virtutibus justitiæ, adjuvante Domino, operam dent, dicente ipsa Veritate: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei.

« Sapientia filiiis suis vitam inspirat, et suscipit exquirentes se; et præbit in via justitiæ; et qui illam diligit, diligit vitam, et qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus. » Sapientia divina parvum sibi aptum laudat, ipsam sapientiam Dei, quam non aliam quam Christum Filium Dei intelligimus. De quo Apostolus ait: « Christum dico Dei virtutem et Dei sapientiam (*I Cor. i.*) » Ipsa enim sapientia filiiis suis vitam inspirat, quando discipulis suis et cæteris fidelibus agnitionis suæ præbuit sacramentum, et Evangelii revelavit mysterium. Suscipit perquirentes se, quia suscipiet

A mansuetos Dominus, et præbit in viam justitiæ, qui ait: « Ego sum via, veritas et vita: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (*Joan. xiv.*) » Unde qui illum diligit, diligit vitam, quia servando mandata illius, ad æternam perveniet vitam; et qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus. Sicut in Proverbiis spondet, dicens: « Beatus homo qui audit me, et vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei (*Prov. viii.*) » Foras suas, et postes ostii sui, Scripturas sanctas et earum doctores nuncupat, sine quibus ad vitam quam pollicetur non valeamus ingredi; qui enim ad has fores vigilat, hoc est intenta mente meditando perseverat, magnitudinis ipsius suavitatem percipit.

B « Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt, et quo introibit, benedictet Deus. » Ille quippe vere tenet sapientiam, qui Christi mandatis adhibet obedientiam, et quo ipsa intraverit benedictio Dei, illic simul comitatur. Sicque eum, qui per ejus fidem et dilectionem cælestis regni aditum quærit, benedictione æterna ditabit. Unde ipse in Evangelio ait: « Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inveniet (*Joan. x.*) »

C « Qui servant ei obsequentes erunt sancto, et eos qui diligunt illam diligit Deus. » Qui enim veraciter servit Christo, et spem habet in illo, sanctificat se sicut et ille sanctus est, quoniam faciendo justitiam justus est, sicut et ille justus est. De quo Dominus in lege præcepit, dicens: « Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum, Dominus Deus vester, et eos, qui diligunt illam, diligit Deus (*Levit. xi, xix et xx.*) » quoniam qui diligit eum qui genuit, diligit eum qui natus est ex eo, quem utique diligit Pater, simul diligit et Filius: sicut in Evangelio ipsa Veritas ostendit, dicens: « Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (*Joan. xiv.*) » Sed quia probatio dilectionis exhibitio est operis, sequitur.

« Qui audit illam, judicabit gentes; et qui intuetur illam, permanebit confidens. Si crediderit ei, hæreditabit illam, et erunt in confirmatione creaturæ illius: quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in primis eligit eum. » Qui enim diligit Christum, mandata ejus servat, et ille judicat gentes, sicut ipsa Veritas in Evangelio promisit, dicens: « Cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth. xix.*) » Et in Apocalypsi: « Ecce sto, inquit, ad ostium et pulso: si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, introibo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus (*Apoc. iii.*) » Idcirco is qui intuebitur eam, hoc est totam intentionem animi sui et fidei virtutem in eam ponit, permanebit confidens, nec eum subvertere poterit tentatio præsentis vitæ, sed erunt in

confirmatione opera ipsius, et ad præmia æternæ hæreditatis remuneranda servabuntur, pro cuius amore omnia fecit. Ita ut eorum acceptor dicat tunc cum Propheta : « Hæc requies mea in sæculum sæculi : hic habitabo, quoniam prælegi eam (*Psal. cxxxj*). »

« Timorem, et metum, et probationem inducet super illum; et cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet illum in cogitationibus suis, et credat animæ illius; et firmabit illum, et iter adducet directum ad illum; et denudabit absconsa sua illi, et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum justitiæ. » Hac sententia priora confirmabuntur, quoniam illum, quem sapientia divina intromittens inhabitaverit, opera ejus diriget; et præparabit illum in variis tentationibus exercendo atque probando ad futuræ vitæ gaudia percipienda. « Timorem et metum et probationem inducet super illum, » quoniam tribulatio patientiam operatur; patientia vero probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit. « Quia charitas Dei diffusa est in cordibus electorum per Spiritum sanctum, qui datus est eis. » Unde dicit, firmabit illum, et iter adducet directum ad illum, et denudabit absconsa sua illi, et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum justitiæ, » quoniam ubi Spiritus sancti gratia donum infuderit charitatis, profecto absconsa et abstrusa mysteriorum illic patebunt, et thesaurus scientiæ atque intellectus ibi revelabitur.

« Si autem oberraverit, derelinquet illum, et tradet eum in manus inimici sui. » Ille a via veritatis aberraverit, qui fidem, spem et charitatem perdidit, quem sapientia derelinquit, quoniam indignum sua habitatione judicavit. Sicut per prophetam ipse Dominus ait : « Justus autem meus ex fide mea vivit : quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ, et tradet eum in manus inimici sui (*Habac. ij*). » cum eum sua protectione exutum, in manus hostium suorum justo judicio incidere permittit.

CAPUT XVIII.

Sapientia hortatur in tempore tribulationis pro fide et justitia standum pro salute animæ.

« Fili, conserva tempus, et evita a malo. » Superius laudans commendavit sapientiæ donum, nunc ostendit ipsius sapientiæ factum, quia quicumque veraciter præcepta servat sapientiæ, cautus est in temporum mutatione, nec deserit viam justitiæ in tempore persecutionis et angustiarum. Ideo exhortans filios suos ipsa docet sapientia, ut conservent tempus, quia « tempus omni rei sub cælo; et tempus est belli, et tempus pacis, » quoniam quandiu in hoc sæculo sumus, tempus est belli; et pro fide ac justitia standum, et pro salute animæ pugnandum. Unde et omne malum, hoc est, vitium nobis est devitandum. Cum autem migraverimus de hoc sæculo, pacis tempus adveniet. In pace enim locus Dei, et civitas nostra Hierusalem de pace sortita vocabulum est.

« Pro anima tua ne confundaris dicere verum. » Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam. » Hortatur milites Christi, ut cum tempus persecutionis institerit, non deterreantur pro Christi nomine animam ponere; neque confundantur voce et ore veræ fidei confessionem proferre, quia est confusio adducens peccatum, de qua ipsa Veritas ait : « Qui me erubuerit et meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua, et Patris, et sanctorum angelorum (*Luc. xix*). » Est quidem et alia confusio, quæ adducit gloriam et gratiam, cum quis pro peccatis suis compungitur, et pœnitentiam agit. De qua Dominus per Ezechielem prophetam ad Hierusalem ait : « Suscitabo tibi pactum sempiternum, et recordaberis viarum tuarum, et confundaris (*Ezech. xvi*). » Et paulo post : « Et scies, inquit, quia ego Dominus : ut recorderis et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua. Cum placatus fuero tibi in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus (*Ibid.*). »

« Nec accipies faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium. » Adversus persecutores fidei et hæreticos semper est dimicandum atque resistendum. nec errori eorum unquam cedendum aut consentiendum. Unde et subjungitur.

« Non reverearis proximum tuum in casu suo, nec retineas verbum in tempore salutis. » Hinc et Dominus in Evangelio ait : « Cum audieritis prælia et seditiones, nolite terri (*Luc. xxi*). » Et item : « Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; et quod in aure audistis, prædicite super tecta. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timete qui potest animam et corpus perdere in gehennam (*Matth. x*). »

« Non abscondas sapientiam tuam in decore ejus. » In lingua enim cognoscitur sapientia; et sensus et scientia et doctrina in verbis veritatis, et firmitas in operibus justitiæ. » Nequaquam enim sapientia coram his occultanda est, qui eam pia mente suscipere et discere volunt, nec verbum prædicationis coram intentis auditoribus abscondendum, quia ut in Proverbiis scriptum est : « Qui abscondit frumentum, maledicetur in populis : Benedictio autem super caput vendentium (*Prov. xi*). » hoc est, qui sanctæ prædicationis apud se verba retinet, hic maledicetur in populis, quando in solas culpa silentii pro multorum, quos corrigere potuit, poena damnatur. Ipse est servus piger et malus, qui pro retentione talenti, quod accepit in exteriores tenebras missus est. Vendunt autem frumentum, qui verbum vitæ audientibus conferunt; a quibus pretium fidei et confessionis recipiant, dicente Domino : « Negotiamini dum venio (*Luc. xix*). » quorum capiti benedictio supervenit, dum singulis de tali negotio redeuntium Dominus dicit : « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis,

super multa te constituam, intra in gaudium Domini A pro te inimicos tuos : » ostendit quod non humana virtute, sed divina ope adversarii vincuntur. Unde ipsa Veritas confessoribus suis ait : « Ponite ergo in cordibus vestris non premeditari; quemadmodum respondeatis : Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri (*Luc. xxi.*) »

« Non contradicas veritati ullo modo; et de mendacio ineruditionis tuæ confundere. » Multi sunt qui, cum a rectoribus suis pro male commissis arguuntur, aut hoc defendunt quod inique gesserunt, aut falso denegant quod in conscientia sua verum esse non ignorant. Ideo admonet ne quis præsumat contra veritatem contendere, et fallaciter excusando semetipsum defendere, quoniam qui abscondit scelera sua, non corrigitur; qui autem confessus ea reliquerit, profecto sanabitur. Unde Psalmista ab huiusmodi malo se erui postulat a Domino, dicens : « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verbum malum, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem (*Psal. civ.*) »

« Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subjicias te omni homini pro peccato. » Sicut hortatur ad confessionem peccati, ita prohibet a consensu operis nefandi. Quid est enim aliud non subijci homini pro peccato, nisi non consentiendum illi qui allicit aliquo modo ad peccandum? Doctor enim veritatis, et operator justitiæ semper auditorem suum ad meliora et perfectiora provocat. E contrario autem assertor mendacii et factor iniquitatis, consentientes sibi trahit ad foveam perditionis.

« Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii. In justitia agonizare pro anima tua; et usque ad mortem certa pro justitiâ, et Deus expugnabit pro te inimicos tuos. » Obedientia ergo majoribus semper adhibenda est, ubi præcepta eorum concordant regulæ veritatis atque justitiæ, quod et lex pari modo docet et Evangelium. Si autem potestas humana nos vult ad blasphemandum compellere, vel ad opera iniquitatis pertrahere, nullo modo debemus consentire, sed pro recta fide atque vera religione, in quibus certa exstat salus animæ, omni tempore decertare. Unde ipsa Veritas in Evangelio ait : « Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te. Bonum est tibi unum oculum habentem in vitam ingredi, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Et si manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum et projice abs te. Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum (*Math. v et xviii.*) » Et alibi discipulos suos ad certamina passionum provocans hortatur, dicens : « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me; qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam (*Luc. ix.*) » Quod autem dicitur : « Deus expugnabit

« et remissus in operibus tuis. » Velocem esse in lingua valde periculosum est, quia mors et vita in manibus linguæ. « Qui custodit os suum, custodit ab angustiis animam suam : qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. » Os enim lubricam operatur ruinas. Unde Jacobus apostolus docet, dicens : « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram (*Jacob. i.*) » Et item : « Estote, inquit, factores verbi et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos (*Ibid.*) » Hinc et alibi scriptum est : « Non est in sermone regum Dei, sed in virtute. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum (*I Cor. iv.*) » Inutilem autem fieri et remissum in operibus, valde ignominiosum est propter quod dicit in Proverbiis : « Qui mollis et dissolutus est in opere suo, trater est dissipantis opera sua, qui operatur terram suam, satiabitur panibus; qui sectatur otium, replebitur egestate (*Prov. xviii.*) »

« Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi. » Leonem hic ponit pro feroce, quia non condecet Christi discipulum, esse furibundum neque crudelem. « Beati nites, quoniam ipsi possidebunt terram (*Math. v.*) » Possunt et in ipsa sententiâ hæretici denotari, qui in domo Ecclesiæ per linguæ volubilitatem seducunt corda innocentium, et per insolentiam morum conturbant mansuetudinem simplicium, quos etiam juxta Apostolum oportet redargui, ut discant non blasphemare.

« Non sit porrecta manus tua ad accipiendum et ad dandum collecta. » Avaritiam utique vetat, et misericordiam commendat : ut non avaræ aliena rapiamus, sed nostrâ misericorditer largiamur. « Beatius est enim magis dare quam accipere (*Act. xx.*) »

CAPUT XIX.

In divitiis non confidendum, secundum illud : Scilicet, hac nocte anima tua auferetur, et quæ præparasti ejus erunt?

(*CAP. v.*) « Noli attendere ad possessiones iniquas, et ne dixeris, est mihi sufficiens vita; nihil enim proderit in tempore vindictæ et obductionis. » Quam stultum sit ad terrenas possessiones avaræ inhiare, et maxime ad injusta lucra animum vertere, mutabilitas rerum et auctoritas divinarum litterarum ostendit, quia sicut nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium ita nec auferre quid possumus. Radix enim omnium malorum est avaritia. Unde Dominus in Evangelio divitem, qui de futura usura et quæstu plurimorum annorum superflue tractabat, redarguit,

dicens : « Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te : quæ autem parasti, cujus erunt? (Luc. xii.) » Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives. Hinc et Paulus discipulum admonet, dicens : « Divitiis hujus sæculi præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam (I Tim. vi.) »

« Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui : et ne dixeris : Quomodo potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindicatus vindicabit. » — « Justus Dominus et justitiam diligit (Psal. lxi); qui reddit unicuique secundum opera sua (Prov. xxiv), pluit super peccatores laqueos ignis, et sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum (Psal. x). Ibunt impii in supplicium æternum : Justi autem in vitam æternam (Math. xxv.) »

« Ne dixeris : Peccavi, et quid accidit mihi triste; « Attissimus enim est patiens redditor. » Nihil stultius est quam pietatem Dei ac patientiam in usum convertere peccatorum, qui ideo delinquentes exspectat, ut se convertant in melius, et agant poenitentiam de peccatis suis. « Quoniam misericors et miserator est Dominus, patiens et multum misericors. » Qui per prophetam ait : « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xviii), » quia autem mentis est duræ, et indulgentiæ tempus dissimulando tardat converti, thesaurizat sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei. Unde et subditur.

: Noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum, et ne dicas : Misericordia Dei magna est : multitudinis peccatorum meorum miserebitur; « misericordia enim et ira ab illo cito proxinant, et in peccatores respicit ira illius. » Nunquam enim hominis animus sine metu Dei esse debet, quia justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Custodit diligentes se, et omnes peccatores disperdet. Unde beatus homo semper pavidus est, et nunquam de misericordia Dei desperat, quia suavis est Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus. Beneplacitum est enim Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus. Hinc in lege ita præceptum est : « Ne auferas in loco pignoris inferiorem et superiorem molam (Deut. xxiv). » Superior autem et inferior mola est spes et timor. Spes vero ad alta subvehit; timor autem cor inferius premit. Sed mola superior et inferior ita sibi necessario junguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris utique pectore incessanter debet spes et formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat. Incassum justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidit.

CAPUT XX.

Non esse tardandum ad Dominum converti, et differre de die in diem, et non extolli in cogitationibus.

« Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem. Subito enim venit ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te. » Unde Dominus in Evangelio admonet, dicens : « Currite dum lunien habetis, ne forte tenebræ vos comprehendant (Joan. xii.) » Et iterum : « Poenitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnum cælorum (Math. iii, 2). » Et iterum : « Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus veniat : sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne, cum venerit repente, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate (Marc. xiii.) » Et rursum : « Vigilate itaque omni tempore, orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante filium hominis (Luc. xxi.) »

« Noli anxius esse in divitiis injustis; nihil enim proderunt tibi in die obductionis et vindictæ. » Divitiæ injustæ sunt, quæ inique acquiruntur, et avare servantur; ad quas animum Christiani non oportet anxie anhelare, cui promissum est regnum cæleste. Conturbat enim domum suam, qui sectatur avaritiam; qui autem odit munera, vivet. Unde ipsa accumulatio divitiarum non valet in die judicii de manu vindictæ eripere possessorem suum : quæ hic ante misericorditer egentibus expensa non fuerat. Ideo Salvator nos præmunit, dicens : « Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis; et tu e reddet unicuique secundum opera ejus (Math. xvi.) »

« Non ventiles te in omnem ventum, et non eas in omnem viam : sic enim peccator probatur in duplici lingua. » Instabilitatem vituperat, quæ proprie stultorum est, sicut scriptum est : « Stultus ut luna mutatur, et vir duplici animo inconstans est in omnibus viis suis (Eccle. xxvii.) » In omnem ventum se ventilat, et in omnem viam vadit, qui luxum sæculi sequi, et timorem Domini servare se pariter posse æstimat, et mundo ac Christo æqualiter militare. Qui enim hujusmodi loquendo aut operando illusionem fallitur, peccator nimirum esse probatur. Aliter, præmonet nos sapientia divina, ne hæreticorum vanitatem atque errorum devia sequamur. Quia duplicitas doctrinæ eorum, in qua aliquando vera, aliquando quoque falsa proferunt, noxios illos esse comprobat. Sed quid nobis servandum sit sequens sententia demonstrat.

« Esto firmus in via Dei, et in veritate sensus tui et scientia, et prosequatur te verbum pacis et justitiæ. » Firmus in via Dei est, qui regulam catholicæ fidei rite credendo servat, et doctrinam evangelicam recte vivendo ac bene operando sequitur. Hinc prosequetur verbum pacis et justitiæ, quando

in meritorum retributione illi confertur præmium æternæ gloriæ, dicente Domino : « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam : intra in gaudium Domini tui (*Matth.* xxv). »

« Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intel- ligas; et cum sapientia proferas responsum ve- rum. » Bonorum ergo consuetudo semper est, cum mansuetudine audire et suscipere verbum veritatis, et temperate ac prudenter verbum proferre. Unde Iacobus apostolus admonet, dicens : « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram (*Jacob.* 1). » Et paulo post : « In mansuetudine, inquit, suscipite verbum insitum, quod potest salvare animas vestras (*Ibid.*). » Et e contrario inter superbos semper jurgia sunt, et homines pestilentes dissipant civitatem. Ideo et in Proverbiis alibi scriptum est : « Vidisti hominem velocem ad loquendum? Stultitia speranda est magis quam illius correctio (*Prov.* xxix). » Unde adhuc subjungit, dicens :

« Si est tibi intellectus, responde proximo; si autem sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato et confundaris. » Sicut ille peccat, qui habet eruditionem doctrinæ, et non vult proximo docendo professe, ita ille non mediocriter delinquit, qui non habet scientiam Scripturarum, et tamen vult magister esse aliorum. Quamobrem mandat illi, qui non sufficit alios docere, linguæ custodiam habere, et ore verbum indiscretum non proferre, quia in confusionem perpetuam cadit, qui præcavere erroris laqueum non contemnit.

« Honor enim et gloria in sermone sensati; lingua vero imprudentis subversio est ipsius. » Honor videlicet immortalitatis, et gloria æternæ beatitudinis succedunt sapienti; quæ promeretur catholicus doctor in verbo discretus; nec non et subversio æterni interitus sequetur imprudentem, quem non effugiet hæreticus vaniloquus.

« Non appelleris susurro in vita tua, et lingua tua ne capiaris et confundaris. » Susurronem appellat detractorem, cujus confusio vera est, quia damnatio certa. Unde in Ecclesiaste scriptum est : « Sicut mordet serpens in silentio, sic qui occulte detrahit fratri suo (*Eccle.* x). » Et alibi : « Qui detrahit, inquit, alicui rei, in futurum se obligat (*Prov.* xiii). » Ali- ter, possumus in susurronibus hæreticos intelligere; qui occulte construunt dolos, et ponunt insidias, ut incautos quosque decipiant. Sed « qui fodit fo- veam, incidit in illam; et in insidiis suis capiuntur iniqui. »

« Super furem enim est confusio, et poenitentia, et denotatio pessima super bilinguem. » Fures eadem appellat hæreticos, qui ad furis similitudinem obscuritatem zant tenebrarum, et latenter laqueos errorum ponunt, ut spolia virtutum ac recte fidei ab ignavis et desidiosis auferant. Hinc ipsa veritas in Evangelio ait : « Omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones, et fur non venit nisi ut furetur, et

maolet, et perdat (*Joan.* x). » Iidem dicuntur et bilingues, quia bifaria loquuntur, hoc est aliquando vera, aliquando falsa, sed eorum denotatio est pes- sima, quia confusio sempiterna.

« Susurratori autem odium, et inimicitia et con- tumelia. » Recte inimicitia et odium et contumelia susurratoribus adjunguntur, quia fraus illorum ac nequitia facit illos Deo et hominibus detestabiles. Unde per Paulum dicitur : « Susurrones et detractores Deo odibiles (*Rom.* 1) » Et Psalmista : « Detra- hentem, inquit, adversus proximum suum occulte, hunc persequer bar (*Psal.* c). » De quo et in Prover- biis legitur : « Abominatio hominum detractor (*Prov.* xxiv). » Et item : « In ore stulti virga contumelie (*Ibid.* xiv). »

« Justifica pusillum et magnum similiter. » Judicii docet æquitatem ne forte personarum acceptor fias, et per odium alicujus seu adulationem a via veritatis declines. Unde in lege scriptum est : « Non accipias personam in judicio. Juste quod justum est perse- quaris (*Deut.* 1; *Levit.* xix; *Exod.* xxiii). »

(CAP. VI.) « Noli fieri pro amico inimicus proximo : improprium enim et contumeliam malus hæredi- tabit, et omnis peccator invidus et bilinguis. » Hac sententia ostendit nobis jus veræ charitatis, quia qui vere amicus est, non potest ad inimicitiam re- verti : « quoniam charitas non agit perperam, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, con- gaudet autem veritati. » Unde in sequentibus dicitur : « Amicus fidelis medicamentum vitæ et immortalita- tis. » At contra hæretici qui ab unitate fidei et soci- etate charitatis discedunt, non permanent in ami- citia vera, sed ex amicis in inimicos convertuntur. Unde Joannes de ipsis ait : « A nobis exierunt, sed non erant ex nobis : nam si fuissent ex nobis, per- mansissent utique nobiscum (*I Joan.* 11). » Sed ut ma- nifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis, isti improprium et contumeliam prævæ doctrinæ sequa- cibus suis relinquunt, et omnis peccator est invidus et bilinguis, quia omnis hæreticus odit veritatem, et seminat falsitatem.

« Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, ne forte allidatur virtus tua per stultitiam, et folia tua comedat, et fructus tuos perdat, et re- linquaris velut lignum aridum in eremo. » Velut jactantiam ac detestatur superbiam, quia initium omnis peccati superbia est, et omnis arrogantia abo- minatio est apud Deum, et ne sufficere nobis creda- mus, si extollentiam vitemus in actu, dicit : « Non te extollas in cogitatione animæ velut taurus. » Deus enim inspector est cordis, et non secundum faciem, sed secundum veritatem unamquemque judicat, quem nemo potest per hypoërisin fallere, quia omnia nuda sunt et aperta oculis ejus; qui si in internis animæ cervicatum ac tumidam cogitationem con- spexerit, non ei placebit, sed allidetur virtus ipsius superbi per stultitiam elationis, et folia verborum ejus sunt vacua, et fractas operum inotiles, et velut li- gnum aridum non habens viriditatem dilectionis, in-

ter steriles iniquorum actiones deputatur. Unde in psalmo scriptum est : « Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium : confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos (Psal. LII). » De quo et Petrus apostolus ait : « Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v). » Hinc et ipsa Veritas in Evangelio ait : « Omnis qui se exaltat humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. XIV, XVIII). »

« Anima enim nequam disperdet qui se habet : et in gaudium inimicis dat illum, et deducit in sortem impiorum. » Sicut bonæ voluntati fructus bonorum succedit operum, ita malitiosæ menti nihil proveniet prosperum, quia si dilectio non adhæret pectori, frustra quis fingit se operam dare virtuti.

Unde scriptum est : « Qui in uno offendit, factus est omnium reus (Jacob. II). » Et alibi : « Omni habenti dabitur : ei autem qui non habet, et hoc quod videtur habere, auferetur ab eo (Matth. XIII). » In gaudium ergo inimicorum, hoc est malignorum spirituum, incidit, qui recte credendo ac bene operando præcavere non studet, ne in sortem veniat impiorum. Verum quia de conversione disputans plener ostendit quæ sit vera conversio, hoc est morum atque sermonum correctio ; et ne iteret pristinam stultitiam, ne veniat in gaudium inimicorum, et in damnationem impiorum. Libro primo hic finito, quid de amicitia vera et cautela sapientia doceat, in alterius libri pandamus exordio.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De gratia amicorum, quod puris et dulcius colloquiis inimicitie non subrepat.

« Verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos ; et lingua eucharis in bono homine abundat. » Hinc et in Proverbiis scriptum est : « Labia iusti erudiunt plurimos, et in labiis sapientis invenitur sapientia (Prov. X). » Et item : « Sermo durus suscitavit rixas, et sermo lenis mitigat suscitatas (Ibid. XV). » Multiplicat ergo ecclesiasticus vir, in quo lingua eucharis, hoc est bonæ gratiæ, abundat fidelium turbam docendo ; et persecutorum furorem perspicua ratione veritatis sæpe mansuescere facit.

« Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi unus de mille. » Cum omnibus ergo hominibus, quantum possibilitas sinit, pax est tenenda ; sed non cum multis consilium ineundum. Quia scriptum est : « Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet ? (Prov. XX). » Et alibi : « Inimicus cum in corde tractaverit dolos, quando submitserit vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitie sunt in corde illius (Ibid. XXVI). » Et Ecclesiastes : « Virum, inquit, de mille unum reperi : mulierem ex omnibus non inveni (Eccl. VII). » Sunt enim quidam qui devotionem habent bonæ voluntatis, sed non mentis prudentiam. Alii autem prudentes sunt corde, sed perversi voluntate. Ubi autem devotio fidei et sensus intelligentiæ pariter inveniuntur, ibi consilium utile opportune quaeritur.

CAPUT II.

Sapientia notat amicum qui tantum propter epulas mensæ stat, et in necessitate subtrahit se.

« Si possides amicum, in tentatione posside eum, et ne facile credas ei teipsum ; est enim amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis ; et est amicus qui convertitur ad inimicitiam, et est amicus qui odium, et rixam, et convicia denudabit ; est autem amicus socius mensæ, et non permanebit in die necessitatis. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi cœqualis,

et in domesticis tuis fiducialiter aget. » Per diversas species falsos amicos exprimit, tandem ad veri amici pervenit demonstrationem, quia multi amicos se esse profitentur in prosperis, et in adversis se manifestant fieri inimicos. Unde subjungitur :

« Si humiliaverit se contra te, a facie tua abscondet se. » Fingit enim se facie tenus esse devotum, sed in necessitatis eventu probabit se corde esse alienum. Ideo dicitur, « abscondet se, » hoc est fingit se esse quod non est.

« Unanimum habebis amicitiam bonam, ab inimicis tuis separare et ab amicis tuis attende. » Ubi unanimitas est inter amicos, ibi stabilitas est amicitie ; ubi autem fictio et non veritas, ibi nequaquam est amicitie firmitas. Unde admonet ut ab inimicis, ubi patent inimicitie, penitus se separet, et cautellam habeat in amicorum discretionem. Notandum autem quod hæc discretionis observantia maxime necessaria est inter catholicos et hæreticos : quia hæretici omnem machinationem suam per hypocrisin agunt, quatenus incautos quosque facilius decipiant. Unde Salvator in Evangelio præmonet, dicens : « Attendite autem vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, ex fructibus eorum cognoscetis eos, » etc. (Matth. VII). Hinc et Apostolus ad discipulum scribens, ait : « O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt (I Tim. VI). » Et ad Romanos : « Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offensacula præter doctrinam quam vos didicistis faciunt, et declinate ab illis : bujusemodi enim Christo Domino nostro non servant, sed suo ventri ; et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (Rom. XVI). »

« Amicus fidelis protectio fortis, qui autem invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio : et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius. » Quid est

enim amicus, nisi consors amoris, ad quem animum A
 tuum adjungas atque applices, et ita misceas, ut
 unum velis fieri ex duobus. Cui te tanquam alte-
 rum tibi committas, a quo nihil timeas, nihil ipse
 commodi tui causa inhonestum petas. Non enim ve-
 tigalis amicitia est, sed plena decoris, plena gratia
 virtutis. Quid amicitia pretiosius? Quæ angelis com-
 munitis et hominibus est. Unde Dominus dicit :
 « Facite vobis amicos de iniquo mammonæ (Luc.
 xvi). » Ipse Dominus noster amicos ex servis fecit.
 Sicut ait secundum Joannem : « Vos amici mei estis,
 si feceritis quæ ego præcipio vobis (Joan. xv). » Dedit
 formam amicitia, quam sequamur, ut faciamus ani-
 ci voluntatem, ut aperiamus secreta nostra amico,
 quæcunque in pectore habemus, et illius arcana non
 ignoremus. Ostendamus illi pectus nostrum, et ille B
 nobis aperiat suum. « Ideo, inquit, vos dixi amicos,
 quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci
 vobis. » Nihil ergo occultat amicus, si verus est; sed
 effundit animum suum sicut effundebat mysteria Pa-
 tris Dominus Jesus. Qui enim servat amicitiam, Dei
 amicus est, hoc honoratur nomine, qui est unani-
 mis, nec quisquam enim detestabilior est quam qui
 amicitiam læserit. Unde in proditore Dominus hoc
 gravissimum genus scandali invenit, quo ejus con-
 demnaret perfidiam. Quod gratiæ vicem non repræ-
 sentaverit; et convivis amicitia venenum malitiæ
 misceverit.

« Amicus fidelis medicamentum vitæ et immorta-
 litatis; et qui metuunt Dominum, invenient il-
 lum. » Amicus dicitur quasi animi custos. In am- C
 ico quippe fideli medicamentum est vitæ et immorta-
 litatis: quia si fidelis est, secundum Deum utique
 amicus est; si autem secundum Deum amicus est,
 ea semper cum amico tractat, quæ ad medicamen-
 tum vitæ æternæ et immortalitatem perpetuam per-
 tinent. Unde est illa Tullii Ciceronis sententia :
 « Amicitiam nisi inter bonos esse non posse. Est enim
 boni viri (quem eundem sapientem licet dicere), hæc duo tenere in amicitia, primum ne quid fictum
 sit, neve simulatum. » Aperte enim vel odisse mag-
 is ingenui est, quam fronte occultare sententiam;
 deinde non solum ab aliquo allatas criminationes re-
 pellere, sed ne ipsum quidem esse suspiciosum sem-
 per aliquid existimantem ab amico esse violatum,
 accedat huc suavitas quædam oportet sermonum at-
 que morum, haudquaquam mediocre condimentum
 amicitia. Tristitia autem et in omni re severitas ha-
 bet illa quidem gravitatem, sed amicitia remissior
 esse debet, et liberior, et dulcior, et ad omnem fa-
 cilitatem proclivior.

« Qui timet Deum æque habebit amicitiam bo-
 nam, quoniam secundum illum erit amicus illius. »
 Plenam ergo atque perfectam amicitia gratiam, nisi
 inter perfectos viros, ejusdemque virtutis perseverare
 non posse sancti Patres docuerunt. Unde quomodo
 ad perfectionem illius et inviolabilem statum perve-
 niri possit, quasi gradus quosdam statuerunt. Pri-
 mum igitur gradum veræ amicitia in contemptu

substantia mundialis, et omnium quas habemus re-
 rum despectione esse dixerunt. Secundum, ut ita
 suas unusquisque reseceat voluntates, ne se sapientem
 atque consultum esse judicans, suis molit quam
 proximi diffinitionibus obedire. Tertium est, ut sciat
 omnia, etiam quæ utilia ac necessaria æstimat, post-
 ponenda bono charitatis et pacis. Quartum, ut credat
 nec justis nec injustis de causis penitus irascendum.
 Quintum, ut adversum se iracundiam fratris, etiam
 sine ratione conceptam, eodem modo quo
 suam curare desideret, sciens æqualiter sibi pernicio-
 sam alterius esse tristitiam, ac si adversus alium
 ipse moveatur, nisi eam, quantum in se est, etiam
 de fratris mente depulerit. Postremum illud est,
 quod generale vitiorum omnium peremptorium esse
 non dubium est, ut se de hoc mundo credat quotidie
 migraturum; quæ persuasio non solum nullam in corde
 tristitiam residere permittit, verum etiam uni-
 versos concupiscentiarum ac peccatorum omnium
 comprimet motus. Hæc igitur quicunque tenuerit,
 amaritudinem iræ atque discordia nec pati poterit
 nec inferre.

CAPUT III.

*Sapientia hortatur filios, id est Ecclesiam fidelium,
 in uno omnes, et in omnibus unum, excipiendam
 doctrinam, ut ex fide et operibus doctrina sit clara.*

« Fili, a juventute tua excipe doctrinam, et usque
 ad canos invenies sapientiam. » Hinc et in Pro-
 verbiis scriptum est : « Fili mi, si intraverit sapien-
 tia cor tuum, et scientia animæ tuæ placuerit, consi-
 lium custodiet te, et prudentia servabit te, ut eru-
 ris a via mala et ab homine, qui perversa loquitur
 (Prov. ii). » Quicumque ergo in juventute studet
 sanæ doctrinae aurem adhibere obedientia, in sene-
 ctute dulcissimos fructus metet sapientia.

« Quasi is qui arat et seminat, accede ad illam
 et sustine bonos fructus illius, in opere enim ipsius
 exiguum laborabis, et cito edes de generationibus
 ipsius. » Vomere quippe Evangelii de corde suo
 genimina vitiorum debet extirpare, qui semen divi-
 ni verbi edere, et fructus dulcissimos sacrarum vir-
 tutum desiderat metere. Quod autem dicit : « Sus-
 tine bonos fructus illius », ostendit quia patientia
 probatio est virtutum. Sicut ipsa Veritas in Evan-
 gelio testatur, dicens : « Qui autem verbum retinet
 in corde bono et optimo, fructum afferet in patien-
 tia (Luc. viii). » « In opere, inquit, ipsius exiguum
 laborabis, et cito edes de generationibus ipsius. Quia
 non sunt condignæ passiones hujus temporis ad fu-
 turam gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom.
 viii). » Nam tribulatio præsentis temporis immen-
 sum gloriae pondus in futuro operabitur in nobis.
 Quoniam « oculus non vidit, nec auris audivit, ne-
 que in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus
 his qui diligunt illum. »

« Quam aspera est nimium sapientia indoctis ho-
 minibus, et non permanebit in illa excoars, quasi
 lapidis virtus probatio erit in illis, et non demo-
 rabuntur projicere illam. » Imprudentibus semper
 et stultis abominabilis est meditatio sapientia, et

detestantur eos qui se arguunt, quia nesciunt utilitatem disciplinæ. Unde scriptum est in Proverbiis : « Stultus irridet patris sui disciplinam (*Prov. xv.*) » Et item « Argue sapientem, et diliget te; increpa stultum, et odio te habebit (*Ibid. ix.*) » Et rursum : « Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur (*Ibid. xv.*) » Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientiam commorabitur, qui abjicit disciplinam, despicit animam suam; duram enim æstimat esse disciplinam, ideoque molliuntur a se abjicere illam. Sed licet hæc sententia generaliter ad omnes insipientes pertineat, tamen præcipue denotat hæreticos, qui per duritiam mentis suæ non recipiunt correptionem, nec sustinent ab errore suo divelli, atque in viam veritatis dirigi; hi quamvis assidue Scripturas legant, tamen earum vim nequaquam intelligunt. Unde scriptum est : « Querit derisor sapientiam, et non inveniet (*Ibid.*) » In perceptoribus autem suis probatio erit illius, quasi lapidis virtus, hoc est soliditas sensus, cui nullus terrenarum opum comparari potest thesaurus; quia veræ sapientiæ super omnia excellit status. Quod Psalmista veraciter intelligens ita ait : « Judicia Dei vera justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum (*Psal. xviii.*) » De quo et in Proverbiis scriptum est : « Melior est sapientia cuculus pretiosissimus; et omne desiderabile ei non potest comparari (*Prov. viii.*) »

« Sapientia enim doctrinæ secundum nomen ejus est, et non multis est manifesta; quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei. » Sapientia doctrinæ, sinceritas est legis divinæ; quæ secundum nomen ejus est, hoc est, prudentia et veritas et virtus : quia « præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, » et omnis sermo Dei ignitus clypeus est, hinc et in Proverbiis legitur : « Sapientia est viro prudentia, quæ tamen non est multis manifesta, quia solis amatoribus suis in via se ostendit hilariter (*Prov. x.*) » Qui autem contemnunt illam, erunt ignobiles. Quibus autem agnita est, hoc est, qui eam recta fide ac bonis operibus servant, perducit illos ad contemplationem gloriæ Dei. « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. »

« Audi, fili, et accipe consilium intellectus, et ne abjicias consilium meum. Injice pedem tuum in compedes illius, et in torques ejus tuam collum; subjice humerum tuum et porta illam, et ne accideris vinculis ejus. » Docet sapientiæ quemadmodum subjici oporteat legi divinæ, quia qui illi consentit, semetipsum in æternum conservabit. Injicit ergo pedem suum in compedes illius, qui progressum vitæ suæ monit præceptis illius. Indit collum suum in torquem ejus, qui temperat sermones suos secundum regulam ipsius. Subjicit illi humerum suum ad portandum, qui actus suos subdit magisterio illius, et implet opere quod jubet, et ne quis lædioso et graviter ejus doctrinam accipiat, subjungit, dicens :

« In omni animo tuo accede ad illam, et in omni virtute tua conserva vias ejus. Investiga illam, et manifestabitur tibi : et continens factus ne dereliqueris eam; in novissimis enim invenies requiem in ea, et convertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes in protectionem fortitudinis, et bases virtutis, et torques illius in stolam gloriæ. » Corde enim magis accedendum est ad sapientiam, quam corpore, quia spiritualis lux animo inspicienda est, non carne; sed tamen sensus corporis regendi sunt mentis ratione. Unde nos docet Apostolus, dicens : « Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis, etc. (*Gal. v.*) » Qui enim animo devoto meditatur et agnoscere certat Dei sapientiam, quæ est Christus, servare studet mandata ejus, et corporis luxam pro continentia restringere, ne diffuset in voluptatibus præsentis vitæ, sed magis vivat sub regula celestis disciplinæ; hi nimirum in novissimis suis inveniet requiem. Quando carne solutus pro præsentis labore præmia percipiet æternæ gloriæ. Unde sequitur : « Decor enim vitæ est in illa; et vincula illius nequara salutaris. Stolam gloriæ indues eam : et coronam gratulationis superpones tibi. » Sapientiæ enim certa notitia facit hominem proximum Deo, et vitæ perpetuæ possessorem, nec aliter quisquam ad immortalitatis stolam et gloriæ coronam pervenire poterit, nisi per veram agnitionem sapientiæ, quia sola est in celesti regno sanctorum beatitudo, contemplatio vultus Dei et perceptio veritatis. Unde ipsa Veritas in Evangelio ad Patrem ait : « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (*Joan. xvii.*) » Et item : « Pater, inquit, quos dedisti mihi, etc., quia dilexisti me ante constitutionem mundi (*Ibid.*) »

CAPUT IV.

Promittit Sapientia diligentibus se præmia æternitatis.

« Fili, si attenderis mihi, discas; et si accommodaveris animam tuam, sapiens eris; si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam; et si dilexeris audire, sapiens eris. » Admonet Sapientia virum ecclesiasticum (quem nomine filii nuncupat) ut meditationi divinæ legis ex omni parte se applicet, et primum hortatur ut discat; deinde ut animam ad hoc accommodet: postea ut aurem cordis inclinet; tunc ut diligentiam audiendi adhibeat: sicque sapientem eum spondet esse futurum; quia necesse est ut qui veræ sapientiæ quæ est Christus, perfectam agnitionem percipere desiderat, primum magistrorum catholicorum se humiliter subdat doctrinis, sicque omnes affectus animæ suæ eorum subjiciat disciplinis; dehinc ut intentionem cordis ab omni desiderio pravo avertens, ad audiendum verbum Dei diligenter adhibeat, sicque caveat ut ipsam meditationem legis Dei non propter ambitionem terrenarum rerum, vel laudis humanæ, sed solummodo propter ipsius boni appetitum, totum studium impendat, sicque veraciter ipsius veræ sapientiæ ille percipiet

fructum; et ne quis proprio fidens ingenio, absque magistrorum traditione Scripturam sacram tentet scrutari, subjungit dicens:

« In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientia illorum ex cordo conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, et proverbia laudis non effugiant a te. Etsi videris sensatum, erigila ad illum, et gradus ostiorum illius exerat pes tuus. » Quam periculosum sit propriae scientiae iuniti, et orthodoxorum doctorum traditiones despiciere, multiplices haereticorum indicant casus: quos superbiae suae fastus maxime supplantavit, eo quod suas sectas doctrinis sanctorum Patrum praeferebant. Unde in Proverbiis Sapientia hos reprehendit, dicens: « Qui relinquunt iter rectum, et ambulat per vias tenebrosas, laetantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis: quorum viae perverse et infames gressus eorum (Prov. 11). » Quid vero agendum sit, ipsa magistra fidelium post aliquanto ostendit, dicens: « Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne imitaris prudentiae tuae. In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos. Ne sis sapiens apud teipsum; time Dominum et recede a malo. Cogitatum tuum habe in praecipis Dei, et in mandatis illius maxime assiduus esto; et ipse dabit cor tibi, et concupiscentia sapientiae dabitur tibi (Ibid., 11). » Merito illi dabitur cordis purus intellectus, et sapientiae divinae amor saluberrimus, qui cogitationes suas temperat secundum praecepta Altissimi, et ea meditatur assidue, quae legis Dei concordant doctrinae; ipsaque opere studet implere, quae novit suo conditari omnimodo placere.

CAPUT V.

Sapientia loquitur a quibus malis, et quantis nos custodiamus, non nostris viribus, sed ejus auxilio.

(CAP. VII.) « Noli facere mala, et non te apprehendent. Discede ab iniquo, et deficient mala abs te. Nemo ergo cum illa cohabitans, a sordis erroris immunis esse potest. Unde Paulus discipulum docet, post secundam et tertiam increpationem haereticam hominem devitandum (Tit. 121), quia hujusmodi perversus est. De quo subsequens sententia adhuc nos instruit, subjungens:

« Non semines mala in sulcis injustitiae, et non metes ea in septuplum. » Seminat ergo mala in sulcis injustitiae, qui in labore perverse doctrinae operando exempla inserit nequitiae, quorum fructus metet in septuplum, quando in fine praesentis vitae perfectam ultionem suscipiet in igne gehennae. Septena-

arius enim numerus in Scripturis, aliquando in bouo, aliquando in malo plenitudinem rei significat. Unde et per Isaïam, plenitudo divinatorum charismatum in flore radices Jesse septemplici spiritu requiescere describitur (Isa. xi). Et in Evangelio ipse Dominus dicit malignum spiritum in domum vacantem septem spiritus nequiores se secum introducere, ex quo flant novissima hominis illius pejora prioribus (Luc. xi). Et ne quis presumptuose appetat honorem ecclesiasticae dignitatis, quasi dignum se aestimans ordine magisteriali, protinus subjungit.

« Noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris. » Ambitio enim praelationis nequaquam servat tenorem verae humilitatis: unde nec opus potest exercere justis regiminis, quia semitam habere neglexit verae pietatis; hinc est quod ipsa Veritas in Evangelio elationem carnalem discipulorum suorum de primatu contententium edicto salubri compressit, dicens: « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut junior; et qui praecessor est, sicut ministrator (Luc. xxii). » Unde, et Jacobus ait: « Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus iudicium sumitis (Jacob. 111). » De quo et pastor Ecclesiae docet, dicens: « Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v; Jac. iv). »

CAPUT VI.

Non debere se hominem justificare ante Deum et non se videri velle sapientem.

« Non te justifices ante Dominum: melius est humiliari quam extolli; quoniam agnitor cordis ipse est: et ponens regem noli velle videri sapiens. » Nulla praesumptio perniciosior est, quam de propria justitia aut scientia quemquam confidere, dicente Scriptura: « Non est homo super terram qui faciat bonum, et non peccet (Psal. xlii). » Et iterum: « Astra, inquit, non sunt manda in conspectu Dei: quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis? (Job. xv, xxv). » Et in Proverbiis: « Quis potest, inquit, dicere: Mundum est cor meum, parum sum a peccato? (Prov. xx). » Et rursus: « Vidisti, ait, hominem sapientem sibi videri? magis ille spem habebit stultus (Ibid., xxvi). » Et in Evangelio Dominus: « Omnis, inquit, qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, xviii). » Hinc et Psalmista ait: « Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium, confusi sunt, quia Deus sprevit eos (Psal. lii). » Igitur penes regem Christum nulli licet se sapientem aestimare, quia omnis arrogantia abominatio est apud Deum. Unde Paulus hortatur, dicens: « Noli altum sapere, sed time (Rom. xi). » Et iterum: « Dico, inquit, per gratiam Dei, quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei (Rom. xii). »

« Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute
 « irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem
 « potentis, et ponas scandalum in æquitate tua. »
 Proprias unumquemque oportet vires perpendere,
 et sic alieni juris pro quantitate virium curam ac-
 cipere. Qui ergo adhuc per molliem animi terrenis
 desideriis occupatur, cavendum illi est, ne districti
 iram iudicis gravius accendens, dum loco delectatur
 gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ. Solenter ergo
 se quisque metiatur, ne locum regiminis assumere
 audeat, si quod in se adhuc vitium regnat, ne is qui
 per crimen depravatur proprium, iudex fieri appetat
 culparum alienarum. Ille igitur modis omnibus
 ad exemplum debet vivendi pertrahi, qui cunctis
 carnis passionibus moriens jam spiritaliter vivit;
 qui prospera mundi postponit; qui nulla adversa
 pertimescit; qui sola interna desiderat; cujus inten-
 tioni bene congruens, nec omnino per imbecillitatem
 corpus, nec valde per contumeliam, repugnat; qui
 ad aliena cupienda non deducitur, sed propria largi-
 tur; qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum
 flectitur, sed nunquam plus quam decet ignoscens
 ab arce rectitudinis inclinatur; qui nulla illicita per-
 petrat, sed perpetrata ab aliis ut propria deplorat;
 qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur;
 sicque in bonis proximi sicut in suis profectibus lætatur;
 qui ita se imitabilem cæteris in cunctis quæ
 agit insinuat, ut inter eos non habeat quod saltem
 de transactis erubescat; qui sic studet vivere, ut
 proximorum quoque corda audentia doctrinæ valeat
 fluentis irrigare; qui orationis usu et experimento
 jam didicit, quod obtinere a Domino quæ poposcerit
 possit.

« Non pecces in multitudinem civitatis, nec te
 « inmutas in populum. » Hoc vetat, ne is qui rati-
 one pollet, et liberi arbitrii potestate prævalet,
 subditorum insolentia provocetur ad peccandum,
 sed constantiæ robore resistat alienæ nequitie; nec
 se putet impune peccare in eo quod plurimorum vol-
 untati elegit consensum præbere. Unde sequitur.

« Neque alliges duplicia peccata, nec enim in uno
 « eris immanis. » Duplicia peccata ille alligat qui non
 solum semetipsum a peccatis non cohibet, sed etiam
 aliis ad peccandum consentiendo favet: cui in uno
 reatu satis esset, etiam si in altero se non implicaret.
 Quapropter Apostolus prævaricatores legis
 Dei redarguit, dicens: « Qui cum iustitiam Dei cog-
 novissent, non intellexerunt quoniam qui talia
 agunt digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt,
 sed etiam qui consentiunt facientibus (Rom. 1).

« Noli esse pusillanimis in anima tua; exorare et
 « facere elemosynam ne despicias. » Pusillanimitas
 ideo tugienda est, quia sæpe per illam tristitia sæ-
 culi, quæ mortem operatur, nascitur. At contra
 constantes animo fortiter per patientiam sufferunt
 laborem, quia omnem præsentis vitæ contemnunt
 dolorem. Unde in Proverbiis scriptum est: « Non
 contristabit iustum quidquid acciderit ei (Prov.
 11). » Ideo et Iacobus apostolus tristitiam sustinen-

tes ad orationis confugere auxilium hortatur, di-
 cens: « Tristatur aliquis vestrum? Oret; æquo
 animo est? Psallat (Jac. v). » Similiter et pastor
 Ecclesiæ æquanimitem et beneficentiam commen-
 dat, ita in Epistola sua scribens: « Charissimi, no-
 lite peregrinari in fervore qui ad tentationem vobis
 sit, quasi aliquid novi vobis contingat; sed com-
 municantes Christi passionibus gaudete, ut et in re-
 velatione gloriæ ejus gaudeatis exsultantes. Si ex-
 probramini in nomine Christi, beati eritis, quoniam
 gloriæ Dei spiritus in vobis requiescit. Nemo enim
 vestrum patiat quasi homicida, aut fur, aut male-
 dicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Chri-
 stianus, non erubescat, glorificet autem Deum in
 isto nomine, quoniam tempus est, ut incipiat judi-
 cium de domo Dei. Si autem primum a nobis, quis
 finis eorum qui non credunt Evangelio? Et si iustus
 vix salvabitur, impius et peccator ubi apparebunt?
 Itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem
 Dei, fidei Creatori commendant animas suas in
 benefactis (1 Petr. iv). » Sed tunc ipsa beneficentia
 acceptabilis erit Deo, si humilitatis viam non de-
 serit, neque in elationem mentis declinaverit; de
 quo et subditur:

« Ne dicas, in multitudine munerum meorum
 « respiciet Deus, et offerente me Deo altissimo
 « suscipiet munera mea. » Quid enim beneficentem
 servum de suis factis sentire oporteat, ipse Domi-
 nus in Evangelio data parabola de servo ab agro
 regresso, et Domini sui in ministrando domi iussa
 explenti, novissime ita concludens ostendit, dicens:
 « Nunquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ
 sibi imperaverat? Non puto. Sic et vos cum feceritis
 omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi
 inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus (Luc.
 xvii). » Quanto enim homo sua benefacta per jactan-
 tiam extollit, tanto minoris meriti apud Deum sunt.
 Ideo necesse est ut bono operi studium impendamus.
 Sed tamen ante omnia humilitatem in corde
 servemus, et per charitatem proximis nostris con-
 cordes et compatientes simus. De quo et subditur:

« Non irrideas hominem in amaritudine animæ;
 « est enim qui humiliat et exaltat circumspector
 « Deus. » Hinc et in Proverbiis scriptum est: « Cum
 ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas; et in ruina
 ejus ne exsultet cor tuum: ne forte videat Domi-
 nus, et displiceat ei, et auferat ab eo iram suam
 (Prov. xxiv). E contrario vero Paulus, quid ge-
 rendum sit, salubriter instruit, dicens: « Gaudete
 cum gaudentibus, flete cum flentibus, id ipsum invi-
 cem sentientes. Non alta sapientes, sed humilibus
 consentientes (Rom. xii).

CAPUT VII.

De mendacio non proferendo contra amicum.

« Noli amare mendacium adversus fratrem tuum,
 « neque in amicum similiter facias. » Si nullum
 mendacium laudabile est, et cuiquam scandalum in-
 ferre perniciosum, quanto magis contra amicum
 aliquid per fraudem moliri vituperabile est? Et non

levis noxæ, falsum crimen fratri imponere, quoniam testis mendax peribit. Unde in Proverbiis Sapientia dicit : « Sicut noxius est qui mittit lanceas et sagittas in mortem, sic vir qui fraudulenter nocet amico suo; et cum fuerit deprehensus, dicit : Ludens feci (Prov. xxvi.) » Et alibi : « Ne moliaris, inquit, amico tuo malum, cum ille habeat in te fiduciam (Prov. iii.) »

« Noli velle mentiri omne mendacium : assiduitas enim illius non est bona. » Omne mendacium noxium est, quia peccatum est. Os enim quod mentitur, occidit animam; et quanto quis illud usitat, tanto graviorem sarcinam peccatorum accumulatur. Sed licet diversa genera sint mendaciorum, tamen primum ac capitale est mendacium longaque fugiendum, quod fit in doctrina religionis : ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci, quia per hoc certissimum est hominem a Deo separari. Quisquis autem aliquod genus mendacii quod peccatum non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

« Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, et non iteres verbum in tua oratione. » Quia superior diximus, capitale esse mendacium in doctrina religionis. Quisquis hanc sententiam servaverit, hoc est, qui doctrinam seniorum magis devote audire, quam suam impudenter proferre delegerit, ab hoc periculo longius erit. Tulus enim est audire quam loqui. Unde Jacobus in Epistola sua admonet, dicens : « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram (Jac. i.) »

« Non oderis laboriosa opera, et rusticationem ab Altissimo creatam. » Utili labori insistere, et otiositatem fugere, laudabile est, quia otiositas inimica est animæ. Unde et Paulus Thessalonicensibus scripsit, ut cum silentio operantes suum panem manducant, hoc audent, si quis non vellet operari, nec manducaret, suum exemplum eis proponens, quoniam non inquietus fuit inter eos, neque panem gratis ab aliquo manducavit, sed in labore et fatigatione, nocte et die operans, ne quemquam eorum gravaret (II Thess. ii). Quod autem rusticationem dicit ab Altissimo creatam, significat peccanti homini hanc sententiam datam, ut labore manuum sibi victum quæreret : ut est illud Geneseos : « In sudore, inquit, vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es : quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. iii.) »

« Non te reputes in multitudine indisciplinatum; memento iræ, quoniam non tardabit. » Indisciplinatos vocat inquietos et inobedientes, qui præceptis Dei obedire nolunt : in quorum societate conversari periculosum est, quia talibus certa reservabitur vindicta, quam iræ nomine nuncupat, si non se ad meliorem vitam correxerint. Unde in Proverbiis scriptum est : « Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percipientes stultorum corda. Sic-

ut rugitus leonis ita terror regis : qui provocatum, peccat in animam suam (Prov. xix.) »

« Humilia valde spiritum tuum : quoniam vincta carnis impii ignis et vermis. » Sicut omnis peccati initium est superbia, ita initium sapientiæ humilitas et timor Dei. Beatus enim homo qui semper pavidus est : quoniam « qui se exultat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, xviii.) » Vindicta carnis impii ignis et vermes, quia caro peccatorum, quæ luxuria affluet in mundo, simul cum anima pœnis additur in futuro, et igne cruciabitur gehennæ. Vermem autem et ignem in gehenna esse ipse Dominus commemorat in Evangelio, dicens : « Et si scandalizaverit te manus tua, abscinde illam : bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inexstinguibilem, ubi vermes eorum non moritur, et ignis non exstinguitur (Marc. ix.) » In verme putredinem gehennæ, sicut in igne ardorem designat; sive vermem dicit seram scelerum pœnitentiam, quæ nunquam in tormentis conscientiam afflictorum mordere cessabit, ut ignis sit pœna extrinsecus sæviens, vermis dolor interior accusans.

« Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem charissimum auro spreveris. » Multi perierunt propter avaritiam, et cupiditatem terrenarum rerum habentes proximum, hoc est, hominem, qui ad imaginem Dei conditus est, neglexerunt. Ideo docet ut magis diligat proximum quam pecuniæ thesaurum. « Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis (I Tim. vi.) » Et merito, quia dilectione Dei, quæ firmamentum est iustitiæ, perdidierunt. Quapropter Joannes hortatur, dicens : « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo (I Joan. ii.) » Et item : « Qui habuerit, inquit, substantiam mundi et viderit fratrem suum necesse habere, et clause rit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? (I Joan. iii.) Qui propter amicum negligit damnum, justus est; et qui odit munera, vivet (Prov. xii, xv.) »

« Noli discedere a muliere sensata et bona, quam sortitus es in timore Dei. » Secundum historiam fœdus conjugii servandum docet, ne facile dirumpatur, juxta illud evangelicum : « Quod Deus conjuxit, homo non separet (Matth. xix.) » Vel magis juxta allegoriam, a societate Ecclesiæ fidelem quemlibet prohibet discedere, quia pactum quod cum Deo in baptismo pepigit, omnino necesse est ut servet, quoniam magna remuneratio sequetur illum, qui veræ religionis fidus est exsecutor. Unde subjungitur.

« Gratia enim verecundiæ illius super aurum. » — « Quia oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum (I Cor. n.) » Potes hanc mulierem

sapientiam intelligere sacrarum Scripturarum, quam Evangelium margaritam pretiosam nuncupat, quam negotiator spiritualis dum invenerit, abiit et vendidit omnia quæ habuit, et emit illam. De hac et Ecclesiastes ait : « Vive vitam cum muliere quam dilexisti, omnibus diebus vanitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole (*Eccle. ix*). » Sapientiam sequere et scientiam Scripturarum, et hanc tibi in conjugium copula. Dies autem vanitatis, dies hujus sæculi significat. De quibus Apostolus non tacet. Quod autem ait : « Vive vitam cum muliere, » ambigue dictum est : sive vive et contemplare vitam, et ipse, et uxor tua tecum. Non enim poteris sine tali uxore salvus vivere, vel videre vitam ; et pulchre precipit ut in diebus vanitatis nostræ, veram vitam, et cum sapientia uxorem quæramus ; hæc enim pars nostra est, et hic laboris fructus, si in hac vita umbratili vitam æternam invenire valeamus.

CAPUT VIII.

De servo bono et fidei.

« Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. » Admonet Sapientia ut modestiam et æquitatis regulam in subditis nostris conservemus. Non enim decet ut servus devotus et bene operans, propter insolentiam Domini sui calumniam patiat ; neque ut mercenarius debita laboris sui mercede fraudetur, quia legalis et apostolica lectio evidenter docet, ut unaquæque persona cum æquitate tractetur. Nam Paulus ad Titum scribens jubet servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non frandantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Salvatoris Dei nostri ornent in omnibus (*Tit. ii*). Idem in Epistola ad Colossenses, postquam servos docuit, ut obediant per omnia dominis carnalibus non ad oculum servientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum, dominis præcepit, dicens : « Domini, quod justum est et æquum servis præstate : scientes quod et vos Dominum habetis in celo (*Coloss. iii*). » Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit ; et non est personarum acceptio apud Deum. De mercenariis vero in Deuteronomio ita Dominus mandat : « Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui sive advenæ, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est ; sed eadem die reddes ei præmium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum (*Deut. xxiv*). »

« Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua : non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum. » Dignum est ut servus sive discipulus intelligens et benevolus dilectione domini sui non careat, nec privetur potestate congrua bene operandi, neque violentia servitutis oppressus ad inopiam perducatur. Sed ut condigna provisione in omnibus ei procuretur, et ut frater tractetur. Quia licet per conditionem inferior sit servilem,

A tamen æqualis est secundum naturæ proprietatem. Quod et Paulus ostendit, dicens : « Sive servi, sive liberi, unum sumus in Christo (*I Cor. vii*). » Et item : « Servus vocatus es : non sit tibi curæ, sed et si potes liber fieri, magis utere. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini : similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. »

« Pecora tibi sunt ? attende illis ; et si sunt utilia, perseverent apud te. » Pecora eos appellat, propter simplicitatem mentis atque humilitatem : quia sicut pecus ad domini sui per omnia subjectum est voluntatem, ita et servus bonus semper ad Domini sui paratus est utilitatem. Unde non meretur indigne abjici, sed cum omni diligentia reservari.

« Filii tibi sunt ? erudi illos, et curva illos a peccatis illorum. » Hac sententia qualiter servilis conditio nutrienda sit, aperte monstratur. Affectus ergo filiorum propter jus naturæ fovendi sunt ; sed disciplina fortiore propter instabilitatem mentis domandi. Unde in posterioribus istius libri dicitur : « Ciharia, et virga, et onus, asino : panis, et disciplina, et opus, servo. Operatur in disciplina, et quærit requiescere : laxa manus illi, et quærit libertatem (*Eccle. xxxii*). »

« Filix tibi sunt, serva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. » Sicut superius bonos servos in loco filiarum habere docuit, sic et nunc ancillas in loco filiarum habere jubet ; sed tamen cum disciplina, sicut filii habendi sunt, proinde alibi scriptum est : « Laeta filium, et patientem te faciet : lude cum eo, et contristabit te. Non arrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescant dentes tui (*Eccli. xxx*). »

CAPUT IX.

De parentibus honorandis a filiis.

« Trade filiam, et grande opus feceris, et homini sensato da illam. » Tradi filiam jubet, et subjicere matrimonio, ne forte lasciviat in domo parentum, et corrumpat libidine. Sicque grande opus, hoc est utile, dicit peractum. Quia melius est ut sub custodia et disciplina viri maneat servata, quam in domo parentum, cum jam superadulta est, contaminetur neglecta. Sed ut hoc facilius possit perfici, homini sensato, hoc est prudenti, et strenue mandat eam tradere. Ita enim solummodo servata erit. Quia ut in Proverbiis scriptum est : « Qui graditur sapienter, iste salvabitur. Qui autem nutrit scorta, perdet substantiam (*Prov. xxviii*). »

« Mulier si est tibi secundum animam tuam, non projicias illam ; et odibili non credas te in toto corde. » Hic locus licet videatur commendare pudicitiam conjugalem, ut ipsa sola legitime retenta, spernatur omnis meretricum et concubinarum fetor, attamen altiore sensu nos admonet, ut catholicam fidem cum vera religione, quam primum post baptismi perceptionem sortiti sumus, firmiter tenentes,

omnem hæreticorum perfidiam penitus spernamus. A non differt conferre Ecclesiæ ministris. De quo et sequitur :

« Fili, audi me, et attende verbis oris mei, ne abstrahatur mens tua in viis illius, neque decipiariis semitis ejus. Multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Vix inferi domus ejus, penetrantes interiora mortis (*Prov. vii*). »

« Honora patrem tuum, et gemitum matris tuæ « ne obliviscaris; memento quoniam nisi per illos « natus non fuisses; et retribue illis, quomodo et « illi tibi. » Sæpius commendat honorem parentum, quoniam illud mandatum primum est in repromissione. Unde et Paulus docet viduas, quæ filios et nepotes habent, ut discant primum domum suam regere, et mutua vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Aliter autem: Deum B Patrem recta fide, et bonis operibus honorare debemus; et gemitum matris Ecclesiæ, quæ nos parturiendo multum laboravit, non oblivisci, quoniam non, nisi per illos, Christiani fuisset, et in numero filiorum Dei non computaremur. Omnia enim bona justa et sancta, quæ nobis fecerunt, cum gratiarum actione recipere, et laudem condignam illis referre debemus. Cui etiam sensui sequentia videntur astipulari.

CAPUT X.

De timore Dei et sacerdotibus honorandis, eisque primitias offerendas.

« In tota, inquit, anima tua time Deum, et sacer- « dotes illius sanctifica, in omni virtute tua dilige C « eum qui te fecit: et ministros ejus non derelin- « quas. » Timorem ergo atque amorem Dei in honorificentia ministrorum ejus probare debemus; quia ipse dixit in Evangelio: « Qui vos honorat, me honorat; et qui vos recipit, me recipit; qui autem vos speruit, me spernit (*Matth. x*). » Sed quia honor aliquando necessitatum præbitionem et solationum subsidia significat, subjungit :

« Honora Deum ex tota anima tua, et honorifica « sacerdotes, et purga te cum brachiis. » Unde Dominus discipulis suis ait: « Dignus enim operarius cibo suo. In quamcunque civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit: et ibi manete donec exeatis (*Matth. x*). » Hinc et Apostolus ait: « Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere (*II Tim. ii*). » Et item: « Quis, inquit, militat suis stipendiis equum? Quis plantat vineam, et fructus ejus non edat? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat (*I Cor. ix*)? » Et post pauca: Si nos, ait, vobis spiritalia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus? » Et rursum: « Nescitis, inquit, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? et qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita et Dominus ordinavit his qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere (*Ibid.*). » Purgat se cum brachiis, qui de labore manuum suarum eleemosynam tribuit egenis, et de fructibus suis decimas atque primitias

PATROL. CIX.

« Da illis partem sicut mandatum est tui primitiarum et purgationis, et de negligentia tua purga « te cum paucis. » Primitiarum et decimarum atque oblationum diversarum oblationes, quæ Dominus in lege jussit offerri, ad sacerdotum et levitarum usum pertinebant. Dicente Domino ad Aaron et ad filios ejus: « Omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi et filiis ac filiabus tuis jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino tibi ac filiis tuis. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars et hæreditas tua in medio filiorum Israel; filiis autem Levi dedi omnes decimas

Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis, ut non accedant ultra filii Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus, et portantibus peccata populi, legitimam sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separari (*Num. xviii*). » Quibus non solum primitiarum et decimarum donatio delegata est, sed etiam hostiarum et victimarum, quæ Domino offerebantur in ejus usus concessus est. Unde dicit, et primitiarum, et purgationis partem ministris Dei dandam. Quia ipsi peccata portant populi et erant pro eis. Quod autem subjungitur :

« Et de negligentia tua purga te cum paucis, » ostendit quod oblatio, quæ ex humili mente et pura dilectione Deo offertur, licet parva sit quantitate, multorum delictorum negligentias purgat. De quo scriptum est: « Caritas operit multitudinem peccatorum (*I Petr. iv*). » Et Psalmista: « Sacrificium, inquit, Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias (*Psal. l*). » Unde in Evangelio ipse Dominus duo æris minuta paupercule viduæ non serevit, sed gratanter accepit (*Marc. xii*)

« Datum brachiorum tuorum, et sacrificium sanctificationis offeres Domino et initia sanctorum, « et pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur « propitiatio, et benedictio tua: gratia dati in conspectu omnis viventis. » Sicut superius per collationem oblationum, quæ ministris Dei offeruntur, purgationem spondit offerentibus, ita et nunc per eleemosynarum largitionem, quæ ex justo labore pauperibus tribuuntur, veniam peccatorum, et benedictionis gratiam benignis et misericordibus promittit. Quia sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Unde ipsa Veritas in Evangelio ait: « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (*Luc. xi*). » Sane sciendum quod qui sceleratissime vivunt, nec curant talem vitam moresque corrigere, et inter ipsa facinora et flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra illi sibi blandiuntur; quoniam Dominus ait: « Date eleemosynam,

et ecce omnia munda sunt vobis. » Hoc enim quam late pateat non intelligunt, sed ut intelligant, attendant quibus dixerit. Nemp̄ in Evangelio sic scriptum est : « Cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus, ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait ad illum Dominus : Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis et catini mundatis : quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. Stulte, nonne qui fecit id quod deforis est, etiam id quod de intus est fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi). » Itane hoc intellecturi sumus, ut Pharisæis non habentibus fidem Christi, etiam si non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua et Spiritu sancto, munda sint omnia : tantum si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putant? cum sint immundi omnes, quos non mundat fides Christi. De qua scriptum est : « Mundaas fide corda eorum. » Et dicit Apostolus : « Immundis autem et infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum et mens, et conscientia (Tit. i). » Quomodo ergo omnia Pharisæis munda essent, si eleemosynas darent, et fideles non essent? Aut quomodo fideles essent, si in Christum credere, atque in ejus gratia renasci noluisent? Et tamen verum est quod audierunt : « Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. » Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, a seipso debet incipere, et eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ; verissimeque dictum est : « Miserere animæ tuæ placens Deo (Eccle. xxx) : » propter hoc renascimur, ut Deo placeamus, cui merito displicet quod nascendo contraximus. Hæc enim est prima eleemosyna, quam nobis dedimus, quoniam nosmetipsos miseros per miserantiam Dei misericordiam requisivimus justum judicium ejus confidentes, quo miseri effecti sumus. De quo dicit Apostolus : « Judicium quidem ex uno in condemnationem (Rom. v) ; » et magnæ charitati ejus gratias agentes, de qua idem ipse dicit gratiæ prædicator : « Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est (Ibid.) : » ut et veraciter de nostra miseria judicante, et in Dei charitate qua donavit ipse se diligentes, pie recteque vivamus, quod judicium et charitatem Dei cum Pharisæi præterirerent, decimabant tamen propter eleemosynas quas faciebant, etiam quæque minutissima fructuum suorum ; et ideo non dabant eleemosynam a se incipientes, secumque prius misericordiam facientes ; propter quem dilectionis ordinem dictum est : « Dilige proximum tuum sicut teipsum (Marc. xii). » Cum ergo increpasset eos, quod forinsecus se lavabant, factus autem rapina et iniquitate pleni erant ; admonens quandam eleemosynam, quam sibi homo debet, primitus dare, et interiora mundare : « Veruntamen, inquit, quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. » Deinde ut ostenderet

A quid admonuisset, et quid ipsi facere non curarent, ne illum putarent eorum eleemosynas ignorare : Sed « Væ vobis, inquit, Pharisæis. » Tanquam diceret : Ego quidem commonni vos eleemosynam dandam, per quam vobis munda sunt omnia ; sed væ vobis, qui decimatis mentham, et rutam, et omne olus : has enim novi eleemosynas vestras, ne de illis me nunc vos admonuisse arbitremini ; et præteritis judicium et charitatem Dei, qua eleemosyna possitis ab omni inquinamento interiore mundari, ut vobis munda essent et corpora, quæ lavatis, hoc est enim omnia, et interiora scilicet et exteriora. Sicut alibi legitur : « Munda te quæ intus sunt, et quæ foris sunt munda erunt : » sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus terræ, respuisse videretur : « Hæc, inquit, oportuit facere, judicium et charitatem Dei : et illa non omittite (Matth. xxiii, et Luc. xi), » id est eleemosynas fructuum terrenorum. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas quamlibet largissimas fructuum suorum, vel cujuscumque pecuniæ impunitatem se evadere existimant in facinorum immunitate ac flagitiorum nequitia permanendo. Non solum enim hæc faciunt, sed ita diligunt, ut in eis semper optent (tantum si possint impune) versari : « Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam ; et qui odit animam suam, non est in eam misericors, sed crudelis. » Diligendo eam quippe secundum sæculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam munda essent illi omnia, odisset eam secundum sæculum, et diligeret secundum Deum. C Nemo autem dat eleemosynam quamlibet, nisi inde det, unde ab illo accipiat qui non eget. Et ideo dictum est : « Misericordia ejus præveniet me (Psal. lvm). »

CAPUT XI.

Pro defunctis ut consolatio tribuatur plorantibus.

« Et mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula. » Quod ad eleemosynarum donationem pertinet hoc quod sepultura mortuis præbetur, Tobias patriarcha actibus suis insinuat. De quo Scriptura refert, quod in captivitate Assyriorum positus, pergeret per omnem cognitionem suam, et consolaretur eos, divideretque unicuique prout poterat de facultatibus suis. Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, et mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. Sed si mortuam carnem eleemosyna est sepelire, multo magis hominem vivum in tribulatione consolari atque solatiis sulvenire. Unde Paulus ait : « Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus (Rom. xii). » Quod et se fecisse attestatur, dicens : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? » Factus sum infirmus, ut infirmos lucrificerem : omnia omnibus factus sum, ut omnes facerem salvos (II Cor. xi). Unde et sequitur :

« Non te pigeat visitare infirmum, ex his in dilectione firmaberis. » Probatio quoque dilectionis exhibitio est operis. De quo et Joannes dicit : « Qui

habuerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum A
necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo
charitas Dei manet in eo? Filii mei, non diligamus verbo
nec lingua, sed opere et veritate. Sed quia nemo potest
perfecte peccatum devitare, et operibus justitiæ deservire,
nisi qui sperat se quotidie de hoc mundo migrare. Qui enim
considerat qualis est in morte, semper fit timidus in
operatione, atque unde in oculis suis jam quasi non vivit,
nil quod transit appetit, cunctis præsentis vitæ desideris
contradicit, et pene mortuum se considerat, quia moriturum
minime ignorat. Perfecta enim vita est mortis imitatio,
quam dum justi sollicitè peragunt, calparum laqueos evadunt.
Unde subjungitur :

In omnibus operibus tuis memorare novissima B
tua, et in æternum non peceabis. Hoc tamen de omni
peccato non dicit : quia non est homo super terram qui
faciat bonum, et non peccet. Et Joannes : Si dixerimus,
inquit, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus,
et veritas in nobis non est (I Joan. 1). Sed de quoniam hoc
vult peccato intelligi? Utiq; de eo quod ducit ad mortem.
De quo Joannes dicit : Omnis qui natus est ex Deo, non
facit peccatum, quia semen ejus in ipso manet, et non
potest peccare, quia ex Deo natus est (I Joan. 3).
Quod ait, qui natus est ex Deo, non peccat, certum
quoddam peccatum intelligit, quod non potest admittere
homo, qui ex Deo natus est; et tale peccatum est illud,
ut si quisquam hoc admisit, confirmet cætera. Si quis
autem hoc non admisit, solvat cætera. Mandatum enim
Christi, dilectio vocatur : per hanc dilectionem peccata
solvuntur, hæc si non teneatur, et grave peccatum est,
et radix omnium peccatorum.

CAPUT XII.

Non litigandum cum potente.

(CAP. VIII.) Non litiges cum homine potente, ne forte
incidas in manus illius. Hominem potentem forsitan
hic superbum vult intelligi, adversus quem contendere
non est utile. Unde in Proverbiis scriptum est : Ne
respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris
ei similis (Prov. xv). Inter superbos enim semper
jurgia sunt. Servum autem Domini non oportet litigare,
sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,
cum modestia corripientem qui resistunt veritati.

Non contendas cum viro locuplete, ne forte contra
te constituat litem tibi : multos enim perdidit aurum
atque argentum : et usque ad cor regum extendit
et convertit. Periculosum est ergo cum eo litem agere
qui terrenis lucris atque avaritiæ astibus probatur
anhelare; quia inde oriuntur invidiæ, contentiones,
odium, homicidium, et cætera hujusmodi flagitia
quæ mergunt homines in interitum et perditionem.
Radix namque omnium malorum est cupiditas : quam
quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt
se doloribus multis (I Tim. vi). Nec et corda regum
ejusmodi pestis sæpe polluens

utiq; ad perversitatem judicii, quia manera excæcant
oculos sapientium, et mutant verba justorum. Præterea
Dominus hortatur cavere ab omni avaritia, et docet
discipulos suos, dicens : Audistis quia dictum est :
Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem
dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit
in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram.
Et ei qui vult tecum judicio contendere, et tunicam
tuam tollere, dimitte ei et pallium; et quicumque
te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia
duo. Qui petit a te, da ei; et volenti mutuari a te
ne avertaris (Math. v).

Non litiges cum homine linguato, et non straes
in ignem illius ligas. Non communices homini indocto,
ne male de progenie tua loquatur. Contra eam qui
indiscretus est verbis, stultum est contendere, ubi non
ratio, sed furor dominatur. Similiter et cum imprudenti
disputare inutile est, quia facilis est ad proferendum
contumeliam. Nam hæc duo testimonia licet ad omnes
pertineant, insipientes et pravitos, tamen specialiter
videntur denotare hæreticos, de quibus alibi scriptum
est : Sub lingua eorum labor et dolor, et venenum
aspidem sub labiis eorum. Quorum os maledictione et
amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad
effundendum sanguinem (Psalm. xlii). Cum his ergo
sermocinari et communicare perniciosum est, quia
polluta est mens eorum et conscientia, et sermo eorum
ut cancer serpit : errantes, et in errorem mittentes.
Unde Apostolus jubet stultas et sine disciplina
quæstiones devitare; similiter et profana et inaniloquia,
quæ malum proficiunt ad impietatem; et Titus scripsit,
ut hæreticum hominem post unam et secundam
correctionem devitaret, sciens quia subversus est,
qui ejusmodi est, et deliquit proprio judicio
condemnatus (Tit. iii). Iste enim de progenie
nostra male loquitur, quando blasphemat
Christianam religionem et catholicam fidem; sed
solis blasphemis sua nocet blasphemia, quia omnia
munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus
nihil mundum. Constituntur quidem se nosse Deum,
factis autem negant, cum sint abominati et
incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

Ne despicias hominem avertentem se a peccato,
neque impropere ei; memento quoniam omnes in
correctione sumus. Magis condecet Christianum
compati proximo, quam impropere lapso, quia
incertum est apud unumquemque ad quem finem
perducatur actus suos, nec scire poterit quid
sibi ventura pariet dies. Unde Paulus præmonet
dicens : Itaque qui se existimat stare, videat
ne cadat (I Cor. x). Et item : Tu autem, inquit,
quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis
fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal
Christi (Rom. xiv). Itaque unusquisque nostrum
pro se rationem reddet Deo. Hinc est quod Dominus
legitur in Evangelio publicanos et peccatores
recepisse, et manducasse cum illis; et mulierem
meretricem cum lacrymis pedes ejus rigantem a
peccatis absolvisse : qui et Pharisæis murmurantibus respon-

dit : « Euntis discite quid sit, Misericordiam volo et non sacrificium : non enim veni vocare justos, sed peccatores (*Matth. ix*). » Et alibi : « Gaudium est, inquit, in cœlis super uno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta novem justos, qui non indigent penitentia (*Luc. xv*). »

« Ne spernas hominem in sua senectate : etenim ex nobis senescunt. » Hoc considerans Ecclesiastes ait : « Vanitas vanitatum et omnia vanitas (*Eccles. i*). » Et item : « Vidi, inquit, quæ fiunt sub sole : et ecce universa vanitas et afflictio spiritus (*Ibid.*). » Et post aliquanta : « Omnia, ait, tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub cœlo. » Hinc beatus martyr Cyprianus in libro ad Demetrianum de mortalitate eleganter dixit : « Hæc sententia mundo data est ; hæc Dei lex est, ut omnia orta occidant, et aucta senescant, et infirmantur fortia, et magna minuantur. » Nam cum olim ultra octingentos et nongentos annos vita hominum longæva procederet, vix nunc possit ad centenarium numerum pervenire. Canos videmus in pueris, capilli deficiunt antequam crescant ; nec ætas in senectutem desinit, sed incipit a senectute : sic in ortu suo ad finem nativitas properat. Sic quodcumque nunc nascitur, mundi ipsius senectute degenerat, ita ut nemo mirari debeat singula in mundo cœpisse deficere quando totus ipse jam mundus in defectione sit et in fine.

CAPUT XIII.

De mortuo inimico non esse gaudendum, scientes quod omnes morimur.

« Noli de mortuo inimico tuo gaudere, sciens quoniam omnes morimur : et in gaudium volumus venire. » Subauditur, inimicorum nostrorum. Si enim secundum Domini mandatum diligimus inimicos nostros, et bene facimus his qui oderunt nos, nullo modo de eorum casu possumus lætari. De quo et alibi Scriptura nos prohibet, dicens : « Ne læteris in alterius casu (*Prov. xvii*), » sed eorum vice condolentes, sicut nostram ita et illorum ruinam deflemus. Mortis enim occasus omnibus communis est ; et ideo sicut nos volumus in gaudium inimicorum nostrorum incidere, ita nec ipsi de eorum interitu debemus gaudere ; sed illius sententiæ semper memores esse, qua dictum est : « Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris (*Tob. iv*). » Nec non et illius Domini præcepti, quo ait : « Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, eadem vos facite illis (*Matth. vii* ; *Luc. vi*). »

« Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium ; et in Proverbiis illorum conversare ; » ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus, et servire magnatis sine querela. » Recte admonet ecclesiasticum populum, ut subditus sit sanctis doctoribus, et assiduus maneat in doctrina illorum, quia inde perveniet ad intellectum sapientiæ, et ad moralitatem disciplinæ. Unde Paulus Timotheo præcepit, dicens : « Dum venio, attende lectioni, exhortationi et doctrinæ ; in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi

et doctrinæ : insta in illis. Hec enim faciens, et temetipsum salvum facies, et eos qui te audiunt (*I Tim. iv*). » Boni enim magistri non aliud docent quam quod ipsi a bonis præceptoribus perceperunt, quod etiam a summo magistro ad eorum notitiam pervenit. Sicut Ecclesiastes ostendit, dicens : « Verba sapientium ut stimuli, et quasi clavi in alium defixi (*Eccle. xii*) : » quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. Hinc et iosa sapientia hortatur adhuc, dicens :

« Non te prætereant narratio seniorum ; ipsi enim didicerunt a patribus suis : quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis dare responsum. » Sic et apostolus Petrus admonet, dicens : « Dominum autem Jesum Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis, est spe (*I Pet. iii*). » Condecet enim servum Dei diligenter et caute ea a magistris discere, quæ ipse postmodum aliis prudenter et salubriter possit proferre, ne forte, si ille prius piger et segnis sit ad meditandum, postea aliis inveniatur inutilis ad docendum.

« Ne incendas carbones peccatorum arguens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. » Cautus esse debet qui aliis disciplinam adhibet, ne forte per nimietatem correctionis peior fiat irritatus animus delinquentis, vel ne ipse læsus gravetur peccatis alienis. Unde Apostolus Galatas admonet, ut illum qui præoccupatus fuerit aliquo delicto, hi qui spirituales sunt instruant in spiritu lenitatis, considerantes seipsos, ne et ipsi tententur (*Galat. vi*). Hinc et in Deuteronomio Dominus jubet eum qui cum amico in silvam ad incidendum ligna ierit, si securis effugerit manum, et vulneraverit proximum, is qui percussit proximum, fugiat ad unam urbium illarum, quæ refugis deputatæ sunt, et ibi ab ultore sanguinis proximi illæsus servetur (*Deut. xix*). Ad silvam cum amico imus, quoties cum quolibet proximo ad intuenda delicta nostra convertimur ; et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus ; sed securis manum fugit, cum sese increpatio plus quam necesse est in asperitatem pertrahit, ferrumque de manubrio prosilit, cum de correptione sermo durior excedit, et amicum percutiens occidit, qui auditorem suum prolata contumelia ab spiritu dilectionis interficit. Correpti namque mens repente ad odium proruit, si hanc immoderata increpatio plus quam debuit addidit. Sed is qui incaute lignum percudit, et proximum exstinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, ut in una earum defensus vivat. Quia si ad penitentiam lamenta conversus in unitate sacramenti sub spe, fide et charitate absconditur, reus perpetrati homicidii non tenetur, eumque extincti proximus, et cum invenerit, non occidit. Quia cum districtus iudex venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consortium junxit, ab eo procul dubio vindictam de culpæ reatu non expetit, quem sub ejus venia spes, fides

et charitas abscondit : citius ergo culpa dimittitur, A
que nequaquam malitiae studio perpetratur.

CAPUT XIV.

De vitandis malis dictis, factis, cogitationibus per
auxilium Dei.

« Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat
« quasi insidiator ori tuo. » Contumeliosum bene
possimus accipere haereticum, qui semper verba
nostra querit subvertere, et ad nequitiam sensus sui
pertrahere, proinde hujus collocutio perniciosa est,
et ideo omnino fugienda, sicut in Proverbiis Sapien-
tia hortatur, dicens : « Fili mi, si te lactaverint pec-
catores, ne acquiescas (Prov. 1). » Et item : « Fili
mi, ne ambules cum eis; prohibe pedem tuum a
semitis eorum. Pedes enim eorum ad malum currunt,
et festinant ut effundant sanguinem (Ibid.). »

« Noli fenerari homini fortiori te; quod si fenera-
« veris, tanquam perditum habe. » Fortiorem hic
non viribus validum, sed elatione tumidum nancupat,
cui prohibet fenus tribuere; quia non laudat cum
eo amicitias jungere. Superbo itaque, hoc est, haere-
tico communicare, injuriae magis incrementum est,
quam quietis emolumentum; et ideo in omni re
magis devitandum est ejus consortium, quam ali-
cujus lucri aut eloquentiae per eum appetendum ad-
ministratum; perdit enim fenus, qui ingrato tribuit;
et minuit substantiam, qui perverso communicat.
Unde Salomon in Proverbiis admonet, dicens : « Bi-
be aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui habeto
ca solus, nec sint alieni participes tui (Prov. v). »

« Non spondeas super virtutem tuam; quod si
« spoponderis, quasi restituens cogita. » Bonum est
ut quisque consideret mensuram virium suarum, et
sic votum temperet, ne in mendacii reatum incurrat.
Unde Dominus per Moysen praecipit, dicens : « Cum
voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis red-
dere, quia requirit illud Dominus Deus tuus; et si
moratus fueris, reputabit tibi in peccatum; si no-
lueris polliceri, absque peccato eris (Deut. xxiii). »
Quod autem semel egressum est de labiis tuis, ob-
servabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo,
et propria voluntate ex ore tuo locutus es. Hinc et
Ecclesiastes ait : « Si quid vovisti Deo, ne moreris
reddere; displicet enim ei infidelis et stulta promissio;
sed quodcumque voveris, redde: multoque melius
est non vovere, quam post votum promissa non
reddere (Eccle. v). »

« Non judices contra judicem: quoniam secundum
« quod dignum est judicat. » Haec sententia et mora-
liter nos docet, ut simus subjecti praepositis et ju-
dicibus nostris, qui nos secundum divinam legem
judicant, et juxta allegoriam omnibus adversariis
veritatis, hoc est judaeis, paganis et haereticis in-
terdicitur ne adversentur Evangelio Christi, quoniam
ipse est constitutus a Deo iudex vivorum et mor-
tuorum: et « ipse judicat orbem terrae in aequitate,
et populos in veritate sua. »

« Cum audaci non eas in via, ne forte gravet mala
« sua in te; ipse enim secundum voluntatem suam

« vadit, et simul cum stultitia illius peribit. » Au-
daces hic possumus sentire haereticos, qui praesump-
tionis sae condunt sectas; in quibus omnino non
est nobis gradiendum, quia secundum voluntatem
suam, et non secundum voluntatem Dei vadunt:
qui enim illorum semitas perversas graditur, simul
cum stultitia illorum peribit. Nota quia sicut su-
perius prohibuit contra faciem contumeliosi stare
et fortiori fenerari, ita et nunc prohibet cum
audace in via ambulare, quia secundum psalmo-
graphi sententiam : « Beatus est vir qui non
abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum
non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit; sed
in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus medita-
bitur die ac nocte (Psal. 1). » De quo et adhuc hor-
B tatur subjungens:

« Cum iracundo non facias rixam, et eum audace
« non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante
« illum sanguis, et ubi non est adjuterium, elidet
« te. » Licet historialiter nos admoneat vitiosum
atque furiosum hominem devitare, tamen mystice
docet blasphemantium Judaeorum et haereticorum
consorta fugere, ante quorum oculos nihil est san-
guis, quia aut corporaliter carnem ambiunt truci-
dare, aut magis animas spiritualiter per erroris
pravitatem enecare. Veloces enim pedes eorum sunt
ad effundendum sanguinem, et contritio atque in-
felicitas est in viis eorum, qui et in desertum ducunt:
quia de terra Ecclesiae evellere, et in devia erroris
sui, quoscumque possunt, inducere contendunt. De
quibus et adhuc subditur:

« Cum fatuis ne consilium habeas: non enim po-
« terunt diligere, nisi quae ipsis placent. » Fatui
enim sunt omnes desertores veritatis, quia relin-
quentes viam justitiae, viam iniquitatis elegerunt,
nec patrum regulam sequi, sed suis voluptatibus des-
ervire praebaverunt. Unde in Proverbiis scriptum est:
« Non recipit stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris
quae versantur in corde ejus (Prov. xviii). » Sed ne
hoc praecavere voluerunt, quod alibi Scriptura pro-
dit, dicens : « Sunt viae, quae putantur ab hominibus
justae, novissima autem eorum deducunt ad pro-
fundum inferni (Prov. xiv). » Unde sequitur eos
ignominia, et opprobrium, et perditio sempiterna.

« Coram extraneo ne facias consilium; nescis enim
« quid pariet. » Extraneus nobis est, qui a fide
et religione Christiana alienus est; cum quo non
est consilium ineundum, hoc est de sacramentis
divinis et mysteriis occultioribus disputandum, quia
nescimus sensus ejus qualitatem, utrum ad fidem
vel ad blasphemiam vertatur. Hinc et ipsa Veritas
nos instruit, dicens : « Nolite sanctum dare cani-
bus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos:
ne conversi disrumpant vos (Matth. vii). » Hinc et
pastor Ecclesiae ait : « Vos igitur, fratres, praes-
cientes custodite, ne insipientium errore tracti
excidatis a propria firmitate (II Pet. iii). » Hinc et
Joannes ait : « Omnis qui recedit et non permanet
in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet

in doctrina, hic filium et patrem habet. Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus illius maligais (II Joan. 1). »

« Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte in-ferat tibi gratiam falsam et convicietur tibi. » Quod superius subobscurè posuit, cum extraneo non in-cundam consilium, quia nescitur quid pariat: hoc in hac sententia planius exponit, scilicet ut hypocrisis simulatorum caveamus, ne forte, si incaute aliquid coram ipsis loquamur aut agamus, eorum insidias capiamur. Unde et in anterioribus præmonuit, ut multi pacifici essent nobis, et consiliarius unus de mille. Hinc et in Proverbiis scriptum est: « Inimicus cum in corde tractaverit dolos, quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitie sunt in corde illius (Prov. xxvi). »

(CAP. IX.) « Non zelus mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. » Mulierem sicut in bono, ita et in malo positam in Scripturis invenimus. Mulier in bono, ut in Proverbiis legitur: « Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus (Prov. xxxi). » Et in Evangelio: « Mulier abscondit fermentum in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum (Matth. xiii; Luc. xiii). » Ubi fides et devotio prædicatur Ecclesiæ. Contrario vero in malo posita est mulier in Proverbiis, ubi ita legitur: « Ecce mulier occurrit illi ornata meretricio præparata ad capiondas animas, garrula et vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulum insidians, apprehensumque deoscularum juvenem, et procaci vultu blanditur, dicens: Victimam pro salute vovi, hodie reddidi vota mea, etc (Prov. vii). » In quæ hæretica pravitas denotatur, quæ et hic sub variis speciebus describitur. Mulierem enim sinus nostri, falsos fratres possumus intelligere, qui nobiscum manentes, foris pacem simulant, intus dolos parant, et malitiam doctrinæ nequam retinent. A quibus ipsa Veritas in Evangelio docuit discipulos suos cavere, dicens: « Attendite autem vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. vii). » Unde et doctor gentium in Epistolis suis pseudoapostolos sæpius arguit, et falsos fratres se asserit tolerasse. Idcirco bona est cautela in omnibus, ne forte fictio simplicem decipiat, et incautum malitia subvertat.

CAPUT XV.

Sapientia docet virum castum mulieri potestatem in animam suam non dare, ne per amicitias elidat eum, nec cum jocante habere consortium.

« Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediat in virtutem tuam, et confundaris. » Hæc sententia secundum historiam docet castitatis pudicitiam, et secundum allegoriam contra hæresim providentiam, quia qui libidinis pollutionem fugit,

A mulieri potestatem in anima sua non tribuit; et qui regulam veræ fidei servare contendit, hæreticam pravitati non consentit.

« Ne respicias mulierem multivolum, ne forte incidas in laqueos illius. » Multivola mulier est hæreticorum synagoga, quia non unitatem catholicæ fidei, et veritatem evangelicæ doctrinæ servare appetit, sed per devia diversorum errorum pergere diligit, ubi et laqueos ponit, quia sectas perditionis ad decipiendas animas instruit; ad quam respicere prohibemur, quia nequaquam societati illius communi-sceri permittimur.

« Cum saltatrice ne assidue sis, nec audias illam, ne forte perens in efficacia illius. » Quam saltatrice melius possumus accipere, quam hæreticorum turbam, quæ pro instabilitate mentis suæ nunc hoc, nunc illud edigit, nec unquam in statu veritatis consistere novit? Volubilitate enim linguæ suæ quasi rotata corporis gyrando ad hoc ludit, ut quem eloquentiæ suæ amatorem esse conspicit, in assensum pravitatis suæ quasi inertem citius pertrahat. Quod et Salomon ostendit, dicens: « Irrexit eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxit eum: statim eam sequitur, quasi hos ductus ad victimam, et quasi agnus lascivens et ignorans quod ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueam, et nescit quia de periculo animæ illius agitur (Prov. vii). »

« Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. » Per incuriam quippe aspectus sæpe turbatur internus animi motus. Ideo prohibet nos in virginem conspicerem, quia a libidine mentem nostram illesam vult permanere. Hinc et alibi Sapientia docet, dicens: « Mulier viri pretiosam animam capit. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius, pretium enim scorti vix est unius panis (Prov. vi). » Mystice autem non debemus decorem eloquentiæ hæreticorum amare, neque in splendorem simulatorum virtutum eorum intendere, ne scandalizemur in fictionibus illorum. Unde et subjungit, dicens:

« Non des fornicariis animam tuam in ultro, ne perdas te et hæreditatem tuam. » Quia nullam communionem debemus habere cum hæreticis atque schismaticis, ne forte seductionibus eorum depravati perdamus animas nostras; et ad hæreditatem quæ nobis promissa est in cælesti patria non perveniamus.

« Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberaveris in plateis illius. » Nunc sub alio paradigmate eandem rem exprimit, quam superius in muliere notavit. Vici enim civitatis non alii sunt quam conventicula hæreticorum, quæ se a castris Ecclesiæ separaverunt, neque in unitate civitatis Dei, de qua scriptum est: « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (Psal. lxxxvi), » perseverare voluerunt. In hæc ergo circumspicere non debemus, quia a sensu Ecclesiæ recedere non permittimur, ne forte in plateis illius oberremus: quia « lata et spatiosa via

est, quæ ducit ad mortem; arcta autem et angusta, quæ ducit ad vitam (*Matth. vii*). »

« Averte faciem tuam a muliere compta, et non circumspicias speciem alienam : propter speciem mulieris multi perierunt : et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. » Hanc mulierem non aliam quam eam cujus superius societatem prohibui, intelligimus, quæ ornatu verborum compta mulierum perditionis existit causa ; cujus species in insipientium animos concupiscentiæ ignem ingerit : quæ et hic flammæ illiciti amoris in illis excitat, et in futuro gehennæ combustionem ipsis præparat. Quapropter ejus communionem omnino fugere debemus, et despiciere formam, quia, ut sequens probat sententia,

« Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi sterco B
« in via conculcabitur. » Hoc est, omnis perversa doctrina in via rectæ fidei omni confusione digna deputabitur. Hinc et ipse Dominus in Evangelio sermonem ad discipulos faciens ait : « Vos estis sal terræ, quod si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus (*Matth. v*). » Sicut ergo sal infatuum cum ad condiendos cibos carnesque siccandas valere desierit, nulli usui aptum erit, neque enim, ut alius testatur Evangelista (*Luc. xiv*), in terram utile est, cujus injectu germinare prohibetur, neque in sterquilinum agriculturæ profuturum, quod vivacibus licet glebis immistum non fetare semina frugum, sed exstinguere naturaliter solet : sic omnis qui post agnitionem veritatis retro redierit, neque C
ipse fructum boni operis ferre, neque alios excolere valet, sed foras mittendus, hoc est ab Ecclesiæ unitate secernendus, ut juxta aliam parabolam irridentes eum inimici dicant : « Quia hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare (*Luc. xiv*). »

« Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt, colloquium enim illius quasi ignis exardescit. » Multi ergo admirantes eloquentiam hæreticorum, in errorem ab illa seducti sunt, quia colloquium ipsorum flammam nequitiae in auditorum suorum cordibus excitat, nisi citius ab eorum consortio recesserint. Ideo subjungitur :

« Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum, et non alterceris cum illa in vino : ne forte declinet cor tuum in illam, et sanguinæ tuo labaris in perditionem. » Ne sedeas, inquit, cum illa, hoc est ne moreris cum illa, nec accumbas super cubitum, scilicet a bono opere ne torpeas ; et non alterceris cum illa in vino, hoc est, ne disputes cum illa in legis Dei meditatione ; vinum enim significat gratiam Scripturarum, ne forte cor tuum efficiat ad amorem suum, et in proprium animæ tuæ interitum inde corruas.

CAPUT XVI.

Non relinquendum amicum antiquum.

« Non derelinquas amicum antiquum, novus enim non erit similis illi. » Verum quia expertarum rerum major est fiducia quam ignotarum, ideo suadet

ut probatum amicum non derelinquas, nec te ignoti fidem improvide committas. Aliter admonet ne ab auctoritate sanctorum Patrum catholicorum facile declines, qui veritatis et justitiæ fidi sunt servatores. Neque cito ad rudes et novellos doctores prorumpas, qui, licet a vero omnino non devient, perfectionis tamen apicem vix obtinent. Unde et Salvator in Evangelio, ne nos immaturi ad docendum proruemus, suo exemplo nos instruit, cum ipse duodecennis sedebat in medio doctorum, audiens illos et interrogans (*Luc. ii*) ; et post trigesimum annum docendi suscepit officium (*Luc. iii*). Quid autem hinc faciendum sit, sequens sententia insinuat :

« Vinum novum amicus novus ; veterascet, et cum suavitate bibes illud. » Rudis enim doctor studere debet ut firmitatem sanæ doctrinæ cum bonis actibus primum pleniter percipiat, et sic tam sibi quam etiam aliis profectuosus et utilis esse probetur ; et bene nominatur amicus, qui rectæ fidei veræ sapientiæ fidelis est executor. Quia amicus, ut veteres voluerunt, dicitur quasi animi custos. Ille enim custodit animum fratris, qui cum ipso tractat quæ ad salutem pertinent æternam.

« Non zeles gloriam et opes peccatoris : non enim scis quæ futura sit illius subversio. » De primatu et potentia terrena utile non est contendere, sed magis de profectu virtutum certare. Unde et Salvator suos discipulos admonuit per arctam viam et angustam contendere intrare, quæ ducit ad vitam, non per latam et spatiosam, quæ ducit ad mortem (*Luc. xiii*) ; et opes atque divitias mundi spernere, quatenus thesauros in cœlesti regno possent habere, ita dicens : « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt neque furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum (*Matth. vi*). » Hinc et Psalmista ab avaritia et æmulatione prava fidelem colibens ait : « Noli æmulari in malignantibus, neque zelatus fueris facientes iniquitatem, quoniam tanquam fenam velociter arescent, et sicut olera herbarum cito cadent : spera in Domino et fac bonitatem, et inhabita terram, et pascaris in divitiis ejus (*Psal. xxxvi*). »

« Non placeat tibi injuria injustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit implus. » Non est gaudendum in calumnia bonorum, sed magis condolendum : quia is qui injuste læsus est, patientiæ suæ recipiet mercedem ; qui autem injuste læsit, non evadet iniquitatis suæ debitam ultionem.

« Longe abesto ab hominæ potestatem habente occidendi ; et non suspicaberis timorem mortis. » Quid vult hoc quod jubet longe abesse ab homine potestatem habente occidendi ? nisi quod cautos nos in omnibus vult fieri, ne forte per incuriam incidamus in periculum mortis. Ille enim se bene ab occasione custodit, qui res dignas morte non efficit : Unde et sequitur.

« Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne auferat vitam tuam. » Hoc et Paulus admonet, dicens : « Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, et habebis laudem ex illa; Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time : non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit (*Rom. xiii*). » Quæri autem hic potest si ad hoc a Deo constituti sunt, ut ultionem noxiis et peccatoribus infligant, cur permittantur persecutores Christianorum et hæretici, innocentes et religiosos pœnis subjicere? Quod utique justo judicio Dei fieri permittitur, ut boni pro patientia sua coronentur, et mali pro sua iniquitate damnentur. Aliter autem per malos sicut et per bonos principes Deus reos judicat, ut ipsi qui sceleratos punientes eadem scelera faciunt, postmodum pro suis iniquitatibus condignas pœnas luant. Unde in Apocalypsi scriptum est : « De fumo putei exierunt locustæ in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ, et præceptum est illis, ne læderent fenum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis (*Apoc. ix*). » Et post astantia : « Vidi, inquit, equos in visione, et qui sedebant super eos habebant loricas igneas et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tanquam capita leonum, et de ore ipsorum procedit ignis et fumus et sulphur. Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne et fumo et sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum. Nam caudæ illorum similes serpentibus habentes capita, et in his nocent. » Per fraudem enim nocent hæretici, et per dolos præparant animarum interfectionem. Quia, sicut scorpio palpando incedit, sed cauda ferit, ita fraudulenta pernicies malorum blanda et innoxia in facie videtur; sed dum occulte feriunt, quasi mortem latenter inducunt. Item « potestas equorum in ore eorum est et in caudis eorum : » id est, in sermone et officio. Propheta enim docens mendacium, ipse cauda est. Qui autem se signo Dei vivi non munient in frontibus suis, nec catholica fide corda sua diligenti custodia timentur; horum videlicet ruina in promptu est. Unde et sequitur :

« Communicationem mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingredieris, et super dolentium arma ambulabis. Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo; et cum sapientibus et prudentibus tracta. » Proinde necesse est ut caveamus dolosorum insidias, et cum sapientibus et prudentibus, hoc est, cum orthodoxis Patribus et Deum timentibus fratribus omne consilium nostrum tractemus, et viam justitiæ et veritatis non deseramus. De quo adhuc subditur :

CAPUT XVII.

De convivis justis, id est sociis bonæ famæ.

« Viri justis sint tibi convivæ, et in timore Dei sit

« gloriatio tibi, et in sensu sit tibi cogitatus Dei, et « omnis enarratio tua in præceptis Altissimi. » Convivium hoc magis pertinet ad spirituales epulas, quam ad corporales delicias. Qui ergo cum justis viris assidue manet in meditatione sanctorum Scripturarum, et in exercitio sacrarum virtutum, et corde simul et ore Dominum omni tempore confitetur, procul dubio ille æterna satietate replebitur. « Beatus, inquit, qui manducat panem in regno Dei, panem scilicet vitæ, quem qui manducaverit non morietur in æternum, sed vivet et gaudebit cum sanctis angelis in regno cœlesti (*Luc. xiv*). Quod et ipsa Veritas discipulis suis in Evangelio promisit, dicens : « Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis; et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo : et sedeat super thronos, judicantes duodecim tribus Israel (*Luc. xxii*). »

« In manu artificum opera laudabuntur, et princeps populi in sapientia sermonis sui : in sensu « vero seniorum verbum. » Artifices isti iidem sunt, qui et principes populi, doctores videlicet sancti : in quorum manu, hoc est actione, laudabuntur opera virtutum, et observantia disciplinæ. In quorum etiam sermone splendor micat sapientiæ simul cum facundia eloquentiæ. In sensu enim seniorum verbum, hoc est, verbum Evangelii. De quo et Paulus ait : « Verbum enim breviter Dominus fecit super universam terram (*Rom. ix*). » Isti sunt seniores, de quibus in Deuteronomio scriptum est : « Interroga patres tuos, et annuntiabunt tibi; seniores tuos, et dicent tibi (*Deut. xxxii*). » Istos præfigurabant et illi seniores septuaginta, quos Moyses Domini jussu elegit, et universo populo præfecit; cum his et ipse rex regum judicia sua secundum veritatem disponit. Sicut Salomon ostendit, dicens : « Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ (*Prov. xxxi*). » E contra vero illud quod sequitur :

« Terribilis est in civitate sua homo linguosus, et « temerarius in verbo suo odibilis est, » hæreticos significat, hi enim temerarii semper lites amant, et contentiones, et rixas suscitant. Unde odibiles sunt tam Deo quam etiam hominibus; qui et terribiles sunt in civitate sua, hoc est, in mundo; quoniam quos valent in errorem pertrahentes, de filiis Dei efficiunt filios diaboli, et pabulum ignis æterni. De quibus et Psalmista ait : « Vir linguosus non dirigetur super terram, virum injustum mala capient in interitum (*Psal. cxxxix*). » Ideo Paulus præcepit, dicens : « Profana autem et inaniloquia devita, et verborum novitates. Multum enim proficiat ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit (*I Tim. vi*). » Et item : Erunt, inquit, homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei : habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes : et

hos devota (*II Tim. m.*) » De quibus et Jadas in Epistola sua ait : « Subintroierunt enim quidam homines, qui olim præscripti sunt in iudicium impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum dominatorem Dominum nostrum Jesum Christum negantes (*Juda 4.*) » Verum quoniam temerarios in verbo juxta finem præsentis libri odibiles esse ostendit, quid de iudice justo sentiat, in initio sequentis videamus.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Sapientia laudat iudices judicantes populum suum.

(CAP. x.) « Iudex sapiens iudicabit populum suum, et principatus sensati stabilis erit. » Iudicem sapientem neminem melius quam Dominum Christum possumus intelligere, qui contra universos hostes populum suum tuetur. De quo per prophetam dicitur : « Zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo (*Joel. ii.*) ; » cujus principatus etiam stabilis erit. Quia, Isaia testante, « ipsius principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis : super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in iudicio et justitia, amodo et usque in sempiternum : zelus Domini exercituum faciet hoc (*Esa. ix.*) » Huic vaticinio etiam angeli verba in Evangelio ad Mariam concordant, quibus Christi imperium permansurum testatus est, dicens : « Dabit ei Dominus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis (*Luc. i.*) » Cujus nimirum normam discipuli ejus sunt secuti : quod sequens sententia probat, ubi dicitur :

« Secundum iudicem populi, sic et ministri ejus ; et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea. » Civitas enim Christi sancta est Ecclesia, quæ ejus vestigia devoto cordis sequitur affectu, et honorum operum imitatur effectum. Ubi et ministri ejus, hoc est rectores fidelium, et prædicatores sancti, ipsius mandatis sedulo obtemperantes erunt : stitque similiter facere instanter præcipiunt. Cujus temperantiæ modum Ecclesiastes laudat, dicens : « Beata terra, cujus est rex nobilis, et cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam (*Ecc. x.*) » E contrario vero de alio rege dicit : « Væ tibi, terra, cujus rex est puer, et cujus principes mane comedunt (*Ibid.*) » Væ ergo terræ, cujus rex est diabolus, semper novarum rerum cupidus ; hic iudices et principes eos habet, qui amant hujus sæculi voluptates, qui antequam dies mortis adveniat dicunt : « Manducemus et bibamus, cras enim moriemur. » E contra beata terra Ecclesiæ, cujus rex Christus filius ingenuorum, de Abraham, et Isaac, et Jacob, prophetarum quoque et omnium sanctorum stirpe descendens, quibus peccatum non fuit dominatum, et ob id fuerunt liberi ; principes quoque ejus sunt apostoli et omnes sancti, qui regem habent filium ingenuorum, nec comedunt

mane, nec velociter. Non enim in præsentis sæculo quæserunt voluptatem, sed in tempore suo manducabunt, cum retributionis tempus advenerit : « Beatus, inquit, qui manducabit panem in regno Dei (*Luc. xiv.*) »

« Rex insipiens perdet populum suum. » Ille utique rex, de quo superius diximus, qui puer est, et cujus principes mane comedunt, qui perdet populum suum, hoc est, omnes sibi obediens in barathrum secum præcipitat inferni.

« Et civitates inhabitabuntur per sensum potentium. » Ecclesiæ videlicet Salvatoris firmantur per doctrinam sanctorum prædicatorum.

« Quoniam in manu Dei potestas terræ. » Hoc est sub gubernatione Christi status viget Ecclesiæ. De qua terra Propheta ait : « Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ (*Psal. lxxii.*) » Ubi ejus voluntas quotidie impletur. In qua et cum qua ipse se promisit permansurum usque ad consummationem. Cæterum data est illi omnis potestas in cælo et in terra, et non est qui possit resistere voluntati ejus. Oportet enim eum regnare donec subjiciat omnes inimicos ejus sub pedibus suis. De quo subjungitur :

« Et execrabilis omnis iniquitas gentium. » Id est, damnabilis, quoniam ipse iudex justus in iudicio suo damnat omnes peccatores terræ, et disperdet de civitate sua omnes qui operantur iniquitatem. Aliiter execrabilis est omnis iniquitas gentium, quia per prædicationem apostolorum reprobata est infidelitas et error gentilium, quos Salvator ad hoc misit in mundum, ut contumaces redarguerent, inscios docerent, et infirmos sanarent. Unde et sequitur :

« Et utilem rectorem in tempus suscitabit super illam, in manu Dei potestas hominis, et super faciem scribæ imponet honorem suum. » Potestas enim sanctorum doctorum dispensatione Dei ordinata est, quibus et ministerium honoris dedit : quando eos vice sua generi humano præposuit. Ipsi sunt enim scribæ, de quibus ipsa Veritas in Evangelio ait : « Similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera (*Math. xv.*) » De quo et Psalmista : « Lingua, inquit, mea calamus scribæ velociter scribens (*Psal. cxlv.*) » Hoc est, Mysteria divina sub velamine prophetiæ breviter notantis : quia Lex et Prophetæ usque ad Joannem, et finis legis Christus ad justitiam omni credenti : « Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum ; nec aliud nomen est da-

« tam hominibus super terram, in quo oportet nos
« salvos fieri. »

« Omnis injuriæ proximi ne memineris, et nihil
« agas in operibus injuriæ. » Huic sententiæ simile
est illud quod in Levitico scriptum est : « Non quar-
« ras ultionem, nec memoreris injuriæ civium tuorum
« (Levit. xix). » Si meminerimus illius sententiæ
Dominicæ, quæ præcepit nobis diligere inimicos no-
stros, et benefacere his qui oderunt nos, et orare
pro persequentibus et calumniantibus nobis, et au-
ferentibus nobis tunicam, dimittimus et pallium, per-
cutienti maxillam præbemus et alteram, hanc sen-
tentiam veraciter adimplemus. Ille enim bene in-
juriam proximi non meminit, qui dilectionem contra
odium, et benedictionem contra calumniam proximo
impendit.

« Odibilis coram Deo est et hominibus superbia,
« et execrabilis omnis iniquitas gentium. » Hinc in
Proverbiis scriptum est : « Abominatio Domini est
« omnis arrogans, et domum superbiorum demolie-
« tur Dominus (Prov. xvi). » Hinc et Petrus ait :
« Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gra-
« tiam (I Pet. v). » Hinc et Psalmista : « Populum
« inquit, humilem salvum facies, et oculos super-
« borum humiliabis (Psal. xvii). » Et item : « Odi-
« sti, Domine, qui operantur iniquitatem ; perdes
« omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v). »

« Regnum a gente in gentem transfertur, pro-
« pter injustitias, et injurias, et contumelias, et di-
« versos dolos. » Hujus sententiæ veritatem om-
nium pene gentium notant historiæ, et causas diver-
sorum populorum ostendunt. Nec hoc ignorare
potest, qui Chaldæorum et Persarum Græcorumque
potentissima regna subversa legit, et Romanorum
regnum vacillare conspicit, nec stabile aliquid in
mundo esse perpendit. Aliter, hoc significare potest,
quod propter prævaricationes et cæcitatem prioris
populi translatum est ad gentes Evangelium Christi.
Quod et ipsa Veritas in Evangelio eisdem Judæis in-
sinuavit, dicens : « Ideo auferetur a vobis regnum
« Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (Matth.
« xxi). »

CAPUT II.

De avaritiæ malo.

« Avaro autem nihil est scelestius. Quid superbit
« terra et cinis ? Nihil est iniquius quam amare pe-
« cuniam. Hic enim et animam suam venalem ha-
« bet, quoniam in vita sua projecit intima sua. »
Postquam de regni mutatione narravit, apte de avari-
tia subjunxit, quia propter avaritiam vis recti re-
giminis maxime negligitur. Dum enim sibi terrenas
res per cupiditatem ultra modum quis vendicat, in
superbiam elatus, alium de finibus suis invidendo
ejicere certat. « Radix enim omnium malorum est
« cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a
« fide, et inseruerunt se doloribus multis et deside-
« riis variis et nocivis, quæ mergunt homines in
interitum et perditionem (I Tim. vi), » et quia avari-
tiam semper superbia comitatur, simul et invidia,

A et cætera vitia, ideo Paulus ad Timotheum scri-
bens ait : « Præcipe divitibus hujus sæculi non su-
« blime sapere neque sperare in incerto divitiarum ;
« sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abun-
« danter ad fruendum) bene agere, divites fieri in
« operibus bonis, facile tribuere, communicare,
« thesaurizare sibi fundamentum bonum in futu-
« rum, ut apprehendant veram vitam (Ibid.). »
Nam quia avaritia est idolorum servitus, qui illam
sectatur, contemptor Dei esse probatur, et ideo nec
rerum dominus is rite fieri posse convincitur, quando
extrema prima, et vilissima anteponebat pretiosissimis.
Animam enim suam venalem habet, et pro lucri ac-
quisitione in vita sua projecit intima sua. « Quid
« enim, juxta Veritatis testimonium, proderit ho-
« mini, si universum mundum lucretur, animæ vero
« suæ detrimentum patiatur ? »

« Omnis potentatus brevis vita. » « Fenum agri
« hodie est, et eras in elibanum mittitur : filius
« enim hominis venturus est in gloria Patris sui
« cum angelis suis ; et tunc reddet unicuique se-
« cundum opera sua : et ibunt impii in supplicium
« æternum, justi autem in vitam æternam. »

« Languor prolixior gravat medicum, brevem lan-
« guorem præcidit medicus. » Hanc comparisonem
ideo facit, ut ostendat quod avaritiæ pestis, si diu
mentem possederit, difficile curabitur ; si autem statim
in prima fronte a spiritus ratione illi resistitur,
et per Dei timorem ac poenarum metum ei ingressus
ex cogitatione noxia ocluditur, facilius ejus virtus
extinguitur. Sed et hoc multum adjuvat ad resi-
stendum avaritiæ, si brevitatis transeuntis vitæ, et
futura defectio in carne ac gehennæ horror in ani-
ma commemoretur ; ideo subjungit :

« Sic et rex hodie est, et cras morietur ; cum
« enim morietur homo, hæreditabit serpentes, et
« bestias, et vermes. » Potestas mundana et divitiæ
sæculi longam non possunt tribuere vitam, quia
humana fragilitas corporis sui terminum transire non
potest. Morietur homo, et pulvis revertetur in terram
suam ; nec caro, quæ aliquando florebat juventute,
vermium putredinem effugiet ; sed tota jucunditas
ejus fetore consumetur. Mystice autem, homo qui
peccatis vivebat, si se ab eis non correxit, atque a
delictis non cohiberit, morte multatur æterna, ubi
serpentem antiquum, et bestias diabolicas, atro-
cissimos sentiet se punire tortores ; nec jam spem
habet evasionis, cum nulla requies illi datur conti-
nuum doloris.

CAPUT III.

De superbiæ malo, quod ipsa faciat apostatare a Deo.

« Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo
« facit, quoniam ab eo qui fecit illum, recessit cor
« ejus. » Apostasia enim nulla major est, quam
aversio creaturæ a creatore suo ; et hæc merito
ascribitur superbiæ, quoniam superbia est, quæ ad
mediocre bonum assimilare vel adæquare se vult
summo bono. Hoc fuit initium diaboli casus, hoc et

humana peccationis exordium. Unde et sub-
jungitur

« Quoniam initium peccati omnis est superbia. »
Queritur cur Paulus apostolus dicat, radicem esse
omnium malorum cupiditatem, cum hic vir sapiens
dixerit initium peccati esse superbiam? Spiritus enim
sanctus per prophetam in Veteri Testamento, et per
Apostolum in Novo, idem locutus est, nec sibi
ullo modo potest ipse esse contrarius. Unde sollicite
considerare debemus, quare ille initium omnis pec-
cati superbiam, hic radicem omnium malorum eu-
piditatem nominare voluerit; an forte sermonem
propheticum Paulus apostolus, ut solet, exposuit?
Quandoquidem, sive initium omnis peccati, sive
radicem omnium malorum dicas, unum idemque
significas. Porro cupiditas atque superbia in tantum
unum est malum, ut nec superbus sine cupiditate,
nec sine superbia possit cupidus inveniri. Siquidem
et diabolus, in quo tenet superbia principatum, pro-
priae potestatis ac perditionis humanae cupidus fuit,
et ipse homo per appetitum arboris interdictae ac
divinae similitudinis affectionem, morbo se affectum
cupi ditatis ostendit. Multa enim mala de superbia
peste procedunt, quae interitum certum suis posses-
soribus pariunt, sicut sequentia testimonia probant.
Sed juvat lectorem, si ex scriptis sancti Gregorii
(cujus sensum in hoc opere saepius secuti sumus)
quaedam verba, ita ut ab eo prolata sent, ponamus.
Hic ergo in libro *Moralium xxxiii*, cum sententiam
Domini, qua de Leviathan locutus est ad Job, di-
cens: « Ipse est rex super universos filios superbiae
(*Job. xli*), » exposuisset, hanc quoque sententiam
Sapientiae addidit, dicens: « Scriptum namque
est: Initium omnis peccati superbia (*Eccles. x*). »
Et paulo post longiore sermone de ipsa superbia
disputans, ita loquitur, dicens: « Per hanc enim
ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem
stravit (*Ibid.*). » Eo etenim telo salutem nostram
immortalitatis impetit, quo vitam suae beatitudinis
extinxit. Sed quia occasio de superbiae disputatione
se praebet, debemus hanc subtiliter sollicitiusque dis-
cutere, atque ad humanas mentes quanta vel qualis
veniat, et quibus qualiter subrepat demonstrare; alia
quippe vitia eas solummodo virtutes impetunt, qui-
bus ipsa destruantur, ut videlicet tra patientiam,
gastrimargia abstinentiam, libido continentiam ex-
pugnet; superbia autem, quam vitiorum radicem diximus,
nequaquam unius virtutis extinctione con-
tenta, contra cuncta animae membra se erigit, et
quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne cor-
rumpit, ut quidquid illa invadente agitur, etiamsi esse
virtus ostendatur, non per hoc Deo, sed soli vanae
gloriae servitur. Quasi enim tyrannus quidam obses-
sam civitatem intercipit, cum mentem superbia
irrumperit; et quo distorem quemque ceperit, eo in
dominio dario exurgit, quia quo amplius res vir-
tutis sine humilitate agitur, eo latius ista dominatur.
Quisquis vero ejus in se tyrannidem captiva mente
susceperit, hoc primum damnus patitur, quod

A clauso cordis oculo, iudicii aequitatem perdit. Nam
cuncta quae ab illis vel bene geruntur, displicent:
sola ei quae ipse vel prave egerit, placent; semper
aliena opera despicit, semper miratur quod facit:
quia et quidquid egerit, egisse se singulariter credit;
atque in eo quod exhibet per gloriae cupiditatem, si-
bimetipsi favet per cogitationem; et cum se in cun-
ctis transcendere caeteros aestimat, per lata cogita-
tionum spatia secum deambulans, laudes suas tacitus
clamat. Nonnunquam vero ad tantam elationem
mens ducitur, ut in eo quod tumet, etiam per osten-
tationem locutionis effrenetur. Sed tanto facili-
or ruina sequitur, quanto apud se quisque impu-
dentius exaltatur. Hinc enim scriptum est: « Ante
ruinam exaltavit cor. » Hinc per Daniele dicitur:
« In aula Babylonis deambulabat. Respondit-
que rex et ait: Nonne haec est Babylon magna,
quam ego aedificavi in domum regni in robore for-
titudinis meae, in gloria decoris mei (*Dan. iv*)? »
Sed hunc tumorem quam concita vindicta represserit,
illico adjunxit, dicens: « Cumque adhuc sermo esset
in ore regis, vox de caelo ruit: Tibi dicitur, Naba-
chodonosor rex: Regnum tuum transibit a te, et
ab hominibus te eicient, et cum bestiis ferisque
erit habitatio tua, fenum quasi bos comedes, et
septem tempora mutabuntur super te. » Ecce
quia tumor mentis usque ad aperta verba se protu-
lit, patientia iudicis protinus usque ad sententiam
erupit; tantoque hunc districtius perculit, quanto
ejus se superbia immoderatus erexit; et quia enu-
merando bona dixit in quibus sibi placuit, enume-
rata mala, in quibus feriretur, audivit. Sciendum
vero est quod ipsa haec, de qua tractamus, elatio, alios
ex rebus saecularibus, alios vero ex spiritualibus
possidet. Alter namque intumescit auro; alter elo-
quio; alter infimis et terrenis rebus; alter summis
coelestibusque virtutibus: una tamen eademque ante
Dei oculos agitur, quamvis ad humana corda ve-
niens, in eorum obtutibus diverso amictu palliatur.
Nam cum is, qui terrena prius gloria superbiebat,
postmodum de sanctitate extollitur, nequaquam car
ejus elatio deseruit; sed ad eum consueta veniens
ut cognosci nequeat, vestem mutavit. Sciendum
quoque est, quod aliter haec propositos, atque aliter
subditos tentat; praefato namque in cogitationibus
suggerit, quia solo vitae merito super caeteros exere-
vit; et si qua ab eo bene aliquando gesta sunt, haec
importane ejus animo objicit, et eo hunc Deo sin-
gulariter placuisse insinuat: quo facilius suggesta
persuadeat, ipsam ad testimonium potestatis tradite
retributionem vocat, dicens: Quia nisi omnipotens
Deus te his omnibus meliorem cerneret, omnes hos
sub tuo regimine non dedisset, ejusque mox men-
tem erigit. Viles atque inutiles eos, qui subjecti sunt,
ostendit, ita ut nullum jam quasi dignam respiciat,
cui aequanimiter loquatur, unde et mox mentis tran-
quillitas in iram vertitur. Quia dum cunctos despicit,
dum sensum vitamque omnium sine moderatione
reprehendit, tanto irrefrenatus se in iracundiam

dilatat, quanto eos qui sibi commissi sunt esse sibi met indignos putat. At contra, cum subjectorum cor superbia instigat, hoc summo opere agere nititur, ut sua acta considerare funditus negligant, et semper tacitis cogitationibus rectoris sui iudices fiant. Qui dum in illo quod reprehendere debeant importune respiciunt, in semetipsis quod corrigant nunquam vident. Unde et tanto atrocius pereunt, quanto a se oculos avertunt. Quia in hujus vitæ itinere offendentes corruunt, dum alibi intendunt, et quidem peccatores se asserunt, nec tamen tantum, ut tam noxiæ in regimine personæ traderentur, et dum ejus facta despiciunt, dum præcepta contemnunt, ad tantam usque insaniam devolvuntur, ut Deum res humanas curare non æstiment, quia ei qui quasi jure reprehenditur, esse se commissos dolent; sicque dum contra rectorem superbiunt, etiam contra judicia conditoris intumescunt. Et dum pastoris sui vitam dijudicant, ipsam quoque sapientiam omnia disponentem impugnant, se autem rectoris sui dictis proterve objiciunt, et eandem vociæ superbiam libertatem vocant. Sic quippe elatio se quasi pro rectitudine libertatis objicit, sicut sæpe se et timor pro humilitate supponit. Nam sicut plerique reticent ex timore, et tamen tacere se æstiment ex humilitate, ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, et tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Aliquando autem subditi proterva quæ æstiment nequaquam produunt; et hi quorum loquacitas vix compeescitur, nonnunquam ex sola amaritudine intimi rancoris obmutescunt: qui per dolorem mentis procacitatis suæ verba protrahentes, cum male loqui soleant, pejus tacent. Quia cum peccantes aliquid de correctione audiunt, indignantes etiam responsionis verba suspendunt. Cum his quando asperere agitur, sæpe ad querelæ voces de hac ipsa asperitate prosiliunt. Cum vero eos magistri sui blande præveniunt, de hac ipsa humilitate qua præventi sunt, gravius indignantur; et tanto eorum mens fortius accenditur, quanto consideratius infirmari dicitur. Hi nimirum quia humilitatem (quæ virtutum mater est) nesciunt, usum sui laboris perdunt; etiamsi quæ bona sint, quæ operari videantur, quia surgentis fabricæ robusta celsitudo non figitur, quæ nequaquam per fundamenti fortitudinem in petra solidatur; soli ergo ruinæ crescit, quod ædificant, qui ante molem fabricæ, humilitatis fundamenta non procurant. Quos bene ab intimis prodimus, si paucis in exterioribus ostendamus. Cunctis namque superbia apud se cogitatione tumentibus, inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, improbitas in actione, inhonestas in imagine, erectio in inessu, rancor in responsione; horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos vero alios importuna, ad ea quæ facere et debet et prævalet ignava, ad ea autem quæ facere nec debet nec prævalet parata. Hæc in eo quod sponte non appetit

A nullis exhortationibus flectitur; ad hoc autem quod latenter desiderat, querit ut cogatur: quia dum metnit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare. Igitur quia humanos animos aliter tentari ex rebus carnalibus, atque aliter ex spiritualibus diximus, audiant illi: « Omnis caro fe-
 « num, et gloria ejus sicut flos feni (*Isa. xl.*) » Audiant isti quod quibusdam post miracula dicitur: « Nescio vos unde sitis. Discedite a me, omnes ope-
 « rarii iniquitatis (*Luc. xiii.*) » audiant illi: « Di-
 « vitia ei affluant, nolite cor apponere (*Psal. lxi.*) » Audiant isti quod fatuæ virgines, quæ vacuis vasculis veniunt ab internis nuptiis excluduntur. Rorsum quia aliter tentari prælatos, atque aliter subditos præfati sumus; audiant illi, quod per quemdam sapientem dicitur: « Duce[m] te constitui, noli extolli, sed
 « esto in illis quasi unus ex illis (*Eccl. xxxii.*) » Audiant isti, « Obedite præpositis vestris et sub-
 « jacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi ratio-
 « nem reddiuri pro animabus vestris (*Heb. « xiii.*) » Audiant illi, cum de accepta potestate gloriantur, hoc quod Abrahæ voce ardentis diviti dicitur: « Memento, fili, quia recepisti bona in vita
 « tua (*Luc. xvi.*) » Audiant isti, cum contra rectores suos in querela prosiliunt, hoc quod murmuranti populo Moysi et Aaron vocibus respondetur: « Nec
 « contra nos est murmur vestrum, sed contra Domini-
 « num: nos enim quid sumus (*Exod. xvi.*)? » Audiant illi: « Turbabantur in conspectu ejus patres orphanorum et iudices viduarum (*Psal. lxxvii.*) » Audiant isti, quod contra contumaciam subditorum dicitur: « Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit (*Rom. xiii.*) » Audiant simul omnes: « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (*Jac. iv.*) » Audiant omnes: « Immundus est apud Deum omnis qui ex-
 « altat cor (*Job. xv.*) » Audiant omnes: « Quid super-
 « bit cinis et terra (*Eccl. x.*)? » Contra hujus languoris pestem, audiamus cuncti, quod magistra Veritas docet, dicens: « Discite a me, quia mitis sum et hu-
 « milis corde (*Matth. xi.*) » Ad hoc namque unigenitus Dei Filius formam infirmitatis nostræ suscepit; ad hoc invisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit; ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionum tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus; quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam so-
 « lam veraciter edocendam is, qui sine æstimatione
 « magus est, usque ad passionem factus est parvus! Quia enim originem perditionis nostræ se præbuit
 « superbia diaboli, instrumentum redemptionis nostræ
 « inventa est humilitas Dei. Hostis quippe noster inter
 « omnia conditus, videri supra omnia voluit elatus. Redemptor autem noster magnus manens supra omnia,
 « fieri inter omnia dignatus est parvus. Sed melius et elationis causam detegimus, et fundamenta
 « humilitatis aperimus, si brevi commemoratione per-
 « stringimus quid mortis auctor, quid vitæ conditor
 « dicat. Ille namque ait: « In cælum conscendam (*Isa. xlv.*) » iste autem per Prophetam dicit: « Re-

pleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropinquavit (*Psal. LXXXVII*). » Ille dicit : « Supra astra caeli exaltabo solium meum (*Isa. XIV*). » Iste humano generi a paradisi sedibus expulso dicit : « Ecce venio et habitabo in medio tui. » Ille dicit : « Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis (*Ibid.*). » Iste dicit : « Ego autem sum vernis et non homo, opprobrium hominum et abjectio plebis (*Isa. LIII*). » Ille dicit : « Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (*Isa. XIV*) : » Iste, « Cum in forma Dei esset, non rapinam, arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinavit, formam servi accipiens (*Phil. II*); » et per membra sua loquitur, dicens : « Domine, quis similis tibi (*Psal. LXX*) ? » Ille per membra sua loquitur dicens : « Nescio Deum, et Israel non dimittit (*Exod. V*). » Iste per semetipsum dicit : « Si dixero quia non novi eum, ero similis vobis, mendax : sed novi eum, et sermonem ejus servo (*Joan. VII*). » Ille dicit : « Mea sunt flumina, et ego feci ea (*Ezech. XXXIX*). » Iste dicit : « Non possum ego a meipso facere quidquam (*Joan. V*). » Et rursus : « Pater meus in me manens ipse facit opera (*Joan. XIV*). » Ille regna omnia ostendens dicit : « Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui volo do illa (*Matth. IV*). » Iste dicit : « Calicem quidem meum bibetis; sedere autem ad dexteram vel ad sinistram meam non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo (*Matth. XX*). » Ille dicit : « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. III*). » Iste dicit : « Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate (*Act. I*). » Ille ut voluntas divina despiciatur, et ut possit propria suadere dicit : « Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi (*Gen. III*) ? » Et paulo post : « Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri (*Ibid.*). » Iste dicit : « Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me (*Joan. V*). » Ille per membra sua loquitur, dicens : « Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra : coronemus nos rosis, antequam marcescant, ubique relinquamus signa lætitiæ nostræ (*Sap. II*). » Iste membris suis prænuntiat, dicens : « Et plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit (*Joan. XVI*). » Ille nihil aliud mentes sibi subditas docet, quam cel-

dictis, et subvertet eum in finem : propterea exhoravit Dominus conventus malorum et destruxit eos usque in finem. » De superbia namque nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidia, verbositas, jactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, perjurium, et cætera ejusmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cum omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominavi, corrupti, habeantur et cupidi? Item cum gulosos, intemperantes, ebriosos, avidos, rapaces, fornicarios, adulteros, stupratores, incestos, flagitiosos, cupiditas reddat; quando possunt sine superbia tales fieri? sine qua omnino non possunt Dei præcepta contemni? quibus prohibentur illa omnia mala quæ superius comprehendit; ideoque si volumus consummare nostri certaminis cursum, caveamus imprimis cupiditatem atque superbiam, non duo mala, sed unum; a quo trahunt omnes mali actus initium. Nam sine superbia quæ possunt saltem inchoari peccata? cum dicatur : « Initium omnis peccati superbia (*Ecccl. X*); » aut sine cupiditate, quæ est malorum omnium radix, quæ possunt fieri mala, cum sine radice omnia, aut nulla deputentur, aut mortua? Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi meæ delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium, et Dei præcepta contemniam, quod est superbiæ malum: quomodo non ex cupiditate, quæ est radix malorum omnium, et ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, omnia mala non nascuntur? propter quæ mala exhorabit Dominus conventus malorum, et destruet eos usque in finem.

« Sedes ducum superbiorum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro illis. » Hujus sententiæ similitudinem Maria mater Domini in cantico evangelico expressit, dicens : « Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (*Luc. I*). » Quod licet generaliter de omnibus superbis et omnibus humilibus in fine mundi possit accipi, quia « Omnis qui se exultat, humiliabitur : et qui se humiliat, exaltabitur, » tamen specialiter ad doctores legis priscae, hoc est Scribas et Phariseos, et prædicatores Evangelii, hoc est, apostolos et evangelistas transferri potest. Destruxit ergo Deus cathedras et magisterium Scribarum et Phariseorum, quia venientem Filium Dei præsentialiter recipere respuebant, et apostolos homines videlicet mitissimos, sui que magistri imitatores fortissimos in honore dignitatis illorum sublimavit, ut eorum doctrinis atque exemplis nationes orbis terrarum imbuerentur. Quod et Propheta in psalmis præcinebat, dicens : « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii : constitues eos principes super omnem terram. Memores erunt nominis tui, Domine, in omni generatione et progenie (*Psal. XLIV*). » Sed quia sicut magistri Judæorum propter infidelitatem reprobatii sunt, ita et ipse populus propter infidelitatem dispersus est, et gentes in eorum locum credentes Christo, et obedientes Evangelio successerunt. Inde subjungit, dicens :

« Radices gentium barbararum arefecit Deus, et

« plantavit humiles ex ipsis gentibus. Terras gentium A
 « evertit Dominus, et perdidit eas usque ad funda-
 « mentum; arefecit ex ipsis et disperdidit illos, et
 « cessare fecit memoriam eorum a terra. Perdidit
 « Deus memoriam superbiorum, et reliquit memoriam
 « humilium sensu. » Superbarum ergo plebium ra-
 dices arefecit Dominus, quando gentem Judæorum
 cum suis cæremoniis expulit; et plantavit humiles
 ex ipsis, quando ex eadem generatione apostolos ele-
 git, et primitivam Ecclesiam in Jerusalem construxit.
 « Terras gentium evertit Dominus, et perdidit
 eas usque ad fundamentum, » quando homicidam
 civitatem per duces Romanos et multitudinem gen-
 tium usque ad fundamentum dejecit. Templum quo-
 que incendio concremavit, ipsosque prævaricatores
 partim clade, partim pestilentia et fame, partimque
 captivitate disperdidit; et synagogam eorum per uni-
 versas mundi partes dispergens, Ecclesiam per to-
 tum orbem terrarum ad honorem et cultum sui no-
 minis fundavit, quatenus memoria illorum cum so-
 nitu periret, et istorum mentio in æternum coram
 oculis Dei permaneret. Nec incongrue hic locus ad
 persecutores Christianorum et martyrum Christi
 aptari potest; quis ergo non considerat, quod impe-
 ratores mundi regesque et duces, qui Ecclesiam Dei
 propter odium nominis Christi dudum persecuti sunt,
 et confessores nominis ejus atroci morte intereme-
 runt, modo cum sua posteritate deleti sunt, et marty-
 rum gloria in veneratione fidelium ubique excellit?
 Illorum quippe memoria oblivioni perpetuæ tradetur,
 et istorum laus et victoria sine cessatione in Ecclesia
 Christi prædicabitur. Ideoque exultatione prophetica
 nobis proclamandum restat: « Justus Dominus in
 omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus
 suis. Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes
 peccatores disperdit. Benedictus Dominus in æter-
 num, fiat fiat. »

« Non est creata hominibus superbia, neque ira-
 cundia nationi mulierum. » Vitia ergo non sunt
 creata in hominibus, sed in perversa voluntate ra-
 tionabilis animi reperta. Omnia enim peccata hoc
 uno genere continentur, cum quisque avertitur a di-
 vinitis vereque manentibus, et ad mutabilia atque in-
 certa convertitur, quæ quanquam in ordine suo recte
 locata sint, et suam quamdam pulchritudinem per-
 agant, perversi tamen animi est et inordinati, eis
 sequendis subjici, quibus ad nutum suum ducendis
 potius divino ordine ac jure prælatus est. Nec crea-
 tor bonus, qui cuncta quæ fecit valde bona condidit,
 in operibus suis reprehendendus est, sed neglectio
 creaturæ a summo bono aversæ valde reprehensibilis
 est, cum temporalia præponit æternis, et caduca
 mansuris. Initium enim superbiæ homines apostatare
 a Deo fecit, quoniam ab eo qui fecit illum recessit
 cor ejus; et bene dicitur iracundiæ nationi mulie-
 rum non esse creatam, quia per molliam animi,
 quam sexus muliebris denotat, iracundiæ vitium sur-
 git: quod tamen per constantiæ virtutem superatur
 ac opprimitur.

« Semen hominum honorabitur hoc quod timet
 « Dominum, semen autem hoc inhonorabitur homi-
 « num, quod præterit mandata Domini. » Semen po-
 nit pro generatione, quia apud Prophetam legitur:
 « Generatio quærentium Dominum, requirentiam
 faciem Dei Jacob (*Psal. xxiii*). » Et in Evangelio alia
 generatio describitur, hoc est, prava et perversa, et
 genimina viperarum (*Luc. iii*). Sed generatio recto-
 rum benedicetur; super pravam generationem « ven-
 fiet omnis sanguis justus, qui effusus est ab origine
 mundi: » hoc est, « a sanguine Abel justus usque ad
 sanguinem » novissimi sancti, qui in fine mundi ven-
 turus est; « et ibunt impii in supplicium æternum,
 justus autem in vitam æternam. »

« In medio fratrum rector illorum in honore, et
 B « qui timent Deum erunt in oculis illius. » Ordo ec-
 clesiasticus hic est ut doctores et prædicatores fide-
 lium sint apud eos in honore, et maxime illi qui ti-
 morem Dei coram oculis habere probantur. Unde
 Paulus præcipit, ut qui bene præsent presbyteri, dup-
 lici honore digni habeantur: maxime qui laborant
 in verbo et doctrina (*I Tim. v*); et in Evangelio
 Dominus ad discipulos ait: « Qui vos honorat, me
 honorat: et qui vos spernit, me spernit (*Luc. x*),

« Gloria divitum honoratorum et pauperum timor
 C « Domini est; noli despiciere hominem justum pau-
 « perem, et noli magnificare virum peccatorem divi-
 tem. » Vera est enim gloria, quam timor Domini
 parit: quia justitiam et æquitatem servat; nec ju-
 stum pauperem despicit, nec magnificat virum pec-
 catorem divitem. Omnibus enim congruam reveren-
 tiam exhibet, nec in alteram partem declinat, deserto
 tramite veritatis. Unde Jacobus in Epistola sua ad-
 monet, dicens: « Fratres mei, nolite in personarum
 acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi
 gloriæ; etenim si introierit in conventum vestrum
 vir aureum anulum habens in veste candida, intro-
 ferit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis
 in eum, qui indutus est veste præclara, et dixeritis
 ei, Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis, Tu sta
 illic, aut sede sub scabello pedum meorum, nonne
 judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices cogi-
 tationum iniquarum (*Jac. ii*)? »

« Magnus est judex et potens est in honore, et non
 D « est major illo qui timet Deum. » Hoc asserit quod
 licet potestas terrena in honore se exaltet temporali,
 tamen præcellere timentem Deum non valet, quoniam
 juxta prophetæ sententiam nihil deest timentibus
 Deum: « Divites egerunt et esurierunt, inquiren-
 tes autem Dominum non deficient omni bono (*Psal.*
xxxiii).

« Servo sensato liberi servient. » Hoc juxta histo-
 riam sæpe evenit, quod ille qui ignobilis est genere,
 sed nobilis fide et scientia Scripturarum, illis, qui de
 nobilitate generis se jactitant, præferatur, sicut in
 Proverbiis scriptum est: « Servus sapiens domina-
 bitur filiis stultis, et inter fratres hæreditatem divi-
 det (*Prov. xvii*): » quia ut Ecclesiastes ait: « Sapien-
 tia confortabit sapientem supra decem potestatem

habentes, qui sunt in civitate. » Plus enim potest aliqua tribulatione afflicti præstare sapientia, quam quælibet maxima potestas. Juxta allegoriam vero, servus ecclesiasticus, qui devota mente religionem servat Christianam, præponitur nobilibus synagogæ filiis, secundum illud quod scriptum est: « Major serviet minori (*Gen. xv*) » et, « Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Mal. 1; Rom. ix*). »

« Vir prudens et disciplinatus non murrabitur et correptus, et inscius non honorabitur. » Hæc simile est illud, quod in Proverbiis legitur: « Argue sapientem, et diliget te. Corripe stultum, et odio te habebit (*Prov. ix*). » Qui ergo abjicit disciplinam, despicit animam suam; qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis; et alibi: « Qui ignorat, ignorabitur (*I Cor. xiv*): » Hoc est despicitur, non utique honorabitur.

« Noli te extollere in faciendo opere tuo, et noli cunctari in tempore angustiae. » Prohibet ne quis pro bona operatione sua se jactet, quia omnis arrogantia abominatio est apud Deum; et ne quis in adversitatibus a bono opere cesset, quia tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem; probatio vero spem: spes autem non confundit.

Melior est qui operatur et abundat in omnibus, « quam qui gloriatur et eget pane. » Melius est scilicet ut quisque diebus vitæ suæ studeat in bona operatione laborare, unde certa illi restat merces remunerationis, quam ut in vanitate dies suos consumat, et expers fiat pane illo qui de cælo descendit; quem qui manducaverit, non morietur in æternum. Beatus est enim qui manducat panem in regno Dei.

« Fili, in mansuetudine serva animam tuam, et da illi honorem secundum meritum suum. » In mansuetudine animam servat, qui per humilitatem opera exercet pietatis; et dat illi honorem secundum meritum suum, qui se spe futuræ mercedis pro studio consolatur justis laboris: quia juxta Prophetam Deus reddet singulis secundum opera sua (*Psal. lxi*). E contrario vero quid de peccatoribus subjungatur, audiamus:

« Peccantem in animam suam quis justificabit? et quis honorificabit exhorantem animam suam? Exhonorat animam suam, qui peccatis illam polluit; et quis justitiæ illi tribuit meritum, quem constat suæ salutis habere neglectum? « Omnes enim oportet nos stare ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum, sive malum (*II Cor. v*). »

« Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum: et est homo qui honorificatur propter substantiam suam. » Pauperem hic humilem debet intelligere qui in timore Domini et in observantia veræ religionis totam gloriam suam statuit. De quo per Paulum dicitur: « Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat, ipse probatus est. » Est autem alius qui superba intentione in divi-

tiarum opulentia se jactat: de quo memoratus Apostolus ad discipulum scribens ait: « Præcipe divitibus hujus sæculi non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum (*I Tim. vi*). »

« Qui autem gloriatur in paupertate sua, quanto magis in substantia? » Ille ergo qui in tribulationibus gaudet, in necessitatibus, in angustiis nunc pro Christo, quanto magis gaudebit, quando pervenerit ad retributionem futuram, et ad divitias veras, quæ electis Dei servantur in regno cælesti!

« Qui autem gloriatur in substantia, paupertatem vereatur. » Hoc est, ille qui totam fiduciam suam ponit in terrenarum rerum abundantia, paupertatem futuram vereatur, memoretque semper illam evangelicam parabolam de divite purpurato, et paupere Lazaro, quomodo ille de gloria temporali in tormenta projectus est æterna, iste autem de miseria præsentis vitæ ad gaudia conscendit sempiterna. De quo et per Jacobum dicitur: « Gloriatur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua (*Jac. 1*): » quia omnis qui adversa humiliter pro Domino suffert, sublimiter ab illo regni præmia percipiet. E contrario autem dives in humilitate sua gloriatur: quod per ironiam dicitur, quando gloriam suam, qua de divitiis superbiebat et pauperes despiciebat, aut etiam opprimebat, perpetua pœna finitam esse conspexerit.

CAPUT IV.

Laudatur sapiens, quia exaltabitur et in medio magnatum sedebit

« (*Cap. xi*). Sapientia humiliati exaltabit caput ipsius, et in medio magnatorum consedere illum faciet. » Sapientia humiliati est fides Christi, quæ per dilectionem operatur. Hæc non philosophiam humanam, nec jactantiam vanam hujus mundi sectatur; sed mansuetudinem et modestiam semper sui domini imitatur, qui dixit: « Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde (*Matth. xi*). » Unde fiet quod subjungitur, « et invenietis requiem animabus vestris. » Possessores enim suos in medio magnatorum consedere faciet, quando eos cum patriarchis et prophetis, cum apostolis et martyribus et cæteris sanctis regni cælestis tribuet esse participes.

« Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo. Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus illius. » Prohibet ne quis juxta speciem corporis æstimet qualitatem mentis: quia sicut divisa est natura animæ et corporis, ita et dignitas eorum est diversa, nec consequens est ut quantitatem staturæ sequatur modus sapientiæ. Unde et in I Regum, ubi Samuelem Dominus misit, ut unum de filiis Isai ungeret in regem super Israel, cum primogenitus ejus Eliab introductus esset coram propheta, dixit Dominus ad eum: « Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis judico (*I Reg. xvi*). » Homo enim videt ea quæ apparent: Dominus autem intuetur cor; et bene species apis inter cætera volatilia

ad comparationem sumitur, quæ et aculeo pungit, et opera mellis conficit. Sic et in brevi corpusculo sæpe ingeniosa inhabitat anima, quæ et acumine viget, et in doctrina sua novit proferre suavitatem sapientia:

« In vestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris. » Quod autem vanitas vestium fugienda sit, Dominus insinuat in Evangelio, ubi Joannem Baptistam pro asperitate indumenti laudabilem ostendit, ad turbas dicens: « Quid existis videre? hominem mollium vestitum? Ecce, qui mollium vestiuntur, in domibus regum sunt (Luc. vii). » Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem erat locusta et mel silvestre. Et Petrus apostolus in Epistola sua jubet mulieres non indui veste pretiosa, neque margaritis aut circumdatione auri; sed magis morum honestate et incorruptibilitate quieti et modesti spiritus (I Pet. iii). Proinde non decet honoribus mundanis quemlibet extollere, sed magis virtutum honestate semetipsum adornare. Unde et sequitur:

« Quoniam mirabilia opera Altissimi solius, et gloriosa et absconsa et invisita opera illius. » Opera enim Dei quia secundum veritatem et æquitatem omnia fiunt, ideo mirabilia et gloriosa sunt, nec non et absconsa et invisita, quia rationem illorum nemo ad integrum investigare poterit. Quæ ipse secundum consilium suum et sapientiam suam solus agit. Quod intelligens Apostolus obstupendo admirans ait: « O altitudo divitiarum sapientia et scientia Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi) »: qui etiam facit magna et inscrutabilia. Hinc et Ecclesiastes ait: « Intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole et quanto amplius laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniet: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit invenire (Ecc. viii). » Quod enim alium Deus humiliat et alium exultat, suæ potestatis atque judicii est, sicut sequentia probant:

« Multi tyranni sederunt in throno, et inauspicabilis portavit diadema; multi potentes oppressi sunt valide, et gloriosi traditi sunt in manus aliorum. » Hæc et secundum historiam intelligi possunt, quia sæpe per ordinationem Dei illi ad culmen honoris ascendunt, qui nullius antea apud homines dignitatis fuerunt, et e contrario illi, qui potentes fuerunt, judicio Dei pressi ad paupertatem et ad despectum perveniunt. Similiter et secundum allegoriam, populus prior qui de parentum nobilitate jactabat, et in potentia carnali gloriabatur, propter perfidiam divino judicio a primatu defectus est: populus vero gentium propter fidem Dei in filiorum locum subrogatus, benedictionem patriarcharum in

hereditatem perpetuam, Christo tribuente, percepit (Hebr. ix).

« Prius quam interroges, ne vituperes quemquam; et cum interrogaveris, corripere juste. » Temerarium judicium nos facere prohibet. Hinc et in lege Dominus præcepit ne quisquam pualretur innocens, nec uno contra se dicente testimonium, sed in ore duorum vel trium testium staret omne verbum (Deut. xvii, xix; Matth. xviii). Similiter et apostolus Timotheo jubet ut ad verum presbyterum accusationem non recipiat, nisi sub duobus aut tribus testibus: peccantes autem coram omnibus arguat, ut ceteri metum habeant (I Tim. v).

« Prius quam audias, ne respondeas verbum, et in medio sermonum ne adjicias loqui. » De quo et in Proverbiis scriptum est: « Qui prius respondet antequam audiat, stultum se esse demonstrat et confusione dignum (Prov. xviii). » Id est, qui prius doctor esse desiderat quam discat, stultitiae noxam non declinat. Qui judicare proximorum facta priusquam plene causam utriusque partis dignoscat, inordinate festinat, et ille se confusione dignum demonstrat, quia magis pertinacem quam prudentem esse probat.

« De ea re quæ te non molestat ne ceteris; et in judicio peccantium ne consistas. » Admonet ut in superfluis rebus non nimis simus curiosi, et peccantium pravitati non consentiamus. Docet enim Apostolus, « ut habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus (I Tim. vi). » Et alibi: « Non solum, inquit, qui faciunt mala, sed et qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. Beatus enim vir est qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentia non sedit (Rom. i; Psal. i). »

« Fili, ne in multis sint actus tui, et si dives fueris, non eris immunis a delicto. » Docet sapientia filios suos ne certent ultra modum in adipiscendis terrenis lucris, quia pestem avaritiæ et invidiæ et hujusmodi non devitant. Unde et in Proverbiis scriptum est: « Vir qui festinat ditari et aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei (Prov. xxviii). » Et item: « Conturbat, inquit, domum suam, qui sectatur avaritiam (Prov. xv). » Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri argenti magni et instabiles. Et in Ecclesiaste: « Avarus, inquit, non implebitur pecunia; et qui amat divitias, fructus non capiet ex eis (Ecc. v). » Juxta tropologiam vero sæpe suscepta cura regiminis cor per diversa diverberat; et impar quisque invenitur ad singula, dum confusa mente dividitur ad multa. Unde hic consulte per sapientiam dicitur: « Fili, ne in multis sint actus tui: » quia videlicet, nequaquam plene in uniuscujusque operis ratione colligitur, dum mens per diversa partitur. Cumque foras per insolentem curam trahitur, a timoris intimi soliditate vacuatur, fitque in exteriorum disputatione sollicita, et sui solummodo ignara. Scit multa cogitare, se nesciens; nam cum plus quam necesse est se exterioribus implicat, quasi occupata

in itinere obliviscitur quo tendebat, ita ut a studio sœ inquisitionis aliena, ne ipsa quidem quæ patitur damna consideret. et per quanta delinquat ignoret.

« Si enim secutus fueris, non apprehendes; et non effugies, si præcurreris. » Quia non est in potestate accipientis sed dantis. Nam si per æstum avaritiæ incitatus exardescit divitias aggregare, veras divitias non apprehendet, et si fidei devotione præcurrat virtutum opera exercere, prosequitur eum in futura remuneratione opes supernæ. Juxta allegoriam autem hæreticorum actus multi sunt, quia unitatem fidei et veritatis tramitem servare nolunt. Unde totus labor eorum vanus est, quem in copia rhetoriæ et dialecticæ artis condendo plures libros expendunt; nec immunes sunt a delicto, quia tota meditatio eorum est in dolo. Hinc et Ecclesiastes nos admonet, dicens: « Fili mi, cave ne facias multos libros, quibus non est finis, » et reliqua (*Eccle. xii*). Moris est Scripturarum, quamvis plures libros, si inter se non discrepent, et de eadem re scribant, unum volumen dicere. Nam et volumen in Isaïæ sermone signatum est omnis Scriptura Dei; et uno capitulo libri Ezechiel Joannisque necluntur. Saluator quoque omnium retro sanctorum vocibus prophetatus ait: « In capite libri scriptum est de me. » Juxta hunc igitur sensum arbitror nunc præceptum ne plures libri fiant. Quidquid enim dixeris, si ad eum referatur, qui in principio erat apud Deum Deus Verbum, unum volumen est, et innumerabiles libri, una lex, unum Evangelium. Quod si diversa discrepantia disputaveris, et curiositate nimia luc atque illuc animum adduxeris, etiam in uno libro multi libri sunt. Unde dictum est: « Ex multiloquio non effugies peccatum (*Prov. x*). » Talibus igitur libris non est finis. Bonum enim omne et omnis veritas certo fine concluditur: malitia atque mendacium sine fine sunt, et quanto plus requiruntur, tanto major eorum series nascitur.

« Est homo laborans et festinans et dolens impios, et tanto magis non abundat; est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate: et oculus Domini respexit illum in bono, et erexit illum ab humilitate ipsius, et exaltavit caput ejus, et mirati sunt in illo multi, et honoraverunt Dominum. » Iste locus Christiana magis exprimit tempora, in quibus illi qui paupertatem voluntariam sectantur, magis abundant omnibus bonis, quam illi qui certant in acquirendis quotidianæ terrenis divitiis. Quod et Psalmista in uno versiculo breviter expressit, dicens: « Divites egerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum non deficient omni bono (*Psal. xxxiii*). » Terrarum siquidem divites, et pauperes Christi, magnifica contrarietate distinxit. Ait enim: « Divites egerunt et esurierunt. » Quando egent divites? quando fidem non habent rectam. Quando esuriunt? quando pastus corporis Domini minime satiantur. Tales ergo divites egent, et saturati ventre, spiritu semper esu-

riunt. Quid enim habeant, qui Deum requirunt? Subsequitur: « Inquirentes autem Dominum non deficient omni bono: » quia nullo bono deficient qui spiritali perfruuntur; nam cum diligimus Dominum, in ipso omnia reperimus. Unus est qui quaeritur, sed in quo omnia continentur. O lucrum mirabile! O compendium singulare! Cur nos per diversa fatigemus? ad ipsam ergo unanimiter festinemus, post quem cuncta bona ultra non quaerimus, sed tenemus, sicut Apostolus dicit: « Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (*Rom. viii*). »

« Bona et mala vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt. » Legitur in Isaïa Dominum dixisse: « Ego Dominus, et non est alter formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum. Ego Dominus faciens omnia hæc (*Isa. xlv*). » Unde quaeritur quomodo bona et mala a Deo sint, et vita et mors? cum Scriptura dicat: « Vidit Deus cuncta quæ fecit, et erant valde bona (*Gen. i*). » Et alibi: « Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione morientium (*Sap. i*). Sed juxta consequentiam priorum hic intelligimus bona pro prosperis, et mala pro adversis posita; similiter vitam salutem et mortem interitum carnis significasse. Non enim Deus alia fecit nisi bona; sed tamen justo judicio suo peccantibus provenire permittit adversa. Facit ergo ipse Deus res intra se contrarias, lucem et tenebras, id est, diem et noctem, pacem et malum, hoc est, otium et bellum. Per quæ significat iratum se fuisse populo suo, quando tenebras captivitatis, malaque sustinuit servitutis, et rursus misertum, quando remissi in patriam pacem et gaudium receperunt. Quomodo luci contrariæ tenebræ sunt, ita paci contrarium est bellum. Unde et confunditur hæresis, quæ malorum arbitratur conditorem Deum: cum hic malum non contrarium bono, sed pro afflictione ponatur et bello, secundum illud quod in Evangelio scriptum est: « Sufficit diei malitia sua (*Math. vi*). » sed cum hæc ita se habeant, videamus quid sequitur.

« Datio, inquit, Dei permanet justis, et profectus illius successus habebit in æternum. » Solis ergo justis, hoc est, fidelibus et Deum timentibus donum perpetuæ lucis servatur, et in profectu virtutum ambulantes multiplici mercede in æternum remunerantur.

« Est qui locupletatur parce agendo, et hæc pars mercedis illius in eo quod dicit, Inveni requiem mihi; et nunc manducabo de bonis meis solus. Et nescit quod tempus prætereat, et mors appropinquet, et relinquat omnia aliis. » His similia Saluator in Evangelica parabola de divite narravit, cujus ager uberes fructus protulit, et dixit reputans apud se: « Destruam horrea mea, et faciam ea majora, et dicam animæ meæ: Anima, comede et bibe et lætare, habes multa bona posita in annos plurimos (*Luc. xii*). » Cui talia cogitanti respondit Dominus: « Stulte, hac nocte animam tuam repente te, et quæ

autem parasti, cujus erunt? » De quo et Ecclesiastes loquitur, dicens : « Est languor pessimus quem vidi sub sole. divitias custodiri in malum possidentis eas, et peribunt divitiæ illæ in distentione pessima, homoque extraneus vorabit illas (Eccle. v). » Secundum simplicem sensum divitem avarum describit, qui stultissima se parcitate cruciando aliis devorandas conservat divitias. Cæterum ut altius elevemur, de philosophis mihi videtur et hæreticis dicere, qui congregant divitias dogmatum in malum suum, nec repertoires utilitatem possunt aliquam consequi, nec sectatoribus suis fructum relinquere perpetuum ; sed ipsi et discipuli eorum revertuntur in terram, et perdunt divitias suas. Homo autem ecclesiasticus, qui in Scripturis cœlestibus omnem laborem habet, quidquid in sapientiæ dogmatibus invenerit, totum ad usum boni operis convertere satagit. Unde cœlestem vitam in remuneratione futura possidebit : hinc et consequenter sequitur.

« Sta in testamento tuo, et in illo colloquere, et in opere mandatorum tuorum veterasce. Ne manseris in operibus peccatorum, fide autem in Deo, et mane in loco tuo : facile est enim in oculis Dei subito honestari pauperem. Benedictio Dei in mercedem justii festinat, et in honore veloci processus illius fructificat. » Stat in testamento suo, et in illo colloquitur, qui in præcepto divinitus sibi commendato fideliter manet, et in illo assidue meditatur. In opere mandatorum Dei veterasceat, qui in bonis operibus usque ad finem perseverare studet, et a peccatis omnibus quantum possibile est cavet ; qui enim fide stat, et juste vivere certat, benedictio Dei in æterna beatitudine illum remunerabit, et repletum fructu virtutum in superna arce collocabit.

« Ne dicas : Quid est mihi opus, et quæ erunt mihi ex hoc bona? nec dicas : Sufficiens mihi sum, et qui ex hoc pessimabor? » Arrogantium hæc vox est, qui stulte confidunt in potentia terrena, et in divitiis caducis atque voluptatibus sæculi, quibus nihil prodest hæc fiducia, quia instabilis et transitura eorum est substantia. Unde subjungitur.

CAPUT V.

In diebus bonis, non oblivisci dierum malorum, et in diebus malis non oblivisci bonorum.

« In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum, quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas. Malitia horæ oblivio nem facit luxuriæ magnæ, et in fine hominis denudatio operum illius. » Semper debet homo esse suspectus et sollicitus de statu salutis suæ, et timore Dei comprimere tumorem mentis, ne in prosperis elevetur, et spe misericordiæ Dei angustiam animi sui sublevare, ne in tribulatione deficiat : quoniam facile est apud Deum humilem exaltare et superbum humiliare. In fine enim hominis tunc manifestabitur quali mente quis hic vixerit, et cujus sit meriti : quia « Filius hominis venturus est in gloria Patris sui, et tunc reddet unicuique secundum opera ejus (Matth.

xvi). » Quod autem dicit : « Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ : » malitiam ponit pro adversitate et tribulatione, quæ subito veniens totum luxum præteriti temporis dissolvit, ut est illud verbi gratia, cum febris valida, vel paupertas grandis arripuerit hominem, omne tempus quod in sanitate et deliciis antea consumebat, in oblivionem tradit, et sola miseria vel ægritudo occupatum illum tenet, nec jam aliud cogitare permittit ; vel si aliquando ei in cruciatu constituto quiddam pristinæ felicitatis in memoriam venerit, nequaquam illi refrigerium præstat, sed pœnam accumulatur.

« Ante mortem non laudes hominem quemquam, quoniam in filiis suis agnoscitur vir. » Nimis absurdum est militem adhuc in agone consistentem, quasi jam victorem laudare, cum incertum sit utrum hostem vincat, aut ab eo vincatur ; sed peracto bello jam condigna palma consequitur triumphantem. Ita et incertum est cum viderimus quemlibet bene agentem et juste viventem, utrum in eo usque ad finem perseverat an non. Si autem in recta fide et bonis operibus perseveraverit usque ad finem vitæ, tunc jam laude dignus et ab omnibus est prædicandus, quoniam in filiis vir agnoscitur, hoc est, ex bonis actibus hominis meritum illius probatur.

« Non omnem hominem inducas in domum tuam, multæ enim insidiæ sunt dolosi. » Licet hæc sententia tropologice admoneat ne simus incauti et improvidi erga ignotos et alienos, quia sæpe simulata species fallit innocentes, tamen alio sensu societatem prohibet hæreticorum, ne eis cum aliquo in sermonibus suis aut actibus veri et boni assimilaverint, cito assensum præbeamus ; sed juxta Apostolum, qui ait : « Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus qui ex Deo sunt (1 Joan. iv) : » omnia probemus, et sic quod bonum est teneamus. De quo ipsa Veritas discipulos docuit, dicens : « Attendite autem vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces : ex fructibus eorum cognoscetis eos (Matth. vii). »

« Sicut enim eructant præcordia fetantium, et sicut perdux inducitur in caveam, et ut caprea in laqueum, sic et cor superborum. » Hanc similitudinem de animantibus sensu sagacioribus et visu perspicacioribus ideo posuit, ut ostenderet, quod sæpe illi, qui se prudentes æstimant, per versutiam hæreticorum capiuntur. Sicut enim plenus venter male digestum cibum fetide eructat, ita et hæreticorum corda dolos, quos intus, malitiose construunt, foras fraudulenter producunt, quatenus quoscumque possunt in caveam erroris sui et in laqueum nequitiæ præcipitent.

« Et sicut prospector videns casum proximi sui, bona enim in mala convertens insidiatur, et in electis ponet maculam. » Prospicit hæreticus casum proximi, et non eum adjuvat, quia tota intentio ejus est ad nocendum et ad subvertendum auditorem suum. Bona enim testimonia sanctarum Scripturarum

in mala dogmata secundum pravitatem sensus sui convertens, semper ad decipiendum paratus est. Unde et saepe in illis, qui per bona opera electi esse videbantur, ingerit maculam erroris sui.

« Ab scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis : homo vero peccator sanguini insidiatur. » Sicut enim a parva scintilla ingens incendii excitatur flamma, ita et ab unius hæretici malitia multorum perditionis existit causa. Peccator sanguini insidiatur, cum hæreticus vitæ hominum mortem ingerere molitur. Sanguis enim pro vita hominis hic intelligitur. Sed quid inde sapientia facere persuadeat, videamus.

« Attende tibi, inquit, a pestifero; fabricat enim mala : ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum. » Hæreticus enim cooperatur diabolo, qui per doli machinationes quemcunque subverterit, æterna confusione dignum esse ostendit. Unde magnopere curandum est, et omne studium impendendum, ne seducamur ab hujusmodi hominibus, quorum doctrina et opera aliena sunt a Christi Ecclesia. Unde et alienigenam in sequentibus tales nominat, quia omnino alieni sunt a generatione quærentium Dominum, requirentium faciem Dei Jacob, et pertinent ad illam generationem, de qua scriptum est : « Generatio prava et perversa, a qua omnis sanguis justorum requiretur, qui effusus est ab initio mundi, a sanguine Abel justus, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachæ, qui occisus est inter templum et altare (Matth. xxiii). » Innocentes enim interficiunt : et in templo Dei, hoc est, lege divina mortem moliuntur ministris Christi. Unde sequitur :

« Admitte ad te alienigenam, et subvertet te in æ turbine, et abalienabit te a tuis propriis. » Non est admittendus hujusmodi hostis ad communionem Ecclesiæ, quia periculosa est ejus societas; subvertet enim assensorem suum in confusione erroris, et alienum eum esse facit a Christi membris, cum eum participem effecerit suæ perversitatis.

CAPUT VI.

Laudat opera eleemosynæ.

(CAP. XII.) « Si benefeceris, scito cui feceris, et erit gratia in bonis tuis. Multa benefac justo, et invenies retributionem magnam; et si non ab ipso, certe a Domino. » Hæc ergo Evangelica est doctrina, et concordat sermonibus Salvatoris. Primum enim hortatur ut simplici animo facias eleemosynam, quia ita solummodo misericordiæ opera apud Deum probantur, si simplici et munda intentione exhibeantur : « Attendite, inquit, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi). » Id est, cavete hoc animo tenere, ut cum juste vivatis, sive aliquid boni operis faciatis, ibi bonum vestrum constituatis, ut vos videant homines; illisque placeatis, laudemque ab eis accipere quærat, et ob hoc vero mercedis fructu privemini. Unde et subditur : « Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est (Ibid.). » Hinc iterum ait : « Te autem faciente eleemosynam, nesciat

sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. » « Benefac, inquit, justo, et invenies retributionem magnam. » Benefacit justo, qui ob justitiæ amorem opem porrigit egeno, cujus retributio est magna, quia aut hic vicissitudinem recipiet charitatem fraternam, aut ab ipso Domino in futuro remunerabitur arce superna. « Beati enim qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v). »

« Non est ei bene, qui assiduus est in malis, et eleemosynam non danti : quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et misertus est pœnitentibus. » Gravissimum crimen est et impietati deputandum, quod quis post peccati commissum non vult pœniteri, nec peccata eleemosynis redimere; sed addit peccata peccatis, et mala multiplicat in sceleribus plurimis; et desperans de semetipso, nullo modo sibi subveniet per pœnitentiæ lamentum. Hinc et per prophetam Dominus ait : « Super tribus sceleribus Tyri, et super quatuor non convertam eum (Amos. i). »

« Da misericordiam, et ne suscipias peccatorem, et impiis peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in die vindictæ. » Qui indigenti eleemosynam tribuit, nec eum propter delictum aliquod commissum spreverit, bene misericordiam jure custodit, quia natura in eleemosynarum largitione consideranda est, non persona. Unde dicit : « Da misericordiam, et non suscipias peccatorem. » Immitibus autem et im-misericordibus Deus reddet vindictam, reservans illis condignum præmium in die vindictæ, quem Apostolus appellavit diem iræ (Rom. i). Des enim iræ est peccatoribus, quo punientur. Ideo ipsis est ira, quia sentiunt pœnam in die revelationis justitiae Dei. Revelabitur enim, id est, agnoscetur quod modo futurum negatur; quod enim modo quasi occultum reservatur, tunc quasi manifestum ulciscetur.

« Da bono, et non receperis peccatorem; benefac humili, et non dederis impio. » Huic simile est quod in Tobia legitur : « Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justitiae constitue, et noli ex eo manducare neque bibere cum peccatoribus (Tob. iv). » Panem enim suum et vinum præbet peccatoribus, qui iniquis subsidia, pro eo quod iniqui sunt, impendit. Unde et nonnulli hujus mundi divites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui vero etiam indigenti peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed justum nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Aliter autem si secundum allegoriam peccatorem et impium hic hæreticos intelligis : tandiu non est illis communicandum, quandiu in errore perseverant. Unde et ipsa Veritas in Evangelio ait : « Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos (Matth. vii). » Canes enim pro expugnatoribus veritatis, porcos pro contemptoribus positos non incongrue accipimus.

Hinc et Paulus ait : « Hæreticum hominem post unam et secundam increpationem devota, sciens quia subversus est qui ejusmodi est, et proprio judicio condemnatus (Tit. III). » Quod autem sequitur, ad eundem sensum referri potest.

« Prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit. » Non enim panis verbi Dei mysteriis cœlestibus plenus talibus tribuendus est, ne forte in blasphemiam erumpant, et blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super nos. Hinc Paulus ad Timotheum scripsit, dicens : « Alexander ærarius multa mala mihi ostendit : reddet illi Dominus secundum opera ejus ; quem et tu devota : valde enim restitit verbis nostris (II Tim. IV). » Hinc et Joannes ait : « Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus illius inalignis (II Joan.) » Qualis autem sit hæretica doctrina ostendit sequens sententia :

« Nam duplicia mala invenies in omnibus bonis quæcunque feceris illi : quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et impiis reddet vindictam. » Duplex est enim omnis hæreticorum doctrina, id est, dubia et dolosa, quia illi in expositione bonarum sententiarum divinæ legis expendunt, et ideo mala cum aliquando vera inviti proferunt, aliquando vero falsa veris sponte intermiscunt, et ita corrumpunt atque confundunt omnia, ut nihil apud eos pene sincerum sit. Unde et macula lepræ illorum varium colorem habens Domini manu indiget curari. Duplicia enim mala semper esse invenies in omnibus iis, quia vir duplex animo secundum Jacobi sententiam inconstans est in omnibus viis suis (Jacob. I). Ubi autem zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum. Et alibi Scriptura dicit : « Væ peccatori terram ingredienti duabus viis (Eccli. II). » Duabus quippe viis peccator terram ingreditur, quando hæreticus in quibusdam vera pronuntians, in quibusdam vero falsa et omnino detestanda prædicans, terram Ecclesiæ maculare festinat ; ideoque illi vae perpetuum remanebit, quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et impiis reddet vindictam, quando ibunt in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.

CAPUT VII.

De amicis bonis et malis, falsis et veris.

« Non agnosceatur in bonis amicus, et non abscondatur in malis inimicus ; agnitus est in bonis viri inimicus illius, in tristitia et malitia illius amicus. » Multo paratius atque facilius in adversitate amicus et inimicus quam in prosperitate probantur, quia multi amici mensæ non permanebunt in die necessitatis. Qui enim vere alicujus amicus est, in tribulatione ejus condolet et compatitur ei : qui autem falso amicus est, simulat quidem se amicitiam veram habere, cum prosperitas arridet ; indicat autem se falsum amicum esse, cum tribulationi non condolet. An veram amicitiam Paulus non habuit ? qui ait : « Quis infirmatur, et ego non infirmor ? Quis scan-

dalizatur, et ego non uror (II Cor. XI) ? » Et item : « Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem (I Cor. IX). » Et alibi : « Gaudere, inquit, cum gaudentibus, flere cum flentibus (Rom. XII). » Inimicus vero in eo probatur, quia in bonis proximis invidens contristatur, et in adversitate illius exultans lætatur. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat. Quia et ille sæpe prosperitatis nostræ reverentia tegitur, et iste ex confidentia adversitatis aperitur. Vir igitur justus in flagellis positus dicat : Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit : quia nimirum qui ex adversitate proximum despicit, aperte convincitur, quia hunc in prosperis non amavit ; et cum omnipotens Deus ideo quosdam percussit, ut et percussos erudiat, et non percussis occasionem boni operis præbeat, quisquis percussum despicit, occasionem a se virtutis repellit ; et tanto se nequius contra auctorem erigit, quanto huic nec pium in salute propria, nec justum in alieno vulnere agnoscit.

« Non credas inimico tuo in æternum : sicut enim ærumentum æruginat nequitia illius ; et si humiliatus vadat curvus, adijce animum tuum et custodi te ab illo. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne forte conversus stet in loco tuo, ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam, et in novissimo agnoscat verba mea, et in sermonibus meis stimuletur. » Præsens ergo capitulum licet juxta historiam de falsis amicis, hoc est, dolosis inimicis possit intelligi, qui nequaquam firmi sunt in fide et dilectione, quibus utique non debet facile credi, sed magis a talibus convenit caveri ; tamen altiori sensu denotat hæreticos, quos et superius vituperavit. Illi enim veri inimici sunt, quorum doctrina plena est rubigine erroris et nequitie. « Sermo enim illorum ut cancer serpit, » et ideo non debet eis credi in æternum, etiam si se humiliantes fingant esse fideles et catholicos : quibus in nulla parte debemus consentire, nec potestatem in nobis tribuere, quam significat dextera, ne forte nos a loco nostro, hoc est, a statu rectæ fidei amoveant. Inquirunt enim cathedram nostram, hoc est doctrinam sua malitia student subvertere. Quibus quicunque consentit, æterno dolore in gehenna ignis cruciabitur. Isti etiam difficile corriguntur. Unde et subjungitur :

« Quis miserebitur incantatori a serpente percusso, et omnibus qui appropriant bestiis ? Et sic qui comitatur cum viro iniquo, et obvolutus est in peccatis ejus. » Incantator enim spiritalis hæreticus est, quia doctoris officium gerit, et animarum medicum se esse credit ; sed hic dum a serpente antiquo percussus est, et venenum malitiæ ejus semel hausit, difficile curabitur. Unde et Salvator in Evangelio docens discipulos suos ait : « Vos estis sal terræ : quod si sal evanuerit, in quo salietur ? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus (Matt. V). » Sicut ergo

sal infatuatum, cum ad condiendos cibos carnesque siccandas valere desierit, nullo jam usui aptum erit. Neque enim, ut alius testatur evangelista, in terram utile est, cujus injectu germinare prohibetur (*Luc. xiv*). Neque in sterquilinum agriculturæ profuturum, quod vivacibus licet glebis inimicum non fecerit semina frugum, sed extinguere naturaliter solet. Sic omnis qui post agnitionem veritatis retro redierit, neque ipse fructum boni operis ferre, neque alios excolere valet, sed foras mittendus, hoc est, ab Ecclesiæ unitate secernendus est. Qui enim appropinquat bestiis, hoc est, malignis spiritibus, sive hæreticis, et qui comitatur cum viro iniquo, a quo Psalmista se deprecatur liberari (*Psal. xvii*) et malignitate ejus implicatur, vix inde erit. Et ideo necesse est omnino a societate talium declinari.

« Una hora tecum permanebit; si autem declinaveris, non supportabit. » Hoc est, ad horam se veracem et fidelem simulat: sed declinando a semita justitiæ si eum obaudieris, malitiam ejus sufferre non valebis.

« Quia in labiis suis inducat inimicus, et in corde suo insidiatur, ut subvertat te in foveam. In oculis suis lacrymatur inimicus, et si invenerit tempus, non stabitur sanguine. Si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem, et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas. Caput suum movebit et plaudet manu, et multa susurrans commutabit vultum suum. » In omnibus ergo his sententiis bene perversorum fictionem insinuat, qui vana loquuntur ad proximum suum. Labia dolosa in corde, et loquuntur mala, qui insidiatur ut rapiant pauperem, insidiatur in occultis ut interficiant innocentem. Qui dum aliquem deceperit, caput movent, plaudunt manu et exsultantes dicunt: Euge, euge, absorbuimus eum. Lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (*Prov. ii*). Sed si recordati fuissent quid de eis Sapientia in Proverbiis diceret, forsitan pœnitentiam egissent. De quibus ita scriptum est: « Homo apostata, vir inutilis graditur ore perverso; annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat (*Prov. vi*): » huic extemplo veniet perditio sua, et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.

CAPUT VIII.

De societate divitum, a quibus cavendum sit hortatur et monet.

(*Cap. xiii*). « Qui tetigerit picem, inquinabitur ab illa; et qui communicaverit superbo, induet superbiam. » Per similitudinem picis ostendit nocivam esse communionem superbientis, qui nigredine pollutus vitiorum maculare non cessat nitorem humilitatis. Unde scriptum est: « Amicus stultorum, efficietur eis similis (*Prov. xiii*). » Et item: « Noli inquit, esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ tuæ (*Prov. xxii*). » Hæc sententia generaliter licet ad omnes furiosos atque

A iracundos pertinere possit; tamen specialiter denotat hæreticos omni nequitia plenissimos. Generaliter autem dicendum est quia sicut perfecti viri perversos proximos non debent fugere, quia illos sæpe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad perversitatem nunquam trahuntur, ita infirmi quique societatem debent declinare pravorum, ne mala quæ frequenter aspiciunt et corrigere non valent, etiam delectent imitari.

« Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat; et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit caccabus ad ollam? Quando enim se colliserint confringentur. Dives injuste egit et fret met; pauper autem læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te; et si non habueris, derelinquet te. Si habes, convivet tecum et evacuabit te: et ipse non dolebit super te. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, et subridens spem dabit tibi, narrans tibi bona, dicit: Quid opus est tibi? Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis et ter; et in novissimo deridebit te, postea videns derelinquet te, et caput suum movebit ad te. » Hæc similiter juxta moralitatem nos instruunt, ut semper humilia sectemur, et quæ superba sunt penitus fugiamus. Unde Jacobus apostolus ait: « Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriae. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens et in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis in eum qui indutus est veste præclara, et dixeritis: Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum? Et cætera (*Jacob. ii*). Hinc et Petrus dicit: « Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (*I Pet. v*). » Mystice autem docet, ut divitem Judæum qui in littera legis gloriatur, et hæreticum qui superba intentione spernit sensum catholicum, eligens ea quæ ipse vana argumentatione construit omnino devitemus, quia cum illi evangelicam humilitatem despiciunt, suam perversitatem omnibus perniciosam esse ostendunt. Idem quoque exinaniunt nos bis et ter, cum duorum testamentorum sinceritatem corrumpunt, et rectitudinem fidei sanctæ Trinitatis ubicunque possunt auferre non desistunt. In novissimo quoque errore suo deceptos derident, quia æterna confusione illos dignos esse ostendent, quando cum diabolo et angelis ejus in pœna gehennæ perpetualiter gement. Proinde dicit: « Attendè ne seductus in stultitia humiliaris. » Hoc est erronea doctrina depravatus, ne confundaris.

« Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris. » Non humilitatis virtutem, habere dissuadet, quæ in omnibus laudabilis est; sed auctoritatem firmam contra expugnatores veritatis tenere docet, quia nullo modo his est cedendum.

sed fortiter resistendum. Unde Paulus scribens ad Galatas, hujuscemodi hominibus gloriatur fortiter se restitisse, neque ad horam cessisse (*Galat. 11*). Et ad Corinthios: « In carne, inquit, ambulantes, non secundum carnem militantes. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam (*11 Cor. x*). » Illic idem apostolus discipulo suo præcepit quomodo quosdam reargueret, dicens: « Increpa illos dure, ut sani sint in fide non intendentes Judaicis fabulis, et mandatis hominum aversantium se a veritate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum, sed inquinatæ sunt eorum et mens et conscientia. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi (*Tit. 1*). » Hinc et Judas apostolus ait: « In novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Vos autem, charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servate; et hos quidem redarguite judicatos (*Judæ 21, 22*). »

« Advocatus a potentiore discede: ex noc enim magis te advocabit. Ne improbus sis, ne impingaris; et ne longe absis, ne eas in oblivionem. Ne retineas ex æquo loqui cum illo, et ne credas multis et verbis illius; ex multa enim loquela tentabit te, et et subridens interrogabit te de absconditis tuis. « Inimicus animus illius, et conservabit verba tua: et non parcat de malitia et de vinculis. » Temperanter nos agere cum potestatibus istius mundi sapientia docet, ne forte, si incaute cum illis ambulemus, offendamus. Insolentia enim ipsorum et superbia frequenter deridet innocentium simplicitatem, et despectos eos habet, quos a negotiis mundi se abstinere videt; sed quoniam ordo talis est mortalis vitæ, ut alii excellant divitiis et potentia, alii depriuantur inopia et egestate, ita sane se conformet servus Christi cum potestatibus mundi, ut eis debitum honorem secundum Scripturarum traditionem conferat, et tamen timorem Domini ac mandatorum ejus custodiam nullo modo derelinquat. Quod et Petrus in Epistola sua nos agere hortatur, dicens: « Sicut servi Dei omnes honorate, fraternitatem diligite; Deum timete, regem honorificate (*1 Pet. 11*). » Vult enim nos liberos esse a servitio culparum, ut servi Creatoris nostri boni et fideles permanere possimus; et monet ut congruum cunctis impendamus honorem, ac juxta imperium Domini, « Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt reddamus (*Luc. xx*). » Qui autem incaute et inconsiderate cum talibus conversatur, et eis plus æquo semetipsum mani-

festat, versutia illorum se deceptum postmodum dolebit. Unde et subjungitur:

« Cave tibi et attende diligenter auditui tuo, quoniam cum subversione tua ambulas; audiens verba illa quasi in somnis, vide et vigilabis omni vita tua. » Nihil tutum, nihil firmum apud mundi amatorem, quia cum mutabilibus rebus inhianter incumbit, simul cum illis incessanter permutatur. Ut alibi scriptum est: « Stultus ut luna mutatur (*Ecclesi. xxvii*). » Potes et hæreticos et falsos Christianos in hujusmodi potentibus spiritaliter intelligere, quibus nunquam plenam fidem adhibere debes, quia inconstantes sunt in omnibus vis suis; et si te ab illis non observabis, quando consumperis carnem et corpus, sine fine poenitebis.

« Dilige Deum, et invoca eum in salute tua. » Cæteris reprobatis quæ mutabilia et caduca sunt, hoc solum quod stabile et mansurum est, commendat; hoc est, ut Deum diligas, et mandata ejus observes, et auxilium ejus quotidie implores: quoniam « bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum (*Thren. 111*). » Prope est omnibus timentibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, et orationes eorum exaudiet, et salvos faciet eos.

« Omne animal diligit simile sibi; sic et omnis homo proximum sibi. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, et omnis homo simili sibi sociabitur. » Ad hæc quæ superius posuit hæc referenda sunt, hoc est, ut divitum et potentium istius mundi, qui superbiunt in abundantia divitiarum suarum, declines societatem, et cum eo amicitia conjungaris qui tibi studio et religione par et consors est. Nam, ut sancti Patres tradiderunt, cum multa sint genera amicitiarum, quæ carnales et minus intelligentes æstimant ad veram pertinere dilectionem, solummodo hoc unum genus est insolubile charitatis, quod nec commendationis gratia, nec officii vel munerum magnitudo contractusve cujusquam ratio, vel naturæ necessitas jungit, sed sola similitudo virtutum; hæc est quæ nullis unquam casibus scinditur, quam non solum dissociare vel delere locorum vel temporum intervalla non prævalent, sed ne mors quidem ipsa divellit. Hæc est vera et indisrupta dilectio, quæ gemina amicorum perfectione ac virtute concrescit, cujus semel initum fœdus nulla adversitas mutare potest, nec desideriorum varietas violare. Cætera vero interruptit, frequenter ac dividit locorum discretio, et oblivio temporalis, et verbi vel causæ negotiorumque contractus. Ut enim ex diversis vel lucri vel libidinis, vel consanguinitatis ac necessitudinum variarum societatibus acquiri solent, ita intercedente qualibet divortii occasione solvantur. Igitur quam inconveniens sit eorum societas, quos inæqualitas animorum et disparitas morum omnino disjungit, subsequenti ratione per exempla comprobatur, dicens:

« Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo. Quæ communicatio sancto homini ad-

« canem? Aut quæ pars bona diviti ad pauperem? Venatio leonis, onager in eremo : sic pascua sunt divitum pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas, sic et exsecratio diviti pauper. » Sicut enim rapacitas lupi cum agni innocentia non convenit, sic avari rabies cum simplicis modestia nullo modo concordat. Quæ est enim communicatio sancto homini ad immundum pollutumque sordibus peccatorum? Quia « sicut canis revertitur ad vomitum suum, ita qui iterat stultitiam suam. » Itaque nulla paritas est superbi divitis cum humilitate pauperis Christi. Ille enim ad deprehendum semper paratus est : iste ab omnibus sæculi illecebris se abstinet. Ille proximum per elationem mentis despicit : iste adversarium suum per humilitatem patientiæ sustinet. Sed ille imitator diaboli factus de sublimi in tartarum decidit : iste vero vestigia Christi secutus, de terrenis ad cœlestia regna conscendit.

« Dives commotus confirmatur ab amicis : humilis autem cum ceciderit expellitur et a notis. Diviti decepto multi recuperatores : locutus est superbe, et justificaverunt illum. Humilis deceptus est, insuper et arguitur : locutus est sensate, et non est datus ei locus. Dives locutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes prodeunt. Pauper locutus est, et dicunt : Quis est hic? et si offenderit, subvertant illum. » Adhuc ergo eundem tenorem servat quem superius de divite et paupere cœperat, quia multi sunt qui per adulationem divitum verba et facta exaltant, et pauci qui humilium doctrinam et virtutem rite intelligunt. Arrogantes enim semper inveniunt suos prædicatores, et humiles e contrario reperiunt sui contemptores atque reprehensores. Juxta illud quod in Proverbiis scriptum est : Divitiæ addunt amicos plurimos, a paupere autem et hi, quos habuit, separantur (*Prov. xix*). Et item : « Multi, inquit, colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis : fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper et amici procul recesserunt ab eo (*Ibid.*). » Quod etiam injustum judicium Ecclesiastes videns inter homines, reprehendit, dicens : « Hanc quoque vidi sub sole sapientiam et probavi maximam : Civitas parva et pauci in ea viri. Venit contra eam rex magnus, et vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio. Inventusque est vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam, et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. Et dicebam ego meliorem esse sapientiam fortitudine : quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, et verba ejus non sunt audita (*Eccle. ix*) alii omnia incerta dicentibus, et justum ab injusto amplius nihil habere. Ego sapientiam Dei maxime etiam in hoc comprobavi, quod contra omnium suspicionem vir pauper et sapiens tanto malo liberat civitatem; et ingratorum hominum miror oblivionem, qui postquam fuerint liberati, nemo meminit sapientis illius pauperis, nemo refert gratias pro salute; sed omnes honorant divites, qui in periculo nihil subvenire potuerunt.

Quantquam enim nullus meminerit sapientis pauperis illius, cum læta sint omnia, sed universi divitias et potentiam admirentur, ego tamen secundum patrum traditiones magis honore contempnam sapientiam et verba quæ nullus audire dignatur.

« Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia : et nequissima paupertas in ore impij. » Bona est enim et utilis substantia, quæ per justitiam acquiritur, et non per fraudem vel avaritiam congregatur, quia hujusmodi possessoris conscientiam doli vel malitiæ peccatum non concutit. Conturbat autem domum suam qui sectatur avaritiam, quoniam abominatio apud Deum est. Ponderus et pondus, et statera dolosa non est bona. Hæc autem juxta historiam. Secundum allegoriam autem bona est substantia sanctorum Scripturarum, quam fidelis vir meditando et bene operando coacervat in mentis suæ sinum, quod etiam non compungit erroris delictum : quia non deseruit veritatis statum. E contrario vero hæreticorum doctrina inops semper veritatis nequissima est, quia opulentia charitatis in ea non est, et ideo dicit nequissimam paupertatem esse in ore impij, quia verbis malignis præparat sibi egestatem sempiternam.

« Cor hominis immutat faciem illius sive in bona, sive in mala. » Sæpe per indicium vultus et verborum qualitatem deprehenditur motus mentis, sive ad bonum, sive ad malum. Juxta illud quod in Proverbiis legitur : « Cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi dejecit spiritus (*Prov. xv*). » Et Dominus in Evangelio : « Bonus, inquit, homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur (*Matth. xii*). »

« Vestigium cordis boni et faciem bonam difficile invenies et cum labore. » Quia multi simulate vivunt et fecte loquuntur, ideo dicit difficile hunc inveniri in quo cor et facies, hoc est cogitatio et operatio atque doctrina in bono concordent. Ubicumque autem hoc inveneris, da gloriam Deo, quia ipsius est donum, a quo etiam « omne datum optimum, et omne donum est perfectum (*Jacob. i*). » Hæretici autem omnes atque schismatici extranei sunt ab hoc munere, quia procul sunt a recta fide et bona operatione : « Omnia enim munda mundis : coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum, quoniam polluta est eorum mens et conscientia (*Tit. i*). »

CAPUT IX.

Laudat virum qui non lapsus sit in ore suo, hoc est qui non emittit verbum quo capiatur.

(CAP. XIV.) « Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo, et non est stimulatus in tristitia delicti. » Beatum dicit eum esse qui verborum suorum cautelam habet, ne forte ea loquatur de quibus postmodum pœniteat : quia qui custodit os suum et linguam suam, custodit ab angustiis animam suam. Huic quippe sententiæ concordant verba Jacobi, centis : « Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir (*Jacob. iii*). » Sed quaeritur quomodo dicit

perfectum esse virum, qui in verbo non offendit, cum præmitteret idem apostolus dicens: « In multis offendimus omnes (*Jacob. iii*). » Et Salomon ait: « Non est homo justus in terra qui faciat bonum et non peccet (*Eccle. vii*). » Et Psalmista: « Ego, inquit, dixi in excessu mentis meæ, Omnis homo mendax (*Ps. cxv*). » Et Joannes evangelista: « Si dixerimus, ait, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i*). » Ad quod responderi potest quia diversæ offensionum sunt species. Aliter namque electi, aliter offendunt reprobi, Salomone testante, qui ait: « Septies enim cadit justus, et resurgit: impii autem corruent in malum (*Prov. xxiv*). » Et si enim justus per fragilitatem carnis, vel ignorantiam forte offenderit, justus tamen esse non desistit, quia ut quotidiana est hujusmodi et inevitabilis offensio, ita est et quotidiana orationum ac bonorum operum medela, quæ offendentem justum, ne in terram prouat, et nuptialem charitatis ac fidei vestem pulvere vitiorum sordidet, oculus erigit. « Si quis ergo in verbo non offendit, hic perfectus est vir. » Illo videlicet verbo, cuius offensionem humana potest vitare fragilitas, ut est verbum doli, detractio- nis, maledictionis, superbix, jactantiæ, excusationis in peccatis, æmulationis, dissensionis, hæresis, mendacii, perjurii, sed et otiosæ nec non etiam superfluxæ locutionis, in his quæ necessaria videntur in quo nimirum verbo quisque se sine offensione custodit, hic perfectus est vir.

« Felix qui non habuit animi sui tristitiam, et non excedit a spe sua. » Felix est qui in præsentis vitæ adversitatibus non contristatur, sed agonem suum Domino commendat, sperans ab ipso in futura vita mercedem laboris sui. Item felix est qui cavet se a peccatis. Unde merito contristatur, quisquis se his implicavit, et bonis operibus insistit, pro quibus sperare debet præmia æternæ vitæ. Omnis enim qui Dei mandata custodit, et fidem, spem et charitatem servare in præsentis vita contendit, si usque ad finem perseveraverit, æternam in cælis beatitudinem cum Christo possidebit. Dicit enim Joannes apostolus: « Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quodcumque petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata ejus custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo facimus (*I Joan. iii*). » Cor nostrum non reprehendit nos, si a malis actibus abstinemus, et bona opera agimus non pro terrena laude, sed pro cœlesti gloria. Et juxta illud Dominicum præceptum, dimittimus debitoribus nostris, sicut et nobis debita nostra ab eo dimitti volumus. Tunc fiduciam habemus quod ea quæ a Deo petierimus, accipiemus, quia ejus voluntati obtemperare in omnibus parati sumus. Magna hæc et desiderabilis fidelibus data promissio. Si quis vero tam vecors et absurdus est, ut promissis non delectetur cœlestibus, saltem pertimescat hoc, quod e contrario Sapia terribiliter intonat, dicens: Qui avertit aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (*Prov. xxviii*). »

A « Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia, et homini livido ad quid aurum? Qui acervat ex animo suo injuste aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur. » Avaritiæ pestem nequissimam describit, quæ excruciat mentem possessoris sui, nec eum permittit laboris sui consequi fructum, sed ipse in egestate vitam suam agens, omnia quæ per fas nefasque congregavit, aliis consumenda relinquit. De quo in Ecclesiaste scriptum est: « Si quis vixerit multos annos, et plures dies ætatis habuerit, et anima illius non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturaque careat, de hoc ego pronuntio quod melior sit illo abortivus. Frustra enim venit et pergit ad tenebras, et oblivione delebitur nomen ejus (*Eccle. vi*). » Nempe divitem avarum demonstrat, qui cum stultissima se parcitate crucians, aliis devoranda conservet bona, ejusque anima cupiditate et avaritia contabescat, multo deterioris conditionis sit abortivo illo, qui statim ut natus est interit. Ille enim nec malâ nec bona vidit. Iste vero cum bona possederit, semper tristis et cogitatione excruciatius est, et tamen ambo æquali fine rapiuntur.

« Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? et non jucundabitur in bonis suis. Qui sibi invidet, nihil est illo nequius. Et hæc redditio est malitiæ illius; et si benefecerit, ignoranter et non valens facit, et in novissimo manifestat malitiam suam. » Licet hæc secundum historiam, voluntatem et vitam avari et invidi describant, qui frustra laborant, quoniam laborem suum inaniter consumunt, nec de bonis suis unquam lætitiâ habebunt, tamen allegorico sensu designant philosophos et hæreticos, qui sine Christi fide congregant divitias dogmatum in malum suum, a quibus ipsi nullam utilitatem possunt consequi, nec sectatoribus suis fructum relinquere perpetuum; imo pœnam itidem inventores malorum simul et sequaces eorum merentur æternam, et perdunt divitias suas quas sibi perpetualiter proficere sperabant.

« Nequam est oculus lividi, et avertens faciem, et despiciens animam suam. » Quia superius dixerat nihil esse iniquius illo qui sibi invidet, hoc est legitime bono non utitur concessio, eo quod propter avaritiam et parcitatem negligit bonum habere largitatis et misericordiæ, hunc quoque idem repetit, dicens: oculus lividi esse nequam, hoc est mentem malignam. Unde et avertit faciem suam, ne indigenti misericordiam tribuat; nec suæ animæ consulit, seminans terrena ut metat cœlestia. Congregat enim divitias in malum suum. Theaurizat, et ignorat cui congregat ea, et anima ejus non implebitur bonis. Unde et subjungitur:

« Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam. » Sine fructu enim honorum operum consumit vitam suam, et sterilem animam perpetuis ignibus gehennæ tradit excruciamdam.

« Oculus malus ad mala; et non satiabitur pane, A
 « sed indigens et in tristitia erit super mensam
 « suam. » Oculum hic appellat intentionem mentis
 per quam malus homo semper vergit ad mala, per-
 versa scilicet opera faciendo et perpetrando gravia
 peccata. Hic non satiabitur pane vitæ, sed in remun-
 eratione futura indigentia laborabit perpetua. Mys-
 tice autem hæreticorum oculus, quia semper ad er-
 rores sequendos intentus est, panem cœlestem, nec
 est intellectus divinæ sapientiæ non meretur; sed
 in mensa sacrarum Scripturarum indigentia tenuatur
 sempiterna.

CAPUT X.

*Benefaciendum semper, quia mors non tardat de viro
 sancto, vel martyre, vel confessore, vel justo: laus
 Sapientiæ.*

« Fili, si habes, bene fac tecum, et Deo dignas
 « oblationes offer. Memor esto quoniam mors non
 « tardat, et testamentum inferorum quod demon-
 « stratum est tibi. Testamentum enim hujus mundi
 « morte morietur. » Hæc Evangelica doctrina est
 ad futuram et cœlestem nos instruens vitam, ut con-
 tempta mundi luxuria, bonorum operum dignas ob-
 lationes Deo quotidie offeramus: quia breve est
 hujus vitæ spatium, in quo licet operari. Finis
 autem universorum appropinquat, quando jam non
 est tempus operandi, sed singulos quosque juxta
 meritum suum remunerandi. Unde ipsa Veritas
 ait: « Currite dum lumen habetis, ne forte tenebræ
 vos comprehendant (Joan. xii). » Et item: « Dum
 lucem, inquit, habetis, credite in lucem, ut filii lucis
 sitis (Ibid.). » Et iterum: « Operamini donec dies
 est: venit enim nox, quando jam non licet operari
 (Joan. ix). » Hinc et Paulus ait: « Ergo dum tempus
 habemus, operemur bonum ad omnes, maxime au-
 tem ad domesticos fidei (Galat. vi). » De hoc et sub-
 jungitur:

« Ante mortem benefac amico tuo, et secundum
 « vires tuas exporrigens da pauperi; et non defrau-
 « deris a die bona, et particula boni operis non te
 « prætereat: nonne aliis relinques labores tuos et
 « dolores? » Hic tempus est benefaciendi, illic au-
 tem mercedem accipiendi. Hic tempus laboris, illic
 requiei. Hic hora seminandi, illic fructus metendi.
 Unde et per Paulum dicitur: « Quæ enim semina-
 verit homo, hæc et metet; et alibi: « Qui parce, in-
 quit, seminat, parce et metet; et qui seminat in
 benedictionibus, de benedictionibus metet vitam
 æternam: hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor.
 ix). » Hinc et in Proverbiis Sapientia admonet,
 dicens: « Usquequo piger dormies? quando consur-
 ges e somno tuo? Paululum dormies, paululum dor-
 mitabis, paululum conseres manus, ut dormias, et
 veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies quasi
 vir armatus; si vero impiger fueris, veniet ut fons
 messis teæ, et egestas longe fugiet a te (Prov. vi). »
 Mundus enim transit et concupiscentia ejus. Justi au-
 tem in perpetuum vivant, et apud Dominum est mer-
 ces eorum.

« In divisione sortis da et accipe, et Justifica ani-
 « mam tuam. Ante obitum tuum operare justitiam,
 « quoniam non est apud inferos invenire cibum. »
 In divisione sortis dat et accipit, qui hic verbum
 doctrinæ proximis suis impendit, et bonorum ac-
 tum exempla relinquit, ut in futuro pro hoc præ-
 mium æternæ vitæ accipiat. Justificat ille animam
 suam, qui per confessionem et poenitentiam mundat
 mentem suam; et operatur justitiam, qui mandato-
 rum Dei diligentem habet custodiam, quoniam non
 est apud inferos invenire cibum, hoc est pabulum
 vitæ. « Quoniam non est, inquit, in morte qui me-
 mor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi
 (Psal. vi)? »

« Omnis caro sicut fœnum veterascet, et sicut
 B « folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur
 « et alia dejiciuntur: sic generatio carnis et san-
 « guinis: alia finitur, et alia nascitur. » Comparat
 humanam naturam secundum carnis conditionem
 ad fœni et folii similitudinem: quia sicut fœnum in
 terra, vel folium in arbore nascitur, crescit, vires-
 cit, exsiccatur et dejicitur, ita carnis nostræ na-
 tura nascitur ex progenie parentum, crescit in in-
 fantia atque pueritia, florescit in adolescentia, ma-
 turescit in juventute, arescit in senectute, et dejici-
 tur in morte. Unde per Ecclesiasten dicitur: « Gene-
 ratio vadit et generatio venit, terra in sæculum stat
 (Eccles. i). » Hinc et Isaias ait: « Omnis caro fœ-
 num, et omnis gloria ejus quasi flos agri; exsiccato
 est fœnum, et cecidit flos, quia spiritus Dei suffla-
 vit in eo. Vere fœnum est populus: exsiccato est
 fœnum, cecidit flos; verbum autem Domini nostri
 manet in æternum (Isa. xl). » A generali inci-
 piens: « Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus
 quasi flos fœni, » pervenit ad speciale, ut nihilomi-
 nus dicat de populo: « Vere fœnum est populus. »
 Et revera si quis fragilitatem carnis aspiciat, et
 quod per horarum momenta crescimus atque de-
 crescimus, nec in eodem manemus statu, ipsunquo
 quod loquimur, dictamus et scribimus de vitæ nostræ
 parte prætervolat, non dubitavit carnem fœnum
 dicere, et gloria ejus quasi florem fœni, sive prata
 camporum: qui dudum infans, subito puer; qui
 puer, repente juvenis; et usque ad senectutem per
 spatia mutatur incerta, et ante se senem intelligit,
 D quam juvenem non esse miretur. Pulchra mulier,
 quæ adolescentulorum post se trahebat greges, arata
 fronte contrahitur: et quæ prius amori, postea fas-
 tidio est. Quod et egregius apud Græcos scribit
 orator speciem corporis aut tempore deficere aut
 languore consumi. Exsiccata est igitur caro, et ce-
 cidit pulchritudo, quia spiritus furoris Dei atque
 sententiæ flavit in ea, ut a generali disputatione ad
 Scripturæ ordinem revertatur, qui portat imaginem
 terreni, et servit vitiis atque luxuriæ, ejus caro fœ-
 num est, flosque præteriens. Qui autem habet atque
 custodit imaginem cœlestis, illa caro est, quæ cer-
 nit salutare Domini, quæ quotidie renovatur in co-
 gitationem secundum imaginem Creatoris, et incor-

ruptibile atque immortale corpus accipiens mutat gloriam non naturam : « Verbum autem Dei nostri, » et hi qui verbo satiati sunt, « permanent in æternum. » Unde subiungitur :

« Omne opus corruptibile in fine deficiet; et qui illud operatur, ibit cum ipso; et omne opus electum justificabitur. Et qui operatur illud, honorabitur in illo. » Opus corruptibile in fine deficiet, quando carnalis concupiscentia cum infructuosis operibus carnis in fine presentis vitæ sine remuneratione deficiet vitæ æternæ; et qui illud operatur, cum ipso ibit, quando anima simul cum carne, per quam peccavit, pro peccatis suis in interitum vadit; et omne opus electum justificabitur, hoc est, effectus bonarum actionum, justitiæ præmium merebitur; operatorque illius honorabitur in ipso, quando cum electis angelis et sanctis hominibus, regno potietur æterno: quod et Paulus apostolus in Epistola sua ostendit, dicens: « Nolite errare, Deus non irridetur; quæ enim seminaverit homo, hæc et metet; quoniam qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam (Galat. vi). »

« Beatus vir qui in sapientia sua morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu cogitabit circumspeditionem Dei. » Beatum illum esse describit qui in sapientia morabitur, hoc est in meditatione sanctarum Scripturarum assiduus erit, et secundum id quod ibi legit recte vivendo opera facit iustitiæ; et hæc agens non humanum favorem, sed divinam quærit laudem, illi soli placere cupiens, qui inspector est cordis et quem nemo fallere potest.

« Qui excogitat vias illius in suo corde et in absconditis illius intelligens, vadens post illam quasi investigator, et in viis illius consistens. » Viæ sapientiæ sunt præcepta divina, et abscondita illius cœlestia sunt sacramenta. Hæc ergo qui diligenter discit, et studiose meditando rimatur, hoc opere studens perficere, quod sana intelligit fide, ipse sine dubio beatus erit, quia conditori suo veraciter placebit: quod et Psalmista similiter comprobavit, dicens: « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum (Psal. cxviii). »

« Qui respicit per fenestras, et in januis illius audiens. » Fenestræ sunt sapientiæ testimonia Scripturæ sacræ; janua quoque linguæ prædicatorum; in his qui assidue discendo commoratur, oculumque mentis et aurem obedientiæ exhibet, ille procul dubio claritatem superni luminis percipiet.

« Qui requiescit juxta domum illius, et in parietibus illius figens palum. » Domum sapientiæ possumus intelligere Scripturam sacram, ubi ipsa latet et veramento litterarum tegitur, sed a pie quærentibus salubriter invenitur; parietes autem illius duo sunt Testamenta, in his qui figit palum, hoc est,

scribendi adhibet studium secundum regulam utique fidei, et sensum catholicum, remunerationis suæ non perdet præmium.

« Statuet casulam suam ad manus illius, et requiescent in casula illius bona per ævum. » Et quid per casulam nisi sacerdotii dignitas exprimitur? Ille enim casulam suam ad manus sapientiæ apponit, qui doctoris officium in Ecclesia gerens sanæ doctrinæ opera justitiæ conjungit, ut auditores suos per rectam doctrinam simul instruat, et per bona exempla, ut in utriusque muneris utilis fiat expensione.

« Statuet filios suos sub tegmine illius, et sub ramis illius morabitur. Protegetur sub tegmine illius a fervore, et in gloria ejus requiescet. » Tunc filios suos bonus doctor statuet sub tegmen sapientiæ, quando subditos eos faciet cœlesti disciplinæ: quia et sub ramis illius morabuntur, quando juxta traditionem ejus irreprehensibiliter conversabuntur. Protegetur sub tegmine illius a fervore, quia ejus munere ab inimicorum defendetur furore: hic et in gloria ejus requiescet, quia per ejus ducatum spem vitæ æternæ habebit.

(CAP. xv.) « Qui timet Deum faciet bona, et qui continens est justitiæ apprehendet illam. » Perpicuum est quod nemo, nisi per timorem Dei et conversationem justitiæ, exsecutor fieri possit sapientiæ; quanto enim quis sollicitior est in custodia mandatorum Dei, et studiosior in justa conversatione, tanto largius gaudet in sapientiæ perceptione.

« Et obviabit illi quasi mater honorificata, et quasi mulier a virginitate suscipiet illum. » Merito ergo Sapientia mater nuncupatur propter gratiam nutrimenti, et virgo propter speciem pulchritudinis et sanctitatem castitatis, quoniam nihil in ea est immundum neque coinquinatum; ipsa est enim candor lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius, et per ipsam sanati sunt quicumque placuerunt Deo a principio.

« Cibavit illum pane vitæ et intellectus. » Dicitur panis vitæ, dicitur et panis mendacii; sed panis vitæ corpus est Christi, vel doctrina divinæ sapientiæ: « quia non in pane solo vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. iv). » Panis vero mendacii doctrina est hæreticorum, quæ commessoribus suis mortem infert perpetuam.

« Et aqua sapientiæ salutaris potavit illum. » Legitur aqua in bono, legitur et in malo; sed aqua in bono significat gratiam Spiritus sancti, vel haustum cœlestis Sapientiæ, ut est illud Dominicum: « Qui biberit, inquit, aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv). » Aqua autem in malo, ut est illud in Proverbiis: « Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior (Prov. ix): » quod nimirum significat sectam et deceptionem hæreticorum, quæ errantibus propter

eloquentiam verborum videtur esse suavior et probabilior.

« Et firmabitur in illo, et non flectetur. » Firmabitur in sanctis viris vigor cælestis sapientiæ, qui nescit hæreticis et impugnatoribus catholicæ fidei et veræ religionis ullo modo cedere, sed fortiter resistere; et hoc donum est Dei, qui utique per Spiritus sui gratiam fideles contra adversarios suos confortat et roborat. Unde et sequitur:

« Et continebit illum et non confundetur. » Qui enim adhæret Domino, nequaquam confusionem inimicorum patietur, sed veritate vincente satis ubique honorabitur. Unde propheta ad Dominum ait: « Universi qui te expectant, Domine, non confundantur; confundantur iniqui facientes vana (*Psal. xxiv.*); » et item: « Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis, non confundetur, dum loquetur inimicis suis in porta (*Psal. cxxvi.*) »

« Exaltabit illum apud proximos suos, et in medio Ecclesiæ aperiet os illius, et implebit illum spiritu sapientiæ et intellectus, et stola gloriæ vestiet illum. Jucunditatem et exultationem thesaurizabit super illum, et in nomine æterno hæreditabit illum. » Eleganter expressit formam apostolorum et prædicatorum sancti Evangelii, quos divina sapientiæ, Christus videlicet, qui est Dei virtus et Dei sapientiæ, universæ præposuit Ecclesiæ, et præ cæteris fidelium turbis in arce dignitatis collocavit; hunc ergo cœtum eximium doctorum divina potentia intus Spiritus sui gratia illuminavit, et foris copiam elocutionis administravit, ut bonum quod ipsi intelligebant mente, aliis facundo exponerent sermone; et recte, ut summus Dominus, qui electis discipulis suis sacerdotii dignitatem tribuit, elegantiam simul sanæ doctrinæ, et aviditatem sacrarum virtutum tribueret, quatenus nomen bonum et præmium magnum in cœlesti regno pro hoc hæreditarent in perpetuum.

« Homines stulti non apprehendent illam; et homines sensati obviabunt illi. » Homines stulti sunt pagani, qui idola vana colunt pro vero Deo; sunt et Judæi, qui crucifigentes Filium Dei, et respuentes Evangelium ejus temporibus gratiæ, umbram legis servare volunt. Sunt etiam et hæretici, qui sinceritatem sacrarum Scripturarum suis erroribus corrumpunt, et homines falsis doctrinis decipiunt. Hi ergo omnes non apprehendent sapientiam, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum; et in malevolam animam non introibit sapientiæ. E contrario autem homines sensati, hoc est, homines catholici et religiosi, hi obviant illi, quia cogitatione, sermone, simul et opere divinæ decernunt obtemperare voluntati. Superius enim dixerat, quod qui continens esset justitiæ, is apprehenderet sapientiam, et obviaret illi quasi mater honorificata; et nunc dicit sensatum hominem obviare eidem sapientiæ, ut intelligamus divinam pietatem semper pronam esse ad misericordiam, et sponte suam hominibus

A conferre velle gratiam, si ad ejus perceptionem condignam eorum invenerit diligentiam; dicit enim alibi ipsa Sapientiæ: « Ego diligentes me diligam, et qui mane vigilaverint ad me, invenient me (*Prov. viii.*) » Quod autem sequitur:

« Homines religii non videbunt illam; longe enim abest a superbia et dolo, » ostendit supervacuum et inutilem esse hæreticorum laborem, qui pene quotidie desudant docendo et scribendo, divinorum librorum ventilantes sententias, cum procul sint ab intelligentia veræ sapientiæ; superbia enim illorum qua contemnunt sanctorum Patrum sequi regulam, et dolus quo auditores suos a tramite justitiæ seducere certant, non permittit eos ad illius pervenire notitiam; cæci enim sunt, et duces cæcorum, et in errorem mittentes: ideo cum sequacibus suis simul cadent in foveam perditionis.

« Viri mendaces non erunt illius memores, et viri veraces invenientur in illa. » Qui sunt viri mendaces, nisi hæretici et omnes corruptores legis Dei? qui non sunt sapientiæ Dei memores, quia veritatis sunt desertores, et mandatorum Christi contemptores. Si enim veraces esse voluissent, nunquam Evangelio Dei contraria sentirent vel docerent. Ait enim ipsa Veritas: « Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam: » viri ergo veraces ideo inveniuntur in illa, quia credendo, meditando, atque bene operando semper commorantur in ipsa.

« Et successum habebunt usque ad inspectionem Dei. » Hi ergo successum, hoc est, profectum virtutum habebunt, usque ad contemplationem vultus Dei, donec æterna claritate divinæ majestatis cum angelis Dei perpetualiter satientur, et impleatur in eis illud Psalmistæ quod de electis Dei sub typo bonæ arboris protulit, dicens: « Erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; et folium ejus non decidet, et omnia quæcunque fecerit prosperabuntur (*Psal. i.*) » Ambulabunt enim de virtute in virtutem; videbitur Deus deorum in Sion. E contrario vero, quid sequatur de adversariis legis Dei videamus.

« Non est speciosa laus in ore peccatoris, quoniam non est a Domino missus. » Non est enim Deo placita doctrina hæreticorum, quæ fraude et malitia plena est, et mendacio sordet; nec ipsi ex Deo, hoc est, ab Spiritu Dei sunt ad prædicandum directi, sed maligno spiritu inflati ex corde suo proferunt ea quæ perverse loquuntur. De quibus Psalmista ait: « Labia dolosa in corde, et corde locuti sunt mala: disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam: qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus (*Psal. xi.*)? » Hinc et per Jeremiam dicitur: « Falso prophete vaticinantur in nomine meo: non misi eos, et non præcepi eis, neque locutus sum ad eos. Visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis (*Hier. xiv.*) »

« Quoniam a Deo profecta est sapientia. » Omnis enim sapientia (sicut principium libri hujus testatur) a Domino Deo est, quia Christus unigenitus Dei Filius a Deo Patre natus est, qui in Evangelio ait : « Exivi a Patre, et veni in mundum (Joan. xvi) ; et iterum : « Ego lux in hunc mundum veni (Joan. xii). » A Deo enim profecta est sapientia, quia a fonte vitæ processit veritatis doctrina, cui rite omnis competit laus, virtus et gloria. Unde et sequitur :

« Sapientiæ enim Dei astabit laus, et in ore fideli abundabit, et dominator dabit eam illi. » Dat enim Dominus fideli amatori suo intellectum sapientiæ et verba prudentiæ, ut legis suæ verax agnitor et idoneus doctor existat ; nec ipse donum largitatis suæ alicui invidet, qui vult omnes homines salvos esse, et ad agnitionem veritatis pervenire (I Tim. ii) ; ideo consequenter dicit.

« Non dixeris per Deum abest : quæ odit enim ne feceris. » Cavendum est ne ea faciamus, quæ illi displicere omnino non ignoramus, et sic ejus sapientiæ veraciter participes sumus. Unde et scriptum

est : « Concupiscis sapientiam ? Serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi (Eccli. i). »

« Non dicas : Ille me implanavit ; non enim necessarii sunt illi homines impii. » Non est enim erroris nostri, et pravæ actionis causa Deo deputanda, quia ruina nostra non est illi necessaria, sed magis ipse allevat omnes qui ruunt, et erigit omnes elisos ; de quo Jacobus apostolus in Epistola sua scripsit, dicens : « Nemo cum tentatur, dicat quod a Deo tentetur : Deus enim intentator malorum est (Jacob. i) ; » subauditur tentamentorum, ipse enim neminem tentat. » Ea videlicet tentatione, quæ decipit miseros ut peccent : « Bonus est enim Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum (Thren. iii). »

« Omne execrumentum erroris odit Deus, et non erit amabile timentibus illum. » Sicut enim omnem errorem detestatur Deus, sic et ille qui timet Deum, execratur universam erroris nequitiam, et omni studio atque sagacitate festinat pervenire ad veritatis notitiam.

LIBER QUARTUS

CAPUT PRIMUM.

Quod Deus ab initio hominem constituens in manu sua consilium reliquit.

« Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui : adjecit mandata et præcepta sua. » Conditor ergo noster quando creavit cælum et terram, et diversas species germinum atque animalium in eis esse constituit, hominem ad imaginem suam condidit, cæterisque animantibus illum præfecit, dans illi liberum arbitrium, ut ipse imaginem Dei tenens, quanto gloriosior fuisset cæteris, tanto devotior esset in subjectione sui conditoris. Sed ille abusus concessa hac potestate per suggestionem antiqui serpentis erexit se in contrarietatem sui artificis, volens propria uti potestate, nec subditus esse sub creatoris sui dominatione. Unde factum est ut transgressor mandatorum Dei existens, id quod sublimius accepit præ cæteris, minoratum D haberet omni tempore suæ peregrinationis ; nec jam aliter salvari possit, nisi per gratiam Jesu Christi, videlicet sui Redemptoris ; liberum enim arbitrium se excæcaverat, et ipsum se illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitrium conversum est, non eversum ; et donatum est ei aliter velle, aliter sapere, aliter agere, et incolumitatem suam non in se, sed in medico collocare, quia necdum tam perfecta utitur sanitate, ut ea quæ ei nocuerant, nequeant jam nocere, aut in salubribus possit jam viribus suis temperare. Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus ; sed per se malus, per Deum bonus, qui eum ita in illum initialem honorem alio initio reformavit, ut ei non

solum culpam malæ voluntatis et actionis remitteret, sed etiam bene velle, agere atque in his permanere donaret : « Omne enim, inquit apostolus Jacobus, datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum (Jacob. i) : » qui quale sit liberum arbitrium, quod humano spiritu agitur, et quale sit quod a Deo regitur, evidenter ostendit, dicens : « Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari adversum veritatem et mendaces esse : non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica ; ubi enim zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum : quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, plena misericordia et fructibus bonis, non dijudicans, sine simulatione (Jacob. iii). » Quicunque ergo his virtutibus student atque inhærent, non sua, sed superna sapientia illustrati sunt : quoniam Dominus dat sapientiam, et a facie ejus scientia et intellectus (Prover. ii) ; et hæc eorum verissima gloria est, si non in se, sed in Domino gloriantur.

« Si volueris mandata conservare, conservabunt te, et in perpetuum fidem placitam facere. » Quicunque ergo mandata Dei custodire, et operibus implere elegerit, fidemque rectam et catholicam usque in finem vitæ tenuerit, ab insidiis antiqui hostis illæsus sub protectione omnipotentis Dei manebit : quia et ipsa Veritas in Evangelio ostendit, ubi ait : « Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum (Joan. viii). » Et item : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit ; et Pater meus

diliget eum, et ad eum veniemus. et mansionem A Domini semper contemplantur bonos et malos, et apud eum faciemus (*Joan. xiv.*) »

« Apposuit tibi aquam et ignem, ad quod volueris « porrigere manum tuam. » In igne tribulatio, in aqua refrigerium exprimitur. Apposita ergo sunt coram nobis tribulatio, et prosperitas; si voluerimus opere exercere mandata Dei, habebimus consolationem vitæ æternæ; si autem contemptores fuerimus mandatorum ejus, sequetur nos in furore pœnæ gehennæ: quod et evidentioribus consequenter exprimitur verbis, cum subjungitur:

« Ante hominem vita et mors, bonum et malum: « quod placuerit ei, dabitur illi. » Multis enim in locis sancta Scriptura nos instruit quomodo per observationem præceptorum Dei possimus hæredes fieri cœlestis regni; et e contrario qualiter per negligentiam et contemptum verborum ejus, erimus pabulum ignis æterni. Unde in Deuteronomio scriptum est: « Si audiens judicia Domini custodieris ea et feceris, custodiet Dominus Deus tuus tibi pactum et misericordiam, quam juravit patribus tuis, et diliget te, et multiplicabit (*Deut. vii.*) » Et iterum: « Sciens, inquit, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis et fidelis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus se, et his qui custodiunt præcepta ejus in mille generationes, et reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat, proinus eis restituens quod merentur (*Ibid.*). » Hinc et per Psalmistam dicitur: « Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet (*Psal. cxliv.*) » Hinc et Salomon ait: « Abominatio est Domino vita impii; qui sequitur justitiam, diligitur ab eo (*Prov. xv.*) » Hinc et ipsa Veritas in Evangelio ait: « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata (*Matth. xix.*) » Et item: « Qui solverit, inquit, unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum (*Matth. v.*) » Et item: « Non est arbor bona, quæ facit fructus malos; neque arbor mala, faciens fructum bonum: unaquæque enim arbor ex fructu suo cognoscitur: omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (*Luc. vi.*) »

« Quoniam multa sapientia Dei, et fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. » Nullus enim præsentiam Dei effugere potest, nec aliquid cogitare aut agere quod eum lateat. Unde scriptum est: « Omnes viæ hominum patent oculis ejus; spirituum ponderator est Dominus, quia majestas ejus omnia comprehendit (*Prov. xvi.*) » Quod et Psalmista considerans, ait: « Quo ibo a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam: si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades (*Psal. cxxxviii.*) » Et ideo necesse est ut homo semper in omni vita sua cautus sit, et ea cogitet, loquatur et agat, quæ divino sint digna conspectu, et quæ illi placere valeant.

« Oculi Domini ad timentes eum, et ipse agnoscet omnem operam hominis. » Quamvis ergo oculi

noverit omnia, tamen proprie oculi ejus dicuntur ad timentes eum respicere, quia misericordiæ ejus intuitus ad illos maxime respicit; et ea dicitur agnoscere, quæ constat eum probare; et eaque nescire, quæ nullo modo vult probare. Unde scriptum est: « Novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit (*Psal. i.*) » Hinc et in Evangelio legitur ad stultas virgines pulsantes ostium, et introitum sero quærentes, ipse Dominus respondisse: Amen dico vobis, nescio vos (*Matth. xxv.*): » et ideo quid faciendum nobis sit consequenter ostendit, dicens: « Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. » Beatus ergo est qui vigilat semper, et custodit vestimenta sua, hoc est, actus suos, ne nudus ambulet, et non videlicet vacuus bonis operibus in adventu judicii appareat: quia ira viri non parcat in die vindictæ, et rex qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo. Juxta est enim dies Domini, et tribulabitur ibi fortis.

« Nemini mandavit impie agere et nemini dedit spatium peccandi. » Sicut enim Dominus non est auctor peccatorum nostrorum, ita nec spatium aliquod temporis concessit, in quo homo impune peccare possit; sed semper mandat quæ recta sunt, et cohibet hominem a delictis.

« Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium et inutilium. » Solummodo ergo illi placet, quod bonum est; omnis autem perversitas infidelium et inutilium ei displicet: « Quoniam justus Dominus, et justitiam dilexit, æquitatem vidit vultus ejus: odit omnes qui operantur iniquitatem, et perdet omnes qui loquuntur mendacium (*Psal. x.*) »

CAPUT II.

De multitudine filiorum malorum non esse lætandum: quorum opera perversa commemorat.

(CAP. XVI.) « Ne jucunderis in filiis impiis, si multiplicentur; non oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis; non credas vitæ illorum, et ne respexeris in labores illorum. » Hæc sententia contra eos valet qui delectantur in multitudine obsequentium et in turbis discipulorum, nec curant utrum secundum timorem Dei conversentur, operibusque deserviant justitiæ, an sceleribus diversis implicantur. Cum solummodo illa vera sit in subditis delectatio, ubi sensus prudentia et honestas vitæ commendatur. Cæterum melius est in secreta quemlibet degere vita, quam inter indiscipulatos temporum suorum inutiliter consumere spatia. Unde et sequitur:

« Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii: utile mori sine filiis quam relinquere filios impios. » Hoc et Salvator in Evangelio invenitur probare, ubi docuit discipulos suos ab omni scandalo cavere, dicens: « Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te. Bonum est cum uno oculo intrare in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis; et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam et projice

abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam (*Matth. v*). »

« Ab uno sensato inhabitabitur patria, et a tribus « impiis deseretur. » Hoc est a catholico populo, qui in unitate fidei conversatur, terra Ecclesie inhabitabitur, et ab hæreticis, qui in sanctæ Trinitatis fide errant, deseretur. De quibus dicit Joannes apostolus : « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis ; si ex nobis essent, permansissent utique nobiscum (*I Joan. 11*). » Aliter, unus sensatus intelligi potest, qui secundum regulam sanctæ Scripturæ fide et opere in semita permanet justitiæ : tres autem impii qui patriam deserunt, illi sunt qui cogitatione, locutione et opere, semetipsos a bonorum sequestrant societate, nec jam in patria consistunt : quia per diversa scelera a fidelium consortio se abscindunt.

« Multa talia vidit oculus meus, et fortiora horum « audivit auris mea. » Quanto enim quis ardentius discit legem Dei, tanto majore scientiæ illustratur lumine ; et quanto diligentius mandata Dei servaverit, tanto amplius in profectu virtutum et charitatis mentis suæ sinum dilatari gaudebit. Unde ipsa Veritas ait : « Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me ; qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (*Joan. 14*). »

« In synagoga peccantium exardabit ignis, et in « gente incredibili exardescit ira. » Ira divinæ indignationis et ignis justæ ultionis in peccantium multitudine et in fidelium cœtu merito exardescit, quia dura mens illorum comminationis Dei vindictam non expavit, nec ob reverentiam nominis ejus se a peccatis coercere, et justitiæ operibus insistere voluit. Unde dicitur per Prophetam : « Pluet super peccatores laqueus : ignis, sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum (*Psal. x*). »

« Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti, et « non peperit peregrinationi Loth, et execratus est illos præ superbia verbi illorum. Non misertus est illis gentem totam perdens, et extollentem se in « suis peccatis. » Gigantes hos appellat, qui terrenis desideriis irretiti, et peccatorum sarcinis prægravati, cor indomabile gerunt, nec ad pœnitentiam illud flectere consentiunt ; propterea misericordia Dei indigni, detrimentum suæ salutis perpetuentes in interitum æternum corrunt ; possunt et hæretici hoc nomine designari, qui confidentes in scientiæ suæ virtute, et in divitiis gloriantes rhetoricæ, ab erroris sui devio recedere, et ad viam veritatis converti detrectant ; idcirco peregrinationi illorum, quæ a catholica fide extorres fieri elegerunt, divinum iudicium non parcat, sed totam gentem illorum perdet, execrans eos maxime propter superbiam doctrinæ nequam, et extollentiam, quæ in peccatis suis superbiendo se jactitant contemnentem iudicium Dei,

A et semetipsos in laqueum perditionis æternæ intentes.

« Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregata sunt in duritiam cordis sui. » Veteris recedatur historiæ, ubi sexcenta tria millia Israelitarum, qui exierunt de Ægypto propter duritiam cordis sui prostrati sunt in deserto, et nemo illorum in terram repromissionis intravit præter Josue et Caleb, qui sincera fide et devoti in Dei servitio permanserunt (*Num. 14*).

« Et si unus fuisset cervicatus, mirum si fuisset « immunis. » Censura enim divini iudicii æquitatem servat in omnibus, et ideo nec uni nec pluribus parcat, si se a peccatis non converterint ; nullum enim peccatum, ut in Scriptura testatur Deus, impunitum dimittitur, quia aut homo ipse pœnam peccati in semetipso exigit, aut districti iudicis examinatione punietur.

« Misericordia enim et ira est cum illo. Potens ex oratio, et effundens iram. » Misericordia enim « Domini super timentes eum redundat, et ira concorporibus ejus præparata est. » Apud cum pura et devota multum prævalet oratio, et furor ejus super cor impœnitens hominis iniqui, cui pœna vindictæ recte effundetur.

« Secundum misericordiam suam, sic correptio « illius : hominem secundum opera sua iudicat. » — « Justus ergo est Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, qui reddet unicuique secundum opera sua : his quidem, qui secundum patientiam boni operis misericordiam ejus præstolantur, gloriam et honorem et incorruptionem quærentibus, vitam æternam ; his autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, iram et indignationem, tribulationem et angustiam (*Rom. 11*), » ut perpetuo in igne crucientur æterno.

« Non effugiet in rapina peccator, et non retardabit sufferentia misericordiam facientis. » Peccator quippe in rapina non effugiet, quia rapacitatis suæ justam exsolvet vindictam ; et non protelatur sufferentia misericordiam facientis, quia patientia pauperum non peribit in finem, sed condigna mercede remunerabitur. Unde ipsa Veritas discipulis in Evangelio ait : « In patientia vestra possidebitis animas vestras (*Luc. 21*). » « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth. 5*). »

« Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum, et secundum « intellectum peregrinationis ipsius. » Gloria autem, honor, et pax erit omni operanti bonum : quoniam qui seminat in benedictione, de benedictionibus metet vitam æternam. Quod autem dicit misericordiam facere locum unicuique secundum intellectum peregrinationis ipsius, ostendit quod quicumque bonis operibus certat mandata Dei custodire in hujus peregrinationis tempore, et pio labore cum gemitu et lacrymis studet peccata sua emundare, æterna quiete merebitur consolari. Unde scriptum est :

« Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui csurunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (*Matth. v*) : » hinc et Sapientia ait : « Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam et justitiam et gloriam (*Prov. xxi*). »

CAPUT III.

Sapientia docet ut dum peccat quis, in domo, in agro, in corde, in lecto, non dicat : A Deo abscondar, et quis me videt? quia Deus omnia sua majestate conspiciat atque comprehendit.

« Non dicas : A Deo abscondar, et ex summo quis mei memorabitur? In populo magno non agnoscar : quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? » Arguit eos qui dicunt Deum non curare mortalia, et vias hominum non examinare, ostendens manifeste quod hæc impia sit cogitatio, cum omnis Scriptura sacra testetur nihil latere Deum, et oculis ejus cuncta patere. Hanc etiam errantium sententiam reprehendit Eliphaz Themanites, in libro Job, ita dicens : « An non cogitas quod Deus excelsior cælo sit, et super stellarum vertices sublimetur? Et dicis : Quid enim novit Dominus, et quasi per caliginem judicat? Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat : et circa cardines cæli perambulat (*Job. xi*). Sic et Psalmista veraciter Dei potentiam intelligens, ita iniquis exprobrando ait : « Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, et stulti aliquando sapite : Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? qui corripit gentes, non arguet? qui docet hominem scientiam? Dominus novit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt (*Psal. xciii*). » Et item : « Scrutans, inquit, corda et renes Deus (*Psal. vii*). » Unde et per Salomonem dicitur : « Omnes viæ hominum patent oculis Dei (*Prov. xvi*) : » Hinc et per Paulum dicitur : « Vivus est enim sermo Dei, et ellicax, et penetrabilior omni gladio ancipiti : et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque et medullarum, ac discretor cogitationum et intentionum cordis (*Hebr. iv*).

« Ecce cælum et cæli cælorum, abyssus et inversa terra ; et quæ in eis sunt in conspectu illius commovebuntur ; montes simul et colles et fundamenta terræ, et cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur : et in omnibus his insensatum est cor. » Enumerat præcipua de creaturis Dei, qualiter omnia secundum voluntatem suam disposuit atque dispensat, ut intelligatur, si majora majestas ejus comprehendit, minora etiam illo modo cum latere non posse. Nulla enim creatura invisibilis est in conspectu ejus, quia æqualiter et magnorum et parvorum ipse creator est ; quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia ; et omnia pavent et contremiscunt ad nutum ejus : sola enim rationalis creaturæ voluntas in perversis contraria illi sentit, sed non prævalebit, quia in voluntate omnipotentis conditoris universa sunt posita, et non est qui possit resistere voluntati ejus, Dominus enim universorum ipse est. Mystice autem in cæli nomine militiam cælestem et angelicas comprehen-

dit virtutes : de quibus scriptum est : « Laudate cum, cæli cælorum, et aquæ quæ super cælos sunt laudent nomen Domini (*Psal. cxlviii*) ; in terræ vero vocabulo homines et terrestrem creaturam, sicut in abyssi infernalibus denotat loca et spiritus qui in ipsis conversantur : quæ omnia in conspectu summi judicis commovebuntur, quia ejus timore ac terrore concutiantur, et reverentiam tribuunt virtuti et sapientiæ Dei, per quem facta sunt omnia, juxta Apostoli sententiam. « In nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, et infernorum (*Phil. ii*). » Per montes enim et colles potentium persona demonstratur ; et per fundamenta terræ, consilia mentium humanarum. Hæc ergo ad intuitum Dei contremiscunt, quia ejus ditioni omnino subduntur : in Scriptura quippe sacra sæpe montium nomine prædicantium altitudo signatur. De quibus per Psalmistam dicitur : « Suscipiant montes pacem populo tuo (*Psal. lxxi*) : » electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immerito montes vocantur, quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrarum deserunt, et cælo propinqui fiunt ; subjectis ergo divinæ voluntati electis Dei sola repugnat mens superbiorum, sed contraire illi satagens, ipso se gladio contradictionis frangit : ordini interno renititur, sed suis victa conatibus ligatur. Unde in Job ita scriptum est : « Quis restitit ei et pacem habuit? quia perversa mens unde se contra auctorem erigit, inde se in semetipsa confundit ; habere ergo pacem resistens non potest, quia dum superbiam confusio sequitur, quod stulte per culpam geritur, hoc in agentis pœna mirabiliter ordinatur :

« Et omne cor intelligitur ab illo, et vias illius quis intelligit : et procellam quam nec oculus videbit? hominis? » Cum enim omnia sapientia Creatoris sciat, et omnia noscendo didicet, profunditatem tamen consilii sui et potentiam judicii, quæ procellæ nomine hic designatur, nemo penetrare poterit, quoniam juxta id quod sequitur :

« Nam plurima opera illius sunt in absconsis, sed opera justitiæ quis enuntiabit, aut quis sustinebit? » Quia ea nullus ad liquidum dignoscere poterit : « Incomprehensibilia enim sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus. » Tantum ergo hinc ratio creaturæ agnoscere poterit, quantum illi revelare voluerit pietas largitoris. Unde dicitur : « Opera justitiæ quis enuntiabit? aut quis sustinebit? » quia sicut nemo enuntiare potest justitiæ Dei sublimitatem, ita nec sufferre valet judiciorum ejus distinctionem, nisi cui ipse donaverit, et quantum donaverit.

« Longe enim est testamentum a quibusdam, et interrogatio omnium in consummatione est. » Longe est testamentum a paganis, qui idololatriæ exercent falsitatem ; longe est et ab hæreticis, qui fidei deserentes veritatem, sectas construunt erroris ; longe est et a malis catholicis, qui licet fidem rectam teneant, tamen opera fidei condigna non habent, et propterea testamenti Dei veraciter partici-

pes non sunt, « quia auditores legis non justificantur apud Deum, sed factores legis. » Dicunt enim se nosse Deum, factis autem negant; sed horum omnium interrogatio in consummatione est, quando in die iudicii singuli reddent rationem Deo pro animabus suis: « et tunc recipiet unusquisque propria corporis sui prout gessit, sive bonum, sive malum. »

« Qui minoratur corde cogitat inania, et vir imprudens et errans cogitat stulta. » Minoratur ergo corde, qui recedit a veritatis tramite. Hic cogitat inania, hoc est falsa pro veris mediatum condere dogmata; aut si falsa non docet, perversa tamen impune se credit posse agere opera. Hic ergo vir imprudens et errans merito dicitur, quia stulta lujuscemodi est æstimatio: « Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet: » quoniam Deus non irridetur, sed unicuique secundum propria reddet merita.

APUT IV.

Exhortatio Sapientiæ qualiter disciplinæ teneatur via.

« Audi me, fili, et discite disciplinam sensus, et in verbis meis attende in corde tuo, et dicam in æquitate disciplinam, et scrutabor enarrare sapientiam. » Admonet paterna sollicitudine vir ecclesiasticus eos, quos filii nuncupat nomine et optat habere loco, ut disciplinam sensus discant, hoc est fidei audiant veritatem, et attendant in corde suo ad verba ipsius, scilicet ut sine cessatione servare studeant ea quæ ad morum pertinent probitatem, et sic veraciter disciplinæ et sapientiæ divinæ erunt meditatores: quia « qui verbum Dei retinet in corde bono et optimo, fructum afferet in patientia. »

« Et in verbis meis attende in corde tuo, et dico in æquitate spiritus virtutes, quas posuit Deus in opera sua ab initio, et in veritate enuntio scientiam ejus, et in iudicio Dei opera ipsius ab initio. » Qui enim corde intento veritatis appetit habere notitiam, ipse intellectum sobrium cum effectu virtutum in lege Domini festinat habere; et sic ad gratiam Dei accipiendam poterit pertingere, ita ut sciat operum Dei ab exordio rationem, quæ secundum justum iudicium suum ab initio ipse ordinavit, et in statu rectitudinis permanere decrevit. Sed quia pars creaturæ per consensum suasionis diabolicæ cecidit, rursus eam auctoris sui potentia a casu erexit; mirabiliter enim omnipotens Deus ab initio creaturam suam per verbum suum condidit, et mirabiliter in fine sæculorum per eundem unigenitum Filium suum eam reparavit, quando hominem, qui ad imaginem Dei creatus est, arbitrii libertate delapsus, rursus per gratiam suam in pristinum restituit, et ordinabiliter ac juste eum vivere docuit, ut quod origo non custodierat, reparatio conservaret: hoc ergo licet hic aliquo modo historiam explicans retextat, tamen altiore sensu statum sanctæ Ecclesiæ dilucide manifestat.

« Ab institutione ipsorum distinxit partes illorum

« et initia ipsorum in gentibus suis. » Ex quo ergo hominis propaginem dilatari Deus disposuit, singularum gentium originem per partes singulas mundi discrevit, ita ut unaquæque gens ex parentis sui vocabulo denominata, sedes proprias in singulis provinciis possideret. Mystice autem divina sapientia Ecclesiam suam instituens, per totius partes orbis illam dilatavit, atque in singulis gentibus collocavit, ita ut specialia nomina in diversis locis vindicaret sibi. Unde est quod in Apocalypsi septem Ecclesiis, quæ fuerunt in Asia, sermo Dei directus sit, quando angelo Smyrnæ Ecclesiæ, et angelo Pergami Ecclesiæ, angeloque Thyatiræ Ecclesiæ, similiter et cæteris evangelista Joannes jussu Dei admonitus scripsit, et ea quæ in eis fuerunt corrigenda singulis annuntiavit (*Apoc. I, II, III*).

« Ornavit in æternum opera illorum, nec esuriunt nec laboraverunt; et non destiterunt ab operibus suis. » Præparavit enim Deus opera Ecclesiæ suæ, et charitatis splendore ipsam perpetualiter illustravit: propterea nullam virtutum patiuntur penuriam, nec pigritiæ lassitudine desistant, sed intenti bonis operibus semper insistent.

« Unusquisque proximum sibi non angustiabit, usque in ævum. » Quia « charitas non querit quæ sua sunt (*I Cor. XIII*), » sed quæ aliorum. Unde præcepit Apostolus, dicens: « Tanquam filiis dico: Dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus. » Latitudo mandati charitas est, quia ubi charitas manet, non sunt angustiae. In ipsa latitudine erat Apostolus cum diceret: « Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est, non angustiamini in vobis (*II Cor. VI*). » Ideo eam alibi legitur: « Latum mandatum tuum valde (*Psalm. CXVIII*): » quod est latum mandatum datum: « Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis (*Joan. XIII*). » Charitas ergo non angustatur. Vis non angustari in terra? In lato habita; quidquid enim tibi fecerit homo, non te angustat, quia illud diligis, quod non nocet: homo, Deum diligis, fraternitatem diligis, legem Dei diligis, Ecclesiam Dei diligis, sempiterna merces erit: « Laboras in terra, sed pervenies ad fructum promissum: quis tibi tollit quod diligis? »

« Non sis incredibilis verbo illius. » Quia superius dixerat quomodo Deus ab initio in scientia et iudicio ordinaverat opera sua, nunc ad observantiam mandatorum ejus, sententia in media ratione interposita, auditorem hortatur ne incredibilis verbo illius a statu rectitudinis deflectere præsumat. Et sic iterum ad narrationem interceptam redit, ostendens qualiter clementia Creatoris post casum pristinum reparavit genus humanum dicens:

« Post hæc Deus in terram respexit, et implevit illam bonis suis. » Respexit ergo Deus in terram humanæ naturæ, quando eam misericordix suæ intuitu restaurare decrevit. Implevit illam bonis suis, fide videlicet recta, cum virtutum operibus, qui Spiritum suum in cordibus credentium distribuit, sicut

scriptum est : « Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem : alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanctorum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. xii). » Et quia in præsentia Dei omnis vitalis constat anima, et ad opificem omnipotentem totius operis respicit conditio, sequens sententia probat, cum subiungitur :

« Anima omnis vitalis denunciavit ante faciem ipsius, et ipsa iterum reversio illorum. » Ante faciem enim Domini denuntiat anima vitalis, cum cogitationes videt, ac totius vitæ ipsi patet arcanum. Unde Propheta ad Dominum dicit : « Intellexisti cogitationes meas a longe (Psal. cxxxviii); et iterum : « quia cogitatio hominis confitebitur tibi (Psal. lxxv); » et rursum : « Dominus novit cogitationes hominum (Psal. xciii); » et ipsa iterum erit ejus reversio, quoniam sapientia Dei continet omnia, et ad ipsum refertur omnis creatura, cujus potentia secundum modum naturæ suæ exstat condita ; et quia inter cæteras creaturas excellit natura humana, pro eo quod ad imaginem Dei condita rationis prævalet potentia, mox sequitur.

CAPUT V

Quod Deus de terra creavit hominem, et secundum imaginem ejus fecit illum, et dedit illi scientiam.

(CAP. XVII.) « Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum. » Homo ergo de terræ limo formatus, animam a creatore suo accipit rationalem, in quo exprimit conditoris sui imaginem. In quo autem sit homo factus ad imaginem et similitudinem Dei, testatur Apostolus, cum nos solerter admonet, ut hanc quam in primo parente similitudinem perdidimus, per gratiam ejusdem conditoris recuperemus in nobis. « Renovamini, inquit, spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in justitia et sanctitate et veritate (Ephes. iv). » Creatus est ergo Adam novus homo de terra secundum Deum, ut esset justus, sanctus, et verus ; subditus humiliter et adhærens gratiæ sui conditoris, qui æternaliter ac perfecte justus et sanctus et verus existit ; qui quoniam pulcherrimam hanc novitatem divinæ in se imaginis peccando corrumpit, corruptamque in se prosapiam generis humani procreavit, venit secundus Adam, id est Dominus ipse et conditor noster, natus ex Virgine, creatus incorruptibiliter atque incommutabiliter ad imaginem Dei, id est, immunis omnis delicti, et plenus omnis gratiæ et veritatis, ut imaginem in nobis suam ac similitudinem exemplis suis restauraret et donis. Ipse est enim novus homo veraciter secundum Deum creatus ; quia nimirum ita veram de Adam carnis substantiam suscepit, ut nil de illo vitii sordentis traheret : cu-

PATROL. CIX.

A jus exempla pro captu nostro sequi, cujus adhærere donis, cujus obtemperare mandatis, est imaginem Dei, quam in vetere homine perdidimus, recuperare in novo. Non ergo secundum corpus, sed secundum intellectum mentis, ad imaginem Dei creatus est homo ; quodque et in ipso corpore habeat quamdam proprietatem, quæ hoc indicet, quod erecta statura factus est, ut hoc ipso admoneretur, non sibi terrena esse sectanda, velut pecoribus quorum voluptas omnis ex terra est. Unde in alvum cuncta prona atque prostrata sunt. Juxta quod quidam poetarum pulcherrime ac verissime dixit (Ovid. lib. i Metamorph.) :

Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque videre
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

B Congruit ergo et corpus ejus animæ rationali non secundum lineamenta figuræque membrorum, sed potius secundum id quod in cælum erectum est, ad intuenda quæ in corpore ipsius mundi superna sunt, sicut anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritalibus naturaliter nunc excellunt, ut quæ sursum sunt sapiat non quæ super terram. Quæ imago diligentius ex interioris hominis nobilitate est consideranda. Primo quidem, ut sicuti Deus unus semper et ubique totus est, omnia vivificans, movens et gubernans, sicut Apostolus confirmat, quod in eo vivimus, movemur et sumus, sic anima in suo corpore ubique tota viget, vivificans eum, movens et gubernans ; nec enim in majoribus corporis sui membris major et in minoribus minor, sed in minimis tota, et in maximis tota, et hæc est imago unitatis omnipotentis Dei quam anima habet in se ; quæ quoque quamdam sanctæ Trinitatis habet imaginem, primo in eo, quia sicut Deus est, vivit, et sapit. Est quoque et alia trinitas in ea, qua ad imaginem sui conditoris perfectæ quidem et summæ Trinitatis (quæ est in Patre et Filio et Spiritu sancto) condita est ; et licet unius sit illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, nempe intellectum, voluntatem et memoriam, quod idem, licet aliis verbis, in Evangelio designatur dum dicitur : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua (Matth. xxii) ; » id est, ex toto intellectu, et ex tota voluntate, et tota memoria. Nam sicut ex Patre generatur Filius, ex Patre Filioque procedit Spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, et ex his ita ambobus procedit memoria : sicut facile a sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta potest esse sine his tribus, nec horum trium unum aliquod (quantum ad suam pertinet beatitudinem) sine aliis duobus integrum constat ; et sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est, non tamen tres Dii sunt, sed unus Deus, tres habens personas, ita et anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in uno corpore, sed una anima tres habens dignitates, atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo, ex

quibus quasi excellentioribus animæ dignitatibus jubemur diligere conditorem, ut quantum intelligatur, et quantum diligatur, semper in memoria habeat, nec solus sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore ejus voluntas. Imo nec duo hæc sufficiunt, nisi memoria addatur, qua semper in mente intelligentis et diligentis maneat Deus, ut sicut nullum potest esse momentum, quo homo non utatur vel fruatur Dei bonitate et misericordia, ita nullum debeat esse momentum, quo præsentem eum non habeat memoria. Et hæc de imagine habeto. Nunc vero de similitudine aliqua intellige, quæ in moribus cernenda est, ut sicut Deus creator, qui hominem ad similitudinem suam creavit est charitas, est bonus, et justus, atque mitis, mundus et misericors, et cætera virtutum sanctarum insignia quæ de eo leguntur, ita homo

creatus est, ut charitatem haberet, ut bonus esset et justus, ut patiens atque mitis, mundus et misericors foret: quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propius est et majorem sui conditoris gerit similitudinem. Si vero (quod absit) aliquis per devia vitiorum et divortia criminum ab hac nobilissima sui factoris similitudine degener aberrat, similitudinem Dei in se non conservat. Cum autem de imagine interna animæ sententiam explicaret, statim de corporis substantia subsecutus est, dicens:

« Et iterum convertit illum in ipsam. » Hoc est, terram, juxta illam Domini sententiam, qua ad peccantem hominem ait: « Terra es, et in terram ibis (Gen. III). »

« Et secundum se vestivit illum virtute: numerum dierum et tempus dedit illi. » Creavit ergo Deus hominem rectum, et sensu ac ratione pollentem, ut observando justitiam vitam haberet continuam; sed quia ille conditoris sui legem non conservavit, per inobedientiam longævæ vitæ perdidit gloriam, numerumque dierum et temporis spatium accepit, in quibus præsentis vitæ clauderet terminum.

« Et dedit illi potestatem eorum quæ sunt super terram; posuit timorem illius super omnem carnem, et dominatus est bestiarum et volatilium. » Quia nimirum in hoc maxime factus est homo ad imaginem Dei, in qua irrationabilibus animantibus antecellit, capax videlicet et rationis conditus, per quam et creata quæque in mundo recte gubernare, et ejus qui cuncta creavit posset agnitione perfrui, in quo honore positus si non intellexerit ut bene agat, eisdem ipsis animantibus insensatis, quibus prælatatur est, comparabitur, sicut et psalmista testatur, dicens: « Et homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVIII). »

« Creavit ex ipso adiutorium simile sibi, consilium et linguam, et oculos, et aures et cor dedit illis excogitandi, et disciplina intellectus replevit illos. » Quod mulier de viri latere facta est, propter ipsius conjunctionis vim commendandam ita fieri oportuisse, credendum est; quod autem dormiente facta est, quod osse detracto in cujus locum caro suppleretur,

altioris mysterii gratia factum est. Significabatur enim quod de latere Christi in cruce per mortem sopiti sacramenta essent salutis exitura, videlicet sanguis et aqua, de quibus sponsa illi conderetur Ecclesia. Nam si tanti sacramenti non esset figura in creatione feminæ præmittenda, quid opus erat dormisse Adam, ut costam illius, de qua feminam faceret, tolleret, qui et vigilantibus ac non dolenti idem facere poterat? Quid necessarium ut cum os, quod de viri latere sumptum est, in feminam condebatur, in locum ossis non os, sed caro suppleretur? nisi quia figurabatur, quod Christus propter Ecclesiam infirmus, at vero Ecclesia per ipsum esset firma futura. Ergo similiter ut viro, dedit Deus mulieri sensum corporis et virtutem intellectus, quia singulis singulas animas dedit, et virtutem scientiæ habere voluit. Unde et sequitur:

« Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, et bona et mala ostendit illis. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magna opera suorum, ut nomen sanctificationis ejus collaudent; et gloriari in mirabilibus illius, ut magna opera enarrant ejus. » Quid est quod dicit, « bona et mala ostendit illis? » nisi quod vim discernendi bonum et malum eis tribuit. « Oculum super corda eorum posuit, » cum rationem intellectus, unde a cæteris animantibus distarent, in animabus eorum excellere voluit. Ubi eis et magna opera ejus cognoscere, et nomen sanctificationis ejus collaudare, et opera ejus glorificare possibilitas data est.

« Addidit illis disciplinam, et legem vitæ; hæreditavit illis testamentum æternum. Constituit cum illis et justitiam, et judicia sua ostendit illis, et magna honorem ejus vidit oculus eorum, et honorem vocis audierunt aures illorum, et dixit illis: « Attendite vobis ab omni iniquo, et mandavit illis unicuique de proximo suo. » Disciplinam et legem hic aut naturalem legem intellige, quam Deus dedit omni homini, ut per ipsam suo subjiceretur creatori, et bonorum operum honorificentiam in semetipso custodiret, ut prudenter et juste et modeste et temperanter omni tempore vitæ suæ in hoc mundo viveret, aut legem litteræ, quam ad correctionem morum et ad reparationem abolitæ legis priscæ conscribi decrevit; hoc enim et lex naturalis, et lex litteræ insinuant, ut Deum ex toto corde, tota anima, tota virtute diligamus, et ejus mandata in divino cultu et proximi nostri dilectione custodiamus.

« Vitæ illorum coram ipso sunt semper, non sunt absconse ab oculis ipsius. » Vitæ enim hominum sunt voluntates et actiones illorum, quæ utique agnitionem Dei non latent, quoniam omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. Unde per psalmistam dicitur: « Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt (Psal. XCIII). » Attamen eorum maxime vias novit, quorum actiones probat. Cæterum eos ignorare dicitur, quorum opera reprobat. Unde

scriptum est : « Novit Dominus viam justorum, et A rat præmia, sicut e contrario mala perpetua prome-
 iter impiorum peribit (*Psal. 1*). »

« In unaquaque gente præposuit rectorem, et pars
 « Dei Israel facta est manifesta, et omnia opera il-
 « lorum velut sol in conspectu Dei, et oculi ejus sine
 « intermissione inspicientes in viis eorum. » Rectores
 quos proposuit Deus in unaquaque gente, aut ange-
 los possumus intelligere, quos deputavit ad custo-
 diam singularum gentium, juxta illud Deuteronomii :
 « Statuit terminos gentium secundum numerum an-
 gelorum Dei, » et princeps Græcorum, princepsque
 Persarum, nec non et princeps populi Dei Michael
 esse in Daniele legitur (*Dan. x*) ; aut doctores sanctos,
 quos in orbem terrarum electio divina ad præ-
 dicandum verbum suum direxit. Unde in Apocalyp-
 si Joanni præcipitur, ut scribat angelo Ephesi, et B
 angelo Smyrnæ, atque angelo Pergami, angelisque
 cæterarum ecclesiarum (*Apoc. 1, 11*). Pars autem Dei
 Israel facta est manifesta, hoc est, congregatio san-
 ctorum probata, quorum dogmata lucent sicut sol
 in conspectu Dei, et actiones Deo sunt placitæ.
 « Oculi enim Domini super justos, et aures ejus ad
 preces eorum, quoniam oculi eorum ad Dominum
 intendunt, et amor cordis eorum anhelat (*Psal.*
xxxiii) ; » ex quorum videlicet persona, Propheta
 loquitur, dicens : « Oculi mei semper ad Dominum,
 quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos (*Psal.*
xxv) ; » sed quia illorum iniquitas, qui resistunt
 verbo Dei, et repugnant veritati, Evangelium Chri-
 sti opprimere non potest, neque destruere, sed magis
 ipso prævalente illi deficiunt, ideo subjungitur : C

« Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem
 « eorum, et omnes iniquitates eorum in conspectu
 « Dei. » Verbum enim Domini non est alligatum, sed
 ejus exosores æternis vinculis poenarum sunt man-
 cipandi, quoniam catenis scelerum eorum jam sunt
 vincti ; funibus enim peccatorum suorum unusquis-
 que constringitur, et ideo Dominus justo judicio tales
 damnat, quia perversas vias eorum esse considerat.
 « Vultus autem Domini super facientes mala, ut per-
 dat de terra memoriam eorum. »

« Eleemosyna enim viri quasi signaculum cum
 « ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conser-
 « vavit. » Misericordiæ quippe opera reassignatam
 mercedem factoribus suis in cælis restituent, et
 gratiam virtutum in bene meritis certissime conser-
 vabunt, juxta sententiam ipsius Veritatis qua dicit :
 « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam
 consequentur (*Mauh. v*). » Et alibi : « Date, ait,
 eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. »

« Et postea resurget et tribuet illis retributionem
 « unicuique in caput ipsorum, et convertet in interio-
 « res partes terræ. » Resurget enim Dominus in
 judicio, hoc est, ad retributionem se præparat, et
 retribuet unicuique juxta meritum suum, et juxta
 intentionem cordis sui, secundum quam judicia sua
 temperat. Unde dicit, « convertet in interiores partes
 terræ, » hoc est, judicat secretum voluntatis inter-
 næ ; quia voluntas bona æternæ beatitudinis præpa-

retur tormenta.

« Pœnitentibus autem dedit viam justitiæ, et con-
 « firmavit deficientes sustinere, et destinavit illis
 « sortem veritatis. » Voluntas est bona, ut post per-
 petrata peccata homo se per confessionem et pœni-
 tentiam convertat ad justitiæ opera, cui Dominus
 commissa delet peccata, et confirmat debiles gressus
 in virtutum semita, ut post condignos labores, in
 sorte electorum cœlestia percipiat præmia.

CAPUT VI.

De convertendo ad Dominum et relinquendis peccatis.

« Convertere ad Deum, et relinque peccata tua ;
 « precare ante faciem Dei, et minue offendicula :
 « revertere ad Dominum, et avertere ab injustitia
 « tua, et nimis odito execrationem, et cognosce
 « justitiam, et judicia Dei, et sta in sorte proposi-
 « tionis et orationis altissimi Dei. » Postquam enim
 sapientia narravit de conditione hominis, quomodo
 ad imaginem Dei ab initio creatus est, et cæteris
 creaturis terrestribus judicio Dei honore prælatus,
 nunc pari modo hortatur, ut post lapsum peccati
 rursus convertatur ad factorem suum, et relinquat
 errorem, per quem semetipsum illudendo decepit ;
 deprecetur Dominum assidue pro offensionibus suis,
 atque tota animi sui intentione ad divinam confugiat
 pietatem, spernat idololatriam, ac diabolicæ servi-
 tutis fallaciam, et discat mandatorum Dei normam
 rectissimam, ut in sorte sanctitatis, qua præle-
 ctus est, permaneat, et in laudibus perseveret Al-
 tissimi.

« In partes vade sæculi sancti, cum vivis et dan-
 « tibus confessionem Deo. » Sæculum sanctum est
 quies æternæ vitæ, quæ alibi nuncupatur sæculum
 æternum, et sæculum sæculi, seu sæcula sæculorum.
 Necessarium ergo est unicuique ut dum vivit et
 prævalet, locum sibi æternæ beatitudinis recte cre-
 dendo et bene operando præparet, quia post finem
 istius vitæ non est tempus operationis, ut recipiat
 unusquisque prout ante gessit, sive bonum sive ma-
 lum. Unde ipse Dominus in Evangelio auditores suos
 admonuit, dicens : « Currite dum lumen vitæ ha-
 betis, ne forte tenebræ vos comprehendant (*Joan.*
xii). » Et item : « Vigilate, inquit, omni tempore
 orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ
 futura sunt, et stare ante filium hominis (*Luc. xxi*). »
 Hinc et per Paulum dicitur : « Ergo dum tempus ha-
 bemus operemur bonum ad omnes (*Galat. vi*). » Hinc
 et Ecclesiastes ait : « In die bona fructe bonis, et
 diem malum præcave (*Eccle. vii*). »

CAPUT VII

Non esse demorandum in societate impiorum.

« Non demoreris in errore impiorum : ante mor-
 « tem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio.
 « Confiteberis vivens, vivus et sanus confiteberis, et
 « laudabis Deum, et gloriaberis in miserationibus
 « illius. » Morari in errore impiorum, certa est per-
 ditio hominum, quia post finem præsentis vitæ in

nihilum deputabitur omnis pompa humanæ gloriæ; A
qui autem spatium præsentis vitæ in divina consu-
mit laude, et justa quandiu vixerit semper instat
operatione, hic postmodum feliciter remuneratus in
æterna exultat beatitudine. Unde Ecclesiastes more
quo nos admonens instruit, ne perdamus otium con-
cessi temporis; sed ad utilitatem nostram illud con-
vertamus, ita dicens: « Nemo est qui semper vivat,
et qui hujus rei habeat fiduciam. Quodcumque potest
manus tua facere, instanter operare, quia nec opus,
nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu
properas (Eccl. ix). »

« Quam magna misericordia Dei et propitiatio il-
lius convertentibus ad se! » Soli illi dulcedinem mi-
sericordiæ Dei noverunt, qui ad ejus pietatem toto
corde se convertunt. Unde et per Jeremiam dicitur: B
« Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ
querenti illum (Thren. iii). » Hinc et psalmista ait:
« Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine,
quam abscondisti timentibus te! perfecisti autem
eam sperantibus in te in conspectu filiorum homi-
num (Psal. xxx). »

« Nec enim omnia possunt esse in omnibus, quo-
niam non est immortalis filius hominis, et in vani-
tate malitiæ placuerunt. » Non possunt esse omnia
in omnibus, sed juxta dispensationem Dei unusquis-
que proprium habet donum ex Deo, sicut per Pau-
lum dicitur: « Unicuique autem datur manifestatio
Spiritus ad utilitatem: alii quidem per Spiritum
datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ
secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem C
Spiritu, alii gratia sanctorum in uno Spiritu, alii
operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spi-
rituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ser-
monum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem
Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. xii). »
Quod autem ait: « Quoniam non est immortalis fi-
lius hominis, et in vanitate malitiæ placuerunt, »
ostendit quid habeat homo per corruptam naturam,
et quid habeat per divinam gratiam. Postquam enim
homo per liberum arbitrium peccando naturæ suæ
bonum corrupit, perversæ voluntatis suæ per prava
exempla multa indicia præbuit. Unde scriptum est:
« Sensus animi humani cordis ad malitiam pronus est
omni tempore ab adolescentia sua (Gen. viii). » Et
in Genesi legitur: « Videns autem Deus, quod multa D
malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio
cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœni-
tuit eum, quod hominem fecisset in terra (Gen. vi). »
Et item: « Cumque, inquit, vidisset Deus terram
esse corruptam (omnis quippe caro corruerat viam
suam super terram) dixit ad Noe: Finis universæ
carnis venit coram me; repleta est terra iniquitate
a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra
(Gen. vi). » Sed postquam ipse, qui hominem con-
didit, inter homines incarnari voluit, et Verbum
caro factum habitavit in nobis, dicit de eo Evan-
gelistæ Joannes: « Vidimus gloriam ejus, gloriam
quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis
(Joan. i). » De quo et paria sensit Joannes præcur-

sor Domini, ita dicens: « Qui post me venturus est,
ante me factus est, quia prior me erat, » et de ple-
nitudine ejus nos omnes accepimus, gratiam pro
gratia, quia lex per Moysen data est, gratia et ve-
ritas per Jesum Christum facta est (Ibid.).

« Quid lucidius sole, et hic deficit; aut quid ne-
quius quam quod excogitavit caro et sanguis, et
hoc arguetur. » Ostendit quod omnis mundi ma-
china temporalis et transitoria est, nec lux corpo-
ralis, quæ illuminat terram, perpetuo eadem man-
sura est; quanto magis vani cogitatus, quos fra-
gilitas humana exprimit, instabiles sunt et omnino
decidui.

« Virtutem altitudinis cœli ipse conspicit, et om-
nes homines terra et cinis. » In cœli nomine cœ-
lestem designat creaturam, in hominis vero ter-
restrem; et hoc ostendere vult quod cœlestis et ter-
restris creatura ejus æqualiter factura est. Mystice
autem virtutem altitudinis cœli Deus conspicit,
quando perfectionem sanctorum probando dinume-
rat. Hominis vero fragilitatem nihilominus novit,
cum peccatorem reprobando vitam despicit, quorum
opera pulveri et cineri comparantur, quia examine
venturi judicii omnino dissipabuntur, et ad nihilum
redigentur.

(CAP. XVIII.) « Qui vivit in æternum, creavit om-
nia simul. » Rerum quippe substantia simul creata
est, sed simul per species formata non est, et quod
simul exstitit per substantiam materiæ, non simul
apparuit per speciem formæ. Cum enim simul factum
cœlum terraque describitur, simul spiritalia
atque corporalia, simul quidquid de cœlo oritur,
simul factum quidquid de terra producit, indica-
tur. Sed hanc utique creationem materiæ ante
omnem diem hujus sæculi fecit, cum in principio
cœlum creavit et terram, quando etsi terra erat iu-
anis et vacua, et tenebræ super abyssum, in ipsis
tamen terræ et abyssi, id est, aquarum natura quasi
per substantiam seminalem simul condita latebant,
quæ postmodum ex hujus opere conditoris non simul
erant producenda.

« Deus solus justificabitur, et manet invictus rex
in æternum. » Quid est quod Deus solus justifi-
cari dicitur, cum sæpe in Scripturis leguntur justi
homines, qui juste viventes laudem meruerunt justi-
tiæ, sed ille solus est justus, sicut et bonus, per na-
turam, cæteri autem per gratiam. Unde scriptum
est in psalmo: « Non justificabitur in conspectu tuo
omnis vivens (Psal. cxlii). » Et in Job: « Nunquid
justificari potest homo comparatus Deo, aut appa-
rere mandus natus de muliere? Ecce etiam non
splendet luna, et stellæ non sunt mundæ in con-
spectu ejus, quanto magis homo patredo, et filius
hominis verius (Job. iv, xxv). » Ad bonitatem ergo
et justitiam Dei comparata bonitas vel justitia an-
geli sive hominis, jam non bonitas atque justitia esse
videtur, quia majestate sempiternæ bonitatis atque
justitiæ inestimabiliter superatur. Unde ipsa Veri-
tas in Evangelio ad eum, qui se magistrum bonum

appellavit, respondit : « Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus (*Marc. x*) : quoniam ad ipsum omne bonum referendum est. « Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (*Jacob. i*), » hic manet invictus rex in æternum, quia ejus potentia omnia vincit, omnia superat : cui nemo resistere potest, sed universa in voluntate ejus sunt posita ; quapropter scrutator et contemplator iste mirabilem Dei obstupescens, adhuc subjungit, dicens :

« Quis sufficit enarrare opera illius? Quis enim investigavit magnalia ejus? Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? Et quis adjiciet enarrare misericordiam ejus? » In eo enim quod dicit, quis sufficit, seu quis investigavit, vel quis enuntiavit, ostendit neminem per semetipsum idoneum esse penetrare profunditatem consilii Dei, aut magnitudinem virtutis ejus scire posse per omnia, vel enarrare, sed tantum quemque nosse, quantum ille voluerit ei revelare, vel suo dono concesserit eum posse lingua proferre. Unde ipsa Veritas in Evangelio ait : « Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui Filius voluerit revelare (*Matth. xi*). » Quam sententiam ita oportet ut intelligamus, et Patrem et ipsum Filium per Filium nobis revelari, quia ipse est mentis nostræ lumen ; Verbo enim suo se Pater declarat ; Verbum autem non solum id, quod per Verbum declaratur, sed etiam seipsum declarat. Erubescat Eunuomius tantam sibi notitiam Patris et Filii, quantam alterutrum inter se habent jactitans, quid si inde contendit et suam consolatur insaniam? quia sequitur : « Et cui voluerit Filius revelare. » Aliud est naturæ æqualitate nosse, quod noverat ; aliud revelantis dignatione.

« Non est minuere, neque adicere : nec est invenire magnalia Dei. » In meditando ergo et in legendo Scripturas sacras debemus esse cauti, nec quid adicere ad ea quæ scripta sunt, nec demere aliquid ab eis quæ ab auctoribus divinarum Scripturarum in libris comprehensa sunt, sed ea cum summa veneratione habere quæ ibi inventiuntur, et omni nisu adimplere quæ ibi præcepta sunt. Manifeste enim dicit Joannes in Apocalypsi sua, quæ clausula est totius canonis divini : « Contestor ego omni audienti verba prophetiæ libri hujus. Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto ; et si quis diminuerit de verbis prophetiæ hujus libri, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his quæ scripta sunt in libro isto (*Cap. ult.*). » Hæc quoque propter falsatores dixi, non propter eos qui simpliciter quod sentiunt dicunt, in nullo prophetia mutilata, et sensu catholico depravato. Hinc constat illud nobis de Scripturis sacris rimare sufficere, sive illa contemplatione elementorum scire et intelligere quæ facta sunt ; non tamen causas rationesque perquirere, quare unumquodque sic factum sit, vel aliter fieri debuisset quam factum est ; verbi gratia, si quis

vellet quærere, cur Moysi ita loquatur Deus « Quis fecit mutum et surdum, videntem et cæcum, « nonne ego Dominus Deus? » et dicat, Cur cæcus et surdus et mutus ita creati sunt? et cætera his similia, sumendum est in hoc loco testimonium de septimo decimo psalmo, in quod ad Dominum dicitur : « Cum sancto sanctus eris, et cum perverso subverteris, » et dicendum est, sanctum Deum esse cum eo qui sanctus est, et perversi apud eum qui sua voluntate ante perversus fuerit.

« Cum consummaverit homo, tunc incipiet ; et cum quieverit, operabitur. » Quando enim homo mandata Dei pia consummaverit operatione, tunc jam ostendit se rerum latentium mysteria scire, et cum se ab omnibus mundanis curis quietum reddiderit ad complendam veritatem Dei, et justitiam voluntatis ejus, tunc incipiet opus Dei operari ; hoc est, sanæ fidei regulam servare. Unde ipsa Veritas in Evangelio ait : « Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (*Joan. vi*). » Respondentibus autem turbis et interrogantibus eum quomodo opera Dei possent operari, ait : « Hæc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille (*Ibid.*). » Ille enim recte credit, qui rite mandata Dei custodit ; qui autem dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, hic mendax est. Confitetur quidem se nosse Deum, factis autem negat.

« Quid est homo, aut quæ gratia illius? Et quid est bonum, aut quid nequam illius? » Postquam iste disputator magnalium Dei a contemplatione majestatis divinæ se contulit ad considerationem humanæ substantiæ, parvum sibi videbatur omne quod in ea reperit, quia nihil in ea immutabile sive diutius idem mansurum, sed mutabile et cito deciduum invenit. Unde et subjungit :

« Numerus dierum hominum ut multum centum anni, quasi gutta aquæ maris deputati sunt. Et sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die avi. » Paucitas dierum humanæ vitæ bene comparata est guttæ aquæ maris et calculo mingto arenæ, quia ad comparisonem perpetuæ felicitatis nimia in ea brevitatis et maxima miseria invenitur. Unde in *Job* scriptum est : « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore repletur multis miseriis ; quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet (*Job. xiv*). » Et iterum : « Homo, inquit, ad laborem nascitur, et avis ad volatum. Militia est vita hominis super terram, et sicut dies mercenarii dies ejus (*Job. v, vn*). »

« Propter hoc patiens est Deus in illis, et effundit super illos misericordiam suam. Vidit præsumptionem cordis illorum, quoniam mala est, et cognovit subversionem illorum, quoniam nequam est. Ideo adimplevit propitiationem suam in illis, et ostendit eis viam æquitatis. » Quid suffert fragilitatem nostram nisi bonitas conditoris nostri, qui indignos fovet, ingratos pascit, contemptores tolerat, aversos revocat, et conversos ad poenitentiam misericorditer suscipit, et omnium peccatorum largis-

simam ventam tribuit? Unde quid tantæ pietati condignum possumus rependere? aut quid retribuere « Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? » nisi hoc, quod psalmista ait: « Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo? (Psal. cxv.) » Dicamusque gratulando cum eodem propheta: « Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis; misericors et miserator Dominus, patiens et multum misericors. Suavis Dominus universis, et miseratione ejus super omnia opera ejus. Laudem Domini loquetur os meum, et benedicat omnibus caro nomen sanctum ejus in æternum, et in sæculum sæculi (Psal. xlvii, xcvi, cxliv.) »

« Misericordia hominis circa proximum suum; misericordia autem Dei super omnem carnem. Qui « misericordiam habet, docet, et erudit quasi pastor « gregem suum. » Raro invenitur qui perfecte opem misericordiæ impendat in proximum, at Domini pietas redundat in universum mundum, « qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. » Et recte, quia omnium conditor et Dominus universorum ipse est. Grex enim Domini Ecclesia est catholica per totum orbem diffusa, eajus pastor unus est, quia ex duobus populis unum sibi construxit ovile, ut gregis dominici fieret unum ovile et unus pastor.

« Miseretur excipientis doctrinam miserationis, et « qui festinat in judiciis suis. » Hortatur eos qui doctrinam evangelicam, in qua gratia prædicatur, accipiunt, ut ipsi misericordiam proximis suis impendant, et festinent judicii diem misericordiæ operibus prævenire, semperque exalant misericordiam judicio, quia judicium ei sine misericordia, qui non fecit misericordiam. « Beati ergo misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Math. v.) »

« Fili, in bonis non des querelam, et in omni dato « non des tristitiam verbi mali. » Recte docet, ut bonis operibus non intermiscemus verba improperii, neque maculemus bonum datum sermonibus perversis: quia « corrumpunt mores bonos colloquia mala (I Cor. xv), » et ingratum faciunt bonum datum verba injuriosa. Dicit enim Jacobus apostolus de ipso Domino: « Qui dat omnibus affluenter et non improperabit (Jacob. i). » Unde decet, ut datum bonum bonis commendemus sermonibus: « Beatus homo qui non peccat in lingua sua (Jacob. iii). » Qui autem non offendit verbo, hic perfectus est vir. Sed sunt nonnulli qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba jaculantur, qui et rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt. Ita plerumque videtur, quod illatæ jam injuriæ satisfactionem solvant, cum post contumelias dona largiuntur, nec magni est operis, quod postulata tribuunt, quia ipso dationis suæ munere vix eundem excessum sermonis tegunt, quibus bene hoc loco dicitur: « In omni dato non des tristitiam verbi mali; » et paulo post, « Ecce verbum super datum bonum, et utraque cum homine

A justificato, » videlicet ut datum exhiberi debeat per pietatem, et bonum verbum tribui per humilitatem.

« Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum « melius quam datum. » Sicut ros segetes refrigerans defendit ab ardore solis, sic verbum bonum gratiam impendens muneri largientis protegit eum a nequitia linguæ irascentis. Unde alibi scriptum est: « Sermo durus suscitatur rixas, et sermo lenis mitigat suscitatas (Prov. xv). »

« Nonne ecce verbum super datum bonum, et « utraque cum homine justificato. » Sæpe verbum præcedit donum gratum, quia lingua eucharis maximam gratiam præbet homini. Unde Salomon ait: « Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiæ (Prov. xviii). » Et item: « Qui moderatur, inquit, sermones suos, doctus et prudens est, et pretiosi spiritus vir eruditus (Prov. xvii), » sed utraque, hoc est, verbum et munus conveniens dat, qui justitiæ viam graditur, quia utraque proximo suo competenter offerre molitur. E contrario vero ille, qui nequam est, ea facit quæ sequuntur.

« Stultus acriter improperebit, et datus indisciplinati tabescere facit oculos. » — « In ore ergo stulti, (ut alibi legitur) virga est contumeliæ, » et ideo donum ejus exstat ingratum, quia mentem accipientis exacerbatur verbis malignis. Mystico autem sensu hæc sententia denotat hæreticos, qui quicquid proferunt sub virtutis specie, pravo polluunt sermone, stultas moventes quæstiones, et contentiones, et pugnas legis. Et ideo Apostolus jubet nos illos devitare, scientes quia subversi sunt ejusmodi: « Sermo eorum ut cancer arripit, et tota doctrina eorum dolo et mendacio plena veraciter improperium est (II Tim. ii). » Propterea dicit: « Improperia exprobrantium tibi ceciderunt super me (Psal. lxxviii), » quorum tamen finis interitus, et procella tenebrarum in æternum eis servata est. Unde admonet auditores suos sapientia, ut prævideant sibi in posterum, et de futuris præcogitent, qualiter evadant pœnam vindictæ, et misericordiam inveniant coram oculis Dei.

« Ante judicium para justitiam tibi, et antequam « loquaris, discere; ante languorem adhibe medicinam, et ante judicium interroga teipsum, et in « conspectu Dei invenies propitiationem. Ante languorem humilia teipsum, et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam. » Hæc enim omnia ad cautelam fidelium dicta sunt, ut semper parati sint, et nunquam perniciose securitate sibi metipsis blandiantur, sed omni nisu in servitio Dei usque ad finem vitæ suæ laborare contendant, ante judicii tempus et diem illum, quo unusquisque debet pro se rationem Deo reddere. Ille discit atque justitiam sibi præparat, qui quotidie rimatur, quid de conversatione sua et actibus Deo placeat, quidve displiceat, et ita se per compunctionis lacrymas et castigationem corporis, studet a delictis mundare,

ut non necesse sit pro pollutione peccatorum æternis cruciatibus in die vindicte denuo illum subire. Illam enim horam languorem appellat et tempus infirmitatis, quando justa retributio unicuique pro astibus propriis-rependitur. Nec jam licet cuiquam operari, sed fas est operum suorum mercedem unumquemque recipere. Hic enim dies qualis sit, Sophonias propheta ostendit, diceas: *Juxta est dies Domini magnus et velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, dies tribulationis et angustie, dies calamitatis et miserie, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbis, dies tubæ et clangoris, super civitates munitas, et super angulos excelsos. Et tribulabo homines, et ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt, et effundetur sanguis eorum sicut humus, et corpora eorum sicut stercora;* sed et argentum eorum et aurum non poterit liberare eos in die iræ Domini; in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram (*Soph. 1*). »

CAPUT VIII.

Ut non impediamur orare Dominum semper, Apostolo dicente: Sine intermissione orate.

« Non impediaris orare semper, et non verearis usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in æternum. » Apostolica exhortatio hæc est quæ dicit: « Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis (*I Thess. v*). » Idem Apostolus sibi de nuptiis disputat quomodo innupta cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu, et qualiter illa quæ nupta est cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, et subjungit dicens: « Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi (*I Cor. vii*). » Hinc et ipsa Veritas in Evangelio ait: « Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante filium hominis (*Luc. xxi*), quoniam merces Dei, inquit, manet in æternum. » Prudens lector, attende quod dicit mercedem Dei manere in æternum. Et scito quod frustra hæretici suspicantur supplicia peccatorum non esse æterna. Juxta evangelicam ergo sententiam: « Ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (*Math. xxv*), » et utrique ordini sua retributio perpetualiter permanet.

« Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum. » De hoc quidem in Evangelio discipulos suos præmonuit, dicens: « Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra (*Marc. xi*). » Ille enim homo Deum videtur tentare, qui ita orat, ut docuit, et tamen non hoc agit quod jussit. Cujus infructuosa

est oratio, quia solummodo illi ab eo auferuntur qui recta fide et bonis operibus levant orationes suas ad Deum.

« Memento iræ in die consummationis, et tempus retributionis in conversatione faciei. » « Memento, inquit, iræ, » hoc est vindicte, quæ peccatoribus reservatur in die universalis judicii, et in resurrectione cunctorum, quando corpora immortalia resurgunt, qualis tunc retributio a justo judice unicuique restituatur. Justus enim Dominus, et justitiam diligit, æquitatem vidit vultus ejus, qui reddet singulis secundum opera sua.

« Memento paupertatis in tempore abundantie, et necessitatum paupertatis in die divitiarum. » Saluberrima doctrina est ut in tempore istius vite quo licet operari, elemosinæ et misericordie actibus operam demus, nec perdamus otium nobis concessum, « quia veniet tempus, quando jam non licet operari. » Hoc enim hic tempus paupertatis et diem necessitatis nominat. Unde Salvator in Evangelio discipulos suos docuit, dicens: « Currite dum lumen habetis, ne forte tenebræ vos comprehendant (*Joan. xii*). » Et item: « Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (*Lut. xvi*). »

« A mane usque ad vesperam mutabitur tempus, et hæc omnia citata in oculis Domini. » — « A mane » dicit, hoc est ab ortu natiuitatis, « usque ad vesperam » senectutis: « mutabitur tempus » ætatis hominis, quia « repletus multis miseriis fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet (*Job. xiv*). » Vel aliter: A mane, hoc est ab initio creationis mundanæ usque ad vesperam sæculi semper mutabuntur tempora, et ver, æstas, autumnus et hiems, dies et nox, nunquam requiescunt: et tamen hæc omnia ad statum æternitatis comparata cito transire videntur, nec aliquid de corporalibus rebus perpetuum manet. Sed omnia coram oculis Domini transeunt, et certo sine clauduntur. Ipse autem semper idem est, et anni ejus non deficient.

« Homo sapiens in omnibus metuit, et in diebus delictorum attendet ab inertia. » Homo, inquit, sapiens in omnibus metuit, quia beatus homo semper pavidus est. Ille quippe vere sapiens est, qui timorem Dei semper ante oculos cordis habet, ita ut ab omnibus delictis, quantum possibile est, caveat, oblivionem præceptorum Dei fugiat, et mandata ejus opere implere studeat, quia propheta testante: « Initium sapientiæ est timor Domini, intellectus bonus omnibus facientibus eum (*Psal. cx*). » Cogitationes enim robusti semper in abundantia, et omnis piger semper in egestate erit.

« Omnis astutus agnoscit sapientiam, et invenienti eam dabit confessionem. » Astutus, hoc est, diligens et intentus meditator legis Dei agnoscit sapientiam Dei esse Christum; et postquam invenierit eum, et corde credulo ejus agnitionem perceperit, ipse dabit ei confessionem rectæ prædicationis, et studium condignæ operationis.

« Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt, et intellexerunt veritatem et justitiam, et imploraverunt proverbialia et judicia. » Sicut prius ait astutos agnoscere sapientiam, sic et nunc sensatos in verbis bonis actibus demonstrat probare sensus prudentiam; in verbis enim sensati ipsi sunt doctores sancti, qui non solum intelligunt veritatem et justitiam mandatorum Dei, sed et proverbialia doctrinarum ob auditorum suorum proferunt utilitatem, et bonorum exemplorum non cessant eis exhibere imitationem.

CAPUT IX.

De continentia animæ, eo quod non sit eundem post desideria cordis, id est non esse acquiescendum cogitationibus vanis, sed auxilio Dei obstandum eis.

« Post concupiscentias tuas non eas, et a voluptate tua avertere: si præstes animæ tuæ concupiscentiam ejus, faciet te in gaudium inimicis. » Omnem concupiscentiam carnalem nocivam esse ostendit Scriptura sacra. Unde in lege dicit: « Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus. Non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt (Exod. xv). Et alibi scriptum est: « Concupiscentia avertit cor eorum (Dan. xiii). » De quo per Paulum dicitur: « Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis (I Tim. vi). » Hinc et Joannes ait: « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum est, et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est, et mundus transiit, et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum (I Joan. ii). » Qui enim voluptatibus operam dat, verendum illi est ne in illud propheticum incidat, quo dicitur: « Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis (Psal. xliii). » Et alibi: « Voluptas habet pœnam, et necessitas parit coronam; » qui enim præstat animæ suæ concupiscentiam, faciet eam in gaudium venire nequissimis hostibus, hoc est malignis spiritibus, qui semper interitam nostrum desiderant. Unde princeps apostolorum ait: « Novit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem judicii cruciandos reservare (II Petr. ii), » magis autem eos qui post carnem alteram in concupiscentia immunditiæ ambulat, et quia concupiscentia non solum in luxuria et in deliciarum appetitu constat, sed etiam in ambitione primatus et amore obsequii popularis, ubi peccatum difficile devitatur. Ideo sequitur:

« Ne oblecteris in turbis, nec in modicis delecteris; assidua est enim commissio illorum. » Qui enim cautus non est in turbarum frequentatione, et se intermiscet populari conversationi, frequenter cogitur sive in verbo, sive in risu, sive in vanitate aliqua mandatorum Dei transgressionem facere, quæ

tamen in turba conversanti non videtur grandis esse culpæ, cum Scriptura dicat: « Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii (Matth. xii). » Et alibi: « Risus, inquit, dolori miscebitur, et extremum gaudii luctus occupat (Prov. xv). » Unde Dominus noster, qui venit in hunc mundum peccatores salvos facere, et omnia trahere ad seipsum (Matth. ix), ut nobis ostenderet solitudinem aliquando prodesse propter circumspectionem cordis nostri immovandam, scribitur fugere in desertum locum, et in monte solus orare, atque in nave conquiescere (Luc. v). Non quod illum aliquis lædere potuisset, aut aliquo crimine polluere (quem constat ab omni peccato immunem esse), sed ut nobis exemplum daret, qualiter humana vitæ pericula possimus devitare.

CAPUT X.

Quod ebriosus non ditabitur, et spernendo modica paulatim decidat: et quod mulieres et vinum apostatate faciant a Deo.

« Ne fueris mediocris in contentione ex fenore, et non est tibi in sacco nihil, eris enim invidus tuæ animæ. » Hæc sententia provocat nos ad misericordiæ opera, ut non simus pigri in præstando proximis nostris beneficiis terrena, quia non inde decurrunt nobis solatia temporalia; imo si hoc facere negligentes fuerimus, animæ nostræ non perspiciemus præparare bona futura. Ubi temporalis elemosyna remunerabitur mercede perpetua.

(CAP. XIX.) « Operarius ebriosus non locupletabitur, et qui spernit modica, paulatim decidet. » Hæc sententia ad superiora respicit, ubi dicitur: « Ne oblecteris in turbis, nec in modicis delecteris, quorum est assidua commissio. » Igitur in turba propter usum nequissimum non grande crimen esse putatur ebrietas vitium, cui tamen adhæret pœnæ omne flagitium, sicut in sequentibus demonstrabitur, ubi quæ ebrietati succedunt mala, evidenter ostenditur; licet enim gulosis parvum crimen videatur esse nimia potatio, in detrimento tamen et amissione bonarum rerum, et in multiplicatione scelerum, tandem sibi sentiant valde esse perniciosum, quod antea spernentes æstimaverunt esse modicum. Nam sequitur:

« Vinum et mulieres apostatate faciunt sapientes, et arguunt sensatos; et qui se jungit fornicariis, erit nequam; putredo, et vermes hæreditabunt illum, et extolletur in exemplum majus, et tolletur de numero anima ejus. » Vinum, inquit, et mulieres apostatate faciunt sapientes, et arguunt sensatos, ac si diceret, ebrietas ac fornicatio illos qui se sapientes in acumine ingenii et in subtilitate sensus æstimant, faciunt adversos et alienos a vera sapientia, et reprehensibiles esse ostendunt, eo quod præter donum præcipuum sapientiæ in stultitiam maximam devoluti sunt. Ut se fornicariis jungerent, propterea putredo et vermes futuræ pœnæ sequentur illos, et malum exemplum posteris relinquentes de numero sanctorum tollentur, nec in eorum societate adnumerari merentur, quod bene expertus est Salomon.

qui postquam accepit a Deo multam sapientiam quasi flumen, deseruit Deum patrum suorum, et junctus est mulieribus alienigenis, quarum amore turpiter detentus, fama profana, et idola diversa eis fabricavit. Unde et laudem gloriæ maximæ perdidit. et non inter electos, sed inter apostatas computari promeruit (*III Reg. xi*). Hæc juxta historiam dicta sint. Cæterum juxta allegoriam vinum hæreticorum de quo in cantico Deuteronomii scriptum est : « Uva eorum uva fellis, et botrus amaritudinis (*Deut. xxxii*). » Furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabilis, et fornicatio eorum nequissima, qua deserentes fidei veritatem juncti sunt dæmoniis. Conversi in vaniloquium, et in hypoerisi loquentes mendacium. Dicentes se sapientes esse, stulti facti sunt; horum cruciatus, ut cruciatus est scorpium cum percussit hominem, « et vermis eorum non moritur, nec ignis exstinguitur (*Marc. ix*). » Unde notabiles facti, et omnibus abominabiles de terra Ecclesiæ eradicantur, et de societate sanctorum in æternum sequestrantur.

« Qui credit cito levis corde est et minorabitur, et « qui delinquit in animam suam insuper habebitur. » Videndum est ne hæc sententia contraria sit illi apostolicæ sententiæ, quæ dicit de charitate : « Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit (*I Cor. xiii*); » sed ibi perfectio bonæ voluntatis, quæ semper prompta est ad omne opus bonum; hic autem levitas animi describitur, quæ semper mutabilis est, et statum firmitatis non habet. Unde alibi scriptum est : « Stultus ut luna mutatur. » Qui ergo facilis est ad subvertendum, et prurientes aures habens a veritate auditum avertit, ad fabulas autem convertitur, hic minorabitur sensu et virtute, et delinquens in animam suam inter stultos deputabitur.

« Qui gaudet iniquitate denotabitur, et qui odit « correptionem, minuitur vita. » Ille gaudet in iniquitate, qui non habet illam charitatem, de qua scriptum est : « Non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati (*Ibid.*). » Et ipse denotabitur, quia per operationem pravam valde reprehensibilis demonstrabitur, et talis etiam, quia odit correptionem, et non vult converti ad melius, minuitur vita, quoniam carebit quiete sempiterna.

« Qui odit loquacitatem, exstinguit malitiam. » Grave vitium est loquacitas, dicente Scriptura : « In multiloquio non effugies peccatum, et vir linguosus non dirigitur super terram (*Prov. x*). » Hinc et Jacobus apostolus ait : « Lingua quidem modicum membrum est, et magna exaltat. Ecce quantus ignis, quam magnam silvam incendit, et lingua ignis est universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata a gehenna (*Jacob. iii*). » Qui autem a multiloquio se continet, exstinguit malitiam superbiæ et iniquitatis.

« Qui peccat in animam suam, pœnitebit; et qui « jucundatur in malitia, denotabitur. » Hæc quidem sententia expositione non indiget, quia manifestum

est quod quicumque malis operibus animam suam polluit, in futuro pœnitebit, quando omne peccatum justo judicio Dei punietur. Qui enim jucundatur malitia, denotabitur, quoniam hi qui lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis, justissimi judicis sententia damnabuntur, dicente ad eos ipso Domino : « Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, in ignem æternum, ubi est fletus et stridor dentium (*Lut. xiii*). »

« Ne iteres verbum nequam et durum, et non « minoraberis. » Verbum ergo nequam iterare est post fletum committere, quod rursus necesse sit flere. Iterat verbum nequam, et hoc defendere sategit, quod male locutus est, qui hoc quod malitiosa mente concepit, pessimo replicat facto : cujus est certa minoratio, quia post pravum commissum nulla ejus paret emendatio. Unde Cain postquam iratus est contra fratrem suum, et eum occidere cogitavit, voce Dominica correptus est; sed quia sua corrigere noluit, et verbum malitosum quod cogitatu conceperat, implevit facto, piaculi sui Domino retribuente justam recepit vindictam (*Gen. iv*).

CAPUT XI.

Sapientia monet, sive amico seu inimico, prope re non pandere secretum.

« Amico et inimico noli narrare sensum tuum, et « si est tibi delictum, noli denudare; audiet enim te et custodiet te, et quasi defendens peccatum « odiet te, et sic adhærebit tibi semper. » Cautelam et discretionem docet nos in omnibus habere, ut non æqualiter amico et inimico catholico et hæretico nostra pandamus occulta : quia inimicus perversum habens tractatum, licet per hypoerisin aliquando foris blandiatur, dolum tamen et decipulam in oculis nobis semper præparat.

« Audisti verbum adversus proximum tuum ? « commoriatur in te fidens, quoniam non te disrumpet. A facie verbi parturit fatuus tanquam gemitus « partus infantis. » Non æqualiter verbum prolatum recipit sensus sapientis et stulti, quia sapientis animum difficile commovebit verbum durum, stulti autem totum perturbat sensum. Ita ut gemitum doloris exprimat per actum nefandum. Unde scriptum est : « Non conturbat justum, quidquid acciderit ei; qui autem perversi cordis est, non inveniet bonum (*Prov. xvii*). » Sed cavendum est illi qui de firmitate cordis sui confidit, ne diutius verbi duri mentionem in corde habeat, quia serpentina suggestio, ubi introitum invenerit, virus nequitæ infundere non cessabit, et mentem invasam cito corrumpit.

« Sagitta infixæ femori canis [*Vulg.*, carnis], sic verbum in corde stulti. » Canis aliquando in bonam partem recipit significationem, aliquando vero in malam. In bonam ergo, ut est illud in Psalterio : « Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem (*Psal. lxxviii*). » Quod significat doctores ex Judæis legis Dei justitiam esurientes, post vespeream passionis Christi civitatem Ecclesiæ solerti cura

circumire, et latratu prædicationis defendere. Hinc legimus in Evangelio, quod canes linxerint ulcera Lazari mendici (*Luc. xvi*). Canis vero ad malam partem vertit significationem, cum peccatorum exprimit sordes, ut est illud: « Sicut canis revertitur ad vomitum suum, sic stultus, qui iterat stultitiam suam (*Prov. xxvi*). » Sagitta infligitur femori canis, cum concupiscentia mala ex diabolica suggestionem infligitur in corde peccatoris, qui merito stultus dicitur, quoniam quasi bos trahitur ad victimam, et non prævidebit sibi nec cavet æterni interitus ruinam

« Corripe amicum ne forte non intellexerit, et dicat, Non feci; aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte non dixerit, et si dixerit, ne forte iteret. » Salubris valde et discreta hæc est doctrina, ut corripiamus, amicos nostros delinquentes cum omni patientia, quoniam aliquando peccatur per ignorantiam, aliquando per negligentiam, aliquando vero per contemptum et inobedientiam; sed si disciplina talibus adhibetur cum modestia, de præteritis malis generat in eis verecundiam atque poenitentiam; de futuris vero exhibet diligentiam atque cautelam. Unde auditores suos Paulus admonet, dicens: « Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum ne et tu tenteris; alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (*Galat. vi*). »

« Corripe amicum: sæpe enim fit commissio, et non omni verbo credas; est qui labitur in lingua sua, sed non ex animo. Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? » Grandis distantia est inter eum qui peccat per simplicitatem vel ignorantiam, et eum qui per malitiam. Potest enim fieri, ut quis offendant in verbo malo, quod tamen ipse non suspicetur esse malum, ut est usus quotidiani otiosique sermonis, qui non ex dolo, sed ex levitate animi procedit; huiusmodi ergo verbum licet non careat delicto, tamen non adæquatur in noxa illi qui plenus est nequitia et dolo. Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? Non est enim homo super terram qui faciat bonum, et non peccet; sed illi de quibus scriptum est: « Linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione et amaritudine plenum est (*Psal. xliii*), si non conversi fuerint, et condignam poenitentiam de peccatis suis non egerint, mortis sententia eos manebit. Contritio enim et infelicitas est in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt, nec habuerunt timorem Dei ante oculos eorum; propterea in cæcitate cordis sui, et in iniquitatibus suis interibunt.

CAPUT XII.

Sapientia monet prius corripere proximum ante comminationem, secundum prædicationem Evangelii.

« Corripe proximum antequam commineris; et da locum timori Altissimi, quia omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum. » Hoc est quod

A ante jam monuit, ut patientia et mansuetudo magis valeat in correptione fratrum, quam furor et duritia: quia inde datur locus timori Altissimi, et conversio a peccatis. Omnis enim sapientia est timor Dei, et in illa homo nihil discit nisi timere et honorare Deum. Unde et sequitur:

« In omni sapientia dispositio legis, et non est sapientia nequitiae disciplina, et non est cogitatus peccatorum prudentia. » Lex enim Domini sapientia divina disposita atque ordinata est, nec est in ea aliquid nequitiae nec aliqua peccatorum meditatio, sed tota sincera, tota veritate atque iustitia plenissima. Unde scriptum est: « Iustitia tua iustitia in æternum, et lex tua veritas. » Hanc apostolica pandit doctrina, et catholica per totum orbem tenet Ecclesia; de illa vero quæ huic contraria est, hoc est hæreticorum doctrina, subsequenter dicitur:

« Est nequitia, et in ipsa execratio. » Nequitia enim hæreticorum omnibus bonis et iustis est execrabilis, et ipsam detestatur omnis religio Christiana: « Sermo enim eorum ut cancer serpit, et multum proficit ad impietatem: quorum societas pernicioosa est, quoniam iuxta Salomonem, relinquerunt ducem pubertatis suæ, et pacti Dei sui obliti sunt; inclinata est enim ad mortem domus eorum, et ad inferos semitæ ipsorum. Omnes qui ingrediuntur ad eos, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ (*Prov. ii*). »

« Est insipiens qui minuitur sapientia. » Hæc sententia quibusdam videtur ad superiora referri, hoc est, ad hæreticorum execrabilem nequitiam, quorum mens quantum captivata est errore, tantum procul recedit a veritate; sed quia sequens locus non de hæreticis, sed de simplicibus, qui minus in Scripturarum scientia docti sunt, disputare videtur, potest non inconvenienter de talibus dici, quod sit insipiens qui minuitur sapientia, hoc est mysterium Dei caret intelligentia, quantum ad doctrinam pertinet; sed tamen non abest penitus a mandato rum Dei custodia; propterea consequenter dicit:

« Melior est homo qui minuitur sapientia, et deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi. » Multum ergo distat inter eum qui habet scientiam legis Dei in eruditione, sed tamen non servat eam in operatione, et illum qui licet non habeat profundum intellectum, in timore tamen Dei quantum novit et potest recte vivendo conversatur. De illo ergo dicitur: « Servus qui scit voluntatem Domini sui, et non facit, vapulabit multis. » De isto vero « qui non scit et non facit, vapulabit paucis (*Luc. xii*). De illo scriptum est: « Potentes potentiora tormenta patiuntur (*Sap. vi*). » De isto quoque ita dicitur: « Exiguo concedetur misericordia. » De hoc et Iacobus apostolus ait: « Si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo. Consideravit enim se et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexit in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea,

non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis, hic A enim cordis os loquitur (*Ibid.*). » Sic et Apoſtolus, beatus in facto ſuo erit (*Jacob.* 1). »

« Est ſolertia certa et ipſa iniqua, et eſt qui emit- tit verbum certum, enarrans veritatem. » Modo incipit fidelium qui ambulant ſecundum veritatem, et hypocritarum qui cuncta ſicte faciunt, enarrare differentiam, et exponere rationem. « Est, inquit, ſolertia certa, et ipſa iniqua : » hoc eſt, hæreticorum verſutia arte dialectica inſtructa, quæ cuncta dolo agit, et pravo corde ſemper machinatur malum, et in omni tempore iurgia ſeminat; « et eſt qui emit- tit verbum certum, » hoc eſt, ſtrenuitas ſanctorum doctorum, quæ recte verbum prædicat Evangelii, et fidei edocet veritatem : hæc docendo et operando, regulam iuſtiæ ſectoribus ſuis oſtendit : illa quo- que ſemper quocunq; poteſt, per artis ſuæ falla- B ciam ſeducere et decipere non deſiſtit; hæc iter rectum, illa devia pergit erroris; hæc ad veram vitam, illa ad æternam tendit perditionem.

« Est qui nequiter humiliat ſe, et interiora ejus « plena ſunt dolo; et eſt qui ſe nimium ſubmittit a « multa humilitate. » De illis vero qui ſe falſo humiliant, et in cordis ſecreto pleni ſunt dolo, quali- ter cavendum ſit, ipſa Veritas præmonuit, dicens : « Attendite a falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. » Igitur « a fructibus eorum cognoscetis eos (*Matth.* vii). » De his autem qui vere humiles fieri volunt, a ſe exemplum ſumere præcepit, dicens : « Discite a me, quia mitis ſum et humilis corde, et inuenietis requiem animabus veſtris (*Matth.* xi). » C Si ergo volumus Veritatis eſſe diſcipuli, a cordis radice veræ humilitatis bonum primum ſumendum eſt, et ſic per ipſum bonorum operum exempla for- niſecus præparanda. Quid autem ſicta humilitas faciat, ſequens ſententia oſtendit.

« Et eſt qui inclinat faciem, et ſingit ſe non videre « quod ignoratum eſt; et ſi ab imbecillitate virium « vetetur peccare, ſi invenerit tempus malefaciendi, « malefaciet. » Sic enim hæretici, ſic omnes hypo- critæ, licet ſpeciem virtutum habitu et geſtu extrin- ſecus ſimulent, tamen quia virtutem ejus intrinſe- cus non habent, in eo quod ad tempus ſumunt fir- miter manere non poſſunt; ſed ſtatim ut locum pec- candi invenerint, quod prius ſub velamento tegebant, D in propatulo declarando revelant : quod et ſequens ſententia probat.

« Ex viſu cognoscitur vir, et ab occuſu faciei co- gnoscitur ſenſatus. Amictus corporis, et riſus « dentium, et ingreſſus hominis enuntiant de illo. » Per indicia enim exteriora ſæpe deprehenditur interior affectus animi, et per geſtum corporis demon- ſtratur qualitas voluntatis. Unde eſt illud Evange- licum : « Non eſt arbor bona quæ facit fructus ma- los, neque arbor mala faciens fructum bonum. Una- queque enim arbor ex fructu ſuo cognoscitur (*Luc.* vi). » Et item : « Bonus, inquit, homo de bono the- ſauro cordis ſui profert bonum, et malus homo de malo theſauro profert malum. Ex abundantia

enim cordis os loquitur (*Ibid.*). » Sic et Apoſtolus, quæ ſunt indicia malarum quæve bonarum volunta- tum expreſſit, dicens : « Maniſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitia, contentio- nes, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, invidia, homicidia, ebrietates, comeaſiones, et hiſ ſimilia : quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur : fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mo- deſtia, continentia, » etc. Sic ergo bonarum ar- borum oſtenduntur boni fructus, et malarum mali, quoniam bona opera maniſta ſunt, et quæ aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt.

« Est correptio mendax in ira contumelioſi, et « eſt iudicium quod non probatur eſſe bonum. » Hactenus ſervat tenorem, quem prius tenebat, diſ- putans de falſa humilitate hypocritarum et hæreti- corum; quia mendax eſt eorum correptio doctrinæ, et iudicium falſum, quia ſicut errant in fide et religio- ne, ſic titubant iudiciorum ſuorum qualitate; nec poteſt eſſe bonum iudicium, quod non bono ge- ritur animo.

CAPUT XIII.

Quod bonum ſit arguere loquendo, quam tacendo dolos tenere per iram.

(CAP. xx.) « Quam bonum eſt arguere, quam irasci, et conſitentem in oratione non prohibere ! » Bonum eſt ergo omnia circumspecte et patienter agere, quia ira viri iuſtitiam Dei non operatur, et doctrina hominis per patientiam dignoſcitur. Unde et ſuperius ita admonuit : « Corripe proximum au- tequam commineris, et da locum timori Altissimi, ne forte per inquietudinem animoſitatis perdat in proximo fructum correptionis (*Eccli.* xix), » « et conſitentem, ait, in oratione noli prohibere. » Non eſt ille prohibendus, qui conſitetur Deo in oratione ſua, et laudat ipſum in ore ſuo, ſed inſtruendus, ut rectæ fidei et bonorum operum concordiam adhi- beat, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, ſed « corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſ- ſio fit ad ſalutem : » proinde Propheta dicit : « Benedic, anima mea, Domino, et omnia interiora mea nomen ſanctum ejus (*Pſal.* cii). » Et alibi : « Ele- vatio, inquit, manuum mearum ſacrificium veſper- tinum (*Pſal.* cxl). »

« Concupiſcentia ſpardonis devirginabit juvenulam, « ſic qui facit per vim iudicium iniquum. » Probat exemplo quod ſuperius protulerat verbo, ut bonum ſit non irasci : quoniam ſicut concupiſcentia ſpa- donis maculat quidem virginem, ſed non generat ſobolem, ita et violentia iniqua, ſimulat quidem iudicium, ſed non ſervat æquitatis modum.

« Quam bonum eſt correptum manifeſtare pœni- tentiam : ſic enim effugies voluntarium peccatum. » Sicut prius prohibuit iracundiam prævalere in iudicio, ſic et nunc laudat, ut correptionem magiſtri ſequatur pœnitentia diſcipuli : ita quoque concupiſcentia

opprimitur peccatum, et venia impetratur delicti. Unde Salvator in Evangelio Petro præcepit, dicens : « Si peccaverit in te frater tuus, vade, corripe eum inter te et ipsum solum : quod si pœnitentiam egerit, lucratus eris fratrem tuum, » etc. (*Matth. xviii*). Hinc et in Proverbiis Salomon ait : « Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam ; qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis (*Prov. xv*). »

« Est tacens qui invenitur sapiens, et est odibilis « qui procax est ad loquendum. » Hac sententia laudatur modestia boni viri, et vituperatur temeritas superbi, vel magis commendatur religiositas et prudentia boni catholici, et reprehenditur atque detestatur stultitia et procacitas hæretici ; quia sicut iste immoderato silentio ostendit sapientiam suam, sic et ille in loquacitate superflua manifestat stultitiam suam, sed quia taciturnitas aliquando procedit ex bono, aliquando vero ex malo, inde subjungitur :

« Est autem tacens non habens sensum loquelæ, et « est tacens sciens tempus aptum. » Sunt enim multi qui ideo tacent, quoniam non habent sensum et peritiam loquendi ; sunt et alii qui non per insipientiam, sed per scientiam silent, observantes in loquendo horam apti temporis, quia « tempus est tacendi, et tempus loquendi ; » nec omne tempus ad omnia æqualiter conveniens est. Unde et sequitur :

« Homo sapiens tacebit usque ad tempus. » Lingua itaque discrete frenanda est, non insolubiliter obliganda, ut nimirum cum opportunum considerat, postposita censura silentii, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat.

« Lascivus autem et imprudens non servabunt tempus. » Mos est semper prudentium, ut moderent sermones suos, et aptum tempus observent : stultorum vero ut nec locum, nec tempus, nec modum custodiant, sed totum spiritum suum impudenter proferant : quod sæpissime hæretici et schismatici faciunt. Unde Apostolus Timotheam docet qualiter auditores suos instruat, « ne intendant fabulis et genealogis interminatis, quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide ; finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta : a quibus quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium, volentes esse leges doctores, non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant (*I Tim. 1*). » Quorum stultitiam adhuc redarguit Sapia dicens :

« Qui multis utitur verbis, lædit animam suam ; « et qui potestatem sibi sumit injuste, odietur. » Multis utuntur verbis hæretici cum per eloquentiam humanam certant suam velare malitiam ; qui sibi injustam usurpant potestatem, quoniam contra veritatem sentiendo non recte sibi usurpant magistræ dignitatem. Unde ipsi odibiles erunt, quia tam coram Deo quam etiam coram hominibus turpes et detestabiles fiunt ; quorum doctrina et studium totum vertitur illis in detrimentum. Unde sequitur :

A « Est processio in malis viro indisciplinato, et est « inventio in detrimentum. » Sub lingua enim eorum labor est et dolor, sedent in occultis ut interficiant innocentem ; quapropter tota machinatio dolosæ inventionis eorum reputabitur eis in opprobrium sempiternum. Fiet enim mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem et in scandalum.

« Est datum quod non est utile, et est datum « cujus retributio duplex. » Datum quod non est utile, hoc est, cum homo eleemosynam tribuens expendit eam pro humano favore ; et est iterum datum, cujus est retributio duplex, quando homo eleemosynam pro Dei amore et pro æternæ vitæ desiderio facit ; cui hic meritum tribuitur honor, et in futura remuneratione gloria sequetur sempiterna.

B Unde ipsa Veritas in Evangelio ait : « Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me et propter Evangelium, qui non accipiat centes tantum nunc in tempore hoc cum persecutionibus, et in sæculo futuro vitam æternam (*Luc. xviii*) ; » cujus sententiæ sensus talis est : Qui propter Evangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet, quæ comparatione et merito sui ita erunt, quasi parvo numero centenarius numerus comparetur : quia nimirum a fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem, et in futuro præmia sempiterna.

C « Est propter gloriam minoratio, et est qui ha- « mitate levavit caput. » Hic locus evangelico testimonio exponi videtur, ubi dicitur : « Omnis qui se exaltat, humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur (*Luc. xiv, xviii*). » Propter gloriam ergo minoratur homo, cum propter exaltationem cordis meritum virtutis illi decrescit ; et ab humilitate levavit caput, cum post præsentem contritionem anima ejus gloria sublimatur æterna.

D « Est qui multa redimat modico pretio, et resti- « tuens ea septuplum. » Multa redimit modico pretio qui per confessionem humilitatis ab omni meretur resolvi delicto ; « et restituit ea septuplum, » quando in vitiorum locum, copiosum inserit virtutum numerum. Nam, ut ait Apostolus, « ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia : ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum (*Rom. v*). »

« Sapiens in verbo seipsum amabilem facit ; gratiæ « autem fatuorum effundatur. » Sapiens in verbo est doctor catholicus, qui in doctrina sua seipsum amabilem facit, quando in testamentis divinis veritatem sequi non negligit ; gratiæ autem fatuorum, hoc est dogmata hæreticorum, effundentur, nec ullo modo bono aptæ erunt : de quo adhuc subditur :

« Datus insipientis non erit utilis tibi ; oculi omnia « illius septemplices sunt. » Datus insipientis non erit utilis, quia doctrina hæreticorum nulli est utilis ; oculi enim illius septemplices sunt, quia im-

lentio voluntatis ejus variis nequitis maculata est, quando ad nocendum semper exstat parata. Septenarius ergo numerus, qui propter divina charismata quæ Isaias propheta in Spiritus sancti dono enumerat (*Isa. xi*) perfectioni consecratus est, idem econtra aliquando plenitudinem nequitiae significat, ut est illud in Evangelio, quod Salvator de Spiritu immundo ad tempus deserente hominem narravit, dicens: « Cum immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiem; et non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam, et tunc vadit et assumit septem spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus (*Luc. xi*). »

« Exigua dabit et multa improperebit, et apertio oris illius inflammatio est. » Exigua dabit hæreticus, hoc est, raro in tota doctrina sua veritatis indicia ostendit; et multa improperebit, quia in multiloquio suo plurima impropria erroris effundit, et apertio oris illius inflammatio est, quoniam sermo ejus nequitiam erroris in pectoribus auditorum incendit.

« Hodie feneratur quis, et cras expetit; et odibilis homo hujusmodi. » Hæc sententia et instabilitatem hæreticorum significare potest, qui violenter erroris sui assensum ab auditoribus suis extorquent. Unde et odibiles erunt tam coram Deo quam etiam coram hominibus; vel altiori sensu insinuat quod ille qui eleemosynam pauperi tribuit, et in præsentia vita retributionem quærit, odibilem semetipsum coram oculis divinæ majestatis facit; docet enim manifeste in Evangelio ipsa Veritas, propter quod facienda sit eleemosyna, ita dicens: « Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (*Matth. vi*); » et item: « Nolite, inquit, thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, nec tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, neque furantur (*Ibid.*). » Et alibi cuidam principi Pharisæorum idem Dominus dixit: « Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte et ipsi te reinvent, et fiat tibi retributio; sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, cæcos, claudos, et beatus eris, quia non habent retribuere tibi: » retribuetur autem tibi in resurrectione justorum (*Luc. xiv*).

« Fatuo non erit amicus, et non erit gratia bonis illius. » Fatuus tam ille est qui spiritualis laboris præmium in hac vita non in futura quærit, quam etiam hæreticus, qui laudem humanam appetit, et gloriam quæ a solo est Deo quærere negligit; hujusmodi ergo hominibus amicus verus non erit, quia eorum stultitia verum amicum, qui secundum Deum amicus sit, habere nescit: et ideo labor eorum in cœlesti regno retributionem non habebit, quia transitoria vitæ gaudia maxime quæsit.

« Qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ

« sunt. » Quoniam qui communicant dogmati hæreticorum, ipsi in fide et scientia mendaces fiunt; unde per errorem suum omnibus notabiles erunt, sicut sequens sententia probat.

« Quoties et quanti irridebunt eum? Neque enim quod habendum erat directo sensu distribuit, sic militer et quod non erat habendum. » Idcirco enim detestabilis est hæreticorum cœtus, quoniam canonem divinum, et sacramenta quæ in illo continentur ipsi recto sensu non interpretantur, nec expositionem tractatum suorum, quæ nulli est necessaria, catholico sensu proferunt; et ideo prædicatio eorum simul et societas omnino est devitanda.

« Lapsus falsæ linguæ quasi qui in pavimento cadens, sic casus malorum festinanter veniet. »

Sicut enim in planitie pavimenti, ubi offendicula non sunt, frustra quis cadit, sic hæreticorum sensus propria nequitia excæcatus, in semita veritatis, quæ lucidior sole est, nequidquam titubat, et casum invenit; quid autem eis ruinam pariat, continuus sermo palam insinuat.

« Homo ingratus quasi acharis. » Quia ergo ingratus est hæreticus, excellentis ingenii dolo, quod percepit ex munere divino, magis elegit suum errorem condere quam divinam traditionem in Scriptura sacra servare; ideo sine gratia Spiritus sancti deviendo demonstrat se auditoribus suis semper amarum et noxium esse. Acharis enim interpretatur amarus, sive sine gratia; et merito ipse dicitur amarus, qui non meruit divina gratia fieri repletus.

« Fabula vana in ore indisciplinatorum assidua erit. » Bene ergo doctrina hæreticorum, quam nefando ore garrunt, fabula nuncupatur, quia vanitatem omni modo sequitur. Unde Apostolus hujusmodi doctrinam respuens ad Timotheum scribens, ait: « Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide (*I Tim. i*). » Et rursum: « Ineptas, inquit, et aniles fabulas devita: exerce autem te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ (*I Tim. iv*). » Nam quia undique perversorum sermo reprobabilis existat, inde adhuc subditur:

« Ex ore fatui reprobabitur parabola; non enim dicit illam in tempore suo. » Fatuus est ergo Judæus, qui cæremonias legis temporibus gratiæ necessarias esse docet, circuncisionem videlicet, neomenias, et sabbata, et hostias pecudum, et ea sub allegorica expositione juxta sensum suum interpretando asserit habenda, « cum finis legis Christus sit ad justitiam omni credenti. » Fatuus est et philosophus, qui humana ratiocinatione æstimat se omnia posse comprehendere, vertitque doctrinam suam disputando juxta elementa mundi, et non secundum veritatem, quæ est in Christo Jesu. Fatuus est et

hæreticus, qui falsis argumentis et sophisticis locutionibus conatur destruere doctrinam Evangelii, et veritatem catholicæ fidei. Horum ergo omnium reprobabitur parabola, hoc est argumentatio falsa, quæ, lucescente per Christum ubique veritate, umbram legis veteris et signa falsa in Ecclesiam introducere volunt.

« Est qui velatur peccare præ inopia, et in requie « sua stimulabitur. » Superius reprehendit falsitatem hæreticæ doctrinæ, nunc similiter vituperat intentionem voluntatis perversæ; sunt enim tales, qui licet aliquando propter eventum aliquem non possint peccatum perpetrare in facto, tamen nunquam volunt quiescere a malo desiderio, quos parum juvat forinsecus captivos teneri versutia et dolo.

« Est qui perdit animam suam præ confusione, « et ab imprudenti persona perdet eam : personæ « autem acceptione perdet se. » Ille animam suam præ confusione perdit, qui timens transitoriam potestatem istius mundi, non audet profiteri veritatem Evangelii. Manifeste enim ipse Dominus dicit : « Qui me erubuerit et meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum sederit in majestate sua (Luc. ix). » Et item : « Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timete, qui potest animam et corpus perdere in gehennam (Math. x). »

CAPUT XIV.

Usitatam rem loquitur, quia multi sunt qui præ confusione promittunt amico, et gratis eum suis labiis acquirunt inimicum.

« Est qui præ confusione promittit amico, et lu- « cratus est eum inimicum gratis. » Est quedam pars hominum, quæ in usu habet plura aliis promittere, sed pauca propter parvitatem solet reddere, unde hujusmodi eos, quos poterant non promittendo habere amicos, in promissione mentiendo gratis lucrati sunt inimicos.

« Opprobrium enim nequam in homine menda- « cium, et in ore indisciplinatorum assidue erit. » Non enim parvum vitium est mendacium, sed inter præcipua vitia enumeratur. Unde in Decalogo legis scriptum est : « Ne falsum testimonium dicas (Exod. xx); » et alibi : « Os, inquit, quod mentitur occidit animam (Sap. 1). » Ejus quoque assiduitas valde est vituperabilis et perniciosa. Unde et sequitur :

« Potior fur quam assiduitas viri mendacis, perdi- « tionem autem ambo hæreditabunt. » Non excusat furem quasi sit sine peccato, sed in ejus comparatione aggravat assiduitatem mendacii : sicut in Ezechiele propheta, fornicatio Hierusalem comparata fornicationi Samariæ, sceleratior invenitur (Ezech. xvi); sed tamen ambæ dignæ sunt morte. Et in Evangelio peccatum Judæ comparatum peccato Sodomorum propensius esse ipsius Domini ore pronuntiat; quibus tamen ambabus in judicio condignæ retributiones pœnarum reservantur (Math. x). Mystice autem fures Judæi possunt intelligi, quibus per Paulum dicitur : « Qui prædicas non furandum,

furaris (Rom. 11); » et hæretici mendaces, quorum facinus eo propensius est Judæorum facinore, quo post perceptam gratiam baptismatis, et indumentum tunicæ Christi quo induebantur, ad apostasiam redierunt, et spiritui gratiæ calumniam fecerunt; sed utrorumque reatus perditionem æternam, si sine pœnitentiâ obierint, inveniunt.

« Mores hominum mendacium sine honore, et « confusio illorum cum ipsis sine intermissione. » Ergo mores hæreticorum perversi, non sunt digni cœlesti honore, sed perpetua inferni confusione : quæ cum ipsis sine intermissione permanet in perpetua damnatione.

CAPUT XV.

Verbum parabolarum.

« Sapiens in verbis producet seipsam, et homo « prudens placebit magnatis. » Sapiens semetipsum prodet in verbis, quando prudentiam mentis demonstrat in bene dictis. Quod ipsa Veritas in Evangelio ostendit, dicens : « Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum : ex abundantia enim cordis os loquitur (Luc. vi); et homo prudens magnatis placebit, quia sanctis doctoribus placet devotio discipuli bene obedientis, cujus merita pariunt sibi mercedem vitæ æternæ, sicut sequens sententia declarando insinuat.

« Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum; et qui operatur justitiam, ipse exaltabitur. » Ille ergo operatur terram suam, qui carnem suam evangelico exarans vomere facit eam plurimarum virtutum fructus gignere, et justitiæ operibus deservire. Cujus opera paterfamilias in futura examinatione collaudans cœlesti honore condigne remunerat, dicens : « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Math. xxiv). »

« Qui vero placet magnatis, effugiet iniquitatem. » Hoc est quod superius dixit, « Homo prudens placebit magnatis; » in eo enim placet devotus discipulus bonis magistris, quod fugere certat omnem maculam iniquitatis. Unde per psalmistam dicitur : « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Psal. cxviii); » et item : « Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupiet nimis : potens in terra erit semen ejus. Gloria et divitiæ in domo ipsius, et justitiâ ejus manet in sæculum sæculi (Psal. cx1). »

« Xenia et dona excæcant oculos judicum; et « quasi mutus in ore avertit correptiones eorum. » Quod enim dona et pecuniæ judicia judicum ab æquitalis tramite de via iniquitatis avertant, multis in locis sacra Scriptura præcepit, dicens : « Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam nec munera, quia munera excæcant oculos sapientium, et mutant verba justorum. Juste quod justum est

persequeris, ut vivas et possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi (*Deut. xvi.*) Quasi mutus in ore avertit correptiones pecuniarum amator, quia hoc silet propter illas quod dicendum erat aut hoc dicit, quod reticendum fuerat : quorum utrumque inutile est in iudicio, ubi omnino regnare debet veritas et prevalere iustitia. Quod sequens sententia etiam sub exemplo probat.

« Sapientia absconsa et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? Melior est qui celat insipientiam suam, quam qui abscondunt sapientiam suam. » Sicut nulla utilitas est thesaurorum, qui in terra defossi hominum latent agnitionem et aspectum, sic et sapientia indiscrete occultata possessoribus suis nullum affert fructum, imo maximum detrimentum; proinde Dominus, quando in Evangelio laudavit servum, qui negotiando multiplicavit pecuniam Domini sui, præmium condignum illi restituit; servum nequam, qui acceptum talentum sudario ligando abscon-

dit in terra, multum objurgavit, rependens illi meritam pœnam : Idcirco « melius est hominibus (sicut hic scriptum est) ut occultent insipientiam suam, » ne eam proferentes non nulla generent delicta, quam ut abscondant sapientiam suam, per quam recte prædicando et bene vivendo possent aliis ad salutem prodesse, et sibi præparare in regno cœlesti mercedem perpetuam, in die videlicet iudicii, quando « recipiet unusquisque prout gessit sive bonum sive malum : » admonendi namque sunt, qui cum prædicare utiliter possint, immoderata tamen humilitate refugiant, ut ex minori consideratione colligant, quantum in majoribus rebus delinquant. Si enim indigentibus proximis ipsi quas haberent pecunias absconderent, adjutores procul dubio calamitatis constitissent : quo igitur reatu constringantur aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum prædicationis subtrahunt, morientibus mentibus vitæ remedia abscondunt.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Sapientia docet unum hominem in omnibus, et omnes in uno : non adjiciendum esse peccatum super peccatum, sed orandum Deum ut auxilium præbeat.

(CAP. XXI.) Fili, peccasti? non adjicias iterum; « sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. » Salubre dat consilium, ut quia peccavimus (non est enim homo super terram qui faciat bonum, et non peccet) non iteremus peccata, sed de pristinis condignam pœnitentiam agentes deprecemur Deum, quatenus dimittat nobis misericorditer quod nos per fragilitatem nostram commisimus nequiter.

« Quasi a facie colubri fuge peccata; et si accesseris ad illa, suscipient te. » Coluber enim ille antiquus, qui semper colit umbras peccatorum, et regnat in filiis tenebrarum, interitum nostrum sine cessatione desiderat, et suggerit nobis opera facinorosa; ipse omnino nobis fugiendus est, quia si accesserimus ad illum consentiendo suggestionibus ejus, suscipiet nos ad inferni tartarum secum ducendos, quatenus tormentorum ejus simus participes, et damnationis consortes. Unde adhuc de ferocitate ejus loquens, addit : « Dentes leonis dentes ejus, interficientes animas hominum. » In Scriptura ergo sacra leo aliquando in bonam partem accipitur, aliquando vero in malam : quoniam leo dicitur Christus, et e contrario leo dicitur diabolus; sed leo Christus propter fortitudinem, ut est illud Joannis : « Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus (*Apoc. v.*) » Item leo diabolus propter sævitiam : de quo Petrus scribens ad credentes, ait : « Sobrii estote et vigilate in orationibus : quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret : cui resistite fortes in fide (*I Petr. v.*) »

ipse enim interlicit hominum animas, quia peccati laqueo captas æterna morte efficit reas.

« Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas : plaga illius non est sanitas. » Bis acuta romphæa hominis iniquitas, inde dicitur quod utriusque substantiæ ipsius, corporali videlicet et spiritali generet mortem : quia ignis gehennæ tam corpus quam etiam animam post diem iudicii excruciaturus est; cujus plagæ non est sanitas; quia postquam homo sine pœnitentiæ remedio de hac vita exierit, et illuc justo Dei iudicio damnatus fuerit, sine fine ibi ardebit. Unde ipsis peccatoribus in extremo examine dicitur : « Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus; et ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (*Math. xxv.*) » Sed quia opportunitas loci se attulit, ut de irremissibili peccato aliquid dicamus, placuit nobis ex verbis sancti Augustini aliqua ponere, qui in sermone ad populum, ubi exposuit quæ sit irremissibilis blasphemia in Spiritum sanctum, ita ait : Primo ergo in nos ad accipiendam vitam æternam, quæ in novissimo dabitur, de bonitate Dei munus venit ab initio fidei, remissio peccatorum : per quod beneficium eruiimus de potestate tenebrarum, et princeps hujus mundi mittitur foras fide nostra, qui operatur in filiis infidelitatis, nulla vi alia, nisi societate et obligatione peccati. In Spiritu enim sancto, quo in unum Dei populus congregatur, ejicitur spiritus immundus, qui in seipsum dividitur. Contra hoc donum gratuitum, contra istam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipsa ergo impœnitentia est Spiritus blasphemia, quæ non remittetur neque in hoc sæculo, neque in futuro. Contra enim Spiritum sanctum, quo baptizantur quorum peccata omnia dimittuntur, et quem accepit Ecclesia, ut cui

dimiserint peccata, dimittantur ei, verbum valde malum et nimis impium, sive cogitatione; sive etiam lingua sua dicit, quem patientia Dei cum ad pœnitentiam adducat, ipse secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens, thesaurizat sibi iram in die iræ et revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus (*Rom. II*). Hæc ergo impœnitentia (sic enim uno aliquo nomine possumus utcumque appellare blasphemiam, et verbum contra Spiritum sanctum, quod remissionem non habet in æternum) hæc, inquam, impœnitentia, contra quam clamabat et præco et iudex dicentes: « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum (*Matth. III*); contra quam Dominus os evangelicæ prædicationis aperuit, et contra quam ipsum Evangelium in toto orbe prædicandum esse prædixit, ubi postea quam resurrexit a mortuis, ait discipulis suis: « Oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertio die, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem (*Luc. XXIV*): » hæc omnino impœnitentia non habet remissionem, neque in hoc sæculo, neque in futuro; quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc sæculo, quæ valet in futuro. Sed ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quiescit in hac carne vivit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, « qui non vult mortem impij sed magis ut convertatur et vivat. » Paganus est hodie: unde scis utrum sit futurus crastino Christianus? Judæus infidelis est hodie: quid si cras credet in Christum? Hæreticus est hodie: quid si cras sequetur catholicam veritatem? Schismaticus est hodie: quid si cras amplectetur catholicam pacem? Quid si isti, quos in quocunque genere erroris notas, et tanquam desperatissimos modo damnas, antequam finiant istam vitam, agant pœnitentiam, et inveniant veram vitam? Quisquis universa sua vita, quam in ista gerit carne, quantalibet longitudine protendatur, quæcunque verba vel ore vel sola cogitatione locutus fuerit corde impœnitenti, contra remissionem peccatorum, quæ fit in Ecclesia, verbum dicit contra Spiritum sanctum. Si ergo (inquit) et Pater et Filius et Spiritus sanctus peccata dimittunt, cur illa impœnitentia quæ nunquam dimittetur, tantummodo ad Spiritum blasphemiam dicitur pertinere tanquam ille, qui hoc impœnitentiæ peccato fuerit obligatus, dono sancti Spiritus resistere videatur, quod eo dono fiat remissio peccatorum? Inter cætera hæc ita dicuntur, ut tamen inseparabilis intelligatur operatio Trinitatis. Ita ut cum operatio Patris dicitur, non eam sine Filio et Spiritu sancto operari intelligatur, cum operatio Filii, non sine Patre et Spiritu sancto; et cum operatio Spiritus sancti, non sine Patre et Filio: quod satis notum est recte credentibus, vel etiam ut possunt intelligentibus, et illud ideo dictum esse de Patre, « ipse facit opera, » quod ab illo sit origo etiam operum, a quo est exi-

stentia cooperantium personarum; quia et Filius de illo natus est, et Spiritus sanctus principaliter de illo procedit, de quo natus est Filius, et cum quo illi communis est idem Spiritus. Hinc est quod Dominus Jesus in Spiritu sancto dæmones ejecit, neque enim hoc et solus implere non poterat, atque illum in adiutorium tanquam huic operi non sufficiens assumebat: sed spiritum divisum in semetipsum, eo Spiritu congruebat expelli, quem Pater et Filius non divisum in semetipsum communiter habent. Sic et peccata, quia præter Ecclesiam non dimittuntur, in eo Spiritu dimitti oportebat quo in unam Ecclesiam congregatur. Denique si quemquam extra Ecclesiam suorum pœniteat peccatorum, et hic tanti peccati quod alienum est ab Ecclesia Dei cor impœnitens habeat, quid ei prodest illa pœnitentia, cum isto solo verbum dicat contra Spiritum sanctum, quo extraneus est ab Ecclesia, quæ accepit hoc donum ut ea in Spiritu sancto fiat remissio peccatorum? quam remissionem cum Trinitas faciat, proprie tamen ad Spiritum sanctum intelligitur pertinere. Ipse enim est Spiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus: « Abba, Pater, » ut ei possimus dicere, « dimitte nobis debita nostra. » Quisquis igitur reus fuerit impœnitentiæ contra Spiritum, in quo unitas et societas communionis congregatur Ecclesiæ, nunquam illi remittetur; quia hoc sibi clausit, ubi remittitur: et merito damnabitur cum spiritu qui in seipsum divisus est, divisus et ipse contra Spiritum qui in seipsum divisus non est. Item inter cætera. Ut de blasphemia Spiritus hæc sententia diceretur, causa exstitit ex commemoratione spiritus immundi, qui in seipsum divisus est. Dictum enim erat de Domino, quod in principe dæmonum eiecerat dæmones. Ubi ipse Dominus ait in Spiritu sancto se eiecerit dæmones, ut Spiritus, qui non est in se divisus eum qui in se divisus est vincat atque ejiciat. Ille autem homo in ejus perditionem remaneat, qui in hujus qui in se divisus non est, pacem per impœnitentiam transire detrectat. Hoc enim Marcus ita narrat: « Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata et blasphemiarum quibus blasphemaverint: qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti (*Marc. III*). » Hæc verba Domini cum dixisset, sua deinde conjungit, dicens: « quoniam dicebant: Spiritum immundum habet: » ut ostenderet hinc fuisse exortam causam, ut hoc diceret, quod dixerunt eum in Beelzebub principe dæmoniorum dæmones pellere. Non quia ipsa esset blasphemia, quæ non remittetur, cum et hæc remittatur, si recta pœnitentia consequatur: sed quod hinc, ut dixi, causa exstitit, ut a Domino illa sententia proferretur, facta mentione spiritus immundi, quem adversus seipsum Dominus divisum ostendit, propter Spiritum sanctum, qui non solum adversum se divisus non est, sed etiam quos colligit efficit indivisos. Nam et si quisquam ita sit contrarius veritati, ut Deo loquenti non in prophetis, sed in unico

Filio (cum propter nos eum, ut nobis in eo loqueretur filium hominis esse voluit) reluctetur, remittetur ei, cum pœnitendo conversus fuerit ad Dei bonitatem: qui cum mortem impii nollet, quantum ut revertatur et vivat, dedit Ecclesiæ suæ Spiritum sanctum, ut cuicumque in eo peccata dimitteret, dimitterentur ei. Qui vero huic dono exstiterit inimicus, ut non illud per pœnitentiam petat, sed ei per impœnitentiam contradicat, sit irremissibile; non quodcumque peccatum, sed contempta vel etiam oppugnata ipsa remissio peccatorum. Atque ita dicitur verbum contra Spiritum sanctum, cum ex dispersione ad congregationem nunquam venit, quæ ad remittenda peccata accepit Spiritum sanctum.

« Objurgatio et injuriæ annullabunt substantiam: sic substantia superbi eradicabitur; et domus quæ nimie locuples est annullabitur superbia. » In alia editione legitur, « Objurgatio et injuriæ annullabunt substantiam. » Juxta historiam facilis est sensus: quia ubi contentiones et injuriæ exerescunt, ibi minuetur et decrescet substantia, et tota domus, possessione annullata, deficiet discordantium superbia. Inter superbos enim semper jurgia sunt; ubi autem prævalet hominum dissensio, ibi continuo sequetur rerum suarum defectio. Unde quidam sapientium interrogatus de lapsu potentissimi regni, quare tam cito ceciderit, respondit: Concordia res minimæ crescunt, discordia autem maximæ dissolvuntur. Juxta allegoriam vero omnis constructio hæreticæ pravitatis et multiplex eorum error innitens argumentis variis et syllogismorum conclusionibus idcirco annullabitur, et ad nihilum rediget, quia veritatem catholicæ fidei et unitatem pacis sanctæ Ecclesiæ sequi noluerunt.

« Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, et judicium festinato adveniet illi. » In psalmo scriptum est: « Desiderium pauperum exaudivit Dominus (Psal. ix), » desideria cordis eorum exaudivit aures tua. Et in Evangelio Dominus, ubi narravit de vidua, quæ pro defensione sua clamabat ad judicem iniquitatis, postea subjunxit, dicens: « Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis. Dico autem vobis, quia cito faciet vindictam illorum (Luc. xviii). » Ex ore enim pauperis deprecatio ad aures judicis veniet, quia anxietas Ecclesiæ, quam habet in diversis tribulationibus, perveniet ad aures pitissimi judicis, et ipse eam ab omnibus tribulationibus suis eripiet, omnesque hostes ejus diguis pœnis subjiciet.

« Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris; et qui timet Deum, convertetur ad cor suum. » Qui non vult se corrigere a peccatis, et odit correptionem admonitoris, ipse indicium præbet in se nequitie sui seductoris, quoniam malignus induravit mentem ejus, ne crederet et obaudiret veritati. Nam qui timorem Dei habet in semetipso, convertit cor suum ad audienda et implenda præcepta legis divinæ.

« Notus a longe potens lingua audaci, et sensatus scit labi se ab ipso. » Manifestatur ergo præsumptio hæretica in lingua temeraria, qua loqui præsumit adversus Deum iniquitatem; sed cautela hominis religiosi et fidelis observat se, ne in ejus errorem cadat.

« Qui ædificat domum suam impediis alienis, quasi qui colligat lapides suos in hieme. » Hanc sententiam possumus dupliciter intelligere, ut aut juxta allegoriam significet hæreticum, qui testimonia divinarum Scripturarum a sensu pravo omnino aliena congregat in unum, ad confirmationem erroris sui, frustra laborare: quia vindicta ultionis justæ dissolvetur duritia actionis nefandæ; aut secundum tropologiam avarum raptorem, qui ex alienis rebus sua lucra studet augere, omnibus bonis vacuum in die judicii pro malo opere suo valida tormenta luere.

CAPUT II.

Quod stuppa collecta synagoga sit peccantium, et hæreticorum conventicula, ut et zizaniorum fasciculi exurendi.

« Stuppa collecta synagoga peccantium, et consummatio illorum flamma ignis. » Comparat rei fragili peccatorum synagogam, ut ostendat ejus vilitatem et velocissimum interitum; quia sicut stuppæ collectio igne adhibito facile conflagrat, ita peccatorum coetus in futura vindicta sine mora disperiet.

« Via peccantium complanata lapidibus, et in fine illorum inferi et tenebræ et pœnæ. » Reddit causam quare velox sit malorum perditio, quia via, id est, vita illorum præsens, per quam ad remunerationem futuram tendebant, plena fuit doloribus et duris peccatorum operibus. Unde et in fine illorum succedunt eis inferni et tenebræ et pœnæ, quibus merito excruciantur in æternum. E contrario vero justus ab his omnibus se observat, et ad cœlestem retributionem se præparat. Unde et sequitur:

« Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus. Consummatio timoris Dei, sapientia. » Qui ergo custodit justitiam, servabitur ab illa, et in fine illum sequetur æterna gloria: quia consummatio bonæ voluntatis ejus, quam in divino timore habuit, creatoris sui agnitione et contemplatione remunerabitur.

« Et sensus ejus non erudetur, qui non est sapiens in bono. Est autem insipientia, quæ abundat in malo; et non est sensus, ubi abundat amaritudo. » His quippe sententiis confunditur error hæreticorum, quia eorum sensus, quem habent in Scripturarum sacrarum meditatione, non est salubris scrutantibus eum; vel potius non est sensus dicendus, ubi abundat nequitia et dolus; quia Dominus creavit hominem rectum, et ipsi immiscuerunt se infinitis questionibus.

« Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit, et consilium illius sicut fons vitæ permanet. » Quisquis a Deo donum veræ sapientiæ percipit, ipse multiplicibus doctrinarum et virtutum fructibus abundabit, quia in illo replebitur illa Dominica sententia

qua dicit : « Qui biberit aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv.) » Et item : « Qui sitit, inquit, veniat ad me, et bibat : et de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii.) »

« Cor fatui quasi vas confractum, et omnem sapientiam non tenebit. » Mens ergo stulti hæretici quasi vas confractum est, quia malitiæ stimulis undique est perforatum, nec jam habilis est ad usum sapientiæ, quia virtutem ejus, quæ sincera et pura est, propter sui fœditatem continere non potest. Unde dicit : « omnem sapientiam non tenebit, » quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum ; « et in malevolam animam non introibit sapientia. »

« Verbum sapiens quodcumque audierit inscius laudabit, et ad se adjiciet : audiet luxuriosus et displicebit illi, et projiciet illud post dorsum suum. » Inscium appellat humilem auditorem et intentum meditatorem verbi Dei, qui sitit cum propheta et appetit, ut perveniat ad præsentiam et agnitionem Domini sui ; hic secundum sæculum est stultus, secundum Deum vero ad discendum studiosus : « quia filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. » Talis ergo quodcumque verbum sapiens audierit, laudabit, amabit, et in suam mentem recondere festinabit. E contra vero luxuriosus et amator voluptatum sæculi, cum audierit verbum Dei, displicebit illi, et projiciet post dorsum suum, hoc est, in irritum ducit, nec ipsum opere implere contendit.

« Narratio fatui, quasi sarcina in via ; nam in labiis sensati invenietur gratia. » Doctrina ergo hæretici cunctis sanum sapientibus onerosa est in via hujus sæculi, quia nulli usui apta, sed omnibus bonis est contraria. In labiis ergo sensati invenietur gratia, quia in verbis doctoris catholici reperitur sana prædicatio et gratia Spiritus sancti.

« Os prudentis quæritur in Ecclesia, et verba illius cogitabunt in cordibus suis. » Hoc est, doctrina catholici prædicatoris quæritur in populo Dei, et devoti auditores verba illius retractando cogitant in cordibus suis, quatenus ea recte intelligendo et bene vivendo compleant actionibus piis.

« Tanquam domus exterminata, sic fatuo sapientia, et scientia insensati inenarrabilia verba. » Domus exterminata bene potest dici hæreticorum synagoga, ubi recti et catholici sensus spernitur sapientia. Propterea scientiæ illorum sunt inenarrabilia verba, quia multiplicibus erroribus sunt obnoxia ; non enim docent, quod veritas habet, sed quod fallaciter eorum finxit nequitia.

« Compedes in pedibus stulto doctrina, et quasi vincula manuum supra manum dextram. » Verbum enim vitæ, quod liberat a morte animas fideles, obligat compede animas errantes, quia gressibus eorum, quibus incedunt in via iniquitatis, contradicit, et dextræ eorum, hoc est operibus pravis vincula injicit, quando actiones eorum damnando fortiter reprehendit.

CAPUT III.

Sapientia ostendit risum culpam esse, non gaudium : quia gaudium a Deo est.

« Fatuus in risu exaltat vocem suam, vir autem sapiens vix tacite ridebit. » Homini prudenti temperantia in omnibus bene convenit, quam fatuus verbo et moribus omnino servare nescit. Juxta aliorum autem sensum, stultus hæreticorum cætes plausibili operatione per rhetoricam artem docendo auditorum favorem quærit, sed ordo sanctorum doctorum ita jucunditatem locutionis suis intermiscet doctrinis, ut tamen a veritatis tramite, et evangelicis nullo modo aberret disciplinis. Unde et sequitur :

« Ornamentum aureum prudenti doctrina, et quasi brachiale in brachio dextro. » Ergo qui aurum sapientiæ splendorem et mysticum divinæ legis sensum significat, quasi ornamentum aureum est prudenti doctrina, cum prædicatio illius divina illustrat sapientia ; et quasi brachiale in brachio dextro, cum universa opera sua et totam vitam suam virtutum circumdat disciplina ; nec enim aliud docere aut agere novit, nisi quod norma æquitatis et justitiæ dictat regula.

« Pes fatui facilis in domum proximi ; et homo peritus confunditur a persona potentis. » Pes fatui facile progreditur in domum proximi, cum hæretici auctorum suorum sectam in domicilio scripturarum suarum latitantem student imitari ; sed homo peritus confunditur a persona potentis, quando catholicus doctor erubescit errorem sequi hominis superbiensis.

« Stultus a fenestra respiciet in domum : vir autem eruditus foris stabit. » Hic locus per figuram ostendit malitiosam hæreticorum calliditatem, et luculentam catholicorum simplicitatem. Stultus ergo a fenestra respiciet in domum, quando callidus argumentator in domo Scripturarum foramina quærit occultioris sensus, unde erroris sui possit arripere assertionem ; sed catholicus doctor foris stabit, quia Scripturam sacram manifestare, et ad multorum notitiam prædicatione sua perducere contendit. Veritas enim angulos non amat, sed per lucis semitam ambulat.

« Stultitia hominis audire per ostium, et prudens gravabitur contumelia. » Stultitia est hominis ab ore hæreticorum velle prædicationis audire verbum, quia inde fidei suæ potest accipere scandalum. Verus ergo prædicator verbi sæpius malorum afficitur contumelia, quia ab æquitatis nullo modo vult discedere regula. Hoc enim distat inter hæreticum et catholicum, quod ille appetit laudem humanam, iste gloriam divinam ; ille quærit prospera mundi, iste non pertimescit pro Christo adversa pati ; ille tendit ad portas mortis, iste ad gaudia regni cælestis.

« Labia imprudentium stulta narrabunt : verba autem prudentium statera ponderabuntur. » Hoc insinuat, quod sermones insipientium stultitiam pravi sensus semper proferunt, verba autem fidelium regu-

lam recta: fidei in doctrina sua ubique servare contendunt.

« In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum. » In ore fatuorum cor illorum est, quando hæreticorum et schismaticorum stulta intentio verborum intendit ornatu. « In corde autem sapientium os illorum, » quando electorum studet eloquium veræ sapientiæ fideliter exprimere sensum.

« Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam. » Non ideo maledicitur impius, quod maledictum dicit malignum diabolum; sed quod hunc, quem novit malignum, non cessat perversa voluntate et operibus pravis sequi inimicum. Unde Dominus in Evangelio ad Judæos ait: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (Joan. viii). » Non enim filii diaboli ipsi fuerunt conditione naturæ, sed malitiæ illius perversa imitatione. In eo enim semetipsum impius maledicit, quod diabolum propter impietatem suam damnatum magis elegit imitari, quam Christum pro salute humani generis crucifixum.

« Susurro coinquinabit animam suam, et in omnibus odietur; et qui cum eo manserit odiosus erit, tacitus et sensatus honorabitur. » Susurro nullus melius intelligi potest quam hæreticus, qui occulte in doctrina sua insidias et laqueos erroris disponit, ad decipiendas imprudentium animas. Hic sceleribus multis animam suam coinquinabit, et in omnibus tam verbis quam etiam factis coram sapientium oculis semper odiosus erit, et quicumque eorum sectis deceptus in eis permanere usque ad finem vitæ decreverit, iste similiter omnibus bonis odibilis erit. E contrario vero ille qui linguæ suæ servat temperamentum, et verborum moderatum tenet silentium, iste secundum boni sensus sui dignitatem cælestem, Christo tribuente, possidebit honorem.

CAPUT IV.

Piger iste, qui de lapide luteo et de stercore boum lapidatur, populus est Judæorum cum de lapide luteo, id est gentium legem ignorantium populo exprobratur: et de stercore boum, id est a Judæis jam credentibus.

(CAP. XXII.) « In lapide luteo lapidatur piger, et omnes loquentur super aspernationem illius. » In lapide luteo lapidatur piger, quando peccatori duris Scripturarum sententiis fœditas scelerum suorum exprobratur. « Omnesque loquentur super aspernationem illius, » quia omnes boni detestantur et despicunt sordes operum ipsius, et quia maxime tales per officia doctorum arguuntur, inde apte subjungitur:

« De stercore boum lapidatus est piger, et omnes qui tetigerit eum, excutiet manus. » Lapidatur piger de stercore boum, quando pigritia malorum in bono opere torpentium per aptam stultitiæ suæ orationem a sanctis prædicatoribus illis improperatur, ita ut omnes qui aliquo modo communicaverint negligentiam eorum, manus operum a squalore fœditatis illorum excutiant, et ad observantiam mandatorum Dei utili exercitiò recurrant. Aliiter piger iste,

A qui in lapide luteo vel de stercore boum lapidatus est, populum significat Judæorum, qui ex fragili gentium turba et legem ignoranti (quem lapis figurat luteus) exprobratur, eo quod pro pravitate sensus sui in Christum palam advenientem, qui sibi in Lege et Prophetis promissus est, renuit credere. Idem et de stercore boum, hoc est de Judæis credentibus, qui ex antiquis bobus, patriarchis videlicet religiosus, et legis jugum portantibus editi sunt, pro cæcitate cordis sui irridentur, quoniam incarnationem Salvatoris præsentialem sibi datam digna fide recipere noluerunt.

« Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem fatua in deminoratione fiet. » Confunditur enim doctor quilibet pro reprobis moribus discipuli indisciplinati, quia in eo laboris sui fructum condignum non invenit. Similiter in filia indisciplinata honoris ejus diminutio fit, quia in perversitate morum illius tristitiam et non hilaritatem cordis habet. An ille contristatus de discipulorum improbitate fuit, qui ad quosdam ita scripsit, dicens: « Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis? » (Gal. iv.) Qui alibi de profectu honorum filiorum gaudens gratulando exultat, dicens: « Multa mihi fiducia est apud vos; multa mihi gloriatio pro vobis; repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra (II Cor. vii). » Et item: « In consolatione, inquit, nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia reffectus est spiritus ejus ab omnibus vobis; et si quid, apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus (Ibid.). »

« Filia prudens, hæreditas viro suo; nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. » Anima ergo quæ prudenter et devote Christi servitium agit, ad hæreditatem ejus pertinebit: quæ autem confusione dignas res gerit, contumeliam genitori spiritali facit, qui eam per Spiritus sancti gratiam in baptismate regeneravit, et sibi filiam adoptavit.

« Patrem et virum confundit audax, et ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur. » Pater animæ Christianæ Deus est, vir autem ejus Christus. Hæc ergo si ad apostasiam venerit, et hæreticorum errorem procaciter defenderit, inhonorat patrem suum spiritalem et virum. Sed licet ab impiis et sui erroris participibus præsentialem non vituperetur, ab utrisque tamen, hoc est, patre et viro, de quibus superius dixit, in futuro judicio confundetur, et damnatione merita perpetuis pœnis subjicietur.

« Musica in luctu importuna narratio; flagella et doctrina in omni tempore sapientia. » Contra eos facit qui operatione sua in Ecclesia plausum populi et favorem quærunt, et non ad hoc tendunt, ut magis compunctionem lacrymarum in auditoribus suis excitent, cum Ecclesiæ panis, non panis sit ridentium, sed lugentium. Ideo dicit flagella et doctrina in omni tempore sapientiæ, quia in omni tempore convenit, ut ad præsentium rerum despectum et

ad futurorum appetitum per doctores suos populus provocetur, ut sciat nunc tempus esse lugendi, tunc autem ridendi, nunc tempus belli, tunc autem pacis. Unde ipsa Veritas in Evangelio ait: « Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v). » E contra alibi mundi amatoribus, qui presentis vite consolationem quærunt, comminatur, dicens: « Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis. » Hinc et Salomon ait: « Cor sapientium in domo luctus, et cor insipientium in domo lætitiæ: » id est, in domo talis viri, qui se corripit delinquentem, et adducat ad lacrymas: « non in domo lætitiæ; » ubi doctor decipit et decipitur, quando non conversionem audientium, sed plausus quærit et laudem. Hic quoque quoniam saturatus est, propterea recepit consolationem suam. Denique huic expositioni etiam sequentes versiculi concordant. Ait enim: « Melius est audire increpationem sapientis, super virum audientem eam stultorum, quia sicut vox spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti, sed et hoc vanitas (Ecl. vii). » Melius est enim a sapiente corripitur, quam per adulationem decipi blandientem; cui simile est illud: « Meliora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici (Prov. xxvii). » Sicut enim vox spinarum sub olla ardentium strepitum reddit insuavem, sic et palpantis magistri verba non proderunt vel ad curas sæculi, quæ spinæ interpretantur, auditores suos cohortantis, vel futuro eos incendio præparantis.

CAPUT V.

Quod ille qui loquitur verbum non attendenti, sic est quasi qui dormientem de gravi suscitatur somno.

« Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. » Sicut testa, licet multo labore artificis conficiatur, tamen ad firmitatem lapidis non perducitur, sed ex fragili materia fabricata, fragilem sui corporis exhibet statum, sic et fatuus, licet solerti cura magistri in omni disciplina nutriatur vel edoceatur, vix tamen ad perfectionem boni discipuli perducitur. Sed sicut sensu est brutus et animo indevotus, etiam scientiis et virtute minime erit perfectus. Unde et subditur:

« Qui narrat verbum non attendenti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno. » Aptæ sit comparatio dormientis, et non attendentis, quia sicut ille gravatur somno, ita iste stulto opprimitur sensu. Unde subjungitur:

« Cum dormiente loquitur qui enumerat stulto sapientiam, et in fine dicit, Quis est hic? » Non enim rite intelligit doctrinæ verbum, neque grate suscipit docentis studium. Unde in hujusmodi dispendio magis dolendum est quam gaudendum, et pro recuperatione ægroti cum fleibus orandum, quia ipse pro salute sua gemere nescit.

« Super mortuum plora, deficit enim lux ejus; et super fatuum plora, deficit enim sensus ejus. Modicum plora super mortuum, quoniam requievit. Nequissimi enim nequissima vita, super mortem fatui. Luctus mortui septem dies, fatui autem et

A impii omnes dies vitæ illorum. » Dux quippe sunt mortes: una corporis, quæ omnibus hominibus est communis; alia animæ, quæ peccatoribus solummodo est specialis: una in præsentis sæculo terminatur; altera autem in æternum non finiatur. Ideo dicit, Super mortuum modicum plora, quoniam requievit; mors enim corporis presentis laboris est finis, et requiem dat sanctis a dolore vitæ presentis. Similiter et illud quod dicitur, luctus mortui septem dies, fatui autem et impii omnes dies vitæ illorum, significat quod corporalis mors tantummodo fit in presentis vitæ spatio, quod septenario dierum numero discurrit; fatuorum autem hoc est, peccatorum et impiorum permanet omnes dies vitæ illorum, hoc est in sæculum sæculi; quando animæ illorum sine mortis interventu perpetually excreantur in inferno.

« Cum stulto non multum colloquaris, et cum insensato ne abieris: serva te ab illo ut non molestiam habeas, et non coinquinaberis peccato illius. Deflecte ab illo et invenies requiem, et non accedaberis in stultitia illius. » In his sententiis sapientia docet, ut cum stultis hominibus non protrahamus locutionem; quia ibi nullam invenimus utilitatem, et maxime in hæreticis, quorum stultitia plena est blasphemia. Hujusmodi enim homines devitandi sunt, ne in peccatorum illorum serditus coinquinemur, et quietem pacis et tranquillitatem amittamus, quia cum his nunquam requiem invenimus; si enim se convertere voluerint, et deserere errorem suum, ut respiscant a diaboli laqueis, quibus capti tenebantur ad ipsius voluntatem, jam non ut inimici, sed ut fratres tractandi sunt. Cæterum autem quandiu in errore suo persisteant, omnino sunt fugiendi ac devitandi, nec ullo communionis solatio fovendi. Unde dicit Joannes apostolus: « Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non afferit, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis (II Joan. i): » qui enim dixerit illi ave, communicat operibus ejus malignis. Hinc et Paulus ait: « Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est qui hujusmodi est, et deliquit proprio judicio condemnatus (Tit. iii). » Et quia hujusmodi hominum mores et verba difficilia sunt ad portandum, ideo subjungitur:

« Super plumbum quid gravabitur? et quod illi aliud nomen quam fatuus? Arenam et salem et massam ferri facilius est portare, quam hominem imprudentem et fatuum et impium. » Huic simile est illud, quod in Proverbiis scriptum est: « Grave est saxum, et onerosa arena; sed ira stulti utroque gravior (Prov. xxvii). » Et item: « Melius est occurrere ursæ raptis fetibus, quam stulto confidenti in stultitia sua (Prov. xvii). » Arena minorum potest significare multitudinem peccatorum: sal quia pro sapientia sæpe in Scripturis ponitur, hic potest significare philosophos gentilium, qui sapientiæ imitantur studia: massa ferri duritiam persecutionis paganorum. et

quia hæc omnia comparat homini imprudenti et fatuo et impio, videlicet hæretico, qui imprudens est scientia, fatuus doctrina, impius vita, significat intolerabilius esse malum, quod ipse agit post perceptionem sacri baptismatis, et confessionem nominis Christi, agnitionemque veritatis apostata factus, quam hoc quod vel homo catholicus committit in multitudine minutarum transgressionum, vel philosophus gentilis in humanæ sapientiæ scriptis, vel paganus persecutor qui nondum pervenit ad fidem; et ideo ignorans odio habet veritatem, et persequitur Christianam religionem. « Servus enim qui scit voluntatem domini sui et non facit, vapulabit multis. Qui autem nescit et non facit, vapulabit paucis (Luc. xii). »

« Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvitur : sic et cor confirmatum in cogitatione consilii. » Ligna ergo legimus justos viros significare, qui fructum dabunt in tempore suo, et quorum folia non decidunt, et omnia quæcunque fecerint prosperabuntur (Psal. i). Fundamentum autem ædificii apostolos et prophetas, quorum prædicatio sustinet Ecclesiæ ædificium. Loramentum enim ligneum colligatum fundamento ædificii non dissolvitur, quoniam fides passionis Christi in cordibus credentium adjuncta doctrinæ apostolorum, indissolubile ædificium Ecclesiæ facit, veræque charitatis glutino fortiter connexum. Nec persecutorum minis et flagellis, nec hæreticorum insidiis unquam destrui permittit; firmum enim stat Domini fundamentum, et cor fidelis viri in hujusmodi dogmatibus confirmatum, aliqua adversitate infirmari non potest; sed summi artificis manu corroboratum, illæsumi permanet in perpetuum, quod et sequens sententia ita comprobatur :

« Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non depravabitur. » Nullo modo enim adversitas mundana, aut persecutorum flagella, vel hæreticorum bella, sive etiam insidiæ malignorum spirituum subvertere vel depravare cor prudentis hominis poterunt, qui juxta divinorum librorum consilium divina mandata custodit, et totum animi sui consilium Deo omnipotenti spe firma committit. E contrario vero quid timidus corde, et dissolutis robore mentis contingat, sequenti comparatione ostendit, dicens :

« Sicut palæ in excelsis et cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt, sic et cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistit. » Sicut ergo palæ leves in excelsis locis positæ flatu venti tolluntur, et sicut cæmenta quæ mixtura calcis non bene conglutinata sunt, parietem firmum facere non possunt, sed in adventu turbinis cito deciduum reddunt, sic et cor timidum insipientium hæreticorum, ubi Spiritus sanctus nullum præstat rectæ fidei firmamentum, et veræ charitatis solidamentum adveniendi molestiæ persecutionum resistere non valet, sed ruinæ maxime patet. Has ergo duas comparationes, hoc est, cordis firmi sensorum in fundamento catholicæ fidei so-

lidati, et cordis timidi hæreticorum vacillantæ in stultitia errorum ipse Salvator in Evangelio luculenta similitudine exposuit, dicens : « Omnis ergo qui audit verba mea hæc et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram; et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit : fundata enim erat supra petram; et omnis qui audit verba mea hæc et non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam; et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam et cecidit, et fuit ruina ejus magna. » Fundamentum quod apostolus Paulus architectus posuit unum est Dominus noster Jesus Christus; super hoc fundamentum stabile et firmum et per se robusta mole fundatum, ædificatur Christi Ecclesia; super arenam vero, quæ fluida est et coagmentari non potest, nec in unam copulam redigi, omnis hæreticorum sermo ad hoc ædificatur ut corruat. Quid per pluviam nisi multimodas diabolicas tentationes? per flumina, apertas manifestasque persecutiones? per ventos, malignos spiritus intelligi voluit? quia uniuscujusque conscientia, quæ spe defixa in Deum non permanet, neque in tentationibus, neque in persecutionibus, neque ante malignos spiritus subsistere valet, et tanto uniuscujusque conscientia malignis spiritibus acrius concutitur, quanto mens carnalis in his quæ mundi sunt amplius a superioribus disjungitur, quantoque amplius in inferioribus illigatur.

« Sicut ornatus arenosus in pariete limpidus, sic et cor trepidum in cogitatione fatui. Omni tempore non metuet; sed qui in præceptis Dei permanet, semper pungens oculos deducet lacrymas : et qui pungit cor, proferet sensum. » Aliud paradigma ponit, in quo ostendere vult quod, sicut limpidus paries propter lenitatem suam non recipit pulverem arenæ, sic et cor fatui in cogitatione sua spernit scelerum suorum recordationem, nec vult pœnarum futurarum habere formidinem; qui vero in præceptis Dei bene operando semper permanet, ille cordis sui oculum timoris aculeo pungit, et producit ex eo compunctionis lacrymas tam pro terrore judicii futuri, quam pro amore vitæ æternæ; et ita timorem Dei semper in conspectu cordis habens studet recte Scripturam sacram intelligere, et aliis veraci sermone prædicare.

CAPUT VI.

Sapientia loquitur in jurgio amicorum verba conviciatorum vel secretorum non proferenda.

« Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa : sic et qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam. » Docet sapientia ut amici inter se jurgantes verba conviciatorum in alterutram non proferant, nec secreta diu velata per furorem in invicem denudent : quia sicut lapidis ictu volatus avis dejicitur, ita et convicii verbo vis amicitiae dissolvitur.

« Ad amicum si produxeris gladium, non desperes : est enim regressus. Ad amicum si aperueris

« os triste, non timeas : est enim concordatio; A
 « excepto convicio, et improprio, et superbia, et
 « mysterii revelatione, et plaga dolosa : in his om-
 « nibus effugiet amicus. » Nunc aperit quæ res ami-
 cum bonum possint conservare, quæve illum penitus
 effugare atque alienum facere. Si enim verbo cor-
 reptionis amicum pro aliquo commisso inhonesto,
 claritatis affectu corripueris, ita ut velis eum cor-
 rigere, non debes de amicitia ejus desperare, quia
 licet ad tempus doleat de objurgatione, postmodum
 tamen, agniti correptionis utilitate, citius regreditur
 ad jus prioris amicitia, nec propter verbum triste
 perseverat in accepto dolore, quia omne quod erga
 eum actum est, absque fraudis esse intelligit machi-
 natione. Si autem læseris illum convicii sermone et
 improprio, et superbia, et secretorum revelatione, B
 et dolositate nequitia, in omnibus his effugiet ami-
 cus, etiam de reditu ejus ad amicitiam pristinam
 poteris desperare. Unde alibi dicitur : « Amico re-
 concillato non credas in æternum (Eccl. xii). »

« Fidem posside cum proximo in paupertate illius,
 « ut et bonis illius læteris. In tempore tribulationis
 « illius permane fidelis, ut et in hæreditate illius
 « cohærea sis. » In adversitate fides amici magis
 probatur quam in prosperitate, quia « multi amici
 mensæ, et non permanent in die necessitatis. » Ideo
 suadet ut in paupertate et tribulatione fidem serve-
 mus proximo, quatenus in bonis illius simul cum eo
 collætetur. Mystice autem quicumque in præsentis
 sæculo et in tribulatione præsentis vitæ condolet fra-
 tri, et proximo, in hæreditate futuræ patriæ lætitiæ
 ejus erit particeps et gloriæ.

« Ante ignem camini vapor et fumus ignis inalta-
 « tur : sic et ante sanguinem maledicta et contume-
 « liæ et minæ. » Sicut fumus præcedit ignis incen-
 dium, sic et verborum duritia prævenit homicidii
 malum. Unde in Proverbiis scriptum est : « Sermo
 durus suscitatur rixas. » Et item : « Cum defecerint,
 inquit, ligna, exstinguetur ignis, et susurrone sub-
 tracto jurgia conquiescunt : sicut carbones ad pru-
 nas et ligna ad ignem, sic homo iracundus sus-
 citatur rixas. » Hinc et Salvator in Evangelio cau-
 sam iræ præcepto suo auferre voluit, ne homicidii
 scelus adderetur, dicens : « Audistis quia dictum
 est antiquis : Non occides; qui autem occiderit,
 reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis
 qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, etc. »

« Amicum salutare non confundar, a facie illius
 non me abscondam : et si mala mihi evenerint, per
 illum sustinebo. » Quanta bona sint in vera amici-
 tia, non est possibile enarrare; et quanta mala sint
 in odiosa inimicitia, nullus verbis potest enuntiare;
 quia sicut amicitia totius boni est laudabile solida-
 mentum, sic et e contrario inimicitia totius mali est
 detestabile argumentum. Si enim evenerint tibi bona,
 amicus tuus tibi congaudebit; si autem acciderint
 mala, amicus tibi condolebit, ac sufferre tecum
 certabit.

« Omnis qui audiet, cavebit se ab eo. » Hoc est,

omnis qui intelligit quanta bona sint in amicitia vera,
 cavet ne per incuriam perdat illam; cavet enim ne
 convicio et improprio, et cæteris quæ supra eum
 enumeravit exasperet amicum, et lædat amicitia jura.

« Quis dabit ori meo custodiam, et supra labia
 mea signaculum certum? ut non cadam ab ipsis, et
 lingua mea perdat me. » Novit enim vir sapiens
 quanta mala eveniant per temeritatem linguæ; ideo
 interrogat, quis sibi custodiam præbeat suæ loquelæ,
 ut non declinet in verbum malum, unde animæ suæ
 certissimum possit evenire detrimentum. Quantum
 autem periculum humanæ vitæ consistat in potestate
 linguæ, Jacobus apostolus in Epistola sua ostendit,
 dicens : « Ecce quantus ignis quam magnam sylvam
 incendit : et lingua ignis est; universitas iniquitatis
 lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat
 totum corpus, et inflammat rotam navitatis nostræ
 inflammata a gebenna. Omnis enim natura bestia-
 rum et volucrum et serpentium, et cæterorum do-
 mantur et domita sunt a natura humana. Linguam
 autem nullus hominum domare potest, inquietum
 malum, plenam veneno mortifero; in ipsa benedicimus
 Dominum et Patrem; et in ipsa maledicimus homi-
 nes, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore
 procedit benedictio et maledictio (Jac. iii). »

CAPUT VII.

*Oratio communis omnibus nobis ut dicamus, Domine
 Deus Pater et dominator vitæ meæ, ne relinquant me,
 et ne sinas me cadere, hoc est contineas me, ne fa-
 ciam ruinam de me præsumendo.*

(CAP. XXIII.) « Domine pater et dominator vitæ
 « meæ, ne derelinquant me in consilio eorum, nec
 « sinas me cadere in illis. » Nam cum prius inter-
 rogaret quis daret ori suo custodiam, et supra labia
 signaculum certum, quia neminem invenit qui hoc
 perfecte facere possit, ad ejus opitulationem se
 convertit qui eum in initio creavit : ut cujus opere
 fuit ut in natura subsisteret, ejus munere fiat ne in
 vitiorum voraginem cadat.

« Quis superponit in cogitatu meo flagella, et in
 « corde meo doctrinam sapientiæ, ut ignorantibus
 « eorum non parcant mihi, et non appareant delicta
 « illorum, et ne adincrescant ignorantia meæ, et
 « multiplicentur delicta mea, et peccata mea abun-
 « dent, et incidam in conspectum adversariorum
 « meorum, et gaudeat super me inimicus meus? »
 Quia vir sapiens intellexit vitiorum crimina sibi no-
 xia esse ac mortifera, ideo quærens appellat in co-
 gitatu suo disciplinæ flagella, et in corde suo doctri-
 nam habere prudentiæ, ne forte ignorantia detentus
 non agnoscat delictorum pericula, et augeantur fa-
 cinorum crimina, pro quibus incidat in manus ad-
 versariorum, et gaudium perficiat spiritalium inimi-
 corum.

« Domine pater et Deus vitæ meæ, ne derelinquant me
 « in cogitatu illorum. Extolentiam oculorum meo-
 « rum ne dederis mihi, et omne desiderium pravum
 « averte a me. Aufer a me ventris concupiscentias,
 « et concubitus concupiscentiæ ne apprehendant

« me, et animæ irreverenti et infrunitæ ne tradas
 « me. » Deum patrem universorum et factorem et
 dominatorem vitæ humanæ rogat ne se deserat,
 nec in consilium malignorum spirituum venire per-
 mittat, sed magis tollat ab eo elationem mentis,
 omneque desiderium pravum auferat gastrimargiæ,
 hoc est, gulæ vitium, et libidinem fornicationis, et
 maxime ne animæ irreverenti et impudicæ tradatur,
 scilicet ne hujusmodi vitiis capiatur aut obligetur.
 Dicitur enim Deus tradere hominem alicui periculo,
 quando justo iudicio permittit eum incidere in illud.
 Ideo rogamus illum in oratione Dominica, ne inducat
 nos in tentationem, hoc est, ne permittat nos
 induci in tentationem. « Deus enim neminem tentat,
 » hoc est, neminem decipit, « quia ipse inten-
 tator est malorum tentamentorum (Matth. vi). »

CAPUT VIII

De doctrina oris audienda.

« Doctrinam oris audite, filii, et qui custodierit
 « illam, non peribit labiis suis, nec scandalizabitur
 « in operibus nequissimis. » Doctrinam oris appellat
 disciplinam verborum. Hanc audire, hoc est dili-
 genter discere et servare jubet, quoniam qui hanc
 custodierit, non peccat in labiis suis, nec scandali-
 zabitur in operibus nequissimis, hoc est, in factio-
 ne doli et nequitie, falsitatis, maledictionis, perjurii,
 detractionis, quæ opera sunt oris indisciplinati.
 Qui enim custodit os suum, custodit ab angustiis
 animam suam.

« In vanitate sua apprehenditur peccator, et su-
 « perbus, et maledicus scandalizabitur in illis. »
 In vanitate sua apprehenditur peccator, quando in
 desideriis et voluptatibus hujus vitæ captivatur, in
 qua superbus et maledicus scandalizabitur, quando
 amoris Dei et desiderio futuræ patriæ, illam præpo-
 nere non veretur. Proinde admonet Joannes aposto-
 lus in Epistola sua, dicens : « Nolite diligere mun-
 dum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit
 mundum, non est charitas Patris in eo. Quoniam
 omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et
 concupiscentia oculorum est, et superbia vitæ : quæ
 non est ex Patre, sed ex mundo est; et mundus
 transit, et concupiscentia ejus : qui autem facit vo-
 luntatem Dei, manet in æternum (I Joan. ii). »

CAPUT IX.

Quod cavendum sit a juramento, sive bono sive malo.

« Jurationi non assuescat os tuum; multus enim
 « casus in illa. Nominatio vero Dei non sit assidua
 « in ore tuo, et nominibus sanctorum non admi-
 « scaris : quoniam non eris immunis ab eis. » Ideo
 enim vetat juramentum, ne fiat perjurium, quoniam
 qui sæpe jurat, aliquando pejerat. Unde Dominus in
 Evangelio juramenta prohibuit, quoniam noxia sunt,
 et in perjurium hominem mittunt (Matth. v). Sicut
 enim falsum loqui non potest, qui non loquitur, sic
 pejerare non potest, qui non jurat. Unde et Jacobus
 apostolus ait : « Ante omnia, fratres mei, nolite
 jurare, neque per cælum, neque per terram, neque

aliud quodcumque juramentum; sit autem vestrum
 juramentum, est, est, non, non (Jac. v), » quia le-
 thiferum linguæ virus ad integrum in suis auditori-
 bus exhaurire desiderat, qui detrahere alterutrum
 vetuit, qui judicare proximum interdixit, qui in
 adversitatibus alterutrum ingemiscere prohibuit,
 quæ sunt aperta peccata; addit etiam hoc quod qui-
 busdam leve videtur, ut juris quoque jurandi con-
 suetudinem tollat. Nam hoc quoque illis nequaquam
 parvipendendum patenter apparet, qui illam Domini
 sententiam sollicitè considerant, qua dicit : « Omne
 verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, red-
 dent rationem de eo in die iudicii (Matth. xii), »
 ut non sub iudicio decidatis. Ideo, inquit, vos a ju-
 rationis culpa compesco, ne frequenter vera ju-
 rando, aliquando etiam in perjurium decidatis; sed
 eo longius a pejerandi vitio stetis, quo nec verum
 dejerare nisi pro maxima necessitate velitis. Sed
 et ille sub iudicium reatus decidit, qui etsi nunquam
 pejerat, crebrius tamen quam opus est verum deje-
 rat : quia nimirum ipsa superflua locutionis otiosi-
 tate delinquit, offenditque iudicem, qui et inutile
 verbum et juramentum omne vetuit.

« Sicut enim servus interrogatus assidue a livore
 « non minuitur : sic omnis jurans et nominans in
 « toto a peccato non purgabitur. » Servum interro-
 gatam dicit correptionibus castigatam. Unde in
 martyrum passionibus interrogationem pro flagellis
 et tormentis positum invenimus. Sicut enim servus
 assidue correptus a livoris crimine non abstrahitur,
 sed magis ad odium provocatur, sic omnis jurans et
 nominans sæpe in juramento suo nomen Dei nomen-
 que sanctorum ejus inde a peccatis non purgabitur,
 sed magis polluitur.

« Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non
 « discedet a domo illius plaga. Et si frustraverit,
 « delictum ipsius supra ipsum erit : et si simulave-
 « rit, delinquet dupliciter. Et si in vacuum jurave-
 « rit, non justificabitur. » Ille ergo qui usum habet
 plus quam decet jurandi, gravabitur delicto trans-
 gressionis, quo transgreditur mandatum Dei, qui
 præcepit omnino non jurare. Unde non discedet a
 domo corporis ejus plaga vindictæ, quia per præva-
 ricationem linguæ subibit simul cum anima poenam
 gehennæ. Si ergo in jurando fraudem perpetraverit,
 peccatum ejus supra ipsum erit; si autem veritatem
 per juramentum manifestare dissimulaverit, dupli-
 citer delinquit, hoc est, quia per simulationem ver-
 itatem celavit, et alios per falsitatem in errorem
 seduxit. Porro si in vacuum et sine ulla necessitate
 in otiosa locutione sæpe jurare non caverit, justitiæ
 meritum habere non poterit, sed reus delicti in no-
 vissima retributione tormenta sustinebit. Inde se-
 quitur :

« Replebitur enim retributione pessima domus
 « illius. » Nec est alia retributio peior inferni suppli-
 cio : ubi vermis mordens non moritur, et ignis cru-
 cians non exstinguitur.

« Est et alia loquela contraria morti, non invenia-

« tur in hereditate Jacob. Etenim a misericordiis
 « omnia hæc auferentur, et in delictis non voluta-
 « buntur. » Aliam loquelam contrariam præceptis
 Dei, et mortis obnoxiam, ut reor, significare vult
 blasphemiam, quæ etiam cæteris quas ante enume-
 ravit magis noxia est. Unde optat ut non inveniatur
 in hereditate Jacob, hoc est, in populo ecclesiastico,
 qui merito Jacob nominatur, quia supplantat vitia,
 et deservit in virtutibus Deo. Etenim a misericordi-
 bus, hoc est electis Dei, omnia hæc auferentur, quia
 inde refugiant et in delictorum sordibus non se in-
 quinabunt.

« Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum;
 « est enim in illa verbum peccati. » Hoc præcipit
 ne omnino disciplinam deseramus et indisciplinato
 re sermones nostros proferre non assuescamus, B
 quia inde verbum peccati prorsus nobis adhærebit,
 hoc est, doli, detractionis, erroris, et blasphemie.
 Unde futuræ mortis perditio præparatur.

« Memento patris et matris tuæ, in medio enim
 « magnatorum consistis : ne forte obliviscatur te
 « Deus in conspectu illorum, et assiduitate tua in-
 « fatuatus improprium patiaris, et maluisses non
 « nasci, et diem nativitatis tuæ maledicas. » Pater
 noster Deus est, et mater nostra Ecclesia, magnati
 et principes populi sunt patriarchæ, prophetæ, et
 apostoli, in quorum medio consistimus, quia eorum
 doctrinis et bonis exemplis undique vallati sumus,
 nec jam ultra terminos fidei et traditionis eorum
 nobis licet excedere. Unde decet, ut omni tempore
 oblivionem præceptorum Dei fugiamus, et doctrinæ C
 qua mater Ecclesia quotidie nos docet et nutrit;
 quin potius semper mandata divina intente medi-
 tari, et factis adimplere studeamus, dicentes cum
 Propheta : « Tunc non confundar, dum respicio in
 omnia mandata tua (Psal. cxviii) : » ne forte pro
 iniquitatibus nostris obliviscatur nostri Deus, et
 projiciat in tartarum, ubi propter cruciatum æter-
 num pœniteat nos nasci, et diei nativitatis nostræ
 maledicamus, cui Job et Jeremias prophetæ maledi-
 cere videntur; videlicet tempus mortalitatis, et præ-
 varicationis humanæ actum detestantes.

« Homo assuetus in verbis improprietatis, in omni-
 « bus diebus suis non erudietur. » Homo assuetus
 in verbis improprietatis est hæreticus, cujus os bla-
 sphemum maledictione et amaritudine plenum est. D
 Hic in omnibus diebus, quibus in errore suo perse-
 verare discernit, non erudietur doctrina catholicæ
 fidei, sed errans et in errorem mittens ad foveam
 perditionis, et laqueum mortis properat.

« Duo genera abundant in peccatis, et tertium
 « adducit iram et perditionem. Anima calida quasi
 « ignis ardens non exstinguetur, donec aliquid glu-
 « tiat; et homo nequam in ore carnis suæ non de-
 « sinet, donec incendat ignem. Homini fornicario
 « omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens
 « usque ad finem. » In his tribus speciebus tria
 principalia vitia denotantur, hoc est, avaritia, su-
 perbia et fornicatio. « Anima calida est quasi ignis

ardens, mens avari, quæ ardet in concupiscentia
 terrenarum rerum : cujus ardoris flamma non miti-
 gatur, donec lucro terreno repleatur. Sed quia ava-
 ritia pestis morbo hydropicæ est similis, quo qui la-
 borat, quanto plus bibit, tanto plus sitit, sic et
 anima avari, quanto plura in pecuniarum quæstu ac-
 quirat, tanto plus in eorum ardet ambitione. Idcirco
 dum dicitur, « non exstinguetur donec aliquid glu-
 tiat, » non ejus morbi in eo exprimitur curatio, sed
 perversi usus denotatur multiplicatio : ut dum appeti-
 tum lucrum acquirit, inde quasi jam absolutus ad
 alia appetenda paratior reddatur. Homo vero ne-
 quam in ore carnis suæ non desinit, donec incendat
 ignem, dum superbus quisque elatione cordis car-
 nalis tumescens, tandiu contra proximum verba
 contumeliæ latrat, donec ignem odii et inimicitia
 in eo incendat. Omni quoque fornicario omnis panis
 est dulcis, hoc est, omnis mœchia et impudicitia
 per libidinem male est suavis, et non cessat trans-
 grediens, donec lethale peccatum opere perficiat
 fornicationis. Mystice autem hæretici et schismatici
 calidam et ardentem habent animam, dum per am-
 bitionem favoris laudem quæerunt humanam; hi sci-
 licet perversæ mentis more carnis incendunt ignem,
 dum doctrinæ nequam in auditorum suorum cordi-
 bus erroris immittunt ardorem : ipsi sunt homines
 fornicarii, quia pactum quod cum Deo in baptismatis
 perceptione inierunt non servaverunt, sed virum
 priorem relinquentes, errorum suorum idolis se
 commiscendo adulterati sunt : in quo crimine tan-
 diu morantur, donec carnis claustris exuti per-
 mortem præsentem in mortem incidant sempiternam.

CAPUT X.

*Sapientia narrat verba injusti disponentis peccare : ut
 est illud, dixit justus, ut delinquat in semetipso.*

« Omnis homo qui transgreditur lectum suum,
 « contemnens animam suam, et dicens : Quis me
 « videt? tenebræ circumdant me, et parietes co-
 « operiunt me, et nemo circumspicit me : quem
 « vereor? delictorum meorum non memorabitur
 « Altissimus. Et non intelligit quoniam omnia vi-
 « det oculus illius, quoniam expellit a se timorem
 « Dei hujusmodi hominis timor, et oculi hominum
 « timentes illum : et non cognovit quoniam oculi
 « Domini multo plus lucidiores sunt super solem,
 « circumspicientes omnes vias hominum, et pro-
 « fundum abyssi, et hominum corda intuentes in
 « absconditas partes. » Qui enim castitatis virtutem
 perdit, et impudicitia se vitio tradit, cum ipse te-
 nebræ sit mentis, tenebrarum opera sine con-
 scientia alterius æstimat se agere; et quia Dei ti-
 morem a se expellit, in eo maxime deluditur, quod
 occulorum omnium conditorem se fallere posse ar-
 bitratur : cum Propheta testante didicimus, quod
 « vultus Domini sit super facientes mala, ut perdat
 de terra memoriam eorum (Psal. xxxvii). » Et « Do-
 minus interrogat justum et impium : qui autem dili-
 git iniquitatem, odit animam suam (Psal. x). » Co-

ram sole justitiæ nihil latere potest : omnes enim viæ hominum patent oculis Dei. « Cælorum ipse continet thronum, et abyssum intuetur (*Prov. xvi*). Cælum palmo metitur, et terram pugillo concludit : ipse novit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt, et singulorum cogitationes intelligit a longe : homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor (*Isa. xl*).

CAPUT XI.

Prospiciens omnia sapientia loquitur, quia omnes viæ scientis, loquentis, cogitantis, cognitæ sunt Deo.

« Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita: sic et post perfectum respicit omnia. » Notum est Deo ab initio opus ejus, nec aliquid novum ei accidere potest, quia ante omnia præsciebat tempora, quæ in tempore voluit facere opera; et post perfectum opus nihil illi defuit aut præterit, quia neque præteritum neque futurum aliquid illi est, sed omnia præsentialiter coram eo sunt. In omnipotente enim Deo ea quæ secutura sunt tempora, præsentia semper consistunt, cui nec futura veniunt, nec præterita discedunt, sed cuncta simul ante ejus oculos assistant; fuisse vel futurum esse æternitas non habet: cui nimirum nec præterita transeunt, neque futura superveniunt, qui cuncta præsens videt.

« Hic in plateis civitatis vindicabitur, et quasi pullus equinus fugabitur; et ubi non speravit, apprehendetur. Et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem Dei. » De eo quo superius, hoc est, adultero et libidinoso dicit, qui infrenis quasi equus et mulus insaniens ad libidinem lasciviendo discurrit, et in platea, hoc est, in lata et spatiosa via quæ ducit ad mortem moratur. Unde ubi decipulam non veretur, laqueum perditionis inveniet; et quia timorem Dei habere neglexit, sordibus vitiorum pollutus coram oculis sanctorum in futuro judicio dedecus et despectus erit.

« Sic et mulier omnis relinquens virum suum, et statuens hæreditatem ex alieno matrimonio: primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit; et secundo in virum suum dereliquit; tertio, in adulterio fornicata est, et ex alio viro filios statuit sibi. Hæc in ecclesiam adducetur, et in filios ejus respicietur. Non tradent filii ejus radices, et rami ejus non dabunt fructum; derelinquent in male dictum memoriam illius, et dedecus illius non delebitur. » Æqualiter quippe in viro et in femina divinum judicium damnat adulterium, et germen hujusmodi copulæ non est Domino amabile, nec potest ei opus placere, quod ex peccati contagio constat prolatum esse. Mystice autem hæreticorum synagoga, vel omnis anima hæretica pravitate decepta, Deo jam non erit placita, quia relinquens virum priorem et ducem pubertatis suæ, qui eam sibi in sacri baptismatis fœdere copulavit, ornamentisque variarum virtutum decoravit. De quo in Ezechiele plenissime scriptum est: « Junxit se alii viro, » diabolo videlicet, « qui eam diversis erroribus macula-

vit, et eam ex omni parte fecit. » Unde dicit primo illam deliquisse, eo quod legi Altissimi incredibilis fuit, quando sanctorum Patrum fidem et traditionem in sacris Scripturis sequi noluit. Secundo virum suum dereliquit, quia charitatem Dei et proximi habere despexit. Tertio in adulterio fornicata est, quando fœdere turpissimo per errorem associata est diabolo, a quo filios ignobiles accepit, quando prava dogmata et perversa opera ejus maligno instinctu generavit: hæc in Ecclesia adducetur, et in filios ejus respicietur, cum ejus perversitas ubique in conventu fidelium per sanctorum doctorum solertiam declaratur, et doctrina ejus ubique damnatur, nec secta illius, quia fundamentum veritatis non habet, perseverantem bonorum operum fructum genere prævalet, sed ignominiosam memoriam post se relinquens confusione perpetua confundetur. Unde et fideles quique ejus damnationem futuram agnoscentes spernunt ejus societatem, et eligunt catholicæ fidei tenere in omnibus firmitatem. Sic enim sequitur:

« Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius quam timor Dei, et nihil dulcius quam respicere in mandatis Domini. Gloria magna est sequi Deum: longitudo enim dierum assumetur ab eo. » Nihil enim melius proficit homini ad salutem perpetuam promerendam, quam timor Dei; et nihil dulcius, quam respicere in mandatis ejus. Unde et Psalmista ait: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine: super mel et favum ori meo. » Et item: « Ideo, inquit, dilexi mandata tua super aurum et topazion (*Psal. cxviii*). » Gloria magna est sequi Deum: quoniam qui in luce ambulat, non offendit. Unde ipsa Veritas ait: « Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. » Cui etiam longitudo dierum datur, quia perennitas in æterna beatitudine illi confertur, ubi cum sanctis angelis in sæculum sæculi creatorem suum laudando confitebitur.

CAPUT XII.

Laus sapientiæ, per quam facta sunt omnia.

(CAP. xxiv.) « Sapientia laudabit animam suam, et in Deo honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur, et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, et in conspectu virtutis illius gloriabitur. » Sapientia hæc non est alia, nisi de qua dixit Apostolus: « Christum dico, Dei virtutem et Dei sapientiam (*I Cor. i*). » Ipse « laudavit animam suam, » quia omnibus ostendit laudabilem esse vitam suam; et in Deo honorabitur, quia simul cum Deo Patre et Spiritu sancto in cælis et in terra adoratur; et in medio populi sui gloriabitur, hoc est, in cœtibus angelicis et in populis Christianis gloriosus prædicatur. Unde et in nativitate ejus angeli oecinerunt, dicentes: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis; in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, » quia in conventu fidelium prædicat Evangelium suum, de quo scriptum est: « Et aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pa- »

res spiritu, etc. (*Matth. v*); et in conspectu virtutis illius gloriabitur, quia in ostensione miraculorum suorum ad laudandum Deum provocabat turbas populorum. De quo scriptum est: « Multitudo languentium, et qui vexabantur ab spiritibus immundis curabantur. » Et, « omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes (*Luc. vi*). » Et alibi: « Omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo (*Luc. xviii*). » Et item: « Accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum dicentes, quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam (*Luc. xvii*). » Et rursum: « Videntes autem turbæ timuerunt et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus (*Matth. ix*). »

« In medio populi exaltabitur, et in plenitudine sancta admirabitur, et in multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur. « In medio, inquit, populi exaltabitur, » hoc est, in medio Christiani populi honore sublimabitur. De quo Psalmista ait: « Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est (*Psal. xcvi*). » Et in plenitudine sancta admirabitur, quoniam in ipso Redemptore nostro complacuit omnem plenitudinem habitare, quia ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant, et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium et primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primum tenens. Unde dicit Joannes: « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: et vidimus gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis (*Joan. i*). » Et de plenitudine ejus nos omnes accipimus gratiam pro gratia. « In plenitudine, inquit, sancta admirabitur, » quia mirabilis est Deus in sanctis suis. Unde et « in multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur. » Ipse enim dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ benedictus Deus. « In semine enim Abrahæ, hoc est in Christo, benedicentur omnes nationes terræ, » quem benedicunt omnia opera ejus, qui etiam est super omnia Deus benedictus in sæcula. Qui hæc quæ sequuntur de semetipso per vas sibi aptum prædicavit, dicens:

CAPUT XIII.

Laus sapientiæ per quam facta sunt omnia. Sapientia loquitur, id est, Christus Dei Filius, Dei virtus, et Dei sapientia, per quam cunctæ creaturæ disponuntur.

« Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. » Volens ergo sapientia Dei, quæ est Christus Dei Filius, semetipsam secundum divinitatem a nullis existentibus vel etiam ex nihilo ostendere non esse creatam, sed ex Dei Patris substantia genitam, ait: « Ego ex ore Altissimi prodivi (*Eccl. xxiv*). » Cui Pater alibi ait: « Ex utero ante luciferum genui te (*Psal. xix*), » id est, ex arcano substantiæ meæ, ex ipsa videlicet deitate totum ex toto, omnipotentem de omnipotente, lumen ex lumine, summum ex summo, quod arcanum nulla in-

vestigatio, nullus sensus possit attingere. Nam quem admodum valet comprehendi, de quo scriptum est: « Generationem autem ejus quis enarrabit (*Isai. Liii*)? » mira brevitatis et sufficiens pro nostra infirmitate mensura, quia nec plus possumus capere, et hoc abunde sufficit utique credidisse, et quia Verbum Dei, id est Filius et sapientia Dei nominatur, recte dicit: « Ego ex ore Altissimi prodivi, » ut intelligatur per Verbum et sapientiam Dei omnia esse creata. « Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (*Joan. i*). » Quod autem dicit se primogenitam ante omnem creaturam ostendit se non esse cum creatura, vel ante creaturam creatam, sed ab initio ex Patre genitam: quia ipse est origo totius boni, qui cum Patre et Spiritu sancto sine initio semper existit, per quem omnem creaturam Pater, quantum voluit, et quomodo voluit, fecit; sed quia Paulus alibi dicit Christum primogenitum ex mortuis (*Colos. i*), alibi vero primogenitum totius creaturæ, interrogant quidam, cum Christus Deus et homo una persona sit in Trinitate, quemadmodum susceptus homo primogenitus possit videri totius creaturæ, cum non sit ante omnem creaturam, sed ut esset, in novissimis accepit temporibus? non intelligentes quoniam primogenitus non tempore dicitur solus, sed et pro honoratione frequenter, eo quod primogenitus dicitur veraciter illorum, qui post illum geniti fuerunt. Hujus ergo nominis translatione, hoc est, primogeniti sæpe utitur Scriptura honoris causa: ut est illud quod ad David dicitur: « Ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ (*Psal. lxxxviii*); » et alibi scriptum est: « Filius meus primogenitus Israel (*Exod. iv*), » hoc est honorabilis mihi. Nam erant et alibi ante Israel, qui filiorum Dei nuncupatione digni fuerant habiti, de quibus Moyses dicit: « Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant (*Gen. vi*). » Sic et in hoc loco, quo dixerat Apostolus de Christo quod esset primogenitus totius creaturæ, hoc est, super omnem creaturam honorabilis, si quidem dixisset absolute primogenitus, honorabilem tantummodo diceret. Nam quia adjecit omnis creaturæ, illum designat, qui ab omni honoratur creatura. Nam is qui secundum carnem est Christus, et tempore primogenitus dicitur veraciter totius creaturæ, quæ in illo facta est. De qua beatus Paulus hoc in loco videtur dixisse. Unde et illud quod dixit primogenitus totius creaturæ interpretans adjicit: « Quoniam in ipso creata sunt omnia: » non dixit per ipsum, sed « in ipso. » Nec enim de prima dicit creatura, sed illam creaturæ separationem quæ in eo facta est, secundum quam omnia dudum dissoluta in unum sunt consensum perducta: sicut et alibi dicit: « Recapitulare omnia in Christo quæ in cælis sunt, et quæ super terram: » propter hominum etenim malitiam omnis, ut ita dixerim, creatura disrupti videbatur. Avertebant enim se a nobis angeli, et omnes invisibiles virtutes, propter indevotionem nostram, quam erga Deum exer-

cebamus; insuper etiam et nos ipsi morte solvimur, A ex qua accedebat animam separare a corpore. Et enim et omnis connexio creaturæ hinc solvebatur; factus est enim homo a principio quasi aliquod animal cognatione omnibus junctum, eo quod corpus quidem generaliter ex omnibus consistebat, id est, ex quatuor elementis, anima vero ad invisibiles virtutes propinquitatem habere videbatur. Una vero quædam universorum copulatio ex hinc fieri videbatur, propter iniquitatem eam quam ad hominem cuncta habere videbantur, omnibus in idipsum concurrentibus, ita ut et uno consensu Deo redderent debitam culturam cum cauta sollicitudine. Ergo Dei sapientia omnia quæ in cælis et quæ in terra sunt facta ipse fecit. Unde et subiungitur :

« Ego in cælis feci ut oriretur lumen indeficiens, B et sicut nebula texti omnem carnem. » In cæli nomine spiritalem, in carnis vero corporalem comprehendit creaturam. Fecit ergo sapientia Dei ut spiritalis creaturæ, hoc est, angeli et animæ hominum lumen haberent rationis intelligentiæ; corporales vero juxta voluntatem et dispensationem creatoris sui modum haberent suæ facturæ, ut omne quod est in rerum natura vivit, sentit et sapit, ab ipso haberet originem, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi). Et nota quod dixit eam facere in cælis lumen oriri, et nebula omnem carnem tegi, quoniam sicut lumen claritate sua præcellit obscuritatem nebulae, ita spiritalis creatura corporalem suæ naturæ quodammodo præcellit dignitatem. Unde sicut viventia præcedunt omnia vita carentia, ita anima ratione pollens nobilitate suæ naturæ præcedit omne quod rationem discernendi non habet.

« Ego in altissimis habitavi, et thronus meus in C columna nubis. » Utramque suam naturam, hoc est, divinam et humanam sapientia Dei Christus nobis hic demonstrat : divinam videlicet in eo quo dicit se in altissimis habitare, hoc est, supra omnem altitudinem cælestis regni simul cum Patre et Spiritu sancto unum Deum regnare; humanam vero in eo quo dicit se in columna nubis thronum habere, quia corpus quod de Spiritu sancto conceptum virgo mater edidit, nullius peccati pondere prægravatum est, nec terrenarum rerum voluptatibus desiderisque obligatum, sed superna virtute sublimatum. D Thronus regniæ dignitatis emicuit, in quo potentia divinitatis omnia judicia sua potenter disponit atque dispensat. Quod autem nubes carnem significet Salvatoris, ostendit Isaias, ubi ait : « Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingreditur Ægyptum, et movebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, et cor Ægypti tabescet in medio ejus (Isa. xix). » Hæc ergo prophetia ad Salvatoris tempora refertur, quando ascendit super nubem levem, id est, corpus humanum, quod ex virgine assumpserat, nullo humanæ commisionis semine prægravatum; sive quod a nube levi portatus sit, id est corpore virginali, et ad ingressum ejus omnes demones contre-

nuere. Cumque propria idolorum ruina fuerit, presentiam Domini ferre non sustinens, et apte dicitur incarnatio Salvatoris columna, propter rectitudinem doctrinæ et firmitatem operationis, quia electos suos erigit ad quærendam salutem perpetuam, et totum ædificium Ecclesiæ suæ ipse portat atque sustentat.

« Gyrum cæli circuivi sola, et profundum abyssi C penetravi, in fluctibus maris ambulavi, et in omni terra steti, et in omni populo et in omni gente primatum habui, et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi. » Hæc oratio dominatum sapientiæ Dei ubique et fortitudinem exprimit, quia simul omnem creaturam in quatuor nominibus uno tenore concludit. Nam cæli nomine omnia cælestia comprehendit, in profundo abyssi ea quæ sub terra sunt, in fluctu vero maris et in terra omnia quæ in his duobus elementis consistunt demonstrat. Significat ergo nihil esse in rerum natura quod in ejus non sit potestatis dominatione : hæc eadem approbante David, qui in psalmis ternario numero ad laudandum Deum universam creaturam provocando perstrinxit, dixit : « Laudent eum cæli et terra, mare et omnia quæ in eis sunt (Psal. lxxviii). » Exhinc et Apostolus, ut ostenderet Christum, Dei sapientiam et Dei virtutem, propter humilitatis subjectionem in omni rationali creatura primatum habere, et omnium potestatum atque regnorum propria virtute dominari, eleganter ait : « Christus factus est pro nobis obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis : propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Phil. ii). »

« Et in his omnibus requiem quæsi, et in hæreditate ejus morabor. » In omnibus gentibus requiem sibi quærit sapientiæ, quia ex omnibus gentibus sancta congregatur Ecclesia, quæ electa ejus hæreditas est, ubi in sæculum sæculi ipse permanet et regnat. De qua ipse per Psalmistam ait : « Hæreditas mea præclara est mihi (Psal. xv); » et in Isaias : « Benedictus, inquit, populus meus Ægypti, et opus manuum mearum Assyrius (Isa. xix); » hæreditas autem mea Israel.

« Tunc præcepit et dixit mihi creator omnium, et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo, dixit mihi : In Jacob inhabita, et in Israel hæreditate, et in electis meis mitte radices. » Quid est quod dicit Sapientia sibi creatorem omnium præcepisse, nisi quod Filius secundum humanitatem intelligit sibi Patrem majorem esse? Unde subiungitur, « qui creavit me, inquit, requievit in tabernaculo meo. » Creare enim Dei, est sapientiam unigeniti Filii, humanitatem singulari puritate de Spiritu sancto conceptam, et Maria virgine editam procreare : quæ et tabernaculum non immerito dici potest, quia secundum id quod caput est corporis Ecclesiæ, tabernaculum Dei est, in quo complacuit omnem plenitudinem

tatis habitare. Quæritur ergo cor in Scripturis sacris A
nunquam fere de sapientia quidquam dicatur, nisi
ut ostendatur a Deo genita vel creata? genita scilicet,
per quem facta sunt omnia; creata vero vel facta,
sicut in hominibus cum ad eam quæ non creata et
facta, sed genita est, convertuntur et illustrantur.
Ipsis enim fit aliquid quod vocetur eorum sapientia,
vel illud Scripturis prænuntiantibus aut enarrantibus,
quod « Verbum caro factum est, et habitavit in
nobis : » hoc modo enim Christus factus sapientia
est, quia factus est homo. An propterea non loquitur
in illis libris sapientia, vel de illa dicitur aliquid,
nisi quod eam de Deo natam ostendat aut factam,
quamvis sit et Pater ipse sapientia? quia in illa nobis
sapientia commendanda erat et imitanda, cujus
imitatione formamur : Pater enim eam dicit ut Verbum B
eius sit, non quomodo profertur ex ore verbum
sonans aut ante pronuntiationem cogitatur. Spatiis
enim temporum hoc completur, illud autem æternum
est; et illuminando dicit nobis et de se et de
Patre quod dicendum est hominibus. Ideoque ait :
« Nemo novit Filium nisi Pater; et nemo novit Patrem
nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Luc.
x) : » quia per Filium revelat Pater, id est, per Verbum
suum. Si enim hoc verbum, quod nos proferimus,
temporale et transitorium est, et seipsum ostendit,
et illud de quo loquimur, quanto magis Verbum
Dei, per quod facta sunt omnia? quod ita ostendit
Patrem sicuti est Pater, quia et ipsum ita est, et hoc
est quod Pater, secundum quod sapientia est et essentia.
Nam secundum quod Verbum non hoc est quod Pater,
quia Verbum non est Pater, et Verbum relative dicitur,
sicut Filius, quod usque non Pater; et ideo Christus
virtus et sapientia Dei, quia de Patre virtute et
sapientia, etiam ipse virtus et sapientia est, sicut
lumen Dei de Patre lumine; et fons vitæ apud Deum
Patrem, utique fontem vitæ : « Quoniam apud te,
inquit, fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen
(Psal. xxxv), quia sicut Pater habet vitam in semetipso,
hic dedit Filio habere vitam in semetipso. »
Quod autem dicit, « In Jacob inhabitata, et in Israel
hæreditare, » aut illud exprimit quod incarnatione
Salvatoris populo Judaico præsentialiter uti concessum
est, sicut ipse ad Cananæam mulierem respondens
ait : « Non sum missus nisi ad oves quæ perierant
domus Israel (Math. xv) : » et ad discipulos :
« In viam, inquit, gentium ne abieritis, et in civitates
et Samaritanorum ne intraveritis; sed potius ite
ad oves quæ perierunt domus Israel (Math. x). »
Unde et in Jerusalem primitivam electorum Dei
primitus fundavit Ecclesiam; aut hoc significat quod
non solum ex populo priore, sed etiam ex gentibus
electi Dei convocandi erant. Jacob enim aliquando in
Scriptura pro antiquo Dei populo positus invenitur;
Israel autem pro plebe sequenti, hoc est gentili.
Unde in psalmo scriptum est : « Lætetur Jacob et
exsultet Israel (Psal. xliii, cxlix). » Ex utroque ergo
populo electi Dei ad fidem Christi convocati sunt,
et doctrinæ Evangelii radix in eis firmata.

CAPUT XIV.

Sapientia loquitur potentiam suam et dispositionem operum suorum cum Patre.

« Ab initio ante sæculum creata sum, et usque
« ad futurum sæculum non desinam, et in habitatione
« sancta coram ipso ministravi. » *Æterna Dei sapientia
Christus sacramentum incarnationis suæ ante sæcula
præscitum et prædestinatum esse affirmat : cujus vis
usque in sæculum sine ullo sui defectu permanet, et in
habitatione sanctæ Ecclesiæ omnem ritum veræ religionis
ordinando disponit. De quo adhuc subditur :*

« Et sic in Sion firmata sum, et in civitate sanctificata
« similiter requievi, et in Hierusalem potestas
« mea. Et radicavi in populo honorificato, et in parte
« Dei mei hæreditas illius, et in plenitudine sanctorum
« detentio mea. » Sion igitur et Hierusalem non aliam
significant quam civitatem Dei, sanctam videlicet
Ecclesiam, quæ a primo electo usque in novissimum
ædificatur : de qua per Psalmistam dicitur : « Hierusalem
quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in
idipsum (Psal. cxxi). » Et item : « Fundamenta,
inquit, ejus in montibus sanctis, diligit Dominus portas
Sion super omnia tabernacula Jacob. Gloriosa dicta sunt
de te, civitas Dei (Psal. lxxxvi). » In hac ergo
sapientia Dei quotidie fructificat, quia electos suos in
unitatem fidei suæ ibidem congregat; ibi et requiescit,
quia sanctorum suorum pia intentione et bona devotione
exhilarascit. « Super quem, inquit, requiescit spiritus
meus, nisi super humilem et quietum et trementem
sermone meos? » Ibi et potestas ejus manifestatur,
quia ibidem voluntas ejus assidue adimpletur. Potestas
enim Dei licet nusquam desit, quia omnia quæcumque
vult facit in cœlo et in terra, in mari et in omnibus
abyssis; tamen ibi maxime clarescit, ubi præceptorum
ejus custodia præcipue convalescit. « Et radicavi
in populo honorificato, et in parte Dei mei hæreditas
illius, et in plenitudine sanctorum detentio mea. »
In populo honorificato, dicit in populo Christiano :
qui nominis ejus insigni præconio meruit honorari;
qui pars ejus et hæreditas dicitur, quia ad sortem
ejus inter omnes nationes mundi ipse solus pertinet,
et in plenitudine sanctorum detentio ejus : quoniam
illi membra sunt corporis ejus, ipse sit omnia in
omnibus. Nullo igitur modo beneficentius consuli
potuit generi humano, quam cum ipsa Dei sapientia,
id est unicus Filius consubstantialis Patri et coæternus
totum hominem suscipere dignatus est : « Et Verbum
caro factum est, et habitavit in nobis. » Ita enim
demonstravit carnalibus et non valentibus intueri
mente veritatem, corporeisque sensibus deditis,
quam excelsum locum inter creaturas habeat humana
natura, quod non solum visibiliter. Nam id poterat
et in aliquo æthereo corpore ad nostrorum aspectuum
tolerantiam temperato, sed hominibus in vero
homine apparuit. Ipsa enim natura suscipienda
erat, quæ liberanda; et ne quis forte sexus a suo
creatore se contemptum putaret, virum suscepit.

natus ex femina est, nihil egit vi, sed omnia suadendo et moriendo, licet ementes et vendentes flagellando eiecit de templo. Quid hoc, aut quantum est? quamvis et daemones nolentes ab hominibus, non sermone suasionis, sed vi potestatis eiecerit. Veteri quippe servitute transacta tempus libertatis illuxerat, et opportune jam homini suadebatur, atque salubriter quam libero esset creatus arbitrio, miraculis conciliavit fidem Deo, qui erat passioni subiiciendus in homine quem gerebat.

« Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion. » Cedrus enim et cypressus arbores sunt altitudinis eximia, et odoris præcipui. Libanus mons est Phœnicum altissimus, cujus meminerunt prophetae, dictus a thure, quia ibi colligitur. Sion autem collis est Hierusalem supereminens urbi, et interpretatur speculum. Hæc ergo nomina arborum et montium conveniunt eminentioribus Christi membris, qui cum Apostolo dicere possunt: « Christi bonus odor sumus Deo (II Cor. II); » et, « Nostra conversatio in cœlis est (Philip. III); » et, « Quis nos separabit a charitate Christi (Rom. VIII)? » Et reliqua. Sed et hoc quod odor cedri serpentes interimere et fugare solet, juxta illud poetæ (VIRGILIUS, *Georg. III*):

Diacæ et odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbanoque agitare graves nidore chelidros:

eisdem sanctis doctoribus congruenter aptatur, qui virtute verbi cœlestis solent venenata hæreticorum dogmata repellere, eosque a simplicium seductione fugare. Hoc quoque quod ejus resina, quæ cædria dicitur, in conservandis libris adeo est utilis, ut perliniti ex ea nec tineas patiantur, nec tempore consenescant, quis non videat quantum eisdem prædicatoribus sanctis conveniat? quorum sensu spiritali Scriptura sancta confecta est, quæ nulla hæreticorum astutia corrumpi, nulla potest sæculi labentis ætate consumi: adeo, « ut donec transeat cœlum et terra, iota unum aut unus apex non prætereat e lege, donec omnia fiant: » quod cum dixerit Dominus de lege, quanto magis de Evangelio intelligendum reliquit? Cypressus etiam in eo quod medendis apta est corporum passionibus, quod suæ venustatem comæ nullo ventorum impulsu deponit, constantiam exprimit eorumque actionem qui altioribus virtutum ornatibus sanctam Ecclesiam decorant.

« Quasi palma exaltata sum in Cades. » Palma est arbor diurnis foliis, et snavis pomis; palma dicta, quia manus victricis ornatus est, vel quod opansis est ramis in modum palmæ hominis. Est enim arbor insigne victoriæ, proceroque ac decore virgulto diurnisque vestita frondibus. Hanc Græci phœnicem dicunt, quod diu duret, ex nomine avis illius Arabiæ, quæ multis annis vivere perhibetur. Hæc ergo arbor proceræ staturæ, sanctæ comparatur Ecclesiæ, quia ad terrenam concupiscentiam incurvari despiciens, totam se ad cœlestia promerenda sustollit. De qua monet Apostolus dicens: « Vigilate, sicut in die. Viriliter agite (I Cor. XVI). » De qua et

A ipse Dominus: « Ego Dominus, qui erni vos de servitute, qua opprimebant vos Ægyptii, ut incederetis recti (Exod. VI). » Palma autem manus victricis est ornatus; sed et apud antiquos quicumque in certamine vicissent, palma aurea coronabantur. Statura ergo sponsæ assimilatur palmæ, cum erecta in amore supernorum omnis intentio fidelium meditatur; interim in acie consistens bravium illud, quo victrix finito agone donanda est. Item quia palma inferioribus aspera videtur, in summo autem pulchritudinem et fructus suavitatem ostendit, merito huic statura assimilatur Ecclesiæ, sive animæ cujusque fidelis, quæ asperos pro Domino portat in terra labores, sed mercedem a Domino gratissimam accipere se sperat in cœlo. Aspera est palma juxta terram, quia persecutionem patiuntur propter justitiam electi. Pulchra et dulcis in summo, quia gaudent in presuris et exsultant, scientes « quoniam merces eorum copiosa est in cœlis. » Item quod palma diurnis est vestita frondibus, et folia sua sine successione conservat, quis non videat quod typum teneat staturæ fidei? quæ variante statu sæculi labentis eadem semper verba rectæ confessionis quasi folia nunquam lapsura retinet, eandem operum perfectionem, quam ab initio cepit, quasi decorem palmitum usque ad finem sæculi in electis suis intemeratam custodit? Apte autem palmæ exaltationi Cades locus deputatur. Legitur ergo in Numerorum libro, tricesima tertia mansione filios Israel castra metatos in deserto Sin, hæc est Cades, ubi Maria mortua est et sepulta, et propter aquas contradictionis Moyses et Aaron offendunt Dominum, et prohibentur transire Jordanem (Num. XXXIII). Videtur mihi in Maria prophetia mortua, in Moysæ et Aaron legi et sacerdotio Judæorum finis impositus, quod nec ipsa ad terram repromissionis transcendere valeant, nec credentem populum de solitudine hujus mundi educere. Ubi et Ecclesiæ status per Christum cœpit ordinari, quia ipse est finis legis ad justitiam omni credenti. Interpretatur autem Cades mutata sive translata, quæ nomina bene sanctæ conveniunt Ecclesiæ, quæ translata ab idolorum cultura, et mutata a gentili errore, unius Dei verax cœpit esse cultrix. Quasi palma ergo exaltatur in Cades, cum sancti quique viri et perfecti in Ecclesia fide et conversatione eriguntur ad quærendam cœlestis regni patriam, et ad possidendum vitæ futuræ gaudia sempiterna. Post exaltationem ergo arboris palmæ, adjungit Scriptura aliam similitudinem, dicens:

« Et quasi plantatio rosæ in Jericho. » Rosa specie floris nuncupata, quod rutilanti colore rubeat. Hæc martyrii significat sanguinem. Jericho urbs, quam Jordane transgresso subvertit Jesus, rege illius interfecto: pro qua exstruxit aliam, Ozam de Bethel, ex tribu Ephraim, quam Dominus atque Salvator sua præsentia illustrare dignatus est. Sed et hæc eo tempore quo Hierusalem oppugnabatur a Romanis, propter perfidiam civium capta atque destructa est; pro qua tertia ædificata est civitas, quæ ho-

dieque permanet : et ostenduntur utriusque urbis A vestigia in præsentem diem. Nam et Jericho interpretatur odor ejus, vel luna, « quasi plantatio ergo rosæ in Jericho » est, cum odor virtutum cum passione martyrii in sanctorum redolet meritis. Luna ergo propter incrementum sui luminis simul et detrimentum, Ecclesiæ peregrinationem in præsentis vitæ mortalitate figuraliter exprimit. Ubi et alii quædam nascuntur, et alii de hac vita transeunt.

« Quasi oliva speciosa in campis. » Oliva Græce oleon dicitur, ex quo in Latinum tractum est ut oliva dicatur. Olea autem ipsa arbor est, fructus oliva, succus oleum. Est autem arbor pacis insignis. Et quid per olivam, nisi sancta Ecclesia designatur? quæ in campis totius mundi transplantata decore orbem universum illustrat, et Spiritus sancti gratia per unctionem sacri chrismatis sanctificat credentes ; per olei namque pinguedinem, qua et lassi atque infirmi artus recreantur, et gratia præstatur luminis, interna sæpe dilectio mentis et opus misericordiæ designatur. Hinc etenim Psalmista : « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini : speravi in misericordia Dei mei in æternum et in sæculum sæculi (Psal. LI). » Ac si patenter dicat : « Ego quia misericordiæ fructum indigentibus exhibui, mihi quoque in æternum a Deo repetendam misericordiæ græciam speravi.

« Et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. » Platanus a latitudine foliorum dicta, vel quod ipsa arbor patula sit et ampla ; nam platos Græci latum vocant. Expressit hujus arboris Scriptura et nomen et formam, dicens : « Quasi platanus dilatata sum in plateis. » Est autem tenerrimis foliis ac mollibus et vitium similis. Mystice autem hæc arbor Dominum Christum significat, qui in toto orbe in membris suis dilatatur, et mansuetudinis ac innocentiae suæ ubique fidelibus salutifera monstrat exempla. De qua arbore in psalmis scriptum est : « Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (Psalm. 1). » Bene, ut arbitror, ligno fructifero comparatus est Dominus Christus propter crucem, quam pro hominum salute suscepit, quæ merito lignum vitæ dicitur, quando et ibi Dominus Christus, qui est vita nostra, suspensus est, et latroni in eadem constanti dictum est : « Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. » Denique et hodie omnis in eo credens æternæ vitæ dona consequitur ; sive, ut historia refert, lignum revera fuit in paradiso perennis vitæ, si detestabilis inobedientia non fuisset. Unde enim mors habuisset introitum, si Adam monstrasset devotionis affectum ? Hinc sanctissimi Patres suavissima mella sudaverunt, dicentes : « Dedit mandatum, ut inveniret arbitrium : sicut legem, ut faceret cautiorem. » Sed ille cum improvide secutus est hostem, et infeliciter vitæ reliquit auctorem, tunc lamentabili sorte deceptus vitam perpetuam, quam possessurus erat, amisit, et in mortem, quam non habebat, incurrit. Sed ut ad conceptæ similitudinis instituta redeamus, quod dicit plantatum

est, id est, institutum est lignum crucis a Deo, quod semper in fide viresceret ac cresceret, sequitur, « secus decursus aquarum, » in comparationis gratia perseverat. Nam sicut terrestris aqua decurrens vita est lignorum virentium, sic aqua spiritualis signum crucis inundat, quæ salus esse fidelium cognoscitur animarum. Hæc ergo aqua est, de qua in Evangelio dicitur : « Si scires quis est, qui a te aquam petit, petisses ab eo, ut daret tibi aquam vivam, etc. (Joan. iv). » Operæ pretium est quoque perpendere quare dixerit, « secus decursus aquarum, » scilicet ut nec nimia inundatio lignum deleteret, nec iterum irrigatio procul constituta siccaret. Igitur crux passionis Christi exaltata est juxta aquam in plateis, quia redemptionis nostræ mirabile sacramentum per prædicationem Evangelii innotuit cunctis per orbem nationibus, ut omnes agnoscerent suæ salutis in eo consistere effectum, et proinde Redemptori suo merito se impendere debere purum dilectionis affectum.

« Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. » Cinnamomum et balsamum aromaticæ arbores sunt. Nam cinnamomum dictum, quod cortex ejus in modum cannæ sit rotundus et gracilis. Gignitur in Indiæ et Æthiopiæ regionibus, frutice brevi duorum tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimarum virgarum. Nam quod in crassitudinem extenditur, respectui est ; quod vero gracilius provenerit, eximium ; quod cum frangitur, visibile spiramentum emittit ad imaginem nebulae seu pulveris. De balsamo vero Plinius Secundus ita refert (Lib. XII, cap. 24) : « In eodem tractu balsamum aspalathos nascitur, spina candida, magnitudine arboris modicæ, flore rosæ, radix ejus unguentis expetitur. Tradunt in quocunque frutice curvetur arcus cœlestis, eandem quocunque aspalatho suavitatem odoris existere, sed in balsamo inenarrabilem quamdam. Quidam eam erysiceptrum vocant, alii sceptrum ; cujus probatio est in colore rufo vel igneo, tactuque spisso, et odore castorei. Permutatur in libras quindecim. » Hæc ergo duo arbuscula pro sui brevitate a quibusdam inter herbas deputantur odoriferas, quæ recte pro ipsa brevitate humiles spiritu, quorum est regnum cœlorum, significant qui quasi purpureo vestiti colore, semper Dominicæ sunt passionis memores, semper ipsi ad patiendum pro Domino parati, qualis erat qui ait : « Quoniam propter te morte afflicimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (Psal. XLIII). » Nam et hæc est virtus, quæ maxime inter nos animorum motus ac lascivias quasi viscerum dolores castigare ac tollere consuevit. Cum recogitantes quid pro nobis passus est Deus, minus nos pati quam meremur, agnoscamus. Bene ergo conjunguntur cinnamomum et balsamum, quia Dominicæ passionis sacramento nostræ conversationis conformari debet status, ut juxta Joannis sententiam, sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita et nos discamus pro fratribus animas nostras ponere (I Joan. III). Nam quod cinnamomum coloris

subnigri vel cinerei esse perhibetur, animis congruit humilitum, qui fragilitatis propriae conscii quotidianis in precibus Deo dicere norunt: « Loquar ad Dominum meum cum sim pulvis et cinis (*Genes. xviii.*) » Et iterum: « Ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere (*Job xlii.*) Quod autem balsamum spinæ candidæ similitudinem habet flore roseo, significat quod dolorem passionis Dominicæ in nostra conversationis angustia quotidie debemus imitari. Juxta illud evangelicum: « Qui vult, inquit, venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me (*Luc. ix.*) » Quod autem radix ejus unguentis expetitur, significat humilitatem Christi omnium virtutum odorem commendare, et ad suavitatem æternæ dulcedinis electis Dei reducere.

« Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris. » Et quid per myrrham electam nisi laudabilis sanctorum continentia demonstratur? quæ in conspectu Domini odore suavissimo fragrat, quia eam charitatis dulcedo abundantissime inflamat. Myrrha quippe et aloë continentiam carnis exprimunt, quia nimirum horum naturæ est aromatum, ut uncta ex eis corpora defunctorum minime putrescant, sicut Dominicæ quoque sepulturae documenta testantur. Quomodo enim corruptio mortuæ carnis putredinem luxuriæ, ita conditura ejus (ubi typice in bonum accipitur) virtutem continentiae et castitatis, quæ membra nostra a vitiis refrenat, aptissime demonstrat. Est autem myrrha arbor Arabiæ, altitudinis ad quinque cubitos, similis spinæ, quam acanthon vocant Græci, cujus gutta viridis atque amara, unde et nomen accepit myrrha. Quæ cuncta mortificationi carnis apte congruunt, quæ amara ad tempus sentitur, sed in spe semper virentis patriæ libentissime suscipitur; illius videlicet, de qua Petrus ait: « Regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem et incontaminatam (*I Petr. i.*) » immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis. Spinæ autem merito confertur, quia ut mentem perpetuo salvet, corpus laborum punctationibus temporaliter affligit; sed et hoc quod gutta ejus sponte manans pretiosior est; elicita autem corticis vulnere vilior judicatur, quis non videat majoris ante Deum esse virtutis, cum quis sanum corpus suum ac vegetum, arridente etiam foris rerum copia, castigare ac servituti subijcere contendit, quam cum pressus ægritudine vel aliis sæculi adversis invitus a lascivia carnem compescit, atque ad abstinentiæ remedium coarctat? quamvis et hoc inter virtutes magnas jure annumerari debeat, cum flagella quis paternæ correptionis patienter, humiliter, graterque suscipiens, ad dona per hæc promissæ hæreditatis castigatus pervenerit.

« Et quasi storax et galbanus, et unguis, et gutta. » Hæc ergo pigmenta pretiosissima apud medicos habentur, et significant per sacramentum virtutum species, quas medici spirituales ad curationem homi-

num adhibent. Nam storax arbor Arabiæ similis malo Sidonii, cujus virgule inter caniculæ ortum cavernatim lacrymam fluunt. Distillatio ejus in terram cadens munda non est, sed cum proprii corticis scrobe servatur; illa autem quæ virgis et calamis inhæserit munda est et allida; dehinc sulva sit solis causa, et ipsa storax calamites pinguis, resinosa, odoris jucundi, humecta, et veluti mellosum liquorem emittens; storax autem dicta, quod sit gutta arboris profluens et congelata. Nam Græci Styriam guttam dicunt. Græce autem styrax, Latine storacæ dicitur. Galbanum autem, ut Plinius refert (*Lib. xii, cap. 25*), dat Syria in Amano monte; ferulæque ejusdem nominis resinæ modo, quod stagonitin appellant: maxime laudant cartilagosum, purum, ad

B similitudinem ammoniacæ, minimeque lignosum. Ungula autem eadem est, quæ in Exodo onyca nominatur (*Exod. xxx*): quæ cum cæteris aromatis ad thymiam conficiendum Domini jussu decreta est; quæ autem Græce onyx, hæc Latine unguis dicitur, eo quod in modum unguis humani formata sit. Gutta vero, quæ et ammoniacæ dicitur, lacrymas stillat in arenis suis. Genera enim duo, hoc est, straton, quod masculi thuris similitudinem habet, illudque maxime probatur. Alterum pingue et arenosum, quod pirama appellant; adulteratur arenis, velut nascendo apprehensis: quod tamen glebis et quam minimis probatur et purissimis. Ipsa ergo gutta vel ammoniacæ hoc medicinæ habet, ut curet duritias aliqua necessitate contractas. Hæc ergo species aromatum odoriferæ sunt, quia Domini præcepto ad thymiam conficiendum deputatæ sunt. Ubi-
cunque enim nostris codicibus thymiam habetur, in Hebræo necotha legitur, quod Aquila styracem transtulit; significat orationis incensum cum odore sacrarum virtutum. Thymiam ex aromatis compositum facimus, cum in altare boni operis virtutum multiplicitate redolemus: quod mixtum et purum sit, quia quantum virtus virtuti jungitur, tantum incensum boni operis sincerius exhibetur. Unde in Exodo bene dicitur: « Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii (*Exod. xxx*). » In tenuissimum pulverem aromata universa conterimus, cum bona nostra quasi in pilo cordis occulta discussione tundimus, et si veraciter bona sint subtiliter retractamus. Aromata ergo in pulverem redigere, est virtutes recogitando terere, et usque ad subtilitatem occultæ examinationis revocare. Et notandum quod de eodem pulvere dicitur: « Pones ex eo coram tabernaculo testimonii (*Ibid.*) » quia tunc nimirum bona nostra veraciter in conspectu judicis placent, cum hæc mens subtilius recogitando conterit, et quasi de aromatis pulverem reddit, ne grossum durumque sit quod agitur: ne etiam si hoc arte retractationis manus non comminuat, odorem de se subtilius non aspergat.

« Et quasi libanus non incisus vaporavi habitacionem meam. » Libanus, si Hebræam sequamur

etymologiam, candor interpretatur; si Græcam, thus; denique in Cantico canticorum ubi legimus, « nos ad collem thuris, » quidam codices habent, « ad collem Libani (*Cant.* iv). » Utrumque autem nomen virtutis industriam sonare facile cuique patet. Libet parum de natura aromatis ipsius ignaros instruere. Arbor est Arabiæ, cortice, ut aiunt, et folio lauri similis, succum amygdalæ modo emittens, qui bis anno colligitur, autumno et vere; sed autumnali collectione præparantur arbores incisis corticibus in flagrantissimo æstatis fervore, ac prosiliente spuma pingui, quæ concreta densatur ubi loci natura poscat tegete palmae excipiente; quod in arbore hæsit ferro depectitur; ideo corticosum videtur purissimum; hoc et candidum thus est. Secunda vindemia vere; eadem hieme corticibus incisis rubrum hoc exit, nec comparandum priori. Creditur et novellæ arboris candidius esse, sed veteris odoratus: quod ex eo rotunditate guttæ pependit masculum vocamus. Regio thurifera Sarvia nuncupatur: quod significare Græci mysterium dicunt, undique rupibus invia et a dextra scopulis mari inaccessa. Evahitur uno tramite angusto; silvarum longitudo est centum millia passuum, sive, ut tradunt aliqui, octoginta latitudo dimidium. Attolluntur colles alti, decurruntque et in plana arbores sponte natæ; terram argillosam esse convenit raris fontibus ac nitrosis. Hæc prout in libris antiquorum reperimus strictum de natura et loco thuris sint dicta, quæ pene omnia (si quis diligenter attendit) figurate sanctorum virtutibus congruunt, maxime quod regio in qua nascitur mysterium cognominatur. Nam quod arbores sponte nascuntur, apte competit eis quorum summa virtus non coacta legalibus edictis, sed oblatione voluntaria solet esse miranda, dicente Domino: « Si vis perfectus esse, vade, vende, » etc. (*Math.* xix). Quod incisis arboribus thuris lacryma profluit, quid nisi compunctionem humilium corde, de qua pura oratio ac fletibus dulcorata generari solet, indicat? Quod habet fontes raros sed nitrosos, convenit eis de quorum ventre fluunt, sicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ (*Joan.* vii), hoc est dona doctrinæ spiritualis emanat, etiam mundandis proximorum meatibus accommoda. Nitrum namque et medendis infirmitatibus, et abluendis sordibus esse solet aptissimum; quod undique rupium et scopulorum est regio circumsepta munimine, congruit meritis eorum de quibus loquitur per parabolam Dominus: « Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepen circumdedit ei (*Math.* xxi). » Plantavit namque Ecclesiam Dominus præceptis vitæ instituendo; et ei sepen circumdedit, custodia suæ protectionis eam undique, ne a pravis vel spiritibus vel hominibus exterminari posset, tutando.

« Et quasi balsamum non mixtum odor meus. » Balsami arbor in Judæa intra terminos tantum viginti jugerum erat. Posteaquam eadem regione Romani potiti sunt, etiam latissimis collibus propagata est. Stirpe similis viti, foliis similis rutæ sed alboribus

A semperque manentibus. Arbor autem balsamum, lignum ejus xylobalsamum dicitur; fructus sive semen carpobalsamum, succus opobalsamum: quod ideo cum adjectione significatur, eo quod percussus ferreis vinculis cortex ligni per cavernas eximii odoris gutta distillat. Caverna enim Græco sermone ope dicitur, cujus guttam adulterant admixto cyprino oleo vel melle; sed sincerus probatur a melle, si cum lacte coagulaverit; ab oleo, si instillatus aquæ aut admixtus facile fuerit resolutus; præterea et si lanæ vestes ex ipso pollute non maculantur. Adulteratus quidem neque cum lacte coagulatur, et ut oleum in aqua supernatat, et vestem maculat. Balsama autem si pura fuerint, tantam vim habent, ut si sol excanduerit, sustineri in manu non possint. Hujus ergo liquoris, hoc est, balsami mystice mentio fit in Cantico canticorum, dicente sponsa de sponso: « Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi (*Cant.* i). » Et quidem hujus ultimi versiculi juxta superficiem litteræ hic sensus est: Sicut in insula Cyprus majores cæteris terris hotros gignere solet, et sicut in civitate Judææ quæ vocatur Engaddi nobiliores cæteris vineæ nascuntur, ut pote de quibus liquor non vini, sed opobalsami defluit, ita dilectus meus mihi specialis est præ omnibus charitate connexus, adeo ut nulla me creatura ab ejus affectu divellere possit. Typice autem quomodo myrrha propter amaritudinem (est enim quantum medendis infirmitatibus salubris, tantum gustu amara) tristitiam Dominicæ passionis significat; ubi ipse et myrrhatum vinum a militibus accepit bibendum, et sepeliendus a discipulis myrrha perunctus est, ut prædiximus, ita botrus non incongrue resurrectionis gaudium denuntiat. Vinum enim lætificat cor hominis. Botrus ergo Cypri factus est Dominus in resurrectione, qui fuerat fasciculus myrrhæ in passione. Merito inter ubera commoratur sponsæ, quia idem in botrum versus est vineæ. Ideo sancta Ecclesia memoriam Dominicæ mortis nunquam suo de corde deponit, quia ipse qui propter delicta ejus mortuus est, propter ejus quoque justificationem a morte resurrexit, atque ei vestigia ipsius sequenti, post angorem mortis resurgendi exemplum tribuit. Qui bene etiam in vineis Engaddi esse memoratur. Namque in vineis Engaddi, ut præfati sumus, balsamum gignitur, quod in chrismae confectione liquori olivæ admisceri, a pontificali benedictione solet consecrari, quatenus fideles omnes cum impositione manus sacerdotalis qua Spiritus sanctus accipitur, hac unctione signentur, qua etiam altare Dominicum dedicatur, et cætera quæ sacrosancta esse debent perunguntur. Unde rectissime per vineas Engaddi charismata divina figurantur; et sponsus in vineis est Engaddi, quia et ipse Dominus in carne apparatus plenus est Spiritu sancto, et ejus dona Spiritus credentibus ipse largitur. Hæc autem arbores balsami

vineas appellat, quia in vinearum morem extolluntur, quæ sine adminiculis seipsæ sustineant, quippe viti similiores quam myrto. perpetua coma insignis proceritas intra bina cubita subsistit, semen vivo proximum gustu, colore rufum, ramus crassior quam myrto, quæ certo anni tempore balsamum sudant, sed et agricolæ virgulta eorum acutis lapidibus sive osseis solent incidere cultellis, nam ferri tactus kedit. Per quas incisiones emanat succus odoris eximii, et lacrymis pulchre rorantibus, exceptus lanis parva colligitur in cornua, quod quia per cavernam profuat corticis sæpius, opobalsamum nominatur; ope enim, ut diximus, Græcæ caverna nuncupatur; singularumque arborum largior vena ter omnibus percutitur æstibus: præcipua autem lacrymæ gratia, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Quæ cuncta Redemptori nostro, si sollicitè considerantur, aptissime conveniunt, qui humilis in carne, sed plenus gratiæ et virtutis apparens: vulneratus est propter iniquitates nostras, ac de suis vulneribus vitæ nobis et salutis sacramenta profudit. Unde et ipse, qui virtus et sapientia Dei est, loquitur in præsentî Ecclesiastico: « et quasi balsamum non mistum odor meus. » Mirandus sane ordo verborum, ut prius sponsa dicat accumbente rege nardem suam odorem dedisse; deinde ipsam fasciculo myrrhæ comparet; tertio eundem botrum Cypri cognominet; ad ultimum in vineis Engaddi eam esse commemoret, quia et prius discumbentem in cona Dominum mulier devota nardo perfudit. Deinde discipuli crucifixum ac sepeliendum myrrha unctum lintheis involverunt, et post hæc ipse gaudio resurrectionis mox adveniente, spiritalia fidelibus dona distribuit. Nec prætereundum quod Engaddi fons hædi interpretatur, quo nomine patenter lavacrum sacri baptismatis ostenditur, in quo peccatores adhuc et sinistra parte digni descendimus, sed jam mundati a peccatorum fœditate atque in agnorum numero computandi ascendimus. Et bene cum lætitiâ Dominicæ resurrectionis significaret dicendo: « Botrus Cypri dilectus meus mihi, » addidit continuo, « in vineis Engaddi, » id est, fontibus hædi, quod est aperte dicere in donis spiritalibus, quæ ex tempore baptismi fidelibus conferuntur. Hactenus Ecclesia a Redemptore suo accepit dona, quæ dilectionis pignora testatur. Bene ergo dicit Sapientia divina, « Quasi balsamum non mistum odor meus, » quia nullam in se habet erroris contagionem, nulla recipit consortia perfidorum, sed pura et sincera ejus est do-

ctrina, et ab omni hæreticorum macula aliena, quæ sacrarum virtutum odorem redolet, ac gratiam Spiritus sancti fidelium mentibus infundit.

« Ego quasi terebinthus extendi ramos meos. » Terebinthus arbor est Græcum habens nomen, generans resinam omnium resinarum præstantiorem. De terebintho autem Plinius secundus ita refert: « Syria terebinthum habet. Ex his masculæ sine fructu, feminarum duo genera sunt. Alteri fructus rubet, lentis magnitudine; alteri pallidus, cum vite maturescit, non grandior faba, odore jucundior, tractu sinuosus. Circa Idam Troadis, sed in Macedonia brevis arbor hæc atque fructuosa. In Damasco Syria magna materies et admodum lenta ac splendens, flos racemosus olivæ modo, sed rubens, folia densa; fert et folliculos emittentes quædam animalia cuculices, leviorque resina quæ ex cortice erumpit. » Et quid per terebinthum nisi Ecclesiæ status figuratur, quæ per totum orbem terrarum extendit ramos suos? quia per prædicationem Evangelii per singulas gentes ramos fidei expandit, et dilatat locum habitationis suæ; cui sub alia similitudine per Isaiam dicitur: « Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extendere ne parcas; longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. Ad dexteram enim et ad lævam penetrabis, et semen tuam gentes hæreditabit, et civitates desertas inhabitabit (Isa. lrv). » Cujus resina est præstantissima, quia medicina illius, qua subvenit ægritudinibus animarum, est optima: cui etiam hoc convenit quod de genere ipsius arboris jam diximus: quia masculæ arbores sine fructu sunt, feminarum autem duo sunt genera, quorum unum fructus ruber, alteri pallidus, cum vite maturescit, quia illi qui per operationem mentis aliquem vigorem propriæ virtutis sibi adscribunt, sine fructu virtutum existunt; qui autem infirmitatem suam agnoscentes totam spem suam in opem et gratiam sui conditoris ponunt, hi nimirum aut fructum martyrii per tolerantiam passionis exquirunt, aut per continentiam et munditiâ cordis atque corporis speciale præmium in cœlesti regno cum agno possidebunt, cantabuntque canticum illud quod in Apocalypsi memorantur cantasse centum quadraginta quatuor millia qui stabant cum agno supra montem Sion: « Et nemo poterat dicere canticum illud, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, et sine macula sunt ante thronum Dei (Apoc. xrv). »

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Sapientia matris affectu loquitur, sicut ibi: Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare pullos tuos, sicut gallina.

« Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris,

PATROL. CIX.

« et flores mei fructus honoris et honestatis. » Quid per hanc vitem nisi ipse exprimitur qui in Evangelio discipulis suis ait: « Ego sum vitis vera et vos palmites (Joan. xv); cujus vitis liquor lætificat cor hominum, quando bibendo sanguinem ejus gauden-

tes laudant redemptionis suæ venerabile sacramentum. Hæc vitis fructificat suavitatem odoris, quando per totum orbem fama spargitur evangelicæ prædicationis, floresque ipsius fructus sunt honoris et honestatis, quia jucunditas et decor omnium virtutum quotidie ejus dono florescit atque clarescit in credentium turbis.

« Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei. » Sapientia ergo Dei, quæ est Christus, mater est pulchræ dilectionis, et origo omnium virtutum, quia ipsius gratia generatur in cordibus electorum affectus veræ charitatis, timor salubris, intellectus scientiæ spiritualis, spesque vitæ æternæ, et gaudii futuri; sine eo quoque nihil boni habemus, quoniam « omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum, ipse est fons vitæ; et in lumine ejus videbimus lumen (*Jacob. 1*). » De quo et Paulus ait: « Gratia Dei, inquit, sum id quod sum (*I Cor. xv*). » Unde et sequitur.

CAPUT II.

Sapientia hortatur dicens: Qui concupiscitis me, a generationibus meis implemini; et Spiritus meus super mel dulcis; ille nimirum Spiritus, de quo dicit: Quem Pater mittet in nomine meo Spiritum veritatis; et qui de meo accipiet, ipse vos docebit omnia, etc.

« In me gratia omnis vitæ et veritatis, in me omnis spes vitæ et virtutis. » Per ipsam habemus presentem vitam, quia « in ipso vivimus, movemur, et sumus, » per ipsum habebimus in futuro veram et perpetuam vitam, per ipsum speramus immortalitatem nobis conferri, atque coronam gloriæ supernam. Unde ipso tribuente certamus pro modulo nostro calle virtutum gradiendo pervenire ad quietem patriæ cælestis.

« Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini. » Materno affectu admonet sapientia filios suos, ut ad ipsam concurrant, ejus munere ditentur, ac ope reficiantur. Tale est et illud Evangelii testimonium, quo Salvator misericorditer laborantes hortatur ad se venire: « Venite, inquit, ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi*). » Et item: « Qui sicut veniat ad me, et bibit; et de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan. vii*). »

« Spiritus enim meus super mel dulcis, et hæreditas mea super mel et favum. » Spiritus enim iste non aliam quam Spiritus est sanctus, qui communis est Patri et Filio, quia procedit a Patre, procedit et a Filio; mittitur a Patre, mittitur et a Filio, sicut ipsa Veritas in Evangelio testatur, dicens: « Pater autem Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis (*Joan. xiv*). » Et item: « Ego, inquit, mittam promissum Patris mei in vos; vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtutem ex alto (*Luc. xxiv*). » Iste enim Spiritus super mel est dulcis, quia charitas Dei, quæ per ipsum infunditur in cordibus electorum, incom-

parabilis est dulcedinis; et hæreditas superna quæ in agnitione et dilectione Dei tribuetur sanctis, quando eum videbunt facie ad faciem, et delectabuntur in dextera ejus usque in finem, non est enarrabilis, sed omnino est inæstimabilis, quia scriptum est: « Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum (*I Cor. ii*). »

« Memoria mea in generationem sæculorum. » Memoria enim sapientiæ Dei in generationem omnium sæculorum permanebit, quia ipsam laudant angeli, collaudant archangeli, vaticinantur prophete, prædicant apostoli, omnisque militia cælestium virtutum, et infinita multitudo sanctorum animarum adorant et glorificant in æternum.

« Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient. » Magna enim distantia est inter corporales delicias et spirituales, quia corporales deliciæ cum non habentur, grave in se desiderium accendunt; cum vero avidè eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt. At contra spirituales deliciæ cum non habentur, in fastidio sunt; cum vero habentur, in desiderio; tantoque a comedente amplius esuriuntur, quanto et ab esuriente amplius comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet: in istis appetitus vilis est, et experientia magis placet; in illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spirituales deliciæ desiderium in mente dum satiant: quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur, et idcirco non habite amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Quis enim amare valeat quod ignorat? Proinde Psalmista nos admonet cum dicebat: « Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus (*Psal. xxxiii*). » Ac si a parte dicat, Suavitatem ejus non cognoscitis, si hanc minime gustatis; sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, ut probantes ejus dulcedinem amare valeatis. Has autem homo delicias tunc amisit, cum in paradiso peccavit; extractus enim a cibo æternæ dulcedinis os clausit. Unde nos quoque nati in hujus peregrinationis ærumna hic fastidiosi jam venimus, nescimus quid desiderare debemus; tantoque se amplius fastidii nostri morbus exaggerat, quanto magis ab usu illius dulcedinis animus elongat, et eo jam internas delicias non appetit, quo eas comedere diu longeque desuevit. Fastidio ergo nostro tabescimus, et longa inedia postea fatigamur; et quia gustare inustus nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miseri famem nostram; sed superna nos pietas nec deserentes se deserit, contempnas enim illas delicias ad memoriæ nostræ oculos revocat, easque nobis proponens in promissionem, torporem excutit, atque ut fastidium nostrum repellere debeamus invitat. Sed quid spiritualium deliciarum gustus utilitatis habeat, sequens sententia manifestat:

« Qui audit me non confundetur, et qui operantur in me non peccabunt. » Quid est enim audire et

diligere Dominum, nisi ejus mandatis obedire? sicut A ipse in Evangelio ait: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit (Joan. xiv). » Hic profecto non confundetur, quia pro obedientia præceptorum Dei æterna mercede coronabitur, qui vero operantur in sapientia et dilectione Dei non verobunt, sed peccatorum maculam omnino fugiunt; scriptum est enim: « Charitas, inquit, non agit perperam, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati (I Cor. xiii). » Et Joannes apostolus: « Omnis, inquit, qui manet in eo, non peccat (I Joan. iii). »

« Qui lucidant me, vitam æternam habebunt. » Quid est ergo sapientiam elucidare, nisi ejus plenam et perfectam agnitionem percipere? Qui ergo perfectam habebit notitiam Dei, ille nimirum vitam æternam et gaudia possidebit cœlestis regni. De quo ipsa Veritas in Evangelio ad Patrem ait: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te unum Deum, et, quem misisti, Jesum Christum (Joan. xvii). » Sed quia nemo in hac vita perfecte visione Dei frui potest, sicut ipse testatur, dicens: « Non enim videbit homo, et vivere potest (Exod. xxxiii) » futuræ vitæ hæc gratia reservatur: « Nunc enim videmus per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. » Nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognosceamus sicut et cogniti sumus. »

« Hæc omnia liber vitæ, » subanditur continet. Et quis sit ille liber, statim subjungit:

« Testamentum Altissimi et agnitio veritatis. » C Liber iste continet Novum et Vetus Testamentum, in quo est agnitio veritatis, quia per ipsum demonstratur fides ac doctrina Salvatoris. De hoc libro Ezechiel propheta commemorat (Ezech. ii), et Joannes apostolus in Apocalypsi sua non tacet (Apoc. x).

« Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum, et hæreditatem domui Jacob, et Israel promissiones. » Manifestum est quod Dominus per Moysen legem dedit domui Jacob, hoc est populo priori, in quo præcepta fuerunt justitiæ, scilicet ut peccata caverent, et virtutibus sacris Deo deservirent; in hac promissiones Dei ad Israel fuerunt, quia per adventum Salvatoris redemptio humani generis in eis prædicebatur, ut est illud Mosaicum in Deuteronomio: « Prophetam, inquit, vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis (Deut. xviii). » Et non solum in lege, sed etiam in prophetis eadem sponsio facta est, sicut scriptum est: « Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem meam (Psal. cxxxii). » Unde et sequitur.

« Posuit David puero suo excitare regem ex ipso » fortissimum, et in throno honoris sedentem in « sempiternum. » Hæc quidem sententia non ad historicum Salomonem pertinet, qui propter peccatum perdidit regnum, sed ad verum pacificum, Dominum videlicet nostrum, qui fortis in prælio fortem vicit diabolum; « cujus est potestas æterna, et cujus re-

gni non erit finis. » Hic ergo ex semine David secundum carnem natus, non solum Judææ sed et totius orbis, imo cœli terræque perpetualiter possidet regnum.

« Qui impiet quasi Phison sapientiam, et sicut » « Tigris in diebus novorum, qui adimplet quasi Eu- » « phrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in » « tempore messis, qui mittit disciplinam sicut lucem, » « et assistens quasi Gehon, in tempore vindemiæ. » Dicamus primum de ipsis naturis fluminum, quæ a scriptoribus naturalium rerum percipimus, et sic allegoriam eorum consequenter retextemus. Phison fluvius est, qui alio nomine Ganges dicitur, et exiens de paradiso pergit ad Indiæ regiones. Dictus autem Phison, id est caterva, quia decem fluminibus magnis sibi adjunctis impletur, et efficitur unus. Ganges autem vocatus a rege Gangaro Indiæ; fertur autem Nili modo exaltari, et super Orientis terras erumpere. Tigris fluvius Mesopotamiæ de paradiso exoriens, et pergens contra Assyrios, et post multos circumitus in mare Mortuum influens; vocatus autem hoc nomine propter velocitatem, instar bestię tigridis nimia pernicitate currentis. Euphrates fluvius Mesopotamiæ, de paradiso exoriens, copiosissimus gemmis, qui per mediam Babyloniam influit; hic a frugibus vel ab ubertate nomen accepit, nam Hebraice euphrata fertilitas interpretatur: Mesopotamiam etenim in quibusdam locis ita irrigat sicut Nilus Alexandriam. Salustius autem auctor certissimus asserit, Tigrin et Euphraten uno fonte manare in Armenia, quæ per diversa euntes longius dividuntur spatio medio relicto multorum millium: quæ tamen terra, quæ ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur. Jordanis, Judææ fluvius a duobus fontibus nominatus: quorum alter vocatur Jor, alter Dan; his igitur procul a se distantibus in unum alveum fœderatis, Jordanis deinceps appellatur. Nascentur autem sub Libano monte, et dividit Judæam et Arabiam, qui per multos circuitus juxta Jericho in mare Mortuum influit. Gion fluvius de paradiso exiens atque universam Æthiopiã cingens, vocatus hoc nomine, quod incremento suæ exundationis terram Ægypti irriget. Ge enim Græce, Latine terram significat. Hic apud Ægyptios Nilus vocatur, propter limum quem trahit, qui efficit fecunditatem, unde et Nilus dictus est quasi Niam ciao; nam antea Nilus Latine melo dicebatur. Apparet autem in Nilide lacu, de quo in meridiem versus excipitur Ægypto, ubi aquilonis flatibus repercusus, aquis retro luctantibus, intumescit, et undationem Ægypti facit. Quod autem quatuor flumina paradisi ex uno fonte procedentia assimilata sapientiæ regi, qui ex David ortu est, significat ex Domino nostro Jesu Christo vero Filio Dei, nec non et vero filio hominis, hoc est David, quia ex ejus semine secundum carnem natus est, quatuor Evangelia procedere: quæ totam terram nationum prædicatione sua irrigant, ut credentes Christo multiplices virtutum fructus germinare faciunt. Ab eo et

Jordanis alveus procedit, quia baptismi sacramentum ad abluenda crimina generis humani hujus dispensatione in mundum venit: qui mittit disciplinam sicut lucem, quia ejus præcepta lucem vitæ æternæ fidei operatoribus suis tribuunt. Unde ipse quando post resurrectionem suam discipulos suos ad docendas et baptizandas gentes misit, in Evangelio ad ipsos ait: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii). »

« Qui perficit primum scire ipsam, et infirmior non investigabit eam. A mari enim abundavit cogitatio illius, et consilium ipsius ab abyso magna. » Vere enim Dominus noster auctor est scientiæ spiritualis et salubris doctrinæ, quia ipse per Moysen primum condidit legem, ipse inspiravit prophetas, ipse docuit apostolos, ipse ordinavit evangelistas, et prædicatores Novi Testamenti, nec alius est plenus et perfectus investigator et agnitor scientiæ Dei, nisi is qui cum Patre et Spiritu sancto unus est Deus, de quo scriptum est: « Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Matth. xi; Luc. x). » Quod autem dicitur: « A mari abundavit cogitatio illius, et consilium ipsius ab abyso magna, » ostendit profunditatem scientiæ divinæ inestimabilem et incomprehensibilem esse, quia nemo secreta illius per omnia penetrare potest, nisi ipse unus et solus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui semetipsum per omnia novit, et consilii sui verus agnitor est. Dat creaturæ suæ tantum de se nosse, quantum novit illi expedire; et doctrinæ suæ fidelibus suis secundum modum dispensationis suæ tribuit intellectum.

« Ego scientia effudi flumina, ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio. » Ergo Christus scientia Dei effudit in mundum flumina doctrinæ evangelicæ, quæ abundantissime reficiunt et satiant avidas mentes electorum. Ipse est trames aquæ immensæ de fluvio, quia sicut Dens de Deo, lumen de lumine, ita ipse aqua immensa de fonte Patre sive fluvio, tropicè dici potest, quoniam Pater origo est divinitatis, quando sicut de Patre genitus est Filius, ita et Spiritus sanctus procedit a Patre: quem in Evangelio aquæ nomine Dominus nuncupavit, dicens: « Qui biberit aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv). » Et item: « Qui sitit veniat ad me, et bibat, et de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii). » Et alibi legitur: « Aqua scientiæ salutaris potavit eum (Eccli. xv). »

« Ego quasi fluvius Dorix, et sicut aquæductus exivi de paradiso. » Hunc fluvium quidam historialiter Araxim amnem Armeniæ esse putant, qui ab uno monte cum Euphrate diversa specie oritur; dictus autem quod velocitate cuncta prosternat,

unde et cum Alexander eum transgredi vellet ponte fabricato, tanta vi inundavit, ut pontem dirueret. Hic brevibus intervallis ab Euphratis ortu caput tollit, ac deinde Caspium fertur in mare. Doricum autem a Græcis hunc æstimant nuncupatum; est autem pars Græciæ gentis Doris nuncupata, ex qua tertia lingua Græcorum Dorica appellata est. Mystice autem sapientia comparat se fluvio rapidissimo, et aquæ egredienti de paradiso, quia doctrina Salvatoris de cœlesti prodiens thesauro omnia obstacula errorum atque persecutionum sua velocitate atque fortitudine dirumpit ac frangit, ita ut per ora prædicatorum in totum orbem longissima atque latissima diffuset. Unde scriptum est: « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. cxviii). »

« Dixi: Rigabo meum hortum plantationum et inebriabo prati mei fructum. Et ecce factus est mihi trames abundans, et fluvius meus appropinquavit ad mare, quoniam doctrinam quasi antecucanum illuminabo omnibus, et enarrabo illam usque ad longinquum. Penetrabo omnes Inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes et illuminabo omnes sperantes in Deo. » Hortus enim plantationum scientiæ sancta est Ecclesia, quam ipsa Veritas suo dogmate semper irrigat et inebriat, ut fructum partus spiritualis quotidie profert, in doctrina videlicet catholica et sacris virtutibus; et merito, quia illuminata a vera luce. « quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i), » a sole justitiæ ipsoque oriente, de quo scriptum est: « Visitavit nos oriens ex alto (Luc. i). » Et alibi: « Ecce vir oriens nomen ejus (Zach. vi). » Facit suam doctrinam enarrari in longinquo, hoc est, in finibus orbis, ut omnes agnoscant veritatem ad salvationem humani generis venisse. Penetrat autem inferiores partes terræ, quoniam carnalium corda et cogitationes scrutatur. Inspicit omnes dormientes qui vel ignorantie somno vel torpore negligentie dormitant, et illuminat recta fide et agnitione sperantes in Deo, quoniam qui sperat in Deo beatus est. « Beneplacitum enim est Domino super timentes eum, et in eos qui sperant in misericordia ejus (Psal. cxlvi). »

« Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, et relinquam illam quærentibus sapientiam, et non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum. » Insinuat quippe scriptor historiæ hac sententia, quod mysticus iste liber sit, et spiritalem quærat intelligentiam, et quod valde utilis sit ad legendum, quia juxta historiam moralitatem docet, ac juxta allegoriam fidei imbuit sacramento: « Et non desinam, inquit, in progenies illorum usque in ævum sanctum, » quoniam non cessat Scriptura sacra ab ævo usque in ævum docere genus humanum, quatenus intelligat ex præceptis Dei quid vitare debeat quidve agere, ut nemo sit qui rite se possit excusare, quasi nescierit quid præceptum sit in lege divina, cum sapientia viam veritatis et normam ju-

suitæ palam omnibus demonstrat. De quo adhuc A
subditur :

« Videte quoniam non solum mihi laboravi, sed
« omnibus exquirentibus veritatem. » Doctor ergo
ecclesiasticus verba Dei scribendo et docendo non
solum sibi laborat sed et aliis; quia sibi laborat pro
æterna mercede et quiete, aliis autem pro vera sa-
lute ac perpetua requie. Unde in Daniele scriptum
est : « Qui docti fuerint fulgebunt sicut splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudierunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates (*Dan. xii*). »
Hinc et Jacobus ait : « Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum (*Jacob. v*). » De quo et Paulus ad Timotheum scribens, ait : « Attende tibi et doctrinæ sanæ, insta in illis; hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audient (*II Tim. iv*). » Hinc et ipsa Veritas in Evangelio ait : « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum; qui autem fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum (*Matth. v*). » Et item : « Vos, inquit, estis lux mundi; sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est (*Ibid.*). »

CAPUT III.

Sapientia loquitur in tribus placitum esse spiritui ejus : in concordia fratrum, et amore proximorum, et in viro cum muliere bene sibi convenienti.

(CAP. XXV.) « In tribus placitum est spiritui meo, C
« quæ sunt probata coram Deo et hominibus : con-
« cordia fratrum, et amor proximorum, et vir et
« mulier bene sibi consentientes. » Placet quippe
sapientiæ divinæ quæ in lege Dei probabilis et acceptabilis, et hominibus salubria esse manifestantur, hoc est concordia fratrum, de qua Apostolus movet Ephesios, ut supportantes invicem in charitate solliciti sint servare unitatem spiritus in vinculo pacis (*Ephes. iv*). Et alibi rogat auditores suos ut idem sapiant, et unum dicant omnes; amorque proximorum, de quo idem Apostolus scripsit, dicens : « Dilectio proximi malum non operatur. » Pleuitudo ergo legis est dilectio (*Rom. xiii*).

« Et vir et mulier bene sibi consentientes : »
Quod juxta historiam, et juxta allegoriam intelligere possum, quia secundum historiam mandat apostolica auctoritas viris, ut diligant uxores suas, sicut Christus dilexit Ecclesiam; similiter et mulieribus, ut subjectæ sint viris suis, sicut Deo : quoniam vir caput est mulieris, sicut et Christus caput est Ecclesiæ (*Ephes. v*). Allegorice autem possumus in viro spiritum, et in muliere animam intelligere; quæ si in timore et dilectione Dei consenserint, quicquid petierint secundum voluntatem Dei, impetrabant. Unde ipse Dominus ait in Evangelio : « Si duo consenserint ex vobis in unum, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo (*Matth. xviii*). »

« Tres species odit anima mea, et aggravor

« valde animæ illorum : pauperem superbum, divitem mendacem, senem fatuum et insensatum. »
Ergo sapientia, quæ cuncta odit vitia, tres species sibi dicit esse odibiles; et aggravatam se asserit animis perversorum, eo quod contraria sibi sentiant. pauperem videlicet detestans superbum, qui contra conditionem paupertatis suæ animo elato superbit; et divitem mendacem, qui concessis bonis non secundum legem Dei in veritate fruitur, sed abutitur in mendacio; et senem fatuum et insensatum, qui longævi temporis negligenter perdit otium, quando discendi sapientiam nullum habet studium. Mystice autem ille vere pauper est, qui virtutibus inops sit, et tamen ad exercitium virtutum non vult superbum inclinare animum. Dives mendax est hæreticus, qui B
abundat sensu et sermone, sed potius elegit in his errori quam veritati deservire. Senex fatuus et insensatus est, qui præfert præsentis vitæ delicias vitæ futuræ, et magis amat caduca quam æterna. Cum manifeste Joannes apostolus hoc prohibeat, dicens : « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; mundus enim transit et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem Domini, manet in æternam (*I Joan. ii*). » Possunt hæc tres species odibiles Deo ad apostatam angelum, hoc est diabolum, per significationem transferri, qui pauper et superbus est, qui cum supernam gloriam propter superbiam suam perdidisset, adhuc superbire non cessat; dives est et mendax, quia cum terrenas divitias in avaris et cupidis possessoribus possidet, totus mendacio deditus est, sicut ipsa Veritas in Evangelio de eo testatur, dicens : « Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas in eo non est (*Joan. viii*). » cum enim loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus; senex fatuus est et insensatus, quia cum inter cæteras angelicas virtutes in gloria cælesti per sapientiam Dei in initio creatus est, sapientiam sibi datam non conservavit, eo quod conditori suo subjectus esse noluit; et hæcenus in ipsa stultitia perseverat, quando contra conditorem suum rebellare non cessat. De quo senex fatuus in Ecclesiaste per Salomonem dicitur : « Melior est puer pauper et sapiens, quam rex senex et stultus, qui nescit prævidere in posterum, quando de domo vinculatorum egreditur in regnum D
(*Eccle. iv*). » Quem locum Origenes et Victorinus super Christo et diabolo interpretati sunt, volentes puerum pauperem Christum intelligi, qui natus est in regno senis diaboli, et idcirco dicit : « Regnum meum non est de hoc mundo (*Joan. xviii*). » In illius itaque senis stulti regno, qui ostendit ei omnia regna mundi et gloriam ejus, natus est optimus puer, et de domo vinculatorum. De quibus Jeremias in Lamentationibus loquitur, dicens : « Et humiliare sub pedibus ejus omnes victos terræ (*Thren. iii*). » Processit ad regnum, ut sub sua potestate haberet cælestia simul et terrena, unde ipse post resurrectionem suam ait : « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. »

« Quæ in juventute tua non congregasti, quomodo A
 « invenies ea in senectute tua? » Liquido patet quod
 qui in juventute discendi sapientiam studium non
 habuit, in senectute ejus fructum minime habebit.
 Scriptum est enim in Proverbiis: « Anima laborantis
 laborat sibi. Egestatem operata est manus remissa,
 manus autem fortium divitias parat. Qui congregat
 in messe, filius sapiens est; qui autem stertit æstate,
 filius confusionis (Prov. x). » Hinc item filios suos
 monet Sapientia, dicens: « Audi, fili mi, et esto sapi-
 ens, et dirige in via animum tuum. Noli esse in
 conviviis potatorum, nec in comessionibus eorum
 (Prov. xxii). » Hinc in psalmo legitur, quod qui me-
 ditatur in lege Domini die ac nocte, det fructum in
 tempore suo, et folium ejus non decidat, et omnia
 quæcunque fecerit prosperum eventum habeant (Psal. i).

« Quam speciosum canitiei iudicium et presbyteris
 « consilium cognoscere! Quam speciosa veteranis
 « sapientia, et gloriosus intellectus et consilium! Co-
 « roa senum multa peritia, et gloria illorum timor
 « Dei. » Decet enim canos capite prudentiam habere
 sensus, et ætatem longævam utilitatem noscere consi-
 lii, ut secundum timorem Dei sciant et possint
 iudicium justum facere, et proximos suos secundum
 æquitatem justitiæ regere ac dijudicare, quia inde
 illis magna excrescit gloria, si secundum præcepta
 divina legis Dei ipsi recte vivant, et alios tam verbis
 quam etiam exemplis bene doceant. Audiant ergo
 presbyteri et præpositi ecclesiarum Dei, quia non
 licet illis ignorare legis Dei scientiam et sapientiæ
 doctrinam. Unde Paulus præcipit Timotheo ut his
 commendat doctrinæ officium, qui idonei sint alios
 docere (II Tim. ii). Hinc Tito præcipit ut dispen-
 sationem Ecclesiæ Dei ordinet, non superbum, non
 iracundum, non violentum, non percussorem, non
 turpis lucri cupidum, sed hospitem, benignum, sob-
 rium, justum, sanctum, continentem, amplectentem
 eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem,
 ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui
 contradicunt arguere (Tit. i). Pastorum imperitia
 voce veritatis increpatur, cum per prophetam dicitur:
 « Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam
 (Esa. lvi). » Quos rursum Dominus detestatur, di-
 cens: « Et tenentes legem nescierunt me (Jer. ii). »
 Nesciri ergo se ab eis queritur Veritas, et nescire se
 principatum nescientiam protestatur, quia profecto
 hi qui ea quæ sunt Domini nesciunt, a Domino no-
 sciuntur, Paulo attestante, qui ait: « Si quis autem
 ignorat, ignorabitur (I Cor. xiv). » Quæ nimirum
 pastorum sæpe imperitia meritis congruit subjecto-
 rum, qui quamvis lumen scientiæ suæ culpa exigente
 non habeant, districto tamen iudicio agitur, ut per
 eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur offenda-
 nt. Hinc namque in Evangelio per semetipsam
 Veritas dicit: « Si cæcus cæco ducatum præbeat,
 ambo in foveam cadunt (Math. xv). » Cum autem
 ait timorem Dei esse gloriam senum, mox subdidit
 dicens:

« Novem insuspicabilia cordis magnificavi, et de-
 « cimam dicam in lingua hominibus: Honor qui
 « jucundatur in filiis, vivens et videns subversionem
 « inimicorum suorum. Beatus qui inhabitat cum
 « muliere sensata, et qui lingua sua non est lapsus,
 « et qui non servivit indignis se. Beatus qui invenit
 « amicum verum, et qui enarrat justitiam in aure
 « audientis. Quam magnus qui invenit sapientiam
 « et scientiam! sed non est super timentem Deum.
 « Timor Domini super omnia se superposuit: bea-
 « tus cui donatum est habere timorem Dei: qui
 « tenet illum, cui assimilabitur? Timor Dei initium
 « dilectionis ejus: fidei autem initium agglutinan-
 « dum est ei. » Quid est enim quod novem dicit se
 magnificasse insuspicabilia cordis, et decimam di-
 xisse in lingua hominibus, nisi quod « corde creditur
 ad justitiam, ore autem confessio sit ad salutem? »
 Novem ergo sunt insuspicabilia, hoc est, certa et
 vera, et ab omni suspitione falsitatis aliena virtu-
 tum dona, quæ fides recta parit in homine: hoc est,
 ut homo jucundetur in filiis; in fructu videlicet bo-
 norum operum vivat, videns subversionem inimico-
 rum; vivat scilicet vita Deo, et videat subversionem
 daemonum sive etiam vitiorum, sicut Paulus ait:
 « Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Chri-
 stus (Galat. ii). » Et item: « State, inquit, succin-
 « ti lumbos vestros in veritate, et induite lorica[m] jus-
 « titiæ, et calceati pedes in præparatione evangelii
 « pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo
 « possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et
 « galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod
 « est verbum Dei (Ephes. vi). » Beatus est homo qui
 inhabitat cum muliere sensata, hoc est, sapientia et
 prudentia. Unde scriptum est: « Posside sapientiam,
 « posside prudentiam (Prov. iv). » Si intraverit sapien-
 « tia in cor tuum, et scientia animæ tuæ placuerit,
 « consilium custodiet te, et prudentia servabit te. Si-
 « militer et beatus est qui in lingua sua non est lapsus.
 « quoniam qui in verbo non offendit, hic perfectus est
 « vir. Qui custodit os suum, custodit ab angustiis ani-
 « mam suam. Et qui non servivit indignis se, hoc
 « est malignis spiritibus sive peccatis; a quo enim
 « quis superatur, hujus et servus addictus est. Beatus
 « qui invenit amicum verum, illum nimirum amicum
 « qui in Evangelio discipulis suis ait: « Vos autem
 « dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre
 « meo, nota feci vobis (Joan. xv). » Et qui enarrat ju-
 « stitiam in aure audientis, hoc est devote verbum Dei
 « percipientis, recte intelligentis, et bene operantis.
 « Quam magnus est, qui invenit sapientiam et scien-
 « tiam! Hujus sententiæ integritas in deo dividitur:
 « hoc est, in sapientiam et scientiam; hæc enim vete-
 « res voluerunt esse differentiam inter sapientiam et
 « scientiam; quod sapientiæ esset bonum facere,
 « scientiæ vero malum cavere. Unde in Job scriptum
 « est: « Ecce timor Domini ipse est sapientia, et recede-
 « dere a malo intelligentia (Job. xxviii). » Hinc est quod
 « his novem speciebus virtutum superadditur timor
 « Dei, quoniam sicut novembris numerus imperfectus

est, quousque denario suppleatur, ita omnis operatio virtutum mediocris est sine timoris Dei perfectione. « Timor enim Domini sanctus permanens in sæculum sæculi. » Ipse est fidei fundamentum, ipse charitatis origo; per ipsum operatur bonum, per ipsum pervenitur ad præmium. Sed quoniam scriptum est: « Initium sapientiæ timor Domini (Prov. 1, ix; Eccli. 1); et in Epistola Joannis legitur: « Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor pœnam habet (I Joan. iv); et in psalmo ita scriptum est: « Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum (Psal. xxxiii): » quaeritur quomodo timor, si initium est sapientiæ et initium dilectionis Dei, non sit in charitate; et quomodo omnes sancti diligant Dominum, et nihil desit timentibus eum; et qualiter illud fiat quod timor Dei sanctus permanet in sæculum sæculi. Sed hæc quaestio ita solvitur: illum scilicet timorem Domini, qui timet quisque incipiens opera justitiæ, ne veniat districtus iudex et se minus castigatum inveniens damnet, illum charitas pellit foras, quæ pro merito justitiæ fiduciam habet in die iudicii. Sed et præsentium adversitatum timorem perfecta charitas ejicit ex animo, quam habere quærebat, qui Domino supplicans ait: « A timore inimici eripe animam meam (Psal. lxxiii); » quam habebat qui dixit: « Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an nuditas? an fames? an periculum? an gladius? » etc. (Rom. viii.) Nec putari debet beati Joannis sermonibus esse contrarium quod Psalmista dicit: « Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi (Psal. lxxvii). » Duo namque sunt timores: unus quo timent Deum homines ne mittantur in gehennam: ipse est timor ille, qui introducit charitatem; sed sic venit, ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas timens Deum nondum amat quem sic times, non bona desideras, sed mala caves, sed ex eo quia mala caves, corrigis te, et incipis bona desiderare. Cum bona desiderare cœperis, erit in te timor sanctus, ille scilicet ne ipsa bona amittas; non ille quo times ne mittaris in gehennam, sed ne te deserat præsentia Domini, quem amplecteris, quo æternum frui desideras.

CAPUT IV.

De nequitia mulieris, in cujus consortio castum vetat commorari, si vult castus esse.

« Omnis plaga tristitia cordis est, et omnis malitia nequitia mulieris. » Sicut major gratia alia non est quam charitas vera in lætitia bonæ mentis, ita major plaga non est quam tristitia dolosi cordis in idololatria seu errore hæreticæ pravitatis. In ejus enim nequitia omnis est malitia; sed quia in duritia per errorem seductæ animæ plaga inest iniquitatis, nec tamen ipsa sentit ruinam suæ deceptionis, ideo subjungitur:

« Et omnem plagam et non plagam videbit cordis; et omnem nequitiam et non nequitiam mulieris;

« et omnem obductum et non obductum odientium; et omnem vindictam et non vindictam inimicorum. » Videt enim plagam cordis cum intelligit injustitiam suæ pravitatis. Sed tamen non videbit, quia per pœnitentiam et correctionem sceleris sibi ad salutem non providebit. Nequitiam erroris sentit, sed tamen pœnam futuri tormenti non cavebit. Justitiam æquissimi iudicis, qui per vindictam futuram nomen odientium se delet, et inimicos suos igne gehennæ punit, non ignorat; sed tamen evasionem malorum illorum nullam sibi præparat. Unde impletur in ea illud Apostoli, quod de contemptoribus Dei et ingratis beneficiorum illius ad Romanos scripsit, dicens: « Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte: non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus (Rom. 1): » scierunt enim hæc Deo displicere, sed hæc in animo ponere noluerunt, « quoniam qui hæc agunt, digni sunt morte, » et non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus. Assensus enim participatio est. Sunt quidam qui se reos non putant, si non operentur quæ mala sunt, assentiunt autem facientibus. Assentire est autem, si cum possit reprehendere taceat, aut audiens vanas fabulas aduletur; sciens enim impurus et malignus non ignorari quæ agit, et minime se vitari, sed et honori esse gloriatur fore se talem; nec confundi potest in his, quando videt favori sibi et obsecundare ab his qui non sunt tales, et ita est ut qui fomitem præbeant delictis illorum, ipsi digni sint ut pari crimine rei habeantur. Sunt iterum alii qui non solum faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, ut non solum faciant, sed et talibus consentiant. Duplex ergo horum est nequitia; non enim tam mali sunt qui faciunt, et facientibus contradicunt: scientes enim nefaria, non illa vindicant. Illi enim tam nequissimi sunt, quia faciunt et consentiunt facientibus, ut nec Deum timeant, increscere cupientes mala; ideo hæc non vindicant, ut suadeant illa non esse vitanda.

« Non est caput nequius super caput colubri, et non est ira super iram mulieris. Commorari leoni et draconi placebit quam habitare cum muliere nequam. » Nequitia ergo hæreticorum comparata venenatis serpentibus, et sævis terræ animalibus ferocior invenitur magisque noxia: quia illa corpus lædunt, hæc animam interimit; illa mortem temporalem conferunt, hæc perpetuam. Ideo ejus cohabitatio omnibus noxia est, nullique salubris. Unde et sequitur:

« Nequitia mulieris immutat faciem ejus, et obsecrat vultum suum tanquam ursus, et quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus ingemuit vir ejus et audiens suspiravit modicum. » Perversitas ergo hæreticæ factionis immutat faciem ejus, cum per hypocrisin loquitur mendacium, et fictas simulando ostendit species virtutum. Quæ tanquam ursus obsecrat vultum suum, cum per duritiam cordis mentis excecet visum, nec futurum damnationis suæ

prospicit iudicium. Quasi saccum ostendit in medio proximorum ejus, cum ineptas coram auditoribus suis protret doctrinarum novitates, et turpitudinem sensus sui nefando tegit velamento verborum. Nec illius mulieris fortissimæ atque sapientissimæ actus imitatur, de qua in Proverbiis legitur: « Quæsit lanam et linum, et operata est consilio manuum suarum. » Quærit ergo mulier fortis lanam et linum, et operatur consilio manuum suarum, cum Ecclesia sancta sollicitè perquirat quibus se pietatis fructibus exerceat, quomodo a carnalibus emundet illecebris: et hoc utrumque consilio prudentissimo, hoc est, supernæ solummodo retributionis facit intuitu. De qua rursus scriptum est: « Stragulatam vestem fecit sibi, byssus et purpura indumentum ejus (Prov. XXI). » Stragulata vestis, quæ variante textura solet firmissima confici, fortia Ecclesiæ opera, et diversa virtutum ejus ornamenta significat, de quibus Propheta in summi regis viri videlicet illius laude cecinit: « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate (Psal. XLIV). » Byssus quoque et purpura indumentum ejus. Byssus in castitate purpuræ conversationis, purpura in effusione pretiosi sanguinis. Byssus namque candidi coloris est; purpureus autem color et de sanguine animantis, quod purpura vocatur, conficitur, et ipse sanguinis habet speciem; unde pulchre dictum est a Patribus, quia sancta Ecclesia electorum floribus pervans in pace habet lilia, in bello rosas. Quod autem subjungitur: « Audiens suspiravit modicum, » significat quod perversa mens hæreticorum licet a catholicis doctoribus rite corripiatur, difficulter tamen ad veram pœnitentiam flectitur; et si aliquando fingit se pœnitere, tamen quia non corrigit errorem, manifestat se in cepta malitia perseverare.

« Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadet super illam. » Hoc est quod ante dixit, non est caput nequius super caput colubri, et non est ira super iram mulieris. Parva est enim omnis malitia in comparatione idololatriæ et hæreticæ pravitatis, quia in his non per fragilitatem carnis peccatur, sed per superbiam mentis. Omne enim quod in eis agitur, in contemptum Dei fit; et ideo impietas dicitur, quam alio nomine negationem Dei possumus appellare, quæ incorrecta non habet veniam, sed pœnam sempiternam. Ideo in Zacharia propheta mulieri sedenti in medio amphoræ, massa plumbea projicitur in os, et defertur in Babylonem (Zach. V): quia impietas quæ sedebat super peccata Israel, et in suo scelere gloriabatur, postea mittitur in medium Babylonis, et captivitatis malo premitur, ut obduratum os habeat, et ultra se jactare non possit; vel certe ab angelis Dei opprimitur, ut quæ prius latebat in scelere, æterno silentio conticescat.

« Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto. » Pulchram comparisonem facit, quia sicut arena fluida et instabilis gravis est ad incedendum infirmis pedibus veterani, sic etiam ad audiendum onerosa est modestiæ catho-

lici viri superflua loquacitas hæretici; unde ejus societatem noxiam ostendens, consequenter illis communionem vetat dicens:

« Ne respicias in mulieris speciem, et non concu-
« piscas mulierem: in specie mulieris ira, irreve-
« rentia, et confusio magna. » Species mulieris hujus est versuta doctrina hæreticorum, fuce verborum adornata. Cujus dolosam eloquentiam si amaveris, pœnam et confusionem æternam sustinebis. Qualis autem sit species hujus mulieris, Salomon in Proverbiis ostendit, dicens: « Favus enim distillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur ejus: novissima illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps (Prov. V). » Cum in ore hæretico dulcedo eloquentiæ non ad sufficientiam solummodo, verum ad superfluitatem resonat, et ob id falsitas, quia apte proferri cernitur, veritas a stultis æstimatur. Oleo autem Spiritus sancti fides catholica consecratur, quæ hæretici nitidius suum guttur ostentant, qui sua sensa patrum fidei anteponunt. Patet de meretrice, quia et sermonis suavitatem et formositatem corporis ad captandos miseros quærit. « Novissima, inquit, illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps. » Potio absinthii intus amarescit in visceribus, gladio foris membra feriuntur. Ut igitur ostendat iniquos in novissima ultione, et interius impleri et extrinsecus pœnis circumdari perpetuis, et amaritudine illos absinthii torquendos, et gladio asseverat esse truncandos, quare autem idem gladius biceps sit dictus, Dominus aperit cum ait: « Sed eum time, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam (Matth. X). »

« Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo. Cor humile, et facies tristis, et plaga cordis mulier nequam, manus debiles, et genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum. A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur. » Hæc juxta historiam ostendunt, quod mulieris primatus magis noxius sit quam utilis, quia infirmior sexus, fortiori sexui subjici debet, non præponi. Unde in initio mulieri peccanti et virum seducenti Dominus dixit: « Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos: in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui (Gen. III). » Hinc et Apostolus ad Timotheum scribens ait: « Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio (I Tim. II). » Et cur hoc jusserit, mox causam reddidit, dicens: « Adam enim primus formatus est, deinde Eva; et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit (I Tim. II). » Mystice autem hanc mulierem synagogam possumus hæreticorum accipere: quæ, juxta illud Proverbiorum, « Reliquit ducem pubertatis suæ, et pacti Dei sui oblita est (Prov. II), » quia reliquit doctorem a quo fidem Ecclesiæ didicerat; et oblita est pacti Dei sui, hoc est, fidei sanctionis Dominicæ, quæ in symbolo continetur, quam se die baptismatis servaturam esse promiserat. Hæc

quoque si primatum habeat contraria erit viro suo, A
 doctore videlicet catholico, perversa sentiendo et
 prava docendo. Hujus cor, cogitatio videlicet vilis
 est atque despecta; et facies tristis, quia letitiam
 Spiritus sancti non habet, quæ et confert amatoribus
 suis plagam mortis æternæ. Hujus quippe operatio
 est debilis et grossus instabilis, quoniam non beati-
 ficavit virum suum priorem; cum quæ primum inii-
 tectum, ut illi obediret et fidem ejus servaret, sed
 adulterium perpetravit cum viro alieno; ab ipsa enim
 initium factum est peccati. Quoniam superbia elati-
 onis ejus, quæ viam veritatis descere, et in erroris
 devia declinare præsumpsit, origo et causa tam
 sibi ipsi quam etiam omnibus sibi obsequentibus
 fuit æternæ perditionis.

« Non des aquæ tuæ exitum nec modicam, nec B
 « mulieri nequam veniam prodeundi Si non ambu-
 « laverit ad manum tuam, confundet te in conspectu
 « inimicorum. A carnibus tuis abscide illam, ne
 « semper te abutatur. » Aqua hic sapientiæ doctri-
 nam significat. Docet ergo ut extra statum rectitudi-
 nis eruditioni tæe prodeundi non des licentiam, nec
 etiam animæ per hæreticam pravitatem diaboli arte
 delusæ consentias, neque libertatem tribuas docendi;
 sed si tibi ab errore recedendo subdi noluerit, et con-
 tentiones et lites contra te coram stultis et insipienti-
 bus agitaverit, ab Ecclesiæ communionem illam se-
 pares, ne ultra ad luxum suæ pravitatis te abutatur.
 Hinc quoque apostolus Tito jubet, ut hæreticum homi-
 nem post unam et secundam correptionem devota,
 sciens quia subversus est qui ejusmodi est, et
 denique proprio judicio condemnatus (Tit. iii). Et
 Joannes in epistola sua monet, ut nec aye hujusmodi
 hominibus dicamus, nec eos in domum recipiamus.
 Non est ergo huic loco contrarium illud quod in
 Proverbiis scriptum est: « Bibe aquam de cisterna
 tua, et fluent putei tui; deriventur fontes tui foras,
 et in plateis aquas tuas divide; habeto eas solus, ne
 sint alieni participes tui (Prov. v). » Docet ab hære-
 ticiis cavendum, et custodiæ Scripturarum ac lectioni
 attendendum. Scientiam, inquit, qua prædicas aliis
 ipse serva, et tui irrigatione sermonis fundere. De-
 riventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas
 divide. Cum ipse servaveris, tunc et aliis prædica,
 et in magna auditorum amplitudine, divina eloquia D
 juxta uniuscujusque qualitatem dispensa. « Habeto
 eas solus. » Aquas et in plateis dividimus, et tamen
 soli possidemus, quando et exterius late prædicationem
 fundimus, et tamen per eam laudes humanas
 consequi minime ambimus. « Nec sint alieni partici-
 pes tui. » Immundi spiritus participes sunt doctoris,
 si ejus mentem vel fastu elationis dum prædicat, vel
 hæresi, vel alio quolibet vitio corrumpunt. Solus au-
 tem aquas possidet, cum membris Ecclesiæ fideliter
 connexus ab extraneorum se consortio liberum servat.

CAPUT V.

*De muliere bona: quod mulier bona est Ecclesia
 virgo, quam Christus suo sanguine bonam fecit,
 mundans eam per lavacrum regenerationis.*

(CAP. xvi.) « Mulieris bonæ beatus vir: numerus
 « enim annorum illius duplex. » Sicut prius in vi-
 tuperatione mulieris nequam os aperuit, sic etiam
 nunc ad prædicationem mulieris bonæ sermonem
 convertit. Mulier enim bona aut specialiter justi ac
 boni hominis est anima, aut generaliter tota electo-
 rum Ecclesia, cujus vir beatus esse describitur, quia
 Christus, qui ejus vir est, beatitas et celsitudo in
 universo mundo prædicatur. « Numerus enim anno-
 rum illorum duplex, » quia hic vivit Ecclesia sub
 custodia mandatorum Dei cum honestate virtutum,
 et in futuro veraciter gaudebit in perceptione cele-
 stium præmiorum.

« Mulier fortis oblectat virum suum, et annos
 « vitæ illius in pace implebit. » Delectatio est enim
 Christi fortitudo Ecclesiæ, quam illa non ex semet-
 ipsa, sed ex ejus dono habet, qui et annos illius in
 pace adimplebit, cum in præsentis pacis suæ munere
 eam ditabit, et post hanc vitam in æterna quiete san-
 ctis angelis adæquando perfecta pace consummabit,
 juxta illud quod ipse in Evangelio discipulis ait:
 « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (Joan.
 xiv): » ac si diceret: Hic relinquo, illic do; sequen-
 tibus relinquo, pervenientibus do. De hac muliere
 forti et in Proverbiis ita scriptum est: « Mulierem
 fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus
 pretium ejus. Confidit in ea cor viri sui, et spoliis
 non indigebit (Prov. xxxi). » Mulier fortis Ecclesia
 catholica vocatur. Mulier videlicet, quia spiritalia
 Deo filios ex aqua et Spiritu sancto gignere consue-
 vit. Fortis, quia cuncta sæculi adversa simul et pro-
 spera pro conditoris sui fide contemnit: quia ipse
 in carne apparens infirmam quidem invenit, sed in-
 ventione sua, hoc est, pia visitatione fortem reddi-
 dit. Unde post ejus redemptionem ad cælos rediens
 supernis civibus gaudens aiebat: « Congratulamini
 mihi, quia inveni ovem quæ perierat (Luc. xv). »
 Videns ergo Salomon genus humanum innumeris
 implicatum erroribus, quodque ad ejus salvationem
 nullus patriarcha, nullus propheta, nullus omnino
 electorum præter solum mediatorem Dei et homi-
 num sufficeret, ait: « Mulierem fortem quis in-
 veniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus; » ac
 si aperte futuram Domini gratiam admirando pro-
 testetur: Quis tantæ virtutis, quis talis est me-
 riti, qui de tot incredulis ac scelestis mundi na-
 tionibus, unam sibi electorum Ecclesiam congreget?
 quam sua gratia fortem atque insuperabilem adver-
 santibus cunctis efficiat? Quod ergo dicit, « confidit
 in ea cor viri sui, » ab humana nimirum consuetu-
 dine tractum est. Sicut enim is qui fortem fidelem-
 que et castam habet conjugem, confidit in ea certis-
 sime, quia nil contra suam voluntatem agere, nulla
 adulterina saltem cogitatione possit attaminari, cun-
 cta pro suo amore etiam adversa libenter tolleret,

et quoscunque valet, ad suam amicitiam convertere desideret, sic nimirum sic Dominus et Redemptor noster in Ecclesia confidit; novit enim spiritum gratiæ quem dedit, novit virtutem charitatis, quam ejus præcordiis infudit. Ideoque non dubitat eam non solum a suæ fidei integritate nequaquam posse corrumpi, sed et perseveranter insistere, ut plures ad ejusdem fidei congreget unitatem. Hoc est enim quod sequitur: « Et spoliis non indigebit. » Spoilat enim diabolus Ecclesiam, cum per prædicatores suos, eos quos ipse deceperat, ad veritatis iter revocat. Et bene dicitur, « spoliis non indigebit, » quia nunquam cessabit Ecclesia liberata a diabolica fraude animas Christi fidei restituere, donec, completo mundi cursu, suorum quoque præfinita compleatur summa membrorum.

« Pars bona mulier bona; in parte bona timentium Deum dabitur viro pro factis bonis. » Pars bona et mulier bona est Ecclesia catholica, quæ in sorte timentium Deum annumeratur, quia ad hæreditatem ejus pertinet. De quo in cantico Deuteronomii scriptum est: « Pars Domini populus ejus Jacob, funiculus hæreditatis ejus Israel (Deut. xxxii). » Cui etiam ad dexteram ejus constitutæ, ipse in judicio dicturus est futurò: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv). » Hæc data est viro suo Christo pro factis bonis, pro redemptione videlicet generis humani, sicut Isaias testatur, dicens: « Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigitur (Isa. lxxv). » Hinc quoque ipse post resurrectionem suam apparens discipulis ait: « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii). » Quid autem fides Christi et baptismatis sacramentum humano generi conferat, sequens sententia manifestat:

« Divitis autem et pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilares. » Non est personarum acceptor Deus: sive dives, sive pauper ad gratiam Christi perveniat, si devota mente in ea perseveraverit, vultus illius lætandus contemplatione Dei fruatur perpetua. Quid autem ex illis fiat, qui ab hoc munere alieni existunt, subjungendo insinuat:

« A tribus timuit cor meum, et in quarto facies mea metuit. Delaturam civitatis, et collectionem populi, et calumniam mendacem, super mortem omnia gravia; dolor cordis et luctus, mulier zelotypa. » His ergo speciebus demonstrantur illi, qui extra Ecclesiam sunt, et in unitate veræ religionis non consistunt, hoc est, Judæi, pagani et hæretici, nec non et falsi Christiani. Namque in delatoribus civitatis, hoc est, proditoribus Ecclesiæ, possumus accipere falsos Christianos, qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant; nec charitatem, quæ munimentum maximum præstat cœtui fidelium, ipsi habere volunt, sed omnia fecte agunt. In collectione vero populi non inconvenienter gentilium

A persecutio intelligitur, et in calumniis mendaci blasphemia Judæorum. In muliere quoque zelotypa hæretici, qui zelo et invidia contra veritatem pugnant, et dolorem cordi luctumque maximum Ecclesiæ matri ingerunt. Hæc omnia sepe mortem sunt gravia, quia tolerabilius est mortem subire temporalem, quam æternam in gehenna pro peccatis sustinere combustionem.

« In muliere infidelis flagellum linguæ, omnibus communicans. » Hoc est, in anima gentili sive hæretica pravitate decepta, blasphemias sonat et læcæcio perveras, quia sive corde cogitet mala, sive ore præferat verba nefanda, semper ad nocendum est parata, indeque omnibus sibi consentientibus erit noxia.

B « Sicut boum jugum, quod movetur, ita et mulier nequam. » Jugum hic boum ponit pro insipientia stultorum. Sicut enim bruta animalia nesciunt discernere inter amicum et inimicum, inter veracem et fallacem, inter bonum et malum, ita insipientes ignorant distantiam catholicæ doctrinæ et hæreticæ, veritatis et falsitatis, justitiæ et iniquitatis; sed æqualiter falsis et veris doctoribus prompti sunt obedire. Contra illud Apostoli, « Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint (I Joan. iv). » Hinc simile est illud quod in Proverbiis ubi de proacitate meretricis narratur, quæ juvenem multis sermonibus tretivit, et blanditiis laborum protraxit, scriptum est: « Statim eam sequitur quasi bos ad victimam, et quasi agnus lascivius; et ignorat quod ad victimam stultus protrahatur, donec transfigat sagitta jecur ejus (Prov. vii). » Nescit enim periculum suum donec cadat in interitum manifestum.

« Qui tenet illam, quasi qui apprehendat scorpionem. » Pulchre quoque hæresim assimilat scorpioni, quia sicut scorpio non ore, sed cauda feriens venenum infundit: sic et hæreticorum astutia non aperta fronte, sed dolosa nequitia incautos decipit.

« Mulier ebriosa ira magna: et contumelia et turpitudine illius non contegetur. » Mulier ebriosa hæreticorum est synagoga, quæ dolo et nequitia est plenissima; quam etiam sequitur ira magna et contumelia, quando ejus iniquitati succedet gravis poena et damnatio perpetua, ubi turpitudine erroris illius manifestabitur in extrema sententiâ.

« Fornicatio mulleris in extollentia oculorum, et in palpebris illius agnosceatur. » Licet historialiter describat habitum mulieris meretricis, quæ lascivis motibus corporis et nutibus oculorum ostentat libidinem carnis, mystice tamen ostendit morem hæreticæ pravitatis, quæ fornicationem suam in superbia sensus, et in facundia verborum jactitat, quo facilius curiosos et novitatum amatores in ascensum suum attrahat; de quibus alibi legitur, quod prurientes auribus a veritate auditum avertant, ad fabulas autem convertantur (II Tim. iv).

« In filia non avertente se firma custodiam, ne inventa occasione abutatur se, ab omni irreverentiâ

« oculorum ejus cave. » Hoc monet ut ejus personæ quæ sibi commendata est, doctor strenuam curam habeat, nec eam negligat, sed diligenter nutriat, disciplinabiliterque vivere doceat, ne inventa occasione per carnalem concupiscentiam in aliquod facinus proruat. Sensus enim et cogitatio humani cordis ad malum intenta est omni tempore ab adolescentiâ sua. Unde consequenter subjungit :

« Et ne mireris si te neglexerit : sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, et ab omni aqua proxima bibet, et contra omnem palum sedebit, et contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat. » Per hæc quidem tria exempla curiositatem ostendit humanæ mentis, quæ facilis est, et semper patet ad mundi illecebras. Unde Joannes apostolus triplici distinctione eam distinxit, dicens : « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo : quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum est, et superbia vitæ : quæ non est ex Patre, sed ex mundo est ; et mundus transit, et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum (1 Joan. 2). » His quippe vitiorum vocalibus omnia vitiorum genera comprehendit. Concupiscentia namque carnis est omne quod ad voluptatem et delicias corporis pertinet, in quibus sunt maxime cibus, potus, concubitus. De quibus Salomon ait : « Sanguisugæ dæe sunt filiae dicentes, affer, affer (Prov. 30). » Concupiscentia oculorum est omnis curiositas, quæ fit in discendis artibus nefariis, in contemplandis spectaculis turpibus vel supervacuis, in acquirendis rebus temporalibus, in dignoscendis etiam earpendisque vitiis proximorum. Superbia vitæ est, cum se quis jactat in honoribus, et per elationem mentis vanæ gloriæ et arrogantiam deservit. Per hæc tria tantum cupiditas humana tentatur. Per hæc Adam tentatus est et victus : per concupiscentiam scilicet carnis, cum ei hostis cibum ligni vetiti ostendit, eumque ad comedendum sensit. Per concupiscentiam oculorum, cum diceret : « Scietis bonum et malum, et aperientur oculi vestri (Gen. 3). » Per superbiam vitæ, cum diceret : « Eritis sicut dii. » Per hæc tentatus est Dominus et vicit ; per concupiscentiam carnis, id est cibum, ubi suggeritur : « Dic ut lapides isti panes fiant (Matth. 17) ; » per concupiscentiam oculorum, id est, curiositatem, ubi de pinna templi admonetur, ut se deorsum mittat, tendandi gratia, utrum ab angelis suscipiatur. Per superbiam vitæ, id est, inanem jactantiam, ubi in monte constituto ostenduntur omnia regna hujus terræ, et promittuntur si adoraverit.

« Gratia mulieris seductæ delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit. » Gratia quippe bonæ devotionis et obedientiæ, quam habet quælibet sancta anima, vel generaliter tota electorum Ecclesia, jucundat boni doctoris animum, vel potius Christi Domini nostri, qui verus sponsus est Ecclesiæ. Cui quæ devota humilitate obedit, præcepta ipsius custo-

A dieculo, pinguedinem charitatis ejus in medulla cordis se habere ostendit. Unde etiam amorem ejus ipse impetrabit ; sicut ipsa Veritas in Evangelio ait : « Qui amat mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum et manifestabo ei meipsum (Joan. 14). » Sed quia nemo prius eum diligit quam ejus gratia ad sui amorem illum provocaverit, sequens sententia declarat :

« Disciplina illius datum Dei est. » Omne quippe bonum Ecclesiæ, donum est Dei : quia « omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis umbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus (Jacob. 1). »

« Mulier sensata et tacita, non est immutatio erudite animæ. » Sapientia quippe Dei, quæ animas electorum imbuit, eisque oris custodiam et operis efficaciam tribuit, a se eos mutari, et in erroris devia declinare non permittit. Quod Joannes in Epistola sua manifestat, dicens : « Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet ; et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est (1 Joan. 7). » Hoc tamen non de omni peccato dicit, sed de violatione rectæ fidei et charitatis : quæ qui semen Dei, id est, verbum Dei, quo reatus est, in se habet, committere non potest.

« Gratia super gratiam, mulier sancta et pudorata. » Super gratiam ergo legis et synagogæ sub ea constitutæ gratia est Evangelii et decor Ecclesiæ sanctæ, quæ fidem Salvatoris sui caste et inviolate custodit, et sapientiam divinam inhiante discit ; hæc in lectione Legis et Prophetarum velamen Mosaiorum super cor non habet, sed revelata facie gloriam Domini contempletur, et intrat in sanctuarium Dei ut intelligat propositiones ab initio sæculi.

« Omnis autem ponderatio non est digna contentis animæ. » Cunctæ videlicet opes mundi et divitiæ sapientiæ sæcularis non possunt ejus devotioni, quam habet in servitio Christi et in scientia spiritali adæquari ; ipsa negotiatrice est illa, quæ in Evangelio margaritam pretiosissimam, spreto temporalibus bonis, comparavit, ut ipsam possideret in æternum (Matth. 13). Unde fit quod sequitur :

« Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic et mulieris bona species in ornamentum domus ejus. » Solis enim justitiæ splendor fulget in specie mulieris hujus, et totam domum ejus, quæ per universum orbem dilatata est, ornatu sapientiæ et virtutum decorat (Sap. 11) : pro quo etiam supernæ claritatis fulgorem obtinebit, ut fiat quod scriptum est : « Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum (Matth. 13). »

« Lucerna splendens super candelabrum sanctum, et species faciei super ætatem statifem. » Lucerna doctrinæ Evangelicæ splendet super candelabrum Ecclesiæ, et species virtutum quæ in facie illius, hoc est, in operibus ejus elucet, ævo perpetuo sta-

hilietur, et æternæ præmiæ remunerabitur. De hac lucerna ipse Dominus per similitudinem discipulos suos instruxit, dicens : « Vos estis lux mundi; non potest civitas abscondi super montem posita, neque lucernam accendat et ponat eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Matth. v.) » Lux mundi apostoli appellantur, quia per ipsos luce fidei et scientiæ illuminandus erat mundus. Mons Christus intelligitur, super quem civitas Ecclesiæ, hoc est, in ejus fide fundata est. Lucerna quidem, ut diximus, est evangelica doctrina. Candelabrum cujuslibet viri fidelis anima. Ponere ergo lucernam sub modio, est superiora facere corporis commoda quam prædicationem veritatis, ut ille quisque veritatem non prædicet, dum timet ne aliquid in rebus corporalibus et temporalibus molestiæ patiat. Sub modio ergo lucernam ponit, quisquis lucem doctrinæ bonæ commodis temporalibus obscurat et tegit. Super candelabrum autem, qui corpus suum ministerio Dei subjicit, ut superior sit prædicatio veritatis, inferior servitus corporis.

« Columnæ aureæ super bases argenteas, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris. » Columnæ aureæ sunt doctores sancti luce sapientiæ præclari, qui super bases argenteas collocantur, cum eloquiis Scripturarum sacram prædicatione sua innitentur. Columnis enim merito apostoli et apostolici viri comparantur, quia terrena vitia in imo deprimunt, et supernas virtutes ad gratiam regis cœlestis extollunt. Horum pedes firmi super plantas mulieris stabiliti sunt, quia incessans prædicationis eorum, quo per totam orbem verbum Dei disseminaverunt : « In omnem enim terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii) : » super catholicæ fidei stabilitatem firmiter consistit. De quo et sequitur :

« Fundamenta æterna super petram solidam, et mandata Dei in corde mulieris sanctæ. » Tota enim prædicatio apostolorum et evangelistarum super petram solidam, hoc est, Christum fundata est. Idcirco mandata Dei in corde sanctæ mulieris, hoc est Ecclesiæ, sunt transplantata. Ipseque fundamentum merito dicitur, qui sic Ecclesiam suam continet, ut nulla possit quassatione titubare, sicut dicit Apostolus : « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. iii.) » Merito ergo ab ipso sumitur ædificationis spiritualis exordium, quoniam rerum omnium constat esse principium.

« In duobus contristatum est cor meum, et in tertio iracundia mihi advenit : vir bellator desiciens per inopiam, et vir sensatus contemptus, et qui transgreditur a justitia ad peccatum; Deus paravit eum ad rhomphæam. » His sententiis detestatur sapientia stultitiam sensus humani, cum per fragilitatem carnis perdit laborem virtutis, sive cum per dementia cordis nascit electionem rei melioris, seu cum, deserto tramite veritatis, declinat in

devia erroris. Vir ergo bellator deficit per usopiam, cum is qui multos labores in agone istius mundi sustinuit pro Christo, novissime aliqua adversitate fractus perdit laborem per inconstantiam mentis. Vir sensatus contemptus, cum doctor catholicus et præco veritatis a stultis spernitur, et ejus sanæ doctrinæ præponitur secta humanæ philosophiæ. Transgreditur vero a justitia ad peccatum, qui fide catholica primum imbutus baptismum Christi accipit, sed postmodum per superbiam atque arrogantiam deserit rectæ fidei regulam, convertitque se in hæreticam pravitatis apostasiam. Hunc ergo Deus parat ad rhomphæam, quia pro iniquitate sua ad penam illam servat perpetuum, sicut ipse Dominus per Ezechielem prophetam testatur, dicens : « Si averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem, secundum omnes abominaciones, quas operari solet impius, omnes justitiæ ejus quas fecerat non recordabuntur : in prævaricatione, qua prævaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur (Ezech. xviii.) »

« Duae species difficiles et periculosæ mihi appa-
ruerunt; difficile exiit negotians a negligentia;
et non justificabitur campo a peccatis laborum. »
Hic locus, nisi caste requiratur, habere videtur aliquam contrarietatem, et movere questionem. Nam si omnis negotiator vel campo omnino damnandus est, nec illi hanc penam refugiant, qui artes reliquas exercere necesse est, quid est enim aliud negotiatio, nisi que possunt villas constare, carius velle distrabere? Ceterum in Vita patrum Paphnutium illum sanctissimum virum, per revelationem negotiatori legimus comparatum, hodieque invenimus in Ecclesia tractantes quidem mercimoniis, sed summa fide pollentes. Actus enim pessimus, non res honesta damnatur : sicut et de divite legimus non introire in regnum cœlorum. Cum tamen Job, Abraham, Isaac, Jacob patriarchæ valde fuerint affluentibus. Negotiatores ergo illi abominabiles estimantur, qui justitiam Domini minime considerantes, per immoderatam pecuniæ ambitionem polluantur, merces suas plus perjuriis onerando quam pretiis. Tales Dominus ejecit de templo, dicens : « Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis, et speluncam latronum (Matth. xxi.) » Difficile ergo exiit negotians a negligentia, cujus mens ardet in pecuniarum concupiscentia; et non justificabitur campo a peccatis laborum, qui fraude aliqua vel fletis verbis subvertere studet justitiam proximorum.

CAPUT VI.

Propter inopiam multi delinquent, sed in quibus non est charitas Dei, nam a charitate Dei nulla nos creatura poterit separare.

« (CAP. XXVII.) Propter inopiam multi deliquerunt, et qui querit locupletari, avartit oculum suum. » Multi ergo per inopiam delinquent, sed magis propter inopiam cordis quam corporis : quia multos viros sanctos pauperes rebus in hoc mundo esse legimus, divites autem in fide et virtutibus; qui eandem fidem Christi et justitiam ejus inter adversa

latus sæculi usque in finem vitæ servaverunt, sicque ad coronam æternæ vitæ pervenerunt; qui magis thesaurum cœlestem quam terrestrem quaesierunt. « Boni pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. » At ille qui quaerit in hoc mundo locupletari, avertit oculum suum a timore Dei, et sequitur cupiditates istius mundi, ideo carebit benedictione cœlestis regni.

« Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium venditionis et emptionis angustabitur peccatis. » Aptè per comparisonem pali in medio lapidum fixi, exprimit interemptionem et venditionem angustiam avari: cui tam deesse videtur quod habet, quam quod non habet: quia dum timet amittere quod possidet, et aliena rapere, animo incessanter ardet, semper illum sollicitudo noxia torquet. Sed licet hic huiusmodi tormentum habeat, si se non correxerit, certum est ut futuram gehennæ poenam non evadat. Ubi fit profecto quod sequitur:

« Conteretur cum delinquente delictum. » Ibi ergo cessat pecuniarum ambitio, ubi raptoris anima simul et corpus puniuntur in examine novissimo. Sed quia sola est causa per quam salvari potest humana natura, quemodo hæc multa vitari possint discrimina, protinus subjungendo ostendit:

« Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua. » Manifestum est enim quod timor Domini hominis custodit vitam; quem si deseruerit, mox inimicorum insidiis atque seductioni patebit. « Timens enim Dominum semper bene erit, » quia timor Domini fons est vitæ, gloria et lætitia et corona exultationis: quem qui tenuerit, hic honorum operum dignis meritis crescit, et in futuro lætitiæ et gaudium in longitudine dierum habebit.

« Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatione illius. Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. » Convenienti exemplo ostendit timorem Dei purgare animam hominis. Sicut enim cribrum purgamenta colligit, et grana a paleis secernit, ita timor Dei per curam atque angorem animi omnes sordidas cogitationes a corde expellit. Et sicut vasa figuli probat flamma fornacis, sic homines justos mundat a peccatis tentatio tribulationis. Aporia enim Græcum nomen est, et interpretatur fluxio, vel derivatio, stimulus sive molestia; potest et in cribri nomine tentatio Satanae intelligi. De hoc cribro ipse Dominus mentionem facit in Evangelio dicens ad Petrum: « Simon Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua (Luc. xxii). » Ne gloriarentur undecim apostoli, suisve viribus tribuerent quod soli pene inter tot millia Judæorum dicerentur in tentationibus permansisse cum Domino, ostendit et eos, si non juvantibus se Domini essent opitulatione protecti, eadem procella cum cæteris potuisse conteri. Verum cum Satanas expetit eos tentare, et veluti

qui triticum purgat ventilando concutere, docet nullius fidem a diabolo nisi Deo permittente tentari; Satanae quippe ad cribrandum bonos expetere, est ad afflictionem eorum malitiæ æstibus anhelare. Quo enim eorum tentationem invidens appetit, eo illorum quasi probationem deprecans petit. Cum vero pro Petro rogans Salvator non ut tentetur, sed ut non deficiat fides ejus obsecrat, hoc est, ut post lapsum negationis ad statum pristinum poenitendo resurgat, insinuat utile sanctis esse tentationum flammis examinari, ut vel tentati quia fortes fuerint appareant, vel cognita per tentationes sua infirmitate, fortiores fieri discant, et sic cum probati fuerint, accipiant et ipsi coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se.

« Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum excogitatum hominis cor. » Hujus sententiæ sensum exposuit ipsa Veritas in Evangelio, ubi ait: « Unaquæque arbor ex fructu suo cognoscitur: neque enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant uvam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum: ex abundantia enim cordis os loquitur (Matth. vii; Luc. vi). » Cultura ergo ligni in fructu manifestat qualitatem ipsius suo cultori, quia bona arbor fructus bonos facit, mala autem arbor fructus malos parit. Qui sit fructus quo mala bonave dignosci debeat arbor Apostolus ostendit, dicens: « Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, invidiæ, homicidia, ebrietates, commensationes, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus autem spiritus sunt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia (Galat. v). » Idem ergo thesaurus cordis, quod radix est arboris, et quod de corde profertur, idem est quod arboris fructus. Qui ergo thesaurum in corde patientiæ perfectique habet amoris, optimos nimirum fructus effundens, diligit inimicum, benefacit odienti, benedicit maledicenti, orat pro calumniante, percutienti se vel dispoliant non reluctatur, omni petenti tribuit, sua ablata non repetit, non judicare, non condemnare desiderat, errantem patienter amanterque corrigit, et cætera quæ supra Salvator edocuit. At qui nequam thesaurum corde servat, odit amicum, maledicit diligentem, maledicit benedicienti, et cætera quæ Dominicus sermo redarguit.

« Ante sermonem non laudes virum: hæc enim tentatio est hominum. » Si sermo viri enuntiat cogitatum illius, decet ergo ut nemo alterum laudet, antequam eum dignum laude manifestis indicibus probet; et quia sermo sæpe in Scripturis pro operibus ponitur, potest hic sermo pro actione accipi, ut neminem ante probationem honorum actuum laudemus. Inde alibi scriptum est: « Non laudes ante

mortem quenquam, » quoniam « qui perseveraverit in bono usque in finem, hic salvus erit (*Eccli. xi*). » Recte ergo improbata laudatio tentatio hominum dicitur, quia ex levitate animi procedit, non ex dictatu justitiæ.

« Si sequaris justitiam, apprehendes illam, et indues quasi poderem honoris, et inhabitabis cum ea, et proteget te in sempiternum, et in die agnitionis invenies firmamentum. » Qui ergo sequitur justitiam recte docendo et bene conversando, hic apprehendet eam, quando pro illa vita remunerabitur æterna. Induet ergo quasi poderem honoris, et inhabitabit cum ea. Poderis est tunica usque ad talos pertingens. Quid est ergo talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis cooperit, cum bona actio ante Dei oculos usque ad vitæ nos terminum tegit. Unde et per Moysen cauda hostiæ in altare offerri præcipitur, ut videlicet omne bonum quod incipimus, etiam perseveranti sine compleamus. Quisquis ergo usque ad finem vitæ perseverat in bona actione, proteget eum Dominus in sempiternum; et in die agnitionis, hoc est, in die judicii quando veniens Dominus illuminavit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, tunc inveniet firmamentum, quia tunc justitiæ suæ verum et firmum percipiet præmium.

« Volatilia ad sibi similia conveniunt, et veritas ad eos qui operantur illam revertetur. » Volatilia possumus sanctas animas electorum accipere, qui pennis virtutum semetipsos a terrestrium et carnalium societate sublevant, et sanctis angelis in cœlesti gaudio associari appetunt, quibus etiam in futura vita conjunguntur, quando Veritas Christus revertetur in die judicii, et eos qui mandata ejus bene operando custodierunt, ad semetipsum recolligit. E contrario vero quid peccatoribus restet, subsequendo demonstrat.

« Leo venationi insidiatur semper, sic peccata operantibus iniquitatem. » Leo quippe est diabolus, qui semper insidiatur humano generi, ut perversis machinationibus illud decipiat. Qui autem insidias ejus non cavet, sed ipsius suggestionibus iniquis consentiendo favet, sine dubio in laqueum perpetuæ mortis cadet.

« Homo sanctus in sapientia manet sicut sol, nam stultus sicut luna immutatur. » Sapientia sancti viri apte comparatur continuo solis splendori, qui perpetuo micat, nec fulgorem unquam mutat. Nam stultus sicut luna immutatur, quia inconstans est et mutabilis in omnibus. Unde in proverbii scriptum est: « Cor stultorum dissimile erit (*Prov. xv*). » Cor quippe sapientium sibi semetipsi semper est simile, quia dum rectis persuasionibus acquiescit, constanter se in bono opere dirigit. Cor vero stultorum dissimile erit: quia dum mutabilitate se varium exhibet, nunquam id quod fuerat manet.

« In medio insensatorum serva verorum tempori: in medio autem cogitantium assiduus esto. » Hæc sententia docet nos temperantiam, et cautelam in

nostro eloquio habere, ut tempus opportunum, et modum in loquendo servemus, quia sæpe fit ut inconsiderata locutio scandalum infirmis auditoribus faciat, et eos per loquacitatem perdat, quos per doctrinæ temperantiam salvare posset. Sano tutius est audire, quam loqui. Proinde hic jubet ut serves tempori verba, et assiduus sis in medio cogitantium, hoc est, doctrinam legis Dei in corde suo sedulo meditantium atque tractantium; hinc in Proverbiis scriptum est: « Cor sapientium quærit doctrinam, et os stultorum pascitur imperitia (*Prov. xv*). » Et item: « Doctrina, inquit, stultorum fatuitas. Cor sapientis erudiet os ejus, et labiis ejus addet gratiam. » Hinc et per Jacobum dicitur: « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum (*Jac. i*). » Sed quia plures modo sunt, ut dolens dicam, prædicatores verbi quam factores, qualis eorum doctrina sit apud Deum subdendo manifestat:

« Narratio peccantium odiosa, et risus illorum in deliciis peccati. » Hinc ipsa Veritas in Evangelio ait: « Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum (*Matth. v*). » Potest et hoc moraliter accipi. Solvit autem mandatum Dei is qui non implet; quanquam non in mandato solutionem faciat, sed in semetipso: firmum est enim Dei mandatum, et non potest solvi Scriptura. Lex ergo quodam modo ligatio est. Qui autem ligationes Dei excedit, ipse mandata solvet in semetipso, et non in ipsis. Talis quidem minimus vocabitur in regno cœlorum, quia despectissimus est in Ecclesia sanctorum. Nam et regnum cœlorum hic præsentem Ecclesiam significat. Sicut et alibi, ubi scriptum est: « Simile est regnum cœlorum saganæ missæ in mare, et regnum Dei intra vos est (*Matth. xiii*). Qui autem fecerit, inquit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum (*Matth. v*). » In faciendo enim legis mandata, magni nomen meretur ille qui docet; quia non doctores nec auditores, sed factores legis justificabuntur apud Deum. Quod autem ait: « Risus illorum in deliciis peccati, » ostendit quod luxus sæculi et amor voluptatum, in quibus dominatur, magnum super illos congreget cumulum peccatorum.

« Loquela multum jurans, horripilationem capitis statuet, et irreverentia ipsius obduratio aurium. » Frequens ergo adjuratio horrorem incutit capiti, hoc est, humanæ menti, et tedium ingerit honestis auribus. Unde ipse Dominus in Evangelio discipulis suis ait: « Audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis, reddes autem Domino jura menta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est; neque per terram quia scabellum est pedum ejus; neque per Hierosolymam, quia civitas est magui regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non. Quod autem his abundantius est

a malo est (*Math. v.*) Ita ergo intelligitur præcepisse Dominum ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat iurandum, et assiduitate jurandi in perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit non in bonis sed in necessariis iurationem habendam, refrenat se quantum potest, ut non ea utatur nisi necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum quod eis utile est credere, nisi iuratione firmentur. Sed nemo novit nisi qui expertus est quam sit difficile et consuetudinem jurandi extinguere, et nunquam temere facere, quod nonnunquam facere necessitas cogit.

« Effusio sanguinis in rixa superborum, et maledictio illorum auditis gravis. » Inter superbos semper jurgia sunt, ubi autem jurgium et lis frequenter, ibi erit et effusio sanguinis. Maledictio illorum auditis gravis, quoniam sicut actio eorum est contraria omnibus bonis, ita et loquela eorum ad maledicendum prompta probis hominibus ad audiendum semper est gravis.

CAPUT VII.

Quod qui denudat (inquit) arcana amici, id est secreta, perdit fidem.

« Qui denudat arcana amici, perdit fidem, et non inveniet amicum ad animum suum. Dilige proximum, et conjunge fidem cum illo. Quod si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum. Sicut enim homo qui perdit amicum, sic qui perdit amicitiam proximi sui. Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic qui reliquisti proximum tuum, et non eum capies: non illum sequaris, quoniam longe abest. Effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam vulnerata est anima ejus. Ultra eum non poteris colligare, et maledicti est concordatio. Denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis. » Hoc ergo capitulo ostendit sapientia in quo maxime læditur amicitia: in malo utique proditoris et nequitiae, quia per ipsam perdit fidem, et non conservat amicitiae æquitatem, et idcirco omnem dissipat charitatem, et effugere a se facit amici dilectionem. Cui pulchram adhibet comparisonem, quoniam sicut avis de aucupio et caprea effugiet de laqueo spontaneam ultra non habet reversionem, sic amicitia læsa per infidelitatem, nullam deinceps cum infideli habebit recuperationem, sicut et in anterioribus, ubi de amicitiae jure conservando disputatum est, liquido claruit: maximum enim malum est proditio et difficilis ejus emendatio. Quod etiam in Judæ proditoris exemplo demonstratum est, de quo per Prophetam in psalmo dicitur: « Homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos, ampliavit adversum me supplantationem (*Psal. xl.*) » Qui conscientia peccati sui deterritus desperando magis occurrit ad laqueum, quam ad poenitentiae salubre remedium. Unde scriptum est de eo: « Dilexit maledictionem, et venit ei: et noluit benedictionem, et prolongabitur ab eo (*Psal. cviii.*) »

« Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum

abjiciet: in conspectu oculorum tuorum conculeabit os suum, et super sermones tuos adhaerabit. Novissime autem pervertet os suum, et in verbis tuis dabit scandalum. Multa odivi, non coæquavi ei, et Dominus odiet illum. » Quia superius de proditore disseruerat, quod difficilis ejus esset conversio. Nunc ostendit inconstantiam morum ejus, qui universa fide et dolose agit, et inde maxime perseverat in malo, quod nemo eum abjiciat, hoc est, nemo reprehendat, nemo castiget. Quod ubicunque sit, augmentum facit sceleris, non lucrum correctionis. Et quia nulli melius competit proditoris significatio quam hæretico seu schismatico, qui fidem perdit, et proditoris scelere veritatem vendit, apte hic locus ad eorum nequitiam demonstrandam pertinet, quorum etiam intemperantiam et inhonestatem ostendit Salomon in Proverbiis, dicens: « Homo apostata vir inutilis graditur ore perverso: annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, et in omni tempore jurgia seminat (*Prov. vi.*) » Dixerat enim superius de hæresibus, et aliis vitiorum generibus instituerat præceptorem, excitaverat pigrum; at nunc redarguit et schismaticum. Ubi notandum, quia quem seminantem jurgia dicere voluit, prius apostatam nominavit, quia nisi more superbientis angeli a conspectu conditoris prius intus aversione mentis caderet, foras postmodum usque ad seminanda jurgia non veniret. Qui recte dicitur, quod « annuit oculis, terit pede, digito loquitur. » Interior namque est custodia, quæ ordinata servat exterius membra. Qui ergo statum mentis perdidit, foras in inconstantiam motionis fluit, atque exteriori mobilitate demonstrat quod nulla radice interius subsistat. Et quia jam dictum est quod hujusmodi peste homini corrupto aliud malum coadæquari non possit, eo quod Dominus odiret illum, memoratus vir sapiens ostendit, dicens: « Sex sunt quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus: oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, et eum qui seminat inter fratres discordias (*Prov. vi.*) » Hoc quod septimum ait detestari animam Dei, eundem quem supra plenius quam sit Deo odibilis discordiam seminando insinuat. Quod autem animam Domini dicit, humano more facit, ut eum plena intentione et non leviter tales odisse significet. Tale est in Isaia: « Calendas vestras et solemnitates vestras odivit anima mea (*Isa. i.*) » « Oculos, inquit, sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem, et eum qui seminat inter fratres discordias. » Enumerat sex capitalia criminum, quæ tamen comparatione discordias seminantis quasi minora deponit, quia nimium majus est facinus illud, quo unitas et fraternitas quæ per Spiritus sancti gra-

illam est connexa dissipator. Potest enim quilibet A oculos jactanter extollere, lingua mentiri, homicidio pollui, mala proximo machinari, aliis sceleribus membra subdere, falsum contra quempiam testimonium proferre: quod non idem esse putandum est, quod supra linguam mendacem nominat. Potest enim mendacium sed non contra proximum dici. Nam et beatus Augustinus octo esse genera mendacii in libro quem de mendacio composuit docet. Potest, inquam, perditus quisque hujusmodi mala vel sibi metipsi, vel aliis inferre pace servata Ecclesiae. At Donatus et Arius eorumque sequaces gravius est quod fecerunt, qui concordiam fraternae unitatis discordias seminando sciderunt. Quae autem hos malitiosos et doli fabricatores retributio sequatur, Scriptura insinuat, dicens:

« Qui in altum mittit lapidem super caput ejus
« cadet, et plaga dolosa dolosi dividet vulnera. Et
« qui fodit foveam, in illam decidet; et qui statuit
« lapidem proximo, offendet in eo; et qui laqueum
« alii parat, peribit in illo. » In altum lapidem
mittit, qui blasphemando divinae majestati calum-
niam facit, et contra suum auctorem blasphema
verba loquitur, illumque quem laudare digne nemo
sufficit, ad iram injuriosa loquacitate provocaverit.
Sed super eum duritia ejus vindictae veniet, et
mentem ejus perpetuo dolore ex cruciabit; similiter
plaga malitiosa dolosi anget vulnera peccatorum,
non sanat animas peccantium; sic et qui parat
alteri perditionis foveam, ipse decidet in illam;
et qui offensionem alicujus scandali construit C
proximo, ipse reus erit aeterno tormento; nec non
et ille qui insidiarum laqueos ponit alii, ipse pro-
priae nequitiae captus dolo in aeternum peribit in
illo.

« Facienti nequissimum consilium, super ipsum
« devolvetur, et non agnoscat unde veniat illi il-
« lusio, et improprium superborum. Et vindicta
« sicut leo insidiabitur illi. » Quicumque ergo per-
verso corde contra proximum suum pravam machi-
natur consilium, in aeternae poenae se devolvit
interitum. Sed quomodo dicitur quod non agnoscat
unde illi illusio et improprium superborum adve-
niat? nisi quia non considerat unde reatum con-
trahat, pro quo poenas solvat. Aestimatur enim haereticus et omnis schismaticus, quod sua falsa electio D
melior sit quam catholicae fidei vera praedicatio.
Ex quo illud semetipsam, dum non observat catho-
lici dogmatis vestigium; amat enim mandatorum
Dei transgressionem, et non timet aeternam perdi-
tionem; sequitur errorem, et non praecavet futurae
vindictae ultionem. Proprii enim erroris illusio, et
diaboli (qui leo propter ferocitatem recte nomina-
tur) seductio, vindictam perpetuam faciet impios
subire in inferno.

« Laqueo peribunt qui oblectantur casum justo-
« rum. Dolor autem consumet illos antequam mo-
« riantur. » Laqueus enim aeternae perditionis capti-
vat persecutores Christianorum, et omnes qui oble-

ctantur casus justorum, vel moluntur deceptionem
proximorum suorum. Dolor autem invidiae atque
malitiae suae intus illos ante finem vitae suae ex cruciat;
quibus tamen post mortem sine defectione mors suc-
cedet perpetua.

« Ira et furor utraque execrabilia sunt, et vir
« peccator continens erit illorum. » Nunc incipit
disputare de illis, qui furore nimio exardescunt, et
longam iracundiam in pectore suo dominari permit-
tunt. Dicit enim execrabilia esse utique in con-
spectu Dei iram et furorem, et virum peccatorem
horum esse tenacem. Ira enim viri non operatur
justitiam Dei. Sed quia scriptum est ita: « Melior
est ira risu (Eccle. vii). » Et Propheta dicit:
« Irascimini et nolite peccare (Psal. iv). » Quæritur
B quæ sit hæc ira, quam sapientia tantum execratur,
contra vitia enim irasci permittitur, ut zelo Dei in
nobismetipsis et proximis nostris illa persequamur.
Homines autem omnes ut consortes nostrae naturae
sunt diligendi, sed in omnibus modus et discretio
optima est, et nihil sine timore et charitate Dei
agendum. Veniens est enim ira, quæ ad effectum
indignationis suae non pervenit. Sicut scriptum est:
« Mellior est qui vincit iram, quam qui capit civita-
tem (Prov. xvi). » Et ideo præceptum curationis
adhabetur, ut si jam irascimur, non inconsulta tem-
eritate peccemus. Motum siquidem animi fervidum
propter humanam fragilitatem in potestate habere
non possumus, suffragante tamen Dei gratia ratione
disciplinabili continemus. Et ideo beatus Propheta,
quod est quidem consuetudinis permisit, quod vero C
culpa prohibuit. Nam si irascamur, nec Domini
consideratione refrenemur, sed a voto nostro impe-
diamur aliquo necessitatis objecto, tunc utique con-
stat nos facti crimen portare, etiam si non possu-
mus quæ volebamus efficere; sive ut quibusdam
placet, præteritis peccatis irasci debemus, ut præ-
sentem nequitiam possimus effugere. Delicta enim
recentia declinare non possumus, nisi vetusta lau-
dabili execratione damnemus. Quid est enim aliud
pœnitere, nisi irasci sibi, ut horreat quod fecit, et
cruciatas a se exigit, ne iudex iratus potius affligat?

CAPUT VIII.

De remissione peccati.

(CAP. XXVIII.) « Qui vindicari vult a Deo inveniet
« vindictam, et peccata illius servans servabit. » In
hoc ergo capitulo evangelicæ per omnia concordat
doctrinae, ubi non vicem talionis secundum legem,
sed tolerantiam patientiae secundum gratiam docet.
Unde Paulus ad Romanos scribens ait: « Nolite esse
prudentes apud vosmetipsos: nulli malum pro malo
reddentes; providentes bona non tantum coram Deo,
sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest,
quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem
habentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi,
sed date locum iræ; scriptum est enim: Mihi vin-
dicta; ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurie-
rit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi:

hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus. Noli vinci a malo, sed vince in bono malo (Rom. xii). »

« Relinque proximo tuo nocenti te, tunc deprecanti tibi peccata solvantur. » Tale est illud evangelicum : « Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis et Pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet peccata vestra (Math. vi). »

« Homo homini servat iram, et a Deo quaerit me delam? In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit reservat iram, et propitiationem (petit a Deo?) Indignum est enim ut qui Deum vult habere propitium, ipse se contra proximos ostendat crudellem et inimicum, praesertim cum nemo possit suorum delictorum a Deo consequi veniam, qui in se delinquenti non vult dare indulgentiam. Unde subjungitur

« Quis exoravit pro delictis illius? » Ac si diceret, Nemo; quia frustra quis pro illo Deum orat, qui non vult cum fratre charitatem habere quam Deus mandat.

« Memento novissimorum et desine inimicari : « Tabitudo enim et mors imminet in mandatis ejus. » Qui novissimam horam ante oculos cordis habet, necesse est ut se a vitis temperet, Scriptura attestante, quæ ait : « In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis (Ecc. vii). » Tabitudo enim et mors imminet in mandatis, quia in mandatis Dei ubi salus exstat Deum timentibus et præcepta ejus custodientibus, ibi etiam vindicta præparata inobedientibus, et Deum contemnentibus. Unde ipsa Veritas in Evangelio ad Judæos ait : « Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis (Joan. v). » Et item : « Qui spernit me et non accipit verba mea, habet qui judicet eum : sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die (Joan. xii). »

« Memorare timorem Dei, et non irascaris proximo. Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi. » Qui Deum timet, iram et furorem in semetipso coercet, et non obliviscitur testamenti Altissimi, qui pactum inter se et homines constituit, ut qui vellet remissionem peccatorum ab eo accipere, ipse non detractaret proximorum commissa benigno animo indulgere. Dicit enim ipsa Veritas : « Dimittite et dimittetur vobis, date et dabitur vobis (Luc. vi). » Et in Oratione Dominica ejusdem pacti conventionem habemus ubi dicimus ad Deum : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Math. vi). »

« Abstine te a lite, et minues peccata ; homo enim iracundus incendit litem, et vir peccator turbabit amicos, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam. » Quantum malum sit litis, et quantum inhonestum sit homini Christiano contentionibus ac rixæ deservire, Paulus ostendit, dicens :

A « Non sit inter vos zelus et contentio (I Cor. iii). » Et item : « Videte, inquit, ne invicem mordentes et invicem consumamini (Gal. v). » Et si consideramus pacis quantum sit bonum, facile intelligemus quantum discordiæ sit malum, quod si « beati sunt pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, » procul dubio contentiosi maligni sunt, et filii diaboli, qui inter pacem habentes seminant discordiam, et generant inimicitiam; quorum præcipua pars sunt hæretici atque schismatici, qui dum seetas inutiles defendere gestiunt, contentiones et scandala facere non metunt. Proinde Paulus apostolus Timotheo præcepit, dicens : « Noli verbis contendere, ad nihil enim utile est nisi ad subversionem audientium (II Tim. ii). » Et iterum : « Stultas, ait, et sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati (II Tim. ii). »

« Secundum enim ligna silvæ sic ignis exardescit, et secundum virtutem hominis sic iracundia illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit iram suam. » Pulchra comparatio qua furibundi potentiam assimilat ad lignorum silvam, quia sicut nutrimentum ignis sunt ligna, ita augmentum acclerum iracundi sit potentia. Quanto enim majorem valetudinem habet in potestate, tanto fortior est in furoris nimietate; et quanto plures sub sua dominatione habet, tanto pluribus sua inmanitate nocet.

C « Certamen festinatum incendet ignem, et lis festinans effundet sanguinem, et lingua testificans adducet mortem. » Quid in certamine festinato, nisi indiscreta actio designatur? Quidquid enim indiscrete agitur, facile in vitium vertitur; unde præceptum est : Ne quid nimis fiat. Hinc et Ecclesiastes docet, dicens : « Noli esse justus multum, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas (Ecc. vii). » De quo rursus ait : « Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo (Ecc. v). » Hinc iterum scriptum est : « Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit (Prov. xx). » Et alibi legitur : « Qui festinus est pedibus, offendit (Prov. xix). » Disciplina ergo immoderata excitat ardorem furoris, et procax loquela parit effusionem sanguinis, atque deducit in laqueum mortis. Sed quia in nostra potestate est utrum iram perficiamus an non, sequitur :

D « Si sufflaveris in scintillam quasi ignis exardebit, et si exspueris super illam, exstinguetur : et utraque ex ore proficiunt. » Ex inconsiderata ergo locutione ira excitatur, et si prudenter temperateque verbum profertur, excitata iracundia subito exstinguetur. Unde in Proverbiis legitur : « Sermo durus suscitatur rixas, et sermo lenis mitigat suscitatas (Prov. xv). » Et bene dicitur quod utraque ex ore proficiunt, quia mors et vita in manibus linguæ,

sicut ipsa Veritas testatur, dicens : « Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis (Math. xi). »

CAPUT IX

De malo lingue in susurrone et bilingue commisso.

« Susurro enim et bilinguis maledictus : multos enim turbabit pacem habentes. » Quem melius susurronem et bilinguem possumus appellare quam hæreticum, qui occulte machinatur dolos, ut decipiat innocentes? Hic ergo bilinguis est, qui aliquando in dogmate suo profert vera, aliquando vero falsa : et sic miscet et confundit omnia, ut omnibus fidem sanam et rectam habentibus sint inutilia : hic enim « turbabit multos pacem habentes, » quia eos qui in unitate fidei et pace Ecclesiæ consistunt, a regula veritatis discordare faciunt.

« Lingua tertia multos commovit, et dispersit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum destruxit, et domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit. « Lingua tertia mulieres fortes ejecit, et privavit illas laboribus suis. » Linguam tertiam ipsam doctrinam appellat hæreticorum, quæ nec Veteri Testamenti nec Novo concordat. Hæc semper auditorum suorum corda superstitione conturbat, et de gente in gentem pergens seditiones excitat. « Civitates muratas divitum destruit, et domos magnatorum effodit, » cum eos qui magni ab aliis æstimantur, vel se magnos per elationem mentis esse confidunt, a statu rectitudinis dejiciunt, et habitaculum crudelitatis suæ machinationibus dolosis effodiunt, atque subvertunt; robur populorum et studium discientium malitia sua concidunt, et fortes gentes in operatione utili dissolvunt, quia dum sanam fidem eos habere non permittunt, totum laborem illorum dissipant. « Sine fide enim impossibile est placere Deo (Hebr. xi). » Hoc etiam significat illud quod dicit, linguam tertiam mulieres fortes ejicere, et privare illas de laboribus suis, quia animas hominum piis operibus insistentes consiliis nefandis defraudant, et laborem eorum dissipant.

« Qui respicit illam non habet requiem, nec habitabit cum requie. Flagelli plaga livorem facit; plaga autem lingue comminuet ossa. Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi interiorint per linguam suam. » Nunquam ergo habet requiem qui attendit ad hæreticorum vanitatem, sed flagellum lingue eorum plagæ ejus infligit livorem, et roboris comminuet fortitudinem. Nullus enim casus est crudelior ruinæ eorum, quia non corpus sed animam persequuntur; et quoscunque seducere possunt, ignibus perpetuis tradunt.

« Beatus qui tectus est a lingua nequam, quia in iracundiam illius non transivit, et qui non attraxit jugum ejus, et in vinculis illius non est ligatus. Jugum enim illius jugum ferreum est, et vinculum ipsius vinculum æreum est. Mors illius, mors nequissima est, et utilis potius infernus quam illa. » Beatitudinem illi ascribit, qui non consen-

tit nequitiæ hæreticorum, et cujus cor eloquentia eorum subvertere non poterit, quia sicut alienus est ab eorum malitia, ita exorsus erit in ultionis pœna. Non enim sub jugo et vinculis ejus se implicari consensit, quoniam jugum ejus durissimum est, et ligamentum illius diuturnum : quæ sibi consentientem in mortem deducunt perpetuam. Unde dicit utilem potius infernum esse quam illam, quia melius est corporalem temporaliter perdere vitam, quam cum illa societatem in gehenna habere perpetuam. Sane quoniam non omnibus nocere prævalebit, sed solis perditionis illis : consequenter ostendit.

« Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum; et in flamma sua non comburet justos. Qui derelinquunt Dominum incidunt in illam, et exardebit in illis et non extinguetur, et immittetur in illos quasi leo, et quasi pardus lælet illos. » Licet enim tentare præsumat electorum corda, non poterit subvertere illa, neque in malitiæ suæ comburere flamma; sed injustorum actiones obtinebit, et mentes delinquentium in Deum captivabit. « Exardebit autem in illis et non extinguetur, » quoniam qui hic ardent in malitia in inferni perpetua cruciabantur flamma. Ubi leo ferocissimus, hoc est, diabolus (qui et pardus propter diversa scelera, et poenarum varia tormenta dici potest) sine fine puniet illos.

« Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam, et ori tuo facito ostia et seras. » Postquam de malo lingue susurronis disseruit, ad doctrinam devoti auditoris se convertit, admonens illum, ut aures suas spinis sepiat, hoc est, aculeis timoris Dei auditum suam coerceat, ne loquela suam pravam et perversam linguam audiat. Ponat custodiam ori suo, et ostium circumstantiæ labiis suis, ut non declinet os suum in malum verbum, ad excusandas excusationes in peccatis. Cohibeat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum. Scriptum est enim : « Verbum mendax justus detestabitur (Prov. xiii). » Ubi autem plurima verba sunt, ibi frequenter egestas; et quia utrumque necesse est ut homo catholicus et sensum purum habeat et rectam locutionem, protinus subjungit :

« Aurum tuum et argentum confusa, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo rectos; et attende ne forte labaris in lingua tua, et cadas in conspectu inimicorum tuorum insidiantium tibi, et sit casus tuus insanabilis in mortem. » Aurum ergo suum atque argentum confusa, qui sensum tractatumque cordis sui et locutionem oris igne Spiritus sancti examinando purgat, ut veritati catholicæ fidei, et regulæ sacrarum Scripturarum per omnia concors fiat; qui autem sermonum suorum cautelam habere non curat, consequens est ut in conspectu inimicorum suorum, hoc est, malignorum spirituum sibi insidiantium corruat : etiam ejus casus in morte perpetua insanabilis est.

CAPUT X.

De senore, et quid in eo faciendum sit quidve ritandum.

(CAP. XXIX.) « Qui facit misericordiam, feneratur a proximo suo; et qui praevalet manu, mandata a servat. » Hortatur sapientia audibores suos ad benignitatem misericordiae, et ad largitatem beneficentiae, ostendens eis quod qui promptus sit ad misericordiam, et largus ad praebendam cleemosynam, mandatum Dei servet, atque pro hoc mercedem bonam sibi in futuro praeparet; ait enim ipse Dominus: « Qui petit a te, da ei; et volenti tecum mutuari ne averseris (*Matth. v.*); » et item: « Date, inquit, et dabitur vobis (*Luc. vi.*). » Sed quoniam coram Deo justum est ut aequitas in omnibus servetur, hoc est, ut indigenti proximo senus praestetur; et iterum feneratori ille, qui mutuum accepit, jus suum reddat, cum tamen multi sint qui fraudem in fenerando faciunt, ne aliqua fraus fiat in ullo commercio, protinus subjungit, dicens:

« Fenerare proximo tuo in tempore necessitatis a illius, et iterum redde proximo in tempore suo. « Confirma verbum, et fideliter age cum illo; et in « omni tempore invenies quod tibi necessarium a est. » Si enim fides et justitia ab utroque, hoc est, a fenerante et mutuum accipiente, servatur, et nulla fraus in eorum negotio dominari permittitur, in omni tempore invenient quod sibi necessarium est, quia gratiam Dei habebunt, quae omnium rerum emolumentum maximum est; ait enim ipse Dominus: « Primum quaerite regnum Dei et justitiam a jus, et haec omnia adjicientur vobis (*Matth. vi.*). » Sed quoniam multi sunt qui hanc per doli nequitiam perdant, machinationes eorum et mores in sequentibus describit.

« Multi quasi inventionem restimaverunt senus, a et praestiterunt molestiam his qui se adjuverunt. « Donec accipiant, osculantur manum dantis, et in « promissionibus humiliant vocem suam. et in « tempore redditionis postulabit tempus, et loquetur « verba tædii et murmurationum, et tempus cau- « sabitur. Si autem potuerit reddere, adversatur « solide, vix reddet dimidium, et computabit illud « quasi inventionem. Sin autem, fraudabit illum

A « pecunia sua, et possidebit illum inimicum gratis, « et convivia et maledicta reddet illi, et pro honore « et beneficio reddet illi contumeliam. » Hujusmodi ergo morbum nequitiae non alia res melius curat, quam timor majestatis divinae. Qui ergo Deum semper in corde habet praesentem, nimiam pertimescit contra ullum hominem in aliqua re perpetrare fraudem.

« Multi non causa nequitiae feneraverunt, sed « fraudari gratis timuerunt. » Hac igitur sententia illorum qualitatem exprimit, qui dolo nequitiae neminem laedere appetunt; sed in hoc vituperabiles sunt, quod aliis propter timorem periturarum rerum prodesse nolunt. Unde contra hoc malum misericordiae et charitatis medela opponenda est, et recordatio illius Dominicae sententiae, qua ait: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in caelo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur (*Matth. vi.*) » Hinc alibi legitur de ejusdem charitatis opulencia: « Omni habenti dabitur, et abundabit: ei autem qui non habet, hoc quod videtur habere auferetur ab eo: cui etiam sequens testimonium concordat.

« Verumtamen super humilem animo fortior esto, « et pro elemosyna non trahas illum. » Est ergo misericordia omni indigenti devoto animo impendenda, nec praeter pecuniarum amorem charitas proximi amittenda. « Qui enim viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? » Quod autem pro elemosyna et senore dato non est pauper affligendus, ostendit Scriptura, dicens: « Cum repetis a proximo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris in domum ejus ut pignus auferas, sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit. Si autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: ut dormiens in vestimento suo benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo (*Deut. xxiv.*). » Verum hoc idem sequens sermo abundanter declarat, quod tamen alio inchoandum est exordio.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De dato in proximo id est omnem hominem dicit proximum.

« Propter mandatum assume pauperem, et propter « inopiam ejus ne dimittas illum vacuum. » Hortatur nos sapientia ad elemosynarum largitatem, ut possumus gratiam Dei promereri, qui jussit inopiam terreno solatio sustentari. Scriptum est enim: « Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, clamabit et ipse, et non exaudietur (*Prov. xxi.*). » Divitem

D purpuratum et delicijs affluentem legimus in Evangelio propter tenaciam suam in inferno sepultum, et e contrario mendicum Lazarum post mortem in sinum Abraham receptum (*Luc. xvi.*). Ideo necesse est ut juxta praceptum Salvatoris faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defecerimus, recipiant nos in aeterna tabernacula (*Luc. xvi.*).

« Perde pecuniam propter fratrem et amicum, « non abscondas illam sub lapide in perditionem. » Perdit pecuniam temporaliter, qui distribuit eam

pauperibus misericorditer; sed recipiet centupliciter, quando post peractum iudicium a rege omnium sæculum ad regnum æternum percipiendum inviabitur feliciter. Is autem qui abscondit pecuniam sub lapide, hoc est, sub inimici et duro corde, reservat sibi eam in perditionem, quoniam post finem præsentis vite paritatis suæ iusto iudice tribuente condignam recipiet mercedem: quando « impii ibunt in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam (Matth. xxv). »

« Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, et proderit tibi magis quam aurum. » Præceptum est enim Altissimi ut eleemosynam demus indigenti: quod magis nobis proderit quam aurum, quia æternæ vite conferet præmium. Unde ipsa Veritas in Evangelio discipulis suis præcepit, dicens: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum (Matth. vi). »

CAPUT II.

De misericordia in pauperes.

« Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo. » Eleemosyna, ut sæpius diximus, non solummodo est in victu et in vestitu, quibus consulitur egenti, sed in omni re qua per misericordiam favetur necessitatem patienti, corporaliter scilicet sive spiritualiter. Qui ergo instruit ignorantem, aut ad hoc quod novit bonum ut faciat incitat pigrum, eleemosynam recte facit. Unde et signanter ait: « Conclude eleemosynam in corde pauperis, » ut ostenderet internam operari esse eleemosynam, quia sicut in corpore, ita et in anima misericordia rite exerceri potest. Sed et hæc largitorem suum exorabit ab omni malo, hoc est, emundat ab omni delicto. Sicut enim aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. « Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam servabit, et postea resurget ut retribuatur illis retributionem unicuique in caput illorum. » Quod autem eleemosyna, quæ hic egenti misericorditer tribuitur, in futura vita remuneratore omnium copiose restituatur, et prophetica et apostolica locutio testis est. Nam dicit de hoc Psalmista: « Dispertit, dedit pauperibus, iustitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria (Psalm. cx). » Hinc et Paulus ait: « Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam (II Cor. ix). » Et iterum: « Qui autem, inquit, ministrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit. Et multiplicabit semen vestrum, et augebit in incrementa frugum iustitiæ vestræ: ut in omnibus locupletati abundetis (II Cor. ix). » Hinc et ipsa Veritas in Evangelio promittit se daturum in die iudicii regnum Patris sui his qui a dextris ejus erunt, pro beneficio quo sustentabant minimos fratres suos in

A hoc mundo, ut æternæ beatitudinis fiant perpetui possessores. Hæc etiam quod et contra omnes inimicos tutelam tribuat, manifestat sequens sententia.

« Super scutum potentis, et super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit. » Oratio enim eleemosynæ magis valet contra ignita tela nequissimi, et contra omnem virtutem inimici, quam arma terrena contra corporales hostes in præsentis vita; quia hæc semper sub dubia sorte jacent, illius autem certissimam victoriam suis militibus parient, ita ut ipsa mors absorbeatur in victoria, et id quod mortale est consumatur a vita.

« Vir bonus fidem facit pro proximo suo, et qui perdidit confusionem, derelinquet sibi gratiam. » Hoc quod superius diximus de spiritali eleemosyna præsens probat sententia, quia doctor quilibet propter Dei amorem et compassionem communis nature proximorum suorum suscipit curam. Nec erubescit infirmorum deservire moribus, et eorum ægritudinem curare sermonibus, habens ex Dei dono unde prodesse possit in eruditione proximo: juxta illud prophetæ: « Dominus, inquit, dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo (Isa. l.). » Procul dubio condignam sui laboris recipiet mercedem, nec doctrinæ suæ unquam perdet gratiam, sed æternam pro ea a Domino inveniet misericordiam.

« Fidejussoris ne obliviscaris, dedit enim pro te animam suam. » Fidejussor est doctor catholicus, qui semetipsum dedit pro proximorum salute, quando eorum curam suscepit sub suo regimine: quem discipulorum solertia non debet oblivisci, quia hoc jubet sanctio apostolice præcepti: ut est illud: « Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis (Gal. vi). » Unde ipsa Veritas in Evangelio ad discipulos suos ait: « Qui vos recipit, me recipit: et qui vos spernit, me spernit (Luc. x). » Et item: « In quancunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui: et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eam pax vestra; sin autem, ad vos revertetur. In eadem autem domo manete, edentes et bibentes quæ apud illos sunt: Dignus enim est operarius mercede sua (Matth. x; Luc. x). » Hinc et Paulus ait: « Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos qui laborant inter vos et præsent vobis in Domino, et movent vos, ut habeatis illos abundantius in charitate, propter opus illorum pacem habete cum eis (I Thess. v). » Et item: « Beneficentiæ autem, inquit, et communicationis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus. Obedite præpositis vestris, et subjacete eis; ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris Domino reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: hoc enim non expedit vobis (Hebr. xiii). » Et quia aliquando ingratus est auditor, et spernit doctorem suum, ideo subjungitur: « Repromissorem fugit peccator et immundus. » Fugit enim facinorosus repromissorem, hoc est,

doctorem suum, qui sibi promittit a Domino pro bonis operibus vitam æternam, non mutando locum, sed spernendo ac deserendo præceptum, et ideo cæleste non consequetur præmium, quod solis bene facientibus, et Dei mandata servantibus repromittitur futurum. Sed quia multi sunt qui suo se merito, non dono se sperant salvandos esse divino, propterea redarguit eos sequens sententia, dicens:

« Bona repromissoris sibi ascribit peccator, et in gratio sensu derelinquit liberantem se. » Hoc testimonio percutitur Pelagius, qui liberum arbitrium proponit gratiæ, cum per solam Christi gratiam ab omni scandalo liberentur electi. Unde Apostolus ait: « Gratia enim salvati sumus (*Ephes. ii.*) » Et item: « Quis me, inquit, liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per Christum Dominum nostrum (*Rom. vii.*) » Et rursus: « Gratia Dei sum id quod sum (*1 Cor. xv.*) » Et: « Gratia ejus in me vacua non fuit (*Ibid.*) » Et quia hæretici hujusmodi doctrinam spernentes sectas construendo nefandas, perversis dogmatibus quoscunque possunt seducunt, quosdam vero per impudicitiam sensus sui a se abscedere faciunt. Unde subjungitur:

Vir repromittit de proximo suo, et cum perdidit reverentiam, relinquetur ab eo. » Perdit reverentiam qui Scripturarum sacrarum non observat regulam. Propterea a cautis quibusque iste relinquitur, quia doctrina veritatis in eo non invenitur.

« Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes; et commovit illos quasi fluctus maris. » Hæreticorum ergo prava traditio multos, qui se in calle justitiæ ambulare arbitrabantur, ob pusillanimitatem cordis eorum a recta fide in erroris devia abducit, et quasi tempestate eos avulsos ad ruinam compellit, quia non super petram, sed super arenam collocatos invenit. Qui enim, juxta Salvatoris sententiam, domum fidei suæ ædificat super petram, turbinem tempestatum non metuit, sed illesus ab omni scandalo permanebit (*Matth. vii.*). Qui autem super arenam domus suæ fundamenta collocat, vi ventorum ac imbrium nimietate, fluctumque valetudine conquassatus maximæ ruinæ patebit.

« Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagati sunt in gentibus alienis. » Viros potentes, viros superbos et arrogantes vult intelligi, quos gyrans migrare fecit, hoc est, errore vario a statu rectæ fidei evellit, et errantium turbæ commiscet: qui merito dicuntur gentis alienæ, quia extorres sunt ab unitate Ecclesiæ catholicæ. De quibus per Psalmistam dicitur: « Alienati sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventre, locuti sunt falsa (*Psal. lvi.*) »

« Peccator transgrediens mandata Domini incidet in promissionem nequam; et qui conatur multa agere, incidet in iudicium. » Peccator transgrediens mandata Domini, incidet in promissionem nequam. Illam videlicet de qua in Deuteronomio scriptum est: « Maledictus omnis qui non permanet in sermonibus legis Domini, nec opere eos persequitur

(*Deut. xxvii.*) » Quia, juxta Salomonis sententiam, « qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit vias suas, mortificabitur (*Prov. xix.*) » Et quia instabilis est semper conversatio et operatio perversorum, ideo subjungitur: « Qui conatur multa agere incidet in iudicium. » Multa conatur agere, qui unitatem rectæ fidei et sinceritatem legis Dei non curat custodire, sed erroribus variis et sceleribus diversis mavult se implicare. Iste incidet in iudicium reproborum, hoc est, damnationem perpetuam, quando ei in extremo iudicio dicetur cum his qui ad sinistram iudicis stabunt: « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv.*) » Propterea Sapientia dicit: « Filii mi, ne in multis sint actus tui (*Ecccl. xi.*) » et Ecclesiastes: « Multas, ait, curas sequuntur somnia, et in multis sermonibus invenietur stultitia (*Ecccl. v.*) » Et in eodem libro idem doctor admonet dicens: « Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. His amplius, filii mi, non requiras, faciendi plures libros nullus est finis (*Ecccl. xii.*) » Moris est Scripturarum, quamvis plures libros si inter se non discrepent, et de eadem re scribant, unum volumen dicere; nam et volumen in Isaie sermone signatum est quoniam Scriptura Dei, et uno capitulo libri Ezechiel, Joannisque noscuntur. Salvator quoque omnium retro sanctorum vocibus prophetarum ait: « In capite libri scriptum est de me (*Psal. xxxix.*) » Juxta sensum hunc igitur arbitror nunc præceptum, ne plures libri fiant. Quidquid enim dixeris, si ad eum referatur, qui in principio erat apud Deum Deus Verbum, unum volumen est, et innumerabiles libri, una lex, unum Evangelium; quod si diversa, discrepantia disputaveris, et curiositate nimia huc illucque animum adduxeris, etiam in uno libro multi libri sunt. Unde dictum est: « Ex multiloquio non effugies peccatum (*Prov. x.*) »

« Recupera proximum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne incidas. » Rectissima doctrina, et utilissimum consilium, ut proximo secundum vires præbeas solatium, et tibi metipsi prævideas, ne in peccati vel erroris incidas laqueum. Hæc quoque insignia sunt Christianæ religionis, hæc via veritatis, hæc regula justitiæ. Unde et Jacobus apostolus in Epistola sua scripsit, dicens: « Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo (*Jac. i.*) » Quia dixerat factorem operis beatam in facto suo futurum, nunc quæ facta Deo maxime placeant dicit, misericordia scilicet et innocentia. Namque in eo quod pupillos et viduas in tribulatione eorum visitare jussit, cuncta quæ erga proximum misericorditer agere debeamus insinuat: quia quantum valet ipso tempore pandetur, ubi dicturus est iudex: « Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis (*Matth. xxv.*) » Porro in eo quod immaculatos nos ab hoc sæculo custodire præ-

cepit, universa in quibus nosipos castos servare de-
cet ostendit. In quibus sunt et ea quæ supra obser-
vare monuerat, ut tardi simus ad loquendum, et
tardi ad iram.

CAPUT III.

*De frugalitate honesta, id est continentia, et paritate,
et hospitalitate.*

« Initium vitæ hominum aqua et panis et vesti-
mentum, et domus protegens turpitudinem. » In
hoc capitulo sapientia docet frugalitatem, honesta-
tem, et hospitalitatem, ut habeamus temperantiam
in victu et vestitu, honestatem in moribus, largita-
tem in suscipiendis fratribus. Quod enim dicit in-
itium hominum vitæ esse aquam et panem, vestem
et domum protegentem turpitudinem, ostendit quod
in initio non erat in hominibus tanta luxuria cibi et
potus quantæ nunc est; nec talis ambitio in ornatu
vestium, et in constructione turrium atque palatio-
rum: sed unicuique in eo sufficiebat quod terra sim-
plici fructu ministrabat, et natura loci in habitacu-
lis præbebat. Unde legitur quod pomis arborum et
germinibus olerum veseerentur antiqui; et quod
propter peccatum Adæ fecisset et Dominus et uxori
sue tunicas pelliceas, et induisset eos. At nunc quo
majus est studium in varietate præbenda ciborum et
poculorum, et in cultu vestium atque domorum ha-
benda, eo minor est diligentia in observantia bona-
rum disciplinarum, et major iniquitas in transgres-
sione divinarum mandatorum. Unde Dominus red-
arguens iniquitatem Jerusalem, ad exemplum pro-
tulit peccatum Sodomorum, cujus illa imitatrix,
imo superatrix fuerat (*Math. x*). Sicut prophete
verba testantur: « Ecce, inquit, hæc fuit iniquitas
Sodomæ sororis tuæ: superbia, saturitas panis, et
abundantia, et otium ipsius, et filiarum ejus, et ma-
num egeno et pauperi non porrigebant. Et elevate
sunt, et fecerunt abominationes coram me, et ab-
stuli eas sicut vidisti: et Samaria dimidium pecca-
torum tuorum non peccavit, sed vicisti eas sceleribus
tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus
abominationibus tuis quas operata es (*Ezech. xvi*). »

« Melior est victus pauperis sub tegmine asserum,
quam epulæ splendidæ in peregre sine domicilio. »
Juxta sensum historicum commodius est tenuem
victum sub vili tugurio quemlibet cum securitate su-
stineri, quam splendidas epulas cum fatigatione nimia
ac sollicitudine superflua in incertis locis passim
querere. Juxta allegoriam autem melior est victus
spiritalis sensus, qui sub vili tegmine litterarum a
paupere Ecclesiæ populo in unitate catholica habe-
tur, quam, ambitiosæ defictæ philosophorum do-
gmatum, quæ in diversis libris rhetorum a philoso-
phis sive hæreticis erroneæ et putative magis quam
feraciter continentur: ubi magnus labor, et super-
flua cura, et parva utilitas invenitur. De quibus per
Paulum dicitur: « Semper discentes, et nunquam
ad scientiam veritatis pervenientes (*II Tim. iii*). »
Quoniam stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi,
nec est in sermone regnum Dei, sed in virtute.

« Minimum pro magno placeat tibi, et improp-
rium peregrinationis non audies. » Ac si pateat
dicat: Sufficiat tibi quod habes, nec superflue opes
quæras, quas adipisci non vales. Unde quidam sa-
pientium ait: *Melius est non habere quod tribuas,
quam impudenter expetere quod non habes.* De quo
et in Proverbiis scriptum est: « Melius est parum
cum timore Dei, quam thesauri magni et instabiles.
Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum
et pingua, non ditabitur (*Prov. xxi*). » Et item:
« Mellus est nomen bonum quam divitiarum multarum:
super aurum et argentum, gratia bona (*Prov. xxii*). »

« Vita nequam hospitandi de domo in domum; et
ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet
os. » Quam bonum sit stabilem quemlibet esse in
gradu suo et in conversatione sua, et quam turpe
circellionum more per diversa loca vagari, evange-
lica et apostolica doctrina patefacit. Unde Salvator
discipulis suis præcepit, dicens: « Nolite transire
de domo in domum; et in quacunque civitatem
intraveritis, et susceperint vos, manducate quæ ap-
ponentur vobis, et curate infirmos qui in illa sunt
(*Luc. x*). » Hinc et Paulus Theasalonicensibus scri-
bens, gyrovagos redarguit dicens: « Audivimus au-
tem quosdam inter vos ambulantes inquiete, nihil
operantes, sed curiose agentes. His autem qui
ejusmodi sunt, denuntiamus et obsecramus in Do-
mino Jesu Christo, ut cum silentio operantes sicut
panem manducet (*II Thess. iii*). » Quod autem dicit:
« Ubi hospitabitur non fiducialiter aget, nec aperiet
os, » ostendit quod difficile securitatem inter ignotos
inveniat, quam Salomon cunctis deliciis præposuit,
dicens: « Secura mens quasi juge convivium (*Prov
xv*). » Grandis enim pœna est inter eos sedulo con-
versari, quorum nec animo nec verbis credat, sed
semper suspicetur de infido animo laqueum captio-
nis et scandalum offensiois.

« Hospitabitur, et pascet, et potabit ingratos: et
ad hæc amara audiet. » Hospitabitur videlicet in
aliena domo ingrate susceptus, ubi edit, et bibit, et
semper adversa pertimescit; sæpeque ab alterius
lingua irritatus improprium audit.

« Transi, hospes, et orna mensam; et quæ in manu
habes ciba cæteros. Exi a facie honoris amicorum
eorum; necessitudine domus meæ hospitio mihi
factus est frater. » Hæc sunt verba improprii,
quæ dixit hospitantem ab hospite amara sentire,
quorum contextus talem potest habere sensum: Tu
qui semper vis alterius hospitio uti, recede a nobis
et redi ad tua, ibique ex tuo labore te et alios pascas,
et noli de aliena domo tibi met ipsum superfluum
querere; sufficit mihi ad cohabitationem domus
meæ susceptio proximorum, et consortium fratrum.
Te autem conventi a domicilio amicorum meorum
recedere, et inter tuos id agere quod inter alienos
non cessas impudenter expetere.

« Gravia hæc homini habenti sensum: correctio
domus, et improprium feneratoris. » Qui enim
pedicatus sensu, grave est illi hujusmodi correctio-

nem et improprium ab ore feneratoris suscipere. Sed qui impudens est, nec dicto corrigetur, nec reprehensione emendabitur. Mystice autem hic locus admonet virum ecclesiasticum in domo Ecclesie sedulo manere, ubi pabulum veræ sapientiæ potest habere, et sine læsione perversorum dogmatum tutus manere. Ne si inter philosophos et hæreticos periculose hospitando sæcularis sapientiæ doctrinam quæsierit, ubi tamen utilitatem sani dogmatis nullo modo invenire poterit, ipse in futuro examine pro petulantia sua æternæ confusionis improprium cogatur sustinere. Dicit ergo magis homo catholicus ad collegam suum illud propheticum: « Tu vero homo unanims dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulamus cum consensu. Veniat mors supra adversarios nostros, et descendant in infernum viventes. Quoniam nequitie in hospitibus eorum, in medio ipsorum, etc. (Psal. LIV). »

CAPUT IV.

De disciplina filiorum, quo affectu diligendi sunt vel corripiendi.

(CAP. XXX.) « Qui diligit filium suum, assiduatur illi flagell: ut lætetur in novissimo suo, et non palpet proximorum ostia. » Hæc sententia non tam patres carnales quam etiam spiritales, hoc est, doctores fidelium admonet, ut curam sibi commissorum habeant, et studium atque diligentiam in eruditione et nutrimento filiorum suorum impendant, quatenus eos disciplinabiliter vivere, et omnem inhonestatem fugere doceant, domi probis moribus vivant, ne lascivendo per aliorum dogmata inutiliter discurrant. Unde in Proverbiis scriptum est: « Erudi filium tuum, ne desperes; ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam (Prov. XIX). »

« Qui docet filium suum, laudabitur in illo, et in medio domesticorum glorificabitur. » Quis sana doctrina discipulum suum instruit, et fidei veritate imbuit, hic nimirum pro hujuscemodi studio laudem et gloriam perpetuam in consortio sanctorum obtinebit, quando Scriptura dicat, quod justus viri, qui palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, et in lege testamenti Domini glorietur; multi laudabunt sapientiam ejus, et usque in sæculum non delebitur. Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiratur a generatione in generationem (Eccles. XXXIX). »

« Mortuus est pater illius, et quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se in vita sua. » Successio enim filiorum sanctorum, qui post patres suos ex hac vita decedentes bonum studium eorum in sancta religione et bona conversatione imitantur, mortuos parentes quasi redivivos exhibet, cum eorum doctrinam et disciplinam in suis dictis et factis omnibus servando manifeste declarat.

« Vidit et lætatus est in illo; in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis; reliquit enim defensorem domus contra inimicos, et amicis reddentem gratiam. » Quid autem aliud fe-

cerunt sancti apostoli et primi doctores Ecclesie, nisi de nutrimento suo post se dereliquerunt pastores et rectores plebium, ut ipsi more paterno sancto fidei et veritatis resisterent adversariis, et subditis sibi rectæ doctrinæ et honorum exemplorum exhiberent gratiam? Sic enim ab ipso Domino institutum est, ut in mensa tabernaculi panes propositionis duodecim assidue manerent, ita tamen ut per singula sabbata, sublatis veteribus, novi panes in eorum locum apponerentur (Levit. XXIV): et quid hoc significat, nisi quod doctores quique sanctæ Ecclesie, completo tempore sui sancti laboris, æterna in cælis quiete remunerantur, et alios post se in idem opus laborandi in verbo sub ejusdem spe retributionis relinquunt? Quod intuens Psalmista prophético spiritu præcinebat, dicens: « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnem terram; memores erunt nominis tui, Domine, in omni generatione et progenie (Psal. XLIV). Sed quia ipse cætus sanctorum doctorum non solum filii suis compatitur intimo cordis affectu, imo pro salute eorum cruciatus corporis sui sustinere, et animas suas ponere paratus est. Unde subjungitur:

« Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus. » Hinc est quod doctor gentium respiciens omnem vocem perversæ doctrinæ, et evangelicam veritatem servans, gloriatur in passionibus, in necessitatibus, in tribulationibus, in angustiis quas sustinuit pro Christo, ita dicens: « Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur; persecutionem patimur, sed non derelinquimur; humiliamur, sed non confundimur; deijcitur, sed non perimus, semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu in corporibus nostris manifestetur (II Cor. IV). » Quid autem de indisciplinatis filiis sapientia sentiat, audiamus:

« Equus indomitus evadit durus, et filius remissus evadit præceps. Lacta filium, et paventem te faciet; lude cum eo, et contristabit te. Non corrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescant dentes tui. Non des illi potestatem in juventute, et ne despicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in juventute, et tunde latera ejus dum infans est, ne forte induret, et non credat tibi, et erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, et operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. » Sicut enim superbia equi indomiti in præcipitium prona est, ita lascivia filii indisciplinati in peccati ruina proxima est, et ideo docet præpositos Ecclesie et Patres spiritales, ut filios suos atque discipulos cum disciplina nutriant, et cum omni cautela semper servent, corripiant tempore opportuno, et nunquam libertati immoderate eis frena relaxent, ne forte cadant in turpitudinem vitiorum, et proinde ignominiam sustineant sempiternam.

CAPUT V.

De bono sanitatis, quia melior est paupertas et sanitas divitiis.

« Melior est pauper sanus et fortis viribus suis, quam dives imbecillus et flagellatus malitia. » Non tam ergo hic sanitatem corporis quam animæ prædicat, quia qui sanus est mente, non nocet eum vexari in corporali tribulatione. Unde Paulus de semetipso ait : « Quando infirmor, tunc potens sum ; libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi (II Cor. xii). » Nec aliquid adjuvat, quemlibet sanitatem corporali et divitiis sæcularibus abundare, si imbecillus sit fide, et vexetur stimulo malitiæ : quoniam melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam dives in pravis itineribus. Nihil enim deest pauperibus Christi timentibus eum. Divites autem mundi egebunt et esuriant, et in egestate spiritualium atque verarum divitiarum quotidie deficient ; inquirentes autem Dominum non deficient omni bono. Quod et sequens sententia probat, dicens :

« Salus animæ in sanctitate justitiæ melior est omni auro et argento, et corpus validum quam census immensus. » Vera salus animæ justitia est secundum mandata Dei custodita, nec ei comparari valent auri et argenti immensa pondera, quia hæc sunt decidua et velociter transitura, illa autem perpetuo mansura. Unde ipsa Veritas ait : « Videte et cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his quæ possidet. Quid enim proderit homini si universum mundum lucratur, animæ vero suæ detrimentum patiat? (Luc. ix.) » Hinc et Salomon ait : « Non proderunt divitiæ in die ultionis, justitia autem liberabit a morte. Justitia simplicis dirigit viam ejus, et in impietate sua corruet impius. Justitia rectorum liberabit eos, et in insidiis suis capientur iniqui (Prov. xi). » Quod autem dicit corpus validum melius esse quam censum immensum, ostendit corpus tunc bene sanum esse, quando valide laborat in divino opere, cui valetudini non coæquatur census ingens divitiarum, quia, juxta Ecclesiasticis sententiam, « Dulcis est somnus operanti, sive parum sive multum comedat : saturitas autem divitis non sinit dormire eum (Eccles. v). » Porro quia somnus naturalem aliquando quietem, aliquando vero communem de hac vita significat exitum, melior erit requies ejus in futuro, qui operatur in præsentem, et secundum vires suas in bonis operibus conversatur, quam eorum divitiæ, de quibus scribitur : « Væ vobis divitibus, quia recepistis consolationem vestram (Luc. vi). »

« Non est census super censum salutis corporis, et non est oblectatio super cordis gaudium. » Hoc est quod supradixit in sanctitate justitiæ salutem esse animæ, et in corpore valido dignitatem fieri super thesaurum auri et argenti, quia delectationi veræ sapientiæ, quæ in vera charitate consistit, et contemplationi ipsius veritatis quæ est certa agnitio Dei, nullum gaudium terrenum comparari potest. Neque operi-

bus virtutum, quibus semper insistit devotio fidelium, aliquod negotium hujus mundi adæquari valet : quia quantum distant diuturnitate, tanto discernuntur et dignitate.

« Melior est mors quam vita amara ; et requies æterna quam languor perseverans. » In Ecclesiaste scriptum est : « Laudavi magis mortuos quam viventes ; et feliciorero utroque judicavi, qui necdum natus est, nec videt mala quæ sub sole sunt (Eccles. iv). » Ubi ostendit ad comparationem miseriarum, quæ in hoc sæculo mortales premunt, feliciores esse mortuos quam viventes. Meliorem autem his duobus, vivente videlicet et defuncto, qui necdum natus est ; alius enim adhuc patitur mala, alius quasi de naufragio nudus evasit. Porro qui necdum natus est, in eo felicior est quod necdum mala mundi expertus est. Hæc autem sententia, qua dixit meliorem esse mortem quam vitam amaram, et requiem æternam quam languorem perseverantem, juxta simplicem intelligentiam, ostendit meliorem esse hanc mortem de qua scriptum est : « Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv), » quam vitam amaram, qua degunt peccatores iniquis operibus vacantes, et requiem æternam, quam tenent justii in conspectu Domini, quam languorem perseverantem quo in peccatis versantes quotidie tabescent ; quorum finis est interitus, et gloria in confusionem ipsorum, qui terrena sapiunt.

« Bona abscondita in ore clauso, quasi appositio- nes epularum circumpositæ in sepulcro. » Hoc testimonium contra eos valet, qui talentum verbi Dei quod ipsi intellectu perceperunt aliis prædicare negligunt, quorum scientia ita viventibus inutilis est, sicut epulæ circumpositæ mortuorum sepulcris, qui non manducant, neque bibunt, neque aliquem fructum ex illis capiunt. Unde et sequitur :

« Quid enim proderit libatio idolo ? Nec enim manducabit nec odorabitur. Sic qui effogatur a Domino, et portans mercedes iniquitatis. Videns oculis et ingemiscens, sicut spado complectens virginem et suspirans. » Nulla enim ratio est, ut homo rationalis deserat Deum factorem suum, qui enim creavit ad honorem ac gloriam nominis sui. Quatenus sibi offerat sacrificium justitiæ, et speret in Domino, et deferat libationes idolis vanis, qui nec sentiunt, nec aliquid sapiunt, nec victu humano communicant. Unde et Scriptura dicit : « Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Oculos habent et non vident, aures habent et non audient, nares habent et non odorabunt. Manus habent et non palpabunt, pedes habent et non ambulabunt, non clamabunt in guttore suo (Psal. cxvii), » neque enim est spiritus in ore ipsorum. Quid autem factoribus suis mercedis recompensetur, sequens versiculus ostendit dicens : « Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. » Quod et comparatio spadonis ad virginem sub alio paradigmate demonstrat, quia sicut spado inhabilis est ad complexum virginis,

ne et adoratio idolorum eis indecens est qui aliquod A
quarunt ab illis adiutorium, quod tamen omnino non
inveniunt.

« Tristitiam non des animæ tuæ, et non affligas
« temetipsum in consilio tuo. » Tristitia ergo unum
est vitium de octo principalibus vitiis; tristitia vi-
delicet sæculi, quæ mortem operatur, et in despera-
tionem hominem mittit. Ea autem tristitia quæ secun-
dum Deum est, stabilem salutem operatur, et mundat
hominem ab omnibus delictis, quoniam juxta Psal-
mistæ sententiam, « Sacrificium est Deo spiritus
contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus
non spernit (Psal. L). » Tristitiam, inquit, non des
animæ tuæ et non affligas temetipsum in consilio
tuo, hoc est, in cogitatu tuo, quia cogitatio tristis
valde affligit animam. Unde necesse est ut homo
semper animum suum ad Deum vertat, spemque
suam assidue ipsi committat, a quo certam salutem
inveniet. Unde propheta voce consolatoria animam
suam interrogat, dicens: « Quare tristis es, anima
mea, et quare conturbas me? Spera in Deum, quo-
niam confitebor illi, salutare vultus mei et Deus
meus (Psal. XLII). »

« Jucunditas cordis hæc est vita hominis, et the-
« saurus sine defectione sanctitatis. » Vera jucun-
ditas cordis non alibi quam in vera charitate consti-
tuit, ubi et vita hominis cum virtutum thesauro sine
defectione sanctitatis permanet, eo quod nulla virtus
sine ejus ope subsistere valet. Hæc enim excellen-
tior est via, quam Apostolus universis linguis mar-
tyrio, atque eleemosynis ante statuit, et fidei atque
spei præcellere ostendit, dicens: « Nunc autem man-
ent fides, spes, charitas, tria hæc, major autem
horum est charitas, quia cæteris decedentibus ipsa
sola permanet (I Cor. XIII). »

« Exsultatio viri est longævitas. » Hoc dicendo non
de præsentis vitæ dunturnitate, sed de futuræ felici-
tate disputat, quia ibi vera est exsultatio, ubi vera
est et beatitudo. Cæterum præsens vita tota est plena
miseria, et instabilis atque mutabilis semper, quod
et poeta nobilis versibus explicat, dicens:

Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit, subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor et diræ rapit inclementia mortis.

(VIRGIL. Georg. III).

Quid autem nobis certam requiem conferat, se-
quens sententia manifestat:

« Miserere animæ tuæ placeas Deo, et contine;
« et congrega cor tuum in sanctitate ejus, et tristi-
« tiam longe expelle a te. Multos enim occidit tristi-
« tia, et non est utilitas in illa. » Multa sunt mi-
sericordiæ genera, ut sæpe jam diximus, sed hoc
præcipuum est, quod hic commemoratur, ut per
continentiam, sanctitatem, et justitiam studeamus
placere Deo, et ad hoc congregemus totum nostri
animi affectum, ut ipsi acceptabiles simus, et hono-
rorum operum fructus cum humilitate et pia devotione
illi offeramus; tristitiam autem longe a nobis expel-
lasmus, quia nullum munus cum tristitia mundana

oblatum coram Deo jam erit acceptum. Unde Apo-
stolus ubi ad eleemosynarum largitatem Corinthios
hortatur, dicens: « Qui parce seminat, parce et
metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedi-
ctionibus metet vitam æternam (II Cor. IX), »
continuo subjungit: « Unusquisque prout distina-
vit corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate:
hilarem enim datorem diligit Deus (Ibid.). » Multos
enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. Quo-
modo enim potest ibi esse aliqua utilitas, ubi ho-
norum operum est sterilitas, et totius vitæ peri-
clicatio atque mortalitas? sicut sequens sententia
probat.

« Zelus et iracundia minuent dies, et ante tempus
« senectam adducet cogitatus. » Manifestum est juxta
B historiam quod zelus et perversus animi affectus de-
bilitat corpus. Sicut legitur in libro Geneseos, quod
propter iram et invidiam consideret vultus Cain
(Gen. IV). Et in libro Regum, Jonadab amicus Am-
mon filii David, per maciem vultus depreheaderit
animi perturbationem, quam habuit in concupiscen-
tiam Thamar sororis suæ (II Reg. XIII). Cujus sen-
tentiam similitudinem Salomon in Proverbiis protulit,
dicens: « Animus gaudens ætatem floridam facit,
spiritus tristis exsiccat ossa (Prov. XVII). » Juxta
allegoriam vero zelus et iracundia minuent dies
hominis, cum eum vita æterna indignum efficient,
ante tempus senectutem adducunt, quia « viri san-
guinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal.
LIV), » hoc est, prosperitatem sine vindicta quam sibi
C promittunt, perpetualiter habere non possunt.

« Splendidum cor bonum in epulis, epulæ enim
« illius diligentes fiunt. » Utique bona voluntas elec-
torum jucundatur in epulis virtutum, quæ epulæ
indefectivas habent opes spiritalium divitiarum.

CAPUT VI.

Vigilia propter Dei timorem tabefacit carnes, id est
domat, nam vigilia ad mala perpetranda criminosa
est.

(CAP. XXXI.) « Vigilia honestatis tabefacit carnes,
« et cogitatus illius auferet somnum. » Vigilia hone-
statis est cauta vigilantia animi cum studio virtutum,
quæ tabefacit carnes, quia in electis Dei carna-
les mortificat voluptates. Cogitatus enim illius aufert
somnia, quia intenta sollicitudo eorum quam quoti-
die in servitio Dei habent, pigritiæ ab eis repellit
tædium. Unde propheta, qui se sentiebat in servitio
Dei proficere, et in amore illius crescere, ait: « Quo-
modo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio
mea est. In mandatis tuis exercebor, et considerabo
vias tuas. Infige timore tuo carnes meas; a judiciis
enim tuis timui (Psal. CXVIII). »

« Cogitatus præscientiæ avertit sensum, et infirmi-
« tas gravis sobriam facit animam. » Cogitatus enim
hominis quem in timore Dei habet, præsciendo quod
vera sunt omnia quæ Scriptura sacra prænuntiat de
futuro præmio honorum et de ventura poena malorum,
avertit sensum hominis ab omni concupiscentia mala,
ne ea concupiscat in possessione habere, vel in desi-

derio nequam adimplere, quæ novit conditori suo displicere. Similiter et infirmitas gravis corporis sobriam facit a delictis animam. Unde aibi scriptum est: « Livor vulneris absterget mala, et plagæ in secretioribus ventris (*Prov. xx.*) » Mala enim livor vulneris absterget, quia flagellorum dolor vel cogitatas vel perpetratas nequitiâ diluit. Solet vero ventris appellatione mens accipi, quia sicut venter consumit escas, ita mens pertractando excoquit iras. Quia enim venter mens dicitur, ea sententia docetur, quæ scriptum est: « Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris (*Ibid.*): » ac si diceret: Divina afflatus illuminatio cum in mentem hominis venerit, eam sibimetipsi illuminans ostendit, quæ ante Spiritus sancti adventum cogitationes pravæ et portare poterat, et pensare nesciebat: « Livor ergo vulneris absterget mala, et plagæ in secretioribus ventris, » quia cum exterius percutimur, ad peccatorum nostrorû memoriam taciti afflictique revocamur, atque ante oculos nostros cuncta quæ a nobis sunt male gesta, reducimur, et per hoc quod foris patimur magis intus quod fecimus dolemus, unde fit ut inter aperta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia sanat nequitiâ pravi operis occultum vulnus doloris. Hinc et Paulus ait: « Quando infirmor, tunc potens sum. » Quando enim sustinuit forinsecus flagella persecutionum, intrinsecus crevit dono spiritualium gratiarum.

« Laboravit dives in congregatione substantiæ, et in requie sua replebitur honorum suorum; laboravit pauper in diminutione victus, et in fine inops « fit. » Multis in locis Scripturarum laudantur divitiæ, et in multis vituperantur, sed ubi laudantur, divitiæ spirituales significantur; ubi autem vituperantur, corporales opes et noxiæ mundi damnantur cupiditates. Unde et in hoc capitulo alternatim de bonis et malis divitiis disputans juxta qualitatem personarum, primum laudat divitem laborantem in congregatione divitarum, unde replebitur bonis in requie sua. Deinde vituperat pauperem, quia laboravit in diminutione victus; et in fine inopiam consequetur, subjungens quanta mala sequatur auri et pecuniarum avaritia. Postea iterum laudat divitem secundum Deam, qui inventus est sine macula. Laborat ergo justus dives in congregatione spiritualis substantiæ, in meditando videlicet sanctarum Scripturarum scientiam, et colligendo bonarum fructus virtutum, pro quibus omnibus post finem præsentis vitæ requiem æternam et remunerationem percipiet cœlestium præmiorum. E contrario vero pauper scientia et inops, virtute laborat, quotidie in terrenis cupiditatibus, pro quibus in fine non abundantiam cœlestis habebit gaudii, sed pœnas ac dolores sustinebit inferni.

« Qui aurum diligit, non justificabitur, et qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea. » Aurum possumus accipere pro omni pecunia et thesauro terreno, quæ ab amatoribus suis non nisi per

avaritiam colligitur, et per parcitatem in malum suum reservabitur. Qui autem in hac ambitione præsentem consumit vitam, æterna replebitur ignominia.

« Multi dati sunt in auri casus, et facta est in specie ipsius perditio illorum. » In casum auri datur, qui ejus ambitione captivus tenetur. Cujus species illi perditionem generat, quia ipsius amore ultra modum exardescere non formidat. Avaritia enim, ut ait Apostolus, idolorum est servitus (*Galat. iii.*), et ubi cultores ac servitores idolorum deputabantur nisi in tartarum inferni? « ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur (*Isa. lxi.*) » De quo protinus subjungitur:

« Lignum offensionis est aurum sacrificantium. Væ illis qui sectantur illud, et omnis imprudens deperiet in illo. » Offensio in Scripturis sacris et desolatio idolorum nuncupatur, quia in hoc describitur verus Dei cultus, et maxime in falsa cultura Deus offeditur. Lignum enim offensionis est aurum sacrificantium, quia sicut Adam in ligni vetiti transgressionem per serpentis suggestionem deceptus avare deorum plurimorum sublinatum sibi sperabat venturum, ita auri amatores diversorum errorum simulacris deservientes animas suas quasi sacrificando dæmonis immolant, ut plurimorum opum possessores fiant. Sed væ illis qui hanc sectantur pestem, quia imprudentes æternam sibi inde acquirunt damnationem. Potest et juxta allegoriæ regulam in auro idololatre hæreticorum et philosophorum doctrina accipi, quæ splendore nitet eloquentiæ, et curiosorum per omnia se portendit ruinæ. Qui autem ejus amore captus non præcavet latentis nequitiæ insidias, erroris et peccatorum laqueis constrictus perpetuus decidet in pœnas. Sed quid de electorum populo, qui dives est in divina scientia et recta fide ac bonis operibus, consequenter dicat, videamus.

« Beatus dives qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Qui probatus est in illo et perfectus est, erit illi gloria æterna. Qui potuit transgredi et non est transgressus, et facere mala et non fecit. Ideo stabilita sunt bona illius in Deo, et elemosynas illius enarrabit ecclesia sanctorum. » Beatus enim ille dives est, quem nulla obfuscat macula erroris, nulla ambitio coinquinat pecuniæ sæcularis. Fecit mirabilia in vita sua sacris virtutibus operam dando, sive miraculis coruscantibus infirmis et debilibus sanitates præstando, quoniam in conditoris sui amore fideliter permansit, quotidie proficiendo, unde sibi restat quies perpetua, et cœlestis regni gloria æterna. Potuit enim juxta datam sibi liberi arbitrii facultatem transgredi præceptum, et non est transgressus, et facere mala et non fecit. Non dico quod nunquam peccaverit, sed quod penitendo per gratiam conditoris sui omnium peccatorum suorum maculas diluerit. Ideo bona quæ in hac præsentem gessit vita, stabilita ad remunerationis su-

curæ servantur præmia, et misericordiæ illius opera a generatione in generationem prædicando enarrabit sanctorum Ecclesia.

CAPUT VII.

De continentia ciborum.

« Supra mensam magnam sedisti, non aperias su-
« per illam faucem tuam prior. » Licet hæc sententia historialiter continentiam nobis videatur commendare, ut non per gula appetitum simus intemperantes in comedendo ac bibendo, sed sobrii et puri, tamen altiore sensu nos docet ut in meditatione legis Dei simus cauti ac providi. Mensa magna est copia Scripturarum divinarum, super quam sedentes non debemus esse procaces, ut aliquid inde indignè sine doctore et sine prævio rapiamus, sed magis tritam viam sanctorum doctorum sequentes eorum B disciplinis instructi regulam veritatis teneamus, ne aliqua scrupulositate permoti dubia et incerta aliqua ibi esse putemus. Ideo subiungitur.

« Non dicas sic : Multa sunt, quæ super illam
« sunt; memento quoniam malus est oculus ne-
« quam. Nequius oculo quid creatum est? ideo ab
« omni facie sua lacrymabitur cum viderit. » Non enim debemus credere ibi esse aliqua falsa, sed omnia vera ac summa ratione firmissima, licet traditio nequam hæreticorum sensu perverso illa maculare et utendat, quorum intentione nefanda quid nequius reperitur, ideo in futura ultione, cum justo iudice revelante id patefactum fuerit, quod ante latebat, fletu perpetuo ac igne inextinguibili cruciabitur.

« Ne extendas manum tuam prior, ne invidia con-
« taminatus erubescas. » Hoc est, ne præsumptuose aliquid agas, vel ultra modum petulans, antequam discas manum ad scribendum mittas, ne per invidiam diaboli errore contaminatus in futuro iudicio erubescas, dicente iudice : « Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem (Psal. vi). »

« Ne comprimaris in convivio, vino, intellige rem
« proximi tui ex teipso. » Est vinum in quo est luxuria, est et vinum in quo est gratia. Cavendum ergo est nobis, ne contra Apostolum inebriemur vino in quo est omnis luxuria; et prudenter utendum est vino, in quo est gratiæ doctrina, ne forte ultra modum illud bibentes velimus plus sapere quam oportet sapere, sed magis studeamus sapere ad sobrietatem. Unde subsequitur :

« Utere quasi homo frugi his quæ tibi apponun-
« tur, ut non cum manducas multum, odio habeas
« ris. Cessa prior causa disciplinæ, et noli nimius
« esse, ne forte offendas. Et si in medio multorum
« sedisti, prior illis non extendas manum tuam,
« nec prior poscas bibere. » Multum decens est, et virtuti dignissimum, ut homo Christianus sobrietatem diligat, omniaque temperanter agat, et ne quid nimis, ne forte offendant, ne si ultra mensuram temperantiæ excedat, in scandalum perpetuæ confusio- nis incidat. Convenit ergo viro disciplinis Evangelicis erudito, ut humilitatem ante omnia impendat, in meditatione Scripturarum cautus lector existat, fidem

rectam teneat, modum in scientia habere non negligat, ita ut charitatis regulam in ea per omnia servandam esse sciat, et sic coram Deo placitus, et coram hominibus erit probatus.

« Quam sufficiens est homini erudito vinum exi-
« guum, et in dormiendo non laborabis ab illo, et
« non senties dolorem. » Manifestum est quod parcus et tenuis victus tam corpori quam animæ utilis sit, et e contrario superfluous cibus vel potus ægritudinem corporis generet, et animæ sensum minuat. De quo subiungitur

« Vigilia, et cholera, et tortura viro infruaito. » Unde Apostolus discipulum de moderatione victus servanda instruxit, dicens : « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum, et frequentes tuas infirmitates (I Tim. v). » Sic et vinum spiritale si cum parcitate et mensura sumitur, certam animæ quietem præparat; si autem ejus potio modum et rationem excedit, hominem in insaniam vertit, et a Deo recedere compellit, unde illi anxia cura, turbatio maxima et perpetua tortura succedunt, nec erit illi ullum remedium, qui post agnitam veritatem elegit usque in finem hæreticæ perversitatis subsequi vestigium.

« Somnus sanitatis in homine parco, dormiet us-
« que in mane, et anima illius cum ipso delectabitur. » Quantum ad historiam pertinet, salubrior est somnus illi qui parco nititur victu, quam ei qui nimia comestione et potione gurgitat alvum. Ut superius ait : « Vigilia, et cholera, et tortura ægritudinem gignit. » Mystice autem, is qui spiritualis vini sobrius potator est, in contemplatione veritatis usque in mane resurrectionis suaviter conquiescit, et tunc in adventu iudicis sui ad æterna præmia invitatus, perpetualiter in cœlesti regno fructur bonis promissis; cui bono Propheta alacri mente aspirans ad ipsum Dominum ait : « Notas inhi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. xv). »

« Et si coactus fueris in edendo multum, surge
« medio et evome, et refrigerabit te, et non adducet
« corpori tuo infirmitatem. » Aiunt medici quod homo jejunos si vomitum faciat, stomachi vitia purget, et choleram minuat. Mystice autem, qui transgreditur mensuram in concupiscentiis carnis, et aggravatur ejus delictis, necesse est ut per confessionem peccatorum fœditatem evomat, et sic per jejunium et castigationem corporis ad statum pristinae sanitatis redeat.

« Audi me, fili, et ne spernas me, et in novissimo
« invenies mea verba, in omnibus operibus tuis esto
« velox, et omnis infirmitas non occurret tibi. » Admonet Sapientia ne perdamus nobis tempus indultum, sed in exercitio honorum operum, et custodia mandatorum Dei totum illud consumamus, et sic in futura vita requiem animabus nostris inveniemus. Hoc est quod dicit : « In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi, » ut quidquid invenerit manus nostra in hac presenti

vita instanter operemur, nec infirmitas tædii occupet nos; sed dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, quia nec tempus, nec ratio est operandi apud inferos, sed post finem præsentis vitæ justo iudice retribuente percipiet unusquisque propria corporis prout gessit sive bonum sive malum. Huic sententiæ simile est hoc, quod in Proverbiis scriptum est: « Vidisti virum velocem in opere suo, coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles (*Prov. xxii*). » Scilicet quemcumque velocem videris in opere suo, id est, in opere bono, quod et erat facere strenuum atque sollicitum, scito hunc in die novissimi examinis coram apostolis, qui cum Christo mundum iudicaturi sedebunt, esse statutum, quia videlicet eorum iussa servaverit, neque in parte ignobilium doctorum, quorum cavefecit errorem, hoc est, ad sinistram iudicis esse ponendum.

« Splendidum in panibus benedicent labia multorum; et testimonium veritatis illius fidele. » Hæc sententia videtur juxta historiam ad eleemosynarum largitatem nos exhortari: quoniam, juxta apostolum Paulum, « qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam; hilarem enim datorem diligit Deus (*II Cor. ix*). » Spiritualiter autem qui panem verbi Dei proximis suis fideliter expendit, et testimonium veritatis coram benevolis auditoribus non abscondit, a multis accipiet laudem benedictionis, et ab ipso Domino hauriet gratiam sempiternæ mercedis. Hinc et in Proverbiis scriptum est: « De fructu oris viri replebitur venter ejus, et gemina laborum ejus saturabunt eum (*Prov. xviii*). » E contrario vero quid de hæreticorum perversa doctrina subsequatur, audiamus:

« In nequissimo pane murmurabit civitas, et testimonium nequitæ illius verum est. » In nequissimo ergo dogmate hæreticorum qui adulterantes verbum Dei non pane vitæ, sed pane pascuntur mendacii, quidquid pestifer sermo eorum profert, quoniam verum est testimonium quod de eis scriptum est: « Testis falsus non erit impunitus, et qui loquitur mendacium, peribit. »

« Delectantes in vino noli provocare, multos enim exterminavit vinum. » Docet nos vir Ecclesiasticus, ne commisceamur ebriosis, quia faciles sunt ad irascendum. « Multos enim exterminavit vinum, » hoc est, multos subvertit ebrietas, quæ et sensum minuit, iram excitat, libidinem inflammat, animi secretum per furorem aut amorem denudat. Unde subjungitur:

« Ignis probat ferrum durum, sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. » Hoc est, sicut ignis calore suo ferri duritiam emollit, et secundum naturæ suæ vim illud excandescere facit, sic vinum in ebrietate potatum corda superborum ardore suo inflammas subito ad facinus perpetrandum provocat, et superbæ intentioni majorem audaciam ad mali commissum tribuit.

« Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate, si

« bibas illud moderate, eris sobrius. » Non enim vinum moderate potatum æquam vitam hominibus tollit, sed sobrietatem cum cæteris virtutum ornamentis adducit. Quid autem mali ebrietas sectatoribus conferat, sequens sententia manifestat.

« Quæ vita est ei qui minuitur vino? quid defraudat vitam, mors? » Vinum mortem, hoc est, ebrietatem vitæ interfectoricem nuncupat, quia vivacitas sensus inde minuitur, et ægritudo corporis inde generatur. Quasi enim increpando ipsam mortem, cur vitam defraudet interrogat, quia nimiam potationem quasi hominis deceptricem vituperans damnat.

CAPUT VIII. De ebrietate.

« Vinum in jucunditatem creatum est et non in ebrietatem ab initio. » Ad hoc enim creator fructus terrenos condidit, ut homo qui a factore suo Dominus terræ constitutus est, haberet inde temporalis vitæ alimentum, non sanitatis suæ detrimentum. Unde de ipsis fructibus terræ, hoc est frumento et vino ipse Conditor rerum et Redemptor hominum aptum mysterium faciens in corporis et sanguinis sui sacramentum convertit. De quo in Propheta scriptum est: « Vinum lætificat cor hominis, » etc., « panis cor hominis confirmat (*Psal. ciii*). » Ut humana natura in utraque substantia haberet suæ salutis nutrimentum, et inde uberiores gratias auctori suo referret, quo sibi omnibus bene ac utiliter provisum esse sentiret.

« Exsultatio animæ et cordis, vinum moderate potatum. » Eadem sæpius repetit, ut eorum memoriam in auditorum suorum mentibus fortius figat, et virtutum seriem decoremque magis illis commendet, vitiorum vero turpitudinem et noxietatem secundum possibilitatem suam funditus exterminet. Proinde adhuc addidit, et dicit:

« Vinum multum potatum irritationem, et iram, et ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum, ebrietatis animositas imprudentis offensio: minorans virtutem, et faciens vulnera. » Quid lucidius dici potuit, quam irritationem, iram et ruinas multas ex ebrietate nasci, amaritudinem animæ inde generari, imprudentis animosam offensionem inde oriri, virtutum seriem decrescendo minorari, et scelera vulnera multiplicari? Unde felix est qui se cavet ab hujusmodi peste, et spem salutis suæ in Domini constituit voluntate. Custodit enim Dominus omnes diligentes se, et sperantes in eo misericordia circumdabit.

« In convivio vini non arguas proximum, et non despicias illum in jucunditate illius. Verba improperii non dicas illi, et non premas illum in repetendo. » Frequenter contingit ut homo fragilis modum excedat in bibendo, sed tamen ebrietatis vitium non sectatur in usu nefando, unde prohibet ut non arguamus proximum in convivio vini, nec despiciamus illum in jucunditate illius, nec improperii verba conviciando dicamus ei, sed magis juxta Apostolum onera nostra invicem portemus, et sic adimplebimus

regem Christi (*Galat. vi*). In promptu enim habemus exemplum hujusmodi de Scripturis sacris. Quoniam Noe vino ebrium atque nudatum cum Cham frater suus ejus derideret, maledictionem æternam promeruit : ita e contrario primus filiorum ejus et ultimus, hoc est Sem et Japhet benedictionem perpetuam possederunt, eo quod patris sui nuditatem velaverunt, nec turpitudinem ejus videre voluerunt (*Gen. ix*). Similiter et altiori sensu Judæi qui morte Salvatoris nostri in cruce deriserunt, vitam et regnum simul perdidērunt. E contrario vero gentes, quæ passionem Christi condigne venerabuntur, ab eo benedici in hoc sæculo et in futuro promerentur.

CAPUT IX.

De rectoribus, episcopis, vel iudicibus.

(*Cap. xxxii.*) « Rectorem te posuerunt? noli ex-tolli; esto in illis quasi unus ex ipsis. » Hæc ecclesiastica et apostolica est doctrina, ut is qui dignitate præest aliis, humilitatis et mansuetudinis exemplum præbeat multis. Unde ipsa Veritas in Evangelio discipulos docuit, dicens : « Qui major est vestrum, fiat sicut junior; et qui præcessor est, fiat sicut ministrator (*Luc. xxi*). » Hinc et Petrus pastores Ecclesiæ admonens ait : « Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator, pascite qui est in vobis gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo, et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam (*I Petr. v*). »

« Curam illorum habe, et sic considera, et omni cura tua explicita recumbe : ut læteris propter illos, et ornamentum gratiæ accipias coronam, et dignationem consequaris congregationis. » Instantiam ergo docet prædicationis, quia non cito debet quis securitatem promittere sibi quietis post inceptum laborem, sed instantè in illo usque in finem vitæ perseverare, quatenus perfecto certaminis sui agone securus possit cum Apostolo dicere : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex, non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum ejus (*II Tim. iv*). » Qualis autem sit merces sanctorum prædicatorum in futura vita ostendit ipse Salvator, dicens : « Quis putas fidelis est dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quia super omnia sua constituet illum, quæ possidet (*Matth. xxiv*). »

« Loquere major natu, decet enim te primum verbum, diligenti scientiam, et non impediās musicam. » Decet enim doctorem catholicum loqui

verbum Dei cum omni fiducia quasi majorem natu, non utique ætatis corporeæ propectu, sed sobria mentis intellectu; et primum hoc semper attendat, ut ejus sermo magis proficiat auditoribus suis ad eruditionem, quam fautoribus propter eloquentiam ad inanem favorem. Sicut Paulus Timotheum instruens docuit, dicens : « Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui judicaturus est vivos et mortuos, et adventum ipsius et regnum ejus : prædica verbum, inusta opportune, inopportune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina (*II Tim. iv*). » Quid autem inanis eloquentiæ suis amatoribus conferat, subdendo manifestat : Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. » Et quia discretionem Evangelii doctorem in prædicatione sua oportet habere, ut ibi præferat sermonem, ubi se conspicit proicctum facere posse, subjungit dicens :

« Ubrauditus non est, non effundas sermonem intempe-
« pte, et importune noli extolli in sapientiâ tuâ. » Non est enim utile tibi sermonem multiplicando pro-
telare, ubi considerat se nullum fructum in auditoribus invenire. Unde quidam poetarum ait :

Felix qui loquitur causam prudentis in aurem.

Dominus enim noster qui discipulis suis præcepit, dicens : « Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne conversi dirumpant vos (*Matth. vii*). » Hinc et Salomon in Proverbiis ait : « Qui erudit derisorem, ipse facit sibi injuriam; et qui arguit impium, generat sibi malum. Noli arguere derisorem, ne oderit te, argue sapientem, et diliget te. Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientiâ. Doce justum, et festinabit accipere (*Prov. ix*). »

« Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini. » Omnium ardentium gemmarum principatum carbunculus habet : carbunculus autem dictus, quod sit ignitus ut carbo, cujus fulgor nec nocte vincitur; lucet enim in tenebris, adeo ut flammam ad oculos vibret. Carbunculum ergo comparat ad splendorem auri, et musicum melos ad convivium vini, quia sicut gemma pretiosa adjuncta auri metallo duplicat splendoris decorem, ita dulcis melodia ad convivium vini ad-
aucta multiplicat jucunditatem. Mystice autem aurum significat divinam sapientiam, carbunculus sacrarum virtutum gloriam. Vinum gratiam spiritalem, et musica Evangelii prædicationem. Sicut enim concedet divinæ sapientiæ virtutum fulgor, ita et spiritualis gratiæ condigna est vera prædicationis verbi. Cui comparationi etiam consequenter adjungit aliam similitudinem, hoc modo :

« Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino. » Smaragdus lapis est nimis viriditatis, adeo ut herbas virentes frondesque ac gemmas superet

omnes, sufficiens circa se viriditate repercussam aerem, qui mero et viridi proficit oleo, quamvis natura imbuatur. Cujus genera plurima, sed nobiliores Scythici. Secundum locum tenent Bactriani. Tertium Ægyptii. Significat autem animas fide semper virentes, quæ quo magis adversitate sæculi (quam figura Scythiæ designat) attentantur, eo amplius hereditatem immarcescibilem et æternam conservatam in cœlis et mente concipere sperando, et in proximos satagunt spargere prædicando. Quæ etiam calice Dominicæ passionis et internæ pinguedine caritatis, qui per Spiritum sanctum datur, ad contemptum mundi proficiunt. Sicut enim in fabricatione auri adauget decorem splendor smaragdi, sic eruditionem viri amplificat charitas rectæ fidei, quæ per dilectionem operatur, et mysteria passionis Dominicæ condigno venerantur sacramento.

« Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi gratia bona. » Postquam de spiritali lætitia musicorum in convivio vini mystici disputavit, adludit de modestia sermonem, ne forte quis eam clamorem vocis vel risus cachinnum in prædicto convivio exaltare velle æstimaret. « Audi, inquit, tacens, et pro reverentia accedet tibi gratia bona. » Itaque quam bonum sit silentii reverentia, ostendit legislator, dicens ad populum priorem : « Audi, Israel, et tace. » Hinc et Salomon ait : « Fili mi, attende sapientiam meam, et prudentiæ meæ inclina aurem tuam ut custodias cogitationes, et disciplinam labia tua conservent (*Prov. xii*). » E contrario vero dicit de muliere extranea et aliena, quæ verba sua dulcia facit : « Præparata est ad capiendas animas; garrula et vaga, quæcunctis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis. » Hinc quoque Jacobus frater Domini in Epistola sua admonet, dicens : « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram (*Jac. i*). » Et item : « Nolite, inquit, plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus iudicium sumitis; in multis enim offendimus omnes. » Si quis autem in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Unde et sapientia discipulum instruit, dicens :

« Adolescens loquere in tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, et audi tacens simul et quærens. In medio magnatorum non præsumas; et ubi sunt senes, non multum loquaris. » Oportet ergo magistrum loqui et docere, discipulum vero convenit tacere et audire. Et si quando contigerit eum loqui, pauca et rationabilia verba proferat, ne videatur plus loqui quam expedit. Hoc etiam ipse Dominus suo exemplo nos facere docuit, quando in Hierusalem duodecennis sedebat in medio doctorum audiens illos et interrogans. De quo continuo Scriptura subjungit, dicens : « Stupebant autem omnes super prudentia et responsis ejus (*Luc. iv*). » Doctor angelorum ante tricennale tempus in terra magister fieri noluit hominum, ut videlicet præcipitatis vim saluberrimi

A timoris infunderet, cum ipse etiam qui labi non posset, perfectæ vitæ gratiam non nisi perfecta ætate prædicaret. Vigilanti itaque consideratione pensandum est quod cum Jesus annorum duodecim dicitur in medio doctorum sedens, non docens sed interrogans invenitur. Quo exemplo scilicet ostenditur ne infirmus docere quis audeat, si ille puer doceri interrogando voluit, qui per divinitatis potentiam verbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministravit. Si ergo sapientia divina humanam naturam induens hominem sub exemplo docuit discere et audire, quid humana præsumptio superflua loquacitate appetit in vacuum garrire?

« Ante grandinem præbit coruscatio; et ante verum recundiam præbit gratia, et pro reverentia accedet tibi bona gratia. » Fulgor coruscationis præbit pondus grandinis, sic etiam nitor gratiæ præcedit gratiam verecundiæ, et auget pro reverentia donum supernæ gloriæ.

Et hora surgendi non te trices : præcurre autem prior in domum tuam, et illic avocare, et illic lude, et age conceptiones tuas, et non in deliciis et verbo superbo. Et super his omnibus benedic Deum qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus bonis suis. Admonet ne simus tristes seu tardi in disciplina et meditatione sapientiæ, sed redeamus ad mentem nostram, et in domum conscientiæ nostræ nos avocemus, et illic per sobrias cogitationes ventilemus et ruminemus verba Scripturæ sacræ. Omninoque caveamus, ne cogitatio superba subrepat nobis, et inde faciat nos reos coram Deo, æstimantes quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis : sed sufficientiam nostram omnino ex Deo esse noverimus, qui Spiritus sui dono fecit nos esse docibiles et intentos ad discendam sapientiam suam. Ipsum semper benedicamus qui fecit nos, et per gratiam suam bonis suis replevit : cui sit honor, et gloria, et potestas in omnia sæcula sæculorum. Amen.

« Qui timet Deum, excipiet doctrinam ejus; et qui vigilaverit ad illum, inveniet benedictionem illius. » Hoc est indicium timoris Dei, quod homo diligenter meditetur legem ejus, et humiliter excipiat doctrinam illius, sitque vigil et strenuus in custodia mandatorum ejus, et sic procul dubio accipiet benedictionem remunerationis illius.

« Qui quærit legem, replebitur ab ea; et qui invidiose agit, scandalizabitur in illa. » Magna distantia est inter benevolum legis Dei scrutatorem, et insidiosum recte doctrinæ captatorem; inter catholicum rectæ fidei sectatorem, et hæreticum falsi dogmatis perversum inventorem. Ille enim quod justum est juste exsequitur, iste veritatem in mendacium subvertere nititur; ille devotus verbi Dei est auditor, iste malitiosus Scripturarum est interpretator; ille bona quærens replebitur bonis, iste scandalam machinans scandalizabitur in illis. Unde et subditur :

« Qui timent Dominum, invenient iudicium ju-

« stum, et justitiam quasi lumen accendent. Peccator A
 « homo devitabit coreptionem, et secundum volun-
 « tatem suam inveniet comparationem. » Timentes
 ergo Dominum, qui justitiam rectæ doctrinæ et bono-
 rum operum quasi lumen ad instructionem proxi-
 morum suorum accendent, et coram multis lucescere
 facient, invenient judicium justum : quoniam pro
 benefactis recipient cœleste præmium : e contra
 vero peccatores, qui devitant et fugiunt salubrem
 coreptionem, secundum perversæ voluntatis suæ
 electionem in gehenna ignis invenient conflagran-
 tem peccatorum suorum recompensationem.

« Vir consilii non disperdet intelligentiam. »
 Quanto homo prudentior est, tanto magis utitur
 consilio proximorum, et inde additur ei intelligen-
 tia, et non minuitur scientia.

« Alienus et superbus non pertimescit timorem,
 « etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et suis in-
 « sectationibus arguetur. » Qui ergo superba intentione
 alienum se facit a bonorum consiliatorum commu-
 nicatione, non pertimescit Deum, qui timor et amor
 est fidelium. Et postquam sine consilio facto suo
 innitens aliquid nequiter fecerit, ex suis insectatio-
 nibus reprehensibilis inventus arguetur. Hic ergo
 locus ad catholicum hominem et hæreticum potest
 transferri, quia bene catholicus et Deum timens
 omnia agit juxta orthodoxorum magistrorum consi-
 lium, et sanctarum Scripturarum documentum ; hæ-
 reticus vero quia proprio nititur cogitatu, et perversis
 non desistit adhærere inventionibus, postquam
 stultitia ejus patefacta fuerit, per sanctos prædicato-
 res sententiis divinis coarbitatur.

CAPUT X.

*Cum consilio facienda omnia, sed bona cum adjutorio
 Dei.*

« Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non
 « poenitebis. » Consilium est, ut quidam volunt, de-
 liberatio mentis, sive ratio sensus, seu judicium.
 Hoc admonet, ut nihil sine discretionem, rationem, et
 judicio faciamus. At contra præcipites cum bonorum
 actuum tempus præveniunt, meritum pervertunt, et
 sæpe in malis corruunt, dum bona minime discer-
 nunt, qui nequaquam quæ et quando agant inspi-
 ciunt, sed plerumque acta, quia ita non debuerunt
 agere, cognoscunt. Unde per Salomónem dicitur :
 « Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. (Prov. iv.) »
 Palpebræ quippe gressus præcedunt, cum operatio-
 nem nostram consilia recta præveniunt. Qui enim
 negligit considerando prævidere quod facit, gressus
 tendit, oculos claudit, pergendo iter conficit, sed
 prævidendo sibi metipsi non attendit ; atque idcirco
 citius corruit, quia quo pedem operis ponere debeat
 per palpebram consilii non attendit. Notandum autem
 quod huc sententiæ simile est illud, quod in Ecele-
 siaste scriptum est : « Melius est ergo duos esse
 simul, quam unum : habent enim emolumentum so-
 cietatis suæ, si unus ceciderit ab altero fulcietur. Va-
 soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.
 Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo : unus quo-

modo calefiet ? et si quispiam prævaluerit contra
 unum, duo resistunt ei (Ecccl. iv.) » Describitur quid
 boni habeat amicorum contubernium, et commune
 solatium : quia alterius ruina alterius auxilio suble-
 vatur, et curas domesticas atque ipsius quoque no-
 ctis requiem melius exigit ille, qui fidum amicum
 habet, quam qui solus opibus incumbit requisitis ;
 et quanto duo uno differunt, si amore conjuncti sunt,
 tanto etiam trium contubernium plus valere patet.
 Etenim vera charitas et nullo violata livore, quanto
 augetur numero, tanto crescit et robore. Sed tamen
 sciendum quod multi sunt qui ineunt consilium, sed
 veritatis et pacis non invenient stabilimentum. Sicut
 in Evangelio legitur, quod Scribæ et Pharisæi
 « abeuntes consilium inierunt adversam Jesum, ut
 B caperent eum in sermone (Matth. xxi.) » Et item :
 « Principes sacerdotum consilium fecerunt, quo-
 modo Jesum dolo tenerent et occiderent (Matth.
 xxvi.) » Unde in Psalterio, beatum virum esse dicit,
 qui non abiit in consilio impiorum, et in via pec-
 catorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non
 sedit. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege
 ejus meditabitur die ac nocte (Psal. i.) » Solum-
 modo ergo salubre est consilium quod ex Spiritus
 sancti dono juxta legem divinam per fidelium, et
 Deum timentium profertur documentum.

« In via ruinæ non eas, et non offendas in lapides,
 « nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ
 « scandalum. » Via ruinæ est hæretica doctrina,
 in qua non est ambulandum, quia offensio erroris et
 scelerum ibi consistit. Quod autem dicit : « Ne cre-
 das te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scanda-
 lum, » ostendit quod insulsius et irrationabilibus non
 debemus insistere quæstionibus, ne forte in errore
 corruamus, si ultra modum ea, quæ latent, perscruti-
 tari velimus. Unde scriptum est : « Mel invenisti,
 comede quod sufficit tibi, ne forte satiatius evomas
 illud (Prov. xxv.) » Et item : « Qui confidit in cogi-
 tationibus suis, impie agit : et qui scrutator est maje-
 statis, opprimitur a gloria (Ibid.) » Utrumque enim
 docet, ut et caveamus alienos sequi errores, et
 propria ultra modum quærentes et disputantes non
 condamus. Tertium quippe adhuc addit quod neces-
 sarium nobis est observare, ubi dicit :

« A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende. »
 D Ut caveamus etiam ne pravis actibus catholicorum
 et perversis exemplis, quas falsi fratres et carnales
 quique in Ecclesia ostendunt, ad peccandum seduca-
 mur, quin potius illud sectemur, quod inferius
 subjungit, dicens :

« In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ, nec
 « est enim conservatio mandatorum. Qui credit Deo,
 « attendet mandatis, et qui confidit in illo, non mi-
 « norabitur. » Quidquid enim agendum nobis est
 secundum catholicæ fidei regulam, illud temperare
 debemus et juxta mandatorum Dei custodiam, quo-
 niam qui veraciter Deo credit, mandata ejus custo-
 dit. Cæterum qui dicit se nosse Deum et mandata
 ejus non custodit, mendax est (I Joan. ii.) . Qui

ergo confidunt in illo, non minorabuntur, nec a maligno scandalizabuntur. Unde per Prophetam dicitur : Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non commovebitur in æternum qui habitat in Hierusalem (*Psal. cxxxiv.*) » Et alibi : « Omnis, inquit, qui credit in illo, non confundetur (*Rom. x.*) »

CAPUT XI.

Timentī Dominum non occurrent mala sed pro meritis æternitatis præmia.

(CAP. XXXIII.) « Timentī Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis. » Certum est quod timentī Dominum non occurrent mala futura, quæ iniquis pro peccatis suis præparata sunt, sed in tentatione Deus illum conservabit, quia, juxta beati Petri sententiam, « Novit Deus pios de tentatione eripere : iniquos vero in diem judicii cruciandos reservare (*II Petr. II.*) ; » liberabit enim Dominus electos suos a malis, quia defendit eos a malignorum spirituum suggestionibus nefandis et pravorum hominum actionibus perveris, « Immittet enim Dominus angelum suum in circuitu timentium eum justorum, et eripiet eos (*Psal. cxxxiii.*) » Salus autem a Domino est, et protector eorum est in tempore tribulationis.

« Sapiens non odit mandata et justitias, et non illidetur quasi in procella navis. » Ille vero sapiens est, qui non odit sed diligit Dei mandata, et servat justitias ejus; hic in navi Ecclesiæ positus non illidetur procella persecutionem et turbine tentationum, sed per Jesum procellas tempestatum imperio sedantem et fluctus sævi maris conculcantem liberabitur, et ad portum salutis perducetur.

« Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis. » Si ille sensatus et sapiens est, qui credit legi Dei, omnino ille insensatus et stultus est, qui non credit et non obtemperat legi divinæ : quia lex Dei fidelis est, et non est in illa ulla iniquitas, sed plena felicitas. Lex enim Domini, juxta Psalmographi sententiam, est irreprehensibilis, « convertens animas testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis (*Psal. cxviii.*) »

« Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudietur, et conservabit disciplinam, et tunc respondebit. » De sanctis doctoribus dicit, qui ut ad interrogata condigne respondere possunt, præparant verbum in corde suo, et deprecantur Dominum, ut ipse eis manifestet rei veritatem, et conservant digna operatione, quæ ipse jussit eis custodire; et sic meditando, orando, operando, condignum interrogantibus se præbent responsum. Sic enim Paulus discipulum docuit, dicens : « Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis (*II Tim. II.*) » Hinc et Petrus ait : « Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe et

A fide (*I Petr. III.*) » E contra vero de stultis prædicatoribus sequitur :

« Præcordia fatui quasi rota carri, et quasi axis versatilis cogitatus illius. » Sicut ergo rota carræ et axis versatilis instabili motu a summis ad ima, ab imis ad superiora se vergunt, sic stultorum præcordia, et hæreticorum cogitatio perversa semper instabiles sunt; et aliquando hoc, aliquando vero illud cogitant, agunt, et docent, nec aliquid apud eos fixum et stabile manet, sed semper vario modo mutantur. Unde de eis scriptum est : « Stultus ut luna mutatur (*Eccli. xxvii.*) » Et item : « Cor, inquit, stultorum dissimile erit (*Prov. xv.*) »

« Equus emissarius sicut amicus subsannator, sub omni supra sedente hinnit. » Comparationem elegantem irrationalis animantis ad stultum amicum facit, quia sicut in bruto jumento nulla est ratio, ita et in falso amico nullus est æquitatis ordo. Sicut enim equus lascivus et superbiens hinnitu suo non discernit inter verum dominum et alienum, sic stultus et derisor non discernit spiritu suo inter hypocritam et fidelem amicum; sed per oris officia, mentis æqualiter utrique pandit secreta.

« Quare dies diem superat, et iterum lux lucem, et annus annum a sole? A Domini scientia separati sunt facta sole et præceptum custodiente. » Quia prius vituperavit stulti hominis imprudentiam, quoniam nullam in rerum dissimilitudine habuit distantiam, nunc conditore universorum ostendere vult in rebus omnibus esse ordinem decentis munitatis. « Dies ergo diem superat, et lux lucem, et annus annum, » propter ascendentes et descendentes solis cursum, qui rigat ad meridiem, et fleclitur ad aquilonem, lustrans universa circuitu suo, et luminaribus minoribus radiis suis præstat splendorem, discernens tempora, dies et annos, quia in æstate longiores et clariores dies reddit quam hieme, et annum lunæ et cæterorum siderum facit inter se ordinabiliter differentiam habere : quia ad hoc creatus est cum cæteris sideribus, ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos, et hominibus qui legem Dei accepturi forent, certa festivitatum demonstrarent tempora. Unde sequitur :

« Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum, et in illis dies festos celeberrunt ad horam. Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus, et exposuit in numerum dierum. » Quid enim aliud Dominus in lege præcepit de dierum, mensium et annorum observantia, nisi quod sol et luna cursu suo denotant? Inde Sabbatum, inde Neomeniæ, inde Phase, inde Pentecostes, inde mensis septimus, inde et annus septimus, inde et quinquagesimus ritu suo celebrantur, ut intelligamus omnia a Deo ordinabiliter esse constituta, et maxime illi hoc placere, quod secundum ordinem et rationem fit.

« Et omnes homines de solo et ex terra, unde creatus est Adam. In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum. Ex ipsis benedixit et exaltavit; ex his sanctificavit,

« et ad se applicavit; et ex ipsis exaltavit et humiliavit, et convertit illos a separatione ipsorum. » Postquam de siderum dispositione et ordine temporum disputavit, de hominum quoque conditione subjunxit, ut intelligeremus omnia ordinatione subsistere Dei, nec aliquid in rerum universitate confusum et inordinatum esse. « Et homines, inquit, omnes de solo et ex terra, » subauditur, fecit. Quia protoplastum parentem nostrum ex limo terræ formavit, unde omne genus hominum originem duxit. Sed postquam ipsi multiplicari cœperunt, et quidam illorum variis erroribus et peccatis se obligaverunt, discrevit inter eos, et separavit illos ab eis, qui in sua fide et justitia persisterunt; et eos qui digni fuerunt, benedixit: illos vero qui impiè gesserunt, æterna maledictione reos juste damnavit. Unde Scriptura sacra numerat Abel, Enos, Enoch, Noe, Abraham, Isaac, et Jacob, et cæteros sanctos, qui divino cultui rite insistebant, et vera religione uni Deo devote serviebant. Illos autem qui deserventes verum Deum, falsis deserviebant idolis, et multiplicibus sceleribus semetipsos obnoxios fecerunt, partim diluvio, partim pestilentiæ clade, et veracium cultorum Dei gladio et devastatione delevit atque consumpsit. Ideo dicit, « Et convertit illos a separatione ipsorum, » quia sua discretionem illos distinguit, quibus pro benefactis præmia condigna daret, et quibus pro malefactis justa tormenta rependeret. In manu ergo potenti summus artifex operis sui juxta voluntatem suam distinctionem congruam effecit. Unde subjungitur :

« Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud et disponere. Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius, qui se fecit, et reddet illi secundum judicium suum. » In potestate ergo sua omnipotens conditor habens massam humanæ naturæ, unumquodque vas secundum voluntatem suam fingit ac format, « nec est qui possit resistere voluntati ejus : » nec tamen eum quisquam injustum dicere debet, quia omnia juste et secundum ordinem facit. Unde Apostolus de præscientia Dei et potestate in Epistola ad Romanos disputans, in exemplum Jacob et Esau assumendo, quomodo unum secundum præscientiam suam elegerit, alterum secundum judicium deseruerit, ne aliquis injuste factum esse crederet, inter cætera sic ait : « Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Absit. » Et non multo post : « An, inquit, non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? (Rom. ix.) Magna est iniquitas et præsumptio respondere in adversis hominem Deo, iniquum justo, malum bono, imperitum perfecto, infirmum fortissimo, corruptibilem incorrupto, immortalis mortalem, servum nequam Domino optimo, creaturam conditori. In potestate enim auctoris est, qualem velit condere creaturam. Unde et Deus cum omnes ex uno, atque ex eadem massa simus in substantia, et cuncti peccatores, aliis miseretur, et alios

PATROL. CIX.

A despicit, sed non tamen sine justitia; in figulo enim homine tantum est voluntas juxta liberum arbitrium, in Deo autem universorum conditoræ semper justa est voluntas cum omnipotentia. Unde scriptum est : « Omnia quæcunque voluit fecit. » Scit enim cujus debeat misereri secundum præscientiam et prædestinationem suam, et quem despiciere secundum justitiam et judicium suum; nec enim summa justitia aliquid velle aut facere potest, nisi quod omnino justum est. Unde dicitur :

« Omnes viæ secundum dispositionem ejus : sic homo in manu illius qui se fecit, et reddet illi secundum judicium suum. » Deus enim, quia omnium est parens, ideo nulli male vult. Quia ergo fecit, incolumia vult manere, nec competit ei ut injustus sit; cujus benevolentia tanta apparet, ut non solum faceret esse quæ non erant, verum ea ipsa vita æterna donaret et gloria; ut opus ejus aliquid majestatis ejus simile haberet. Qui ergo tam providus et bonus est, ambigi non debet quia justus est.

« Contra malum bonum est, et contra mortem vita : sic et contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo et duo, et unum contra unum. » Diligens investigator operum Dei et pius scrutator viarum ejus invenit eorum ordine distantiam, et quamdam inter se contrarietatem, sed tamen sapientia Dei mirabiliter ordinatam. Unde dicit : « Contra malum bonum est, et contra mortem vita : sic et contra virum justum peccator. » Non est ergo mali Deus conditor, de quo scriptum est : « Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Gen. 1) : » Nec mortis est auctor : de quo alibi legitur : « Deus mortem non fecit, nec latetur in perditione morientium (Sap. 1) : » sed universitatis mirabilis et inenarrabilis ipse est ordinator. Aliud est enim esse naturam, aliud vitium; aliud essentiam, aliud defectum; aliud speciem, aliud privationem. Dico esse omnia bona, et addo, ut fiat planius, inquantum sunt. Omnia ergo quæ sunt, inquantum sunt, id est inquantum naturæ, inquantum essentiæ, inquantum substantiæ sunt, vel si quo alio verbo eadem res planius enuntiatur, ex Deo esse dicimus. Vitia vero essentiarum, quæ privantur specie ac pulchritudine, non est esse Deo. Si quæris unde sint, diligenter attende quid faciant. Ut enim natura quæque res non aliud quam esse cogitur, ita vitium (nam id est contra naturam) in contrarium repellitur, id est, ut non sit, et pessime id quod est pereat. Unde vitiosissimum pessumdatum et perditum, quanquam et hoc usitatum nequissimorum nomen est, quia jam perditum vocantur, et ipsa nequitia de nihilo asseritur traxisse vocabulum, et revera tendit ad nihilum.

« Ego novissimus evigilavi, et quasi qui colligit racemos post vindemiatos. In benedictione Dei et ipse speravi : et quasi qui vindemiant replevi torcular. » Custos humilitatis non se arroganter voluit ostentare, sed tamen voluit de se omnino ve-

ritatem non recedere; noluit enim se antiquis scriptoribus sacrorum librorum, quos vini spiritalis vindemiatores vocat, aliquo modo præferre, sed tamen non negavit se eorum cooperatorem esse. Dicit se novissimum vigilare, et in benedictione Dei sperare, et ob hoc quasi vindemiatorem torcular replere, ut ostenderet gratiam sibi divinam sicut et cæteris patribus adesse, ut fructum scientiæ abundanter profferret. Similiter et Paulus apostolus humilia de semetipso sentiens, tamen gratiam Dei sibi collatam noluit celare: qui narrans in Epistola sua quomodo Christus post resurrectionem discipulis apparuit, de semetipso ita subjunxit, dicens: « Novissimo autem omnium tanquam abortivo visus est et mihi. Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv). »

« Respicite quia non solum mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. » Doctor catholicus non solum in labore suo sibi utilis est, dum querendo et meditando lucem acquirit scientiæ, sed etiam aliis profectuosus, cum in doctrinis suis eis exhibet correctionem vitæ et molestiam disciplinæ.

« Audite me, magnates, et omnes populi et rectores Ecclesiæ, auribus percipite. Filio et mulieri, fratri et amico non des potestatem super te in vita tua; et non dederis alii possessionem tuam, ne forte pœniteat te, et depreceris pro illis. » Omnes quippe communiter, id est, magnos et parvos, rectores et subditos, nobiles et ignobiles admonet, ut juris sui rationem non omittant, quia non aliter vitæ suæ habere possunt pacem et quietem. Quisquis enim auctoritatem primatus sui irrationabiliter perdit, semetipsum in despectionem et angustiam mittit; qui autem locum suum recta fide, sana doctrina, et bonis operibus servat, semetipsum custodit, et filios atque discipulos suos in ordinem disciplinæ et profectum virtutum dirigit. Unde subjungitur:—

« Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis caro. Melius est enim ut filii tui te regent, quam te respicere in manus filiorum tuorum. In omnibus operibus tuis præcellens esto, ne dederis maculam in gloria tua. In die consumptionis dierum vitæ tuæ, et in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam. » Hæc omnis ratio et patres historialiter docet, quomodo filiis suis rite præsent, et cum disciplina illos nutriant, quousque ad perfectam ætatem venerint, ut digni hæredes parentum suorum post discessum illorum possint existere; et rectores Ecclesiæ spiritaliter instruit, ut dignitatem ordinis sui cum auctoritate rationabili et justo moderamine usque ad finem teneant; et sic bene enutritos discipulos utiles hæredes sui laboris relinquunt. Inter hæc tamen sciendum, quod humana mens plerumque extollitur, etiam cum nulla

A potestate fulcitur: quanto magis in altum se erigit, cum se ei etiam potestas subjungit! quam tamen potestatem recte dispensat, qui sollicitè noverit et sumere ex illa quod adjuvat, et expugnare quod tentat, et æqualem se cum illa cæteris cernere, et tamen se peccantibus zelo ultionis anteferre. Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, vitiis potius quam fratribus dominatur; sed cum delinquentes subditos præpositi corrigunt, restat necesse est ut sollicitè attendant quatenus per disciplinatus debitum delicta quodam jure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiam, æquales se ipsis fratribus, qui corriguntur, agnoscant. Solerter quippe intuendum, ne dum immoderatus custoditur virtus humilitatis, solvantur jura regiminis; et dnm prælatus quisque plus se quam decet dejicit, subditorum vitam stringere sub disciplinæ vinculo non possit. Teneant ergo rectores exterius quod pro aliorum utilitate suscipiunt, servent interius quod de sua æstimatione pertimescunt; sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus eos apud humiles etiam subjecti deprehendant, quatenus et in auctoritate eorum, quod formidant videant, et de humilitate quod imitentur agnoscant. Studeant igitur sine intermissione qui præsumunt, ut eorum potentia quanto magna exterius cernitur, tanto apud eos interius deprimatur: ne cogitationem vincat, ne in delectationem sui animum rapiat, ne jam sub se mens eam regere non possit, cui se libidine dominandi supponit. Inter hypocritas enim jure deputatur, qui ex similitudine disciplinæ ministerium regiminis vertit in usum dominationis; et tamen nunquam gravius delinquitur, si inter perversos plus æqualitas quam disciplina custoditur. Quia enim falsa pietate superatus Heli ferire delinquentes filios noluit, apud districtum judicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit (I Reg., 11-v). Proinde rectores et magistri Ecclesiæ rite ordinem suum teneant, et cum disciplina subditos sibi regant atque custodiant, ut dum bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirant, et regnum æternum præ bonis meritis, Christo tribuente, in fine vitæ suscipiant.

CAPUT XII.

De disciplina servorum.

D « Cibaria et virga et onus asino: panis et disciplina et opus servo. Operatur in disciplina, et querit requiescere: laxa manus illi, et querit libertatem. Jugum et lorum curvant collum durum, et servum inclinant operationes assidua. Servo malevolo tortura et compedes, mitte illum in operum rationem ne vacet: multam enim malitiam docuit otiositas. In opere constitue eum, sic enim condecet illum. Quod si non obedierit, curva illum compedibus, et non amplifices super omnem carnem: verum sine judicio nihil facias grave. » Hic de disciplina servorum disputat, qui aliquando degeneres animos perversis moribus ostendunt; sed tales necesse est ut dominorum suorum constringantur

severitate, nec peccando illicita fruuntur libertate. A Non est enim in eis conditio naturæ despicienda, sed improbitas morum coercenda, ut sciant se subditos esse debere, et non proterva superbire voluntate. Illi enim recte dicuntur servi, qui se vitiorum subigunt dominationi; illi vero qui se ad obediendum subdunt justitiæ et æquitati, et veritatem recte tenent catholicæ fidei, illi per omnia ascribendi sunt huic libertati, qua Christus liberavit nos, qui in Evangelio ait: « Si ergo filius vos liberaverit, vere liberi estis (Joan. viii). » Nam ut quidam poetarum ait:

Libertas nulla est melior majorve potestas,
Quam servire Deo, cui bene servit amor.

Describitur ergo hic sapientia dictante, qualis esse debet servilis nutritura, et qualis erga indomitos disciplinæ strictura, ita ut habeant victum et vestitum, et non otiose vagandi illis concedatur otium, quoniam otiositas inimica est animæ. Sed quoniam cum mensura debent fieri omnia, inde subjungitur:

« Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua; quasi fratrem, sic eum tracta, quoniam in sanguine animæ comparasti eum. Si læseris illum injuste, in fugam convertetur; et si extollens discesserit, quem quæras, et in qua via quæras illum, nescis. » Superius servi boni conscripserat legem, ita dicens: Non lædas servum operantem in veritate, neque mercenarium dantem animam suam. Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum, etc. » In quo ostenditur quia ejusdem nobiscum sunt naturæ, si benevoli sint et obediētes, quod ita tractandi sunt ut fratres; si autem duri et superbi condigna sint pœna et disciplina coercendi. Quod autem dicit, ut fratrem esse eum B tractandum, quoniam ex sanguine comparavimus eum, significat quod naturam communem in eo diligere debemus, et si necesse est, animam nostram pro eis sicut fratribus esse ponendam. Non enim hominem debemus odisse et persequi, sed vitium, quæ nocent homini et ad interitum, si prævaluerint, certum trahunt, omnino nobis est resistendum.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

De somniis non credendis, nec acquiescendum spebus illorum, quia Sapientia docet divinationes et auguria errorum mendacia esse, et somnia malefactorum vanitates esse.

(CAP. XXXIV.) « Vana spes, et mendacium viro insensato; et somnia extollunt imprudentes. Quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventum: sic et qui attendit ad visa mendacia. Hoc secundum hoc visio somniorum: ante faciem hominis, similitudo alterius hominis. Ab immundo quis mundabitur? et a mendace quid verum dicitur? Divinatio erroris et auguria mendacia, et somnia malefactorum vanitas est. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur, nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum: multos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis. » Insinuat quod D visa somniorum sæpe per mendacium malignorum spirituum homines deludant, et credentes sibi in errores noxios mittant, si non caute ea discernere curaverint. Unde præmonet, dicens: « Ab immundo quis mundabitur? et a mendace quid verum dicitur? Divinatio erroris et auguria mendacia, et somnia malefactorum vanitas est. » Unde in lege ita præceptum est: « Non observabitis somnia, neque divinationes et auguria sequemini (Levit. xix). » Sed quia aliquando revelationes per somnia fiunt, sicut in divinis libris sæpius demonstratum invenimus: non ingratum æstimo lectori, si beati Gregorii verba de discretione somniorum in hoc opusculo nostro ponamus, qui Petro Diacono suo sciscitanti, utrum

hoc, quod per nocturnas visiones ostenditur, debeat observari, ita respondet, dicens: « Sciendum, Petre, est quia sex modis tangunt animum imagines somniorum: aliquando namque somnia ventris plenitudine vel inanitate, aliquando illusionem, aliquando cogitatione simul et illusionem, aliquando revelationem, aliquando autem cogitatione simul et revelationem generantur. Sed duo quæ prima diximus, omnes experimento cognoscimus: subjuncta autem illis, quod in sacræ Scripturæ paginis invenimus. » Somnia etenim nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fierent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret, dicens: « Multos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis, vel certe non augurabimini, nec observabitis somnia. Quibus profecto verbis cujus sint detestationis ostenditur, quæ auguriis conjunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et illusionem procederent, vir sapiens minime dixisset: « Multas curas sequuntur somnia: » et nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis orientur, Joseph præferendum se per somnia fratribus non videret (Gen. xxxvii); nec Mariæ sponsum, ut ablato puero in Ægyptum fugeret, per somnium angelus admoneret (Matth. ii). Rursum nisi aliquando somnia a cogitatione simul et revelationem procederent, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor visionem disserens a radice cogitationis inchoasset, dicens: « Tu, rex, cœpisti cogitare in stratu tuo quid esset futurum post hæc, et qui revelat mysteria ostendit tibi quæ ventura sunt (Dan. ii). » Et paulo post: « Videbas, et ecce quasi statua una grandis, statua

illa magna, et statura sublimis stabat contra te, etc. (*Ibid.*). » Daniel itaque dum somnium et splendunt Reverenter, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur, quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelatione generetur. Sed nimirum cum somnia tot rerum qualitatibus alternentur tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant facilius non elucet. Sancti autem viri inter illusiones atque revelationes ipsas visionum voces aut imagines quodam intimo sapore discernunt, ut sciant vel quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusionem patiantur. Nam si erga hæc mens cauta non fuerit, per deceptorem spiritum multis se vanitatibus immergit, qui nonnunquam solet multa vera prædicere, ut ad extremum valeat animam ex vana aliqua falsitate laqueare: sicut cui-dam nostro nuper certum est contigisse, qui dum somnia vehementer attenderet, ei per somnium longa spatia hujus vitæ promissa sunt; cumque multas pecunias pro longioris vitæ stipendiis collegisset, ita repente defunctus est, ut intactas omnes relinqueret, et ipsæ secum nihil ex bono opere portaret.

« Sine mendacio consummabitur verbum legis et sapientia in ore fidelis complanabitur. » Spretis somniorum fictionibus vir sapiens hortatur magis credendum esse doctrinæ sapientiæ, quæ in ore fidelis viri complantata sine mendacio consummat verbum, quam inani fallaciæ perversorum. Illud enim omnino tenendum et servandum est, quod lex divina et Evangelium docet; et neque ad dexteram, neque ad sinistram ab eo declinandum est, quia Spiritus sancti distributione, quæ ibi scripta continentur, ad salutem humani generis in mundum directa sunt. Sed quia alii sunt qui spiritibus erroris decepti vana sequuntur somnia, alii vero falsam doctrinam sequuntur hæreticorum, ideo in sequentibus admonet, ut qui ex divinis libris didicit veritatem, et expertus est in hæreticis et eorum sequacibus diaboli prævalere falsitatem, inde se separet et divinorum librorum magisterium per omnia sequatur.

« Qui non tentatus est, quid scit? Vir in multis expertus, cogitavit multa; et qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non est expertus, pauca recognoscit. » Tentatio hic experientiam significat tribulationis, quæ electis exhibetur ad probationem; sicut scriptum est: « Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis (*Eccli. xxvii*). » Quanto enim quis tribulationis experitur labores, si in fide persistit et patientiam servaverit, tanto contra alios labores in tolerantiam virtute fortior erit, et qui multa didicit, id est, multa sanctarum Scripturarum mysteria in sinu mentis suæ colligit, ipse aliis verbum sani intellectus et spiritualis consolationis rite enarrare valebit. Unde et Paulus ait: « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni

pressura sunt per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo (*II Cor. i*): quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. Idem alibi ad eosdem Corinthios ait: « Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in ecclesiis Macedonice, quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum. Tribulatio enim patientiam operatur; patientia vero probationem; probatio vero spem; spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis (*II Cor. viii; Rom. v*): « Qui ergo non habet tribulationis experientiam, nec virtutum ipse potest habere copiam. Ideo dicit: « Qui non est expertus, pauca recognoscit. »

« Qui autem in multis factus est, multiplicavit malitiam suam. » Quid enim vult insinuare in eo quod dicit, « Qui in multis factus est, multiplicavit malitiam suam, » nisi quod ille qui mutabilis est mente, et per multas curas ac sollicitudines sæculi divisus, instabilis est, actionem multorum vitiorum criminibus sæpe sit obnoxius? vel aliter, qui unitatem fidei perdendo multiplices hæreticorum sectas delusus sequitur, multorum scelerum impietatibus implicatus perniciose deseruit, et malitiosæ mentis multam nequitia ostendit.

« Multa vidi errando, et plurimas verborum consuetudines. » Hoc demonstrat, quod qui intenta mente meditatur Scripturam sacram, et humili corde deprecatur Deum, ut per gratiam Spiritus sui earum sibi tribuat intelligentiam, hic rerum scientiam ac verborum ipso donante percipiet copiam, et quod gratiam sæpe comitatur persecutionis angustia. Inde subjungit:

« Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa, et liberatus sum a gratia Dei. » Virtus enim in infirmitate perficitur. Unde et Paulo apostolo datus est stimulus carnis suæ, angelus Satanæ, ut eum colaphizaret (*II Cor. xii*), et non tam sibi quam cæteris Evangelii prædicatoribus multæ illatæ sunt a persecutoribus injuriarum molestiæ, ut earum contritione admoniti humilitatis bonum non perderent, et gratiam virtutum conservarent. Dominus autem electos suos liberat ab omni angustia, et non derelinquet omnes qui sperant in se. Unde subjungitur.

CAPUT II

De timentibus Dominum.

« Spiritus timentium Deum queritur, et in conspectu illius benedicitur. Spes enim illorum in salvantem illos, et oculi Dei in diligentes se. » Prope est enim Dominus omnibus invocantibus se in veritate; et spiritus, hoc est, voluntates timentium se conspiciet, et eorum orationes exaudiet, tribuens eis benedictionem supernam; et salvos faciet eos, conferendo illis vitam æternam. Custodit omnes

diligentes se, et omnes inimicos eorum disperdet. Unde et semetipsos consolantur, et de futura remuneratione spe certa gratulantur, dicentes cum prædicto doctore gentium : « Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Id enim quod in præsentem est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis : non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt : quæ autem non videntur, æterna sunt (II Cor. iv). Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis (II Cor. v). »

« Qui timet Dominum nihil trepidabit, et non pavebit ; quoniam ipse est spes ejus. » Qui enim timet et spem in illo habet, quomodo hostium minas et persecutiones horret ? Unde et Petrus apostolus hortatur, dicens : « Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris (I Petr. iii). »

« Timentis Deum beata est anima. Ad quem respicit, et quis est fortitudo ejus ? Oculi Domini super timentes eum, protector potentie, firmamentum virtutis, tegimen ardoris et umbraculum meridiani, deprecatio offensiois et adiutorium casus, exaltans animam, et humilians oculos, dans sanitatem, et vitam et benedictionem. » Cum ait timentis Deum beatam esse animam, testatur quasi nescius ad quem ipsa anima respiciat, et quis sit fortitudo ejus interrogat, cui tamen interrogationi ipse statim respondit. Quæ figura Græcæ erolemia dicitur : quando interroganti fit apta responsio. Dicit enim : « Oculi Domini super timentes eum, » hoc est, intuitus misericordie ejus super credentes in eum : ipse est protector potentie ab omni adversitate protegens eos. Firmamentum virtutis confortans illos. Ipse est tegimen eorum contra ardorem tentationis, et umbraculum contra validum æstum persecutionis : hoc enim meridio significat. Ipse est propitiatio delens delicta offensiois : hic præbet adiutorium suis ne cadant in peccatis maximis, exaltans animas fidelium suorum in culmine perfectionis, et illuminans oculos mentis eorum, præbens eis gratiam internæ contemplationis. Dat ipsis sanitatem incorruptionis, vitam immortalitatis, et benedictionem perpetuæ hæreditatis. « Venite, inquit, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv). »

CAPUT III.

Sapientia præcipit de injustis rebus non esse immolandum, id est, offerendum, vel eleemosynam faciendam de aliorum detrimentis.

« Immolantis ex iniquo oblatio est maculata ; et non sunt beneplacite subsannationes injustorum. »

« Dominus solus sustentibus se in via veritatis et justitie. » Disputaturus de oblationum qualitate primo demonstrat, ut immolatio ex iniquo lucro oblata despecta et detestabilis sit coram oculis Dei, quam etiam nuncupat subsannationem justorum, quia quasi irrisio fit ante Deum, quando id quod malum est Deo gratum esse arbitratur. Cum divina majestas non aliud donum accepto fert, nisi quod ex justa acquisitione secundum regulam veritatis per fidem veram et dilectionem illi offertur.

« Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. » Certum est quod ille qui iniquitatem facit,

et peccatum vitare non curat, gratam oblationem Deo offerre non potest, nec veniam promereri delicti ; sed qui fugit vitia, et digna pœnitentia ac lacrymarum effusione delere sua studet peccata, hic Deo acceptabilia offert munera, quia « sacrificium est Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit (Psal. l). » Aliter : Hoc loco reprobantur oblationes carnales Judæorum, quæ post Christi adventum non Deo, sed dæmoniis offerebantur. Qui non timentes sanguinem prophetarum et apostolorum fundere, victimarum suarum Deo sperabant multitudinem placere, cum jamdudum eorum immolationes per Isaiam Dominus reprobaret, dicens : « Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum ? dicit Dominus. Plenus sum ; holocausta arietum, adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum et hircorum nolo. Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsitivus hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis ? Ne offeratis ultra sacrificium frustra : incensum abominatio est mihi. Neomeniam et sabbatum et festivitates alias non feram : iniqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras et solemnitates vestras odivit anima mea. Facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens ; et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis ; et cum multiplicaveritis orationem, non audiam : manus enim vestre sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite benefacere, quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, et arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur ; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est (Isa. i). » Quale autem sacrificium Deo placeat, per Psalmistam ipse Dominus declarat dicens : « Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter est in quo ostendam illi salutem Dei (Psal. xlix). »

« Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. » Quid namque esse intolerabilius potest, quam mors

scilicet ante oculos patris? Hoc itaque sacrificium quanta ira aspiciatur ostenditur, quod orbatu patris dolori comparatur, et tamen plerumque quanta tribuunt, pensant, quanta autem rapiunt, considerare dissimulant: quasi mercedem numerant, et perpendere culpas recusant. Audiant itaque quod scriptum est: « Qui mercedes congregavit, misit eas in pertusum sacculum (*Aggæ. 1.*) » In sacculo quippe pertuso videtur quando pecunia mittitur, sed quando amittitur non videtur. Qui ergo quanta largiuntur aspiciunt, sed quanta rapiunt non perpendunt, in pertuso sacculo mercedes mittunt: quia profecto has in spem suæ fiducia intuentes congerunt, sed non intuentes perdunt.

« Panis egentium, vita pauperis est; qui defraudat illum, homo sanguinis est. » Quia pauper non divitias congregat, sed victus necessaria parat: qui hoc ei tollit, unde vivere debuit, quasi sanguinem ejus fundendo interimit. Unde et sequitur:

« Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidat proximum suum. » In sudore enim vultus sui pauper sibi acquirit panem; sed qui hunc sibi per violentiam tollit, proximum suum rapacitatis gladio interficit. Unde hujusmodi oblatio Deo grata non erit, quia non suo labore, sed alieno damno acquiritur; violenter enim exquirunt, quæ misericorditer largiuntur. Sed aliud est pro peccatis misericordiam facere, aliud pro misericordia facienda peccare: quæ jam nec misericordia nuncupari potest, quia ad dulcem fructum non proficit, quæ per viros pestiferæ radicis amarescit. Hinc est enim, quod ipsa etiam sacrificia per prophetam Dominus reprobet, dicens: « Ego Dominus diligens iudicium, et odio habens rapinam in holocaustum (*Isa. LXI.*) » Hinc iterum dicit: « Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere (*Prov. XXI.*) » Qui sæpe quoque et indigentibus subtrahunt, quæ Deo largiuntur.

« Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. » Fratres eos dicit non generatione, sed scelere imitatione, et peccatorum similitudine. Ideo quoque sæpius repetit sanguinis effusionem in comparatione rapinæ et fraudis, ut ex reatu homicidii quod omnibus patet gravissimum scelus esse, alia quæ minus noxia esse videbantur, immania et mortis perpetuæ digna agnoscantur.

« Unus ædificans et unus destruens, quid prodest illis nisi labor? Unus orans et unus maledicens, cuius vocem exaudiet Dominus? » Hoc est, quod superius dixit, Deo sacrificium acceptabile non esse, quod ex rapina quis illi studet offerre. Is ergo qui offert munus ex scelere, videtur sibi virtutum ædificium præparare, et non perpendit hoc opus largitatis non esse, sed crimen avaritiæ. Unus orat, quasi pro suo facto Deum benedicendo: alter querimoniam paupertatis suæ profert ad Dominum voces exaltando. Et ideo horum oratio cum odore suavitatis ad Dominum non ascendit, quia concordia

A dilectionis eam ad aures divinæ pietatis non producit.

« Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit lavatio illius? sic homo qui jejunit in peccatis suis, et iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet? » Baptizatur quippe a mortuo qui mundatur fletibus a peccato, sed post baptismum mortuum tangit, qui culpam post lacrymas repetit. Sed quid proficit lavatio illius, cum non permanet emundatio ejus? Jejunit et plorat pro peccatis suis, sed tamen recedere non vult ab ipsis; unde ejus oratio a Domino exaudiri non meretur. Quid est enim culpam flere, nisi humilitatem Deo devotionis suæ ostendere? Et quid est post fletum prava agere, nisi superbas in eum quem rogaverat inimicitias exercere? Jacobo attestante, qui ait: « Quicumque voluerit amicus esse hujus sæculi, inimicus Dei constituitur (*Jacob. IV.*) » Dominus ergo quid nobis faciendum sit, per Isaiam nos instruit, dicens: « Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse, discite bene facere, etc. (*Isa. 1.*) » Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lacrymas vitæ innocentiam non custodit; et lavantur ergo, et nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursus stenda committunt. E contra vero lavat se a sordibus et mundus permanet, qui peccata præterita lacrymis lavat, et ea rursus non perpetrare certat, sed bonis operibus quantum prævaleret insistere festinat, unde Domini gratiam pro bona conversatione sua merito inveniet. De quo et subditur.

CAPUT IV.

Disciplina custodiendæ legis, et quod sacrificium sit salutare attendere mandatis.

(CAP. XXXV.) « Qui conservat legem, multiplicat oblationem. Sacrificium salutare est, attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate, et deprecatio ejus coram oculis Dei inveniet gratiam. » Bene ergo orat, qui mandata Dei servat; et sacrificium salutare offert, qui munus rectæ fidei quæ per dilectionem operatur, Deo exhibet: talisque deprecatio coram oculis Dei inveniet gratiam, quia bene operando servavit justitiam. Unde per Isaiam dicitur: « Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui contracti sunt liberos, et omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicet, Ecce adsum (*Isa. LVIII.*) »

« Retribuit gratiam, qui offert similitudinem; et qui facit misericordiam, offert sacrificium. » Utrumque enim munus Deo est acceptabile, hoc est, illud quod in panis et vini oblatione ob commemorationem Domini nostri Jesu Christi rite in altari

offeritur Deo et hoc quod per charitatis affectum misericorditer in necessitatibus suis confertur proximo; sed quia hæc tunc digne ab offerente exhibentur Deo, si se studuerit immunem servare a peccato, sequitur:

« Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate, et deprecatio pro peccatis recedere ab injustitia. » Bene placet Domino qui recedit ab errantium hæreticorum consortio; ejusque deprecatio multum valet apud Deum, qui male operantium societati nullo conjungitur pacto. Unde scriptum est: « Facere misericordiam et judicium, magis placet Deo quam victimæ (Prov. xxi). »

« Non apparebis ante conspectum Dei vacuus. Hæc enim omnia propter mandatum Domini fiunt. » In conspectu Domini vacuus apparet, qui nihil secum de fructu laboris portat. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat, alius multiplicandis facultatibus æstuat, alius præmerendis laudibus anhelat; sed quia cuncta hæc hic quisquis moriens deserit, ante Deum vacuus apparet, quia secum ante judicem nihil tulit. Hinc ergo per legem salubriter admonemur, dicentem: « Non apparebis ante conspectum Domini vacuus (Exod. xxiii, xxxiv). » Qui enim præmerendæ vitæ mercedem bene agendo non providit, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de justis per Psalmistam dicitur: « Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxv). » Ad examen quippe judicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt.

« Oblatio justi impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Altissimi. Sacrificium justii acceptum est, et memoriam ejus non obliviscetur Dominus. » Ideo ergo oblatio justii impinguat altare, quia ex veræ charitatis offertur devotione; et ideo in conspectu Dei suavis est odor, quia misericordiæ et veritatis in ea re flagrat ardor. Sacrificium justii est Deo acceptum, quoniam honorum operum ejus munus Deo est gratissimum. Unde et memoriam ejus non obliviscetur Dominus: « Quoniam in memoria æterna erit justus, ab auditione mala non timebit. »

« Bono animo gloriam redde Deo, et non minus primitias manuum tuarum. » Omne munus quod ex bono animo non datur, gratiam coram oculis Dei nullo modo meretur, quia homo videt in facie, Deus autem intuetur cor. Unde Dominus vanas laudes Judæorum per prophetam reprobatur, dicens: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isa. xxix). In vanum autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum (Marc. vii). » « Et non minus, inquit, primitias manuum tuarum. » Minuit primitias operum suorum, qui hoc quod exterius laborando exercet in opere, intus bonæ voluntatis non exhibet affectione. Propterea subdidit:

« In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. » Hilarem enim

A datorem, Paulo attestante, diligit Deus (II Cor. ix), et bonam voluntatem offerentium gratissimam habet. Unde duo æra minuta viduæ pauperculæ Salvator in Evangelio cunctis donariis, quæ per diversos ad templum deferebantur, præposuit (Luc. xxi), et calicem aquæ frigidæ in populo datum non sine mercede esse pronuntiavit (Matth. x). Primitias ergo et decimas Dominus in Exodo populo Israelitico jussit dare, sed tunc solummodo acceptabiles erunt, quando bono animo offeruntur (Exod. xxii, xxiii, xxiv). Mystice autem primitiæ frugum vel primogenitorum, principia operum honorum ostendunt, vel ipsam bonam voluntatem, quæ prior est opere, quam Pelagiani sibi tribuendo offendent: Deus autem dum illa sibi a nobis jubet offerri, indicat ad ipsius gratiam pertinere. In decimis itaque Deo offerendis denarius perfectionem significat, quia usque ad ipsum numerus crescit. Ideoque sicut in primitiis principia voluntatum, ita in decimis consummationes nostrorum operum ad Dominum referre præcipimur, a quo et boni operis initium, et perfectionis donatur effectus.

« Da Altissimo secundum datum ejus, et in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum: quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi. » Dat Altissimo secundum datum suum, qui beneficiorum suorum memor, primum semetipsum recte credendo et bene operando offert Deo, quia ab ipso habet quod substantialiter est, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi). Deinde hoc quod extra se sui muneris possidet, bona intentione totum in laudem ejus expendat: hoc est enim quod dicit, « Et in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum: quoniam Dominus, inquit, septies tantum reddet: » hoc est, perfectam remunerationem retribuet. Septenarius enim numerus propter dona Spiritus sancti, quæ in eo demonstrantur, perfectus est, et quia idem numerus interiorem et exteriorem hominis substantiam comprehendit, hoc est, in ternario animæ naturam, in quaternario vero corporis. Unde ita ipsi homini in lege præcipitur: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua (Deut. vi). » Corpus autem notissimis quatuor constat elementis, hoc est, terra, aqua, aere, et igne. Potest in septena retributione ipsius hominis renovatio significari, quando corpore incorruptibili et anima immortalis ad possidendum regnum Patris cœlestis, Christo donante, perducitur; tunc enim retribuitur homini septies tantum, quantum illis dedit, quando pro bona conversatione sua ipse sibi, ut vivat et gaudeat in æterna beatitudine, dono justii judicis restituitur. Sed quia septenarii numeri hoc in loco mentio facta est, libet de ejus perfectione ex sanctorum Patrum dictis aliqua hic ponere; septem namque diebus universum tempus volvitur. Æterna enim dies quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, scilicet octava est. Unde et Psalmista resurrectionis diem considerans

quia de extremi iudicii erat districtione locuturus, A
 præmisit titulum, « In finem Psalmus David pro
 octava. » Ut enim quam octavam diceret demonstra-
 ret, diem illam tremendi terroris in psalmi inchoa-
 tionem secutus est, dicens : « Domine, ne in ira tua
 arguas me, neque in furore tuo corripas me (Psal.
 vi). » Septenario numero perfectio æternitatis in-
 nuitur, cum dies septimus in requiem Domini san-
 ctificatus vocatur, cum jam vespera inesse non di-
 citur, quia æternæ beatitudinis requies nullo ter-
 mino coarctatur. Hinc est etiam quod lege data dies
 septimus feriatus esse præcipitur (Exod. xiii, xxxv),
 ut æterna per illum requies designetur, quia per
 septenarium numerum præsentis vitæ universitas
 designatur. Tunc magis ostenditur, cum post eum
 quoque etiam octonarius subinfertur; septenarium B
 quippe cum adhuc alius sequitur, ex ipso ejus argu-
 mento exprimitur, quia finienda tempora æternitate
 concludantur. Scriptum est : « Da partes septem, nec
 non et octo. » Per septenarium quippe numerum hoc
 quod septem diebus agitur, præsens tempus expres-
 sit; per octonarium vero vitam perpetuam desi-
 gnavit : quam tamen sua nobis Dominus resurre-
 ctione patefecit, cum Dominico scilicet die resurrexit,
 qui dum diem septimum, id est, sabbatum sequitur,
 a conditione octavus invenitur. In annorum curri-
 culo septenarius numerus septies multiplicatus mo-
 nade addito ad quinquagenarium ducitur, ut per-
 petuam beatitudinem sumens, Jobilei sacratissima
 requies observetur. Septenarius numerus apud sa-
 pientes hujus sæculi quadam sua habetur ratione C
 perfectus, quia ex primo pari et ex primo impari
 consummatur : primus enim impar, ternarius est,
 primusque par, quaternarius; ex quibus duobus
 septenarius constat, qui eisdem partibus suis mul-
 tiplicatus in duodenarium surgit. Nam sive tres per
 quatuor seu quatuor per tres ducimus, ad duodena-
 rium pervenimus. Nos quia superno munere veri-
 tatis prædicamenta percepimus, hæc fixa scientiæ
 altitudine despicienda calcamus : hoc procul dubio
 inconcussa fide retinentes, quia quos Spiritus gratiæ
 septiformis repleverit perficit, eisque non solum
 Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id
 est, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, atque ju-
 stitiæ operationem præbet.

CAPUT V.

*Sapientia monet non esse offerenda munera prava, id
 est non tempore incerto, nec ipsas preces oratio-
 nesque inconditas et infructuosas : quia bona est
 oratio cum jejuniis et elemosyna.*

« Noli offerre munera prava, non enim suscipiet
 illa; et noli inspicere sacrificium injustum, quo-
 niam Dominus iudex est, et non est apud illum gloria
 personæ. » Apud supernum iudicem non quantitas
 muneris, nec persona potentis appenditur, sed quan-
 titas devotionis, et humilitas cordis. Ideo hortatur,
 ut non ex iniquo lucro offeramus munera Deo, sed
 ex labore justo : quoniam Dominus justus iudex est,
 nec accipit personam divitis, nec despicit personam
 pauperis. Unde sequitur :

« Non accipiet Dominus personam in pauperem,
 et deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet
 preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam
 gemitus. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam de-
 scendunt, et exclamatio ejus super deludentem
 eas? A maxilla enim ascendunt usque ad cælum,
 et Dominus exauditor non delectabitur in illis. »
 Non accipiet Dominus personam in pauperem, et
 deprecationem læsi exaudiet, quoniam non secundum
 personarum qualitatem iudicat quemquam, sed se-
 cundum causæ rationem. « Justus enim Dominus est
 et justitiam diligit, æquitatem vidit vultus ejus, nec
 spernit neque despicit preces pauperum, pupillorum,
 et viduarum; sed dum clamaverint ad eum, exau-
 diet illos, et salvos faciet eos quoniam speraverunt
 in eum (Psal. x). » Mystice autem istæ personæ pau-
 peris, pupilli et viduæ, possunt significare Ecclesiam
 et populum Christianum; de quo scriptum est :
 « Tibi enim derelictus est pauper, pupillo tu eris
 adjutor (Psal. ix). » « Beati enim pauperes spiritu,
 quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v); »
 et alibi : « Viduam ejus benedicens benedicam, pau-
 peres ejus saturabo panibus (Psal. cxxx). » Hujus
 ergo viduæ lacrymæ a maxilla ascendunt usque ad
 cælum, quia dolores persecutionum quas patitur in
 præsentem sæculo, aspectum divinitatis minime latent.
 Unde et illi laboris sui mercedem in futuro justus
 iudex restituat, et hostibus vindictam merita inferni
 rependet pœna.

« Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, et
 deprecatio illius usque ad nubes propinquabit. Ora-
 tio humiliantis se nubes penetrabit, et donec pro-
 pinquet non consolabitur, et non discedet donec
 aspiciat Altissimus. Et Dominus non elongabit, sed
 iudicabit justos et faciet iudicium, et fortissimus
 non habebit in illis patientiam, quousque contri-
 bulet dorsum ipsorum; et gentibus reddet vindi-
 ctam, donec tollat plenitudinem superbiorum; et
 sceptrum iniquorum contribulet, donec reddat boni-
 tibus secundum actus suos, et secundum opera
 Adæ, et secundum præsumptionem illius, donec
 iudicet iudicium plebis suæ, et oblectabit justos
 misericordia sua. » Hic locus totus ad superiorem
 respicit sensum, quia Dominus orationem fidelium
 suorum, quæ pio affectu transgreditur nubes et cæ-
 los penetrat, misericorditer exaudit; quoniam in-
 stanter et perseveranter quotidie illum tam pro semet-
 ipsis quam etiam pro suis omnibus deprecantur, et
 non cessant donec consolationem ab eo accipiant.
 Unde et Dominus ipse non elongabit ab eis auxilium
 suum, sed iudicabit justos, faciens eis iudicium,
 et districte iudicando proferet ultionem in adver-
 sarios suos, non prius cessans, donec hostes eorum
 perfecte puniat, reddens eis condignam vindictam
 quousque universitatem superbientium persecutorum
 tollat de superficie terræ, et sceptrum tyrannorum
 iniquorum, qui tormentis diversis confessores suos
 interficiebant, conterat, reddens perversis secun-
 dum actus suos, et secundum opera Adæ, hoc est.

primi hominis lapsum, qui præsumptuose transgressus est mandata Dei; unde tam sibi quam universo generi suo conscivit pœnain exsilii et mortis, donec in extremo examine iudex vivorum et mortuorum faciet iudicium plebis sue, et oblectabit justos misericordia sua, transferens illos ad regnum patris, ubi in contemplatione vultus sui beate viventes delectatione fruuntur perpetua.

CAPUT VI.

Deprecatio ad Deum et laus misericordiæ Dei.

« Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluvie in tempore siccitatis. » Sicut in tempore siccitatis nubes pluviam terræ opportunam confert, sic et misericordia Dei necessario humanæ occurrit infirmitati in tempore tribulationis, quia soli illi competit opere suo multifario conferre opem miserationis suæ, de quo scriptum est: « Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus (*Psal.* cXLIV).

CAPUT VII.

Oratio Sapientiæ.

(CAP. XXXVI.) « Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum; et immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, et cognoscant quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua. » Ex persona fidelium sapientia dirigit orationem ad Deum, ut dextera suæ potentie defendat illos, et inimicis suis reddat retributionem justæ vindictæ, quatenus per hanc digni correpti agnoscant unum verum Deum, et deserentes idola falsa, soli vero Deo exhibeant cultum piæ religionis. Notandum autem quod sancti viri, quando videntur in dictis suis orare contra adversarios suos, aut hoc deprecantur, ut ipsis flagellis eruditi deserant vanitatem et sordes peccatorum, et convertantur ad rectam fidem et opera pietatis; aut hoc eis prophetico prædicunt spiritu, quod ipsis omnino in merita vindicta constat esse futurum. Orat enim Ecclesia pro persecutoribus suis, ut ipsi convertantur ab errore suo, et agant pœnitentiam de peccatis suis. O desiderium sanctæ mentis eximium! Quis enim in causa sua amplius petere potuit, quam ista pro inimicis suis acerrimis postulavit? Talium itaque Dominus miseretur, qui misericordiæ momenta non negligunt, sicut in Evangelio scriptum est: « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (*Matth.* v). »

« Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in illis: ut cognoscant te sicut et nos cognovimus, quoniam non est Deus præter te, Domine. » Gentes alienæ sunt ethnici, qui fide et cultu a Christiana religione sunt alieni. Allevat enim Dominus super eas manum suam, quando eas prædicatione et miraculis convertit ad fidem, ut qui prius fuerunt inimici et persecutores

A populi Dei, postmodum fiant fratres et conæredes regni cœlestis.

« In nova signa, et immuta mirabilia. Glorifica manum et brachium dextrum. Excita furem, et effunde iram. Tolle adversarium, et afflige inimicum. Festina tempus, et memento finis, ut enarrent mirabilia tua. » Hoc orat ut divina majestas per manum et brachium dextrum, hoc est, Dominum Christum miracula quæ antiquitus fuerunt facta innovet temporibus gratiæ, ut idem et unus legis veteris et novæ intelligatur esse Deus, mediator videlicet Dei hominumque homo Christus Jesus, qui cum Patre et Spiritu sancto tunc et nunc facit mirabilia solus. Quod autem postulat excitare furem et effundere iram, ut extollatur adversarius et affligatur inimicus, hoc significare vult, quod necessario per adventum Christi auferatur diabolus a cordibus infidelium, ne diutius eos in errore et in idololatria teneat captivos, quod et ipse Salvator in Evangelio expressit, dicens: « Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferit in quibus confidebat, et spolia ejus distribuit (*Luc.* xi). » Ille est enim verus inimicus et hostis populi Dei, super quem ira Dei effunditur usque ad finem, nec est sanabilis plaga ejus. Quod autem dicit: « Festina tempus, et memento finis: » hoc est, quod Propheta in Psalmis ad Deum ait: « Tu exurgens, Domine, misereberis Sion, quia venit tempus miserendi ejus (*Psal.* ci). » Hoc orat, ut quia tempus est novissimæ horæ, et finis mundi appropinquat, veniat ille qui promissus est, et misereatur humano generi, quia ipse est exspectatio gentium.

« In ira flammæ devoretur qui salvatur, et qui pessimant plebem tuam, inveniant perditionem. » Hoc prædicit, quod hi qui amant animas suas in voluptate vitæ istius, nec eas pro Christo ponere volunt, imo persequuntur plebem catholicam, et fideles Dei internecioni tradunt, in ira flammæ futuræ devorentur, et æternam in igne gehennæ inveniant perditionem.

« Contere caput principum inimicorum dicentium non est alius præter nos. » Caput omnium iniquorum et infidelium, diabolus est. Hoc rogat Ecclesia, ut ipse conteratur, qui princeps est istius sæculi, et idololatrias excitat in persecutiones Christianorum, dicentes: « Non est alius præter nos: » quia se solos in mundo arbitrantur dominari, nec subijci volunt æternæ Dei potestati.

« Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua, et hæreditabis eos sicut ab initio. » Postquam orationem explevit contra peccatores, et caput eorum diabolum, rogat sapientia pro Ecclesiæ statu, et salute credentium. Quid sunt enim tribus Jacob, nisi Ecclesiæ ex gentibus congregatæ. Ipsas enim præfiguravit minor filius qui fraternam subripuit benedictionem. Hos enim congregari petit, hoc

est, in unitate catholicæ fidei solidari, ut fideliter A Deum cognoscentes, et ejus mirabilia in prædicatione sancti Evangelii narrent, et hæreditas illius sicut ab initio fidei ab eo possessi sunt, ita et usque in sæculum permaneant, de quo adhuc subditur :

« Miserere plebi tuæ, super quam invoatum est nomen tuum, et Israel, quem coæquasti primogenito tuo. Miserere civitatis sanctificationis tuæ, « Hierusalem civitatis requiei tuæ. » Plebs enim Dei eadem est quæ civitas Dei, Ecclesia videlicet catholica, Hierusalem spiritalis, visio pacis, et locus habitationis Altissimi, super quam invocatum est nomen Dei, quia ipsa est populus ejus, et grex pascuæ ejus, quæ et Israel nuncupatur, qui interpretatur rectus Dei, vel vir videns Deum, quoniam recto fidei graditur calle, et Deum pura contemplatur mente ; hanc ille coæquavit primogenito suo, hoc est, cohæredem fecit unigenito Filio suo, qui est primogenitus mortuorum et princeps regum terræ. Unde et sequitur :

« Reple, Sion, inenarrabilibus verbis tuis, et gloria tua populum tuum. » Sion enim interpretatur speculatio, et merito sancta Ecclesia speculatio dicitur, quia inde fidelium cõrda contemplantur gaudia regni cœlestis, quam inenarrabilibus verbis suis Dominus replet, cum eam notitia divinorum librorum, ubi inenarrabilis virtus Dei, et inestimabilis gloria majestatis ejus prædicatur, instruit, et signis iuraculorum inter universas gentes eminere facit, ita ut inde omnibus per circuitum nationibus ipsa terrori sit et honori. Hinc legitur in Actibus apostolorum, quod prædicante Paulo et miracula faciente, in Ephesiorum civitate cecidit timor super omnes illos, hoc est, Judæos atque gentiles, qui habitabant ibi et magnificabant nomen Domini Jesu, multique credentium veniebant confitentibus et annuntiantibus actus suos. Multi autem ex his, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus, et computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium, ita fortiter verbum Domini crescebat et confirmabatur (Act. xix). Cui sensui conveniunt ea quæ continuatim sequuntur :

« Da testimonium his qui ab initio creature tuæ sunt, et suscita prædicationes quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores. » Omnes prophetæ testimonium perhibuerunt incarnationi Salvatoris nostri, quod Deus homo factus Ecclesiam sibi fidelium construeret, sponsam sibi illam exhibens gloriosam, non habentem maculam aut rugam. Unde dicit : « Da testimonium his qui ab initio creature tuæ sunt. » Creatura enim Dei est Ecclesia, quam ipse sibi per gratiam Christi ac donum Spiritus sancti, acquisivit. Ut juxta Pauli sententiam « innotescat principibus et potestatibus in cœlestibus per eamdem Ecclesiam multiformis sapientia Dei, secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro, in quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus

(Ephes. iii). » Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu, in operibus bonis, quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus, hoc enim precatur sapientia, ut promissiones, quas de convocatione gentium ad fidem Christi prophetæ priores locuti sunt, per adventum Christi impleantur. Unde et subjungitur :

« Da mercedem, Domine, sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur, et exaudi orationes servorum tuorum. « Abraham exsultavit ut videret diem Christi, vidit et gavisus est (Joan. viii). » Isaias ait : « Domine, sustinuimus te, nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ (Isa. xvi). » Multi reges et justi voluerunt videre, quæ viderunt apostoli, et non viderunt ; et audire quæ ipsi audiebant, et non audierunt. Hinc et Simeon responsum accepit a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini : unde cum eum præsentem in ulnas suas accepisset, ait : « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel (Luc. ii). Merces enim sustinentibus Deum datur, quando fidelibus expectantibus gratiam Christi, et sperantibus in eum remuneratio futuræ vitæ præstatur. Ita enim divini prophetæ et fideles et veridici inveniuntur, et exauditur oratio devota servorum ejus, qui orant quotidie « ut adveniat regnum Dei, et fiat voluntas ejus sicut in cœlo et in terra. »

« Secundum benedictionem Aaron da populo tuo, et dirige nos in viam justitiæ, et sciant omnes qui inhabitant terram, quia tu es Deus conspexeris sæculorum. » Quæ est enim benedictio Aaron, nisi ordo et ritus sacerdotii, quem Dominus dedit populo suo, quando adonavit eum Christo unigenito suo Filio ? Ipse enim sacerdos verus, qui semetipsum obtulit hostiam Patri pro nobis, et corporis et sanguinis sui sacramenta nobis tradidit, de quo scriptum est : « Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix). » Qui nos fecit regnum et sacerdotes Deo et Patri suo. Unde dicit Petrus apostolus : « Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum, ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobato, a Deo autem electum et honorificatum, et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritalis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum (I Petr. ii). » Secundum benedictionem enim Aaron vere tunc datur populo Dei, quando dirigitur in viam justitiæ, ut quod Aaron præfigurabat in victimis corporalibus legis, hoc iste in spiritalibus hostiis adimpleat Evangelii. « Sciant, inquit, omnes qui inhabitant terram, quia tu es Deus conspexeris sæculorum. » Hoc est, omnes gentes agno-

scant in mirabili Christiani populi salvatione, quia tu es Deus ante omnia sæcula, et post omnia sæcula idem manens, qui ita ordinabas præterita tempora, ut eis propter gratiam Christi supereminere faceres tempora futura

« Omnem escam manducabit venter, et est cibus « cibo melior. Fauces contingunt cibum feræ, et « cor sensatum verba mendacia. » Post orationem completam, et vaticinium, quo prophetizabat futuram convocationem gentium ad fidem Christi, docet nos sapientia ut habeamus distantiam in diversitate dogmatum, adhibens exemplum de ventre humano et faucibus, ut quomodo guttur escas dijudicans, secernit suavem cibum ab amaro, sic animus prudentis dogmatum differentiam dignoscens, distinguat veracem doctrinam a fallaci.

« Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus « resistit illi. » Cor pravum hæreticorum tota die meditatur injustitiam, et lingua eorum concinnavit dolum, et homo peritus in catholica doctrina resistit illi scuto veræ fidei, et gladio spiritus, quod est verbum Dei.

« Omnem masculum excipiet mulier, et est filia « melior filia. » Mulier omnem masculum suscipiens, in eis intelligitur qui dicunt, « ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ (I Cor. II). » Filia melior intelligitur in his qui dicunt, ego autem Christi. Ipsa est in Cantico canticorum proxima ejus in medio filiarum, « sicut lilium in medio spinarum (Cant. II). » Aliter in masculo possumus accipere sermonem divinæ legis, qui secundat intelligibilem animam prudentia sapientiæ et bona operatione. Unde et per Isaiam dicitur : « Quomodo descendit imber et nix de cælo, et illic ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti, sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo : non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his, ad quæ misi illud (Isa. LV). » Quod autem ait : « Est filia filia melior, » ostendit distantiam esse in profectu scientiæ et virtutum operatione, et quædam opera esse bona, quædam autem perfecta, sicut ipse Dominus in Evangelio ostendit dicens : « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata (Matth. XIX). » Et iterum : « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia D quæ habes, et da pauperibus : et habebis thesaurum in cælo, et veni sequere me (Ibid.). » Unde et Paulus differentiam esse intelligi volens in sanctorum remuneratione, ait : « Stella enim a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum. »

« Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et « super omnem concupiscentiam hominis superdu- « cet desiderium. » Hanc mulierem possumus aut specialiter animam fidelem, aut generaliter omnem Ecclesiam accipere; hujus enim mulieris species, hoc est, decor quam habet in recta fide et bonis operibus, exhilarat faciem viri, sponsi videlicet sui Domini Jesu Christi, qui delectatur in profectu ejus.

Unde scriptum est in Proverbiis : « Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit. Reddet ei bonum, et non malum omnibus diebus vitæ suæ (Prov. XXXI). » Et item, « Fortitudo, inquit, et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissima (Ibid.). » Nulla enim concupiscentia hominis hujus desiderio comparari potest; quia ita scriptum est : « Fallax gratia, et vana est pulchritudo (Ibid.). » Mulier timens Deum, ipsa laudabitur.

« Si est lingua curationis, est et mitigationis et « misericordiæ. » Misericordiam hic gratiam Christi appellat, quæ per prædicationem Evangelii animarum curat vulnera, et mitigat æstum carnalis concupiscentiæ. Hæc ergo misericordia redundat in Ecclesia catholica. Inde dicit ejus desiderium esse super omnem concupiscentiam hominis, quia in ea decor virtutum et pulchritudo doctrinæ mirabiliter fulget.

« Non est vir illius secundum filios hominum. » Vir enim Ecclesiæ est Christus, qui non est secundum filios hominum, quia dignitas ejus longe excedit humanam naturam. Unde de eo scriptum est in Propheta : « Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum (Psal. XLIV). » Sed cum in Isaia legatur, « Vidimus eum, et non erat ei species neque decor : sed species vultus ejus sine honore, abjecta præ omnibus hominibus (Isa. LIII) : » quæri potest quomodo vir hic super genus hominum speciosissimus describatur, non quia forma ejus decorem lactei coloris duxit, aut flavo crine splenduit, aut insigni statura præminuit, sed veraciter humano generi pulchrior fuit, quia peccata non habuit. Illud enim speciosum recte dicimus quod gratia mundissimæ puritatis ornatur, quamvis pater Augustinus speciem corporis ejus dicat fuisse laudabilem. Sed exemplum Isaïæ supra positum ad passionis ejus retulit tempus, quando et colaphis cæsus, et spinis coronatus, et sputis legitur esse completus. Ecclesia vero, quæ Domini Salvatoris portat imaginem, sic legitur in Canticis canticorum dixisse : « Fusca sum et decora (Cant. I), » id est, fusca corpore carnali, formosa cælestibus meritis. Et quare speciosum dixerit, probat, quia loquente Christo per gratiam Deo reconciliatus est mundus. Quid ergo potuit in humano genere esse tam simile, quam ipsum incarnatum conspiceret, per quem redemptionis donum totus orbis accipit? Nam sic de ipso et prædictus liber Salomonis enuntiat : « Labia tua et loquela tua speciosa (Cant. IV, V). » Sequitur : « Propterea benedixit te Deus in æternum. » Propterea dicit, propter prædicationes eximias et pietatem omnibus modis singularem, quia nulla cuiquam pro meritis contulit, sed omnia sua potius bonitate concessit. Benedictus est enim in æternum, cujus regni non erit finis. Bene dictum est autem a forma servi : « Benedixit te Deus, » quæ et passionem pertulit, et ad regna cælorum pervenit.

« Qui possidet mulierem bonam, inclinat possessio-

sionem. » Hæc ergo sententia demonstrat hæreditatem Christi, sanctam esse Ecclesiam, quam ipse sponsus gloriosissimus fidei suæ dono, et baptismatis sacramento primitus fundavit, sicque ad eam omnium gentium nationes occurrere fecit. Unde paterna vox ad eum in psalmo ait : « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (*Psal. 11*). » Hoc per habitum dicitur formamque servilem, ex eo quod filius est virginis ; quidquid enim in tempore accepit Christus, secundum hominem quæ non habebat acquirit. Hinc enim jubetur, ut petat secundum naturam inferiorem, et accepta possideat. Nam secundum potentiam verbi, indifferenter omnia quæ habet Pater, habet et Filius, nec illi necesse est petere quæ simul agnoscitur possidere. Gentes autem signant nationes toto orbe diversas, quas distinctas ac separatas sanguis amplectitur Christi. Nam hoc ipsum quod ait, « tuam, » incarnationem verbi esse demonstrat, ut nihil intelligatur esse divisum, quando una majestate omnia possidentur, sicut in Evangelio ipse dicit : « Omnia quæ Pater habet, mea sunt, et omnia Patris, mea sunt (*Joan. xvii*). » « Et possessionem, inquit, tuam terminos terræ. » Hic manifestatur universas gentes in Christi nomine credituras, per quem mundus explosis superstitionibus reconciliatus est Deo. Nam cum et hic dicit « possessionem tuam, » naturam humanitatis accipit, quod semper divina possedit. Majestati enim ipsius dari non poterat quod habebat. Termini enim terræ sunt, qui tellurem cingunt atque concludunt, aut non solum arida, verum etiam totius aeris circumjecta substantia et omnium creaturarum significatur integritas, sicut ipse in Evangelio sub brevitate conclusit, dicens : « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (*Matth. xxviii*). » Et Apostolus : « Ut in nomine, inquit, Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernum (*Phil. ii*). »

« Adjutorium secundum illum est et columna ut requies. » Adjutorium enim Ecclesiæ secundum dispensationem Domini et sponsi sui est, nec illa aliunde nisi ab ipso querit solatium, quia in illo totius suæ necessitatis inveniet opportunum suffragium. Unde in psalmo ipse ita dicit : « Justum adjutorium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde (*Psal. D* vii). » Ab quo etiam habet infirmitatis sustentationem et laboris requiem. Unde dicitur columna fieri ut requies, quoniam ipse qui in præsentem est ejus fragilitatis sustentaculum, ipse in futuro fiet requiei illius supplementum.

« Ubi non est sepes, diripietur possessio, et ubi non est mulier ingemiscit egens. » Hoc indicat quod ubi non est murus fidei catholicæ, qui per sanctorum doctorum ora fundatur, frustra virtutum possessio colligitur, quia ab immundis spiritibus tota diripietur. « Impossibile est enim sine fide placere Deo (*Hebr. xi*) : » unde conjici datur, quod totus philosophorum gentilium labor, qui de ethica dispu-

averunt, et aliquas virtutum species imitati sunt, supervacuus et omnino sibi inutilis est, quia quidquid extra sanctam Ecclesiam fit, genitium perpetuum, non gaudium æternum, parit.

« Quis credit ei, qui non habet nidum, et detentens ubicunque obscuraverit, quasi succinctus latro exsilens de civitate in civitatem. » Nidum hic nuncupat sanctam Ecclesiam, ubi piæ electorum animæ filios honorum enutrient ; unde scriptum est in psalmo : « Passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos (*Psal. lxxxiii*). » Ubi ergo requiem et tutelam habet, qui non intra sanctam Ecclesiam manet, ubicunque enim per hæreticorum dogmata vel philosophorum studia deflexerit, semper in errore erit, et lucem sinceræ veritatis nusquam inveniet. Quasi etiam succinctus latro de civitate in civitatem exiit, quia instabilis in omni re vagus et profugus de errore in errorem cadit. Sequitur.

CAPUT VIII.

Non esse amicum tantum nomine, sed opere et fide et charitate.

(CAP. xxxvii.) « Omnis amicus dicit : Et ego amicitiam copulavi, sed est amicus, solo nomine amicus. » Superius ubi de amicis disputavit, diligentius disseruit qualis sit amicus verus, qualisque amicus falsus, quia alibi dictum est : « Est amicus secundum tempus suum, et non permanet in die tribulationis, et est amicus, qui egreditur ad inimicitiam. Estque amicus, socius mensæ, et non permanebit in die necessitatis (*Eclli. vi*). » E contrario vero amico fideli nulla est comparatio, quia amicus fidelis medicamentum est vitæ et immortalitatis. Omnis amicus, hoc est, verus et falsus, se amicum esse profitetur ; sed qui permanet fixus, ille merito hujus nominis honore decoratur. Nam quoniam in falso amico firmissima fides non invenitur, propterea subjungit, dicens :

« Nonne tristitia est usque ad mortem? Sodalitas autem et amicus ad inimicitiam convertentur. » Maximum enim malum est, et continuo dolore gemendum, quod ubi speratur fidelitas, ibi invenitur malignitas, et ubi amicitia assimilata est charitas, ibi inimicitia reperitur perversitas.

« O præsumptio nequissima, unde creata es coere perire aridam malitia et dolositate illius. » Miratur ergo vir sapiens ortum nequitia, quam tamen constat ex mala voluntate creaturæ prolatam esse, et detestatur valde hypocrisin, quia pessimum vitium est quemlibet hoc se fugere velle, quod penitus non est, cum malus se simul et bonum, injustum justum, iniquum æquum, inimicum amicum simul et cooperiendū dolositatem et aridam dolositatem, ubi non est pinguedo dilectionis et misericordiae ; decipit enim veraciter semetipsum, cum se honestum delusorem putat esse aliorum.

« Sodalitas amico conjucundatur in oblectatione, et in tempore tribulationis adversarius erit. Sodalitas amico condolet causa ventris, et contra hostem

« accipiet scutum. » Adhuc ergo scriptor historiae perseverat in objurgatione falsorum amicorum quia arte simulatoria deludunt simplicium aspectum, et sub specie venustatis malitiæ occultant venenum : *Conjucundantur in oblectatione voluptatis, et in tempore adversitatis, recedunt.* Arma contra hostem causa ventris sustollunt, sed fidi defensores amici sui non erunt, quia non proximum, sed delicias diligunt. Possunt non incongrue in his falsis amicis et hæretici intelligi, quia omnia fite faciunt, qui se quidem simulanti salutis hominum provisos esse et consultores, sed ut magis apparet veri sunt animarum deceptores et perditores, unde et omnino cavendi sunt et fugiendi : sicut et Dominus in Evangelio discipulos suos admonuit, dicens : « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos (*Matth. vii*). » Et alibi : « Cavete, inquit, a fermento Phariseorum et Sadduceorum (*Matth. xvi*) »

« Non obliviscaris amici tui in animo tuo, et non immemor sis illius in operibus tuis. » Non enim verus amicus discordat animo et opere, sed sicut diligit mente, ita fratri profectuosus erit et operatione. Quod et Joannes apostolus in Epistola sua docet, dicens : « Filioli mei, non diligamus verbo nec linguam, sed opere et veritate (*1 Joan. iii*). »

« Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur, et a zelantibus te absconde consilium. » In scero, qui a parte feminea cognatoni adjunctus est, muliebrem et mutabilem ostendit animum, a quo nunquam tua fides speranda est, sic et zelus, qui præcipue in sexu prævalet femineo, instabilitatem mentis significat, cui nunquam fides adhibenda est : « qui, ut quidam ait, sicut littus sine portu est, infida statio navium, sic et animus sine fide periculosus est in consortio amicorum. »

« Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. » Non est cum multis consilium ineundum, quoniam pauci sunt qui fide perfecti et prudenti sint animo : unde scriptum est : « Multi sint tibi amici, et consiliarius unus de mille (*Eccli. vi*), » sed est consiliarius in semetipso, quia elegit facere quæ novit conditori suo per omnia placere. Hoc enim consilium est unicum, et ex Spiritus sancti gratia in cor humanum infusum.

« A consiliario serva animam tuam. Prius scito quæ sit illius necessitas, aut quid ipse animo suo cogitet, ne forte mittat sudem in terram, et dicat tibi : Bona est via tua ; et stat e contrario videre quid tibi eveniat. » Eadem repetit quæ superius dixit, ut nos non simus incauti in amicorum et consiliariorum electione, nec ultra modum petulanter agamus in suscipiendis amicis et adhibendis consiliariis, quia multi sunt qui facie tenus se assimulant fidelitatem servare in amicitia, sed dolum excitant animo, et insidias meditantur corde. Unde Jeremias de hujuscemodi malo cavendo nos instruit, dicens : « Unusquisque a proximo suo se custodiat,

et in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus fraudulentè incedet, et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loquentur ; docuerunt enim linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent laboraverunt (*Jer. ix*). » Et item : « Sagitta, inquit, vulnerans lingua eorum, dolum locata est in ore suo. Pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias. Nunquid super his non visitabo ? dicit Dominus, aut in gente hujuscemodi non ulciscetur anima mea. »

CAPUT IX.

Sapientia docet cum quibus tractandum; id est cum religioso et justo.

« Cum viro religioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitia noli consiliari, et cum muliere de ea quæ æmulatur. Cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agri de omni opere, cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione : non attendas his in omni consilio. » Hic diversas species enumeravit consiliantium, in quibus tamen plures personas notavit, quæ a veritate discordant voluntate, et ideo non sunt utiles in consiliorum actione. Unde etiam juxta principium hujus capituli præcipit sapientia, cum talibus non consiliandum, et in fine similiter monet, his non attendendum in omni consilio quia quorum non conveniunt corda et actus, sine dubio periclitatur consilium. Quapropter is qui rite consilium cum quolibet vult agere, consiliarii sui primum perpendere debet prudentiam, fidem, voluntatem, et religiositatem, et sic ejus uti consilio, de quo et sequitur.

CAPUT X.

Justis et bonæ famæ semper sociari monet.

« Cum viro sancto maxime assiduus esto, quemcunque cognoveris observantem timorem Dei, cuius anima est secundum animam tuam ; et qui cum tui baveris in tenebris, condolebit tibi. Cor boni consilii statue tecum ; non est enim tibi aliud plus illo. » Quem enim timentem Deum cognoveris, fidelem tibi et devotum sperare poteris ; qui autem timorem Dei deseruerit in tenebris vitiorum ambulans, nequaquam tibi fidem integram servare poterit, nec consilium utile præbere : ante omnia enim eorum boni consilii eligere debes, et illud præ cæteris charius omni tempore habere.

CAPUT XI.

Sapientia narrat animam viri sancti, quæ sancti Spiritus septenario numero virtutum impletur, prophettare.

« Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso, ad speculandum. » Cum superius de consiliatorum diversitate disseruit, consequenter adjunxit quan-

tum sapientiæ humanæ excellat sancti viri scientia, A
quæ dono Spiritus sancti in animam illius infusa
est. Septem ergo circumspectores philosophi libera-
lium artium (quæ in septenario numero ab ipsis
comprehenduntur) sunt traditores, sed magis vera
esse in omnibus claret catholici viri modesta do-
ctrina, quæ in divinis libris consistit, quam omnis
philosophorum multiplex in disputando et in argu-
mentando solertia, in hac enim paucis et puris ser-
monibus irreprehensibilis per omnia elucet veritas,
in illa vero in exquisitarum rerum oberrans opinio
garrula loquacitate, imo manifesta apparet falsitas.
Sed quia omnis sapientia a Domino Deo est, nec il-
lam quisquam sine ejus munere habere potest, ideo
subjungit, dicens :

« Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut di- B
« rigat in veritate viam tuam. » De hoc ipso et To-
bias filium suum admonuit, dicens : « Omni tempore
benedic Deum, et pete ab eo ut vias tuas dirigat, et
omnia consilia tua in ipso permaneant (Tob. iv). »
Hinc et Psalmista ita Dominum deprecatur : « Dirige
me in veritate tua, et doce me, quia tu es, Deus, sa-
lutaris meus, et te sustinui tota die (Psal. xxiv). »

« Ante omnia opera verbum verax præcedet te,
« et ante omnem actum consilium stabile. » Hoc quo-
que verbum non exterum, sed internum vult intelligi,
quod ex cogitatione mentis prodiit, secundum quod
locutiones et actus exteriores disponuntur. Unde
scriptum est : « Ex abundantia cordis os loquitur
(Matth. xii). » Si enim cogitatio hominis in veritate C
et bona voluntate verbum et consilium suum secun-
dum timorem Dei ordinat, omnes actus ejus fiunt in
pace, e contrario vero de alio verbo sequitur.

« Verbum nequam immutabit cor. » Hoc est, con-
siliium malum totam hominis perturbat conscien-
tiam, et voluntatem ejus confundit, cum ea tractat
quæ coram oculis Dei displicent.

« Ex quo quatuor partes oriuntur, bonum et ma-
« lum, vita et mors : et dominatrix illorum est as-
« sidua lingua. » Ex quo, inquit, hoc est, ex verbo
cordis, quatuor partes oriuntur, bonum et malum,
hoc est, bonum vel malum consilium, et remunera-
tio eorum vita vel mors, quia stipendium peccati est
mors, gratia autem Dei vita æterna (Rom. vi).
Quod autem dicit, dominatricem eorum esse assi- D
duam linguam, ostendit quod per linguæ ministe-
rium secreta cordis panduntur. Mors enim et vita
in manibus sunt linguæ, unde ipsa Veritas ait : « Ex
verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis con-
demnaberis (Matth. xii). »

« Vir peritus multos erudit, et animæ suæ sua-
vis est. » Quia prædixerat de operibus-linguæ, nunc
continuatim de bonis malisve doctoribus sermonem
explicat. Qui enim peritus est in Scriptura sacra,
et verax sermone probusque moribus probatur, ejus
eruditio plurimis est profectuosa et salubris, ipsius-
que studium animæ suæ æternæ vitæ pariet suavi-
tatem.

CAPUT XII.

*De versuta et sophistica locutione, id est pompa
philosophica.*

« Qui autem sophisticè loquitur, odibilis est : in
« omni re defraudabitur. Non est enim illi a Domino
« data gratia ; omni sapientia defraudatus est. » In
hac sententia et versuta locutio reprehenditur, et
hæretica nequitia damnatur. Non ergo ad cor-
poris sensus, sed ad rationem animi disciplinæ
pertinent disputationis et numeri. In quibus a Deum
timentibus Veritas pie quæritur, et utiliter inveni-
tur, sed disputationis disciplina ad omnia genera
quæstionum, quæ in litteris sanctis sunt penetranda
et dissolvenda plurimum valet. Tantum ibi cavenda
est libido rixandi, et puerilis quædam ostentatio de-
cipiendi adversarium. Sunt enim multa quæ appel-
lantur sophismata, falsæ conclusiones rationum, et
plerumque ita veras imitantes, ut non solum tardos,
sed ingeniosos etiam minus diligenter attentos de-
cipiant. Proposuit enim quidam dicens ei, cum quo
loquebatur : « Quod ego sum, tu non es ; » at ille
consensit, verum enim erat ex parte ; vel eo ipso
quod iste insidiosus, ille simplex erat, tum iste ad-
didit : « Ego autem homo sum. » Hoc quoque cum
ab illo accepisset, conclusit dicens : « Tu igitur non
es homo. » Quod genus captiosarum conclusionum
Scriptura, quantum existimo, detestatur hoc loco,
ubi dictum est, « qui sophisticè loquitur, odibilis
est, » quanquam etiam sermo non captiosus, sed ta-
men abundantius quam gravitatem decet verborum
ornamenta consecrans sophisticus. In hac quidam
sophistica locutione denotantur hæretici, qui omnia
captiose et malitiose ad seducendum alios con-
struunt, hi odibiles sunt tam Deo quam etiam omni-
bus bonis hominibus : qui omni re utili et vera do-
ctrina defraudati sunt, quoniam non est illis data a
Domino gratia Spiritus sancti. Spiritus enim san-
ctus disciplinæ effugiet fictum, et in « animam ma-
levolam non introibit sapientia (Sap. i). » Unde et
sapientia cœlesti defraudati sunt, qui ea quæ Dei
sunt non sapiunt, sed ea quæ hominum, errantes et
in errore mittentes (Matth. xvi).

« Est sapiens animæ suæ sapiens, et fructus sen-
« sus illius laudabilis. » Qui enim vere est sapiens,
ea quæ ad salutem animæ suæ sentit, docet et fa-
cit, ideoque fructus sensus illius est laudabilis,
quoniam ea quæ Deo sunt placita mente tractat,
lingua profert, et utili operatione exercet.

« Vir sapiens plebem suam erudit, et fructus sen-
« sus illius fideles sunt. » Doctor quippe ecclesiasti-
cus commissam sibi plebem erudit verbo, et in-
struit exemplo, et fructus sensus illius, quos vel
scribendo vel etiam prædicando protulerat, sunt fi-
deles : quoniam in eis non reperiuntur hæreses et
schismatum perversitates. Unde fiet quod sequitur.

« Vir sapiens implebitur benedictionibus, et vi-
« dentes illum laudabunt. » Implebitur quidem bene-
dictione, quando remunerabitur cœlesti mercede :
et videntes illum laudabunt, quando Angeli boni et

sanctorum animæ considerantes ejus meritum, in A præni illius retributione congaudebunt, nec mirum, cum ipse paterfamilias serve bona merito in judicio futuro dicturus sit: « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Math. xxv). »

« Vita viri in numero dierum, dies autem Israel « innumerabiles sunt. » Quid est quod vitam viri in numero dierum comprehensam dicens addidit, dies Israel esse innumerabiles? nisi quod sanctorum vitam in cœlesti beatitudine ostendit esse æternam et infinitam. Quod autem vita præsens hominum certo numero in præsentia Dei et dispositione constituta sit, ostendit Job, dicens: « Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est. Constitui- sti terminos ejus quos præterire non poterit (Job. xiv). » At vero Israel dies, hoc est, sancti viri, qui recta fide et bonis operibus in hac præsentia vita Dominum semper coluit, post finem præsentis laboris pura mente serenum Dei vultum in cœlesti regno perpetualiter contemplatur. Cujus boni sicut nulla est labe, ita et gaudii nullus est finis.

« Sapiens in populo hæreditabit honorem, et non « men illius erit vivens in æternum. » De ipso sapiente hic dicit, de quo et superius qui plebem suam secundum veritatem catholicæ fidei erudit, cujusque sensus fructus fideles gignit, qui implebitur cœlesti benedictione, et laudem consequetur æternam. Ipse hæreditabit in populo, quia in corpore Ecclesiæ gloriosus manens hæreditatem supernæ patriæ spe lætabundus exspectat. Cujus nomen vivit in æternum, quoniam « in memoria æterna erit justus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem, » de quo ipsa Veritas in Evangelio fideles suos præcepit gaudere, quoniam hoc præciebat illis magnum præmium futurum esse. « Gaudete, inquit, et exultate, quoniam nomina vestra scripta sunt in cœlo (Luc. x). »

« Fili, in vita tua tenta animam tuam, et si fuerit « nequam, non des illi potestatem. Non enim omnia « omnibus expediunt, et non omni animæ omne ge- « nus placet. » Præcipit sapientia homini ut caute servet vitam suam, ne forte per incuriam in variis desideriis diffluat, et in peccati mortem decidat; ideo dicit ut tentet animam suam, hoc est, probet D animæ suæ voluntatem, et si fuerit perversa, non tribuat illi potestatem perficiendi eam, quia non omnia omnibus expediunt, et non omni animæ omne genus voluntatis vel actionis utile est. Proinde apostolus Paulus ut nos redderet cautos, scripsit dicens: « Probate spiritus si ex Deo sunt (I Joan. iv). » Et item: « Omnia autem probate, quod bonum est tenete, et ab omni specie mala abstinete vos (I Thess. v). » Et alibi: « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem (I Cor. vi, x). »

« Noli avidus esse in omni epulatione, et non te « effundas super omnem escam. In multis enim escis

« erit infirmitas, insatietas, aviditas et aplesia ap- « propinquat usque ad choleram. Propter crapulam « multi obierunt, qui autem abstinens est, adjiciet « vitam. » In his quidem sententiis juxta historiam laudat parcimoniam victus, et vituperat aviditatem et superabundantiam ciborum, quoniam usque ad nauseam et ad cholæræ infirmitatem perducit intemperantem. Mystice autem admonet ut in spiritalibus cibis simus temperantes, et nequid nimis, ne forte si voluerimus modum excedere scientiæ, incidamus in errorem, et propter superfluam scrutationem rerum incomprehensibilium veniamus in stultitiam maximam, unde mors et perditio certa nobis restat. Hinc quoque per Salomonem dicitur: « Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satietus B evomas illud, et perjures nomen Dei tui (Prover. xxv). » Hinc et Paulus docet, « non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut divisit Deus mensuram fidei (Rom. xii). »

CAPUT XIII.

De medico honorando.

(CAP. XXVIII.) « Honora medicum propter neces- « sitatem, etenim illum creavit Altissimus. A Do- « mino enim est omnis medela, et a rege accipiet « donationem. » Discretos nos vult esse in omni re, nec aliquid temere agere, quoniam omnia opera Dei non solum bona, sed etiam valde sunt bona. Unde non debemus ea spernere, quæ noverimus ad utilitatem nostram et sanitatem creatorem nostrum nobis procreasse; sed cum gratiarum actione ea percipere, et ad usus nostros convertere. Sunt corporales medici, sunt et spiritales; sed sicut corporales per herbarum medicinam curant corporum ægitudines, ita et spiritales per divinorum præceptorum medelam sanant animarum infirmitates. Utrique ergo cum honore habendi sunt, sed spiritales eo majoris reverentiæ sunt præferendi, quo eorum opera magis diuturna et magis salubria constat inveniri.

« Disciplina medici exaltabit caput ejus, et in con- « spectu magnatorum collaudabitur. » Disciplina medici spiritualis pariet animæ suæ gloriam sempiternam, et in conspectu sanctorum angelorum ac sanctarum animarum merces illi vitæ conferetur æternæ.

« Altissimus creavit de terra medicinam, et vir « prudens non abhorrebit illam. » De terrenis rebus providit Deus infirmitatibus humanis solatia, unde sane quis sapiens audet contemnere et despiciere illam? Non est enim contemnendum, quod a creatore omnium nostræ infirmitati misericorditer est prolatum.

« Nonne a ligno indulcata est amara aqua, ad « agnitionem hominum virtus illorum, et dedit ho- « mini scientiam Altissimus, honorari in mirabili- « bus suis, et in his curans mitigabit dolorem. » Veteris recordatur historiæ (Exod. xvii), ubi filii Israel ambulantes per desertum Sur, tribus diebus non inveniebant aquam. Tandem ergo venientes in

Mara, non bibere poterant aquas de Mara, eo quod A essent amaræ; sed ostendit Dominus lignum Moysi: quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. Ubi juxta historiam demonstrata est potentia Domini, medicabili arte per lignum in aquas dulcitas. Cujus facti mysterium in promptu est. Murmurat ergo populus videns aquas, et potare non sustinens. Mittit lignum Moyses in aquas, et factæ sunt dulces. Intellige amaras aquas occidentis litteræ, et legis habere figuram; quibus si immittitur confessio crucis, et passionis Dominicæ sacramentum jungitur, tunc efficitur aqua amara suavis, et amaritudo litteræ vertitur in dulcedinem intelligentiæ spiritualis. Unde et scriptum est: « Constituit Dominus legem populo suo et judicia, et tentavit eum. » Alio quoque sensu, quod aquæ amaræ ligno in se suscepto dulcescunt, B Additur præterea salutaris sacrificii oblatio, quæ maxime adjuvat infirmitatem animarum nostrarum, si ex pura mente offeratur, sicut sequens sententia probat.

« Et unguentarius faciet pigmentum suavitatis, et C unctionem conficiet sanitatis, et non consummabuntur opera ejus. Pax enim Dei super faciem terræ. » Diverso enim modo medici arte sua contra infirmitates diversas utuntur, hoc est, in cibis, in potibus, in emplastris, atque unguentis: ut juxta qualitatem morborum artis suæ accommodent congruum medicamentum, quod scilicet spiritales medici secundum artis suæ peritiam ad salutem salubriter facere solent animarum: exhibent fomenta doctrinarum, unguenta adhortationum, atque malagma assiduæ orationis. Medicabiles etiam potus atque cibos divinarum Scripturarum faciunt etiam, ubi necesse est, exustionem excommunicationis vel incisionis virgarum, ut quoquo modo possint, hominem ab ægritudine vitiorum perducant ad sanitatem bonarum virtutum. Quod autem dicit, non consummari opera ejus, significat quod usque ad finem mundi verus medicus noster non cessat per ministros suos quotidie sanitates in Ecclesia sua operari, donec in extremo examine per ejus gratiam totum quod mortale est absorbeatur a vita, et tunc fiet quod sequitur: « Pax Domini super faciem terræ, » quando assumpta morte in victoria resurgent mortui incorrupti, et transferentur ad possidendam patriam cælestis regni; sed quia interim, quousque hoc fiat, orationi semper insistendum est, et pro vitæ statu semper Dominum deprecandum, a peccatis quoque declinandum, et in bonis operibus pro viribus desudandum ostendit sequens sententia.

CAPUT XIV.

De orando Deo Patre in tempore infirmitatis, et tentationis et concupiscentiæ.

« Fili, in tua infirmitate non despicias teipsum, sed ora Dominum, et ipse curabit te. Averte a delicto et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum. » Jubet enim primum ne in infirmitate

desperemus nosmetipsos, quia desperatio affligit animam, et mortem illi parit certissimam: sed in igit oremus Deum, et ipsi curam commendemus salutis nostræ, qui Salvator est omnium hominum, maxime autem fidelium (1 Tim. iv). De quo Jacobus apostolus nos instruit, dicens: « Infirmatur aliquis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus, et si in peccatis sit dimittentur ei (Jacob. v). » Sed hoc tunc digne fit, si avertimus oculos mentis nostræ ab omni malo, et dirigimus manus nostras in bona operatione, et mundamus cogitationes cordis nostri ab omni dolo et nequitia: sic enim meremur exaudiri a Domino, et misericordiam ejus adipisci.

B Additur præterea salutaris sacrificii oblatio, quæ maxime adjuvat infirmitatem animarum nostrarum, si ex pura mente offeratur, sicut sequens sententia probat.

« Da suavitatem et memoriam similaginis, et im- pingua oblationem, et da locum medico, etenim C illum Dominus creavit: et non discedat a te, quia opera ejus sunt necessaria. » Panis ergo et vini sacrificium in memoriam Dominicæ passionis oblatum præcipue animarum vulnera curat, cum per sacerdotis ministerium in altare simul cum sacris orationibus Deo offertur. Unde sicut beatus Gregorius in libris Dialogorum ait: « Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare. Ita ut nonnunquam ipsæ defunctorum animæ hoc videantur expetere; et non solum defunctis, sed etiam vivis multum profuturum esse idem sacrificium creditur, si digne offeratur. » Hinc est quod audivimus quemdam apud hostes in captivitate positum, et in vinculis religatum fuisse, pro quo sua conjux diebus certis sacrificium offerre consueverat, qui longo post tempore ad conjugem reversus, quibus diebus ejus vincula solverentur innotuit, ejusque conjux illos fuisse dies, quibus pro eo offerebat sacrificium, recognovit. Hoc enim factum est gratia omnipotentis Dei, ut ex visibilibus rebus mortales discerent quanta spiritualis hostia pro animarum salute oblata invisibiliter possit operari.

D « Est enim tempus quando in manus illorum incurras; ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, et sanitatem propter conversionem illorum. Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici. » Hoc quod dicit tempus esse quando homo in manus medicorum incidat, tempus ægritudinis signat et molestiæ corporalis, quando qui male habent, necesse est ut curentur. Ipsa autem infirmitas juxta dispensationem Dei immittitur ad probationem vel emendationem electorum, ad correptionem vel ad damnationem reproborum. Unde dicit: « Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici. » Justum est enim ut qui superbiendo mandata Dei facere contempsit, castigatus per infirmitatem humili-

lietur; et quærat flagellatus opem, qui incolumis ante noluit intelligere sui benefactorem. Mystice vero sancti doctores et spiritales medici animarum semper opportunum tempus quærun, quando infirmis animabus congruam possint adhibere medicinam, orationibusque sacris virtutum operibus instanter Dominum deprecantur, ut dirigat opera eorum, et refrigerium præstet his qui variis vitiorum ægritudinibus laboraverunt.

CAPUT XV.

De exsequiis mortuorum, et temperamento tristitiæ.

« Fili, in mortuum produc lacrymas, et quasi « dira passus incipe plorare, et secundum iudicium « contege corpus illius, et non despicias sepulturam « illius. » Postquam de infirmitate ægritudinum et medicorum curatione disputavit, consequenter de exsequiis mortuorum sermonem protulit: quia sicut in infirmitate utilis est medicinæ curatio, ita et in morte necessaria est sepulturæ exhibitio. Sed tamen quia mortis miseria cogit hominem lacrymas fundere, et solemnes planctus legimus in defnactorum patrum factos exsequiis, modum in ipsa lacrymarum effusione et gemitu habere docet, ne forte tristitia abundantiore debilitetur corpus dolentium, et offendatur Deus per amentiam desperantium. Mortis enim sententia propter peccatum data est mortalibus, sed spei fiducia per gratiam Christi data est credentibus.

« Propter detractionem amare fer luctum illius « uno die, et consolare propter tristitiam, et fac luctum « secundum meritum ejus uno die vel duobus « propter detractionem. A tristitia enim festinat mors, « et cooperiet virtutem, et tristitia cordis fléctit cer- « vicem. » Propter detractionem, inquit, hoc est, propter abscissionem proximi condoleas casui ejus parvo tempore, et consolare in spe resurrectionis, ne tristitia nimia mittat te in interitum. « A tristitia enim festinat mors » animæ desperantis, et obscurat omnem virtutem bonæ actionis ejus, et fortitudinem cordis emolliet, et infirmari faciet.

« In abductione permanet tristitia, et substantia « inopis secundum cor ejus. » Ubi enim dolor immoderatus obtinet cor, et abducitur animus, ne recipiat consolationem, ibi permanet tristitia: quia hic incipit per doloris afflictionem, et in futura permanet pœna, propter diffidentiam supernæ consolationis. Veraciter enim temperatur substantia viri inopis animo secundum cor ejus, quia quantum deest illi in fide et spe, tantum illi crescit mœror in angustia et dolore.

« Non dederis in tristitia cor tuum, sed repelle « eam a te, et memento novissimorum. Noli oblivisci, neque enim est conversio, et huic nihil proderis, et temetipsum pessimabis. » Hujus loci quia per difficultatem orationis obscurus est sensus, dicamus aliquid quod lucidiore illum edisserat sermone. Nec occupet tristitia sæculi cor tuum quæ mortem animæ operatur, sed abjice eam a te, et memento novissimorum temporum, quia qualis hinc exis, talis ante judicem præsentandus eris, ut recipias propria

PATROL. CIX.

A corporis prout gesseras sive bonum sive malum. Proinde nunquam oblivioni tradas novissimæ horæ exitum, sed semper paratus esto, quia postquam hinc exieris, nequaquam ultra huc revertens spatium bene operandi habebis, et ideo cautus esto in omnibus, ne forte in obitu proximi plus æquo doceas, quia nihil proderis illi plorando, si temetipsum læseris doloribus immensis afficiendo.

« Memor esto iudicii mei, sic enim erit et tuum: « mihi heri, et tibi hodie. » Iudicium suum dicit obitum de hoc mundo, quod unicuique proprium est, tam præteritis quam etiam præsentibus: quia « nullus est homo super terram qui vivat, et non videat mortem. » Et bene dicit, « Mihi heri et tibi hodie, » ac si diceret: Quod in me jam completum est, in te modo instat implendum. Hæc admonitio bonorum patrum est, ut filios suos admoneant, quatenus discant in casibus priorum, suum quoque in præsentis sæculo diuturnum non esse statum, ac ideo præparent sibi bonorum operum viaticum, quo in futura vita cum sanctis angelis possint vivere in perpetuum.

« In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, « et consolare illum in exitu spiritus sui. » Hoc monet, ut in transitu morituri oblivioni memoriam ejus non tradat, sed in mente eam ad sui meliorationem continuo servet, et eum qui de hoc sæculo migrare incipit, fide corroboret, et spe confortet, quatenus in angustia ultimi temporis fide non deficiat, sed spem suam Deo committat, quia qui bene certantibus fidei merito promisit præmium, ipse sperantibus in se potens est sempiternum tribuere regnum.

« Sapientiam scribe in tempore vacuitatis, et qui « minoratur actu, sapientiam percipiet. » Docet ergo ut, dum vacat et otium habemus, sapientiam divinam discamus, et eam in tabulis cordis nostri scribamus, quia ille qui concupiscentiis carnis et voluptatibus sæculi servire desistit, ille Scripturam intente meditando supernæ contemplationis munere gaudebit; sed quoniam sapientiæ dono penitus extranei non sunt qui agriculturæ tempore opportuno insistent, et artificiorum singulorum, quibus in præsentis vita homines studiose laborant, peritiam habent, primum ergo eorum enumerat scientiam; deinde addens proponit illis veram sapientiam, quæ in agnitione voluntatis Dei, et in custodia mandatorum ejus per dilectionem consistit, ut ipsa arcem teneat dignitatis, quæ sola in rebus potestatem habet justis regiminis. Nos quoque, primum breviter historiam tangentes singulorum artificiorum, allegoriam deinde exponendo subsequamur:

« Qua sapientia replebitur, qui tenet aratrum, et « qui gloriatur in jaculo. Stimulo boves agitat, et « conversatur in operibus eorum, et narratio ejus « in filiis taurorum: cor suum dabit ad versandos « sulcos, et vigilia ejus in sagina vaccarum. » Quantum ad historiam pertinet, ostendit quod ex sapientiæ dono hoc habet homo, ut insistant utili labori, quo sibi et proximis suis prodesse possit, ut exerceat agriculturam, et curam agat in pastu

animalium atque jumentorum, quæ ad usum hominum creata sunt, ut victum et vestitum tam sibi quam suis præparet, quibus humanæ vitæ miseria in præsentis sæculo nutritur, et funditus carere non potest. Mystice autem qui tenet doctoris officium, et colere debet vomere evangelico corda hominum, gloriatur in jaculo divinorum testimoniorum, seminat verbum Dei stimulo exhortationis, agit brutos, quatenus non segniter vivant, sed fortiter in bonis operibus conversentur. Superbos quosque prædicationis sermone castigat, et disciplina evangelica domat, ut non vacent otio, sed carmen suam mace-rant, et desideria carnalia in se mortificantes, et vitia omnia a se exstirpare festinent, et virtutes spirituales pro eis plantare certent. Quod autem per boum et taurorum excitationem, vigiliis dicit pastoris esse in sagina vaccarum, ostendit boni rectoris esse officium, utriusque sexus curam habeat, et prædicationis studio eos pascat, alat et nutriat.

CAPUT XVI.

De singulis artificibus.

« Sic omnis faber et architectus, qui noctem tanquam diem transigit, qui sculpsit signacula et sculptilia, et assiduitas ejus variat picturam: cor suum dabit in similitudinem picturæ, et vigilia sua perficiet opus. » Quid per fabrum hunc et architectum, qui studiose nocte dieque, in opere suo laborat, ut signacula sculpet et hominis imaginem arte gemmaria formet, nisi prædicatores sancti insinuantur, qui omni tempore aut docendo, aut exhortando, aut bona exempla ostendendo auditores suos instituunt, quatenus interioris hominis virtutem eliciant, et ad conditoris sui imaginem animam humanam reformat? An non ille faber et architectus strenuus in arte sua fuit, qui in Epistolis suis ita scripsit, dicens: « Dei enim sumus adjutores; Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis: secundum gratiam quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat (I Cor. iii). » Unusquisque autem videat quomodo superædificet. Et alibi: « Filioli, inquit, mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Galat. iv). » Et in alio loco: « Renovamini, ait, spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est, in justitia et sanctitate veritatis (Ephes. iv). Et item: « Esote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione sicut et Christus dilexit nos (Ephes. v). » Et rursum: « Nolite, inquit, contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis, etc. (Ephes. iv). » Quot enim species virtutum sunt, tot operationes bonas et documenta doctores sancti in mentibus electorum et conversatione exprimere satagunt, ut sint sancti et corpore et spiritu, dicentes cum Apostolo: « Ipse autem Dominus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer vester spiritus et anima et corpus, sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi serventur (I Thes. v). »

« Sic faber ferrarius sedens juxta incudem et

considerans opus ferri, vapor ignis urit carnes ejus, et in calore fornacis concertatur. Vox mallei innovavit aurem ejus, et contra similitudinem vasis oculus ejus: cor suum dabit in consummatione operum, et vigilia sua ornabit in perfectionem. » Per fabrum ferrarium idem qui in architecto, hoc est ordo sanctorum prædicatorum exprimitur, qui juxta incudem, hoc est, juxta durum præsentis vitæ laborem sedens, arma spiritualia, documenta videlicet divina scribendo atque docendo fabricat, quatenus contra hostis antiqui tentamenta suos fortiter dimicare doceat, et hæreticorum atque philosophorum secta perversas devitare, atque persecutorum minas contemnere faciat. Hujus ergo fabri carnes, hoc est corpus, vapor ignis et calor fornacis urit, cum tribulatio et persecutio mundi eum fatigare non desistit. Vox mallei innovavit aures ejus, cum edicta principum terrorem tormentorum non cessant ingere sensibus illius; at ipse cor suum dabit, ut consummet opus officii sui, et vigiliis solertiæ suæ ad hoc impendit, ut vasa electarum animarum ad scientiæ et virtutum perfectionem perducatur. Unde Paulus apostolus horum armorum præcipuus fabricator quibusdam suis auditoribus ita scribens, ait: « Confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in cœlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et indui lorica m justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi). » Et quomodo in præsentis vitæ laborem his armis utendum sit, idem alibi ostendit, dicens: « In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores, et veraces, sicut qui ignoti et cogniti, quasi morientes, et ecce vivimus, ut castigati, et non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes et omnia possidentes (II Cor. vi). »

« Sic figulus sedens ad opus suum, et convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum, et innumera est omnis operatio ejus. In brachio suo formabit lutum, et ante faciem suam curvabit virtutem suam: cor suum da-

« bit ut consummet linitionem, et vigilia sua mundabit
« fornacem. » Et quid per figulum hunc, nisi ipsi,
de quibus supradictum est, sancti prædicatores
demonstrantur? Ipsi enim per diversa officia gradus
sui ministerium digne agunt, et doctrinam suam
secundum qualitatem auditorum temperant: quia
aliter admonendi sunt sapientes, aliter insipientes;
aliter fortes, aliter infirmi; aliter juvenes, aliter
senes; aliter viri, aliterque feminæ. Ipsi aratro
Evangelii excolunt agrum Domini; ipsi oves et ani-
malia Dominica pascunt pabulo verbi; ipsi sculptunt
signacula novi hominis in cordibus humanis; ipsi
per linguæ suæ ministerium fabricant arma virtutum;
ipsique fragiles et infirmos verbis et exemplis for-
mant atque confortant, quatenus eos efficiant vasa
honorabilia, et ad ministerium Dei aptissima. Hic
ergo figulus in operando convertit pedibus suis
rotam, cum præsentis vitæ volubilem conversatio-
nem per vestigia honorum operum suis sequacibus
convertit ad exemplum, qui sollicitudinem gerit sibi
commissorum, ut honorum operum insistant actibus,
qui suis factis infirmorum roborat operationem, et
humilitatis atque mansuetudinis eis præbet exempla;
qui cordis sui totam voluntatem ad hoc ponit, ut
quidquid asperum sit in moribus subditorum, leni-
tatis suæ leniat documento; ad hocque omnem
vigilantiam suam impendit, ut in cordis fornace igne
excoquens charitatis totam operationem discipulo-
rum, flamma consolidet dilectionis: quia totum opus
casus sui habet detrimentum, si charitatis illud non
coadunat glutinamentum.

« Omnes in manibus suis speraverunt, et unus-
« quisque in arte sua sapiens est. » Omnes videli-
cet sanctæ Dei doctores Ecclesiæ bonæ operationis
habent studium, et unusquisque eorum juxta distri-
butionem Spiritus sancti sanæ doctrinæ utile habet
donum: quia « alii quidem per Spiritum datur
sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secun-
dum eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spi-
ritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu: alii ope-
ratio virtutum, alii prophetia, alii discretio spiri-
tuum, alii genera linguarum, alii interpretatio ser-
monum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem
Spiritus, dividens singulis prout vult (1 Cor. xii). »

« Sine his omnibus non ædificatur civitas. Et non
« inhabitabunt nec inambulabunt, et in ecclesiam
« non transilient; super sellam iudices non sedebunt,
« et testamentum iudicii non intelligent, neque pa-
« lam facient disciplinam et iudicium, et in parab-
« lis non inveniuntur: sed creaturam ævi confirma-
« bunt, et deprecatio illorum in operatione artis,
« accommodantes animam suam, et conquirites
« in lege Altissimi. » Sine his omnibus, donis videli-
cet spiritualibus, non ædificatur civitas Ecclesiæ, et
non habitabunt fideles in ea, nec ambulabunt sancti
de virtute in virtutem, nec aulæ cœlestis illis pan-
detur introitus. Cathedram quoque honoris prædica-
tores Evangelii absque his rite non tenent, neque
intellectum legis Dei habere, imo nec sermonem

doctrinæ digne proferre, aut aliquid boni operis rite
agere poterunt. Unde quoque ipsi sancti doctores
charismate divino ad opus verbi se orlinatos agno-
scentes, creaturam humanam temporaliter a Deo
conditam, per prædictas species doni cœlestis in fide
et bona operatione confirmant; et deprecatio illorum
eum bonis actibus virtutum acceptabilis erit Deo,
quoniam animas suas dederunt pro fratribus suis
secundum præceptum legis Altissimi, qui in Evan-
gelio discipulis suis ait: « Hoc est præceptum meum,
ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Majorem hæc
dilectionem nemo habet, quam ut animam suam
quis ponat pro amicis suis (Joan. xv). » Quantum
autem divina sapientia excellat humanæ sapientiæ,
sequens sermo ostendit.

CAPUT XVII

*Sapientiæ laus, id est Filii Dei, quod per ipsam omnis
sapientia et prophetia sit: quia semper cum Patre
et cum Spiritu sancto opere et potentia ubique est.*

(CAP. xxxix.) « Sapientiam omnium antiquorum
« exquiret sapiens, et in prophetis vacabit. Narra-
« tionem virorum nominatorum conservabit, et in
« versutias parabolarum simul introibit. Occulta
« proverbiorum exquiret, et in absconditis parab-
« larum conversabitur. Et in medio magnatorum
« ministrabit, et in conspectu præsidis apparebit. In
« terram alienarum gentium pertransiet: bona enim
« et mala in hominibus tentabit. » Exquirat enim
homo ecclesiasticus, et diligentius discit sapientiam
patriarcharum et prophetarum, et ad scripta eorum
meditanda vacat, narrationem virorum nominato-
rum, hoc est apostolorum et evangelistarum, recte
credendo et bene operando conservat. In parab-
olis quoque evangelicis diligenter scrutando versatur,
et mysticum sensum in sententiis divinis exquirens,
latentem allegoriam in historica narratione investi-
gat, ut sciat quid luculentus sermo juxta moralita-
tem et fidei regulam utilitatis habeat, quidve juxta
allegoriam et anagogen spiritualiter accipiendum insi-
nuet. Hic ergo « in medio magnatorum ministrabit, »
cum inter catholicos doctores disciplinabiliter con-
versatur, et in ecclesiasticis officiis strenue mini-
strat; et hoc ut non laudem humanam appetat facit,
sed ut coram oculis interni inspectoris, qui præsi-
det cœlo et terræ, et dominatur omnium creatura-
rum, placeat. Nam et iste cum bene eruditus in lin-
gua divina per magistrorum catholicorum solertiam
fuerit, et ecclesiastica disciplina sufficienter instru-
ctus, doctoris officium accipit, et alienis gentibus,
quæ utique alienæ a veri Israël fide fuerunt, et
religione pertransiens prædicat verbum Dei, et ten-
tando probat ubi sanæ fidei possit introducere
veritatem, et ubi devotum auditorem inveniatur, ubi
ingratum et contemptorem.

CAPUT XVIII.

*Sapientia pandit quod orantibus Spiritus sanctus dat
intellectum, et tanquam imbrem emittit eloquia
dando, suggerendo, docendo, secundum Apostolum
dicentem: Spiritus postulat pro nobis, etc.*

« Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Domini.

« num, qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. Aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur. » Mores et vitam boni doctoris luculenter sapientia explicat, qui catholicæ fidei regulam servans tam verbo quam etiam exemplo præcepta Domini sine cessatione prædicat. « Tradit ergo cor suum ad vigilandum diluculo ad Dominum » ille qui corporis segnitiam a se repellit, et initium atque perfectionem omnium actuum suorum Domino commendat, quatenus ipse ejus intentionem, verba et totam conversationem secundum voluntatem suam dirigat : hoc quippe oratione pura assidue deprecatur, ut clementissimus iudex concedat sibi veniam delictorum et honorum operum magnificentiam tribuat.

« Si enim Dominus magnus voluerit, Spiritu intelligentiæ replebit illum. Et ipse tanquam imber mittet eloquia sapientiæ suæ : et in oratione consistebitur Domino. Et ipse diriget consilium ejus, et disciplinam, et in absconditis suis consiliabitur. Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, et in lege testamenti Domini gloriabitur. Collaudabunt multi sapientiam ejus, et usque in sæculum non delebitur. Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem. » Dat Dominus fideli suo oratori et diligenti cœlestis sapientiæ exquisitori Spiritum intelligentiæ, ut sciat quando et ubi et quomodo divina eloquia proferre debeat; ipseque dirigit consilium bonæ voluntatis et disciplinam rectæ conversationis ejus, et interna inspiratione illum consolatur ac roborat, ut divinorum testamentorum præcepta inter adversa mundi fiducialiter prædicare valeat. Unde multi sapientiam doctrinæ illius laudant, et honorum operum illius memoriam a generatione in generationem servant. Hæc ergo gratia quia non aliis data est nisi doctoribus Evangelii et gloriosioribus membris corporis Christi, quæ ab ipso capite per officium singulorum membrorum ministratur, sequens sententia testatur.

« Sapientiam ejus enarrabunt gentes, et laudem ejus nuntiabit Ecclesia. » Omnes ergo gentes imo in universis gentibus prædicando pronuntiat Ecclesia catholica laudem Christi, quod idem Filius Dei qui est virtus et sapientia Patris, totius sententiæ et prophetiæ atque omnium bonarum virtutum auctor sit, et distributor gratiarum spiritualium, unus et solus Deus cum Patre et Spiritu sancto regnans per omnia sæcula.

« Si permanserit nomen ejus, derelinquet plusquam mille : et si requieverit, proderit illi. » Hoc vult ostendere, quod bonus doctor, qui probabilis est actibus simul et doctrina, si vita longiore vivat multos lucretur, et plurimis fiat causa salutis; si autem obierit, ad æternam requiem migrabit, ubi merces condigna meritis illius a justo iudice recompensabitur. Unde et doctor gentium de agonis sui certamine præmiium certum sperans audenter ait :

A « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex (II Tim. iv.) » Et alibi : « Secundum, inquit, expectationem et spem meam in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut semper magnificentabitur Christus in corpore meo sive per vitam sive per mortem : mihi autem vivere Christus est, et mori lucrum. Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi et cum Christo esse, nullo enim melius; permanere autem in carne, magis necessarium est propter vos (Philip. i.) »

« Adhuc consiliabor ut enarrem, ut furore enim repletus sum in voce. » Intelligens enim vir sanctus per incitationem Spiritus, sapientiam Dei velle prioribus sermonibus adhuc plura addere, dicit se promptum animo astuare et secum consiliari, ut ea quæ adhuc restant de mirabilibus Dei enarret. Scilicet quomodo bonis bona, et malis mala secundum meritum operum suorum prævenient. Incitatque auditores suos, ut honorum operum fructum quandiu vivant gignere non cessent, dicens :

« Obaudite me, divini fructus aquarum, et quasi rosæ plantatæ super rivum aquarum fructificate. » Aquæ in Scriptura sacra aliquando Spiritum sanctum, aliquando scientiam sacram, aliquando scientiam pravam, aliquando tribulationem, aliquando autem defluentes populos, aliquando mentes fidem sequentium demonstrare solent; per aquam quippe sancti Spiritus infusio designatur. Sicut in Evangelio dicitur : « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, lumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii.) » ubi Evangelista secutus adjunxit : « Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (Ibid.) » Rursum per aquam sancta sapientia designatur, sicut dicitur : « Aqua sapientiæ salutaris potavit eos (Eccli. xv.) » Per aquam quoque prava scientia appellari solet, sicut apud Salomonem mulier quæ typum hæreseos tenet callidis suasionibus blanditur, dicens : « Aquæ furtivæ dulciores sunt (Prov. ix.) » Aquarum ergo nomine nonnunquam solent tribulationes intelligi, sicut per Psalmistam dicitur : « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (Psal. lxxviii.) » Per aquam populi designantur, sicut per Joannem dicitur : « Aquæ vero sunt populi (Apoc. xvii.) » Per aquam quoque non solum fluxus decurrentium populorum, sed etiam honorum mentes prædicamenta fidei sequentium designantur, sicut propheta ait : « Beati qui seminatis super omnes aquas (Isa. xxxii.) » Et per Psalmistam dicitur : « Vox Domini super aquas (Psal. xxviii.) » Hoc ergo in loco quid aquarum nomine nisi electorum corda designantur? quæ per intellectum sapientiæ auditorum jam supernæ vocis acceperunt. « Obaudite, inquit, me, divini fructus aquarum, et quasi rosæ plantatæ super rivum aquarum fructificate; » ac si diceret : Attendite ad doctrinam meam, per baptismum

regenerate uberes mentes electorum, et fructum martyrii in discursu mortalis vitæ gignere non formidate; quia odorem suavissimum et sacrificium acceptabile Domino inde profertis. Unde subiungitur:

« Quasi Libanus odorem suavitatis habet. Florete, flores, quasi lilium et date odorem, et fronde in gratiam, et collaudate canticum: et benedicite Deum in operibus suis. » Nam Propheta passionem martyrii Domino gratissimam esse agnoscens, in psalterio ait: « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo. Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal.* cxv). » Et quoniam sicut rosæ martyrium, ita et lilium castitatem significat, ut ostendat utrumque nostro conditori acceptabilissimum fore, dicit: « Florete, flores, quasi lilium; » ac si patenter dicat: Date flores jucundissimos cum castitate cœlestium virtutum, quarum odor et frondes spargantur per totum orbem ad exemplum animabus fidelium; hoc est quippe laudare canticum et benedicere Dominum in operibus suis, ut corde, ore, simul et opere pro bonis suis totus homo gratias suo referat conditori.

« Date nomini ejus magnificentiam, et confitemini illi in voce laborum vestrorum. » Dat enim nomini Domini magnificentiam, qui bene conversans rite prædicat ejus potentiam, ut illi qui rectam prædicationem ejus audiunt, et bonos actus considerant, reddant pro hoc laudes Domino, et condignas gratiarum actiones. Juxta illud Dominicum præceptum: « Sic, inquit, luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est (*Matth.* v). » Hinc est et illud quod in Dominica Oratione oramus Domino dicentes: « Sanctificetur nomen tuum (*Matth.* vi); » ut ejus sanctitatem et voce prædicemus, atque in bonis exemplis aliis demonstremus. Cæterum illis, qui scelerata conversatione et reprobis moribus Deum inonorant, dicit Scriptura: « Per vos enim nomen Dei blasphematur inter gentes (*Rom.* ii). » Quorum quidem finis interitus, et gloria erit in confusionem eorum qui terrena sapiunt. Sed quid sapientia fidelibus adhuc dicat, videamus.

« In canticis laborum et in citharis, et sic dicetis in confessione: opera Domini universa bona valde. » Hoc est enim quod superius diximus, ut labiis et actibus Dominum prædicemus. Proinde Propheta in psalmo justos ad laudandum Deum exhortans dicit: « Gaudete, justi, in Domino, rectos decet collaudatio. Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei (*Psal.* xxii). » Cithara est lignei ventris, in imo sita concavitas, quæ sursum chordarum fila transmittens, sonis dulcissimis percussa proloquitur; quæ ideo tale nomen accepit, quoniam cito iteratione percussitur. Huic merito comparantur opera, quæ de terrenis rebus ad supernam gratiam porriguntur, id est dum esu-

rientem pascimus, dum nudum vestimus, dum agrorum visitamus, etc., quæ licet videantur carnalia, divinitatis tamen amore peraguntur. Citharizamus quoque, cum in passionibus nostris vel damnis securi ac læti dicimus: « Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum (*Jab.* i). » Psalterium vero decachordum est, quod ordine converso alvum citharæ in superioribus habet, unde ad inferiorem partem canora fila descendunt, cui præcepta decalogi convenienter aptantur: quia secundum formam instrumenti hujus de supernis venientia Domini jussa suscipimus; et considera quia solum est instrumentum musicum, quod pro excellentia sui decachordum dicitur; non enim hoc de cithara vel de

aliis hujusmodi instrumentis lectum esse meminimus. Decachordum vero psalterium (sicut veteres dixerunt) et illud nobis indicat sacramentum, ut referamus tria ad Deum, quia Trinitas est. Id est primum quod ait: « Non habebis deos alienos coram me. » Secundum: « Non facies tibi sculptile. » Tertium: « Non assumes tibi nomen Dei tui in vacuum (*Exod.* xx). » In quo conjungit et de sabbato. Septem vero quæ sequuntur ad dilectionem dixerunt proximi pertinere. Id est, « Honora patrem tuum et matrem. Non occides, non mœchaberis, non furum facies, non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, non concupisces domum proximi tui, nec desideres uxorem ejus, etc. » Sic totius decachordi psalterii virtus perfecta nobis et honorabilis indicatur. Psallimus quoque et decem chordis, quando in quinque sensibus carnalibus, et in quinque spiritalibus probabili nos conversatione tractamus. Verum ista quæ dicimus non sunt extra nos posita, sicut in musica disciplina, in nobis est psalterium: imo ipsa organa nos sumus, quando ad similitudinem eorum per gratiam Domini actuum nostrorum qualitate cantamus. Hoc autem et illo exemplo datur intelligi, ubi ait: « In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi (*Psal.* lv). » Quod enim jubet ut in confessione dicamus opera Domini universa bona valde; aut hoc vult juxta historiam demonstrare, quod omnia opera Domini quæ fecit ab initio a bono creatore, bona creata sunt; juxta illud quod scriptum est in Genesi: « Vidit Dominus cuncta quæ fecit, et erant valde bona (*Gen.* i): » aut juxta allegoriam: Omnia quæ fecit Deus Pater per Christum in restauratione generis humani, universa opera sunt bona valde: quia ut Paulus testatur: « In ipso complacuit Deo Patri in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia quæ in cœlis et quæ in terris sunt. » In quo etiam sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ ejus (*Ephes.* i). Unde justum est, ut semper laudem ei sine cessatione et gloriam omni tempore dicamus.

« In verbo ejus stetit aqua, sicut congeries: et in sermone oris ejus, sicut exceptoria aquarum: »

« quoniam in præcepto ipsius placatio fit, et non est minoratio in salute illius. » Omnia enim opera sua per Verbum suum, hoc est unigenitum Filium, Deus Pater fecit. Unde scriptum est : « Quia ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt (*Psal.* xxxii). » In verbo enim ejus stetit aqua sicut congeries, quando congregavit aquas in unum, et apparuit arida, fecitque firmamentum in medio aquarum, et divisit aquas ab aquis; nec extra ordinem suum relabi poterunt, sed juxta modum suam locata consistunt, situmque conservant. Sive aliter, aqua stetit sicut congeries, quando in transitu fluviorum Israel de Ægypto aquæ maris Rubri divisæ sunt; de quo Scriptura narrat, quod aquæ eis essent quasi pro muro a dextris et a sinistris (*Exod.* xiv). Juxta mysticum vero sensum, aquæ persecutionum, de quibus præcatur Propheta se salvari, dicens : « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (*Psal.* lxxviii), » verbo Domini coercentur, nec ultra dispensationem ejus procedere possunt; quoniam creator omnium opem misericordiæ suæ fidelibus suis impendit, nec est invalida manus omnipotentis, quin liberationem et salutem conferat electis suis. Sunt enim in conspectu Dei hi qui tribulant, et hi qui tribulantur, nec quidquam eum latet. Unde et sequitur :

« Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis ejus. A sæculo et usque in sæculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu ejus. » Præscientia ergo Dei omnia antecedit, et quidquid temporaliter fit in mundo, ante omnia tempora coram eo præsens erat. Unde nihil novum, neque mirabile in conspectu ejus : quoniam omnia quæ fuerunt, et quæ sunt, atque quæ futura sunt, ipse uno intuitu comprehendit, et semper sibi præsentia consistunt. Unde et Apostolus de unigenito Filio ita scripsit, dicens : « In Christo enim Jesu, non est in illo est et non, sed est in illo est (*I Cor.* i). » Et item : « Jesus, inquit, Christus heri et hodie : ipse in sæcula sæculorum (*Hebr.* xiii).

« Non est dicere, quid est hoc, aut quid est illud? » omnia enim in tempore suo quærentur. » Curiosos nos velat esse, et ineptos scrutatores latentium rerum, quas nos non convenit scire, et animi nostri intellectum adhuc latent. Cuncta enim in tempore suo manifestabuntur, scilicet « quando, juxta Pauli sententiam, venerit Dominus, et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (*I Cor.* iv) : » huic simile est illud quod in Ecclesiaste scriptum est : « Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo (*Eccles.* v). Et item : « Cuncta fecit Deus bona in tempore suo : et mundum tradidit disputationi eorum. Ut non inventiat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem, cum omnia suo labantur tempore, et sit tempus destruendi, vel ædificandi, acquirendi, tacendi, loquendi, » etc., quæ dicta de temporum contrarietate sunt, frustra conatur extendere; et breves vitæ labores putamus.

A perpetuos, nec contenti sumus secundum Evangelium malitia diei, nihilque in crastinum cogitamus; Deus enim omne quod fecit bonum est, quia vicissim juxta dispositionem Dei bonum unumquodque opus. Dedit quoque Deus mundum ad inhabitandum hominibus, ut fruatur varietatibus temporum, et non quærant de causis rerum naturalium, quomodo creata sint omnia, quare hoc vel illud ab initio mundi usque ad consummationem fecerit crescere, manere, mutari.

« Benedictio illius quasi fluvius inundavit; et quomodo modo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira illius gentes, quæ non exquisierunt eum, hæreditabit. » Benedictio ergo Dei et gratiæ illius donum super timentes eum abundat, et tanquam fluvius aquæ viventis. De qua ipsa Veritas ait : « Qui biberit aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (*Joan.* iv). » Largiter eos irrigat, ita ut illud in eis impleatur, de quo idem Dominus ait : « Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan.* vii); » et contrario vero aquæ celestis vindictæ illos suffocant, qui increduli ejus dictis exstiterunt, et legem ejus non exquisierunt ut custodirent mandata ejus : sicut in diebus Noe liberatis per arcam Dei cultoribus, impii et increduli, qui viriditatem rectæ fidei et bonorum operum non habuerant, cataclysmi inundatione perierunt (*Gen.* vii).

« Quomodo convertit aquas, et siccata est terra, et vitæ illius viis illorum directæ sunt : sic peccatoribus offensiones in ira ejus. » Quomodo ergo post diluvii effusionem aquæ ibant euntes et redeuntes, ut iterum appareret arida, et terra fructus suos geminaret, ita etiam post extinctionem impiorum, data est facultas electis Dei, ut proferrent fructus bonorum operum. Quod autem dicit vias Domini viis illorum esse directas, ostendit retributiones illius secundum merita ipsorum esse dispensatas : « Vias enim Domini sunt judicia ejus : vitæ autem hominum, opera illorum. » Unde Dominus « qui justus est in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, et reddit unicuique secundum opera sua (*Rom.* ii), custodit omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet (*Psal.* cxlii). » Unde et sequitur :

« Bona bonis creata sunt ab initio : sic nequissimi mis bona et mala. » Bona quippe vitæ æternæ præparata sunt bonis ab initio. Unde Dominus dicturus est in judicio his qui a dextris ejus erunt : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (*Math.* xxv) : » nequissimis vero boni et mala : bona quippe, si se converterint a peccatis suis, et egerint poenitentiam; mala autem, si perseveraverint in errore et delictis suis, et poenitentiam agere neglexerint, quibus judex justissimus terribiliter dicet in extremo examine : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (*Math.* xxv); » sicque ibunt impii in supplicium æternum : justi autem in vitam æternam.

CAPUT XIX.

Narrat Sapientia, humanæ vitæ intima pandens, necessariorum rerum instrumenta.

« Initium necessariæ rei in vita hominum aqua, ignis, et ferrum, et sal, lac, et panis similialia, et mel et botrus uvæ, oleum, et vestimentum. « Hæc omnia sanctis in bonum : sic et impiis et peccatoribus in mala convertentur. » Narrat sapientia humanæ vitæ initia, pandens necessariorum rerum instrumenta, ut compercat humanos animos a luxu mundi et illicitarum rerum concupiscentia. Aquæ enim et ignis elementis maxime corporalis vita nutritur; et ferri materies ad instrumentum diversarum artium tributa est : sic et sal ad condiendos cibos, ad comperendam putredinem providentia divina collocatum est. Ita quoque et ante diluvium fructu terræ, et naturali cibo vescebantur homines, nondum quoque illis carniæ esu concessio; sed quia ipsæ res omnes bonæ a bono creatore ad usum hominum creatæ sunt, illi eis temperate utuntur, et secundum mandata viventes, in omnibus discretionem habere contendunt, ipsis nimirum res bonæ ad futura bona adipiscenda adminiculo fiunt. Illis autem qui illecebris sæculi deserviunt, et bonarum rerum nequissimum usum habent, pœnæ futuræ eis præparatio fit, eo quod bonis præsentibus illicite abutentes futura bona querere neglexerunt.

« Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt : et in furore suo confirmaverunt tormenta sua. » De malignis spiritibus dicit, quos bonus creator bonos in initio creavit; sed ipsi propter superbiam suam (cujus fuerunt iidem primi inventores) de cœlesti gaudio in miseriam maximam corruerunt; postquam autem homo a Deo conditus per diaboli suggestio-

A nem seductus est, juste in ejus potestatem traditus est, quia Domini sui mandata transgrediens, inimici nefandi perversis suasionibus consensus, et ita Deus omnipotens (qui est summe bonus, imo summum bonum, universorum ordinator optimus) homines superbientes sub dominio superbiorum angelorum subegit, ut ab ipsis correpti discerent, quantum distat inter veri et piissimi Domini, et inter tyranni crudelissimi servitutem; ipsi vero demones et tortores hominum atrocissimi in furore suo confirmant tormenta sua, qui in futuro judicio pro nequitia propria et humani generis seductione, supplicia subibant æterna; sed quoniam illi in novissimo tempore maxime humano generi infesti erunt, et ejus interitum tunc præcipue meditabantur quando solvetur Satanæ de carcere suo, et exhibit ut seducat gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog et Magog, et congregabit eos in prælium, quandoque revelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam ipse sit Deus, vir Deo deditus hoc prophetico more præannuntiat, dicens :

« In tempore consummationis effundent virtutem, et furorem ejus qui fecit illos placabunt. » Tunc enim secundum Evangelicam attestationem, erunt dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus usque nunc, neque fient : « Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro : sed propter electos, quos elegit, breviabit dies (Matth. xxiv). » Et bene dicitur : « Et furorem ejus, qui fecit illos confundent, quia in iniquitatibus suis et in inimicitia quam contra Ecclesiam Christi habent, cœlestem in se vindictam provocare non timent.

LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

Sapientia narrat quod propter peccata hominum vindicta procedat, id est, fames, bellum, siccitas, et sterilitas, et mortalitas.

« Ignis, grando, fames et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt. Bestiarum dentes, et scorpiones, et serpentes, et rhomphæa vindicans in exitum impios. In mandatis ejus epulabuntur, et super terram in necessitate præparabuntur, et in temporibus suis non præterierit verbum. » Quando enim homo a Deo creatus, subditus creatori suo parebat, nihil adversitatis sustinebat, sed omnia illi prospere eveniebant, cunctaque animantia terræ sub sua dominatione tenebat. Cum autem superbiendo præceptum creatoris sui transgredielatur, de felicitate paradisi ejectus, in hanc convallem lacrymarum decidit, ubi diversis calumniis agitabatur; ibi enim laborando sterilem terram habebat, quæ pro frumento spinas et tribulos germinavit, ipsisque elementis vapulabat. Unde famis necessitatem passus ægritudinibusque affectus, tandem mortis damnum

suscipiebat. Similiter et animantia atque reptilia terræ, quæ prius sub eo mitia et mansueta fuerunt, post peccati commissum in contrarietatem et noxietatem illi vertebantur, quia rhomphæa cœlestis vindictæ in impiis divinum judicium exercebat. Quod autem dicitur : « In mandatis ejus epulabuntur, et in necessitate præparabuntur : » insinuat quod juxta supernam sententiam immissa ultio peccatores tempore opportuno devastat; cui simile est illud quod in cantico Deuteronomii ex divina persona prolatum legitur : « Exacuum velut fulgur gladium meum, et aget judicium manus mea, et retribuam judicium inimicis, et his qui oderunt me reddam; inebriabo sagittas meas in sanguine, et gladius meus manducabit carnes, a sanguine vulneratorum, a captivitate, a capite principum inimicorum (Deut. xxxii). »

« Propterea ab initio confirmatus et consiliatus sum, et cogitavi, et scripta dimisi. » Hæc quidem sententia ad superiora respicit ubi scriptum est : « Non est dicere, quid est hoc? aut quid est illud? omnia enim in tempore suo quærentur (Eccli.

xxxix). » Vidit enim sapiens vir incomprehensibilia Dei judicia esse, et investigabiles vias ejus; et non ausus est temere aliquid loquendo aut scribendo de eis proferre, sed temperate de operibus Dei magnificis disputans causam et modum divino consilio atque decreto manifestum dimisit. Unde subjungitur :

« Omnia opera Domini bona, et omne opus hora sua subministrabit. Non est dicere : Hoc illo nequius est : omnia enim in tempore suo comprobantur. » Huic loco consonum est, quod in Ecclesiaste legitur : « Ne dicas, quid putas causæ est, quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt? stulta est enim hujuscemodi interrogatio (Eccle. vii). » Unde nec vetus sæculum præsentis præferendum est, quia unus utriusque conditor est Deus. Virtutes bonos viventi faciunt dies; vitia, malos: ne dicas ergo meliores fuisse dies sub Moyse et sub Christo quam modo sunt, nam et illo tempore plures fuerunt increduli, et dies eorum mali facti sunt; et nunc credentes multi recipiuntur: de quibus Salvator ait : « Beati qui me non viderunt et crediderunt (Joan. xx). » Omnia enim opera Dei sunt bona, et sub dispensatione conditoris sui consistunt universa, ac ideo de judiciis Dei mirabilibus potius silendum est homini quam loqui, quia sub ejus regimine ordo discurrit totius sæculi.

« Et nunc in omni corde et ore collaudate et benedicite nomen Domini. » Hoc enim unicam consilium nobis datur, ut videntes mirabilia Dei, et opera ejus magnifica, non incaute ea discutere præsumamus. Sed magis creatorem optimum corde, ore et opere laudemus, benedicamus, atque glorificemus, quia ipse solus est quem toto corde, tota anima, tota virtute diligere jubemur; et ejus præcepta servare, in ejusque servitio quotidie consistere debemus, quatenus a bono Domino ut utiles servi in furore iudicii pro recta fide et bono opere coronemur.

(CAP. XL.) « Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium. » Hoc est quod alibi scriptum est : « Homo ad laborem nascitur (Job. v); Occupatio ergo magna creata est omnibus hominibus, quia protoplastus humani generis parens, ita a Deo conditus est, ut utili operationi insisteret, sed tamen sine afflictione aliqua atque labore. Unde in Genesi legitur : « Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum (Gen. ii). » Postquam autem in prævaricationis culpam decidit, mox justo Dei iudicio de felicitate paradisi eiectus, in hanc convallem miseriarum devolutus est, ubi ipse et progenies ejus quotidie cum labore operans, laboris sui fructum vix atque difficile inveniret; et merito, ut qui noluit præceptum cum felicitate servare, pœnam inobedienciæ simul cum labore sustineret, dicente ad eum Domino : « Maledicta terra in opere tuo : in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedēs her-

A has terræ. In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es : quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. iii). » Unde bene dicitur, « Jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum » positum esse, « usque in diem sepulturæ in matrem omnium : » hoc est, ab exordio nativitatæ humanæ, quando cum genitrix in doloribus et ærumnis peperit, usque in diem defunctionis, quando in terram, quæ est mater omnium mortalium, mortua caro sepelietur. Huic ergo loco simile est illud, quod in Job scriptum est : « Militia est vita hominum super terram (Job. vii) » : sive ut alia translatio habet, « Tentatio est vita hominum super terram : » quietus homo possidere carnem potuit, si bene ab auctore conditus possidere voluisset; cumque se erigere contra conditorem studuit, in semetipso protinus carnis contumeliam invenit; sed quia cum culpa simul ab originae etiam pœna propagatur, incerto infirmitatis vitio nascitur, et quasi nobiscum hostem dedocimus, quem cum labore superemus. Ipsa ergo hominis vita tentatio est, cui ex semetipsa nascitur unde perimatur; quæ etsi semper ex virtute succiderit quod ex infirmitate generat, semper tamen ex infirmitate generat quod ex virtute succidat; sic itaque humana vita tentatio est, ut etsi jam ab iniquitatis perpetracione compeccatur, in ipsis tamen bonis operibus, modo malorum memoria, modo seductionis caligine, modo intentionis sæ interruptione fuscetur.

« Cogitationes eorum et timores cordis, adinventio expectacionis, et dies definitiois. » Nunc incipit enumerare quæ mortales mala propter peccata sua sustineant, hoc est, sollicitudines varias mentis, et timores cordis, adinventiones diversæ operationis, quibus in diebus expectacionis (quia mortem expectant) affligantur, et ad ultimum in die definitiois sententiam certam iudicis pro meritis suis accipiant; et quia justus iudex personam cujuslibet non accipit, sed omnes secundum æquitatem iudicii sui iudicat, sequens sententia probat.

« Et residentes super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra et cinere: ab eo qui utitur hyacintho et portat coronam, usque ad eum qui cooperitur lino crudo; furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio. » Deus enim personam hominis non accipit, quoniam Dominus justus iudex est, et non est apud illum gloria personæ, nec accipit personam in paupere, sed reddit unicuique secundum opera sua. Furor enim et zelus, ostenditur in vindicta, quando peccatores pro delictis suis cruciabantur in pœna, ubi tumultus est et fluctuatio, quia « nullus ordo, sed perpetuus horror ibi inhabitat (Job. x). » ubi timor mortis est, et iracundia perseverans, et contentio. Vere ibi timor est mortis, ubi continuum incendium est gehennæ ignis; iracundia perseverat et contentio, quoniam nulla pax ibi est, et nulla doloris mitigatio. Isaias propheta de reprobis et de supplicio mancipatis, longe ante præfixit : « Veritas

eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur, et erunt et usque ad satietatem visionis omni carni (*Isa. LXVI.*) Quid enim horribilius dici, quid cogitari potest, quam damnationis vulnera suscipere, et dolores vulnerum nunquam finire! In huius vitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati jam cœperit quod metuebat. Inferni ignibus reprobi traditi, et in suppliciis dolorem sentiunt, et in doloribus angustia, pulsante semper pavore, feriuntur, ut quod timent tolerent, et rursum quod tolerant sine cessatione pertimescant: hic flamma quæ succendit, illuminat: illic ignis qui cruciat, obscurat; hic metus amittitur, cum tolerari jam cœperit quod timebatur: illic et dolor dilaniat, et pavor angustat.

Et in tempore refectionis in cubili, somnus mortis immutat scientiam ejus: modicum tanquam nihil in requie. Tempus refectionis dicit tempus remunerationis, quando corpore condito in cubili sepulcri, anima locis pœnalibus pro peccatis suis deputatur. Tunc somnus mortis immutat scientiam ejus, quia longe aliter tunc sentit de actibus suis, quam ante in hac vita sentiebat; quia tunc omnia manifestabuntur, quæ prius fuerunt occulta; atque a malignis spiritibus ei in memoriam reducuntur, quæ hic negligebantur aut oblivioni tradebantur. Tunc enim impletur quod Salvator ad Hierusalem de subversione flendo prædixerat: Venient, inquit, dies in te, et circumdabuunt te undique inimici tui vallo, et circumdabunt te, et coangustabunt te undique, et ad terram consternent te, et filios tuos qui in te sunt (*Luc. XIX.*) Maligni quippe spiritus undique animam angustant, quando ei non solum operis, verum etiam locutionis atque insuper cogitationis iniquitates replicant, ut quæ prius se permulta dilatavit in scelere, ad extremum de omnibus angustetur in retributione. Tunc anima per cogitationem reatus sui ad terram consternitur, cum caro, quam vitam suam credit, redire ad pulverem urgetur. Tunc in morte filii illius cadunt, cum cogitationes illicitæ, quæ modo ex illa prodeunt, in extrema vitæ ultione dissipantur. Tunc modicum tanquam nihil est in requie, quia licet caro mortua et insensibilis a doloribus ad tempus requiescere videatur in terra, anima tamen vivens ante iudicii diem sentit dolorem, et in die resurrectionis ipsum corpus per quod peccavit immortale recipiens, in pœnas vivet sempiternas. Horrendo igitur modo erit tunc reprobi dolor cum formidine, flamma cum obscuritate, si sic videlicet a damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet. Ut quia a voluntate conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viverent, in eorum quandoque interitu ipsa a suis qualitibus etiam tormenta discordent, quatenus quo se impugnent cruciatus augeant, et cum varie prodeant, multipliciter sentiantur: quia inferni supplicia in se demersos et ultra vires cruciant et in eis vitæ subsidium extinguentes servant, ut sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine ter-

Amino cruciatus vivat, quia et ad finem per tormenta properat, et sine fine deficiens durat. Inferni supplicii peccatoribus deditis, sit miseris mors sine morte, finis sine fine, defunctus sine defunctu, quia et mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit, et mors perimit, et non exstinguit; dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat; flamma comburit, sed nequaquam tenebras decutit; quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quia non suam per omnia qualitatem tenent. Quamvis illic ignis et ad consolationem non lucet, tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet, sequaces quoque suos secum in tormentis reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt; quatenus qui eorum vitam carnaliter

Bcontra præcepta conditoris amaverant, ipsorum quoque eos interitus in augmentum suæ damnationis alligat. Quod et Evangelio testante colligimus, in quo, Veritate nuntiante, dives ille, quem contigit ad æterni incendii tormenta descendere, quinque fratrum meminisse describitur, qui Abraham petit, ut ad eorum eruditionem Lazarum mitteret, ne illuc eos quandoque venientes par pœna cruciaret (*Luc. XVI.*) Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminit, constat procul dubio quia ad augmentum supplicii paulo post potuit etiam præsentem videre; et hæc unde peccantibus talia veniant manifestatur, cum subditur:

Et ab eo in somnis quasi in die respectus: conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui exserit in die belli. In tempore salutis suæ exsurxit, et admirans ad nullum timorem, cum omni carne ab homine usque ad pecus. Et super peccatores septuplum. Ideo enim mali cruciabantur in pœna gehennæ, quia in tempore sibi indulto non prævidebant, ut peccare desinerent, et bonis operibus insisterent; æstimaverunt enim per prosperitatem mundi, quasi per somnum delusi, quod tempus pacis esset, et non dies belli, cum ad hoc tantum spatium temporalis vitæ homini concedatur, ut per bonum certamen pervenire festinet ad præmium vitæ æternæ. In tempore ergo salutis suæ, de quo Paulus ait: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, exsurrexit (*II Cor. VI.*) hoc est, non ad bene operandum se levavit, sed in superbiam se erexit, ut cupiditate terrenarum rerum æstuans, sine ullo timore Dei contra omnem conditionem hominum confligeret, scilicet contra nobiles et ignobiles, contra infirmos et potentes, contra divites et pauperes, contra viros et feminas, ut sive per dolum, sive per violentiam quæcumque posset, ab eis auferret sibi vindicaret. Unde super taliter peccantes septupla, hoc est, plena et perfecta venit vindicta, ut qui tempore vitæ corporalis, quod septenario dierum numero discurrat, peccare non cessaverunt, sine ullo fine et absque ulla requie in tormentis cruciantur. Unde et subjungitur:

Ad hæc mors, sanguis, contentio et rhomphæa, et oppressiones, fames, et contritio, et flagella: su-

« per iniquos creata sunt hæc omnia, et propter
 « illos factus est cataclysmus. » Propter peccati enim
 commissum ad vindictam homini a justo iudice pœna
 multiplex deputata est, ut per hanc correptus de
 perpetratis malis pœnitentiam ageret, et de cætero
 caveret ne in similem ruinam incideret; sed ille non
 emendare studuit culpam, quin potius augere: qua-
 propter ob multa ejus peccata et scelera nefanda
 factum est ut justus arbiter diluvium toti infunderet
 orbi, deleretque hominem quem creavit, de superfi-
 cie terræ, nisi tantum octo animas, quæ ad repara-
 tionem generis in arca servabantur. Unde scriptum
 est: « Videns Dominus quod multa malitia hominum
 esset in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset
 ad malum omni tempore, pœnituit eum quod homi-
 nem fecisset in terra, et tactus dolore cordis in-
 trinsecus: Delebo, inquit, hominem quem creavi, a
 facie terræ, ab homine usque ad animantia, a reptili
 usque ad volucres cœli: pœnitet enim me fecisse eos
 (Genes. vi). » Sed ad comparationem futuræ pœnæ
 parvum est omne quod in præsentia homo patitur, quia
 tormenta præsentia finem habent, futura autem nullo
 termino finiuntur.

« Omnia enim quæ de terra sunt, in terram con-
 « vertentur. Et aquæ omnes in mare revertentur. »
 Hæc simile est illud quod in Ecclesiaste legitur:
 « Omnes torrentes vadunt in mare, et mare non
 adimpletur: ad locum de quo torrentes exeunt, illic
 ipsi revertuntur ut iterum fluant (Eccle. i). » He-
 bræi sub torrentium et maris nomine per metapho-
 ram homines significari arbitrantur, quod in terram
 unde sumpti sunt redeant; et torrentes vocentur non
 flumina, eo quod cito infunditur, nec tamen impletur
 terra multitudine mortuorum. Porro si ad altiora
 conscendamus, recte currentes aquæ in mare, unde
 et substituerunt revertentur; et, nisi fallor, absque
 additamento nusquam torrens in bonam partem legi-
 tur: mare autem insatiabile, quomodo et in Pro-
 verbis filix sanguisugæ (Prov. xxx). Unde dicitur,
 « Mare non adimpletur (Eccle. i). »

« Omne munus et iniquitas delebitur, et fides in
 « sæculum stabit. » Omnis videlicet quæstus pecu-
 niarum, qui per avaritiam colligitur, simul cum pos-
 sessore suo de præsentia vita interiet, et rapacitas
 ejus finem habet, sed sceleris illius pœna perseverat
 perpetua. Fides autem sanctorum, quæ per dilectio-
 nem operatur, et misericordiæ jura custodit, Serva-
 toris sui vitam in remuneratione æternæ beautudi-
 nis stabilis ac luce firmat perpetua.

« Substantiæ iniquorum sicut fluvius siccabuntur,
 « et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.
 « In aperiendo manus suas lætabitur: sic prævari-
 « catores in consummatione tabescent. » Iniquorum
 ergo thesaurus sicut inopportune et indiscrete collig-
 gitur, ita valide et velociter dissipatur, qui ad toni-
 trui similitudinem in impetu avaritiæ tempestatem
 facit, sed cito in ipso tumultu fatiscit. Unde scriptum
 est: « Inimici defecerunt fraxæ in finem, et civi-
 tates eorum destruxisti: periit memoria eorum cum

sonitu (Psal. 1x). Gaudent quippe ad tempus in pro-
 speritate mundana, cum aperiunt manus suas ut rap-
 piant aliena; sed quia prævaricati sunt Dei præcep-
 tum, quo ait, « Non concupisces rem proximi tui, »
 in consummatione tabescent, quando vacui bonis
 operibus pro peccatis suis demergentur in infernum.

« Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, et
 « radices immundæ super cacumen petræ sonant.
 « Super omnem aquam viriditas, et ad oram fluminis
 « ante omne fenum evellentur. » Juxta historiam
 ergo sæpe videmus progeniem impiorum cito cessa-
 turam, et non diuturno progredi successu, et illi
 maxime, ubi filii imitantur parentum suorum iniqui-
 tatem. Spiritualiter vero nepotes impiorum non mul-
 tiplicant ramos, quando opera peccatorum mercedis
 supernæ non acquirunt fructum, sed pœnarum ge-
 hennæ merentur interitum. In petroso ergo loco,
 hoc est, in duritia cordis sui, ubi multam terram
 bonæ devotionis et perseverantiæ non habent, quo
 possint bonorum operum acceptabilem ferre fruc-
 tum, compacti temporaliter aliquam similitudi-
 nem virtutum incipiendo ostendunt, sed radicem firmam
 perseverantiæ non habent, quia « ad tempus
 credunt, et in tempore tentationis recedunt (Luc.
 viii). » Inchoant enim germinare, quasi juxta aquam
 plantata sint, sed fluctuante tentationis tempestate,
 atque exorto persecutionis æstu, subito arescunt,
 atque ante omne fenum evellentur: « Fiunt enim
 sicut fenum ædificiorum, quod priusquam evellatur
 exaruit (Psal. cxviii). » Unde de talibus in Jeremia
 scriptum est: « Maledictus homo qui confidit in ho-
 mine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino
 recedit cor ejus. Erit enim quasi myrica in de-
 serto, et non videbit cum venerit bonum, sed habi-
 tabit in siccitate in deserto, et in terra salsuginis et
 inhabitabili (Jer. xvii). » E contrario vero quid de
 bonis et sanctis viris dixerit audiamus: « Beatus vir
 qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus.
 Et erit quasi lignum quod transplantatur super
 aquas, quod ad humorem mittit radices suas, et non
 timebit cum venerit æstus: et erit folium ejus viri-
 de, et in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec
 aliquando desinet facere fructum (Jer. xvii). »
 Unde et sequitur:

« Gratia sicut paradisi in benedictionibus, et mi-
 « sericordiis in sæcula permanet. » Gratia ergo Dei
 quæ superabundat in fidelibus et electis Dei, sicut
 paradisi fructificat diversas species virtutum; unde
 misericordia quam pro recta fide et sancta conver-
 satione merentur, in sæcula permanet, quia vitam
 æternam in cœlesti regno pro bonis meritis acci-
 pient. « Beati enim misericordes: quoniam ipsi mi-
 sericordiam consequentur (Math. v). »

« Vita sibi sufficientis operarii indulcabitur, et
 « in ea invenies thesaurum. » Recte quoque suf-
 ficientis operarii vita dicitur sibi indulcari, quia
 pro bono et utili labore merces sibi recompensabi-
 tur æterna, et thesaurum cœlestis remunerationis
 inveniet, ubi gaudio et dulcedine fructur perpe-

taa. Huc simile est illud, quod in Proverbiis dicitur : « Dulcis est somnus operanti, sive parum sive multum manducet (*Ecccl. v.*) » E contrario vero de otiosis scriptum est : « Desideria occidunt pigrum : doluerunt enim quidquam manus ejus operari (*Prov. xxi.*) » Et item : « Omnis piger semper in egestate erit. »

« Fili, edificatio civitatis confirmabit nomen : et « super hæc mulier immaculata computabitur. » Constructio quippe bonorum operum confirmat nomen Christianum, quia ille vere Christianum se esse probat, qui Christi mandata recte credendo et bene operando servat ; et super hæc mulier immaculata, hoc est, anima munda, sancta et coinquinata computatur. Præcipuum ergo et supremum in meritis electorum virginitas habet præmium, quæ et angelis sociatur in coelis, et agnum sequitur quocumque ferit.

« Vinum et musica lætificant cor, et super utraque dilectio sapientiæ. Tibia et psalterium suavem faciunt melodiam, et super utraque lingua sua vis. » Vinum et ars musica cum instrumentis suis per vocis sonoritatem naturaliter demulcent et movent humanum animum ; sed dilectio sapientiæ, et lingua suaviter docens multo plus confortat cordis intellectum. Aliter : Evangelica doctrina et sensus spiritalis multo melior est asperitate legali et historica traditione Veteris Testamenti, quam Judæi carnaliter sentientes secuti sunt. Unde dicit sponsa in Cantico canticorum de sponsæ : « Osculetur me oculis oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino : fragrantia unguentis optimis (*Cant. i.*) » Vinum quippe fervorem scientiæ legalis, ubera vero dicit rudimenta evangelicæ fidei. De quibus ait Paulus : « Lac vobis potum dedi non escam (*I Cor. iii.*) » Et iterum : « Non enim judicavi me scire aliquid inter vos nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum (*I Cor. ii.*) » Ubera ergo sponsi meliora sunt vino, quia rudimenta Novi Testamenti quoscumque ex aqua et spiritu regenerant, mox vitæ cœlestis introitu aptos reddunt, quod longa legis observatio nequaquam facere valebat, nec in his quidem qui gustu supernæ suavitatis accensi veraciter dicere Deo poterant : « Et poculum tuum inebrians quam præclarum est! (*Psal. xxii.*) » Probante Apostolo, qui dicit : « Nihil enim ad perfectum adduxit lex (*Hebr. vii.*) » Si autem ubera Christi, id est primordia Dominicæ fidei, meliora sunt vino legis, quanto magis vinum Christi, id est perfectio doctrinæ evangelicæ, cunctis legalibus caeremoniis præstat! (*Id.*) Si sacramenta incarnationis ejus ad vitam mittunt, quantum divinitatis ejus agnitio, quantum visio glorificat! Unguenta optima sunt dona Spiritus sancti, quibus ubera Christi fragrant, quia doctores sancti, ministri videlicet lactis evangelici, per unctionem Spiritus in virtutum amore proficiunt; et quidem bona erant unguenta, quibus prophætæ et sacerdotes visibiliter ungebantur in lege, sed optima sunt illa unguenta, quibus apostoli sunt apostolorumque successores invisibiliter uncti. De quibus ait Paulus : « Et qui unxit nos Deus, et qui signavit nos, et dedit pignus

A spiritus in cordibus nostris (*II Cor. i.*) » Et apostolus Joannes : « Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, in vobis maneat, et non necesse habetis ut aliquis doceat vos. » Sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, item unguentis fragrant optimis, cum opinionem bonæ suæ operationis vel prædicationis longe lateque profundunt. Sicut ipsi aiunt : « Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco (*II Cor. ii.*) » Ad hoc autem respiciunt illa quæ in eodem capitulo subsequuntur.

« Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus, et « super hoc virides sationes. Amicus et sodalis in « tempore convenientes, et super utrosque mulier « cum viro. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis : et super eos misericordia liberabit. Aurum et argentum constituet pedem, et super utrumque consilium beneplacitum. Facultates et victus exaltant cor, et super hæc timor Domini. Non est in timore Domini minoratio, et non est in eo inquirere adjutorium. Timor Domini sicut paradisi « benedictionis, et super omnem gloriam operuerunt illum. » Gratiam et speciem superant virides sationes, cum ornatum templi et culturæ diversitatem caeremoniarumque et festivitatum observantiam, quam prior populus sub lege habuit, Evangelii prædicatione in toto orbe terrarum seminata fide gentium, et bonorum operum viriditate excellit, super amicum et sodalem in tempore convenientes. Mulier cum viro bene concordans exsuperat, quando societas Christi et Ecclesiæ omnem sodalitatem priorum patrum multipliciter præcedit. Fratris adjutorium in tempore tribulationis vincit misericordia liberationis, cum major sit misericordia redemptionis nostræ per gratiam Domini nostri Jesu Christi collata, qua humano generi per passionem suam consuluit, quam tota solatia parentum, qui humanum casum videntes condolere potuerunt, sed adjuvare non prævaluerunt. Aurum et argentum et divitiæ datæ a Domino tempore legis roboraverunt corda antiquorum, qui pro bonis terrenis Domino militaverunt, quibus in ipsa lege dictum est : « Si volueritis, et obaudieritis, bona terræ comedetis. » Sed super omnes facultates atque delicias præcellit timor Domini, et voluntaria paupertas Ecclesiæ Christi, quæ renuntians mundo et voluptatibus ejus pro cœlesti regno quotidie certat, et servit Deo. « Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. » Non est ergo in timore Domini minoratio virtutum, nec est in eo inquirere adjutorium terrenum, quia timor Domini sicut paradisi benedictionis est timentibus Deum, et super omnem pompam terrenam operit illos gloria cœlestis. Unde per Prophetam dicitur : « Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum. Divites egerunt et esurierunt ; inquirentes autem Dominum non deficient omni bono (*Psal. xxxiii.*) » Et in Evangelio ipsa Veritas discipulis ait : « Nolite solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo cooperiamini : scilicet

enim Pater vester cœlestis, quia his omnibus indigetis. Quærite autem primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (*Math. vi.*)

CAPUT II.

De indigentia miseria et de memoria mortis.

« Fili, in tempore vitæ tuæ ne indigeas : melius est enim mori quam indigere. » Admonet nos sapientia, ne per otiositatem perdamus tempus nobis indultum, sed magis laboremus recte credendo; inerte legem Dei meditando atque bene operando, ut hic habeamus opes virtutum, et in futuro vitam æternam. Melius est enim a præsentī vita cito decedere, quam hic diu inutiliter vivere, quia otiositas diuturni temporis majorem in tormentis habebit vindictam. Huic sententiæ simile est illud quod in Evangelio scriptum est : « Qui scandalizaverit unum de his pusillis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris (*Math. xviii.*) » Expedit autem ei dicit, quia multo utilius est innoxium pœna quamvis atrocissima, temporali tamen, vitam finire corpoream, quam lædendo fratrem mortem animæ mereri perpetuam.

« Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victus : alit enim animam suam cibis alienis. » Stultum est ergo ut quilibet semetipsum in bona operatione exercere negligat, et de alieno labore sibi mercedem quærat, cum justus iudex unicuique reddat secundum opera sua. Unde in Evangelio stultæ virgines, quæ vasa sua vacua gestabant, et a prudentibus oleum mendicabant, dicentes : « Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ exstinguuntur : » tale ab eis accipiebant responsum : « Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis. Dum autem irent emere, venit aponsus, et quæ paratæ erant intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua (*Math. xxv.*) » Nec jam ultra intrandi facultas illis dabatur, quæ paratæ ad nuptias cum cæteris non inveniebantur

« Vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se. » Custodiet itaque se ne otiosus sit tempore opportuno, in quo licet operari, ne dum tempus præterit, inopia consumatur, sed magis pro bonis actibus multiplici mercede ditetur; sicut servus ille evangelicus, qui a Domino suo quinque talenta accepit, dum negotiando ejus pecuniam multiplicavit, mercedem ab eo copiosam suscepit : qui autem otiose talentum sibi commissum servavit, in tempore retributionis pro otiositate sua a Domino pœnas solvit (*Math. xxv.*) Unde et sequitur :

« In ore impudentis condulcabitur inopia, et in ventre ejus ignis ardebit. » Cui enim modo placet magis desidiat otio torpere quam verbo doctrinæ proximis prodesse, in futura pœna ardens etiam pœnitentiæ doloribus in animo æstuante sine remedio cruciabitur.

(CAP. xli.) « O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis, viro quieto, et cujus viæ directæ sunt in hominibus, et

A « adhuc valenti accipere cibum! » Qui prosperitate hujus mundi et divitiarum quæstu ininitur, mors carnis (quæ corporalis vitæ terminus est) amara illi esse videtur, quia vitæ futuræ gaudia amare nescit; sed quoniam mundus transit et concupiscentia ejus, omnes qui diligunt illum, in defectu ejus plangent. Unde in Apocalypsi post subversionem spiritualis Babylonis scriptum est, quod plangerent super illum omnes reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, dicentes : « Væ, væ, civitas magna, in qua divites facti sunt omnes qui habent aures in mari de pretiis ejus : quoniam una hora desolata est (*Apoc. xviii.*) » Cæterum quid de pauperibus Christi et hæredibus sæculi venturi sequatur, audiamus.

B « O mors, quam bonum est iudicium tuum homini indigenti; et qui minoratur viribus, defecto ætate; et cui de omnibus cura est; et incredibili qui perdit patientiam! » Bonum est ergo cultoribus Christi meditari iudicium mortis præsentis, quoniam per ipsum transeunt ad vitam æternam, qui pauperes sunt et indigentes in rebus terrenis, cum omnia sua dereliquerunt propter Christum, minorantur viribus : quoniam humiliter sentientes, non de viribus propriis, sed de potentia confidunt Salvatoris, qui deficiunt ætate, quia in recta perseverant conversatione. De quorum uno in Genesi scriptum est : « Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ, centum septuaginta quinque anni : et deficiens mortuus est in senectute bona, propectæque ætatis, et plenus dierum (*Gen. xxv.*) » Quibus, inquit, de omnibus cura est : illa videlicet cura, ut omnia mandata Dei conservent, sive ut proximis suis quantum possint prodesse festinent. De quo Paulus ait : « Instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. » Ipsi incredibiles sunt, quia non consentiunt errori et perfidiæ hæreticorum, perdunt sapientiam mundi, quæ stultitia est apud Dominum, ut vere sint sapientes, illam haurientes sapientiam, quæ desursus est, descendens a Patre luminum. » De quo Apostolus hortatur, dicens : « Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens (*I Cor. i.*) » Et quoniam mors carnis fidelibus Christi non est formidanda, sed magis per ipsam ad quietem vitæ transeundum, mox subdit, dicens :

D « Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, et quæ superventura sint tibi : hoc iudicium a Domino omni carni. Et quæ supervenient tibi in beneplacito Altissimi? Sive decem, sive centum, sive mille sint anni. Non enim in inferno accusatio vitæ. » Non est enim iudicium mortis temporalis formidandum, sed ille potius timendus est, qui habet potestatem vitæ et mortis, clavem abyssi et dominationem inferni. De quo scriptum est : « Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit (*I Reg. ii.*) » Hinc et ipsa Veritas discipulis suis ait : « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timeat qui potest animam et corpus per-

deret in gehennam (*Matth. x.*) Mortem autem præsentis vitæ, quam propter peccatum primi hominis conditio carnalis promeruit, quando ei sententia divina dictum est, « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii.*) », omni homini communis est, nec eam quisquam evadere potest, etiam si centum aut mille annos, aut ultra vixerit. Unde in Ecclesiaste scriptum est : « Nemo est qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam (*Eccl. ix.*) » Hinc et per Psalmistam dicitur : « Quis est homo qui vivit, et non videbit mortem, aut qui servet animam suam de manu inferi? (*Psal. lxxviii.*) » Sed hujus mortis quandoque erit finis, cum resurgent mortui incorrupti, et evigilabunt qui in terræ pulvere dormiunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper; quia juxta Veritatis sententiam, venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus; et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero male egerunt in resurrectionem judicii (*Joan. v.*) Quod autem dicit, « Non est in inferno accusatio vitæ, » ostendit quod in loco pœnarum non sit confessio gloriæ, sed fletus dolentium animarum. Unde Propheta ad ipsum Dominum ait : « Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? (*Psal. vi.*) » Inferorum ergo carcer malis deputatus est, ut ibi semper gemaant; non bonis, ut ibi laudes canant, sicut in sequentibus demonstratur.

« Filii abominationum sunt filii peccatorum : et qui conversantur secus domus impiorum. » Abominabiles ergo sunt Domino filii peccatorum, non quia de peccatoribus parentibus sunt nati, cum multi justi habuerint patres iniquos, ut Ezechias Achar, et Josias Joathan, sed quia malorum patrum imitati sunt actus nefandos. Unde subdidit : « Qui conversantur secus domus impiorum, » hoc est, scelera secuti sunt parentum reproborum, qui facinorosa conversatione vixerunt, ideo etiam hæreditate cœlestis patriæ carebunt, et in confusione manebunt perpetua, sicut sequens sententia demonstrat.

« Filiorum peccatorum peribit hæreditas, et cum semine illorum assiduitas opprobrii. » Hinc quoque et in psalmo quinquagesimo primo, qui contra caput omnium iniquorum videlicet Antichristum a Propheta prolatus est, enumeratis sceleribus suis, mox subjungitur : « Propterea destruet te Deus in finem, evellet te, et emigrabit te de tabernaculo suo, et radicem tuam de terra viventium, etc. (*Psal. li.*) »

« De patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio. » Qui filios suos bene nutrit, et disciplinabiliter vivere docet, mercedem nutrimenti sui non perdet; qui autem eos prava doctrina, seu perverso exemplo seducit, perditionis eorum damnum sustinebit. Possumus et spiritaliter filios peccatorum opera eorum intelligere, quæ ex prava voluntate nequiter ediderunt; pro quibus auctor eorum discussione justis iudicis examinatus, morti tradetur perpetuæ. Unde scriptum est : « Dominus interrogat justam et impium : qui autem dili-

git iniquitatem, edit animam suam. Pluit super peccatores laqueos; ignis, sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum (*Psal. x.*) »

« Væ vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini Altissimi; et si nati fueritis, in maledictione nascemini; et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra. » Quoniam omnis homo ex viri semine et mulieris natus, cum peccatis nascitur; et nisi per gratiam Christi renascatur, et liberetur a maledictione illa, non salvabitur. Unde et Psalmista ait : « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (*Psal. l.*) » Et item : « Asperges me, inquit, hyssopo, et mundabor; lavabis me et super nivem dealbabor (*Ibid.*) » Impii vero qui a maledictione antiqua, in qua nati sunt, per gratiam Christi non merentur liberari, additis propriis sceleribus, post finem istius vitæ in maledictionem vadunt perpetuam. Quibus in futuro iudicio dicetur : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus. »

« Omnia quæ de terra sunt, in terram convertentur. Sic impii a maledicto in perditionem. » Prioribus hæc sententia concordat, ubi de morte temporali disputat, quoniam sicut homo secuudum carnem de terra creatus, propter peccatum primi hominis iterum in terræ pulverem redigendus est, licet per gratiam Christi rursus in incorruptionem in die iudicii restituendus sit, sic impii propter peccata sua maledicti cum corpore et anima in æternam tunc vadunt perditionem, « Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguetur, » quia Christi non meruerunt cum electis invenire redemptionem.

« Luctus hominum in corpore ipsorum, nomen autem impiorum delebitur. » Hic homines ponit pro sapientibus, qui bene ratione animæ utuntur, et divinis obediendo subduntur mandatis, hi in præsentia vita tantum luctum habent, postea autem in gaudio lætabuntur perpetuo. Unde scriptum est : « Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth. v.*) » Cæterum autem nomen impiorum delebitur, quia in infernum demersi, æternæ oblivioni tradentur; his enim dicturus est iudex : « Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem Amen dico vobis, quia nunquam novi vos (*Matth. vii.*) »

« Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri magni et pretiosi. » Bonum nomen ille habebit, qui sancte et religiose vivit; cujus nominis adeptio, hoc est, rectæ fidei et sacrarum virtutum acquisitio, melius est cunctis opibus terrenis, et universis thesauris sæculi præsentis. Huic simile est illud quod in Proverbiis legitur : « Melius est nomen bonum quam divitiarum multarum : super aurum et argentum gratia bona est (*Prov. xxii.*) » Nomen bonum dicit, non quod datur verbis vulgi imperiti, sed quod fidelium, quamvis paucorum testimonio laudetur; neque enim bonum nomen refugit, sed a bonis solum quærebat laudari qui ait : « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem (*Gal. i.*) » Nomen ergo bonum est

nomen religionis, quod divitiis mundialibus jure præfertur. Nam et si mundum quis lucraretur universum, merito hunc contemneret, tantum ut nomen ejus scriberetur in cælo, ejusque memoria et inter homines sanctos figeretur æterna. Super argentum et aurum gratia bona: illam significat gratiam, cum quis pro bono opere laudatur a bonis; imo pro collatis ei donis meritorum glorificatur Pater qui in cælis est.

« Bonæ vitæ numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in ævum. » Bonæ quippe vitæ numerus dierum erit, quia plenitudo æternæ felicitatis illam coronabit, sicut Propheta de homine sperante in Deum ex persona Domini in psalmo testatur, dicens: « Eripiam eum et glorificabo eum: longitudine dierum adimplebo eum et ostendam illi salutare meum (Psal. xc). » Bonum autem nomen permanebit in ævum, quia merces boni meriti in contemplatione Dei sanctis permanebit in æternum; et quomodo hoc evenire possit, subjungendo manifestat.

« Disciplinam in pace conservate, filii. » Disciplinam ergo in pace conservat, qui secundum duo præcepta charitatis in sanctitate et justitia vivere certat. De quo Paulus ad Hebræos scribens ait: « Pæcem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii). » Et quia non sufficit cuilibet per se bene vivere, si proximis suis in sana doctrina quantum potest non studuerit prodesse, protinus subjungitur.

« Sapientia enim abscondita, et thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque? » Admonendi namque sunt, qui cum prædicare utiliter possint, pro desidia tamen sive immoderata humilitate refugiant, ut ex minore consideratione colligant quantum in majoribus rebus delinquant. Si enim indigentibus proximis ipsi quas haberent pecunias absconderent, adjutores procul dubio calamitatis exstiterent: quo igitur reatu constringantur aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum prædicationis subtrahunt, morientibus venientibus vitæ remedia abscondunt. Si populos famas attereret, et occulta ipsi frumenta servarent, auctores procul dubio mortis existerent. Qua itaque plectendi sint pœna considerent, qui cum fame verbi animæ pereant, ipsi panem perceptæ gratiæ non ministrant. Unde et bene per Salomonem dicitur: « Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis (Prov. xi). » Frumenta quippe abscondere est prædicationis sanctæ apud se verba retinere. In populis autem talis quisque maledicetur, quia in solis culpa silentii pro multorum quos corrigere potuit pœna damnatur.

« Melior est enim homo qui abscondit stultitiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam. » Stultitiam suam abscondit, qui vaniloquium devitare, et in perversa doctrina os aperire contemnit, quia juxta Salomonem: « Homo qui blandis fectisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus (Prov. xxix). » Hujusmodi ergo melius est ut silent, quam alium volubili lingua decipiat; at con-

tra qui abscondit sapientiam suam, plurimum nocet, quia cum talentum ingenii sibi a Deo commissi proximis suis ad multiplicandum bona operatione expendere negligit, semetipsum in laqueum perditionis tradit. Hic itaque, cum apud se sermonem prædicationis occultat, divinas contra se sententias terribiliter audiat, quatenus ab ejus corde timorem timor expellat. Audiant ergo eruditi et sapientes, quod talentum qui erogare noluit, cum sententia damnationis amisit. Audiant quod Paulus eo se a proximorum sanguine mundum credidit, quo feriendis eorum vitis non pepercit, dicens: « Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium; non enim subterfugi quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis (Act. xx). » Audiant quod voce angelica Joannes admonetur cum dicitur: « Qui audit, dicat: Veni (Apoc. xxii). » Ut nimirum cui se vox interna insinuat, illuc etiam clamando alios, quo ipse rapitur, trahat, ne clausas fores etiam vocatus inveniat, si vocanti vacuus appropinquat. Audiant quod Isaias, quia a verbi ministerio tacuit, illustratus superno lumine, magna voce pœnitentiæ se ipse reprehendit, dicens: « Væ mihi, quia tacui (Isa. vi). » Audiant quod per Salomonem in illum prædicationis scientia multiplicari promittitur, qui in hoc quod jam obtinuit, torporis vitio non tenetur. Ait namque: « Anima quæ benedicit, impinguabitur; et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur (Prov. xi). » Qui enim exterius prædicando benedicit, interioris acumen pinguedinem recipit, et dum vino eloquii auditorum mentem inebriare non desinit, potu multiplicati muneris inebriatus excrescit.

« Verumtamen revertemini in his quæ procedunt de ore meo: non est enim bonum omnem irreverentiam observare. » Quia prius prædixerat bonam vitam et bonum nomen utile esse habentibus ea, et postea reprehendit eos qui habentes scientiam legis Dei, nolunt impendere proximis suis prædicationis solertiam, nunc hortatur ut ejus verbis commouiti revertantur ad studium docendi, quia non est bonum irreverentem esse, et inobedientem existere præceptoribus suis. Hinc quoque in superioribus consiliorum hujus operis in ratione sua Dominum deprecatur, ne irreverenti et infructuæ animæ tradatur; sed quoniam non omnia quæ proferuntur omnium animis in fide consistentium bene complacent, hoc quoque non prætermitit, dicens:

« Et non omnia omnibus bene placent in fide. » Non enim una eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit; sæpe namque aliis officiant, quæ aliis prosunt, quia et plerumque herbe, quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt; et lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat; et medicamentum quod hunc morbum immittit, alteri vires jungit; et panis qui vitam fortium roborat, parvulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, ut ad sua singulis congruat, et tamen a communis edificationis arte nunquam recedat. Igitur quia omnem irre-

verentiam non bonam esse prius docuit, nunc qualiter ab omnibus vitiis per verecundiam declinandum sit ostendit.

CAPUT III.

Ab omnibus vitiis declinandum, sed petendum auxilium a Deo, a quo gressus hominum diriguntur, ut eis non dominetur iniquitas.

« Erubescite a patre et a matre de fornicatione; et a presidente et a potente de mendacio; a principe et a iudice de delicto; a synagoga et plebe de iniquitate; a socio et amico de injustitia; et de loco in quo habitas, de furto, de veritate Dei et testamento, de discubitu in panibus, et ab obfuscatione dati et accepti, a salutantibus de silentio, a respectu mulieris fornicariæ, et ab aversione vultus cognati. » Hæc juxta tropologiam nos instruunt, ut a vitiis caveamus et virtutibus operam demus, quia valde confusione dignus est, qui spretis melioribus, pejora eligit, pro quibus eum confusio sequetur sempiterna. Altiore autem sensu coram matre Ecclesia et patre Deo erubescit de fornicatione, qui idololatriam gentilium seu stultitiam sectatur hæreticorum; anima enim quæ relicto Dei consortio sequitur perversorum errorem, spiritualiter fornicatur, unde et damnabitur. Erubescit autem a presidente et a potente de mendacio, qui coram oculis divinæ majestatis prævaricator esse convincitur sponsionis suæ, quam promisit in baptismi perceptione. Item coram principe et iudice Christo confundetur in futuro iudicio, qui se non curavit observare sive munus dare a delicto; a synagoga quoque et plebe corripitur pro iniquitate, quando coram angelis Dei et plebe sanctorum arguitur de variorum scelerum perpetratione; similiter et a socio atque amico reprehenditur de injustitia, quando in iudicio fuuro missi angeli colligent de Ecclesia Dei omnia scandala, et bonos pisces collocabunt in vasa sua, malos autem projicient foras (Matth. xiii). Tunc autem et ille manifestabitur, qui contra veritatem et testamentum Domini in tabernaculo præsentis Ecclesiæ fraudulenter vixit, et dolo furtum perpetravit, nec attendit quod apostolica auctoritas præcepit, dicens: « Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti (Eph. iv). » Nec non et ille tunc confusione dignus apparebit, qui comensationi et ebrietati semetipsum tradens turpiter incubuit; similiter et ille qui per avaritiam ab aliis rapuit quæ non debuit, sive per parcitatem ea proximis non tribuit, quæ cum cæteris omnibus communiter habenda a Deo accepit; nec ille etiam tunc immunis est, qui talentum verbi nequiter abscondit, et proximis illud expendere neglexit, vertitque vultum a cognatis, et hominibus catholicis, et immiscuit se pollutis fornicatoribus et nequissimis hæreticis.

« Ne avertas faciem a proximo tuo, et ab avertendo patrem et non restituendo. » Ille a proximo faciem avertit, qui necessitatibus ejus misericorditer

consulere despicit. Unde per Salomonem dicitur: « Qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, clamabit et ipse, et non exaudietur (Prov. xxi). » Hinc Tobias senior filium suum de misericordiæ operibus instruxit, dicens: « Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertere faciem tuam ab illo paupere; ita enim fiet ut nec avertatur a te facies Domini (Tob. iv). » Nam qui aufert ab aliquo partem aliquam pecuniæ, et non restituit ei, similiter peccat, quoniam omnem avaritiam et dolum abominatur Deus. Unde in lege Dominus præcepit, dicens: « Nolite facere iniquum aliquod in iudicio, in regula, in pondere et in mensura (Levit. xix). » Et item: « Non facietis, inquit, furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum (Ibid.). » In Ezechiel quoque propheta inter cæteras laudes justii viri Dominus prædicat, quod hominem non contristaverit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento, ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit (Ezech. xxxi). « Beatius est enim magis dare quam accipere (Act. xx). »

« Ne respicias mulierem alieni viri, et ne scruteris ancillam ejus, neque steteris ad lectum ejus. » Mulier quoque alieni viri, est doctrina prava hæretici, qui alienus fide et religione est a consortio Dei et societate fidelium. Hanc ergo prohibet sapientia respicere, hoc est ejus eloquentiam amare; ancilla vero ejus cupiditas est carnalis, quæ subjici debuit spiritus imperio, juxta illud quod Dominus ad Cain ait: « Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius (Gen. iv); » sed ipsa versa vice dominatur in reproborum conversatione. Idcirco prohibemur hanc ancillam scrutari, hoc est suggestionibus illius subjici, et stare ad lectum ejus, in delectationibus videlicet illius accumbere. Unde Sapientia in Proverbiis hanc mulierem in cubili suo luxuriantem, et ad sui commisionem alios illicentem reprehendit, ipsiusque viis inniti nos prohibet, dicens: « Nunc ergo, fili, audi me, et attende verba oris mei, ne abstrahatur mens tua in viis illius, neque decipiaris semitis ejus. Multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea; viæ inferi domus ejus, penetrantes interiora mortis (Prov. vi). »

« Ab amicis de sermonibus improprii. » Subauditur *abstineas*, quia non decet aliquid doli contra amicum machinari; cum Scriptura dicat: « Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam (Prov. iii). »

« Et cum dederis, ne impropere. » Obfoecat enim datum, qui malo improprii lacerat proximum; magis ergo oportet illum largitorem imitari, de quo Jacobus apostolus scripsit, dicens: « Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropere, et dabitur ei (Jac. i); » consulte ait, « qui dat omnibus affluenter, » ne quis videlicet suæ quiescentis fragilitatis accipere se petentem posse diffideret, sed potius quisque recoleret, quia desiderium pauperum exaudivit Do-

minus. Et sicut Ilem alibi dicit : « Benedixit omnes timentes se Dominus, pusillos cum majoribus (*Psal. cxliii*) : » et non impropert, quia neminem despicit, neminem irriat : sed omnes misericorditer fovens, ad sui amorem provocat : « Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (*Matth. v*). »

CAPUT IV.

Ab amicis removendi sermones impropertii.

(CAP. XLII.) « Non duplices sermonem auditis de revelatione sermonis absconditi, et eris vere sine confusione, et invenies gratiam in conspectu omnium hominum. » Ilac quidem sententia prohibet ex occulto cordis vocem boni malive simul proferre sermonis, quia scriptum est : « Verba bilinguis quasi simplicia, et ipsa perveniunt usque ad interiora ventris (*Prov. xviii*). » Unde nos Paulus apostolus admonet, dicens : « Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem, ut det gratiam audientibus (*Eph. iv*) : » Hinc per Jacobum dicitur : « Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio : non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amarum aquam ? (*Jac. iii*). » Sicut dulcis et amara aqua non possunt simul una de vena fontis ebullire, sed et si misceantur in vase vel cisterna, dulcis quidem mox amarescit ab amara, amara autem admistione dulcis in dulcedinem nescit immutari, ita benedictio et maledictio in uno ore nullatenus potest convenire, sed quicumque sic Deum benedicere orando, vel verbum ejus prædicando consuevit, ut etiam maledicere homines non omiserit, constat quod dulcedinem benedictionis ejus amaritudo maledictionis consumit. « Modicum enim fermentum totam massam corrumpit, et non est pulchra laudatio in ore peccatoris (*I Cor. v*). » Denique si facias fistulam bino ore, unde aqua intret, simplici, unde exeat, et in hoc amarum aquam, in illo dulcem immittas, absque ulla dubietate ubi ad unum exitum foramen pervenitur, permista utraque non dulcis, sed amara apparebit, quia nimirum multo facilius dulce in amarum, ubi misceantur, quam amarum vertitur in dulce : quo exemplo colligitur, quia colloquia mala sicut mores bonos, Apostolo teste, sic etiam sermones bonos corrumpunt (*I Cor. xv*). Aliter autem : Duplicat sermonem auditus ex revelatione sermonis absconditi, qui mystica verba divinæ legis audet maculare sermone perversi dogmatis ; et simplicem fidei catholicæ veritatem in variis corrumpendo vertere errorem. Hoc quam noxium sit, Scriptura manifestat, dicens : « Abominatio Domini, cogitationes malæ : et purus sermo, pulcherrimus firmabitur ab eo (*Prov. xv*). » Abominatur itaque Dominus cogitationes hæreticorum, simul et verba, imo omnes pietati contrarias detestatur scias. Purus sermo rectæ fidei firmabitur ab eo, quando in iudicio non solum factis, sed et verbis omnibus digna præmia reddet. Abominatus est cogitationes malas eorum qui dicebant : « Quis est hic, qui etiam peccata dimittit ? (*Luc. v*). » Et purum ser-

monem ejus qui dixit : « Tu es Christus Filius Dei vivi (*Matth. xvi*), » pulcherrimum esse affirmavit, cum respondit : « Beatus es Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est (*Ibid.*). » Ipse ergo erit sine confusione, et gratiam habebit coram omni homine, qui ante omnia eligit catholicæ fidei regulam sermone, et recte docendo, atque bene operando firmiter persistit in veritatis tramite.

« Ne pro his omnibus confundaris. » Hoc testimonium respicit ad ea quæ superius descripsit devitanda, et quæ deinceps in hoc eodem capitulo similiter enumeravit cavenda. Qui autem se diligenter inde observaverit, sine confusione hic et in futuro permanebit.

« Et ne accipias personam ut delinquas de lege Alisimi, et testamento, et de iudicio justificare impium. » Scriptum namque est in lege, Domino iubente ac dicente : « Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera : quia munera excæcant oculos sapientium, et mutant verba iustorum ; iuste quod iustum est persequeris (*Deut. xvi*). » Hinc probatur qualiter Domino displiceat, et quam grave sit delictum personas in iudicio accipere, et sive propter timorem, seu propter humanum favorem condemnare iustum, et justificare impium. Hinc per Salomonem dicitur : « Cognoscere personam in iudicio non est bonum. Qui dicunt impio, Justus es, maledicent eis populi, et detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur, et super ipsos veniet benedictio (*Prov. xxiv*). » Superius docuit regem timere, dicendo : « Time Dominum, fili mi, et regem : » et nunc personam in iudicio cognoscere vetat. Unde colligitur quia ita principibus debitum obsequii temporalis subjectos oportet impendere, ut nunquam reverentiæ vel timoris eorum respectu, a via veritatis exorbitent.

« De verbo sociorum et viatorum, et de datione hæreditatis amicorum. » Subauditur, *ne confundaris*. Qui enim cavet coram notis et ignotis, propriis et alienis verba falsa et inepta loqui, et ne amico vel ulli homini per fraudem aliquid machinetur mali, poenam futuri non sustinebit iudicii. Hinc Paulus docet ministros Christi nemini dare ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium illorum ; sed sint sinceri, et sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ in gloriam et laudem Dei, facientes bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*II Cor. vi*).

« De æqualitate stateræ et ponderum, et de acquisitione multorum et paucorum. De corruptione emptionis et negotiatorum, et de multa disciplina filiorum. » Ad hæc omnia respondetur, *Ne confundaris*. Attendendum enim est omni Christiano et fidei Dei famulo, ut in omnibus æquitatem veritatis et regulam iustitiæ sequatur, æqualitatem stateræ et pon-

derum servet; et quidquid lucretur sive multum sive parum, non sine iustitia faciat, nec fraudem ullam in emptione et negotiatione committat; et subjectos sibi non nimia, sed discreta disciplina nutriat. Quod autem hypocrisis et dolus multum Domino displiceat, manifestat Scriptura, dicens: « Statera dolosa abominatio apud Dominum, et pondus æquum voluntas ejus. » Statera dolosa non tantum in mensuratione pecunie, sed et in judiciaria discretionem tenetur. Qui enim aliter causam pauperis, aliter potentis, aliter sodalis, aliter audit ignoti, statera utique librat iniqua. Sed et is qui sua bene gesta meliora quam proximorum, suaque errata judicat leviora quam aliorum, trutina ponderat dolosa; nec non et ille qui onera importabilia imponit in humeros hominum, ipse autem uno digito suo non vult ea tangere; ille etiam in qui bona in publico et mala agit in occulto, pro iniquitate libræ dolosæ abominatur a Domino: at qui sinceriter agit in omnibus, qui causam et causam æqua lance discernit, is nimirum justis iudicis voluntati et actioni congruit.

« Servo pessimo latus sanguinare. » Quali disciplina servi tractandi sint supra descripsit, ubi servo malevolo torturam et compedem jussit injicere, benevolam autem quasi fratrem tractare. Sed et nunc quod servo pessimo admonet latera sanguinare, hoc insinuat quod qui verbis corrigi non potest, verberibus coercetur. Sed altiori sensu, servus iste non secundum conditionem generis, sed secundum affectum mentis accipi potest, quia « non est personarum acceptor Deus (Act. x). » Et: « Sive servi sive liberi, unum sumus in Christo (I Cor. xii). » Qui autem servit vitiis, et non vult liber esse a peccatis, merito dura disciplina castigatur. De tali servo ita scriptum est: « Servus non potest verbis erudiri (Prov. xxix). » Et in Evangelio ipsa Veritas ait: « Servus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum (Joan. viii). »

« Super bonum nequam est signum. » Hæc est mulier illa, quam in hoc libro sæpissime memorat, quæ est fornicaria et adultera, procax et omni bono contraria; superquam bonum est signum, signum utique catholicæ fidei, per quod ejus pravitas conteritur, et impietas superatur.

« Ubi manus multæ sunt, claudet: et quodcumque trades, numera, et appende. Datum vero et acceptum omne describe. » Non hoc docet ut parci simus proximis nostris indigentibus in tribuendo necessaria, sed magis mystice nos instruit, ut ubi diversæ existant voluntates spiritualia lucra quaerentium, ibi cauta sit et provida ratio dispensantium. Alii enim tentandi, alii discendi voto; ab ore doctoris exquirunt verbum, sed non omnia omnibus committenda sunt. Dicit enim in Evangelio ipsa Veritas: « Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos (Math. vii). » Diligenter enim attendere debet sacræ pecunie distributor, quid det, et cui det; et quomodo tribuatur, et quomodo accipiat. « Tempus enim est unicuique rei

A sub cælo: tempus tacendi, tempus loquendi (Eccles. iii). »

CAPUT V.

De disciplina insensati et fatui.

« De disciplina insensati et fatui, et de senioribus qui judicantur ab adolescentibus. Et eris eruditus in omnibus, et probabilis in conspectu omnium vivorum. » Hæc ad superiora respiciunt, ubi jussit ut quodcumque traderes, numerares diligenter et appenderes, datum vero et acceptum omne describeres. Quicumque ergo congrua disciplina arguit delinquentes, et uniuscujusque personæ qualitatem considerans, convenientem modum correptionis illi apponit, eruditionis suæ certum indicium tribuit, et probabilem in doctorem conspectu omnium virorum, hoc est, sanctorum et virtuosorum hominum se esse ostendit. Nec etiam ætas juvenilis in doctore despicienda est, si ipse prudentiam mentis et vitam probabilem habere inveniatur, quia legimus quod Samuel et Daniel pueri presbyteros judicaverint (I Reg. vii; Dan. xii). Hinc et Paulus ad Timotheum scribens, ait: « Præcipe hæc et doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat; sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Ad ætatem, inquit, tuam noli respicere. Diligentiam vero adhibe eorum ut dicas et agas illa quæ dici oportet (I Tim. iv). » Quo secundum id quod condecens est conversentur, ut charitatem eam, quæ erga omnes est, teneant; ut firmi sint in fide, ut pudicitie diligentiam adhibeant, ita ut ipse formam te præbeas fidelibus pro quibus vitam regis tuam, instruens eos quemadmodum conveniat eis conversari, ita ut ex ipsis actibus tuis testimonium vitæ tuæ iisdem præbeas.

« Filia patris abscondita est, vigilia et sollicitudo ejus auferet somnum, ne forte in adolescentia sua adultera efficiatur, et commorata cum viro odibilis fiat. Nequando polluat in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveniat: ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur. » Docet historialiter parentes ut sobolis suæ curam competentem gerant, cum disciplina eam nutriant, ne forte in tenera ætate lasciviat et luxuriatur, polluatque se libidine atque illecebris voluptatum, unde postmodum aliis odibilis fiat. De quo et superius diligenter disputavit, et præcepit nutritori, dicens: « Ne des potestatem filio in juventute, et ne despicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in juventute, et tunde latera illius, dum infans est: ne in turpitudine illius confundaris, et dolorem animæ habeas maximum (Eccli. xxx). » Spiritualiter autem filia patris est anima fidelis viri, vel Ecclesia credentis populi, doctori strenue commendata; qui sollicitudinem illius gerens, pervigil est, et sagax in omnibus, ne forte dum rudis adhuc est in fide et scientia, adultera efficiatur hæreticorum versutia: pro quo odibilis fiat viro suo legitimo, cui desponsata fuit, juxta illud Apostoli: « Æmulor enim vos Dei æmulatione. Respondi enim vos uni viro virginem castam

exhibere Christo (*II Cor. xi*); & ne sub nutrimine A magistri constituta, errore inveniatur gravida, et in domo viri commorans, transgrediatur legem ejus, unde in horis operibus efficiatur sterilis, nec ei merito dicere possit: « Fili tui sicut novellæ olivarum in circuitu mense tuæ. Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel (*Psal. cxxxvii*). »

« Super filiam luxuriosam confirma custodiam, « nequando faciat te in opprobrium venire inimicis. « A detractone in civitate et abiectione plebis, et « confundat te in multitudine populi. » Persona ergo luxuriosa diligentem magistri quærit custodiam, quia si dimittitur voluntati suæ, confundit doctorem suum. In multitudine populi illum erubescere facit, cum domi forisque turpis et inutilis inveniatur, detractio vacans, et vulgo ignobilium ignominiosis actibus se immiscens. Unde scriptum est: « Natus est stultus in ignominiam suam; sed nec pater in fatuo lætabitur, iraque patris est, filius stultus, et dolor matris quæ genuit eum. » E contrario vero exultat gaudio pater justus, qui sapientem genuit, et lætabitur in eo.

« Omni homini noli intendere in specie, et in medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim « procehit tinea, et a muliere iniquitas viri. » Instruit nos Sapientia quomodo puritatem cordis et castitatem corporis servare possimus, utique ut non libidinosa mente attendamus in faciem lascivæ personæ, et a societate mulierum separemus corporis nostri situm. Sicut enim tinea diu uno loco commorans corrodit vestimentum, ita libidinosa mentis diuturna cogitatio a suo vigore mollescere facit hominis spiritum. Unde quidam eleganter ait: « Periculose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis. » Nam impudici oculi non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum.

« Melior est iniquitas viri quam benefaciens mulier, et mulier confundens in opprobrium. » In sacro eloquio mulier aut pro sexu ponitur, aut pro infirmitate: pro sexu quippe, sicut scriptum est: « Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege (*Gal. iv*); » pro infirmitate vero, sicut in *Job* legitur: « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore (*Job. iv*). » Et hic per hunc sapientem dicitur: « Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier. » Vir etenim fortis quilibet et discretus vocatur: mulier vero mens infirma, vel indiscreta accipitur. Et sepe contingit ut etiam discretus quisque subito labatur in culpam, atque indiscretus alius et infirmus bonam exhibeat operationem; sed is qui indiscretus atque infirmus est, nonnunquam de eo quod bene egerit amplius elevatur, atque gravius in culpam cadit. Discretus vero quisque, etiam ex eo quod male se egisse intelligit, ad discretionis regulam arcuius reducit, et inde altius ad justitiam proficit, unde ad tempus a justitia cecidisse videbatur, quia in re recte dicitur: « Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier. » Quia nonnunquam etiam culpa fortium, occasio virtutis fit, et virtus in-

firmorum, occasio peccati. Hæc mulier confundit in opprobrium, quia hic res confusione dignas gerens pro hoc opprobrium sustinebit in æternum.

« Memor ero igitur operum Domini, et quæ vidi « annuntiabo: in sermonibus Domini opera ejus. » Hactenus scriptor historiæ de variis rebus disputavit, et moralitatem singulorum, secundam quod sibi opportunum videbatur describens, varios virtutum et vitiorum species expressit; nunc vero in laudem creatoris, et ad prædicationem operum ejus sermonem convertit. Et post hæc patrum priorum memoriam faciens illorum fortia facta describit: « In sermonibus, inquit, Domini opera ejus: quia ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt (*Psal. xxxii*). »

B « Sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini plenum est opus ejus. » Solem appollat hic Dominum Christum, qui et lumen sapientiæ diviniæ est, et splendor justitiæ. De quo alibi legitur: « Orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus (*Mal. iv*). » Ipse est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i*): et omnia conspici, quia « non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus (*Hebr. iv*). » Gloria enim Domini plenum est opus ejus, quoniam sapientiæ ejus lucet in factis ipsis. Unde per Prophetam dicitur: « Quam magnificentata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti (*Psal. xc, ciii*). »

CAPUT VI.

C *Sapientia narrat (per quam omnia facta sunt) quod sancti viri narrent mirabilia ejus.*

« Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia « mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus stabiliri in gloria sua? » Quomodo sancti enarrant omnia mirabilia Dei, cum nullus sit qui possit penetrare sapientiam Dei? « Incomprehensibilia enim sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (*Rom. xi*). » Sed omnia mirabilia ejus, quæ agitioni hominum patent, per sanctos ejus nobis revelata sunt: quæ omnipotens Deus stabilis in gloria sua, et semper idem manens, quando voluit, et quomodo voluit, formavit, et confirmavit. Huic simile est illud quod Prophetam in psalmis ait: « In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui (*Psal. cxviii*). » Omnia enim D judicia significat, quæ scripta vel dicta sunt. Cæterum universaliter non potest pronuntiari, quod nulla notitia prævalet apprehendi, sicut in alio psalmo dictum est: « Judicia tua abyssus multa (*Psal. xxxv*). » Hinc ipse Dominus passione vicina dixit apostolis: « Non omnia dixi vobis (*Joan. xvi*). » Quapropter figuraliter pro parte dicitur totum, quod in Scripturis divinis frequenter constat effectum.

« Abyssum et eor hominum investigavit, et in astucia illorum excogitavit. » Sapientia ergo Dei, quæ est Christus, profunditatem novit consiliorum Dei, et diversos tractatus cordis humani ipse scrutatur, sicut scriptum est: Scrutans corda et renes Deus (*Psal. vii*): » quoniam: « Sicut Filium nemo

novit nisi Pater, ita neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (*Math. xi*). » Nec etiam Spiritus sanctus ab hac potentia excipitur. De quo scriptum est : « Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei (*I Cor. ii*). » Sola enim sancta Trinitas Deus omnipotens semetipsum per omnia novit, et omnem scientiam ipse comprehendit. De quo subjungitur.

« Cognovit enim Dominus omnem scientiam, et inspexit in signum ævi, annuntians quæ præterierunt, et quæ superventura sunt, revelans vestigia occultorum. Non præterit illum omnis cogitatus, et non abscondit se ab eo ullus sermo. » Inspicit enim Dominus in signum ævi, quia omnes ætates mundi tam præteritæ quam etiam præsentis sive futuræ, in præsentia ejus sunt, quando apud illum nihil præteritum, nihil futurum est, sed omnia præsentia videt. Ipse solus revelat mysteria, qui scit singulorum corda; nec ullus ante eum sermo occultari potest, vel latere cogitatus, quia omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.

« Magnalia sapientiæ suæ decoravit, qui est ante sæculum, et usque in sæculum, nec adjectum est, nec minuitur, et non eget alicujus consilio. » Magnalia sapientiæ suæ Deus decoravit, quando per Prophetas et apostolos sacramenta consilii sui, quod a sæculis et generationibus fuit absconditum, fidelibus suis revelavit. Ipse enim est ante omnes, et post omnes, nec sapientiæ ejus aliquid adjici potest, sed nec etiam minui; neque eget alicujus consilio, cujus consilio universa subsistunt. « Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. »

CAPUT VII.

Laus universitatis, quæ per Sapientiam facta est, et per verbum et virtutem in Filium Patris, Deum apud Deum, creata est.

« Quam desiderabilia omnia opera ejus, et tanquam scintilla, quam est considerare. » Omnia opera Dei sunt desiderabilia quoniam perfecta: de quo scriptum est: « Igitur perfecti sunt cæli et terra, et omnis ornatus eorum, et vidit Deus cuncta quæ fecit, et erant valde bona (*Gen. i*). » Quæ tanquam scintillam consideramus, quia vix aliquam parvam notitiam inde percipimus. Non potest enim humana infirmitas operum Dei magnitudinem et perfectionem penetrare, ac per omnia scire, quoniam illi soli hæc nosse competit, qui secundum sapientiæ suæ magnitudinem cuncta potenter creavit.

« Omnia hæc vivunt et manent in sæculum; et in omni necessitate omnia obediunt ei. » Omnia scilicet creatori suo vivunt et manent in sæculum, quia nihil illi periet, cui omnia præsentia erant antequam ea crearet: et in omni necessitate ei cuncta obediunt, quia in voluntate ejus universa sunt posita, et non est qui possit resistere voluntati ejus. » Hinc per Salomonem dicitur: « Didici quod omnia opera quæ fecit Deus, perseverant in perpetuum (*Eccle. i*). » Non possumus his quidquam addere nec auferre quæ fecit Deus, ut timeatur: quod factum est,

ipsa permanet; quæ futura sunt, jam fuerunt; et Deus instaurat, quod abiit. Nihil est in mundo quod novum sit: solis cursus, et lunæ vices, et terræ arborumque siccitas, vel viror, cum ipso mundo nata sunt atque concreata; et idcirco Deus certa ratione cuncta moderatus est, et jussit elementa servire, ut homines hæc videntes, intelligant providentiam, et timeant a facie Dei, dum ex rerum qualitate, cursu, ordine, atque constantia, intelligunt creatorem.

« Omnia duplicia, unum contra unum, et non fecit quidquam deesse: uniuscujusque confirmavit bona. » Conditor enim universalis ita omnia ordinavit atque disposuit, ut quæ inter se viderentur esse diversa, in invicem sibi convenirent. Unde quatuor elementa licet ab invicem aliquo modo discrepent, non tamen omnino dissident, sed aptissime coherent; similiter et quatuor vicissitudines temporum in qualitatibus suis inter se distantes, in anni cursu aptissime sibi sunt concordantes, cum hoc quod per humorem veris exoritur, per calorem æstatis excrescit, per siccitatem autumnii mäturescit, atque per frigus hiemis decrescit, ut iterum ad futuri anni fructus profereudos terra præparetur. Nam et vitalis creatura atque corporalis sic in opere Dei concordant, ut corpus animam gestet, et anima corpus vegetet, ne conjunctio nobilissima aliqua discordia dissipetur. Uniuscujusque ergo creator optimus confirmat bona, et ad omnem jucunditatem facit esse utilissima; quapropter hic vir sapientissimus obstupescens in admiratione operum Dei, gloriam ejus inenarrabilem, et dulcedinem inestimabilem subsequitur, dicens:

« Et quis satiabitur videns gloriam ejus? » Satietas enim ista non fastidium generat, sed desiderium excitat, et quanto quis ejus refectionem percipit, tanto magis in ejus amorem exardescit. Unde ipsa Sapientia in hoc eodem libro superius ait: « Qui edunt me, adhuc esurient: et qui bibunt me, adhuc sitient (*Eccle. xxiv*). » Beatus qui in hac satiæte repletur, quoniam anima ejus in gloria æterna cum sanctis angelis sine fine lætabitur.

(CAP. XLIII.) « Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus, species cæli in visione gloriæ. » Artifex ergo hujus operis historialiter narrando Dei prædicat creaturam, sed juxta mysterium convenientius in Ecclesia Dei opem collaudat divinam. Pulchritudo ergo firmamenti per claritatem siderum potentiam ostendit creatoris, sed multiplicius decor Ecclesiæ in virtutibus et in miraculis sanctorum excellentiam manifestat Redemptoris, quia ipse solus æternus splendore suo illustrat credentes, et ardore judicii sui puniet peccatores. De quo subjungitur.

« Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus Excelsi. In meridiano exuret terram, et in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? » Fornacem custodiens in operibus ardoris: tripliciter sol exurens montes, radios igneus exsufflans et refulgens, radiis obæcat oculos. » Sol iste qui oritur timentibus Deum, in aspectu, hoc est, in præ-

sentia incarnationis suæ evangelizavit regnum Dei. Cujus nativitas singularis admirabilis est, quod non ex viri semine, sed ex omnipotentis virtute: « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. (Joan. 1.) » « In conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? » quia nullus corporalibus oculis divinitatis ejus splendorem potest sufferre; ait quippe ad Moysen famulum suum: « Non enim videbit me homo, et vivere potest (Exod. xxxiii). » Ideo humana natura indutus est, ut fragilitas hominum splendorem aliquo modo potuisset sufferre divinum; sumpsit velamen carnis, quo facilius ad se accedere possit conditio hominis; hic fornacem custodit in operibus ardoris, quia supplicia preparat peccatoribus gehennæ ignis, tripliciter exrens montes, quando superbos pro cogitatione mala, pro loquela nefanda, pro operatione iniqua æterna excruciat flamma; iste siquidem sol refulgens radiis suis pravorum excæcat oculos, quando mysticis verbis pro nequitia sua superbientium deludit intellectum. De quo ipsa Veritas in Evangelio discipulis interrogantibus de parabola seminis respondit: « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: ut videntes non videant, et audientes non intelligant (Matth. xiii). » Hinc et ad Isaiam divina voce dicitur: « Vade et dices populo huic: Audite audientes me, et nolite intelligere, et videte visionem, et nolite cognoscere. Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata et oculus ejus claudet, ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur et sanem eum (Isa. vi). » Sed quia hæc ad tempus Dominicæ incarnationis maxime respiciunt, ubi superbus auditus Judæorum et visus captus est, ita ut non intelligere potuissent dicta Salvatoris, nec credere miraculis ab eo factis, dicamus hoc quod sequitur:

« Magnus Dominus qui fecit illum, et in sermone ejus festinavit iter. » Magnus itaque Dominus, qui ita temperavit ac disposuit dispensationem incarnationis mediatoris Dei et hominum, ut superbi quique confunderentur, et humiles scientia Dei honorarentur, ut prudentes et sapientes istius mundi non caperent sapientiam divinam, quæ parvulis et humilibus revelata est. Tunc in sermonibus ejus festinavit iter, quoniam in prædicatione sacri Evangelii præparata est via salutis, et aditus patuit regni cælestis, ut rhomphæa illa ignea, quæ post ejectionem protoplasti de paradiso ad custodiendam viam ligni vitæ deputata est, per Christi sanguinem removeretur, et electis Dei aditus vite perennis aperiretur.

« Et luna in omnibus temporibus suis ostensio temporis, et signum avi. A luna signum diei festi, et luminare quod minuitur in consummatione mensis secundum nomen ejus est, crescens admirabiliter in consummatione. Vas castrorum in excelsis: in firmamento cæli resplendens gloriosa. » Quod dicit lunam ostensionem esse temporis et signum avi atque diei festi, ostendit quod ipsa menstruis defecti-

bus et cursu suo per zodiacum seriem annorum et ætates mundi demonstret, quia Hebræi omnem computum temporis et annalem transitum secundum lunæ cursum metiebantur, qui primum mensem eorum quo exierunt de Ægypto Paschæ solemnis honoraverunt, et Neomenias singulorum mensium celebraverunt. Nec non et ipsos menses suos, ut Hieronymus testis est, a lunæ vocabulo, quam Jarem nominant, vocaverunt, de quo hinc dicitur: « Mensis secundum nomen ejus est. » Similiter et mensis a mensura vel a luna, quæ Græco sermone *μην* vocatur, apud Latinos appellatus est; antiqui enim menses suos, ut diximus, non a solis sed a lunæ cursu computare solebant. Unde quoties in Scriptura sacra, vel in lege seu ante legem, quota die mensis quod factum dictumve sit indicatur, non aliud quam lunæ ætas significatur, qua semper Hebræi, quibus credita sunt eloquia Dei, antiquo patrum more menses observare non cessant, primum mensem novorum, qui Paschæ cæremoniis sacratus est, Nisan appellantes, qui propter multivagum lunæ discursum, nunc in Martium mensem, nunc incidit in Aprilem, nunc aliquot dies Maii mensis occupat; sed rectius Aprili deputatur, quia semper in ipso vel incipit, vel desinit, vel totus includitur, et sic per ordinem singulos menses secundum rationem eorum computant. Postquam ergo de sole disputavit, consequenter de luna adjecit, quia Christum sequitur Ecclesia, et sicut luna a sole, ita et Ecclesia a Christo illuminatur, et ejus gloria stabilitur. De hoc ergo in psalmo, ubi de rege et filio regis mystice Propheta loquitur, Scriptura commemorat, dicens: « Permanebit cum sole et ante lunam in sæculum sæculi (Psalm. lxxi). » Sol quippe est Verbum Patris, Filius Dei, qui Deus homo unus ex duabus et in duabus naturis distinctis atque perfectis permanet Christus; permanet vero Christus ante lunam, id est, ante conspectum Ecclesiæ, quem cordis semper luminibus contactur; luna enim Ecclesiæ merito comparatur, quæ nativum non habet splendorem, sed a sole certis modis suscipit lumen, quod astronomi inter alia diligenter exponunt; sic ergo Ecclesia a vero illo creatore mensurate suscipit lumen, quæ modo persecutionibus videtur immitti, iterumque tranquillitate recepta clarissimi luminis hilaritate completur. Unde dicitur quod crescat mirabiliter in consummatione. Ipsa sane est vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli resplendens gloriosa, quia ipsa animarum fidelium consistit turba, quæ in firmamento veritatis et divinæ prædicationis per totum orbem gloriosa resplendet.

« Species cæli, gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus. Et in verbis sancti stant ad iudicium, et non exardescunt in vigiliis suis. » Ornatus Ecclesiæ sanctorum pulchritudo, quos Dominus excelsus ordinavit ut prædicatione Evangelii et virtutum signis orbem illustraret universum, hi in verbis sanctis, hoc est in doctrina veræ fidei permanentes expectabunt iudicium Dei, nec adversitatibus istius sæculi franguntur, neque a l

iracundiam excitantur, sed patienter omnia ferentes A
 persistunt in custodia gregis sibi commissi, memores
 semper illud Dominicum sedulo in corde volventes :
 « Sicut lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes
 in manibus vestris, et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis (Luc. xii). Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venit (Matth. xxiv). » In patientia vestra possidebitis animas vestras.

« Vide arcum, et benedic qui fecit illum : valde
 speciosus est in splendore suo. Gyravit cælum in
 « circuitu gloriæ suæ, manus excelsi aperuerunt illum. » Arcum omnipotens Deus inter se atque homines in signum posuit, ut ultra mundum diluvio non deleret, unde et in arcu eodem color aquæ et ignis simul ostenditur, quia ex parte est cæruleus, B
 et ex parte rubicundus, ut utriusque iudicii testis sit. Unius videlicet faciendi, et alterius facti : id est, quia mundus iudicii igne cremabitur, nam aqua diluvii est deletus. Arcum itaque Scripturam Novi et Veteris Testamenti congruenter accipimus, qui duobus quodammodo curvatis flexibus devotorum colla complectitur. De quo legitur : « Arcum suum tetendit, et paravit illum (Psal. vii). » Hic fidelibus suave jugum ostenditur, contumacibus autem arma terribilia declarantur. Arcus valde speciosus est in splendore suo, quia Scriptura sacra valde est præclara in sensu et intellectu suo. Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ, quia de supernis et infimis sufficienter narrat. Manus enim excelsi aperuerunt illum, quando per virtutem et sapientiam Dei Dominum videlicet C
 Christum totus ordo Veteris et Novi Testamenti conditus est, de quo dicitur : « Os enim Domini locutum est hæc (Isa. xxv). »

« Imperio suo acceleravit nivem, et accelerat coruscationes emittere iudicii sui. » In nive quippe corda frigida pravorum possumus accipere, in coruscatione terrores iudicii sive virtutum miracula. Sed quia sæpe Dominus sententiis sacræ Scripturæ comminando, atque coruscatione miraculorum terrendo corripit adversarios, fit profecto ut frigidos ad nitorem iustitiæ perducat, et per supernam gratiam candidos esse faciat, scriptum namque est : « Lavabis me, et super nivem dealbabor (Psal. i). » Suo quoque imperio Dominus nivem et coruscationes D
 accelerat, cum celeri conversatione id quod ante ei displicebat commutat, et conversorum vitam in bonis operibus sibi placere declarat; sed quia hæc ex occulto divinæ pietatis procedunt thesauro, idcirco subiungitur :

« Propterea aperti sunt thesauri, et evolaverunt nebulae sicut aves. » Huic quoque loco congruit illud quod ad beatum Job divina voce dicitur : « Nunquid ingressus es thesauros nivis? aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparavi in tempus hostis in diem pugnæ et belli? » Ac si aperte diceretur : Nulli te de operibus tuis præferas, quia de his quos intraveris adhuc per culpam frigidos, quantos operatores iustitiæ et defensores rectæ fidei sim facturus

ignoras. Nix quippe vel grando fuerat Saulus per infidam insensibilitatem; sed nix et grando contra adversariorum pectora factus est, vel candore iustitiæ, vel districti eloquii correptione. O qualem hunc thesaurum in nive et grandine habuit, quando illum inter pravorum vitam positum jam tunc electum suum Dominus latenter præcivit! O ad quanta adversariorum pectora ferienda hanc in manu sua grandinem sumpsit, per quam tot sibi resistentia corda prostravit? Nemo itaque de suis operibus extollatur; nemo desperet eos quos adhuc frigidos videt, quia thesauros Dei in nive et grandine non videt. Quis enim crederet quod per apostolatus gratiam lapidatum Stephanum ille præcederet, qui in morte ejus omnium lapidantium vestimenta servaret? (Act. vii.) Si ergo ad ieta dona vel iudicia occulta recurrimus, nullos omnino desperamus, nec illis nos in corde nostro præferimus, quibus pro tempore prælati sumus, quia etsi jam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum dum currere cœperint præcedamur.

« In magnitudine sua posuit nubes, et confracti sunt lapides grandinis. » Nubes ergo doctores sunt sancti, qui imbrem cœlestis doctrinæ portant, et terram humani cordis irrigant, qui etiam et tempestatem in se increpationis gerunt, et ubi opportunum est effundunt. Unde dicitur quod lapides grandinis frangent, cum duritiam pravorum fortiter increpando a persecutionis instantia emolliant, ne fructum vitalis germinis in fidelibus Christi ultra ferire prævaleant. De istis scilicet nubibus simul et grandine aliter in psalmo scriptum est : « Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando et carbones ignis. » Præ fulgore vero nubes transeunt, quia prædicatores sancti universa mundi spacia miraculorum claritate percurrunt; qui etiam grando et carbones ignis vocati sunt, quia et per correctionem feriunt, et per flammam charitatis accendunt. Ipsa quoque libera sanctorum increpatione in natura grandinis convenienter exprimitur; grando enim veniens percutit, liquida rigat. Sancti autem viri corda audientium terrentes feriunt, et blandientes infundunt; nam quemadmodum feriunt Propheta testatur, dicens : « Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt (Psal. cxlii); » et quemadmodum blandientes rigent consequenter adjunxit : « Memoriam abundantis suavitatis tuæ eructabunt, et in tua iustitia exsultabunt (Ibid.). »

« In conspectu ejus commovebuntur montes, et in voluntate ejus aspirabit notus. » Montes superbes et elatos significant homines. Notus ergo, qui et auster dicitur, ventus calidus, qui aquas frigore ligatas vaporis sui virtute dissolvit, figuratiter exprimit gratiam Spiritus sancti, quæ delicta mortis gelu stricta sui caloris ardore discutit. Aspirat ergo notus, et commovebuntur montes, quando per prædicatores sanctos, flatum sanæ doctrinæ emittit Spiritus sanctus. Unde commovebuntur montes, cum potentes istius mundi incitantur ad Christianorum persecutio-

res; sed tamen saepe fit, ut idem per prædicationem A
verbi divini moveantur ad correctionem sui delicti,
et fit eis ille motus salubris, quibus anterior fuit
damnabilis. De his quippe montibus in psalterio scri-
ptum est: « Montes sicut cera fluxerunt a facie Do-
mini, a facie Domini tremuit omnis terra (Psal.
xcvi). » Istis siquidem montibus, hoc est, etatis ho-
minibus, qui et sæculi hujus altitudines appetunt, et
insensata superstitione durescunt, mirabiliter com-
parata est cera liquens, quoniam tanto facilius in
pœnitentiam defluunt, quanto se duritia immobilis
esse crediderunt, quod hodieque fleri comprobamus,
cum potestates sæculi vel pagani vel hæretici vocati,
damnantes superstitionum votum, divinum magis
eligunt subire servitium.

« Vox tonitruum ejus verberabit terram. » Quid enim B
per tonitruum, nisi prædicatione superni terroris acci-
pitur? quem terrorem dum percipiunt humana corda
quatiuntur. Aliquando vero in tonitruo ipse incarnatus
Dominus figuratur, quia ex antiquorum patrum
conveniente prophetia ad notitiam nostram quasi ex
nubium concursione prolatus est, qui inter nos visi-
biliter apparens, ea quæ super nos erant terribiliter
sonuit. Unde et ipsi sancti apostoli de ejus gratia gene-
rati boanerges, id est filii tonitruum sunt vocati
(Marc. iii). Aliquando autem, sicut dictum est, toni-
truum pro ipsa ejus prædicatione accipitur, per
quam supernorum judiciorum terror auditur. Vox
quidem tonitruum exprobrat terram, quando prædica-
tio divina carnalibus (qui terræ nomine rite censetur)
inrependendo innotescit sua vitia, ut his depositis
se præparent ad audiendum præcepta divina. De hoc
quoque tonitruo scriptum est: « Vox tonitruum tui in
rota, illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, com-
mota est et contremuit terra. » Et hoc quoque com-
parative dicitur, quia tonitruum vox ita revolvitur,
quasi de rotis venire perstreperantibus audiatur; sic
enim cum de summo funditur, spatia cœlorum volu-
bili murmuratione pertranseunt, ut rotatus atque si-
nuosus ipse sonitus sentiatur; sive magis in rota
orbem terrarum debemus accipere, qui in speciem
rotæ absoluta rounditate concluditur. In rota ergo,
id est, in mundo vox tonitruum ejus egressa est, quan-
do prædicatores Christi circumlunum totius orbis verbis
innotuit impleverunt. Sed illas nubes illaque toni-
trua sequuntur coruscationes illucescentes orbi ter-
ræ. Coruscationes, divina præcepta dicit, veritatis
lumine radiantia, quæ tenebras hominum per totum
mundum salutari illuminatione fugaverunt. Dicit
enim tonitrua et coruscationes istæ quid egerint, ut
terra, id est, corpora nostra commoverentur et
contremiscent. Auditio tanto miraculo commotos
quippe et tremefactos illos dicit, qui verbum Dei
fideliter audientes ad conversationis studium Christi
munere pervenerunt.

« Tempestas aquilonis et congregatio spiritus, et
sicut avis deprensus ad sedendum aspargit nivem,
et sicut locusta demergens descensus ejus. » Quid
per aquilonem nisi ille exprimitur, qui se plaudabat

ascensurum in cœlum super astra Dei, et exaltatu-
rum solium suum in monte Testamenti in lateribus
aquilonis? Hujus vero tempestas et congregatio spi-
ritus mentibus humanis idem hostis antiquus ingerere
certat, ut eas a statu rectæ fidei subvertat, et fer-
vorem dilectionis Dei frigescere faciat; hic propter
elationem cordis recte avi comparatur, qui aspargit
nivem ad sedendum, cum per rigorem malitiæ ubi
insidat, præparat sibi habitaculum; ipse quasi locu-
sta ascensu suo demergit, quia quicquid viride vel
fructiferum reperit corrodere atque extirpare con-
tendit.

« Pulchritudinem coloris ejus admirabitur oculus,
et super imbrem ejus expavescit cor. » Pulchritu-
dinem vero ejus oculus admirabitur, cum se fingit
ministrum esse luminis et legatum pacis; sed super
imbrem ejus expavescit cor, quando apertas perse-
cutionum procellas movet, ut quos non potuit blanda
fictione, hos seducat tormenti magnitudine. Aliud
quippe idem doli artifex intrinsecus gerit, aliud ex-
trinsecus ostendit; transfiguratur enim se velut ange-
lum lucis, et callida deceptionis arte plerumque pro-
ponit laudabilia, ut ad illicita pertrahat; ostentat
foris visu gloriosa, ut abscondat quæ intus in corde
gestat turpia, sed cum in hoc se frustrari conspiciat,
mox in apertam sævitiam erumpit, ut hoc efficiat
per tormenta quod non potuit facere per blandi-
menta.

« Gelu sicut salem effundet super terram, et dum
flaverit flet tanquam acumina tribuli. » In gela fri-
gus infidelitatis figuratur; in sale vero infecunditas
germinis: quia ubicunque sal in terram spargitur,
in sterilitatem protinus vertitur, unde scriptum est:
« Terram fructiferam in salsuginem a malitia inha-
bitantium in ea; » et quasdam urbes legimus ira
victorum sale seminatas, ut nullum in eis germinem
oriretur. Gelu ergo sicut salem antiquus hostis super
terram effundet, cum per frigus infidelitatis terreno-
rum hominum corda ad fructus bonorum operum
inhabilia reddet, et dum tentationum procella flave-
rit, facit ea tanquam tribuli acumina, hoc est, spi-
nis vitiorum asperrima. De quo et subditur:

« Frigidus ventus aquilo flavit, et gelavit crystal-
lus ab aqua. » Crystallus vero est in modum vitri
per numerosas gemmas glacies condurata, et in duri-
tiam saxi liquens admodum perducta substantia;
cui obstinati peccatores merito comparantur, qui a
rigore perfidiæ constricti per dies singulos conglaci-
scent. Incitatio ergo diaboli homines natura molli-
simos efficit lapides solidos, quia frigore perfidiæ fa-
cit illos esse durissimos. De quo in Job scriptum
est: « De cujus utero egressa est glacies, et gela de
cœlo quis genuit? In similitudinem lapidis aquæ du-
rantur, et superficies abyssi constringitur (Job.
xxxviii). » Glaciem et gelu perfidiam diaboli signi-
ficare jam diximus, et aquas populos etiam sæpius
docuimus. Satan quippe quasi de Dei utero glacies
processit, quia a calore secretorum ejus malitiæ tor-

pore frigidus, magister iniquitatis exivit; ipse gelu de cœlo est genitus, quia constricturus corda a summis cadere est ad ima permissus; qui bene in cœlestibus conditus, in culpæ frigore mentes sequacium quasi gelu dum cecidit astrinxit, qui ad terram veniens, quid in hominibus egerit expletur cum subditur: « In similitudinem lapidis aquæ durantur. » Illo igitur ad ima veniente in similitudinem lapidis aquæ duratæ sunt, quia ejus malitiam imitati homines, molha viscera charitatis amiserunt. Cujus fraudulenta consilia, quia a seductis hominibus deprehendi non possunt, recte subjungitur. « Et superficies abyssi constringitur. » Abyssi ergo superficies constringitur, quia dum quasi bona persuasionis ejus velut solida glacies ostenditur, latens ejus et in profundum trahens malitia non videtur.

« Super omnem contractionem aquarum requiescit, et sicut lorricam induit se aquis. » Hic locus sive illud tempus exprimit, quando infidelitas ante incarnationem Christi in mundo maxime prævaluit, et gentiliū turba idolorum culturæ toto nisu servivit, seu etiamnum, cum licet multi sint Christo credentes, et tamen in singulis nationibus idem antiquus hostis suos servitores habet, in quibus ipse quodammodo requiescit, et contra Dei milites, suos bellatores disponit. Contra quos qualiter pugnare debeamus, Paulus apostolus nos instituit, dicens: « Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induite lorricam justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi). »

« Devorabit montes, exuret desertum, et exstinguetur viride sicut igne. » Quid per montes, nisi superbi et elati homines? et quid per desertum, nisi desertores veritatis et justitiæ insinuantur? Devorat ergo diabolus montes et exurit desertum, quando superbos quosque et iniquos homines cunctis virtutibus spoliatos in suum pastum redigit, et igne cupiditatis quasi desertum incendit: ubi si quid virtutis atque scientiæ germine viruit, per ignem malitiæ totum protinus exstinguit: in Scriptura enim sacra aliquando per herbam viror gloriæ temporalis significatur, aliquando reflectio diaboli, aliquando sustentatio prædicatorum, aliquando bona operatio, aliquando æternæ vitæ scientia atque doctrina. Viror namque gloriæ temporalis accipitur, sicut Propheta ait: « Mane sicut herba transeat, mane floreat et pertranseat (Psal. LXXXIX). » Mane namque sicut herba florere atque transire, est in prosperitate hujus sæculi temporalis gloriæ velociter decus arescere. Herba refe-

ctio diaboli accipitur, sicut de illo a Domino dicitur: « Huic montes herbas ferunt, » ac si diceret: Superbi ac tumidi dum se illicitis cogitationibus atque actionibus efferrunt, suis illum iniquitatibus pascunt; sed quid hujus hostis nequissimi malitiæ obsistat in sequentibus demonstratur.

« Medicina omnium in festinatione, nebulæ, et ros obvians ardori venienti humilem efficiet cum. » Quid per nubem vel nebulam, nisi incarnatio Redemptoris nostri et doctrina ejus designatur? per quam divina pietas humano generi consuluit, et rore supernæ gratiæ obvians persecutionibus hostis antiqui cum virtute potentiæ suæ contrivit, et prædam ab ore ejus eripuit. De hoc etiam Isaias propheta in onere Ægypti testatus est, dicens: « Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et movebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, et cor Ægypti tabescet in medio ejus (Isa. XIX). »

« Ascendet Dominus super nubem levem, » corpus sanctæ virginis Mariæ, quod nullo humani seminis pondere prægravatum est, vel certe corpus suum, quod de Spiritu sancto conceptum est; et ingressus est Ægyptum hujus mundi, statimque omnia Ægypti simulacra commota sunt, ita ut divinationes et universa fraus idololatriæ, quæ captum possidebat orbem, se fractam esse sentiret, in tantum ut Magi ab oriente docti a dæmonibus, vel juxta prophetiam Balaam intelligentes natum Filium Dei, qui omnem artis eorum destrueret potestatem, venirent Bethleem, et ostendente stella adoraverint puerum.

De hoc rore etiam Dominus ad Job ait: « Quis est pluviae pater, vel quis genuit stillas roris? (Job. xxxviii.) » ac si diceret: Nisi ego, quis siccam terram humani cordis guttis scientiæ gratuito aspergit. De hac enim pluvia alias dicitur: « Pluviam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ (Psal. LXXVII). » Voluntariam quippe pluviam hæreditatis suæ Dominus segregat, quia non eam nobis pro nostris meritis, sed pro suæ munere benignitatis præstat; et idcirco hoc loco pater pluviae dicitur, quia superna nobis prædicatio non de nostro merito sed de ejus gratia generatur. Stillæ enim roris ipsi sancti prædicatores sunt, qui arva pectoris nostri inter mala vitæ præsentis, quasi inter tenebras siccæ noctis aërentia, gratia supernæ largitatis infundunt. Hic si quidem ros humilem fecit diabolus, hoc est, despectum, quia occultas insidias ejus claro sermone produxit in manifestum, ut jam mundus ab idololatria et persecutionis tempestate cessaret, qui se diu illusum ab antiquo hoste sentiret. Unde et subditur:

« In sermone illius siluit ventus, cogitatione sua placavit abyssum, et plantavit in illa Dominus insulas. » In sermone ergo evangelico a turbine persecutionum mitigatus est mundus, quia sapientia divina, quæ creavit orbem terrarum, ipsam suo nutu commotum placavit abyssum; abyssus enim dicitur aquarum copiosissima multitudo, quæ et in bono et in malo plerumque ponitur. Hæc merito hic superstitionis atque persecutoribus comparatur. Et nota

quod dicitur Dominum Jesum plantasse et placasse abyssum, quia ipse auctor est omnium rerum, et per quem omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil (*Joan. 1*). Idem ergo quantæ potestatis esset ostendit, quando in navicula per discipulos a somno suscitatus surrexit, et imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna (*Matth. viii*). Ubi juxta litteram notandum quod omnes creature sentiant creatorem: quibus enim increpatur et imperatur, sentiunt imperantem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed majestate conlitoris, quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt. Mystice autem ventum Dominus surgens increpavit, quia resurrectione celebrata diaboli superbiam stravit, dum per mortem destruxit eum, qui habebat mortis imperium; tempestatem quoque aquæ surgens cessare fecit, quia vesanam Judæorum rabiem, quæ caput quatiens clamaverat, « Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, et credimus ei (*Matth. xvii*), » de sepulcro surgendo labefecit.

« Qui navigant mare, enarrant periculum ejus: et audientes auribus nostris, admiramur, illic præ clara et mirabilia opera, varia genera bestiarum, et omnium pecudum, et creatura belluarum. » Mare historicum quanta pericula et obstacula habeat navigandi in scopulis, in Charybdi et in syrtibus, norant qui in illo frequenter pergunt: ubi et mirabilia Dei monstrantur opera, in variis generibus bestiarum et pecudum, et creatura belluarum, sicut naturalium rerum scriptores in suis libris produunt, et Propheta in Psalterio commemorat, dicens: « hoc mare magnum et spatiosum, illic reptilia quorum non est numerus: animalia pusilla et magna, illic naves pertransibunt, draco iste, quem formasti ad illudendum ei (*Psal. ciii*). » Sed quamvis in capite hujus versus de mari navigabili dicere videatur, tamen de hoc sæculo congruenter accipitur, ubi diaboli sine numero serpere probantur insidiæ, malitiaque dæmonum, velut quibusdam fluctibus animarum voluntas instabilis commovetur. Mare enim ipsæ reddunt, dum naufragare compellunt, quia dubium non est illum undas immanissimas pati, qui mergitur gurgite peccatorum. Mare quippe a meando dictum est, quod semper eat ac redeat. Sed isti spiritus innumerabiles nobis Deo comprehensi sunt, qui arenam maris, et pluviarum guttas enumerat; et ne omnino incomprehensibiles linquerentur, quantitate non qualitate ea definit. Denique de eis dicitur: « Animalia pusilla et magna, » quoniam inter ipsos et majores esse nequitia probantur omnimodis et minores. Illuc, inquit, naves pertransibunt, illic, in mundo scilicet, quem superius dixit mare. Per naves autem significatur Ecclesia, quæ periculosos fluctus mundi per lignum gloriose crucis evadit; portans populos qui signo fidei crediderunt. Nautæ autem et remiges prædicatores sunt sancti, qui Ecclesiam regunt inter fluctus hujus sæculi. In his quippe navibus habitat Christus, qui is a credentibus excitetur, dicit immanissimæ tem-

pestati ut quiescat, et quiescit. Sequitur: « Draco iste quem formasti ad illudendum ei. » Hic aperte diabolus significat, qui vere draco dicitur, propter venenum quod Evæ primæ mulieri pestiferis suasionibus inspiravit; iste creatus bonus est, sicut in Genesi legitur: « Fecit Dominus omnia valde bona (*Gen. 1*). » Sed postquam sua voluntate peccavit, a Deo ita formatus est, ut ei illuderetur ab angelis, quando propter execrabilem perversitatem nativa dignitate privatus est, sicut enim dicit Dominus in libro Job: « Non est quidquam simile ei factum super terram, ad illudendum ab angelis meis. » Illuditur enim ei ab angelis Dei, sive per justissimas increpationes, ut qui creatus est ad obsequium Domini, sædis videatur perversitatibus implicari, sive magis illuditur quando ei animæ contentium imperio superno de perniciose potestate tolluntur; illuditur etiam et a fidelibus viris, dum incentiva vitiorum ejus detestabili errore rejiciunt.

« Propter ipsum confirmatus est itineris finis, et in sermone ejus composita sunt omnia. » Propter ipsum, inquit, hoc est Filium Dei, confirmatus est ordo transeuntium rerum, et terminus constitutus est sæculi, quia sicut ab ipso verbo Dei universa originem acceperunt, sic et in ipso finiuntur. Ipse enim in Apocalypsi ait: « Ego sum α et ω , principium et finis. »

« Multa dicimus et egemus verbis, consummatio autem sermonum ipse est. » Omnis locutio parva est in comparatione gloriæ ejus, et omnis lingua egena verbis, nec sufficit ad enuntiandum virtutem ejus; quia inestimabilis et ineffabilis æstimari et effari a quoquam non potest. Ipse consummatio sermonum nostrorum est, sicut et conditor naturæ nostræ.

« In omnibus gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua. » Quid enim valet corruptibilis creatura de incomprehensibili Dei disputare essentia, quem nemo vidit unquam, nec « homo vivens super terram videre potest? » Ipse enim est omnipotens super omnia opera sua, et universa sub potestate ejus consistunt.

« Terribilis Dominus et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius: Glorificantes Dominum, quantumcunque potueritis, supervalebit adhuc ad mirabilis magnificentia ejus. » Huic loco conciat quod Psalmista convocans omnes gentes ad laudandum Deum ait: « Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis, quoniam Deus summus terribilis et rex magnus super omnes deos (*Psal. xlvii*). » Et item: « Annuntiate, inquit, inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus, quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis, et terribilis est super omnes deos (*Psal. xcvi*). » Reddit causas quare Domino et plaudere debeat et jubiliari. Primum quia summus est Deus, terribilis, quia ipse judicaturus est mundum; rex magnus, quoniam rex regum et Dominus est dominantium: in magnus ad potestatem pertinet, quia super cuncta po-

teutior est; laudabilis ad pietatem, quoniam dum A
 essemus captivi, pretioso sanguine nos redemit; ni-
 mis autem congruit ad utrumque, quia nec quantum
 magnus, nec quantum laudabilis sit poterat explicare;
 sed quoniam consideranti æstimatio defecit, pulchre
 addidit *nimis*; ita non exponendo quod intendebat,
 uberrime significavit, et declaravit non comprehen-
 dendo quod voluit. Nam idem Propheta alibi ait :
 « Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitu-
 dinis ejus non est finis (*Psal. XLVII, XCV, CXLIV.*) »
 Miranda complexio, vera prædicatio sic laudare Do-
 minum, ut quantum est magnus non æstimes expli-
 candum; sensus enim totius creaturæ deficit, et ad
 illa retractio semper exrescit. Nam sicut nullo loco
 clauditur, ita nec eloquentia quamvis amplissima
 ejus possunt præconia terminari: virtus inexplica-
 bilis, pietas incomprehensibilis, sapientia ineffabilis;
 cujus vera definitio est finem in sanctis laudibus non
 habere. Et nota quia dum dicitur magnitudinis ejus
 finem non esse, nunquam te præcipit ab ejus prædi-
 catione cessare; nam et taciti gratias agimus, cum
 nos probabili conversatione tractamus; qui cum nul-
 lis possit laudibus comprehendere, singulis tamen ser-
 monibus indicatur, cum dicitur: « Magnus nimis. »
 Et iterum: « Magnitudinis ejus non est finis. »

« Benedicentes Dominum exaltate illum quantum
 « potestis: major est enim omni laude. » Incitat nos
 Sapientia ad benedicendum Deum, ut quantum in
 nobis sit, et quantum nos ille posse concessit, sem-
 per laudemus illum; attamen omni modo scientes,
 quod condigne eum laudare non possumus, quia ad
 celsitudinem magnitudinis ejus pertingere non vale-
 mus; ejus est enim gratia, quidquid rite in laudibus
 ejus proferimus. De quo scriptum est: « Dominus
 virtutem populo suo dabit, » et « Benedicet populum
 suum in pace (*Psal. XXVIII.*) »

« Exaltantes eum replemini virtute, re laboretis.

« Non enim habebitis: quis videt eum et enarrabit,
 « et quis magnificabit eum sicut est ab initio? »
 Valde enim indigemus ipsius ope, ut ad eum lau-
 dandum ejus repleamur virtute. Quod enim dicit:
 « Ne laboretis, non enim habebitis, » ostendit quod
 divina secreta, quæ ultra nostrum modum sunt,
 scrutari non debeamus: quia ejus occulta judicia
 omnino penetrare non possumus. Unde scriptum
 est: « Ne quæras opes ad quas pertingere non pos-
 « sis (*Prov. XIII.*) » Et Ecclesiastes: « Dixi, inquit,
 sapiens efficiar, et ipsa longius recessit a me. Multo
 magis quam erat, et alta profunditas, quis inveniet
 eam? (*Eccle. VII.*) »

« Multa abscondita sunt majora his; pauca enim
 « vidimus opera ejus: omnia autem Dominus fecit,
 « et pie agentibus dedit sapientiam. » Si ad univer-
 sitatem mirabilium Dei attendimus, paucissima sunt
 de quibus notitiam habemus: qui tamen sana et
 plena fide credimus et confitemur, quod unus Deus
 omnipotens Pater et Filius et Spiritus sanctus
 omnium visibilium et invisibilium creator est, et pie
 agentibus, hoc est, religiose viventibus et humiliter
 querentibus dat agnitionem suam, quantum ille
 noverit eis prodesse. Cæterum de ejus majestatis
 scrutatione cohibere nos debemus, et dicere cum
 Paulo apostolo: « O altitudo divitiarum sapientiæ
 et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt ju-
 dicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim
 cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus
 fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?
 quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt
 omnia: ipsi honor et gloria in sæcula sæculorum
 (*Rom. XI.*) » Sed quia jam plurima moraliter dispu-
 tando allegoriam et anagogam in plerisque tunc
 mysteria sacramenti divini superius ediderat, nunc
 de sanctis Patribus et virtutum viris incipit nar-
 rare.

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

*Laus patrum, id est patriarcharum, prophetarum,
 apostolorum et martyrum, in quibus Spiritus Do-
 mini locutus est.*

(CAP. XLIV.) « Laudemus viros gloriosos et paren-
 tes nostros in generatione sua. Multam gloriam
 « fecit Dominus magnificentia sua a sæculo. Domi-
 nantes in potestatibus suis homines magni virtute,
 « et prudentia sua præditi, nuntiantes in prophetis
 « dignitatem prophetarum, et imperantes in præ-
 « senti populo, et virtute prudentiæ populis sanctis-
 « sima verba. In pueritia sua requirentes modos
 « musicos, et narrantes carmina Scripturarum. Ho-
 « mines divites in virtute, pulchritudinis studium
 « habentes, pacificantes in domibus suis. » Viri ergo
 « gloriosi temporibus suis fuerunt, et digni per omnia
 « laude, sancti scilicet patriarchæ, qui meruerunt di-

« vina uti locutione simul et visione; et prophetæ qui
 dono Spiritus sancti repleti multa Christi Ecclesiæ
 quæ futura mysteria præcinnere. Hi dominantes in
 potestatibus suis erant, quia plures illorum reges
 fuere facultatibus abundantes; sed majore potestate
 semetipsos regebant, cum ab illicitis concupiscentiis
 se coercerent. Imperantes populis et virtute prudentiæ
 suæ instruebant, quorum aliqui musicos sonos
 requirebant, ut David, et cæteri, qui cum ipso psal-
 modiam ordinabant. Alii vero pulchritudinis studium
 habentes, ut Moyses et Salomon, qui tabernaculum
 atque templum cum variis vasis et utensilibus Do-
 mino ædificaverunt.

« Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam
 « adepti sunt, et in diebus suis habentur in laudi-
 « bus. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen
 « narranti laudes eorum. » Habuerunt ergo sancti

viri in generationibus gentis suæ gl'oriam, quia merito prudentiæ et virtutum a subditis honorabantur. Unde posterius eorum qui eorum sanctam conversationem imitati sunt, voce simul et actione laudes illorum celebraverunt: quod etiam mali homines et perversi moribus adipisci non meruerunt. De quibus subditur:

« Et sunt quorum non est memoria, perierunt quasi qui non fuerint. Et nati sunt quasi non nati, et filii ipsorum cum illis. » Non fuerunt ergo impii et peccatores digni memoria, quia si aliquid de his narratur in Scriptura sacra, non ad laudem, sed ad vituperationem eorum pertinet. De illis enim in Psalmo scriptum est: « Inimici defecerunt framea in finem, et civitates eorum destruxisti. Periit memoria eorum cum sonitu: » quoniam diaboli gaudio in consummatione mundi illi qui ad civitatem ejus pertinere noscuntur deficient, et eorum memoria cum clamore novissimo interiet, quando merguntur in penam perpetuam. Quod exemplum inde tractum est, quia fieri solet quando res prosperæ gravissimo sine clauduntur, ut nec potestas eorum videatur romanere, nec nomen intneri, quod dicit filios eorum eam ipsis perire, mystice significat opera peccatorum in æterna damnatione simul cum ipsis interire.

CAPUT II.

De martyre, et confessore, et sacerdote.

« Sed illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defuerunt, et cum semine ipsorum perseverant bona, hereditas sancta nepotum illorum. Et in testamentis stetit semen eorum, et filii eorum propter illos usque in æternum permanent: semen eorum et gloria eorum non derelinquetur. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivet in generationes et generationes. Sapientiam eorum narrent populi, et laudem eorum nuntiet Ecclesia. » Illi quippe viri sunt misericordie, qui recta fide et bonis operibus misericordiam Domini promeruerunt. Nam « misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum: » horum actiones bonæ non defuere in retributione, sed cum semine eorum, hoc est, hujus Dei cultoribus, qui nepotes et hæredes fiebant ei, et religiosæ conversationis eorum testamentum legis Dei firmum stetit, et propago sobolis eorum propter illorum merita longo tempore mansit, nec gloria sanctorum Patrum nulla oblivione delebitur. Sed corpora ipsorum in pace quiescentia expectant resurrectionis diem, ut accipiant gloriam incorruptionis: nomen autem eorum celebre apud posteros suos pemeverat. Qui sapientiam ipsorum ubique prædicant, et laudabilem vitam eorum quotidie in Ecclesia sanctorum magnis laudibus exaltant. Hæc quidem juxta historiam ad patriarchas et prophetas pertinere videntur, quorum semen, hoc est Israelitæ, propter eorum merita et promissiones, quæ ad ipsos factæ sunt sæpe de angustiis liberatum est; et veniam peccatorum non sua justitia, sed parentum suorum fide et actione

bona promeruit. Unde est illud, quod Moyses pro eodem populo Israelitico peccante orans. Abraham et Isaac et Jacob, quibus promissiones datæ sunt, ducit in memoriam, ut eorum meritis Dominus placatus, peccantibus filiis donaret indulgentiam. Sic ad David meritum, filios ejus in multis adjavit, ob cujus memoriam etiam Dominus filiis ejus multo tempore regnum servavit. Sed sacratiore sensu viri misericordie sunt apostoli Domini nostri Jesu Christi, et prædicatores Novi Testamenti, qui verbo Evangelii et sacro baptismo, filios Dei dignos quotidie pariunt. Qui imitatores parentum suorum facti, in fide et conversatione eorum exempla sequuntur. Horum scilicet corpora post finem vitæ præsentis dormiunt in spe resurrectionis, expectantes futuram gloriam, quando semen honorum operum illorum cælesti mercede a superno Jdice remaneret.

CAPUT III.

De Enoch.

« Enoch placuit Deo et translatus est in paradysum, ut det gentibus penitentiam. » Bene ergo non de Adam qui transgressus est divinum mandatum, et ejectus reliquit paradysum, incipit enumerare sanctos patres, sed de Enoch, qui ambulavit cum Deo, et translatus est in paradysum. Quia in hoc claret electio sanctorum, quod de ærumna istius sæculi transferuntur ad quietem cælestis regni. Hic ergo creditur venturus cum Elia juxta finem mundi, ut hominibus det consilium a peccatis ad penitentiam convertendi, et sic cum collega suo in persecutione Antichristi solvet debitum lethi.

CAPUT IV.

De Noe.

« Noe inventus est perfectus, justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, ut det gentibus penitentiam. Ideo remissum est relictum terræ cum factum esset diluvium, testamenta sæculi posita sunt apud illum, ne deleri posset diluvio omnis caro. » Noe vero de quo Scriptura narrat, quod vir justus atque perfectus fuerit in generationibus suis, ambulans cum Deo, benedicitur. In tempore iracundiæ factus est reconciliatio, quia mundo pereunte diluvio, ad hoc reservatus est, ut penitentiam gentibus indiceret agendam, et suo exemplo demonstraret, quod qui Deo devoto serviunt, immunes ab æterno interitu fierent. Cum quo etiam Dominus pactum statuit et fœdus pepigit, ne ultra aquis diluvii deleteret terram, significat autem rectores populi Dei, qui inter fluctus istius sæculi are in regant Ecclesiæ Christi, prædicant baptismum penitentiae, et orationibus atque sacris oblationibus placatam reddunt humano generi divinam majestatem.

CAPUT V.

De Abraham.

« Abraham magnus pater multitudinis gentium. Et non est inventus similis illi in gloria. Qui conservavit legem Excelsi, et fuit in testamento cum illo, in carne ejus stare fecit testamentum. »

« et in tentatione inventus est fidelis. Ideo jureju- A
 « rando dedit illi gloriam in gente sua, crescere
 « illum quasi terræ cumulum, et ut stellas exaltare
 « semen ejus, et hæreditari illos a mari usque ad
 « mare, et a flumine usque ad terminos orbis
 « terræ. » Abraham juxta nominis sui interpreta-
 « tionem *pater est multarum*, omnium videlicet *gen-*
 « *tium* in Christo credentium; quia soli fideles æsti-
 « mantur in semine, quoniam non qui filii carnis, sed
 « qui filii sunt fidei, ipsi semen sunt Abrahæ. « Cui
 « non fuit similis inventus in gloria, » quia suis tem-
 « poribus excellentissimus erat, et fidelissimus in-
 « ventus est. Hic fuit in testamento cum illo, quando
 « ei promissum est quod in semine ipsius benedicere-
 « rentur omnes cognationes terræ. In cujus carne
 « stare fecit testamentum circumcisionis, ut significa- B
 « retur renqvata natura nostra per baptismum Christi,
 « post expoliationem veteris hominis et induitionem
 « novi, qui secundum Deum creatus est in justitia et
 « sanctitate veritatis. Hic vero patriarcha in tenta-
 « tione inventus est fidelis quando in figuram passio-
 « nis dominicæ visus est immolare filium suum uni-
 « genitum. Ideo jurejurando dedit illi Dominus semen
 « in gente sua, crescere illum in semine suo velut
 « arena maris, et sicut stellas cæli quæ præ multitudine,
 « numerari non possunt. Duplex ergo sit figura pro-
 « missi seminis ejus, id est, in similitudinem arenæ
 « maris, in quo exprimuntur Judæi steriles; et in si-
 « militudinem stellarum cæli, in quo demonstrantur
 « omnes gentes in Christo credentes, qui resurrectio-
 « nis lumine in futuro coruscant sicut astra cæli. C
 « Stella enim ab stella differt in claritate: sic erit et
 « resurrectio mortuorum. » Hæreditavit ergo semen
 « ejus a mari usque ad mare, et a flumine usque ad
 « terminos orbis terræ. » Quia Christus ex semine
 « Abraham ortus dominatur a mari usque ad mare,
 « et a flumine usque ad terminos orbis terræ, et Ec-
 «lesia ejus, hoc est, corpus ipsius universos ter-
 «minos occupat mundi. Notandum quippe quod Abraham
 « triplicem habet figuram in semetipso: primo Salva-
 « toris, quando relicta cognatione sua venit in hunc
 « mundum; secundo patris, quando immolavit unicum
 « filium; tertio vero in hoc quod tres viros suscipiens
 « unum adoravit, figuram gestavit sanctorum, qui ad-
 « ventum Christi in carne cum gaudio susceperunt. D
 « Cujus incarnationis sacramentum tota sancta Trinitas
 « fecit, sed solus Filius suscepit: « Verbum enim caro
 « factum est, et habitavit in nobis. »

CAPUT VI.

De Isaac.

« Et in Isaac eodem fecit modo, propter Abraham
 « patrem ipsius benedictionem omnium gentium
 « dedit illi. » Dedit ergo Dominus Isaac benedictio-
 « nem omnium gentium propter jusjurandum, quod
 « juravit patri ipsius, « ut in semine ejus, » hoc est,
 « Christo « benediceretur omnes cogitationes terræ. »
 « Cui Pater in psalmo ait: « Postula a me et dabo
 « tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam
 « terrarum. »

CAPUT VII.

De Jacob.

« Et testamentum confirmavit super caput Jacob,
 « agnovit eum in benedictionibus suis, et dedit illi
 « hæreditatem, et divisit ei partem in tribus
 « duodecim; et conservavit illi homines misericor-
 « diæ invenientes gratiam in oculis omnis carnis. »
 « Confirmatum est enim testamentum super caput
 « Jacob, hoc est, gentilis populi, qui posterior ad
 « gratiam fidei et baptismatis regenerationem accessit.
 « Cui tamen plenitudo benedictionis paternæ provenit:
 « et dedit illi hæreditatem, » supernæ videlicet pa-
 « triæ, « et divisit ei partem in tribus duodecim. »
 « Ut per duodecim apostolos edoctus, simul cum
 « illis regnum Dei possideret æternum; huic conser-
 « vavit Dominus misericordiam suam, ut haberet gra-
 « tiam in oculis omnis carnis, quia Ecclesia Christi
 « ab omnibus gentibus honoratur, et digna laude pro-
 « pter culturam veri Dei ab universo mundo prædica-
 « tur. Cui etiam per Isaiam ipse Dominus ait: « Ecce
 « levo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo
 « signum meum, et afferent filios tuos in ulnis, et
 « filias tuas super humeros portabunt, et erunt reges
 « nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ; vultu in ter-
 « ram demisso adorabunt te, et pulverem pedum tuo-
 « rum lingent; et scies quia ego Dominus, super quo
 « non confundentur, qui exspectant eum (Isa. XLIX). »

CAPUT VIII.

De Moyse.

(CAP. XLV.) « Dilectus a Deo et hominibus Moyse,
 « cujus memoria in benedictione est. Similem illum
 « fecit in gloria sanctorum, et magnificavit eum in
 « timore inimicorum, et in verbis suis monstra
 « placavit. Glorificavit illum in conspectu regum, et
 « jussit illi coram populo suo, et ostendit illi glo-
 « riam suam. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit
 « illum, et elegit illum de omni carne. Auditam fe-
 « cit illi vocem suam, et induxit illum in nube; et
 « dedit illi præcepta et legem vitæ, et disciplinæ
 « docere Jacob testamentum, et judicia sua Israel. »
 « Dilectus enim Deo et hominibus Moyse fuit, quia
 « homo erat suavis et mitissimus, ut Scriptura nar-
 « rat (Num. XII). Cujus memoria in benedictione est,
 « quoniam non minoris gloriæ quam cæteri sancti
 « Patres fuere, sed perenni dignus est per omnia
 « laude. Hic magnificatus est in timore inimicorum,
 « dum portenta multa fecit coram Pharaone et servis
 « ejus, et ipsas plagas quando voluit temperavit;
 « unde gloriam in conspectu regum consecutus est.
 « Jussit illi Dominus coram populo suo, et ostendit
 « illi gloriam suam, quando sui secreti eum fecit esse
 « participem, et voluntatis suæ agnitorem. De quo
 « scriptum est: « Ingresso autem illo tabernaculum
 « fœderis, descendebat columna nubis, et stabat ad
 « ostium, loquebaturque cum Moyse, cernentibus uni-
 « versis quod columna nubis staret ad ostium taberna-
 « culi, stabantque ipsi et adorabant per fores taber-
 « naculorum suorum. Loquebatur autem Dominus ad
 « Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad

amicum suum : in fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit ipsum de omni carne (*Exod. xxxiii.*) Certum quoque est quod fides et lenitas ipsius sanctum eum esse fecit et Deo acceptabilem reddidit, qui de omni populo divina providentia electus est, ut præcesset universis : cui Dominus in monte Sinai legem dedit et præcepta vitæ constituit, cum eo loquens in nube audientibus filiis Israel, ut in his erudiret populum suum et disciplinabiliter vivere doceret; qui licet diversas figuras habeat in singulis locis, tamen in hoc, quod populum Dei eduxit de Ægypto per aquas maris Rubri, et in deserto educavit columna nubis præeunte et viam demonstrante, typum tenet legis, quæ per Christi ducatum credentes de Ægypto spiritali, et de potestate veri Pharaonis per aquas baptismatis liberavit, ut in eremo istius mundi divinis præceptis instructi et educati perveniant ad terram repromissionis, ad cœlestem videlicet patriam, ubi omnium honorum habeant copiam, et vita fruantur perpetua.

CAPUT IX.

De Aaron.

« Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, et similem sibi de tribu Levi. Statuit ei testamentum æternum, et dedit illi sacerdotium gentis, et beatificavit illum in gloria, et circumcinxit illum zona justitiæ. Induit illum stola gloriæ, et coronavit illum in vasis virtutis in incessu suo, circumpedes et femoralia et humerale posuit ei, et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis gentis suæ. Stolam sanctam auro et hyacintho et purpura, opus textile, viri sapientis iudicio et veritate præditi, torto cocco opus artificis, geminis pretiosis figuratis in ligatura auri, et opere lapidarii sculptis, in memoriam secundum numerum tribuum Israel coronam auream super mitram ejus expressam signo sanctitatis, et gloria honoris, et opus virtutis, desideria oculorum ornata. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem. Non indutus est illa alienigena aliquid, sed tantum filii ipsius soli, et nepotes ejus per omne tempus. » Ritus describit sacerdotii Veteris Testamenti, et ornatum pontificis quæ figuram per omnia gerebant Novi Testamenti, et veri sacerdotis Domini nostri Jesu Christi: qui non per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel sancta æterna redemptione inventa (*Hebr. ix.*) Vestimenta autem pontificis non alia sunt quam opera virtutum, et sapientiæ doctrina, quæ vere Domini sacerdotem ornant, cum in his conversari rite inveniuntur. Unde et hic dicitur: « Coronavit illum in vasis virtutis. » Sapientes autem corde quos ad faciendas easdem vestes Deus spiritu prudentiæ replevit, ipsi sunt prophetae et apostoli, cæterique doctores veritatis, qui nobis apertissime monstrant, quomodo vivere sacerdotes et ministri altaris, qualiter docere debeant, sive exemplo suæ actionis, seu verbo exhortationis,

A ostendunt. Quæ autem sunt ipsæ vestes, quas Moyses fecit Aaron fratri suo, hoc est, Scripturam sacram legis rectoribus habendam commendat, et ostendit Paulus, dicens: « Oportet enim episcopum sine crimine esse, ut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem (*Tit. i.*) » Octo ergo generibus vestium pontifex tempore sacrificii solebat indui: hoc est, rationali, superhumerali, tunica hyacinthina, et linea stricta, cidari, balteo, femoralibus, et supra omnia, hoc est fronte, lamina aurea, in quo nomen Dei scriptum erat. Rationale autem pectoris habitus erat, sicut superhumerales humerorum; tunica autem hyacinthina, quæ tintinnabula aurea in imo habebat hæc super lineam induebatur. Ipsa autem linea stricta, id est, camisia totum corpus operiebat, cidaris vero caput ornat. Balteum autem utramque tunicam simul et superhumerales arctius ad corpus aptabat, e quibus erant quatuor et minoris ordinis sacerdotibus concessa, femoralia videlicet linea, tunica et balteus, et cidaris; decebat enim ut quo majore quis gradu esset insignis, eo pluribus virtutum actibus admirandus foret. Cuncta autem virtutis de auro pretiosisque coloribus, quia nil vile ac sordidum in sacerdote ore vel opere debet apparere; sed cuncta quæ agit, universa quæ loquitur, omnia quæ cogitat, et coram hominibus præclara et in conspectu interni arbitri oportet esse gloriosa. Singule autem species vestium mysticum habent intellectum, quia in rationali, plenitudo scientiæ exprimitur; in superhumerali, bonorum operum actus; in tunica hyacinthina, cœlestis conversatio; in tintinnabulis, prædicatio sacri verbi; in tunica linea, quæ et hic circumpedes nominatur, eo quod ad talos pertingebat, consummatio castitatis insinuat; in balteo continentia; in cidari, quæ caput tegebat, omnium sensuum custodia; in femoralibus vero castimonia corporis contra libidinem. Corona autem super mitram, in qua expressum erat signum castitatis, hoc est, nomen omnipotentis Dei, honorificentiam significat diviniæ majestatis, quam in arce status nostri et super omnia statuere debemus, ita ut in omnibus actibus nostris, sermonibus et conversatione honorificetur Deus per Jesum Christum Dominum nostrum, qui est caput corporis Ecclesiæ, et Salvator omnium, maxime fidelium. Si quis autem horum sensum spiritalem plenius nosse desiderat, legat sanctorum Patrum diversos tractatus de tabernaculo Dei, et vestibus sacerdotalibus; quorum tamen compendium si quæsierit, legat nostrum opusculum quod super Exodi librum quatuor libellis comprehendimus, et ibi, ni fallor, inveniet quod suæ indigentia satisfaciatur.

« Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie. Complevit Moyses manum ejus, et unxit illum oleo sancto. Factum est illi in testamentum æter-

num, et semini ejus sicut dies cœli. Fungi sacerdotio, et habere laudem, et glorificare populum suum in nomine suo. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo: et dedit illi in præceptis suis potestatem, et in testamentis judiciorum docere Jacob testimonia, et in lege suam incem dare Israel. Quia contra illum steterunt alieni, et propter invidiam circumdederunt illum, in deserto homines qui erant cum Dathan et Abiron; et congregatio Core in iracundia. Vidit Dominus Deus, et non placuit illi, et consumpti sunt in impetu iracundiæ: fecit illis monstra, et consumpsit eos in flamma ignis, et addidit Aaron gloriam. Et dedit illi hæreditatem, primitias fructuum terræ divisit illi, panem ipsis in primis paravit in satietatem. Nam sacrificia Domini edent quæ dedit ipsi et semini ejus. Cæterum in terra gentes non hæreditavit, et pars non est illi in gente. Ipse enim pars ejus est et hæreditas. Quomodo autem Moyses Aaron fratrem suum et filios ejus unctionis oleo Domino consecraret, et quales hostias pro se in die unctionis suæ offerri juberet, et de jugi sacrificio quod quotidie mane et vespere offerendum erat, et de cæteris officiis ejus liber Leviticus copiosissime narrat, nec non de seditione Core, Dathan et Abiron, quam contra Moysen et Aaron excitaverant, et ob hoc vindicta in eos a Domino prolata est, liber Numerorum manifestissime declarat (*Num. xvi*): in quibus mystice demonstratur quod hi qui hæreses et schismata facere conantur, et multos secum trahendo decipiunt contemuentes sacerdotes Christi, et se a clero ejus plebèque societate segregantes, constituere audent ecclesias et aliud altare, preceoque alteram illicitis vocibus faciunt, Dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanantes, ipsi quoque, cum contra ordinationem Dei nituntur, ob temeritatis audaciam terræ compagibus ruptis, profundo hiatus merguntur. Nec tantum hi qui duces errorum sunt, sed et illi qui consentiendo participes eorumdem effecti sunt, in ignem æterni judicii præparata ultione peribunt. Christi enim sacerdotium et ritus sacrificiorum ab eo constitutus in sæculum permanet, nec ulla commutatione commutabitur. Cui pater juravit, dicens: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix*). »

CAPUT X.

De Phinee.

« Phinees filius Eleazari tertius in gloria est in imitando ipsum in timore Domini, et stare in reverentia gentis, in bonitate et sinceritate animæ suæ placuit Deo Israel. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum et gentis suæ, ut sit illi et semini ejus sacerdotii dignitas in æternum. Et testamentum David regis filii Jesse de tribu Juda, hæreditas ipsi et semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, et gloriam in gentem eorum æternam fecit. » Phinees filius

A Eleazari, ut Numerorum liber testis est, testamentum pacis ideo a Domino accepit, quia zelo Dei instigatus virum Israelitam fornicantem cum muliere Madianita simul interfecit. De quo in memorato libro legitur, quod Dominus dixerit ad Moysen: « Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum, ecce do ei pacem fœderis mei, et erit tam ipsi quam semini illius est pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israel (*Num. xxv*). » Juxta mysticum quoque sensum bene Phineæ filio Eleazari sacerdotis propter zelum, quem exercuit in fornicantibus, pactum sempiterni sacerdotii repromittitur, quia quisquis zelo Dei compunctus carnis suæ stimulos comprimere satagit, vel eos qui sibi subjecti sunt, ne per lasciviam et libidinem a veritatis tramite deviant, digne corripit atque coercet, sempiterni sacerdotii dignitatem in Ecclesia Dei habebit ad illum sacerdotem rite pertinet. De quo scriptum est: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix*). » Cum ipso regnum sempiternum in luce superna perpetualiter possidebit. Interpretatur autem Phinees, ore parcus, vel ore requievit, vel oris augurium, et Eleazar Deus meus adjutor, sive Dei adjutorium. Aaron mons fortitudinis, sive mons fortis. Quæ nomina non incongrue eundem sensum quem proposuimus exprimunt; nam qui ore prava loqui parcat, et mysteria cœlestia verbo rite auditoribus suis exponit, per Dei adjutorium pium labore in explens, ad montem fortitudinis, de quo per Prophetam scriptum est: « Erit mons domus Domini in verticem montium, et elevabitur super omnes colles (*Isa. ii*), » bonis actibus ascendens, feliciter perveniet. Quod autem dicitur, quod testamentum David regis filii Jesse hæreditatem illi et semini ejus benedictione et gloria æternam fecerit, ostenditur quod David in distributione ministrorum Domini (qua eos in viginti quatuor sortes divisit, ut vicibus suis ministrarent coram Domino) non minoravit gloriam Phinees, sed etiam auxit. Unde in Paralipomenon, ubi Coritzæ super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi, et familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum memorantur, ita subjungitur: « Phinees autem filius Eleazari erat dux eorum Domino (*I Par. ix*) » ex hoc Hebræi tradunt quod idem Phinees adhuc in eo tempore vixerit, et in tabernaculo vices ministrantium ordinaverit.

CAPUT XI.

De Jesu Nave.

(*CAP. XLVI*.) « Fortis in bello Jesu Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hæreditatem Israel. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, et jactando contra civitates rhomphæas. » Jesus ergo filius Nave et nomine et

gestu typum exprimit Salvatoris, cui Deus pater
 « dedit nomen, quod est super omne nomen. Idcirco
 in nomine Jesu omne genu flectitur, caelestium, ter-
 restrium et infernorum : » et quia est hoc nomen
 super omne nomen, ideirco in multis generationi-
 bus a nullo cognominatum est. Scripsit Moyses li-
 brum Genesi-, in quo legimus Abraham, et eos qui
 ex eo generati sunt, in quibus sunt justi quampluri-
 mi, sed nullus ex ipsis Jesus meruit nominari; neque
 Abel Jesus dictus est; neque ille qui cepit invocare
 nomen Domini Dei; neque ille qui placuit Deo et
 translatus est, cujus unquam non est inventa mors;
 neque ille qui in generatione sua solus justus inven-
 tus est apud Deum Noe; sed ne ipse quidem qui re-
 promissiones acceperat testamenti Abraham; nec
 ille qui de eo natus est Isaac; sed nec supplantator
 Jacob, nec quisquam ex filiis ejus; Moyses fidelis
 erat in omni domo sua, necdum tamen vocatur Jesus:
 sed Jesu nomen primum invenio in Exodo, et volo in-
 tueri quando primum nomen Jesu cognominatur:
 « Venit, inquit, Amalec et expugnabat Israel, et dixit
 Moyses ad Jesum in Raphidim (*Exod. xvii.*) » Haec
 est prima appellatio nominis Jesu: « Elige, inquit,
 tibi viros potentes ex omnibus filiis Israel, et egre-
 dere, et conflige cum Amalec, crastino. » Ipse est
 qui post mortem Moysi suscepit imperium; ipse est
 qui ducit exercitum, et confligit adversus Amalec: et
 quod tibi adumbratur in monte manibus extensis, ad-
 dicit cruci suae triumphans principatus et potestates
 in semetipso.

« Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse
 « Dominus percussit. An non in iracundia ejus in-
 « peditus est sol, et unus dies factus est quasi duo?
 « Invocavit Altissimum potentem in oppugnando
 « inimicos undique, et audivit illum magnus et san-
 « ctus Dominus, in saxis grandinis virtutis valde
 « fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem, et in
 « descensu perdidit contrarios, ut cognoscant gentes
 « potentiam ejus, quia contra Dominum pugnare non
 « est facile, et secutus est a tergo potentes. » Quo-
 modo autem occursu suo impeditus sit sol, et unus
 dies factus est quasi duo, pandit historia Jesu Nave,
 ubi ipse cum filiis Israel pugnavit pro Gabaonitis
 contra quinque reges Amorrhæorum. Sic enim ibi
 scriptum est: « Tunc locutus est Josue Domino in
 die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum
 Israel. Dixitque coram eis: Sol, contra Gabaon
 ne movearis, et luna contra vallem Abialon; steteruntque sol et luna (*Jos. x.*) » Nonne scriptum
 est hoc in libro Justorum? « Stetit itaque sol in me-
 dio caeli, et non festinavit occumbere spatio unius
 diei; non fuit antea et postea tam longa dies, obe-
 diente Domino voci hominis, et pugnante pro Is-
 rael. » Tunc etiam « Dominus misit super ipsos
 Amorrhæos lapides magnos de caelo usque ad Aze-
 ca, et mortui sunt multo plures lapidibus grandin-
 is, quam quos gladio percusserant filii Israel. »
 Mystice autem lapides sunt grandinis duræ vindictæ,
 quæ caelitus mittuntur super hostes populi Dei, vel

divinæ comminationes quæ in Scripturis sacris con-
 tra improbos leguntur prolatae, ubi gehenna ignis et
 poena eis prædicatur perpetua. Hoc ergo modo Jesus
 cum ducibus et virtutibus suis adest his qui pro no-
 mine suo contrariis virtutibus oppugnantur; et non
 solum auxilium præstat in bello, verum et producit
 tempus diei, et spatia lucis protelans adventum dis-
 cutit noctis. Dies producit et differtur occasus,
 nec unquam sol occumbit, sed semper oritur, dum
 credentium cordibus sol justitiæ lumen veritatis in-
 fundit. Cum vero repleta fuerit mensura credentium,
 et deterior jam ac decolor ætas ultimæ generationis
 advenerit; cum increcente iniquitate refrigescet cha-
 ritas multorum, et perpauci remanserint, in quibus
 fides invenitur: tunc jam breviabuntur dies. Idem
 igitur ipse Dominus novit extendere diem, cum sa-
 lutis est tempus; et breviare eundem, cum tribula-
 tionis et perditionis est tempus. Nos tamen dum ha-
 bemus diem et producit nobis spatium lucis, sicut
 in die honeste ambulemus, et opera lucis operamur.

« Et in diebus Moysi misericordiam fecit ipse,
 « et Caleb filius Jephonæ stare contra hostem, et
 « prohibere gentem a peccatis, et perfringere
 « murmur malitiæ, et ipsi duo constituti a periculo
 « liberati sunt a numero sexcentorum militum pe-
 « ditum, inducere illos in hæreditatem, in ter-
 « ram, quæ manat lac et mel, et dedit Dominus ipsi
 « Caleb fortitudinem: et usque ad senectutem per-
 « mansit illi virtus, ut accenderet in excelsum terræ
 « locum, et semen ipsius obtinuit hæreditatem, et
 « viderent omnes filii Israel quod bonum est obsequi
 « sancto Deo. » Narrat quoque liber Numerorum
 quod Moyses de deserto Pharan duodecim explora-
 tores de singulis tribubus singulos, miserit ad ex-
 plorandam terram repromissionis, qui revertentes et
 referentes fructus de terra illa, populum in despera-
 tionem miserunt omnem præter duos hoc est, Josue
 filium Nun et Caleb filium Jephonæ, et murmurare
 fecerunt contra Dominum, ob quod missa est
 super eos plaga, et interdictum, quod nullus viro-
 rum illorum qui exierunt de Ægypto, intraturus esset
 in terram repromissionis, præter memoratum Josue
 et Caleb (*Num. xiii.*). Dedit autem Dominus Caleb
 longævam vitam et continuam prosperitatem, quod
 ipse testatur, loquens ad Josue: « Quadraginta an-
 norum eram, quando me misit Moyses famulus Do-
 mini de Cadesbarnæ ut considerarem terram, nun-
 tiavique ei quod mihi verum videbatur. Fratres au-
 tem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor
 populi, et nihilominus ego secutus sum Dominum
 Deum meum. Juravitque Moyses in die illo, dicens:
 Terram quam calcavit pes tuus erit possessio tua, et
 filiorum tuorum in æternum, quia secutus es Domi-
 num Deum meum. Concessit ergo Dominus vitam
 mihi ut pollicitus est usque in presentem diem.
 Quadraginta et quinque anni sunt ex quo locutus
 est Dominus verbum istud ad Moysen, quando am-
 bulavit Israel per solitudinem: hodie octoginta
 quinque annorum sum sic valens, ut eo valebam

tempore, quando ad explorandum missus sum: illius A in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum quam ad gradiendum. Da ergo mihi montem istum quem pollicitus est Dominus te quoque audiente, in quo Enacim sunt et urbes magnæ atque munitæ, si forte sit Dominus mecum et potuero delere eos sicut permisit mihi. » Spiritualiter autem exorbitante populo legali sub decem mandatis constituto, et in terram repromissionis ingredi non valente, ingreditur Jesus et Caleb, qui interpretatur quasi cor, cum turba populi novi, ut possideat illam. Quod autem ait Caleb: « Hodie valeo sicut valebam, » significat quod sanctus quisque et intelligens corde, similiter valet in præsentibus, et in præteritis, et in novissimis, et in veteribus, et in Evangeliiis, et in Lege. Hoc est ergo quod dicit valere se hodie sub Jesu, sicut tunc sub Moyse, quia in utriusque Testamenti mysteriis cor vigilans valet. Sed videamus etiam petitionem ejus, quam poscit ab Jesu iste Caleb filius Jephonæ: « Peto te, inquit, montem hunc sicut dicit Dominus in die illa. » Nihil humile vel dejectum sanctus requirit, nihil quod in demersis convallibus jacet; sed montem quærit excelsum, et montem in quo civitates magnæ et munitæ, et ex hoc hæc posebat, quia noverat belligare, sicut scriptum est: « Civitates munitas occupavit sapiens, et destruet munitionem in qua confidebant impii (Prov. xxi). » Putas cum hæc diceret Salomon, hoc nos volebat docere, quia sapiens caperet civitates, et munitiones destrueret ex lapidibus constructas? An illud potius indicat, quod civitates et muri sunt impiorum dogmata, et syllogismi philosophorum, quibus astruunt impia quæque et divinæ legi contraria, quæ apud paganos vel barbaros observantur? Sed illa his deputanda sunt, et civitates munitas esse, atque in montibus collocatas, quæ hæretici in Scripturarum assertionibus velut in altis montibus collocant. Ista ergo civitates sapiens quisque verbum veritatis prædicans destruit, et urbes mendaces veritatis ariete subvertit; sicut et Paulus dicebat: « Cogitationes destruentes, et omnem altitudinem quæ extollit se adversum scientiam Dei (II Cor. x). » Ita etiam nunc sapientissimus hic Caleb assistit ante Jesum, et promittit se valere ad bellum, et promptum esse ad prælium, et ideo deprecatur permitti sibi velut disputatori facultatem, ut congregiatur cum dialecticis sæculi, cum his qui pro veris falsa confirmant, ut eos confutet et superet, et subvertat omnia, quæ illi falsis assertionibus construxerunt. Ideo denique videns alacritatem ejus Jesus, « benedixit, inquit, eum, » scilicet quod talia deponat et audeat; sed et tu, si vis dare operam studiis, et legem prudenter meditari, et effici cor in lege Dei, potes istas magnificas et munitas urbes, id est, assertiones subvertere falsitatis, ut et tu merearis benedici ab Jesu et accipere Hebron. Interpretatur autem Hebron conjunctio vel conjugium; per quod potest fortasse illud ostendi, quod spelunca duplex comparata ab Abraham patriarcha in ea est, in qua conjugia pa-

trum et reliquæ eorum jacent, id est, Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Jacob cum Lia. Meruit ergo Caleb patrum reliquias in hæreditatem suscipere, sine dubio quia per sapientiam, quæ in eo erat, quæ vigeat et sub Moyse et sub Jesu, intellexerat conjunctionis ipsius rationem, et perspexerat quid esset causæ quod cum Abraham sola Sara jaceret, ibi neque Agar, neque Cethura ei meruisset adjungi; vel quid esset causæ, quod cum Jacob sola Lia jacere videretur, et neque Rachel quæ amplius fuerat dilecta neque aliqua ex concubiniis in sepulcro ei fuerat copulata. Ipsam ergo in memoriis patrum hæreditatem capit prudens et sapiens Caleb; ipsi Jesus Enacitarum gentium metropolim tribuit Hebron, et efficitur ei sors usque in hodiernum diem.

« Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor. Qui non aversi sunt a Domino, ut sit memoria illorum ut benedictionem, et ossa eorum pullulent de loco suo. Et nomen ipsorum permanet in æternum. Permanente ad filios eorum sanctorum virorum gloria. » Post Jesum Nave quoque judices præfuerunt populo Dei, qui eos regabant et contra hostes defendebant, ita et post Salvatoris nostri passionem, resurrectionem et ascensionem ad cælos Apostoli, et apostolici viri rectores exstiterunt Ecclesiæ Dei, qui eam sacris monitis eradiebant, et bonis meritis simul et sanctis orationibus contra spirituales nequitias, et contra universos hostes munitabant; apteque dicitur quod eorum cor non sit corruptum, neque aversi essent a Domino, quia in recta fide et vera religione perseveraverunt usque ad finem vitæ, ut memoria illorum perpetua benedictione firmaretur, et robur honorum operum æterna mercede donaretur. Ita ut memoria eorum nominis ad posteros suos cum gloria transferretur; sapientiam enim eorum narrabunt omnes populi, et laudem eorum pronuntiat omnis Ecclesia sanctorum.

CAPUT XII

De Samuele.

« Dilectus a Domino Samuel propheta Domini, renovavit imperium, et unxit principes in gente sua. In lege Domini judicavit congregationem, et vidit Dominum Jacob, et in fide sua probatus est propheta. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Dominum lucis; et invocavit Deum potentem, et in oppugnando hostes circumstantes undique in oblatione viri inviolati. Et intonuit de cælo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam, et contrivit principes Tyriorum, et omnes duces Philistiim; et ante tempus finis vitæ suæ et sæculi testimonium præbuit in conspectu Domini, et Christi; pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, et non accusavit illum homo. Et post hoc dormivit et notum fecit regi, et ostendit illi finem vitæ suæ, et exaltavit vocem ejus de terra in prophetia delere impietatem gentis. » Plana est historia, quæ nar-

rat de Samuele, cui Dominus in infantia sua cum dormiret in templo apparuit, et de futuris instruxit, quod renovaverit imperium, cum regem super Israel ipse unxerit (*I Reg. iii*). Primum videlicet Saul, et deinde David pugnans contra hostes populi Dei obtulit holocaustum Domino: unde factum est, ut cum ipse offerret holocaustum, Philisthæi inirent bellum contra Israel. « Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philistiim, et exterruit eos, et cæsi sunt a filiis Israel; iste quippe per omnia fidelis inventus, et ab omni avaritia alienus, dormivit in pace, et post mortem suam apparens Saul, casum illi futurum prædixit. » Mystice autem sanctorum prophetarum locutio verax per omnia et fidelis esse invenitur, quæ regnum Christi futurum prædixit, et oleo Spiritus sancti illum ungendum præcinnit; ipsa etiam post completionem Veteris Testamenti et finem legis prisæ, quam significat mors prophetæ; lex enim et prophetæ usque ad Joannem (*Matth. xi*), et, finis legis est Christus (*Rom. x*). Nunc temporibus gratiæ manifeste prænuntiat in lectione sua malis rectoribus pœnam futuram, et mortem succedere perpetuam.

CAPUT XIII.

De Nathan.

(*CAP. XLVII.*) « Post hoc surrexit Nathan propheta in diebus David, et quasi adeptus separatus est a carne. » Iste Nathan in David regis temporibus in gente Judæa dono prophetiæ insignis claruit, qui ipsum David ob prævaricationem, quia prævaricatus est in adulterio Bethsabæ, et in nece Uriæ viri eius corripuit (*II Reg. xii*). Hic etiam illi, quod non ædificaturus esset templum Domino prædixit, idem quoque Salomonem filium David simul cum Sadoch sacerdote sacra unctione in principem consecravit (*III Reg. i*). Quod autem dicit eum separatam esse a carne quasi adipem salutarem, ostendit eum gratia Spiritus sancti repletum a carnalium et peccatorum hominum consortio, in moribus et vita sequestratum esse et alienum.

CAPUT XIV.

De David.

« Sic David a filiis Israel cum leonibus lusit quasi cum agnis ovium, et in ursis similiter fecit, sicut cum agnis ovium. In juventute sua nunquid non occidit gigantem, et abstulit opprobrium de gente? In tollendo manum, in saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ. Nam invocavit Dominum omnipotentem, et dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, et exaltare cornu gentis suæ. Sic in decem millibus glorificavit illum, et laudavit illum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ; contrivit inimicos undique, et extirpavit Philistiim contrarios usque in hodiernum diem; contrivit cornu ipsorum usque in æternum. In omni opere dedit confessionem Sancto, et Excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit eum qui fecit illum, et dedit illi contra inimicos potentiam. Et

« stare fecit cantores contra altare, et in sono eorum dulces fecit psalmos. Et dedit in celebrationibus decus, et ornavit tempora usque ad consumptionem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, et amplificarent mane Domini sanctitatem. Christus purgavit peccata ipsius. Exaltavit in æternum cornu ipsius, et dedit illi testamentum regum et sedem gloriæ in Israel. » Scriptor istius libri ex latere tangit historiam David, commemorans actus ejus. De quo et liber Regum et Paralipomenon plenissime narrant; quod autem ipse David rex nostrum regem Christum manu fortem et desiderabilem mystice significet, pene omnibus qui Scripturas sacras legunt notum est, qui leonem diabolum, et ursum Antichristum contrivit, gigantemque superbissimum, hoc est, Satanam in funda ac lapide stravit, quia spiritali sensu Scripturarum, per scientiam legis Dei potentiam hostis antiqui in cultoribus idolorum, et assertoribus perversorum dogmatum vicit atque dejecit; sicque populum Dei a timore hostium, malignorum videlicet spirituum liberavit; cui victori ab hostium cæde redeunti mulieres, hoc est, animæ fidelium triumpho laudem decantant, et decem millium victorem prædicant, quia ille omnes hostes tam spirituales quam etiam corporales perfecte superavit atque prostravit. Isti ergo numeri per denarios perfecti sunt, et perfectam Christi ubique victoriam demonstrant. Denique David noster oleo lætitiæ præ participibus suis in regem unctus, universos hostes Ecclesiæ contrivit atque extirpavit: in se nimirum, juxta typum quem David historicus præferebat, ecclesiasticum ministerium in domo Dei, quod est sancta Ecclesia, ordinat, et officia singulorum suo arbitrio ad laudandum Deum disponit atque dispensat. Ut in omni loco dominationis ejus creatura cœlestis atque terrestris benedicat Dominum in omni tempore, ejusque laudem semper in ore decantet. Aptè autem dicitur quod Christus purgaret peccata David, et exaltaret in æternum cornu ipsius, quia juxta Petri sententiam, « non est aliud nomen super terram datum hominibus, in quo oporteat salvari (*Act. iv*). » In hoc ergo nomine pœnitentiæ prædicatur, et remissio peccatorum in omnes gentes; ipsum autem propter obedientiam crucis Deus Pater exaltavit, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua constiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (*Philip. ii*).

CAPUT XV.

De Salomone.

« Post ipsum surrexit filius sensatus, et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum. Salomon imperavit in diebus pacis, cui subjecit Dominus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, et pararet sanctitatem in sempiternum, quemadmodum eruditus est in juventute sua. Et impletus est quasi flumen sapientiæ et terram r-

« texit anima sua. Et replesti in comparationibus a
 « ænigmata, ad insulas longe divulgatum est nomen
 « tuum. Et dilectus es in pace tua, in cantilenis et
 « proverbiiis, et comparationibus et interpretationi-
 « bus miratæ sunt terræ. Et in nomine Domini Dei,
 « cui est cognomen Deus Israel, collegisti quasi au-
 « richalcum aurum, et ut plumbum complesti ar-
 « gentum, et reclinasti femora tua mulieribus. Po-
 « testatem habuisti in tuo corpore, et dedisti ma-
 « culam in gloria tua, et profanasti semen tuum
 « inducere iracundiam ad liberos tuos, et in cæteris
 « stultitiam taam, ut faceres imperium bipartitum,
 « et ex Ephraim imperare imperium durum. Deus
 « autem non derelinquet misericordiam suam, et
 « non corrumpet neque delebit opera sua, quia non
 « perdet a stirpe nepotes electi sui, et semen ejus
 « qui diligit Dominum non corrumpet. Dedit autem
 « reliquum Jacob et David de ipsa stirpe. » Sane non
 ignota est historia quæ narrat de Salomone filio
 David, quomodo ei Deus, per visionem apparens,
 concessit ut peteret ab eo quod vellet; qui cum cor
 docibile sibi dari postulasset, ut discernere posset
 inter bonum et malum, ac justo iudicio populum Dei
 judicare (*III Reg. iii*), placuit sermo coram Domino,
 et dedit illi cor sapiens et intelligens, in tantum ut
 nullus ante se ei similis fuerit, nec postea surrecturus
 sit. Insuper quoque dedit illi divitias et gloriam,
 ut nemo fuerit similis ei in regibus cunctis retro
 diebus, deditque illi pacem undique ab hostibus
 suis. Unde divulgatum est nomen ejus ad insulas
 longe, et dilectus est in pace sua, quia ædificavit
 templum Domino mirifico opere, et cantores consti-
 tuit, cantilenasque disposuit, ita ut proverbialiter
 sapienter ederet, et comparationes et interpretationes
 conderet. De quo Scriptura ita narrat: « Locutus
 « est quoque Salomon tria millia parabolas, et fre-
 « runt carmina ejus quinque millia, et disputavit
 « super lignis a Cedro, qui est in Libano, usque ad
 « hyssopum qui egreditur de pariete; et disseruit de
 « jumentis, et volucribus, et reptilibus, et piscibus;
 « et veniebant de cunctis populis ad audiendam sa-
 « pientiam Salomonis, et ab universis regibus terræ
 « qui audiebant sapientiam ejus (*III Reg. iv*). »
 Sed quia postea cum jam senex esset, deprava-
 tum est per mulieres cor ejus, ut sequeretur
 deos alienos, nec erat cor ejus perfectum cum
 Domino Deo suo, sicut fuerat cor David patris
 ejus. Iratus Dominus dirumpens scidit regnum illius,
 et filiis suis tulit potestatem, ut non dominarentur
 super totum Israel, sed tantum super duas tribus,
 hoc est, Juda et Benjamin. Mystice idem Salomon,
 qui interpretatur pacificus, in nomine et in pluri-
 bus operibus suis significat regem nostrum pacifi-
 cum, de quo Propheta ait: « Orietur in diebus ejus
 justitia et abundantia pacis, donec extollatur luna
 (*Psal. lxxi*). » De quo alius propheta dicit: « Multi-
 plicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis su-
 per solium David et super regnum ejus, ut confirmet
 illud in iudicio et justitia amodo et usque in sempi-

PATROL. CIX.

ternum (*Isa. ix*). » Hic templum Deo ædificavit. hoc
 est Ecclesiam catholicam, quæ de vivis lapidibus
 constructa est, ubi laus ejus et gloria, nunc et sculp-
 ter, et in æterna permanet sæcula. Cui Deus divitias
 omnium gentium dedit, quia illi potestatem cæli
 terræque contulit et magnificavit illum super omnes
 reges terræ divitiis et sapientia, et universa terra
 desiderabat videre vultum Salomonis, ut audiret
 sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus;
 et singuli deferabant ei munera, vasa argentea et
 aurea, vestes et arma bellica, quoniam super celsi-
 tudinem sanctorum, qui vere reges dicuntur, exal-
 tatur, et nullus ei cœquari potest, quoniam « quis
 in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit
 Deo inter filios Dei? » « Deus qui glorificatur in con-
 silio sanctorum, magnus et metuendus super omnes
 qui in circuitu ejus sunt (*Psal. lxxxviii*). » Et item:
 « Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et
 sapientiæ ejus non est numerus (*Psal. cxlvi*). » Unde
 et Joannes dicit: « Et vidimus gloriam ejus, gloriam
 quasi unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate
 (*Joan. i*). » Et universa terra desiderat videre
 vultum regis nostri, quia universa Ecclesia sanctorum
 hoc solummodo appetit, ut ad conspectum
 gloriæ ejus perveniat. Cui per Prophetam dicitur:
 « Tibi dixit cor meum, quæsvi vultum tuum, vul-
 tum tuum, Domine, requiram (*Psal. xxvi*). » Et alibi:
 « Sicut cervus, inquit, desiderat ad fontes aquarum,
 ita desiderat anima mea ad te, Deus (*Psal. xli*). »
 Et singuli deferunt ei munera, dum unus-
 quisque secundum id quod vires sibi suppetant, in
 verbo seu factis obsequium studet præstare Deo.
 Jam porro de cæteris operibus Salomonis quid dica-
 mus? quem vehementer arguit sancta Scriptura
 atque condemnat, nihilque de penitentia ejus vel in
 eum indulgentia Dei omnino commemorat; apparet
 enim in persona Salomonis mira excellentia, et mira
 submersio. Quod igitur in illo diversis temporibus
 exstitit, prius bonum, et posterius malum, hoc in
 Ecclesia in isto adhuc sæculo simul uno tempore
 ostenditur. Nam per bona illius, bonos Ecclesiæ,
 per mala autem illius, malos Ecclesiæ significari
 puto, tanquam in unitate unius aræ: sicut in illo
 uno homine bonos in granis, malos in paleis, aut in
 unitate unius segetis, bonos in tritico, malos in
 zizaniis expressos esse sentimus.

CAPUT XVI.

De Roboam et Hieroboam.

« Finem habuit Salomon cum patribus suis, et
 « reliquit post se de semine suo genti stultitiam. Et
 « imminutum a prudentia Roboam, qui avertit gen-
 « tem consilio suo. » Hujus loci sensum edisserit
 historia Regum, quæ narrat quod Roboam filius Sa-
 lomonis relicto utili seniorum consilio, consilium
 iniit cum pueris cœvis suis, et per duram respon-
 sum quo respondit populo, dicens: « Pater meus
 posuit super vos jugum grave; ego autem addam
 super jugum vestrum. Pater meus cecidit vos fla-
 gellis, ego autem cædam vos scorpionibus: irritatus

populus reliquit domum David, et elegit Jeroboam filium Nabath (*III Reg. xii*). » Omnis videlicet Israel exceptis duabus tribubus, hoc est, Juda et Benjamin, decem autem tribus fuerunt sub Jeroboam. De quo subjungitur :

« Et Jeroboam filium Nabath qui fecit peccare Israel, et dedit Ephraim viam peccandi. Et plura rima redundaverunt peccata ipsorum, valde enim averterunt illos de terra sua, et quasivit omnes nequitas usque dum perveniret ad illos defensio. » Et ab omnibus peccatis liberavit eos. » Et Jeroboam, inquit, filium Nabath, subauditur, *reliquit post se*, qui peccare fecit Israel in idolorum cultura, quia reveritus quod populus Dei, si ascenderet in Hierusalem offerre sacrificia in domo Domini, reverteretur ad domum David, excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, et dixit eis : « Nolite ultra ascendere Hierusalem. Ecce dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti, posuitque unum in Bethel, et alterum in Dan; et factum est verbum hoc in peccatum; ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan, et fecit sana in excelsis, et sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi. Constituitque diem solemnem in mense octavo, quintadecima die mensis, in similitudinem solemnitatis quæ celebratur in Juda, et erexit altare similiter in Bethel, ut immolaret vitulis quos fabricatus erat. Constituitque in Bethel sacerdotes excelsorum quæ fecerat, et ascendit super altare quod extruxerat in Bethel quintadecima die mensis octavi, quem finxerat de corde suo, et fecit solemnitatem filiis Israel. » Hujus ergo scelus inventionis tam diu perseveravit in populo decem tribuum, quousque Dominus in eos transmisit vindictam, et asportari fecit in Assyrios. Quod autem dicit, « usque dum perveniret ad illos defensio, et ab omnibus peccatis liberavit eos, » hoc non aliam rem significare defensionem et liberationem, quam Salvatoris nostri adventum, qui ad se fideliter conversos et baptisinate suo ablutos ab omnibus peccatis liberat, et ab hostibus universis defendit. Unde scriptum est : « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (*Joan. i*). » Denique Roboam filius Salomonis, qui, utili seniorum consilio relicto, adolescentium consilium secutus est, licet de domo David fuerit, tamen in via ejus non gradiebatur. Fecit enim Juda, Scriptura teste, in illius diebus malum coram Domino, et irritaverunt eum super omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis quæ peccaverant. Ædificaverunt autem et ipsi sibi aras, et statuas, et lucos super omnem collem excelsum, et subter omnem arborem frondosam; sed et effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel. Significat ergo malos rectores in Ecclesia, qui terrenis cupiditatibus dediti, negligunt curam habere subditorum, et delectantes in

multitudine sibi obsequentium, nec tamen condignam habent sollicitudinem sibi commissorum. Interpretatur autem Roboam latitudo populi; et bene latitudo populi nominari possunt, qui latam et spatiosam viam gradientes, per quam multi vadunt ad mortem, angustam viam, quæ paucorum est, et ad æternam vitam ducit, ingredi detrectant; relictoque sanctorum patrum consilio, quorum dicta et exempla ad celsitudinem tendunt perfectionis, eligunt juvenum obtemperare præceptis, hoc est, eorum qui juvenilibus desideriis mancipati, laudibus iniquis et adulationibus eos gravant, et sit in eis quod per prophetam dicitur : « Qualis populus, talis est et sacerdos (*Isai. xxiv*). » Omnes enim a minimo usque ad maximum avaritiæ student, et cæci cæcis ducatum præbentes in foveam perditionis pariter cadunt : quibus comminatur sapientia Dei, dicens : « Væ tibi terra, cujus rex est puer, et cujus principes mane comedunt (*Eccles. x*) : » et e contrario de sanctorum populo et rege eorum Christo laudando subsequitur, dicens : « Beata terra cujus est rex nobilis, et cujus principes vescuntur in tempore suo : quia omnia quæcunque fecerit prosperabuntur (*Ibid.*). » Jeroboam vero qui decem tribus a domo David et a templo Dei separans ad idololatriam perduxit, significat hæreticos, qui dissensionem amant, et unitatem fidei catholicæ hæresibus scindunt, ac si cultui malignorum spirituum sibi obsequentes tradunt. Interpretatur autem Jeroboam dijudicans populum. Nam et hæretici dijudicare populum videntur, cum erroris sui sequacem faciunt : cui rei bene conveniunt verba prophetæ Achaïæ Salonitis, qui missus est ad Jeroboam ita dicens : « Tolle tibi decem scissuras; hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego scindam regnum Salomonis, et dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei propter servum meum David et Hierusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israel (*III Reg. xi*). Decem enim scissuras Jeroboam accepit, cum legis præcepta violando corrupt; et una tribus cum sobole David remansit, dum sors sanctorum juxta apostolicam doctrinam in regula fidei catholicæ permansit, quia unus est Dominus, una fides, unum et baptisma (*Ephes. iv*). »

CAPUT XVII.

De Elia.

(CAP. XLVIII.) « Et surrexit Elias propheta quasi ignis, et verbum ipsius quasi fax ardebat. Qui induxit in illos famem, et irritantes illum invidia tabefacti sunt. Non poterant enim sustinere præcepta Dei. Verbo Domini exaltavit cælum, et dejecit de cælo ignem ter. » Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter gloriari tibi? Qui sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis in verbo Domini Dei. Qui dejecisti reges ad perniciem, et confregisti facile potentiam ipsorum, et gloriosos de lecto suo. Qui audis in Sina judicium, et in Horeb judicia defensionis. Qui unguis reges ad penitentiam, et prophetas Ya-

« cis successores post te. Qui receptus es in turbine
 « ignis, in curru equorum igneorum. Qui scriptus
 « es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini ;
 « conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus
 « Jacob. Beati sunt qui te viderunt, et in amicitia
 « tua decorati sunt ; nam nos vita vivimus tantum,
 « post mortem autem non erit tale nomen nostrum. »
 Narrat historia Regum de Eliæ prophetæ gestis mi-
 rabilibus, qualiter duos quinquagenarios ab Ochozia
 rege ad se missos, misso igne de cælo conflagrare
 fecerit, et qualiter ipsi regi in lecto ægrotanti denun-
 tiaverit, quod e lecto suo sanus non descenderet,
 sed morte moreretur ; eo quod consuluerit Beelzeb-
 ub deum Accoron de salute sua, et non Dominum
 Deum Israel. Narrat etiam qualiter clausit cælum
 annis tribus et mensibus sex, ut non plueret super
 terram, et quomodo sacerdotes Baal jusserit occi-
 dere, qualiterque Achab impiissimo regi interitum
 suum prædixerit, qui in monte Choreb cum Deo lo-
 cutus est et visiones vidit. Hic duos reges in ultio-
 nem pravorum unxit, Hazael quoque super Syriam
 et Jehu filium. Nam si super Israel, nec non et Eli-
 sæum filium Saphath ordinavit post se prophetam
 Domino. Post hæc autem curru igneo receptus est
 in cælum venturus ante diem iudicii in terram juxta
 Malachie prophetiam, ut convertat corda patrum ad
 filios, et corla filiorum ad patres eorum, ne forte
 veniat Dominus et percutiat terram anathemate.
 Mystice autem Elias in eo quod apud Sarepthanam
 viduam tempore siccitatis alebatur, significat
 mundo, qui in maligno positus est, arido et sterili
 permanente, in Ecclesia catholica pie receptus et
 tractatos fideles ipsam benignissimam matrem pas-
 cere dono scientiæ et sapientiæ. In cujus nunc vas-
 sis oleum gratiæ, et benedictionis farina redundat,
 in omnibus fere gentibus fame manente, quarum
 esurium in verbo Dei et fidei Trinitatis inediam
 congrue præfiguravit illa quondam triennio fames ;
 in hoc autem quod suscitavit filium matrisfamilie,
 expandens se tribus vicibus super puerum, typum
 gerit Salvatoris, qui per fidem sancte Trinitatis suc-
 currit mundo, et suscitavit illum a peccati morte, et
 eripuit de futuræ perditionis damno. Nam quod
 mittit rex impius duos quinquagenarios cum subditis
 sibi militibus, ut exhibeant Eliam, qui divino igne
 consumpti sunt, tertius autem missus salvatur, hoc
 mysterium habet : quinquagenarius namque numerus
 confessio poenitentiae est, quo declaratur remissio
 peccatorum. Judæi ergo nolentes Christum Deum
 esse perfectum, nec principem poenitentiae, dicunt
 ad eum : « Quinquaginta annos nondum habes, et
 Abraham nosti ? in futuro divini ignis incendio extin-
 guuntur. Tertius autem quinquagenarius, quia con-
 versus ad fidem Trinitatis poenitentiae sacramenta
 cognovit, indulgentiam meruit. Quod autem jussu
 Dei rex uxit et prophetam Elisæum in ultionem
 inimicorum dicente ad eum ipso Domino : « Et erit
 quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu ;
 et quicumque fugerit gladium Jehu, interficiet eum

Elisæus, » et reliqua (*III Reg. xix*), hoc non ita
 accipiendum est, quod propheta Dei Elisæus homi-
 cida futurus sit et tyrannus, sed magis spiritualiter
 intelligendum, quia justitia divina quæ singulis red-
 dit secundum opera sua, punit peccatum hominum
 aliquando manifesta ultione, aliquando occulto judi-
 cio vindicat per reges et duces ; vindicat per pro-
 phetas et sacerdotes, cum alios nocentes facit plecti
 mucrone, alios transverberat gladio linguæ. Unde
 David et Salomon et cæteri reges poenam a reis
 exigebant, cum eos trucidare jubebant. Et item alibi
 scriptum est de superhorum et inobedientium poena :
 « Dolavi eos, inquit, in prophetis, occidi eos in
 verbis oris mei (*Ose. vi*). Sublevatus namque Elias,
 ascensionem Dominicam significat : ille enim mortem
 distulit, non evasit ; Redemptor autem noster, quia
 non distulit, superavit, eamque resurgendo con-
 sumpsit, et resurrectionis suæ gloriam ascendendo
 declaravit. Notandum quoque est, quod Elias in
 curru legitur ascendisse, ut videlicet aperte mon-
 straretur, quia homo purus adjutorio egebat alieno ;
 per angelos quippe illa facta et ostensa sunt adju-
 menta, quia nec ad cælum quidem aereum per se
 ascendere poterat, quem naturæ suæ informitas gra-
 vahat. Redemptor autem noster non curru, non ab
 angelis sublevatus legitur, quia is qui fecerat omnia,
 nimirum super omnia sua virtute ferebatur : illuc
 enim revertebatur, ubi erat ; et inde redibat, ubi re-
 manebat : quia cum per humanitatem ascenderet
 in cælum, per divinitatem et terram pariter conti-
 nebat et cælum. Sicut autem Joseph a fratribus
 venditus venditionem Redemptoris nostri figuravit,
 sic Enoch translatus atque ad cælum aereum Elias
 sublevatus, ascensionem Dominicam designaverunt.
 Ascensionis suæ Dominus prænuntios et testes ha-
 buit, unum ante legem, alium sub lege, ut quando-
 que veniret ipse, qui veraciter cælos penetrare po-
 tuisset, unde et ipse ordo in eorum quoque utraque
 sublevatione per quædam incrementa distinguitur.
 Nam Enoch translatus, Elias vero ad cælum sub-
 vectus esse memoratur, ut veniret postmodum qui,
 nec translatus nec subvectus, cælum æthereum sua
 virtute penetraret ; qui nobis in se credentibus car-
 nis quoque munditiam largiretur, et sub eo per in-
 crementa temporum virtus castitatis excresceret.
 In ipsa quoque eorum translatione, qui ascensio-
 nem Dominicam ut videlicet famuli designaverunt,
 et in ipso se, qui ad cælum ascendit, Dominus
 ostendit. Nam Enoch quidem uxorem et filios ha-
 buit, Elias vero neque uxorem neque filios legitur
 habuisse. Pensate ergo quomodo per incrementa
 creverit munditia castitatis, quod et per translato
 famulos, et per ascendentis Domini personam pa-
 tenter ostenditur. Translatus namque est Enoch,
 per coitum genitus et per coitum generans ; raptus
 est Elias, per coitum genitus, sed non etiam per
 coitum generans ; assumptus est vero Dominus,
 neque per coitum generans, neque per coitum gene-
 ratus.

CAPUT XVIII.

De Elisæo.

« Elias quidem in turbine tectus est, et in Elisæo
 « completus est spiritus ejus; et in diebus suis non
 « pertinuit principem, et potentia nemo vicit illum;
 « nec superavit illum verbum aliquod, et mortuum
 « prophetavit corpus ejus. In vita sua fecit monstra,
 « et in morte mirabilia operatus est. In omnibus
 « istis non pœnituit populus, et non recesserunt a
 « peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua,
 « et dispersi sunt in omnem terram; et relicta est
 « gens perpauca, et princeps in domo David. Quidam
 « ipsorum fecerunt quod placeret Deo, alii autem
 « multa commiserunt peccata. » Cum autem Elias
 Dei voluntate de terra ad cœlum sublevandus esset,
 Elisæus discipulus ejus rogavit eum, ut duplex spiri-
 tus ejus fieret in eo, quod etiam Deo donante pro-
 meruit. Unde in potentia et virtute hostibus insu-
 perabilis fuit, qui in vita sua et in morte monstra
 signorum et mirabilia opera fecit. Quod autem dicit
 mortuum corpus ejus prophetasse, ostendit quod mysti-
 cum opus fuit resuscitatio cadaveris, quod projectum
 fuit in sepulcro Elisæi, ut Regum historia narrat;
 sed populus Israel tali virtutē signorum non fuit
 commotus ad pœnitentiam, nec recesserunt a pecca-
 tis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua, et de-
 ducti in captivitatem (*IV Reg. xiii*). Quod autem
 dicit, « Relicta est gens perpauca, et princeps in
 domo David; quidam ipsorum fecerunt quod place-
 ret Deo, alii autem multa commiserunt peccata, »
 ostendit quod stirps domus David et tribus Juda at-
 que Benjamin non penitus abjecerunt culturam Dei
 et templum ejus, sicut fecerunt decem tribus, qui
 fuerunt in Samaria, sed alii eorum fuerunt idololatræ,
 ut Joram, Achaz et Manasses, Joachim et Sedechias;
 alii autem adhæserunt Deo suo, sicut fecit Josaphat,
 Ezechias et Josias. Similiter autem et horum subditi
 diverse sentiebant; alii autem eorum recta incede-
 bant via, alii autem errore claudicabant. Unde factum
 est novissime, ut multis jam a veritate deviantibus,
 ultio captivitatis immitteretur, ut qui simulacra co-
 luerunt in terra sua, ipsi etiam idola colerent in terra
 aliena. Quæritur autem quomodo Elisæus, cum suus
 magister Elias locum postulandi ei offerret, duplicem
 spiritum Eliæ postulaverit, cum Dominus dicat in
 Evangelio. « Non est discipulus super magistrum: **D**
 perfectus omnis erit, si sit sicut magister ejus
 (*Luc. vi*); cujus petitionis mysterium si con-
 sideretur, non importuna, sed necessaria postulatio
 decernitur. Dixit ergo Elias ad Elisæum: « Postula
 quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixit-
 que Elisæus: Obsecro ut fiat spiritus tuus duplex in
 me. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: Atta-
 men si videris me quando tollar a te, erit quod pe-
 tisti; si autem non videris, non erit (*IV Reg. ii*). »
 Quem enim hoc loco significat Elias, nisi caput no-
 strum, Dominum scilicet Redemptorem; et quem
 Elisæus, nisi corpus ejus quod est Ecclesia? Dat
 locum postulandi Elias noster, cum in Evangelio di-

A cit: « Petite et dabitur vobis (*Math. vii*). » Et
 item: « Petite, inquit, et accipietis, ut gaudium ve-
 strum sit plenum (*Joan. xvi*). » Hac ergo fiducia ac-
 cepta a Domino postulat Elisæus, hoc est, populus
 Christianus ut fiat spiritus Christi duplex in eis, hoc
 est, duplex gratia Spiritus sancti, in remissionem
 utique peccatorum, et collationem virtutum. Redem-
 ptor igitur noster, qui non habuit peccatum neque
 peccatum fecit, nec dolus inventus est in ore ejus,
 remissione peccatorum non eguit, qui peccatum
 nullum habuit, opera autem virtutum in Spiritu san-
 cto fecit, sicut ipse in Evangelio dicit Judæis: « Si
 ego in digito Dei eicio dæmonia, profecto pervenit
 in vos regnum Dei (*Luc. xi*). » Inseparabilia sunt
 igitur opera sanctæ Trinitatis, id est, Patris et Filii
 B et Spiritus sancti, Veritate attestante, quæ ait:
 « Quia quæ Pater facit, hæc eadem et Filius simili-
 ter facit (*Joan. v*). » Et Apostolus: « Hæc, inquit,
 omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens
 singulis prout vult (*I Cor. xii*). » Bene quidem pos-
 tulat Ecclesia, ut spiritum duplicem accipiat Christi,
 quia et remissione peccatorum indiget, qua non
 eguit Christus, et munere virtutum, quas ex plenitu-
 dine sua per Spiritum sanctum tribuit Christus, qui
 ascendens in altum « captivam duxit captivitatem,
 dedit dona hominibus (*Ephes. iv*) », illis videlicet
 hominibus, qui spem suam firmiter in illum ponunt.
 Hinc est quod Elias dicit ad Elisæum: « Si videris
 me quando tollar a te, erit quod petisti: si autem
 non videris, non erit (*IV Reg. ii*); » quia nisi quis
 rectæ fidei oculos in illum ponat, et credat fideliter
 C passionem, resurrectionem, et ascensionem ejus ad
 Patrem, petitionis suæ fructum non capiet. « Mor-
 tuus est ergo Elisæus, et sepelierunt eum; la-
 trunculi quoque de Moab venerunt in terram ipso
 anno: quidam autem sepelientes hominem videntes
 latrunculos, projecerunt cadaver in sepulcro Elisæi,
 quod ambulavit, et tetigit ossa Elisæi, et revixit
 homo, et stetit super pedes suos (*IV Reg. xiii*). »
 Quid significat hæc resuscitatio cadaveris mortui
 per contactum ossium Elisæi, nisi vitam fidelium,
 quæ in morte Christi veraciter constat. Quicumque
 ergo firma fide tangit mortem Christi, et spem suam
 veraciter in ipso collocat, sine dolo particeps erit
 resurrectionis ejus. Dicit enim ipsa Veritas: « Ego
 sum resurrectio et vita: qui credit in me, non mori-
 etur in æternum (*Joan. xi*). » Et alibi: « Sicut
 Moyses, inquit, exaltavit serpentem in deserto, ita
 exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit
 in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam
 (*Joan. iii*). »

CAPUT XIX.

De Ezechia.

« Ezechias munivit civitatem suam, et induxit in
 « medium ipsius aquam, et fodit ferro rupem, et
 « ædificavit ad aquam puteum. In diebus ipsius
 « ascendit Sennacherib, et misit Rabzacem et sus-
 « tulit manum suam contra illos, et extulit manum
 « suam in Sion: et superbus factus est potentia sua.

« Tunc mota sunt corda et manus ipsorum, et do-
 « fuerunt quasi parturientes mulieres et invocave-
 « runt Dominum misericordem. Et expandentes ma-
 « nus extulerunt in cœlum, et sanctus Dominus Deus
 « audivit cito vocem ipsorum, non est commemora-
 « tus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis
 « suis, sed purgavit illos in manu Isaïæ sancti pro-
 « phetæ. Dejecit castra Assyriorum et contrivit illos
 « angelus Domini. » Historia Ezechïæ in libris Regum
 et Paralipomenon pleniter expressa est, ubi
 narratur quod ædificaverit agens industrie omnem
 murum, qui fuerat dissipatus, et extruxerit turres
 desuper, et forinsecus alterum murum, instauraverit-
 que Mello in civitate David et fecerit universi gene-
 ris armaturam et clypeos, constitueritque principes
 bellatorum. Ubi etiam non silentio præteritur, quod
 induxerit aquam in civitatem, obduraveritque fontes
 et rivum qui fluebat in medio terræ, hoc est, quod
 hic dicitur : « Fodit ferro rupem, et ædificavit ad
 aquas puteum : » mystice autem urbem sanctam, de
 qua scriptum est : « Urbs fortitudinis nostræ Sal-
 vator, quæ in monte sita latere non potest (*Isa.*
xxvi). De quo et in alio loco scriptum est : « Flu-
 minis impetus lætificat civitatem Dei (*Psal.* *xlv*). »
 Et rursum : « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei
 (*Psal.* *lxxxvi*). » Ille condit et munit. De quo loqui-
 tur Pater, « Iste ædificavit civitatem meam, » et ipse
 omnem murum sanæ fidei ac veræ religionis, qui
 fuerat malitia paganorum sive hæreticorum in ali-
 quibus dissipatus, restaurat et extruit turres virtutis,
 ponit et forinsecus alterum murum, hoc est
 antemurale, quod in ædificatione castrorum solent
 turriculas appellare, cum honorum operum tenere
 docet efficaciam; non enim sufficit murum habere
 fidei, nisi ipsa fides bonis operibus confirmetur. Hic
 murus et hoc antemurale de vivis lapidibus extrui-
 tur, qui juxta Prophetam volvuntur super terram.
 Idem rex fecit universi generis armaturam et cly-
 peos, cum sanctarum Scripturarum diversa condit
 testimonia, et doctrinam evangelicam ad munimen-
 tum Ecclesiæ suæ componit, ordinatque doctores
 qui principes spiritalium bellatorum sint, et univer-
 sam militiam recte ac rationabiliter agant, castraque
 Ecclesiæ contra hostes universos opportune defen-
 dant. Quod Ezechias infestantibus bello Assyriis
 terram Judæorum et contra Hierusalem pugnantis
 jussit fontes obturare ac rivum qui fluebat in medio
 terræ, ne venientes reges Assyriorum invenirent aquarum
 abundantiam, significat quod contra paganos
 atque hæreticos repugnantes ac blasphemantes dili-
 gentia atque cautela adhibenda est, et divinorum
 sacramentorum coram eis sunt velanda mysteria.
 Nec impudenter verbum Dei blasphemis ingeren-
 dum, qui nesciunt doctrinam sanctam piis moribus
 honorare, sed magis student ore venenato lacerare.
 Quod autem dicitur Sennacherib rex Assyriorum
 misisse manum validam ad Hierusalem per Rapsa-
 cen blasphemum, ut everteret eam, oranteque Eze-
 chia atque Isaia cum cætero populo, Dominus libe-

averit et civitatem simul plebem extinctis hostibus
 suis, ostendunt Verba Dierum, ubi ita legitur. « Ora-
 verunt igitur Ezechias rex et Isaia filius Amos pro-
 phetes adversum hanc blasphemiam, ac vociferati
 sunt usque in cœlum. Et misit Dominus angelum,
 qui percussit omnem virum robustum et bellatorem
 et principem exercitus regis Assyriorum, reversusque
 est cum ignominia in terram suam (*II Paral.* *xxxii*). »
 Egressus est autem « angelus Domini, et percussit in
 castris Assyriorum centum et octoginta quinque mil-
 lia, » et surrexerunt mane, et ecce omnia cadavera
 mortuorum, et egressus est, et abiit : « et reversus
 est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Ni-
 nive. » Et factum est « cum adoraret in templo Nes-
 roch deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus
 percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram
 Ararath : et regnavit Asaraddon filius ejus pro eo. »
 Centum octoginta quinque millia fortissimorum vi-
 rorum ab uno angelo una nocte cæduntur, et absque
 vulneribus occisorum mors sæva discurrit, excludens
 corporibus animas Domini voluntate, solusque rex eo
 tempore idcirco reservatus est, ut sciret potentiam
 Dei, et blasphemantia ora comprimeret, fieretque
 testis illius majestatis quam paulo ante contempse-
 rat. Sic Pharaon quoque in decem Ægypti servatur
 plagis, ut novissimus pereat, quod et iste passurus
 est. Cum enim reversus esset in Ninivem urbem
 primam regni sui, et adoraret in templo Nesroch
 deum suum quasi victoriam de hostibus reportaret,
 et delubrum idoli sui triumphans et gratulabundus
 incederet, contemptor veri Dei, in fano falsi numi-
 nis trucidatur; nec angeli perit gladio, quod erat
 commune cum pluribus, sed paricidio filiorum.

CAPUT XX.

De Isaia propheta.

« Nam fecit Ezechias quod placuit Deo, et fortiter
 « ivit in via patris sui David, quam mandavit illi
 « Isaia propheta magnus et fidelis in conspectu Dei.
 « In diebus ejus retro rediit sol, et addidit regi vi-
 « tam. Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est
 « lugentes in Sion usque in sempiternum et ostendit
 « futura et abscondita antequam venirent. » Qualiter
 autem Ezechias per bona opera placuerit Deo, et
 quomodo per Isaia prophetam ab ægritudine sua
 sanatus sit, illoque petente signum, solis cursus pro
 hoc mutatus sit, ita ut decem lineis retro rediret,
 libri Regum et Paralipomenon, nec non et Isaia vo-
 lumen satis declarant. Hic ergo Isaia spiritu pro-
 phetico futura et abscondita mysteria de adventu
 Christi, et de redemptione generis humani, de Ec-
 clesiæ quoque statu, et de judicio Dei futuro copio-
 sissime in libro suo disseruit. De quo aliquid hic
 exempli gratia ponere superfluum est, cum pene
 totus liber, quantum ad spiritalem sensum pertinet,
 in his versetur.

CAPUT XXI.

De Josia

(*CAP. XLIX.*) « Memoria Josiæ in compositionem
 « odoris facti opus pigmentarii. In omni ore quasi

« mel indulcabitur memoria, et ut musica in con-
 « vivio vini. Ipse est directus divinitus in pœnitentia
 « gentis, et tulit ab hominibus impietates. Et guber-
 « navit ad Dominum cor ipsius, et in diebus pec-
 « catorum corroboravit pietatem. » Bene comparat
 memoriam Josiæ regis odori operis pigmentarii, et
 mellis dulcedini, et organo musicæ, quia fama vir-
 tutis ejus, et suavitas modestiæ, et studium quod
 habebat in restaurando cultum Dei, omnem odorem
 pigmentorum, et dulcedinem mellis, nec non et can-
 tilenam musicæ artis superat; qui bene cum David
 dicere poterat: « Quam dulcia faucibus meis eloquia
 tua, Domine, super mel et favum ori meo. Ideo di-
 lœxi mandata tua, super aurum et topazion. Propterea
 ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam
 iniquam odio habui (*Psal. cxviii*). » De quo Scri-
 ptura narrat, quod cum adhuc esset puer, cœperit
 quærere Dominum patris sui David, et mundaverit
 Judam et Hierusalem ab excelsis, et lucis, simula-
 crisque, et sculptilibus, destruxeritque aras et sim-
 ulacra, lucos et sculptilia succiderit. Ossaque sacer-
 dotum combusserit in altaribus idolorum, munda-
 veritque Judam et Hierusalem; sed et in urbibus
 Manasse et Ephraim et Simeon usque Nephtalim
 cuncta subverterit. Secundum allegoriam autem Josias
 iste typum tenet Domini Salvatoris, qui salus et
 fortitudo Domini merito dicitur, quia ipse est de quo
 Scriptura dicit: « Dominus fortis, Dominus potens
 in prælio (*Psal. xxiii*). » Et alibi: « Ipse enim sal-
 vum faciet populum suum a peccatis eorum (*Matth. i*). »
 Ipse quidem zelo dei mundat terram Juda et
 Hierusalem ab omnibus immunditiis et abominatio-
 nibus, qui per Prophetam dixit: « Zelus domus tuæ
 comedit me (*Psal. lxxviii*). » De quo et Joannes dicit:
 « Cujus ventilabrum in manu sua, et purgabit
 aream suam (*Matth. iii*). » De quo et Malachias dicit:
 « Ecce venit, dicit Dominus exercituum; quis poterit
 cogitare diem adventus ejus, et quis stabit ad
 videndum eum? ipse enim quasi ignis conflans, et
 quasi herba fullonum; et sedebit conflans et emundans
 argentum, et purgabit filios Levi, et conflabit
 eos quasi aurum, et quasi argentum; et erunt Domi-
 nino offerentes sacrificia in justitia, et placebit Deo
 sacrificium Juda et Jerusalem sicut dies sæculi, et
 sicut anni antiqui. Et accedam ad vos in iudicio, et
 ero testis velox maleficis, et adulteris et perjuris;
 et qui calumniant mercedem mercenarii, et humiliant
 viduas et pupillos, et opprimunt peregrinum,
 nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum (*Malac. iii*). »
 Quod autem in laudibus Josiæ adhuc subditur:
 « Præter David, et Ezechiam, et Josiam, omnes
 « peccatum commiserunt; nam reliquerunt legem Altissimi
 reges Juda. » Insuper hos tres reges maxime
 Deo placuisse ob devotionem cordis et cultum pietatis
 quem habuerunt in obsequio Dei. Quilibet in aliquo
 crimine capti sint et reprehensibiles inventi, tamen
 per condignam pœnitentiam deleverunt quod inique
 gesserunt, unde et perfectam indulgentiam meruerunt.
 Fuerunt etiam et alii reges in Juda, quorum

pietatis opera commemorantur, sed non ita perfecta
 sicut horum trium. Maxima autem pars regum Juda,
 sicut et reges Israel, declinaverat ad opera impietatis
 et scelera peccatorum. Unde et meritam vindictam
 perceperunt, sicut consequenter ostenditur.

CAPUT XXIIII.

De Jeremia.

« Reges Judæ defecerunt, et contempserunt timorem
 « Dei. Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam
 « suam alienæ genti. Incenderunt electam sanctitatis
 « civitatem, et desertas fecerunt vias ipsius in manu
 « Jeremiæ, nam male tractaverunt illum qui a ventre
 « matris consecratus est propheta, evertere et eruere,
 « et perdere, et iterum ædificare et renovare. »

Quid est quod dicit, in manu Jeremiæ gentes incendere
 civitatem electam sanctitatis, et desertas facere vias
 illius, nisi quod in scriptis Jeremiæ et sermonibus
 ejus, patefacta est vastatio futura Hierusalem et
 filiarum ejus? Fuit enim idem propheta, sicut ipse
 testatur, temporibus Josiæ, Joachim, Jechoniæ, et
 Sedechiæ regum Juda: semper populum a peccatis
 compescens, et ad conversionem atque bona opera
 provocans; sed ipsi male tractaverunt illum, qui a
 ventre matris consecratus est propheta, evertere et
 cruere et perdere, et iterum ædificare et renovare
 (*Jer. i*). Ita enim in eodem propheta scriptum est,
 dicente ad eum Domino: « Ecce ego constitui te hodie
 super gentes et super regna, ut evellas, et destruas,
 et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes
 (*Ibid.*). » Considerandum quod quatuor tristibus
 duo læta succedant. Neque poterant ædificari bona,
 nisi destructa essent mala, nec plantari optima,
 nisi eradicarentur pessima. « Omnis enim plantatio
 quam non plantavit cœlestis Pater, eradicabitur
 (*Matth. xv*). » Et ædificatio quæ super petram non
 habet fundamentum, sed in arena exstructa est, sermone
 Dei suffoditur atque destruitur; illam autem
 quam consumet Jesus spiritu oris sui, et destruet
 adventu præsentis sæ, « omnem scilicet sacrilegam
 perversamque doctrinam disperdet in perpetuum
 (*II Thess. ii*). » Porro ea quæ elevantur contra scientiam
 Dei, et in sua confidunt sapientia, quæ apud
 Deum stultitia est, dissipabit atque deponet, ut æli-
 ficentur pro his humilia, et in locum superiorum quæ
 destructa sunt, et evulsa, exstruantur atque plantentur,
 quæ ecclesiasticæ conveniunt veritati, et impleatur
 illud quod dicit Apostolus: « Dei ædificatio, Dei
 agricultura estis (*I Cor. iii*). » Multi hunc locum
 super persona Christi intelligunt. Jeremias enim interpretatur
 excelsus Domini, qui destruxit regna diaboli, quæ sibi
 in excelso montis ostenderat. Adversarias perdidit
 potestates, delens chirographum errorum in cruce. De
 quibus et in psalmo post historiam veritatem *ῥοπακῶς*
 loquitur: « Quare fremuerunt gentes, et populi
 meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et
 principes convenerunt in unum (*Psal. ii*). » Pro his
 evulsis, destructis, perditis et in inferiora detractis,
 ædificatur atque plantatur Ecclesia Dei.

CAPUT XXIII.

A

De Ezechiele.

« Ezechiel qui vidit conspectum gloriæ, quam ostendit illi in curru cherubim. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, et bene facere illis qui ostenderunt rectas vias. » Ezechiel ergo propheta in prima visione qua viderat quatuor animalia quatuor specierum, et quatuor rotas juxta ea, vidit gloriam Domini per similitudinem quasi aspectum hominis sedentis super thronum; et in alia visione vidit gloriam Domini super cherubim, et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis. Quod autem dicit eum commemoratum esse inimicorum in imbre, et benefacere illis qui ostenderunt rectas vias, significat quod ipse prædicaverit super peccatores venturam esse pluviam vindictæ, et viam mandatorum Dei gradientibus promiserit consolationem misericordiæ. De hac via Psalmista Dominum deprecatur, dicens: « Legem mihi constitue, Domine, in via tua, et dirige me in semita recta propter inimicos meos (Psal. xvi). » Mystice autem Ezechiel, qui roboratus a Deo interpretatur, et in Babylone conversans plebi peccatrici prædixit captivitatem venturam, et conversis atque pœnitentibus promisit peccatorum veniam, significat Dominum Salvatorem, qui est virtus et sapientia Dei, et brachium Domini a propheta cognominatur, nos in captivitatem istius sæculi positos visitasse. Ubi et peccatoribus pœnas prædixit futuras, et pœnitentibus remedia promisit æterna.

CAPUT XXIV.

De duodecim prophetis

« Et duodecim prophetarum ossa pullulant de loco suo. Nam corroboraverunt Jacob, et redemerunt se in fide virtutis. » Duodecim prophetas illos, ni fallor, nuncupat, quos nos minores dicimus, quorum libelli simul exstant conscripti, quorum etiam primus in catalogo est Osee, ultimus vero Malachias; quem Esdram scribam, legisque doctorem Hebræi esse autumant. Horum ergo ossa de loco suo pullulant, quia dignam memoriam bonorum exemplorum posteris suis reliquerant, qui corroboraverunt Jacob prædicationibus suis, et redemerunt se in fide virtutis, quando annuntiantes populo verbum Dei se immunes fecerunt a crimine noxiæ taciturnitatis; juxta illam sententiam Domini qua ad Ezechielem prophetam ait: « Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur; porro tu animam tuam liberasti (Ezech. iii). »

CAPUT XXV.

De Zorobabel et Jesu filio Josedech.

« Quomodo amplificemus Zorobabel? nam et ipse quasi signum in dextera manu Israel; et Jesum filium Josedech? qui in diebus suis ædificaverunt domum et exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam. » Zorobabel iste dux fuit populi Israel, qui cum Jesu pontifice filio Josedech, et cæteris Israelitis rediens de Babylone restauravit templum Domini in Jerusalem, sicut præsens locus manifestat; quomodo autem ipse signum sit in manu dextera Israel, Aggeus propheta in fine libri sui demonstrat, dicens: « In die illa, dicit Dominus exercituum: Assumam te, Zorobabel filii Salathiel, serve meus, dicit Dominus exercituum, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum (Agg. ii). » Denique jubetur propheta ad solum Zorobabel loqui, quoniam in typo Christi propter assumptionem corporis ex semine David, eum præcessisse demonstravimus. Huic ergo dicuntur quæ in fine ventura sunt, quod transeat figura hujus mundi, et fiat cælum novum et terra nova, et commoveat Dominus cælum et terram, et destruat omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dissipet sedes regum, post destructionem enim soliorum et fortitudinis regnantium, et quadrigarum, et equorum, et equitum. « In die illa, dicit Dominus exercituum: Assumam te, Zorobabel filium Salathiel servum meum. » Servus autem dicitur propter corpus humanum, quia tunc et ipse filius subjicietur ei, qui sibi subjecit omnia, et in subjectis omnibus videbitur et ipse subjectus; sed cum hoc fuerit impletum, ponet eum Deus quasi signaculum in manu sua. Hunc enim signat Deus Pater, et hic est imago Dei invisibilis, et forma et substantia ejus, ut quicumque crediderit in Deum, hoc quasi annulo consignetur. Quod autem Zorobabel et Jesus ædificaverunt domum destructam, et exaltaverunt templum sanctum Domino, significat quod per gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui rex et sacerdos noster est, post captivitatem resolutam dæmoniæ dominationis, illi qui respiscunt a diaboli laqueis, quibus capti tenebantur ad ipsius voluntatem, et non solum fidei sinceritatem atque integritatem boni operis perdidit, verum etiam per acerbiterum scelerum gentilibus ac publicanis assimilati fuerant, juxta illud Dominicum: « Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus (Matth. xviii). » Post septuaginta annos, hoc est post septemplex gratiam Spiritus sancti per custodiam Decalogi, qui eos visitavit atque consolatus est liberantur, ac domum Dei et civitatem sanctam reædificant, quia nonnunquam hi qui per sua peccata a communione ac societate sanctæ Ecclesiæ separati infidelium societati ac numero copulabantur, rursus per donum sancti Spiritus studiose actum bonæ operationis exercent, ac per hoc, consortium fidelium, domus videlicet et civitatis Domini, de qua fuerant ejecti, recipiunt, et bene

dicitur, quod templum hoc sanctum paratum sit Domino in gloriam sempiternam, quia non templum in materiale quod Salomon ædificavit, sed quod Christus de vivis lapidibus construxit, in gloriam sempiternam manebit.

CAPUT XXVI.

De Nehemia.

« Et Nehemias in memoria multi temporis, qui crexit nobis muros eversos, et stare fecit portas et et seras, qui erexit domos nostras. » Porro Nehemias qui interpretatur Latine consolator Dominus, consolatus a Domino, qui renovavit muros Jerusalem, ab hostium insultatione liberatum in divina legis observantia sublimavit, profecto constat quia et vocabulo, et opere, et persona sua non inconvenienter mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum designet, qui se ad consolationem pauperum spiritu missum insinuat, cum ascensus in cælum discipulis ait: « Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum, hoc est, consolatorem, dabit vobis, » a quo ædificandam civitatem Dei, sanctam videlicet Ecclesiam simul et consolandos esse mœrentes ostendit Psalmista cum dicebat: « Ædificans Jerusalem Dominus, et dispersiones Israel congregans, qui sanat contritos corde, etc. (*Psal. cxlvi.*) » Congruit figura Nehemias et sanctis prædicatoribus, quorum ministerio superna nobis consolatio præstat, dum propter lapsum peccati spem veniæ ac propitiationis divinæ poenitentibus pollicentes, quasi diruta ab hostibus Jerosolymorum mœnia murosque restaurant; quibus bene conveniunt verba Nehemias dicentis: « Et veni Jerusalem, et mansi ibi tribus diebus, et surrexi nocte ego et viri pauci mecum, et non indicavi cuiquam quid dedisset Deus in corde meo, ut facerem Jerusalem; et jumentum non erat mecum, nisi animal cui sedebam. Et egressus sum per portam vallis nocte, » etc., usque dum ait: « et considerabam murum, et reversus veni ad portam vallis, et redii (*Neh. i.*) » Diversa urbis destructa loca lustrando pervagatur, et singula hæc quomodo debeant reparari sollicita mente scrutatur. Sic et Doctorum est spiritualium sæpius noctu surgere, ac solerti indagine statum sanctæ Ecclesiæ quiescentibus cæteris inspicere, ut vigilanter inquirant qualiter ea quæ vitiorum bellis in illa sordidata sive dejecta sunt, castigando emendent et erigant. Murus autem Jerusalem dissipatus jacet, et conversatio fidelium terrenis atque infimis sordet affectibus. Portæ sunt igni consumptæ, cum jam quoque qui et aliis docendo introitum vitæ pandere debuerant, relicto veritatis magisterio communi cum cæteris ignavia torpent, ac temporalibus curis inserviunt. Et dixit eis: « Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Jerusalem deserta est, et portæ ejus consumptæ sunt igni. Venite et ædificetur murus Jerusalem, etc. » usque dum ait, « et confortatæ sunt manus eorum in bono (*Neh. ii.*) » Plana sunt hæc et spiritali sensui nimis accommoda, quia doctores sancti, in omnes qui zelo Dei fervent, in afflictione sunt maxima,

quandiu Jerusalem, hoc est visionem pacis, quam nobis Dominus reliquit et commodavit, per bella dissensionum cernunt esse desertam; et portas virtutum, quas juxta Isaiam laudatio occupare debuerat, prævalentibus inferorum portis dejectas atque opprobrio habitas contuentur. Unde satagunt ut collectis in unam industriam verbi ministris, citius ea quæ destructa esse videbantur, fidei ac bonæ actionis ædificia resurgant.

CAPUT XXVII.

Recapitulatio de Enoch.

« Nemo natus est in terra talis, qualis Enoch: « nam et ipse receptus est a terra. » Quid est quod de Enoch supra disserebat, et nunc de eodem iterum recapitulat, nisi quod translatione sua typum præferebat ascensionis Domini nostri Jesu Christi ad cælos, qui in novissima ætate sæculi incarnatus est, cui omnes patriarchæ et prophætæ testimonium præbuerunt? De ipso enim recte dicitur, quod nemo natus est in terra talis, qualis Enoch, hoc est, dedicatio, qui dedicavit Ecclesiam suam, et consecravit sanguine sancto suo. Illic sine peccato venit in mundum, et cum gloria receptus est in cælum. De quo et Psalmista ait: « Speciosus forma præ filiis hominum (*Psal. xlvii.*); » et iterum: « Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (*Psal. lxxvii.*) »

CAPUT XXVIII.

De Joseph.

« Et Joseph natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi. Et ossa ipsius visitata sunt et post mortem prophetaverunt. » Joseph itaque, qui nomine et gestu typum præferebat Domini salvatoris, apte dicitur princeps et rector esse fratrum, et firmamentum gentis, atque stabilimentum populi. Interpretatur enim Joseph auctus, et Dominus noster merito dicitur auctus, quia gratia Dei plenissimus, cui « Pater non ad mensuram dedit Spiritum, sed omnia quæ habet Pater, ejus sunt, et in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter. De cujus et nos plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. In quo etiam omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt absconditi. » Illic princeps et rector est fratrum, illorum videlicet fratrum, de quibus ipse ait: « Ite, nuntiate fratribus meis (*Matth. xxviii.*) » et Propheta, « Nuntiabo, inquit, nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te (*Psal. xxi.*) » Idem firmamentum est gentis Judææ, et stabilimentum populi Christiani, quia ipse « missus est lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis suæ Israel (*Luc. ii.*) » Quod autem dicit esse Joseph visitata esse, et post mortem prophetasse; historialiter hoc commemorat, quod ipse Joseph ante mortem suam prænuntiaverit fratribus suis liberationem de Ægypto, cum consolaretur eos, atque dixisset: « Deus visitabit vos: asportate vobiscum ossa mea de loco isto (*Gen. l.*); » quod factum est, ut liber Exodi meminit, cum egrediebantur filii Israel de Ægypto; et postquam venerunt in

terram repromissionis, sepelierunt eum in Sichem, A in civitate patris sui : quæ et nunc Neapolis vocatur, urbs Samaritanorum (*Jos. xxiv*). Spiritualiter autem hoc quod Joseph, sicut pater ejus Jacob, terram repromissionis tota mente desiderabat, incolatumque Ægypti detestatur, nos instruit, ut quandiu sumus in hoc mundo, semper desideremus ingredi terram viventium, ibique requiescere optemus, quod tunc digne sit, si numerum annorum ætatis ipsius moribus imitemur. Centum ergo et decem vitæ suæ annis expletis mortuus est; et nos studeamus, quo per decalogi observantiam ad æternam beatitudinem, quam centenarius numerus designat, perveniamus.

CAPUT XXIX.

De Seth et Sem.

Seth et Sem apud homines gloriam adepti sunt, et super omnem animam in origine Adam. Ordine præpostero prius prophetas posuit, et postea patriarchas antiquissimos. Sed hic usus frequentissimus est Scripturæ sacræ, ut loca et tempora in narratione sua commutet. Seth ergo filius Adam et Sem primogenitus Noë apud homines gloriam adepti sunt, quia tam fide, quam etiam bonis moribus illius ævi hominibus prælati sunt, quando plurimi idololatriæ deservebant, et Deum pœnituit hominem se fecisse in terra. Sed si hic sensus tibi displicuerit, transfer te ad allegoriam, et intellige in istis duobus hominibus hunc præfiguratum, qui Deus et homo est, quem Deus Pater suscitavit a mortuis, et constituit ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, et omnia subjecit sub pedibus ejus.

CAPUT XXX.

De Simone filio Oniæ sacerdotis, quod constans fuerit in timore Dei, et templum Domini mirifice adornaverit.

(CAP. L.) « Simon Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio, et excelsi parietes templi. » Post priores patres scriptor historiæ ad sui temporis pervenit homines. Nam Simon iste filius fuit Oniæ, qui de Simone cognomento Justo propter sollicitam in Deum religionem et in civis suos pronam clementiam natus erat. Is autem Onias, ut Josephus refert, parvulus mente et pecuniis avarus existens, Ptolemæo regi tributa non reddens, ad iram eum impulit. Verum Josephus vir inter suos nobilis, legatus a Judæis ad Ptolemæum missus, cum familiaritatem regis ob plurima in eum meruisset obsequia, dux Judææ et regionum finitimarum constituitur. Mortuo autem prædicto Onia, principatum sacerdotii Simoni filio dereliquit: quo etiam mortuo filius ejus Onias in honore successit, ad quem rex Lacedæmoniorum Darius legationem direxit et epistotas. Fuit autem hic Simon pontifex Judæorum tempore, quo Ptolemæus Evergetes in Ægy-

pto, apud Syriam vero et Asiam Seleucus, et apud Macedones Antigonus. Patet profecto in hoc quod hujus Simonis modestiam et studium liquido iste Jesus expressit, quod uno eodemque tempore in gente Judæa ambo fuere; nam si ejus vitam et mores ignoraret, nequaquam tam pleniter de eo narraret. Nos autem quod hujus viri actus alibi minime legimus, ignotæ rei explanationem facere nequimus. Juxta mysticum vero sensum hujus Simonis actus laudabiles et strenuum ministerium ad sanctorum doctorum ordinem et officium transferre valeamus, quibus apte Simonis nomen convenit, qui prædicationis verbo humanum genus ad pœnitentiam peccatorum provocant, et mandatis Dei obedire mandant. Interpretatur autem Simon pone mœrorem, vel audi

B tristitiam. Verum iste Simon spiritualis tempore præsentis vitæ sermone doctrinæ suffulcit domum Ecclesiæ, et corroborat templum de vivis lapidibus constructum; templi etiam altitudo ab ipso fundata est. Duplex ædificatio, excelsi parietes templi. Unde per Paulum dicitur: « Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundum gratiam, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificet; unusquisque autem videat quomodo superædificet (*I Cor. iii*). » Fundamentum autem hujus ædificii quale sit memoratus apostolus subjungendo manifestat: « Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. » Doctores ergo sancti templi altitudinem fundant, quando Christi incarnationem, passionem et resurrectionem in fide credentium collocant, ut totius ædificii summa, hoc est boni operis forma, inde consurgat. Unde fit quod duplex ædificatio excelsos parietes templi faciat, quando verbo et exemplo de Judæis et gentibus plurimos ad arcem virtutum docendo et exhortando erigunt; parietes enim domus Dei in expositione catholicorum Patrum duos populos intellectos esse reperimus, et merito, quia inde consurgens structura crescit in templum sanctum in Domino.

« In diebus ipsius remanerunt putei aquarum, et quasi mare adimpleti sunt supra modum. » Puteum aquarum non alium melius accipere possumus, quam profunditatem scientiæ sanctarum Scripturarum, quæ in divinis libris quasi conclusa figuris latebat, sed sanctorum prædicatorum ore ad plurimorum satietatem quasi mare redundabat; quod enim prius quasi obscurum latebat in profundo mysterii adaperit prolatum est per laborem prædicatoris orthodoxi.

« Qui curavit gentem suam, et liberavit illam a pernicie. » Evangelii scilicet verbo, et baptismatis sacramento, liberavit auditores suos a peccatis et dominatione Satanae.

« Qui prævaluit amplificare civitatem, » quando per gratiam Christi prædicatorum labor proficiebat ad plurimorum salutem. Civitas enim Dei sancta est Ecclesia. De qua in psalmo scriptum est: « Gloriosa di-

« *tua sunt de te, civitas Dei (Psal. LXXXVI). »* Hanc **A** *bus quoque pretiosis virtutum decor exprimitur. Cum ergo virtutes sacræ fulgori sapientiæ intermiscerentur, vas animæ hæc habens pretiosissimum esse demonstratur.*

« *Qui adeptus est gloriam in conversatione gentis et ingressu domus et atrii amplificatus est quasi stella matutina in medio nebulæ. Et quasi luna plena in diebus suis lucet, et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei. »* Ingressu ergo domus et atrii excellentissimus ordo sanctorum prædicatorum amplificatus est, quia tam in illis, qui rudes adhuc sunt in fide, quod atrium figurat, quam etiam imperfectis domum Dei incesso honorum operum ingredientibus magistrorum excrescit meritum, redundans illis ad cælestis præmii. Quod autem eos comparat stellæ matutinæ et luci lunæ, atque fulgori solis, distantiam eruditionis et meritorum in ipsis doctoribus significat. In quibus invicem differunt habentes gratias diversas, quia, ut Paulus ait : « *unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem : alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio Spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (I Cor. XII). »* Hinc et alibi ait : « *Alia claritas est solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate. Omnes quidem lucent, sed secundum donum sibi datum a Deo (I Cor. XV). »*

« *Et quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ. »* Per arcum scientia sanctorum Scripturarum insinuat, per quam spicula divinatorum testimoniorum in corda audientium jaculantur, et bene arcum dicit refulgere inter nebulas gloriæ; quia in obscuritate allegoriæ relucet splendor divinx sapientiæ.

« *Et quasi flos rosarum in diebus veris, et quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ. »* Quid per flores rosarum in diebus veris, nisi martyrum sanguis in virore nascentis Ecclesiæ exprimitur, quia tunc maxime prædicatores sancti trucidati sunt pro dogmate evangelicæ fidei; et quid per lilia, nisi castorum et virginum ordo, qui in transitu labentis sæculi semelipsos castraverunt propter amorem Dei?

« *Quasi thus redolens in diebus æstatis, et quasi ignis effulgens, et thus ardens in igne. »* In thus ergo pura oratio exprimitur, quæ redolet in diebus æstatis, quia ejus odor spargitur in claritate fidei, et ardet in igne amoris. Licet enim thus odor per se bene oleat, sed appositus igni, fortius redolet, sic et oratio pura, licet per se Deo sit grata, tamen si adhibito igne passionum in dilectione perseveraverit, coram oculis Dei magis gratus redolebit.

« *Et quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso. »* In auro splendor sapientiæ, in lapidi-

B « *In accipiendo stolam gloriæ, et vestiri eum summatione virtutis. In ascensu altaris sancti gloriæ dedit sanctitatis amictum. In accipiendo autem partes de manu sacerdotum. »* In accipiendo ergo stolam gloriæ, et vestiendo se summatione virtutum, sacer ordo prædicatorum judicium dignitatis suæ cum ornatu rectæ fidei et vestitu bonæ operationis manifeste demonstrat. Sic enim in sacerdotali habitu Moyses ephod, id est superhumeralis, primum fieri mandat, quia in sacerdote Christi bene est, ut bona operatio primum clarescat, et sic ad docendum alios procedat. Primum ejus debent opera cognosci, ut dum hoc quod foris omnibus patet, irreprehensibile paruerit, convenienter ex tempore et integritas cordis ejus, et fidei sinceritas servetur. Nam de ipso principe pastorum ita scriptum est : « *Cœpit Jesus facere et docere (Act. I). »* Unde « *qui fecerit mandata Dei et docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum. Qui autem solverit unum de mandatis Dei minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum (Matth. V). »* In ascensu quoque altaris sanctitatis amictum dabit, qui sacerdotii sui jura rite custodit, ut recte subditos doceat et pro illis quotidie ad Deum preces fundat; partes autem accipit de manu sacerdotum, qui bonæ operationis administris suis expostulat actum, qui tam sibi quam etiam illis utilis fiat; hoc etiam tunc digne fit, si ipse doctor primum coram discipulis suis bonæ operationis exhibet usum, quatenus illi habeant unde sumant virtutis exemplum. Unde subjungitur :

D « *Et ipse stans juxta aram, circa illum corona fratrum, et quasi plantatio cedri in monte Libano, sic circa illum steterunt quasi rami palmæ, et omnes filii Aaron in gloria sua : oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagoga Israel. »* Bonum est ergo, ut qui primus est in ordine, præcipuus fiat in bona operatione et eruditione doctrinæ. Deinde fratres ejus illum circumstant, hoc est imitentur; fratres enim hic possumus intelligere presbyteros, diacones et cæteros minoris ordinis viros, qui boni pastoris pium sequantur exemplum, et coram omni synagoga Israel, hoc est, credentium multitudine digne sui ordinis agant officium, ut inde omnes provocentur ad laudandum omnipotentem Deum. Ita enim ipsa Veritas in Evangelio præcepit, dicens : « *Sic luceat lux vestra coram hominibus.*

ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem A consummationem mundi, quando corpus Christi incorruptione honorabitur, et conjungentur membra vestrum qui in cœlis est (*Matth. v.*)

« Et consummatione fungens in ara, amplificare « oblationem excelsi regis. Porrexit manum suam « in libatione, et libavit de sanguine uvæ. Effudit « in fundamento altaris odorem divinum excelsi « principi. » Consummata oblatio fungitur excelsi regi, quando corpus Christi in sacro altari offertur Deo omnium dominatori, ubi et libatio fit sanguine uvæ, quando sanguis Redemptoris exhibetur in calice : quod fundendum est in fundamentum altaris, hoc est totum agendum in commemorationem nostri Redemptoris; ipse est enim fundamentum quod portat totum Ecclesiæ ædificium. Cujus oblationis odor suavissimus est excelsi principi, quia bene placet ac gratissima est Deo Patri omnipotenti.

« Tunc exclamaverunt filii Aaron, et in tubis ductilibus sonuerunt, et auditam fecerunt magnam « vocem in memoriam coram Domino. » Filii quippe Aaron sacerdotes sunt Christi, et ministri altaris divini; hi vocem exaltant in tubis ductilibus, hoc est, prædicationem exhibent doctrinæ per passionem consummatæ in memoriam coram Domino. Ductiles autem apte dicuntur, quia fideles diversis passionibus tunsî Domino largiente proficiunt, et tanto plus crescant, quanto amplius diri mallei fuerint iteratione percussi; malleus enim est diabolus, de quo propheta dicit : « Contritus est malleus universæ terræ (*Jer. l.*) »

« Tunc omnis populus simul properaverunt, et « ceciderunt in faciem super terram adorare Dominum Deum suum, et dare preces Deo omnipotenti « excelsi, et amplificaverunt psallentes in vocibus « suis. » Cum ergo digne officium ecclesiasticum per ministros altaris Christi in memoriam Domini agitur, tunc etiam universa plebs credentium ad laudandum et adorandum Dominum provocatur, prosternit se in faciem, hoc est, cordis sui ante Deum exhibet humilitatem; dat preces et psallit in voce jubilationis, quia quidquid in timore et amore Dei agit, totum coram Deo oratio est et odor suavitatis.

« Et in magna domo factus est sonus suavitatis « plenus. Et rogavit populus Dominum excelsum in « prece, usque dum perfectus est honor Domini, et « munus suum perfecerunt. » Magna itaque domus est Ecclesia catholica, in qua majores et minores sonum suavem reddunt : quia quidquid in unitate rectæ fidei Deo offertur, rite et secundum rationem præbetur; quidquid autem extra Ecclesiam agitur, totum ad impietatem deputatur. Magnus ergo in Ecclesia fit sonitus, quando orantibus sacerdotibus et benedicientibus, respondet omnis populus Amen : qui sonus tam ad clamorem vocis, quam ad devotionem pertinet cordis, quia homo videt in facie, Deus autem intuetur cor. Rogat ergo populus Dominum excelsum in prece usque dum perficitur honor Domini, quia omnis Ecclesia fidelium hoc ambit, inde satagit ut perseveret in prece et laudibus Dei usque ad

« in labiis suis, et in nomine ipsius gloriari. Et iteravit orationem suam, volens ostendere virtutem « Dei. Et plus oravit Dominum omnium, qui magna « fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a ventre « matris nostræ, et fecit nobiscum secundum suam « misericordiam, det nobis jucunditatem cordis, et « fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies « sempiternos; credere Israel nobiscum esse misericordiam Dei ut liberet nos in diebus suis. » Tunc enim cœtus sanctorum doctorum exultans extollit

manus suas in omnem congregationem filiorum Israel, quando gratias Deo agit pro perfectione laboris sui et salute universi populi; tunc laudes multiplicat, tunc orationem iterat, quia nunquam a laudibus Dei cessat, volens ostendere virtutem Dei, hoc est, enarrare et prædicare misericordiam ejus qui dat nobis jucunditatem cordis et pacem in temporibus æternis, quatenus omnes Israelitæ, hoc est, veri cultores Dei et amatores regis æterni, agnoscentes prædicent potentiam et bonitatem Dei in liberatione populi sui.

« Duas gentes odit anima mea : tertia autem non « est gens, quam oderim; qui sedent in monte Seir, « et Philisthiim, et stultus populus qui habitat in Sichimis. » Duas gentes dicit se odisse : quarum una est gens Judaica sub legis littera constituta, quæ etiam et Seir nomine denotata est, quod interpretatur hispidus vel pilosus. Seir enim idem fuit qui et Esau, quod interpretatur rubeus, major filius Isaac et Rebecca; minor autem vocabatur Jacob. Sed cur ille totus rubeus et hispidus, nisi quia populus prior prophetarum et Christi fuit cruore pollutus, ac peccati et nequitie squalore exstitit circumdatus? Cujus ideo minor calcaneum tenuit, quia mystice majorem populum minor superaturus erat. Hæc est enim generatio prava et perversa atque adultera, juxta veridicam vocem Evangelii, quæ occidit prophetas, et lapidavit eos qui ad se missi sunt. Novissime autem in ipsum hæredem non pertimescebat manus impius injicere et trucidare Filium Dei (*Luc. xiiii*). Hanc ergo gentem ideo detestatur sapientia, quia sedulo perseverat in cordis duritia et sensus stultitia. Hæc autem dicitur sedere in monte, non in celsitudine utique virtutum, sed in tumore superbiæ, quia semper Deo dura cervice et incircumciso corde rebellabat. Altera gens est Philisthiim, quæ interpretatur ruina duplex, significans gentem nationum, quæ et in idololatria scelestaque conversatione simul polluta fuit, et ideo odibilis, quia longe a veritatis via errando recessit. Tertia autem est hæreticorum synagoga, cujus stultus populus habitat in Sichimis, hoc est, in humeris sive laboribus, cum quotidie perversa scribendo atque prava docendo, stulte laborem suum consumit. Quod autem dicit hanc non

esse gentem, ostendit quia non ex una generatione, A vel simplici errore ipsi hæretici prodeunt, sed ex diversis locis orti plurimi sunt erroribus obnoxii, et tamen inter se invicem contrarii: aliter enim Ariani docent, atque aliter Sabelliani; aliter Novatiani, atque aliter Donatistæ; similiter et cæteri falsis dogmatibus ab invicem discordant dissimilesque sunt sermone, sed pares errore.

« Doctrinam sapientiæ et disciplinæ scripsit in « codice isto Jesus filius Sirach Hierosolymita, qui « renovavit sapientiam de corde suo. Beatus qui in « istis versatur bonis; qui ponit illa in corde suo, « sapiens erit semper. Si enim hæc fecerit, ad om- « nia valebit, quia lux Dei vestigium ejus est. » Auctor libri narrat de labore suo, et de utilitate ipsius operis, ostendens quantum gratiæ illi conferat, qui in eo meditari et operari non detrectat. Quod autem temporibus Ptolemæi Evergetis in Ægyptum veniens, præsentem librum idem Jesus interpretando ediderit, prologus ipsius libri testis est, qui sub hoc sermone, cujus in præsentî capitulo mentio habita est, narrat illum hunc perfecisse hominem ad utilitatem duntaxat eorum, qui eum intente legunt, et factis monita illius fideliter obsequuntur. Unde dicit, « Beatus qui in istis versatur bonis, » hoc est, divina præcepta meditando, et operibus illa implendo: Si enim, inquit, hæc fecerit, ad omnia bona et utilia valebit, quia lux Dei, hoc est, sapientia divina ejus vestigium est, et ductrix in via veritatis; per quam ad quietem regni cœlestis, si in ejus calle perfecte gradiendo permanserit, pervenire valebit. Post hæc sequitur oratio ejusdem Jesu, quam melius generaliter ad totam Ecclesiam transferimus, quam specialiter ad cujuslibet viri personam; quia cum multæ describuntur in ea species tribulationum, et diversa solatia juvenum, melius ad totum corpus referuntur quam ad quamdam partem corporis. Orat enim Ecclesia Dominum suum regem Christum, et gratias illi refert de beneficiis sibi copiosissime ab eo collatis, hoc modo incipiens.

CAPUT XXXI.

Confessio et oratio, vel canticum ejusdem filii Sirach.

(CAP. LI.) « Confitebor tibi, Domine rex, et collaudabo « te Deum salvatorem meum. Confitebor nomini tuo, « quoniam adjutor et protector factus es mihi, et li- « berasti corpus meum a perditione, a laqueo linguæ « iniquæ, et a labiis operantium mendacium. » D Dominus enim et rex, Deus et Salvator Ecclesiæ est Jesus Christus, qui et caput et sponsus ejus est. Unde Apostolus monendo mulieres viris suis subditas esse, ad Ephesios scripsit, dicens: « Mulieres viris suis subjectæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut et Christus caput est Ecclesiæ. Ipse Salvator est corporis (Eph. v.) » Et item, « Viri, inquit, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret mundans lavacro aquæ in verbo, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam

non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata (Ibid.). » Hic ergo adjutor et protector factus est sponsæ suæ, cum tradidit senetipsum pro illa, ut liberaret eam a perditione in quam per prævaricationem primi hominis lapsa est, et a laqueo linguæ iniquæ, a blasphemia nimirum idololatriæ, ne immolaret, neque serviret creaturæ potius quam creatori, et a labiis operantium mendacium, hoc est, doctrinis falsis philosophorum atque hæreticorum.

« Et in conspectu astantium factus es mihi adju- « tor. Et liberasti me secundum multitudinem mise- « ricordiæ nominis tui a rugientibus præparatis ad « escam. » Hoc testimonio exprimit persecutores Ecclesiæ, qui propter odium nominis Christi persequuntur fideles, et tradant eos suppliciis diversis morti afficiendos, quatenus eos avertant a confessione catholicæ fidei, et a cultura veri et unius Dei, quod bene comparat sævis bestiis, quæ rugitu forti et feroci hiatu escam appetunt; sed de his Dominus electos suos liberat, cum animas eorum a persecutionum æstibus illæsos servat, propter quarum eversionem sævi persecutores corpora maxime laniant. Unde sequitur:

« De manibus quærentium animam meam, et de « portis tribulationum quæ circumdederunt me. » Portas ergo tribulationum, quas melius sentire possumus, quam ora principum et tyrannorum? Unde minæ prodeunt et fraudulentæ suasiones, indictionesque suppliciorum, ut sive per ficta blandimenta, seu per atrocia tormenta, servos Dei fidem Christi abnegare faciant: sed « immittit angelum Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos. »

« A pressura flammæ quæ circumdedit me, et in « medio ignis non sum æstuatus. » Hoc plerumque historialiter in passionibus martyrum contigisse legimus. Ut sicut tres pueri in camino ignis ab ardore flammæ illæsi servati sunt, ita et isti ab incendio ignis incontaminati servarentur; sed quia hoc omnibus martyribus Dei non est concessum, cum plurimi eorum in igne corporaliter concremati essent, verumtamen animæ eorum libere ad cœli secreta petierant, melius hic igne et flamma validum persecutionis æstum intelligimus, qui licet sanctos Dei temporaliter affligere posset, usque ad animæ tamen internectionem pertingere non potuit. Ideo subiungitur:

« De altitudine ventris inferi, et a lingua coinqui- « nata, et a verbo mendacii, a rege iniquo, et a lin- « gua injusta. » Subauditur *liberavit me*; non enim prævalebat vis nefanda inimicorum usque ad interitum pervenire animarum (quem hic ventrem inferi appellat), nec lingua coinquinata blasphemis, nec verba mendacia a rege iniquo et lingua injusta prolata potuerunt aliquo modo violare sanctorum præcordia; sed licet corpora pœnis variis afficerent, et morti temporali addicerent: animæ tamen in confessione nominis Christi usque ad finem vitæ perstiterunt. Unde et felicius post mortem in æterna vita

cum sanctis angelis Dei sine fine gaudebunt. De quo A et subditur :

« Laudabit usque ad mortem anima mea Domini-
« num; et vita mea appropinquans erat in inferno
« deorsum. » Vitam suam in inferno appropinquare
dicit, quia carnis vita quotidie deficiendo ad mor-
tem appropinquat. Infernus enim hic pro morte po-
situs est, quia mors carnis prævaricationis primæ
est vindicta, sicut infernus peccatricium animarum
perpetua pœna; sed mortem carnis nemo evadit.
Quis est enim homo qui vivit et non videbit mor-
tem? Unde alibi scriptum est : « Nemo est ergo qui
semper vivat, et hujus rei habeat fiduciam (*Ecc. ix.*) »
Inferni vero cruciatu sancti homines per gratiam
Christi evadere possunt, quia de carnis vinculo ab-
soluti ad cœleste gaudium mox migrabunt.

« Circumdederunt me undique, et non erat qui ad-
« juvaret. Respicens eram ad adjutorium hominum,
« et non erat. Memoratus sum misericordiæ tuæ,
« Domine, et cooperationis tuæ quæ a sæculo est :
« quoniam eruis sustinentes te, Domine, et libera-
« eos de manibus gentium. » Videns Ecclesia mem-
bra sua undique ab hostibus circumdari, et huma-
num solatium defieri, inde quærit adjutorium, unde
novit omnium bonorum venire profectum. Non ergo
suis meritis nec humanis actibus, sed misericordiæ
Dei tribuit, quod se ab inimicis ereptam et libera-
tam esse agnoscit; et non solum liberatam, imo et
jam honore virtutum sublimatam, atque miraculo-
rum fulgore glorificatam. Unde dicit :

« Exaltasti super terram habitationem meam, et C
« pro morte defluente deprecatus sum. » Videt enim
se doctrina fidei et virtutum signis in mundo clares-
cere, sed non contenta hoc solo est munere, ita
ut nolit amplius aliquid quærere; quin potius certat
angustias præsentis vitæ precibus honestis superare,
et ita ad quietem supernæ patriæ feliciter perve-
nire.

« Invocavi Dominum Patrem Domini mei, ut non
« derelinquat me in die tribulationis meæ, et in
« tempore superborum sine adjutorio. Laudabo no-
« men tuum assidue, et collaudabo illud in confes-
« sione. » Dies enim tribulationis et tempus super-
borum, præsens est vita, ubi boni tribulantur, et
impii in superbiam extolluntur. Orat enim sponsa
Christi ut Deus omnipotens Pater Domini sui Jesu
Christi se non derelinquat in tempore necessitatis
sue, quando superbia inimicorum eam affligere de-
siderat cruciatu tormentorum, promittitque se no-
men ejus assidue laudaturam, et collaudare illud in
confessione, hoc est in confessione nominis ejus us-
que in finem vitæ perseverare; et quasi jam segura
sit de impetrato auxilio, sequitur dicens :

« Exaudita est oratio mea; liberasti enim me de
« perditione, et eripuisti me de tempore iniquo;
« propterea confitebor, et laudem dicam tibi, et
« benedicam nomen Domini. » Huic simile est illud
quod in sexto psalmo Propheta, cum deprecatus est
Dominum ne se in ira argueret, neque in furore

corriperet, turbatum se esse asserens præ ira et
inveterasse inter omnes inimicos suos; protinus
quasi jam de evasione sua ab inimicis securus ex-
clamat, dicens : « Discedite a me, omnes qui ope-
ramini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus
vocem fletus mei, exaudivit Dominus deprecatio-
nem meam, Dominus orationem meam assumpsit
(*Psal. vi.*) » Sed et hic Ecclesia exauditam ora-
tionem suam protestans, ereptam se ab inimicis
asserit, et ab iniquitate præsentis vitæ liberatam,
ubi magis confusio prævalet qua modo spondet se
ereptori suo laudem et confessionem perpetuo de-
cantaturam.

« Cum adhuc junior sum, priusquam oberrarem
« quæsi sapientiam palam in oratione mea. Ante
« tempus postulabam pro illa, et usque in novissimis
« inquiram illam. » Post orationem quam ex per-
sona Ecclesiæ protulit conditor hujus operis refert
quo modo ab infantia sua quæsi veritatem, et
Dominum pro ea petiverit. Quod autem dicit prius-
quam junior esset ætate, quæsisse illam, ante tem-
pus postulare pro illa, demonstrat se ante errorem
pueritiæ atque adolescentiæ, et ante tempus juveni-
lis ætatis illam desiderasse, et a Domino sibi dari
instanter postulasse quam usque ad novissimum
promittit se inquisiturum. In multo enim periculo
exstat adolescentia, et juvenilis ætas, quia exte-
rioris hominis actus in ea ætate maxime prævalent :
sicut Salomon in Proverbiis ait : « Viam juvenis
in adolescentia sua se penitus ignorasse (*Prov.*
xxx); » et Propheta Dominum deprecatur, ne
delicta juventutis et ignorantie sue meminerit
(*Psal. xxiv.*) » Hinc etiam Philosophi litteram
humanæ vitæ conformantes, sinistram tramitem
pueritiæ et adolescentiæ, dextram vero apicem for-
tiori ætati adscribunt, quando jam intellectus vali-
dior reprobatur stultitiam sensus prioris. Nam hanc
litteram Pythagoras ad exemplum vitæ humanæ
primus ita instituit, uti virgula subtilior, quæ in uno
est, incertum statum primæ ætatis significaret, quæ
adhuc nec vitis, nec virtutibus dedita est; bivium
autem quod superest ab adolescentia incipit, cujus
dextra pars ardua est, sed ad beatam vitam ten-
dens, sinistra facilius, sed ad labem interitumque
deducens. De qua sic Persius ait :

Et tibi cui Samios deduxit littera ramos,
Surgente dextro monstravit limite callem.

« Et desloruit tanquam præcox uva : lætatum est
« cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum :
« a juventute mea investigabam eam. » Bene quo-
que decorem sapientiæ assimilat præcoquæ uvæ,
ut ostendat jucunditatem apud eum maxime valere,
qui jam ad eam capiendam promptam impendit vo-
luntatem. Præcoquæ ergo uvæ inde sunt vocatæ,
quod cito maturescant, et ante omnes sole coquan-
tur : has Græci lagos dicunt, quod current ad ma-
turitatem velociter, ut lepus; unde ipse dicit : « Qui
mane vigilaverint ad me, invenient me; » et quis
melius eam invenire poterit, quam is qui iter rectum

mandatorum Dei custodit? De quo scriptum est: **A** « Concupiscis sapientiam, serva mandata, et Deus servabit illam tibi (*Ecccl. i.*) »

« Inclina vi modice aurem meam et excepi illam, « multam inveni in meipso sapientiam, et multum « profeci in ea. » Ad perfectionem enim sapientiæ pervenire non est humani studii, sed muneris divini. Unde modicum sibi videtur laborare pro adeptu magnæ intelligentiæ, quam Deo donante præcepit. Hoc tamen sciendum quod multa distantia est inter studiosè quærentem et desidiose negligentem. Omnis enim qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur. Qui autem desidiose agit, lucrum quod adipisci per solertiam potuit, per negligentiam perdit.

« Danti mihi sapientiam dabo gloriam. » Recte **B** ergo dat gloriam datori omnium bonorum pro dono sapientiæ sibi concessio, quia tanti muneris possidere largitatem agnoscit non suæ solertiæ, sed divini gratiæ. Sed quomodo justum est ut post perceptum donum intelligentiæ homo semetipsum exerceat in bona operatione, iste amator divini sapientiæ suum exemplum consequenter profert in medium, ut auditor intentus suum imitetur studium.

« Consiliatus sum enim ut facerem illam. Zelatus « sum bonum, et non confundar; collectata est ani- « ma mea in illa, et in faciendo eam confirmatus « sum. » Attende quod primum dicit se inisse consilium ut faceret illam, deinde boni zelo exardescere, postea animam suam in illa collectare, et in faciendo eam se confirmatum esse, et intelligere **C** quod primum est ineundum consilium ut secernatur bonum a malo. Deinde voluntatem ad hoc vertendam ut id quod bonum est ametur. Postremo studium boni operis adhibendum, et ita ut non parvo tempore sed continuo ac feliciter in eodem conatu permaneat. Sic enim confirmatus ad fructum perveniet sapientiæ. Unde in Proverbiis ipsa Sapientia ait: « Meum est consilium, et æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. In viis justitiæ ambulo, in medio semitarum judicii, ut ditem diligentes me, thesauros eorum repleam (*Prov. viii.*) »

« Manus meas extendi in altum, et in sapientia « ejus luxit anima mea, et ignorantias meas illumi- « navit. Animam meam direxi ad illam, et in agni- « tione inveni eam. Possedi cum ipsa cor ab initio: « propter hoc non derelinquar. » Manus extendit in altum, qui precibus piis supernum quærit auxilium, in sapientia illius eluxit anima, quod ad illam meditando benevola dirigit præcordia. Unde in agnitione ipsius inveniet eam, hoc est enim sapientiam invenire illuminata mente pleniter eam accipere; et quoniam hoc non aliis conceditur donum, nisi illis qui in ejus perceptione præparant cor mundum, ideo dicit: « Possedi cum ipsis cor ab initio. » Ac si diceret, « Dilexi eam puro corde ab initio, propterea non derelinquar: » impossibile est enim ut executor veræ sapientiæ derelinquatur ab ea, cum ipsa dicat: « Ego diligentes me diligam, et qui mane vigi-

laverint ad me, invenient me (*Prov. viii.*) » Et alibi: « Qui operantur in me, non peccabunt, qui elucidunt me, vitam æternam habebunt (*Ecccl. xxiv.*) »

« Venter meus conturbatus est quærendo illam: « propterea possidebo bonam possessionem. » Quod dicit ventrem suum conturbatum inquirendo illam, vel hoc insinuat quod in ejus meditatione anxium habuerit animum, quia omnis disciplina in præsentia amara est; vel hoc intimat quod per ejus notitiam ad peccatorum suorum compunctus sit pœnitentiam. Unde scriptum est: « Qui addit scientiam addit dolorem: » hinc et Joannes in Apocalypsi narrat, quod angelus daret sibi librum, et diceret ei: « Accipe librum, et devora illum: et faciet amaricare ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. Et excepi libellum de manu angeli, et devoravi illum: et erat in ore meo tanquam mel dulce. Et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus (*Apor. x.*) » Sed possidet in hoc bonam possessionem, quando per hujuscemodi conversionem ad æternam perveniet requiem. « Qui enim conversus ingemuerit, salvus erit (*Ezech. iii.*) » et, « Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth. v.*) »

« Dedit enim mihi Dominus linguam mercedem « meam, et in ipsa laudabo eum. » Bona merces est lingua erudita et boni loquax: quam qui dono Dei habet, Deum recte laudare, et proximum suum rite valet instruere. Unde per Isaiam dicitur: « Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lapsus est verbo. »

« Appropinquate ad me, indocti, et congregate vos « in domum disciplinæ. Et quid adhuc retardatis, et « quid dicitis in his? animæ vestræ sitiunt vehementer. » Hortatur vir sapiens paterno affectu indoctos atque indisciplinatos homines, ut sine retardatione atque contradictione properent et congregent se in domum disciplinæ, quæ est Ecclesia, ubi prudentia vera discitur, et morum honestas assidue habetur; nec non et eos arguit et reprehendit, quod dum sitim verbi Dei patientur, refrigerium doctrinæ spiritualis nolint recipere, et quid sibi faciendum sit protinus subjungendo manifestat.

« Aperui os meum, et locutus sum: Comparete « vobis sine argento sapientiam, et collum vestrum « subjicite jugo ejus, et suscipiat anima vestra disciplinam. In proximo est enim invenire eam. » Meritorium optimum est, ubi devotio hoc promereri valet, quod pecuniarum grandis impensa impetrare non potest; qui ergo intente discit, et disciplinaliter vivit, donum cœlestis sapientiæ veraciter obtinebit. Huic sententiæ simile est illud Isaiæ, quo dicit: « Omnes sitiennes venite ad aquas: et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite. Venite, emite absque argento et absque ulla commutatione vinum et lac. Quare appenditis argentum non in panibus, et laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra (*Isai. lv.*) » Spreto igitur illo argento et pecuniis, quibus aquas

Domini emere non possumus, pergamus ad eum qui A tenens calicem sacramenti discipulis loquebatur : « Accipite et bibite, hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum (*Matth. xxvi.*) » Quod vinum miscuit, et sapientia in cratere suo omnes stultos sæculi, mundique sapientiam non habentes provocans ad bibendum, et non solum vinum emamus, sed et lac : quod significat innocentiam parvulorum. De quo lacte dicebat et Paulus : « Lac vobis potum dedi, non solidum cibum (*I Cor. iii.*) » Et Petrus : « Quasi modo nati parvuli rationabile lac desiderate (*I Petr. ii.*) » Unde et Moses, vinum et lac in Christi intelligens passionem mystico sermone testatur : « gratiosi oculi ejus a vino, et candidi dentes ejus a lacte (*Gen. xlix.*) » Ergo non juxta abundantiam ipsam et delicatos cibos, et crassitudinem corporis, avesque phasides, et crassas turtures, mulsum merum, uxorum pulchritudinem, examina jiberorum. Dominus animæ pollicetur, sed illas delicias ad quos nos mystice provocat, dicens : « Delectare sive deliciis fruire in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui (*Psal. xxxvi.*) » Et alibi : Credo videre bona Domini in terra viventium (*Psal. xxvi.*) » Et in alio psalmo : « Benedic, anima mea, Domino, et omnia interiora mea nomini sancto ejus (*Psal. cii.*) » Qui implet in bonis desiderium tuum (*Psal. cii.*). Denique infert : « Audite me, et vivet anima vestra (*Psal. lxxvi.*) » Omnium bonorum promissio vita est sempiterna.

« Videte oculis vestris, quoniam modicum laboravi, et inveni mihi multam requiem. Assumite C « disciplinam in multo numero argenti, et copiosum aurum possidete in ea. » Bonum studium quod mediocriter impensum æternum promerebitur præ-

mium. Pretiosior est ergo disciplina ecclesiastica multo numero argenti et copiosa possessione auri, quia hæc æternas præparat delicias, ista autem parvo, et in brevi penitus deficiunt tempore : mundus enim transit et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum.

« Lætetur anima vestra in misericordia ejus, et non confundemini in laude ipsius. » Pulchre hortatur animam lætari in misericordia Dei, quia magna alacritas est cordis, dum recordatur misericordiam superni judicis, « Beneplacitum est enim Domino super timentes eum, et in eos qui sperant in misericordia ejus (*Psal. cxlvi.*) » « Et non confundemini, inquit, in laude ipsius. » Non confundetur quisquam in laude Domini, sed ille qui ingratus dono, Deo negligit referre gratias ipsi. Dicit enim Psalmista : « Universi qui te exspectant, Domine, non confundentur (*Psal. xxiv.*) » Confundentur iniqui facientes vana. Quali autem clausula artifex iste in fine opus suum concludat, audiamus. « Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo. » Huic sententiæ canon totius divinæ legis concordat, et hoc resonat, hoc docet hocque hortatur, ut dum tempus habemus, semper bono operi insistamus, quatenus in tempore opportuno, justissimo judice retribuente, æternam mercedem pro hoc accipiamus. Taliter Ecclesiastes librum suum concludit, dicens : « Finem loquendi, omnes pariter audiamus. Deum time, et omnia mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo, et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni abscondito, sive bonum sive malum sit (*Eccles. ult.*) »

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

COMMENTARIA IN LIBROS MACHABÆORUM.

(CIRCA ANNUM 840.)

PROLOGUS.

AD LUDOVICUM REGEM FRANCIE.

Domino excellentissimo, et in cultu Christianæ D religionis strenuissimo, LUDOVICO regi, RABANUS, vilissimus servorum Dei, in Domino dominorum perpetuam optat salutem

Cum sim promptus animo ad parendum atque serviendum vestræ voluntati, quotidie cogito quid honorificentia vestræ gratum exhibeam, ut mei memoria sedulo apud vos maneat, et devotio mentis meæ erga obsequium vestrum appareat : unde

grandis quæstionis mihi angustia in animo versatur, cogitanti quid potissimum reverentiæ vestræ offeram, quando alii juxta id quod sibi condecet, et opulentia rerum vires illis ministrat, multiplicia munera vobis deferunt. Ego autem ita per me hoc non efficere posse sentio, sed tamen vacuus a munere penitus non ero, quia juxta paupertatem virium mearum et ingenui tenuitatem ea quæ in meditatione sanctarum Scripturarum elaboravi, offerre de-